TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MALATYA YÖRESİ TÜRKÜ SÖYLEME GELENEĞİ VE MALATYA TÜRKÜLERİ

Begüm KURT

DOKTORA TEZİ

ADANA / 2016

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

MALATYA YÖRESİ TÜRKÜ SÖYLEME GELENEĞİ VE MALATYA TÜRKÜLERİ

BEGÜM KURT

Danışman: **Doç. Dr. Refiye Okuşluk ŞENESEN**
Jüri Üyesi: **Prof. Dr. F. Gülay MİRZAOĞLU**
Jüri Üyesi: **Prof. Dr. Nilgün Çıblak COŞKUN**
Jüri Üyesi: **Yrd. Doç. Dr. Zekiye ÇAĞIMLAR**
Jüri Üyesi: **Yrd. Doç. Dr. Ayhan KARAKAŞ**

DOKTORA TEZİ

ADANA / 2016

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Refiye Okuşluk ŞENESEN
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. F. Gülay MİRZAOĞLU

Üye: Prof. Dr. Nilgün Çıblak COŞKUN

Üye: Yrd. Doç. Dr. Zekiye ÇAĞIMLAR

Üye: Yrd. Doç. Dr. Ayhan KARAKAŞ

ONAY
Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.
…/…/2016

Prof. Dr. Yıldırım Beyazıt ÖNAL
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. …. / …. / 2016

Begüm KURT

ÖZET

MALATYA YÖRESİ TÜRKÜ SÖYLEME GELENEĞİ VE MALATYA TÜRKÜLERİ

Begüm KURT

Doktora Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Refiye Okuşluk ŞENESEN
Haziran 2016, 701 sayfa

Bu çalışmada Türk halk kültürünün en önemli taşıyıcısı olan sözlü geleneğin bir parçasını teşkil eden türküler ve türküler etrafında şekillenen türkü söyleme geleneği Malatya ili ekseninde incelenmiştir. Çalışmamız dokuz ana bölüm ve bunlara ait alt başlıklardan oluşmaktadır. Birinci bölüm olan "Giriş" bölümünde çalışmada kullanılan yöntem ve teknikler, araştırma alanının adı, tarihi, coğrafi, ekonomik, demografik ve sosyal-kültürel dokusuna dair bilgiler, türkü konulu çalışmalar ve Malatya türküleri üzerine yapılmış çalışmalara yer verilmiştir.

İkinci bölümde "Türkü Türüne ve Türkiye Sahası Türkü Söyleme Geleneğine Bir Bakış" başlığı altında öncelikle türkü kavramı ile ilgili genel bilgiler bulunmaktadır. Burada türkü türü kelime ve kavram olarak ele alındıktan sonra türkülerin köken ve kaynaklarına, türkülerin oluşumlarına, türkülerin tarihi belgeler içerisindeki yerine, türkü türünün diğer halk edebiyatı verimleriyle olan ilişkisine ve türkülerin işlevlerine değinilmiştir. Ayrıca bu bölümde bütüncül bir yaklaşımla dünya üzerindeki en eski ve en köklü milletlerden biri olan Türklerin çok uzun bir tarihi geçmişten itibaren dünyadaki farklı coğrafyalarda yayılmış ve kök salmış Türk soylu halklarının edebiyatlarında önemli bir kültürel unsur olan türküleri hakkında bilgi verilmiştir.

Küreselleşmenin son hızla sürdüğü ve dünyadaki milli kültürleri baskısı altına aldığı günümüzde, Türk kültürünün değerli varlıklarının korunup kuşaklara aktarılması büyük önem taşımaktadır. Bu açıdan ikinci bölümde küreselleşmenin türküler üzerinde yarattığı etkilerden de bahsedilmiştir. Bütün bunlara ek olarak ikinci bölümde türküler biçim, içerik, dil ve üslup bakımından ele alınmış, türkü üzerine yapılan tasnif ve değerlendirmeler ışığında söyleyicilerine, ezgilerine, konularına ve yapılarına göre türkülere değinilmiştir.

Üçüncü bölümde Malatya türkülerinin incelenmesinde bağlam merkezli kuramlardan performans teori kullanılmıştır. Burada icra bağlamında Malatya türkülerinin söylendikleri ve kullanıldıkları ortamlar, Malatya'da türkü söyleyenler ve dinleyiciler, türkülerin icrasında zaman ve müzik unsuru, karşılıklı icra unsuruna dair tespitler ve Malatya türkü söyleme geleneğinin değerlendirilmesi yapılmıştır. Dördüncü bölümde Malatya türküleri ölçü, durak, kafiye, dize sayısı, nazım düzeni gibi açılardan değerlendirilerek biçim incelemesine tabi tutulmuştur. Beşinci bölümde Malatya türkülerinde yer alan konu, tema, zaman, mekân, kişiler üzerinde durulmuş ve içerik incelemesi yapılmıştır.

Altıncı bölümde Malatya türküleri dil ve üslup açısından incelenmiş, türkülerde yer alan anlatım biçimleri ve anlatım kalıplarına yer verilmiştir. Çalışmamızın yedinci bölümünde ise Malatya türküleri ezgilerine göre değerlendirilmiş ve sınıflandırılmıştır. Sekizinci bölümde Malatya türküleri içinden çıktığı yörede üstlendikleri işlevler bakımından incelenmiştir. Bütün bu incelemelerin yer aldığı her ana bölümün sonunda konuya dair genel değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmamız dokuzuncu bölüm olan sonuç bölümü, alfabetik sıraya göre verilen Malatya türkü metinleri, sözlü bilgi kaynakları, yazılı bilgi kaynakları, genel ağ kaynakları, yerel kelimeler sözlüğü, fotoğraflar ve özgeçmişle sona ermiştir.

Anahtar kelimeler: Halk edebiyatı, gelenek, türkü, icra yöntemi, işlev, Malatya.

ABSTRACT

MALATYA LOCAL FOLKSONG SINGING TRADITION AND MALATYA FOLKSONGS

Begüm KURT

Ph. D. Thesis, The Turkish Language and Literature Department
Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Refiye Okuşluk ŞENESEN
June 2016, 701 pages

In this study, the most important carrier of Turkish folk culture, which constitutes a part of the oral tradition of folk songs and folk singing tradition formed around the axis were investigated in Malatya province. Our work consists of eight main sections and sub-headings of them. The first section, "Introduction" section, the methods and techniques used in the study of, the name of research, historical, geographical, economic, information on the demographic and socio-cultural fabric, is devoted to songs on studies and studies on the Malatya songs.

In the second section "Overview of the Turks and Turkey Course Type Chant Tradition" are primarily under the heading of general information about the concept of folk songs. After discussed here ballad type in words and concepts song of origins and resources, the formation of the song, instead of in the historical documents of the song is addressed to the songs kind of relationship with other folklore performance and song of the function. Also spread in this part of the holistic approach of the Turks, one of the oldest and most established nations around the world for a very long history of the world different geography from the past and rooted Turkish noble peoples were given information about the song which is an important cultural element in literature.

The recent rapid globalization and the world today take the national culture gets under pressure, transferring valuable assets to protect and generations of Turkish culture is of great importance. In this respect, the impact of globalization on the second part in creating songs have also been mentioned. In addition to all the songs form the second part of their content, language and discussed in terms of style, classification and evaluation in light of the teller made on songs, melodies of the subject has been dealt with according to their songs and structures.

The third section is used to examine the context of performance-based theory of the theory of Malatya songs. Here exercised in the context of Malatya, they told their folk songs and venues they used folk saying and listeners in Malatya, carried out in time and musical elements of folk, determined on the mutual enforcement elements and evaluation was made of the tradition say Malatya songs. The fourth chapter in Malatya songs measurement, stop, rhyme, string, number, were subjected to examination of aspects such as evaluating the form of off-balance sheet arrangement. In the fifth chapter includes the following topics in Malatya song, theme, time, place, and people have focused on content analysis was performed.

The fourth chapters in Malatya songs measurement, stop, rhyme, verse number, were subjected to examination of aspects such as evaluating the format of verse order. In the fifth chapter includes the following topics in Malatya song, theme, time, place, and people have focused on content analysis was performed.

The sixth chapter Malatya songs examined in terms of language and style, the place has been located wording and expression patterns in the songs. In the seventh part of the study assessed and classified according to Malatya folk tunes. In the eighth chapter of Malatya songs it has been studied through out the terms of the functions undertaken in the region. All general assessments on the subject at the end of each major section, where these investigations are conducted. Our study results, given in alphabetical order Malatya song texts, oral resources, software resources, network resources, public, private names directory, local words ended dictionary and personal background.Our study results given in alphabetical order Malatya song texts, oral resources, software resources, the overall network resources, specific nomenclature, the local word has ended glossary, photos and personal background.

Keywords: Folklore, traditions, folksongs, performance method, function, Malatya.

ÖNSÖZ

Halk bilimi çalışmalarının ilk araştırma sahası olan türküler, geleneğin aktarıcısı olarak taşıdığı değerler bakımından halk kültürü alanında önemli bir rol üstlenmiştir. Türküler halk edebiyatının özel bir araştırma alanı olmakla birlikte sosyoloji, psikoloji, müzikoloji ve tarih alanlarında çalışanlar için de önemli ve özel bilgiler barındırmaktadır. Resmi belgelerde yer almayan, ancak halkın ruhunda izler bırakan olayların halk şiirine yansıtıldığı duygular, halk gerçekçiliği ile olayların, duyguların çözümünde şifresel nitelik taşımaktadır.

Türkü kavramının genel sınırları içerisinde sözlü performansın gerçekleştirildiği geleneksel icra ortamları, köklerini tarihin en uzak geçmişinden alan ezgisel düzen, insan hayatının hemen her alanında birtakım istek, gereksinime dayalı olarak geliştirilen edebi yapı ile devam eden üretimsel bir mekanizma yer almaktadır. Bu üretimler yöreye özgü bir görünüm arz etmektedir.

Canlı bir türkü kültürüne sahip olan Malatya yöresi türkü söyleme geleneğini incelediğimiz bu çalışmayla Malatya ilinin Türkiye türkü kültüründeki yerini tespit etmeye çalıştık. Malatya türkü söyleme geleneği Türkiye sahası türkü söyleme geleneğinin bir parçasıdır. Bununla birlikte yörede geçmişten günümüze söylenegelen türküler, özgün söyleyiş biçimleri, ağız özellikleri, yöreye has icralarla şekillendiğinden özgün bir kültürel dokuya sahiptir.

Bu çalışmayla genel anlamda türkü türünü ve bu türün icra ortamlarından biri olan Malatya ilinde aldığı şekli, geçmişten günümüze aktardığı kültürel birikimi, türkü söyleme geleneğine bağlı unsurları, icracıları, icrada mekânı, zamanı, çalgıları incelemeye aldık. Malatya insanının özünü, kalpten dile gelen sözü ve ezgisiyle yansıttığı türküler geçmişten günümüze taşınarak doğumdan-ölüme varıncaya kadar hayatın her aşamasında icra edilmeye devam edilmektedir.

Bu noktada çalışmamı oluşturmamı sağlayan, bilgilerini ve icralarını paylaşan başta Mustafa KARAKILIÇ, Mahmut ATABAY, Süleyman ÖZEROL, Hüseyin BAŞARAN, Hanifi ÜNVER, Ali EKBER GÜLBAŞ, Hüseyin DEMİRKOL, Cumali SARI ve Cemal AKBAŞ olmak üzere tüm kaynak kişilerime teşekkürü bir borç bilirim. Tez İzleme Komitesi'nde değerli fikirleri ile çalışmamı oluşturmama katkı sağlayan hocalarım Yrd. Doç. Dr. Zekiye ÇAĞIMLAR ve Yrd. Doç. Dr. Ayhan KARAKAŞ'a teşekkür ederim. Yüksek lisans ve doktora çalışmalarımın başlangıcından itibaren desteğini daima hissettiğim, yol göstericiliği ile çalışmamı tamamlamada yardımcı olan

ve her zaman öğrencisi olmayı şans saydığım çok değerli hocam Doç. Dr. Refiye Okuşluk ŞENESEN'e emekleri için teşekkür ederim.

Hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, araştırma süresince anlayışları ile çalışmaya olan şevkimi arttıran ve çalışmanın her aşamasında bana dayanak olan aileme; sevgili annem Münevver KURT'a, babam Ahmet Şükrü KURT'a ve kardeşim Buğra KURT'a en içten şükranlarımı sunuyorum.

Ayrıca çalışmamı proje olarak kabul edip destek sağlayan Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi'ne teşekkür ederim. (SDK-2014-2867 Nolu BAP Projesi)

Begüm KURT
ADANA / 2016

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET iv
ABSTRACT vi
ÖNSÖZ viii
KISALTMALAR xx
ŞEKİLLER LİSTESİ xxiv
GRAFİKLER LİSTESİ xxv

BÖLÜM I
GİRİŞ

1.1. Tezin Tanıtılması, Çalışmada Kullanılan Yöntem ve Teknikler 1
1.1.1. Konu 1
1.1.2. Amaç 2
1.1.3. Kapsam ve Sınırlar 3
1.1.4. Yöntem 3
1.2. Araştırma Alanı İle İlgili Bilgiler 4
1.2.1. Araştırma Alanının Adı 5
1.2.2. Araştırma Alanının Tarihi 6
1.2.3. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri 12
1.2.4. Araştırma Alanının Nüfusu ve Ekonomik Yapısı 14
1.2.5. Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı 17
1.3. Araştırma Konusu İle İlgili Yapılan Çalışmalar 19
1.3.1. Türkü Üzerine Yabancı Araştırmacılar Tarafından Yapılan Çalışmalar 20
1.3.2. Türkü Üzerine Yerli Bilim İnsanları Tarafından Yapılan Çalışmalar 22
1.3.3. Türkiye'de Türkü Konusu İle İlgili Yapılan Lisansüstü Çalışmalar 28
1.3.4. Malatya Türküleri İle İlgili Çalışmalar 31
1.4. Bağlam Merkezli Halkbilim Yöntemleri İle İlgili Genel Bilgiler 35
1.4.1. Performans Teori 38
1.4.2. İşlevsel Halkbilim Yöntemi 42

BÖLÜM II
TÜRKÜ KAVRAMI ve TÜRKİYE SAHASI TÜRKÜ SÖYLEME GELENEĞİNE BİR BAKIŞ

2.1. Türkü Kavramı İle İlgili Genel Bilgiler 46
2.1.1. Kelime ve Kavram Olarak Türkü 51
2.1.2. Türkülerin Kökeni ve Kaynakları 55
2.1.3. Türkülerin Oluşumu ve Yayılışı 59
2.1.4. Türkülerin Tarihi Belgelerdeki Yeri 67
2.1.5. Türkü Türünün Diğer Türlerle İlişkisi 72
2.1.5.1. Türkü-Ağıt 73
2.1.5.2. Türkü-Mani 75
2.1.5.3. Türkü-Tekerleme 76
2.1.5.4. Türkü-Ninni 76
2.1.5.5. Türkü-Halk Hikâyesi 77
2.1.6. Türkülerin İşlevleri 78
2.1.7. Türk Dünyasında Türkü 86
2.1.7.1. Ahıska Türklerinde Türküler 88
2.1.7.2. Altay Türklerinde Türküler 89
2.1.7.2. Azerbaycan'da Türküler 90
2.1.7.3. Başkurt Türküleri 94
2.1.7.4. Balkan Türklerinde Türküler 96
2.1.7.5. Çuvaş Türküleri 105
2.1.7.6. Gagavuz Türklerinde Türküler 106
2.1.7.7. Hakas Türküleri 107
2.1.7.8. Irak/Kerkük Türkmenlerinde Türküler 108
2.1.7.9. Karaçay Türküleri 111
2.1.7.10. Karakalpak Türküleri 111
2.1.7.11. Kazak Türküleri 112
2.1.7.12. Kıbrıs Türküleri 113
2.1.7.13. Kırgız Türküleri 114
2.1.7.14. Kırım-Karay Türküleri 115
2.1.7.15. Kumuk Türküleri 117
2.1.7.16. Lazkiye Türkmenlerinde Türküler 119
2.1.7.17. Nogay Türküleri 119

2.1.7.18. Özbek Türküleri 120
2.1.7.19. Tatar Türküleri 122
2.1.7.20. Tuva Türküleri 125
2.1.7.21. Türkmenistan Türklerinde Türküler 125
2.1.7.22. Uygur Türküleri 127
2.1.8. Türküler ve Küreselleşme 128
2.2. Türkülerde Biçim 133
2.3. Türkülerde İçerik 134
2.4. Türkülerde Dil ve Üslup 136
2.5. Türkü Üzerine Yapılan Tasnif ve Değerlendirmeler 137
2.5.1. Söyleyicilerine Göre Türküler 146
2.5.1.1. Asıl Türküler (Yakıcısı Belli Olmayan Türküler) 146
2.5.1.2. Âşıkların ve Türkü Yakıcılarının Yaktığı Türküler 147
2.5.1.2.1. Halk Edebiyatı Nazım Şekliyle Yakılan Türküler 149
2.5.1.2.2. Divan Edebiyatı Nazım Şekilleriyle Yakılan Türküler 149
2.5.2. Ezgileri Bakımından Türküler 153
2.5.2.1. Usullü Türküler 159
2.5.2.2. Usulsüz Türküler 160
2.5.3. Konularına Göre Türküler 163
2.5.3.1. Lirik Türküler 165
2.5.3.1.1. Ağıtlar 166
2.5.3.1.2. Aşk ve Sevda Türküleri 167
2.5.3.1.3. Asker Türküleri 168
2.5.3.1.4. Gurbet Türküleri 168
2.5.3.1.5. Hapishane Türküleri 169
2.5.3.1.6. Ninniler ve Çocuk Türküleri 169
2.5.3.2. Satirik Türküler 170
2.5.3.2.1. İlenmeler 170
2.5.3.2.2. Mizahi Türküler 170
2.5.3.2.3. Taşlamalı Türküler 171
2.5.3.3. Olay Türküleri 171
2.5.3.3.1. Kahramanlık Türküleri 172
2.5.3.3.2. Seferberlik Türküleri 173
2.5.3.3.3. Serhat Türküleri 173

2.5.3.4. Tören ve Mevsim Türküleri 173
2.5.3.4.1. Düğün Türküleri..... 174
2.5.3.4.1.1. Kına Türküleri 174
2.5.3.4.1.2. Baş Öğme/Duvak Türküleri 174
2.5.3.4.1.3. Gelin Alma Türküleri..... 175
2.5.3.4.1.4. Güvey Türküleri..... 175
2.5.3.4.2. İtikat ve Mezhep Türküleri..... 175
2.5.3.4.2.1. Ayin-i Cem Türküleri 175
2.5.3.5. İş ve Meslek Türküleri 175
2.5.3.5.1. Esnaf Türküleri..... 176
2.5.3.6. Doğayı Konu Alan Türküler 176
2.5.3.7. Öğütlemeli Türküler..... 177
2.5.3.8. Oyun Türküleri..... 177
2.5.3.8.1. Halk Oyunları Türküleri..... 178
2.5.3.8.2. Oyun Türküleri 178
2.5.3.8.3. Sayacı Türküleri 178
2.5.3.8.4. Oturak Türküleri..... 179
2.5.3.8.5. Atma Türküler 179
2.5.4. Yapılarına Göre Türküler 180
2.5.4.1. Bentleri Mani Dörtlüklerinden Meydana Gelen Türküler 182
2.5.4.2. Bentleri İki Mısra Olan Türküler 183
2.5.4.2.1. Bentleri İki Mısralı, Bağlantıları Olmayan Türküler 184
2.5.4.2.2. Bentleri İki, Bağlantıları Bir Mısralı Türküler..... 184
2.5.4.2.3. Bentleri ve Bağlantıları İki Mısra Olan Türküler..... 184
2.5.4.2.4. Bentleri İki, Bağlantıları Üç Mısra Olan Türküler..... 185
2.5.4.2.5. Bentleri İki, Bağlantıları Dört Mısra Olan Türküler 185
2.5.4.2.6. Bentleri İki, Bağlantıları Beş Mısra Olan Türküler 185
2.5.4.2.7. Bentleri İki, Bağlantıları Altı Mısra Olan Türküler 185
2.5.4.2.8. Bentleri İki, Bağlantıları Mısra Sonlarında ve Mısra Aralarında Olan Türküler..... 186
2.5.4.3. Bentleri Üç Mısra Olan Türküler 186
2.5.4.3.1. Bentleri Üç Mısralı, Bağlantıları Olamayan Türküler.. 186
2.5.4.3.2. Bentleri Üç Mısralı, Bağlantıları Bir Mısra Olan Türküler 186

2.5.4.3.3. Bentleri Üç Mısralı, Bağlantıları İki Mısra Olan Türküler 187
2.5.4.3.4. Bentleri ve Bağlantıları Üç Mısra Olan Türküler 187
2.5.4.3.5. Bentleri Üç Mısralı, Bağlantıları Dört Mısra Olan Türküler 187
2.5.4.3.6. Bentleri Üç Mısralı, Bağlantıları Beş Mısra Olan Türküler 188
2.5.4.4. Bentleri Dört Mısra Olan Türküler 188
2.5.4.4.1. Sadece Dörtlüklerden Kurulu Türküler 189
2.5.4.4.2. Bentleri Dört Mısralı, Bağlantıları Bir Mısra Olan Türküler 189
2.5.4.4.3. Bentleri Dört Mısralı, Bağlantıları İki Mısra Olan Türküler 189
2.5.4.4.4. Bentleri Dört Mısralı, Bağlantıları Üç Mısra Olan Türküler 189
2.5.4.4.5. Bentleri ve Bağlantıları Dört Mısra Olan Türküler 189
2.5.4.4.6. Bentleri Dört Mısralı, Bağlantıları Beş Mısra Olan Türküler 189
2.5.4.5. Bağlantıları Her Mısradan Sonra Tekrar Edilen Türküler 190
2.5.4.6. Bağlantıları Başta Olan Türküler 190
2.5.5. Karşılıklı Türküler/ Atma Türküler 190
2.5.5.2. İki Mısralık Bentlerden Oluşan Atma Türküler 190
2.5.5.3. Üç Mısralık Bentlerden Oluşan Atma Türküler 191
2.5.5.4. Dört Mısralık Bentlerden Oluşan Atma Türküler 191
2.5.5.5. Diyalog Şeklinde Atma Türküler 191
2.5.5.6. Düzensiz Türküler 191
2.6. Türkü Kavramı ve Türkiye Sahası Türkü Söyleme Geleneğinin Değerlendirilmesi 191

BÖLÜM III

İCRA BAĞLAMINDA MALATYA YÖRESİ TÜRKÜ SÖYLEME GELENEĞİ

3.1. İcra Bağlamında Malatya Türkülerinin Söylendikleri ve Kullanıldıkları Ortamlar 195
3.1.1. Düğünler 198

3.1.1.1. Söz Kesme/Nişan 200
3.1.1.2. Kına 201
3.1.1.3. Gelin Alma/Getirme 202
3.1.1.4. Sünnet 203
3.1.2. Asker Uğurlama 204
3.1.3. Yayla Göçü 204
3.1.4. İş Türküleri 205
3.1.5. Cenaze Törenleri 206
3.1.6. Dini ve Mezhebi Törenler 209
3.1.7. Sosyal Dayanışma Amaçlı Düzenlenen Toplantılar 210
3.1.7.1. Eyvan Geceleri 210
3.1.7.2. Sıla Geceleri 211
3.1.8. Festivaller/Şenlikler 212
3.1.8.1. Koç Katımı 213
3.1.9. Müzikli Sohbet Toplantıları 213
3.1.9.1. Kadın Toplantıları 213
3.1.9.2. Erkek Toplantıları 214
3.1.10. Kahvehaneler 215
3.1.11. Halk Oyunlarında Söylenen Türküler 215
3.1.11.1. Halay Türküleri 215
3.2. Malatya'da Türkü Söyleyenler ve Dinleyiciler 216
3.2.1. Malatya'da Türkü Yakıcılarının Genel Özellikleri 217
3.2.1.1. Malatya'da Türkü Söyleyenlerin Doğum Yerleri ve İkametleri 217
3.2.1.2. Malatya'da Türkü Söyleyenlerin Cinsiyeti ve Yaşı 218
3.2.1.3. Malatya'da Türkü Söyleyenlerin Meslekleri ve Eğitim Durumları 221
3.2.1.4. Türkü Söyleyenlerin İnanç Yapısı 223
3.2.2. İcra Ortamında Türkü Söyleyiciler 224
3.2.2.1. Türkü Söyleyicisinin Kıyafeti ve Aksesuarı 225
3.2.2.2. Türkü Söyleyicisinin Yüz ve Beden Hareketleri 227
3.2.2.3. Türkü Söyleyicisinin Türkü Söyleme Yöntemi 228
3.2.2.4. Türkü Söyleyicisinin Türkü Yakmadaki Amacı 229
3.2.2.5. Türkü Söyleyicisinin Türkülere Olan Yaklaşımı 230
3.2.3. Türkü Söyleyicileri ve İcra Ortamının Performans Teori Bağlamında

Değerlendirilmesi 231
3.2.4. Malatya'da Türkü Dinleyicilerinin Genel Özellikleri 234
3.2.4.1. Malatya'da Türkü Dinleyicilerinin Cinsiyeti ve Yaşı 235
3.2.4.2. Malatya'da Türkü Dinleyicilerinin Dinleme Tutumları ve İcraya Etkileri 237
3.2.4.3. Malatya'da İcra Ortamında Performansı Etkileyen Dış Etmenler .. 240
3.2.5. Türkü Dinleyicileri ve İcra Ortamının Performans Teori Bağlamında Değerlendirilmesi 241
3.3. Malatya Türkülerinin İcrasında Zaman Unsuru 242
3.4. Malatya Türkülerinin İcrasında Müzik Unsuru 243
3.4.1. Malatya Türkü Söyleme Geleneğinde Kullanılan Çalgılar 246
3.4.1.1. Ritim Çalgıları 248
3.4.1.1.1. Darbuka 248
3.4.1.1.2. Davul 249
3.4.1.1.3. Def/Deblek 250
3.4.1.1.4. Leğen/Bakraç/Tepsi 251
3.4.1.2. Üflemeli Çalgılar 251
3.4.1.2.1. Dilli Düdük 251
3.4.1.2.2. Kaval 252
3.4.1.2.3. Klarnet 253
3.4.1.2.4. Sipsi 253
3.4.1.2.5. Zurna 253
3.4.1.3. Yaylı Çalgılar 254
3.4.1.3.1. Bağlama 255
3.4.1.3.2. Cura 258
3.4.1.3.3. Cümbüş 258
3.4.1.3.4. Tambur 258
3.4.1.3.5. Keman 259
3.5. Malatya Türkülerinin Karşılıklı İcra Unsuru 259
3.6. Malatya Türkü Söyleme Geleneğinin Değerlendirilmesi 260

BÖLÜM IV

MALATYA TÜRKÜLERİNİN BİÇİM AÇISINDAN İNCELENMESİ

4.1. Malatya Türkülerinin Biçim Özellikleri 263

4.1.1. Malatya Türkülerinde Ölçü 263
4.1.2. Malatya Türkülerinde Durak 265
4.1.3. Malatya Türkülerinde Kafiye 269
4.1.4. Malatya Türkülerinde Bent Sayıları ve Dizilişleri 272
4.2. Malatya Türkülerinin Biçim Açısından Değerlendirilmesi 276

BÖLÜM V

MALATYA TÜRKÜLERİNİN DİL ve ÜSLUP AÇISINDAN İNCELENMESİ

5.1. Malatya Türkülerinin Anlatım Biçimleri 278
5.2. Malatya Türkülerinde Kullanılan Anlatım Kalıpları 278
5.2.1. Sevgiliye Ait Güzellik Motifleri 281
5.2.2. Renk Motifleri 282
5.2.3. Doğa Motifleri 282
5.2.3.1. Çiçek Motifleri 284
5.2.3.2. Meyve Adları 284
5.2.3.3 Hayvan Motifleri 285
5.2.3.4. Maden Adları 285
5.2.4. Meslek ve Unvan Adları 286
5.2.5. Hitaplar 286
5.2.6. Akrabalık Adları 286
5.2.7. İnsan Bedenine Dair Unsurlar 287
5.2.8. Giyim-Kuşam-Fistan 287
5.2.9. Yiyecek İçecek Adları 287
5.2.10. Eşya Adları 287
5.2.11. Sayı Adları 288
5.2.12. Geçiş Dönemleri 288
5.2.13. Klişeler 288
5.2.14. Atasözleri ve Deyimler 289
5.2.15. Alkış ve Kargışlar 294
5.3. Malatya Türkülerinin Dil ve Üslup Açısından Değerlendirilmesi 300

BÖLÜM VI

MALATYA TÜRKÜLERİNİN İÇERİK AÇISINDAN İNCELENMESİ

6.1. Malatya Türkülerinde Konu 303

6.2. Malatya Türkülerinde Tema 307
6.2.1. Aşk ve Sevda 307
6.2.2. Ölüm 318
6.2.3. Gurbet ve Ayrılık 320
6.2.4. Toplum 321
6.2.5. Din 323
6.2.6. Tabiat 324
6.3. Malatya Türkülerinde Zaman 324
6.4. Malatya Türkülerinde Mekân 329
6.5. Malatya Türkülerinde Kişiler 335
6.6. Malatya Türkülerinin İçerik Açısından Değerlendirilmesi 345

BÖLÜM VII

MALATYA TÜRKÜLERİNİN EZGİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

7.1. Malatya Türkülerinin Ezgi Açısından İncelenmesi 347
7.1.1. Usullü Türküler 349
7.1.2. Usulsüz Türküler 350
7.2. Malatya Türkülerinin Ezgi Açısından Değerlendirilmesi 351

BÖLÜM VIII

MALATYA HALK KÜLTÜRÜNDE TÜRKÜLERİN İŞLEVLERİ

8.1. Malatya Halk Kültüründe Türkülerin İşlevleri 353
8.1.1. Hoşça Vakit Geçirme/Eğlenme 353
8.1.2. Tarihi Olaylara Işık Tutma 355
8.1.3. Eğitim Verme 356
8.1.4. Kültürel Devamlılığı Sağlama/Toplumsal Kurumlara Destek Verme 357
8.1.5. İletişim 361
8.1.6. Sanat Eseri Oluşturma İşlevi 362
8.2. Malatya Türkülerinin İşlevleri Bakımından Değerlendirilmesi 363

BÖLÜM IX

SONUÇ **365**

MALATYA TÜRKÜ METİNLERİ **372**
SÖZLÜ BİLGİ KAYNAKLARI **643**
YAZILI BİLGİ KAYNAKLARI **646**
ELEKTRONİK BİLGİ KAYNAKLARI **685**
YEREL KELİMELER SÖZLÜĞÜ **686**
FOTOĞRAFLAR **687**
ÖZGEÇMİŞ **701**

KISALTMALAR

AKDTYK: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

AÜ: Atatürk Üniversitesi

AÜDTCF: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi

Bkz: Bakınız

C: Cilt

Cm: Santimetre

EÜ: Ege Üniversitesi

Gr: Gram

HAGEM: Halk Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü

İA: İslam Ansiklopedisi

K: Kaynak kişi

KB MİFAD: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi

Kg: Kilogram

Km: Kilometre

Km²: Kilometre kare

KTB: Kültür ve Turizm Bakanlığı

M: Metre

M.Ö. : Milattan Önce

M.S. : Milattan Sonra

MT: Malatya Türküsü

S: Sayı

s. : Sayfa

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı: TDAV

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi: TDEA

TDK: Türk Dil Kurumu

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

TFA: Türk Folklor Araştırmaları

THKA: Türk Halk Kültürü Araştırmaları

THM: Türk Halk Müziği

TRT: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu.

TS: Türkçe Sözlük

TTK: Türk Tarih Kurumu

TÜBAR: Türklük Bilimi Araştırmaları

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

vb: Ve Benzeri

vd: Ve Diğerleri

Yay: Yayınlar

yy. : Yüzyıl

%: Yüzde

1. Jest, Mimik, Ses Tonu, Taklit ve Duygu Değerleri İlgili Kısaltmalar:

1.1. Jestler

(J-EB): Etrafına bakınma.

(J-ÖB): Önüne/yere bakma.

(J-KYK): Kafasını yukarı kaldırma.

(J-KSSS): Kafasını sağa sola sallama.

(J-KGDA): Kafasını geriye doğru atma.

(J-KYDY): Kafasını yana doğru yatırma.

(J-KÖADS): Kafasını öne ve arkaya doğru sallama.

(J-ESSS): Ellerini sağa sola sallama.

(J-EBT): Eliyle başını tutma.

(J-EBV): Eliyle başına vurma.

(J-EÖS): Elini öne doğru sallama.

(J-EKK): Elini kalbinin üstüne koyma.

(J-EBT): Eliyle boynunu tutma.

(J-EKV): Eliyle kalbinin üzerine vurma.

(J-EKİ): Eliyle karşı tarafı/karşıdakini işaret etme.

(J-EBK): Elini beline koyma.

(J-EDK): Elini dizine koyma.

(J-EB): Ellerini birleştirme.

(J-YES): Yanındaki kişiye eğilerek söyleme.

(J-A): Alkışlama.

(J-AAA): Ayak ayaküstüne atma.

(J-İYD): İş yapmaya devam etme.

(J-ÇMB): Çalınan müzik aletine bakma.

(J-OYAK): Otururken ayağa kalkma.

(J-VSSHE): Vücudunu sağa sola hareket ettirme.

1.2. Mimikler

(M-GYK): Gözlerini yukarı kaldırma.

(M-GS): Gözlerini sıkma.

(M-KÇ): Kaşlarını çatma.

(M-GY): Gözlerini yumma.

(M-KYK): Kaşlarını yukarı kaldırma.

1.3. Ses Tonu

(S-A): Ses tonunu alçaltma.

(S-Y): Ses tonunu yükseltme.

1.4. Taklit

(T-EDD): Eliyle dizini dövme.

(T-DE): Dans etme.

(T-EDV): Elini dizine vurarak ritm tutma.

(T-ENVRT): Eliyle bir nesneye vurup ritim tutmak.

(T-AYVRT): Ayağını yere vurarak ritm tutma.

(T-BS): Bacağını sallama.

1.5. Duygu Değerleri

(D-H): Heyecanlanma.

(D-Ü): Üzülme.

(D-A): Ağlama.

(D-G): Gülme.

2. Türkü Söyleyenin İcrasını Etkileyen Dış Etmenlerle İlgili Kısaltmalar

(DE-OBG): Ortama biri/birilerinin gelmesi.

(DE-AG): Traktör, motosiklet, otomobil gibi araçların geçmesi, klakson sesi.

(DE-SSS): Sokak satıcısının mikrofonla selenmesi.

(DE-DS): Delici sesi.

(DE-ES): Ezan sesi.

(DE-DTS): Dinleyenlerin icracıya olan tepki ve sözleri.

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. 2007-2013 Malatya Nüfusu.....15
Şekil 2. Tarım Alanları ve Ekilen Alanlar.....16
Şekil 3. Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Sayıları (Bin Baş).....17
Şekil 4. İllere Göre 6+ Yaş Okuryazar Nüfus Oranı (%) 19

GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa

Grafik 1. Malatya İlinde Türkü Söyleyenlerin Doğum Yerleri ve İkametlerine Göre Dağılımı 217
Grafik 2. Malatya'dan Derlenen Türkülerin Söyleyicilerinin Cinsiyetine Göre Dağılımı 218
Grafik 3. Malatya'dan Derlenen Türkülerin Söyleyicilerinin Yaş Grubuna Göre Dağılımı 219
Grafik 4. Malatya'dan Derlenen Türkü Metinlerinin İcracılarının Meslek ve Uğraşlarına Göre Dağılımı 221
Grafik 5. Malatya'dan Derlenen Türkülerin İcracılarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı 222
Grafik 6. Malatya'da Türkü Söyleyen Kaynak Kişilerin İcra Ortamındaki Kıyafet ve Aksesuar Türünü Gösteren Dağılım 225
Grafik 7. Hece Ölçüsüne Göre Malatya Türkülerinin Dağılımı 263
Grafik 8. Kafiye Düzenlerine Göre Malatya Türkülerinin Dağılımı 270
Grafik 9. Ezgilerine Göre Malatya Türkülerinin Dağılımı 348

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Tezin Tanıtılması, Çalışmada Kullanılan Yöntem ve Teknikler

1.1.1. Konu

Bir milletin kimliğini, karakterini en küçük ayrıntılarına kadar sergileyen halk kültürü, içerdiği zenginlikler doğrultusunda kültürün her alanında çok çeşitli ürünler ortaya çıkarır. Kültüre ait şifrelerin kodlarını taşıyan bu ürünlerden biri de türkülerdir. Türkçe sözlerle, Türk'e has ezgilerle icra edilen ve başlangıçta özel bir söyleyicisinin olmasına rağmen zamanla anonim hale gelen halk edebiyatı ürünlerine türkü denir.

Türk sözlü geleneğinde var olan ve halkın ruhuna etki eden, toplumun yaşadığı tüm duyguların izlerini yine onların estetik zevki ile yansıtan türküler, halk kültürü ve diğer edebi türlerle yakın ilişki içerisindedir. Diğer halk şiiri türlerinden ezgisi yönüyle ayrılan türküler, Türk sözlü geleneğinde kökeni çok eskilere dayanan bir türdür. Tarihi akış içerisinde izleyebildiğimiz kadarıyla Orta Asya'da oluşan ve Anadolu sözlü geleneğinde zenginliğini artıran türküler, özellikle tarihi ve musiki yönünden önem taşımaktadır. Sözlü kültür aracılığı ile geleneksel ezgilerle meydana getirilen türküler çok yönlü eserlerdir.

Halklara ait ezgilerin kökeni mitolojik dönemlere kadar uzanmaktadır. Sözden önceki dönemlerde insanların kendini ifade aracı olarak kullandığı ezgiler, başlangıçtan itibaren insan hayatının her anında, her aşamasında yer bulmuş, kendisine verilen görevi yerine getirmiştir. Kimi zaman yapılan eğlencelerde, kimi zaman dini ritüellerin icrasında, yas törenlerinde görev üstlenmişlerdir. İlkel dönemlerde müzik yapmada araç olarak kullanılan ve zaman içerisinde gelişen müzik aletleri ve ifade biçimleri ile çeşitlenmiş ve kültürü yansıtmaya devam etmişlerdir. Sözlü edebiyatla birlikte müzik, halkın meydana getirdiği edebi ürünlerde de geniş yer bulmuştur. Ağıtlarda, ninnilerde, manilerde, tekerlemelerde yer edinmiştir. Ancak varlığını başlı başına ezgisi olmadan sağlayamayan, ezgisiyle varlık kazanan türküler, kültürel ifade biçimlerinin kökeninden izler taşır ve bunu en iyi yapan edebi ürün olarak en yaygın icra edilen halk nazımıdır.

Çalışmamızın konusu, tarihi gelişim süreci içerisinde kazanmış olduğu kültürel değerler bakımından oldukça zengin olan Malatya ilinin türkü söyleme geleneği ve bu geleneğin kaynağını oluşturan türkülerdir. Malatyalı olarak yörede yaşayan türkü

kültürünün zenginliğini bilmemiz ve bu değerleri ortaya çıkarma konusunda duyduğumuz istek konu seçimimizi etkilemiştir. Bu noktada Türk toplumunun kendi kimliğini, sahip olduğu kültürel birikimi en iyi şekilde ifade ettiği türkülerin Malatya ilinde çok canlı bir şekilde ve bir gelenek çerçevesinde yaşamaya devam ettiğini bilmek ve konuyla ilgili bilim dalımıza ait kapsamlı bir çalışmanın bulunmayışı konu üzerinde çalışma yapmak için bizi teşvik etmiştir.

Esas itibariyle çalışmamızın konusu, alan çalışması yapılarak icra ortamlarında söylenen Malatya türkülerinin derlenip bağlam merkezli halk bilim yöntemleri açısından incelenmesi ve Malatya türkü söyleme geleneği ile söz konusu geleneği oluşturan kültürel değerlerin Türkiye sahası türkü söyleme geleneği içerisindeki yerinin tespitine dayanmaktadır.

1.1.2. Amaç

Hızla küreselleşen dünya ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel alanlarda önemli değişikliklerin yaşanmasına neden olmakta ve kültürleri tek tipleştirmektedir. Milli kültürlerin ve onların sahip oldukları zengin değerlerin karşı karşıya kaldığı bu yok olma tehlikesi kültürel mirası tespit ederek varlıklarını sürdürülebilir kılma refleksini ortaya çıkarmıştır. Bu bakımdan milli ruha ait derin izler barındıran ve kültür hayatımızın vazgeçilmez unsurları olan halk edebiyatı verimlerini tespit ederek kayıt altına almak folklorculara düşen önemli görevlerden biridir.

Halkın yaşam tecrübesi ve duygu dünyasının birikimleri, halk edebiyatı ürünleri aracılığıyla estetik bir şekilde ifade edilerek sözlü gelenekte nesiller boyu aktarılır. Halkın yaşadıkları zorlukların, acıların, kayıpların, sevinçlerin, umutların yansımalarını bulabildiğimiz edebi ürünler ulusal kimliğin tespitinde önemli rol üstlenmektedir. Milli ruhun terennüm ettiği türküler, milli ruhun tercümanı olarak içeriğinde taşıdığı tüm zenginliklerle zamana ve mekâna var gücüyle direnmekte, canlılığını korumakta ve yeniden biçimlenişini devam ettirmektedir.

Türk kültür hayatının tarihi akışına ışık tutan; hayatın doğum, sünnet, düğün, ayrılık, kavuşma, gurbet, askerlik, ölüm gibi her aşamasını barındıran türküler, aynı zamanda çeşitli olaylara bağlı olarak ortaya çıkan ürünlerden destan, hikâye, efsane, ağıt, mâni, masal, bilmece, deyim, atasözü, dua, beddua, vb. ile de yakın ilişki içerisindedir.

Toplumların temel dinamiği olan kültürel unsurlar içerisinde en kültüre has, en özel olan tür, Türk toplumu için türkülerdir. Türkü incelemeleri başta toplum bilimciler olmak üzere çeşitli alanlarda çalışmalar yapan bilim insanlarına önemli ipuçları sağlayacaktır.

Çalışmayı yapmadaki amacımız; Malatya ili sözlü kültüründe önemli bir yere sahip olan, geçmişten günümüze varlığını sürdürdüğü halk kültürü içerisinde üretkenliğini, canlılığını, taşıdığı değeri kaybetmemiş Malatya türkülerini tespit ederek kayıt altına almak ve yaşatılmasını sağlamaktır. Bu şekilde manevi bir yaklaşım ve sorumluluk duygusu içinde bilimsel bir titizlikle Malatya türkülerini ve türkü söyleme geleneğini değerlendirip türkülerin gelenekte bulundukları yeri ortaya çıkarmayı, devamlılıklarına katkı sağlamayı ümit ediyoruz.

1.1.3. Kapsam ve Sınırlar

Çalışmamızda araştırma alanı olarak Malatya ili, ilçeleri, bağlı köy ve bucakları seçilmiştir. Malatya'da merkez hariç 13 ilçe, 495 köy, 352 mahalle bulunmaktadır. Araştırma evreninin genişliği sebebiyle Malatya türkülerini kayıt altına alırken icra ortamındaki canlılığa ve sözlü gelenekte varlığını sürdüren türkülere öncelik vererek çalışmayı uygun gördük.

Bu bakımdan derleme yaptığımız 12 ilçe şöyledir; Malatya merkez ilçesi, Akçadağ (Doğu, Levent, Ören, Taşevler), Arguvan (Alhasuşağı, Atma, Çavuşköy, Dolaylı, Eymir, Halpuz, Gürge), Arapgir (Köseoğlu, Aşağı Görenge, Kanyonarası, Ulupınar), Battalgazi, Darende, Doğanşehir (Çavuşlu, Elmalı Erkenek, Fındık, Harapşehir, Polat, Söğüt, Sürgü, Topraktepe), Hekimhan (Ballıkaya, Salıcık), Kale, Pütürge (Tepehan), Yazıhan (Tenci), Yeşilyurt (Karakavak, Yakınca) ilçeleri ve bağlı bulunan köylerdir.

1.1.4. Yöntem

Araştırmamızda halk kültürü verimlerini derlemede kullanılan alan araştırması, örnek olay ve yazılı kaynaklardan yararlanma yöntemleri kullanılmıştır. Gözlem, görüşme, anket ve çok sayıda kaynak kişiden yararlanma yöntemi ile Malatya türkülerine ve türkü söyleme geleneğini oluşturan bilgilere ulaşılmıştır.

Alan çalışması öncesinde gerekli hazırlıklar yapılmış, gidilecek yerleşim yerlerinde görüşme yapılacak kaynak kişiler belirlenmiştir. Kaynak kişileri belirlerken

yörenin kültürel değerlerini iyi bilen ve bölgeyi iyi tanıyan, türkü söyleme ve dinleme konusunda hevesli olan kişilerden yararlanmaya özen gösterilmiştir. Derleme çalışmamızda doğru bilgiye ulaşmak için öncelikle yöresinden hiç ayrılmamış veya kısa süreli ayrılmış, yaşlı, öğrenim görmemiş ya da öğrenimi düşük olan kişilerden ve özellikle türkü icracılarından yararlanılmıştır. Yönlendirilmiş karşılıklı görüşme yöntemi kullanılarak kaynak kişilerimizin konuya odaklanmaları sağlanmıştır.

Katılımlı gözlem tekniği ile önceden belirlenmiş zamanlarda gerçekleştirilen (düğün, festival, sıla geceleri vb. gibi) icralar araştırmamız kapsamındaki topluluğun içinde bulunarak icra ortamlarında derlemeler yapılmış ve bu sayede olağan ortamda ayrıntılı bilgiler edinme şansı bulunmuştur. Alan çalışmasında yöreyi ve yöre insanını tanıyor olmamız ve çok sayıda kişiyle görüşme yapmış olmamız bulduğumuz bilgilerin sağlıklı olmasını sağlayan önemli bir etken olmuştur.

Araştırmamız sırasında ses kayıt cihazı, fotoğraf makinesi, kamera gibi teknik malzemeleri hazır bulundurarak türkü kayıtlarına ait görüntü ve sesin doğru ve doğal şekliyle kaydedilmesini amaçladık.

Çalışmamız dâhilinde yazılı kaynaklardan da yararlanılmıştır. Bu kaynaklar; YÖK Dokümantasyon Merkezi, Milli Kütüphane, İnönü Üniversitesi Kütüphanesi, Ç. Ü. Kütüphanesi, Ç. Ü. Türkoloji Araştırma Merkezi ve yörede bulunan ilçe kütüphanelerinden elde edilmiştir.

Malatya türkü söyleme geleneği bağlam merkezli halk bilim kuramlarından performans teoriye göre değerlendirilecektir. Bununla birlikte işlevsel halkbilimi yöntemi de kullanılmış, türkülerin araştırma mekânında üstlendiği işlevler tespit edilmeye çalışılmıştır.

1.2. Araştırma Alanı ile İlgili Bilgiler

Çalışmamızın bu bölümünde Malatya türkülerinin yaratılmasında ve yaşatılmasında zemin oluşturan coğrafya hakkında genel bilgiler verilmiştir. Toplumun zihnine ve ruhuna ayna tutan türkülerin meydana gelmesinde nesnel değerlendirmeler yapabilmek için bu bilgilere yer vermek önemlidir. Bir yöre adı, tarihi, coğrafyası, ekonomisi, sosyo-kültürel durumu ve bütün bunların yansımasını bulduğu edebi ürünlerle bir bütün olarak ele alınmalı, bu şekilde yörenin genel atmosferi hakkında bilgi sahibi olunmalıdır.

Bu bakımdan "*Yaklaşık on bin yıllık bir tarihe yaslanan, iki bin yıldır kendi adıyla var olan, bu süreçte dünya ve Türkiye'nin ortak mirasına önemli değerler katmış, ülkemizin önemli illerinden birisi* (Malatya Vizyon 2023, Malatya İl Gelişim Raporu, 2011, s. 15) olan Malatya ili ile ilgili genel bilgiler bu bölümde yer almıştır.

1.2.1. Araştırma Alanının Adı

Malatya adının anlamı ve kökeni ile ilgili birbirinden farklı görüşler mevcuttur. *L. Delaport, Arslan Tepe' de yaptığı kazılar sırasında Hitit şehrinin ilk bilinen ismini Hititçe ve Çivi yazısı ile yazılmış olarak Maldiya (Maldija) şeklinde tespit etmiştir. Bu isim Asurî veya Urartu vesikalarında Milidya, Melid, Melidi ve nihayet Meliddu şekilleri ile geçmektedir* (Karagülle, 2007, s. 1). Çok muhtemeldir ki bu adlardaki şehir yahut şehirler, aynı yerde ve tarih boyunca çok az bir farkla birbirinin yerine geçerli olmuştur (Başbay, 1987, s. 93). Urartu kaynaklarında Melitea, Hitit Hiyeroglif Kitabesinde ise 'dana başı ve ayağı' şehir ayak dana başı'' ideogramları ile temsil edilmiştir (Malatya 2007, s. 31).

Bu ismin anlamı hakkında ileri sürülen düşünce Büyük Hitit Kralının ya da bir mağbudun ismine izafeten verildiği ya da bugünkü Gözene nahiyesi mıntıkasında Melet Suyu olduğu gibi Melet oymağının adından, "Meletliler memleketi" anlamını taşıyan Meletya/Malatya isminden ortaya çıktığı yönündedir. Ancak bu görüşlerin doğruluk payı azdır (Baykara, 1987, s. 69-76).

Hititçenin çözülmesinde büyük katkıları bulunan Çek asıllı arkeolog ve dil bilimci Hrozny, Maldia şehrin adının Hititçede 'bal ve meyve bahçesi' anlamına geldiğini söylemiştir. Malatya'nın 'bal' anlamına gelmesinden her türlü meyvenin yetiştiği bir yer olmasından dolayı bu bölgede yaşayan ve bu meyvelerden yiyen insanların da aynı çeşitlilikte, aynı güzellikte olduğu kabul edilmektedir (Başıbüyük, 2015, s. 24). Bu durum Evliya Çelebi'nin kayıtlarında da ortaya çıkmaktadır (Kınal, 1987, s. 240).

Eski çağ coğrafyacılarından Strabon (M. Ö. 58- M.S. 21) Malatya'yı sürekli "Melitene" adı ile zikretmiştir. Kesin olarak yerini vermediği geniş bir alan içerisinde "Kataonia" ile Fırat Nehri arasında Kommagene sınırında Kapadokya Krallığı'nın (M. Ö. 280-212) on valiliğinden birisi olarak göstermiştir. Ona göre Melitene, Sophene (takriben bugünkü Elazığ ile Fırat Nehri arasındaki bölgeyi ifade eder) nin karşısında kurulmuş bir eyalet olduğu kadar kentleri bulunmayan bir bölgenin adıdır. Strabon'a

göre bu yöre; zeytin-üzüm ve meyve ağaçlarıyla bezenmiş, Kapadokya'da bir benzeri bulunmayan tek yerdir. Pline'ye dayanarak Malatya'nın Asur kraliçesi Semiramis tarafından "Meliten" adıyla kurulduğunu kayıt eder. Bu bilgi, daha sonraki çalışmalarda aynen doğrulanmıştır (Yakar vd. , 2004, s. 20).

Asırlarca sonra bu eski yerleşmeyi istihlaf edecek olan Roma şehri Plinius' un verdiği şekliyle Melita ve Melitene ismini almıştır. İbn-Şıhna ve İbnü'l-Adim' in verdiği bilgilere göre şehir İskender tarafından inşa edilmiş olup o dönemde "Melendi" şeklinde anılmıştır (Karagülle, 2007, s. 1).

Roma döneminde *Melitene* diye anılan şehrin bugünkü Malatya adı ile kullanımı bölgenin İslam egemenliğine geçtiği 7. - 8. yy.'larda başlar (Başbay, 1987, s. 94). Araplar şehri 'Malatiyye olarak adlandırmışlardır. Türklerin şehri ele geçirmesiyle ise 'Maldia' yerine 'Malatya' olarak adlandırılmıştır (Başıbüyük, 2015, s. 25). Böylelikle kadim Maldiya ile bugünkü Malatya arasında, 30 asırdan fazla bir müddet içinde, şehrin isminin gerçekten aynı kalmış olduğu anlaşılır (Karagülle, 2007, s. 1).

Selçuklular döneminde "Vilayet-i Malatya" olarak anılan şehir, bir üstünlük ve asalet ifadesi olarak "Dar-ul Rifa" (Saadet, mutluluk yeri) olarak anılmıştır (Yakar vd. , 2004, s. 20).

Memlüklü devleti kaynaklarında, Dulkadirliler ve diğer Türkmenlerle meskûn olan Malatya ve havalisi için "İklim AI-Ozaria (Üzeyir Ülkesi) lakabı kullanılmıştır. Osmanlılar döneminde aynı adla anılan şehirde, 1838 yılında Osmanlı ordusu ikamet ederek kışlamıştır. Yöre insanı Aspuzu bağları olarak bilinen yazlığa göç etmiş, orada yerleşerek bugünkü şehir oluşmuştur. Malatya, günümüze modern bir yapılanma ile gelirken asıl tarih çekirdeğini oluşturan Battalgazi (Eski Malatya), yöre insanının deyimi ile "Aşağı Seher", bugün turistik bir ilçe olarak varlığını sürdürmektedir (Yakar vd., 2004, s. 20-21).

Osmanlı kaynaklarının hemen hepsinin Malatya olarak zikrettikleri şehrin adı hakkında Evliya Çelebi; Acemlerin şehre Aspozan, Türkler ve Arapların Malatya, Yunanların ve diğer tarihi kaynakların Rakbe ya da dar-ı rakabe dediklerini belirtmektedir (Temelkuran ve Aktaş, 1986, s. 420).

1.2.2. Araştırma Alanının Tarihi

İlkçağlardan itibaren sahip olduğu özellikler sebebiyle pek çok saldırıya maruz kalarak sürekli el değiştiren Malatya şehri, birkaç küçük değişiklik haricinde gerek

kuruluş yeri ve gerekse isim itibariyle başlangıçtan günümüze kadar köklü bir değişikliğe uğramadan gelebilen Anadolu şehirlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Baykara, 1987, s. 7-12).

Malatya'nın bilinen tarihsel geçmişi M.Ö. 3000 yıllarında başlar. (Başbay, 1987, s. 93). İlkçağda şehrin yerleşim sahasının büyüklüğü ve sınırları hakkında hiçbir bilgi mevcut değildir. Ancak yerleşmelerin ne kadar eskiye uzandığı hakkındaki bilgilerimiz, tarih öncesi (Prehistorik) çağlara ait buluntular yardımı ile olmaktadır. Elde mevcut eserler ve son zamanlardaki arkeolojik kazılar bu bölgenin çok eski zamanlardan beri meskûn olduğunu ve bugüne kadar ki tarihi devirler esnasında birçok kavimlerin hâkimiyetine geçtiğini ve bu kavimlerin medeniyet ve kültürlerine sahne olduğunu göstermektedir (Demir, 2002, s. 20).

Araştırmalar Malatya'nın yerküremizdeki en eski yerleşim alanlarından birisi olduğunu ortaya koymaktadır. XIX. yüzyılın ilk yarısına kadar kent, bugün bulunduğu yerden 9 km mesafede bulunan Eski Malatya'da iken (Battal Gazi) şimdiki bulunduğu yere taşınmıştır (Sinanoğlu ve Sinanoğlu, 2012, s. 243).

İzolu mevkii Cafer Höyükte yapılan kazılarda yöre insanın M.Ö. 7000 yılında paleolitik mağaralardan çıkarak ilk defa tarım ve hayvancılıkla uğraştıkları ve yerleşik köy hayatına geçtikleri anlaşılmaktadır. Tarih kronolojisini takip ettiğimizde bölgedeki yerleşik hayatın Aslantepe, Değirmentepe İsahöyük ve Fırıncıhöyükte de M.Ö. 5000-3000 yılları arasında da devam ettiği anlaşılmaktadır (Malatya İli Yerel Ekonomik Araştırma, 2007, s. 10).

Arslantepe Höyüğü'nün bulunduğu yer Orduzu'dur, yani Eski Malatya'nın ilk yerleşim merkezi, haliyle şehrin ilk merkezi Orduzu'dur. Yapılan çalışmalar sonucu Orduzu'nun aynı zamanda 'Dünyanın ilk aristokrat şehri olduğu iddia edilir (Başıbüyük, 2015, s. 27).

Malatya'nın tarihi, siyasi açıdan M.Ö. 1700 yıllarında Hitit siyasi tarihi ile başlamasına karşın insan yerleşimi açısından çok daha eskidir. Aslantepe Höyüğünde yaklaşık elli yıldır devam eden kazılarda ortaya çıkan bilgiler, Malatya'nın Mezopotamya bölgesinden birkaç yer ile birlikte M.Ö. 8500 yıllarında insanlığın yerleşik hayata ilk geçtikleri, M.Ö. 6500 yıllarında ise ilk şehirleşmenin yaşandığı yerlerden biri olduğunu ortaya koymaktadır (Malatya Vizyon 2023, Malatya İl Gelişim Raporu, 2011, s. 24).

M.Ö. 1750 yıllarında Kuşşara Kralı Anitta, Anadolu'yu tek bir yönetim altında toplayarak siyasi birliği sağlamıştır. Bu dönemde Malatya'nın büyük bir ihtimalle siyasi

birliğe katıldığı sanılmaktadır. I. Hattusilis, Kuzey Suriye yolu yolunu emniyet altına almış, yerine geçen oğlu I. Mursilis ise Anadolu birliğini Halep ve Babil seferlerinden sonra sağlamıştır. Malatya'nın bu krallar döneminde kuzey Suriye ile Anadolu arasında önemli yol kavşağında olması sebebiyle Hitit birliğine girdiği ve bir Hitit şehri olduğu kabul edilebilir (Malatya 2007, s. 30).

Hitit Krallarından Ammunas ile Huzziyas'tan biri döneminde M.Ö. 15. yüzyılda yer yer görülen isyanlar sonunda Hitit Birliğinin kuzey Suriye'deki egemenligi Mitanni Krallığının eline geçmiştir. Böylece, Malatya'da bu dönemde Mitanni egemenliği altına girmiştir. Hitit Kralı Suppiluliuma, M.Ö. 1450 yıllarında Fırat Nehrini geçerek bölgede yer alan Mitanni egemenliğine son verilmiştir. Böylece Malatya'yı yeniden Hitit İmparatorluğuna kazandırmıştır. II. Mursilis, Muvatalli ve III. Hattusilis dönemlerinde Malatya, Hitit Merkezine bağlı kalmıştır (Yakar vd., 2004, s. 3).

M.Ö. 1116-1096 yılları arasında bir Asur vesikasına göre, Asur Kralı I. Tiglatplaser Malatya üzerine yürüyerek kral Allumu'yu yenmiştir. Şehir halkını rehin alarak vergiye bağlamıştır. M.Ö. 1200-1000 yılları arasında kavimler göçü sebebiyle Anadolu'da karanlık bir devir hüküm sürmüştür. Hitit İmparatorluğu, bu dönem sonunda tamamen ortadan kalkmıştır. Hititler'in torunları, M.Ö. 1000 yılından sonra varlıklarını şehir devletleri halinde sürdürmüşlerdir. Malatya, asıl önemini bu devirlerde almıştır (Malatya 2007, s. 31; Yakar vd. , 2004, s. 3).

Daha sonraki dönemlerde şehrin yönetimi Urartulara geçmiştir. Urartu egemenliği, Asur kralı III. Tiglat Psaser'in tahta çıkışına kadar devam etmiştir. Bu kral döneminde Malatya, M. Ö. 733'de yeniden Asur Krallığına haraç veren beylikler arasına girmiştir. Asur Kralı Sanherib (M. Ö. 705-681) döneminde Asur egemenliğinde olan Malatya, Asar Haddon (M. Ö. 681-669) zamanında Asur egemenliğinden çekilmiştir. Bundan sonra bölgede Med ve Perslerin hâkimiyeti görülür (Malatya 2007, s. 31-32).

Asurbanipal'ın (M. Ö. 669-631) ölümünden sonra, Asur'un ihtişamlı devri uzun süre devam etmemiştir (Malatya 2007, s. 34). Bu arada Medler, Keyaksar'ın (M. Ö. 625-585) idaresinde güçlü bir devlet kurmuşlardır. Med devleti, askeri güce dayanan despot bir devlettir. İstila ettiği bölgelerde kalıcı bir yönetim sağlayamamıştır. İran'ın güneybatı yaylalarında yaşayan Perslerin Ahameniş soyundan gelen II. Kiros, Med yönetiminin içine düştüğü çelişkilerden yararlanmaya kalkışmıştır. Med Kralı Astiyağ'ın (M. Ö. 584-550) ordularını bozguna uğratmıştır. Kısa sürede Kızılırmak

nehrinin doğu kıyısına kadar bütün Anadolu'ya egemen olmuştur. Böylece Malatya yöreleri de Perslerin eline geçmiştir (Malatya Kültür Envanteri, 2014, s. 14).

Malatya M. Ö. 4. yy. 'da Makedonya Kralı İskender'in Anadolu'yu ele geçirmesinden sonra Perslerin idari sistemine dokunmamıştır. Bölgeye atadığı komutanları ile Helenistik kültürünün Anadolu'ya yayılmasını sağlamıştır. Malatya, bu dönemde Helen kültürünün etkisinde kalmıştır (Malatya Kültür Envanteri, 2014, s. 15).

Şehir Romalılar zamanında, bugün Eski Malatya adıyla tanınan bucak merkezi küçük bir kasaba durumundadır. İmparator Titus devrinde önemi artan şehir bir ara Roma lejyonuna kamp görevini de yapmıştır. Şehrin çevresinde yapılan surlar ise İmparator Justiniaunus tarafından bitirilmiştir (Demir, 2002, s. 20-21).

Romalılar döneminde sınır şehri olma özelliği taşıyan Melitene'ye komşu devletler tarafından sürekli saldırılmıştır. Savaşlar sebebiyle yıpranan şehir surları, imparator Constantinus (M. S. 363) zamanında tamir ettirilerek genişletilmiştir. Bütün Roma ülkesinde olduğu gibi Melitene'de de huzursuzluk ve isyanlar artmış, şehir sürekli el değiştirmiştir. İmparatorluğun ikiye bölünmesinden sonra Malatya, Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu içinde kalmış, bundan sonra da önemini sürdürmüştür (Malatya Kültür Envanteri, 2014, s. 16).

Doğu Roma yönetiminde uzun yıllar kalan Malatya, yine bir askeri üs olarak kullanılmıştır. Bizanslılar, Malatya'yı Sasaniler'e karşı bir hudut şehri olarak kullanmışlardır. 575 yılı sonbaharında Sasanilerle Bizanslılar arasında büyük bir meydan savaşı olmuş, Sasani İmparatoru I. Hüsrev yenilgiyi hazmedemeyerek intikam amacı ile şehri yakıp yıkmıştır. Uzun süre Bizanslılar ve Müslüman Araplar arasında el değiştiren Malatya, Avasım şehirlerinin merkezi durumuna getirilmiştir. Anadolu'da Fırat'ın doğu kısmı Müslümanların ilk istilası sırasında ele geçirilmiştir. Emeviler devrinde de bu fetih tamamlanarak Anadolu'nun güney bölümü olan Adana, Ceyhan ile Fırat arasındaki toprakların kontrolüne geçmiştir. Adana bölgesinin merkezi Tarsus, Fırat bölgesinin merkezi Malatya olmak üzere iki hudut valiliği kurulmuştur (Malatya Kültür Envanteri, 2014, s. 16-17).

740-741 yılında Bizans Generali Aşkivş kumandasındaki bir ordu ile Malatya üstüne yürüyerek şehri ve yakınlarını yağmalamıştır. Malatya halkı şehrin kapılarını kapatarak El-Rusafe'de bulunan Halife Hişam'a bir haberci yollamıştır. Kısa bir süre sonra Rumlar çekilmiş, Hişam bir süvari birliği göndermiştir. Kendisi de Bizanslıların üzerine yürür ve tahrip edilen şehir onarılıncaya kadar Malatya önünde karargâh kurar. 750-751'de İmparator Konstantinos VI. Koprcaymos, Ebu Müslim Horosani'nin

Emevileri şiddetle takip ettiği sırada, fırsattan faydalanarak Kemah gibi Malatya üstüne de yürümüştür. Halkın El-Cezire'den yardım istemesi bir yarar sağlamamıştır. Durumu öğrenen imparator şehrin boşaltılmasını istemiştir. Halk sonunda çaresiz kalarak boyun eğer ve taşıyabildiği yükü yanında götürerek El-Cezire'ye çekilir. Bunun üstüne imparator şehri yıkar. 756'da Abbasi Halifesi Mansur devrinde Salih Bin Ali Bin Abdullah, Konstantinos'un kumanda ettiği 100.000 kişilik bir Bizans ordusunu yenerek Malatya'yı geri almıştır (Demir, 2002, s. 21).

Bizans-Arap mücadelesi sonucunda şehir İslam hâkimiyetine geçmiştir (M. S. 659). Araplar, "Sugür EI-Cezeriye"nin merkezi haline getirdikleri bu şehri aynı zamanda bölgenin en büyük ve mamur bir beldesi yapmışlardır. Abbasilerden Harun Reşit döneminde (M. S. 786-809) "EI-Avasım" adıyla oluşturulan müstakil bir idari bölgenin merkezi olma hüviyetini kazanır. Böylece Malatya, İstanbul'a kadar uzanan Rum kazalarının hareket üssü olma özelliğini de taşır. Bu merkezin bir diğer özelliği ise Tarsus, Adana, Maraş şehirleri gibi Horasan'dan nakledilen Türklerin önemli bir yerleşim yeri durumuna gelmiş olmasıdır. Malatya'ya çok eski zamanlardan beri çeşitli sebeplere bağlı olarak Türk yerleşiminin olduğu bilmekteyiz. Bu bölgede Türk varlığı, Arap-Bizans mücadeleleri sırasında ortaya çıkmıştır (Yakar vd., 2004, s. 20).

Malatya şehri, Bizans hâkimiyetindeyken Türk akınlarına maruz kalmıştır. Türkler ilk defa 1058'de şehir civarından görünürler; halk bunlardan kaçarak yakındaki dağlara sığınır. 3000 kişiden kurulu Türk kuvvetleri, Emir Ebu Dinar kumandasında 10 gün süreyle şehir ve civarını yağmalamıştır. Fakat dönüşleri sırasında Sasun Bölgesi halkı tarafından pusuya düşürülerek yok edilirler. Daha sonra Gümüştigin şehrin çevresini yağmalar. Bunun üstüne Antakya Hükümdarı Mohemond, yeğeni Riccordo ve bir süvari kuvvetleriyle harekete geçer. Fakat Maraş yakınında tuzağa düşürülerek esir alınır ve Niksar'a gönderilir (1100); fakat Urfa Hâkimi Baudouin 'i yardımına çağırır. Baudouin Malatya'yı kuşatmadan kurtarır ve üç gün süre ile Gümüştigin'i izler. Urfa'ya dönerken uğradığı Malatya şehrini Gabriel kendisine teslim etmiştir. O da şehri korumak için 50 süvari bırakır. Bununla beraber Gümüştigin aynı senenin sonbaharında halkın isteğine uyarak yine Malatya'ya girer (18 Eylül 1101). Böylece Malatya'da Danişmendliler'in hâkimiyeti başlar (Demir, 2002, s. 21-22).

11. yy. başlarından itibaren Anadolu bir Türk yurdu haline gelmeye başlamıştır. Bu bölge de Türk-Bizans mücadelelerinin odaklaştığı şehirlerden biri olmuştur. 1056-1101 yılları arasında birkaç defa el değiştirmiştir. 1101 yılında Danişmendli Melik

Muhammed Gazi'nin hâkimiyetine geçen Malatya, bir daha kayıp edilmemek üzere Türk beldesi haline getirilmiştir (Yakar vd. , 2004, s. 20).

Birçok etnik unsurun ve beraberinde çeşitli kültürlerin, dinlerin yaşadığı Malatya'ya Türklerin yerleşmeleri ile yeni bir dönem başlamıştır. Türkiye Selçukluları devrinde şehrin genel dokusu Müslüman Türk toplumun özellikleri ile yeniden şekillenmiştir. Bu şekillenmede Orta Asya Türk şehircilik geleneğindeki sosyal ve dinî koşullara bağlı olarak yaşanan değişim ve gelişim sürecinin etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Bununla beraber Danişmendlilerden ve Büyük Selçuklu Devletinden intikal eden kültürel akım şehrin yapılanmasında hissedilen en önemli tesir alanıdır (Metin, 2013, s. 138).

Malatya ilk olarak 1399 yılında Yıldırım Bayezid tarafından Osmanlı hâkimiyetine alınmış, ancak bu durum uzun sürmemiştir. Yıldırım Bayezid, Mısır Sultanı Berkuk'un ölümü üzerine Memlük nüfuz sahasına inerek Fırat havzası boyunca Malatya, Elbistan, Besni, Darende ve Divriği'yi ele geçirip Osmanlı sınırın doğuda genişletmiştir. Malatya'nın Osmanlı hâkimiyetine geçmesi ile kaynakların hemen hepsinin ortak olarak kaydettiği husus şehrin Türkmenlerden alındığıdır. Yıldırım Bayezid, Malatya'yı Dulkadiroğlu Nasreddin Mehmed'e bırakarak Bursa'ya dönmüştür. 1400'de Anadolu ya giren Timur, önce Sivas ve Elbistan'ı işgal etmiştir. Daha sonra Malatya'ya yönelmiştir. Malatya ve çevresi yağmalanmış, şehrin idaresi Timur'un yanında bulunan Kara Yülük Osman'a bırakılmıştır. Timur'un Malatya'dan ayrılmasının ardından Dulkadiroğulları buraya tekrar hâkim olur. Bu dönemden itibaren Malatya Dulkadiroğulları topraklarının bir kısmını teşkil etmesi sebebiyle Osmanlı-Memlük çıkar çatışmalarının odak noktası haline gelir (Göğebakan, 2003, s. 470).

1515 yılından itibaren Malatya, Osmanlı hâkimiyetine geçmiş olur. Şahsuvar Oğlu Ali Bey'in 1521 yılında ölümünden sonra Dulkadiroğullarının toprakları beylerbeyliği olarak Osmanlı topraklarına katılır (Malatya Kültür Envanteri, 2014, s. 27).

Malatya yöresi, Osmanlıların klasik döneminde Maraş eyaletine bağlı bir liva (sancak) idi. 1831 yılındaki idari değişiklikle Malatya Livası, Maraş Merkez Liva, Samsat ve Gerger Livaları ile birlikte Maraş eyaleti sınırları içinde yer almakta idi. 1867 yılındaki vilayet nizamnamesi ile Malatya liva olmaktan çıkıp kazaya dönüşmüştür. Bu dönemde Malatya Kazası, Diyarbakır Vilayeti'nin Mamuret'ül Aziz Sancağı'na bağlı kazası idi (Malatya Kültür Envanteri, 2014, s. 28)

1918 yılında Malatya Sancağı, 1829 yılındaki durumunu korumuştur. Cumhuriyet ile birlikte il olan Malatya, yabancı işgaline uğramayan nadir kentlerden biridir (Malatya Kültür Envanteri, 2014, s. 29).

1.2.3. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri

Malatya ili, Doğu Anadolu Bölgesi'nde, Fırat Havzası'nın Yukarı Fırat bölümünde yer alır. Hatay-Maraş çöküntü oluğunun kuzey ucunda (Yakar vd. , 2004, s. 23); Adıyaman, Elazığ, Bingöl, Muş, Van çöküntü alanının güneybatı ucunda (Karaburun, 2011, s. 11), Tohma, Fırat ve Kuruçay vadileri ile bunları çevreleyen dağlar ve platolar üzerine yayılan il topraklarının yüzölçümü 12.412 km²'dir. (Yakar vd. , 2004, s. 23).

37° 54' ve 39° 03' kuzey enlemleri ile 38° 45' ve 39° 08' doğu boylamları arasında kalan Malatya'da, il alanını yönetsel bakımdan, doğudan Elazığ'ın Sivrice, Baskil, Keban ve Ağın, kuzeyden Erzincan'ın Kemaliye, kuzey ve kuzeybatıdan Sivas'ın Divriği, Kangal, batıdan Maraş'ın Elbistan, Pazarcık ve Sivas'ın Gürün, güneyden Adıyaman'ın Gölbaşı, Besni, Merkez, Kâhta ve Gerger, güneydoğudan Diyarbakır'ın Çüngüş ilçeleri çevrelemektedir. İl en yakın komsusu olan Elazığ'a 101 km, en uzak komşusu Erzincan'a 364 km mesafededir (Yakar vd. , 2004, s. 23).

Biri merkez olmak üzere toplam 14 ilçe, 10 bucak, 52 belediye ve yaklaşık 500 köyüyle Malatya ülkemizdeki iller arasında önemli bir yere sahiptir (Malatya Vizyon 2023, Malatya İl Gelişim Raporu, 2011, s. 15).

Malatya, yüz ölçümü büyüklüğü bakımından Türkiye'nin 23. büyük vilayeti durumundadır. Şehir, Sultansuyu ve Sürgü çayı vadileriyle Akdeniz'e, Tohma vadisiyle İç Anadolu'ya, Fırat vadisiyle Doğu Anadolu'ya açılarak bu bölgeler arasında bir geçiş alanı oluşturur (Demiral ve Evin, 2014, s. 79).

Avrupa'nın doğusuyla Asya'nın batısını bir araya getiren jeopolitik ve jeostratejik yapısından dolayı Anadolu daima bir kavşak noktası olmuştur. Bu coğrafyanın en kilit geçiş noktalarından birinin merkezinde de Malatya yer almaktadır. Doğuda en eski ulaşım yolu; Malatya-Sivas üzerinden Erzurum'a, oradan da Kafkasya'ya uzanan yoldur. Buna, Karasu Aras yolu da denilmektedir. Öte yandan Güneydoğu'ya, Malatya ve Diyarbakır üzerinden Mezopotamya'ya uzanan yol önemlidir. Malatya'dan doğuya doğru Murat, Karasu, Van Gölü diğer tabii bir önemli yoldur. Diğer önemli bir yol ise güneyden gelip Malatya'da düğümlenen Malatya -

Kahramanmaraş arasında Torosların çok kesif göründükleri bir sahada, akış yönleri farklı vadilerin takip ettiği tabii bir koridor boyunca uzanmaktadır. Güneyde dağlar arasında açılmış bir başka yol, Adıyaman üzerinden Urfa'yı Malatya'ya bağlamaktadır (Ağaldağ, 1988, s. 3435; Demiral ve Evin, 2014, s. 79).

Coğrafi konumu itibariyle Anadolu, Mezopotamya ve Suriye arasında geçit veren tabii yollar Malatya'da birleşir. Yollardan biri Güneydoğu'da Elazığ-Tiyris köyü üzerinden geçerek Fırat Nehri'ni takiben karşıya ulaşır. İkinci yol ise güneybatıdan Kilikya ve Amik Ovası üzerinden Malatya'ya gelir. Her iki yol Kahramanmaraş'ta karşılaşıp Malatya'yı takip ederek Sivas ve Orta Anadolu'ya geçerler (Çulcu, 1987, s. 70).

Malatya, coğrafi konumu, tarihi kervan yollarının -ünlü Kral Yolu ve İpek Yolu- üzerinde bulunması ve sahip olduğu zengin su kaynakları nedeniyle, Neolitik Çağdan bu yana yerleşimlere sahne olmuştur. Malatya'da birleşen bu yollar kuzeyde Kafkasya'ya güneyde Çukurova, Mezopotamya ve Suriye'ye batıda Ege sahillerine doğuda İran ve Uzakdoğu'ya kadar uzanmaktadır. Bu yolların temelleri Akat kıralı Sargon zamanında atılmış ve o dönemden beri işlemektedir. Mezopotamya ile Anadolu arasındaki ticaret ve kültür alış verişinin antik çağlardan beri bu yollardan sağlanması yolların birleşim noktasında olan Malatya'yı kültürel askeri ve anlamda önemli ve kültür çeşitliliğinin yaşandığı kozmopolit bir kent haline getirmiştir (Malatya İli Yerel Ekonomik Araştırma, 2007, s. 9).

Şehrin kuruluşunda ve bölgenin yerleşim alanı olarak seçilmesinde elbette ki çevrenin uygun ısı şartları ve hele sulandığında bol ve iyi ürün veren verimli toprakları kadar coğrafi konumu bakımından kuzeydoğu Karadeniz bölgesi ve Doğu Anadolu'yu Akdeniz'e ve Mezopotamya'ya bağlayan ulaşım yolları üzerinde olmasının da etkisi olmuştur. Bu nedenledir ki Malatya baştan itibaren Fırat nehri üzerindeki geçidi kontrol eden berkitilmiş (müstahkem) bir kale - şehir olarak kurulmuştur (Başbay, 1987, s. 94).

Malatya güneydoğu Torosların büyük bir kolu olan Beydağlarının kuzey eteğinde aynı ismi taşıyan ovanın güneyinde kurulmuştur. Bölgenin Yukarı Fırat havzasını oluşturan Malatya ovasının üçüncü jeolojik çağda oluştuğu sanılmaktadır. Yüzeysel yapısı kalkar, konglomera ve volkanik türlerden oluşan Malatya Ovası'nın 1500 m'yi aşan yükseklikteki sıradağlar ile yaylalar çevirir. Geniş bir çöküntü alanı olan ovanın denizden yüksekliği 920-950 m arasında değişir (Çulcu, 1987, s. 70).

Malatya ili, Güneydoğu Anadolu Bölgesi karasal yağış rejimi ve Akdeniz bölgesi denizel yağış rejimi ile Doğu Anadolu bölgesi karasal yağış rejimi ve İç

Anadolu karasal yağış rejimleri arasında bir geçiş alanı durumundadır. Bu nedenle Malatya ili, Doğu Anadolu bölgesinde bulunuyor olmasına rağmen, daha az soğuk ve daha az karasal iklim özelliği göstermektedir (Malatya Kültür Envanteri, 2014, s. 4)

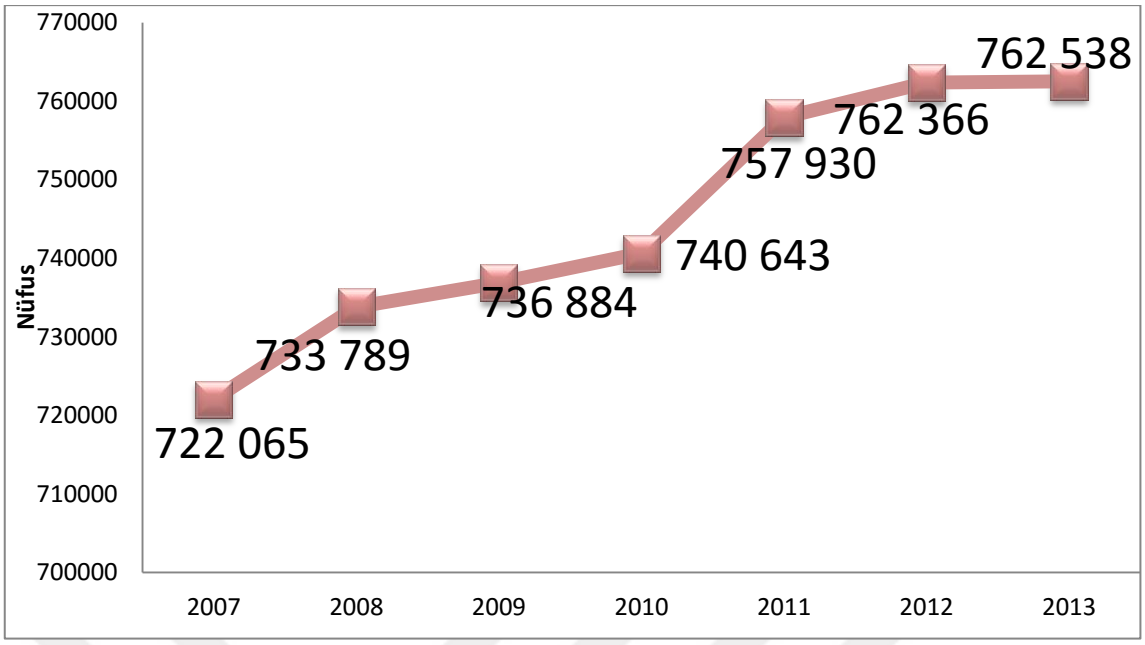
Denizden uzak ve yüksek olan Malatya'da iklim genel olarak serttir, ancak son yıllarda yapılan barajlar ile iklim yumuşamıştır. En sıcak aylar Temmuz ve Ağustos, en soğuk aylar ise Ocak ve Şubat'tır. Yıllık sıcaklık ortalaması 12-14 derecedir. Kışın yağan kar bir iki ay yeri örter. Yağmur sonbahar ortalarından ilkbahar ortalarına kadar aralıklarla yağmaya devam eder (Metin, 2010, s. 9).

Malatya ili, İrano-Turaniyen Fitocoğrafya bölgesi içinde yer alan ve ağaçsız olan gerçek step alanıdır. Bu alanda kuraklığa ve soğukluğa dayanıklı olan meşe ve sarıçam ağaç türleri ile püskülotu, kekik, sütleğen ve yumak gibi otsu bitkiler yaygındır. Dere ve su kenarlarında ise kavak ve söğüt toplulukları ile yabani gül, iğde, böğürtlen ve sumak bulunmaktadır. İl alanının %30'u ormanlık ve fundalıklarla, %10'u ise ayır ve meralarla kaplıdır. İl genelindeki yerleşim alanlarının yakın çevresinde bulunan tarım alanlarında ise önemli tarımsal ürünler olarak sebze ve meyve bahçeleri ile üzüm bağı alanları ve fidanlıklar bulunmaktadır (Malatya Kültür Envanteri, 2014, s. 5).

1.2.4. Araştırma Alanının Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

2013 Yılı Adrese Dayalı Nüfus Sistemi sonuçlarına göre; Malatya'nın toplam nüfusu 762. 538'dir**.** Nüfus bakımından en kalabalık ilçeleri olan Battalgazi İlçesinin toplam nüfusu 297. 806, Yeşilyurt ilçesinin toplam nüfusu ise 267. 365'dir. Türkiye'nin 14. büyük ili olma özelliğine sahiptir (TÜİK, 2013).

Malatya, 81 il arasından toplam nüfus bakımından 29. ; kent nüfusu bakımından ise 26. sıradadır. Yapılan bir nüfus projeksiyon çalışmasına göre Malatya nüfusu 2020 yılında 940. 364, 2030 yılında ise 1.136.676'ya yükselecektir. 2010 yılında nüfusun yaklaşık 65'i şehirde yaşarken bu oran 2020 yılında yaklaşık 71'e, 2030 yılında ise yaklaşık 75'e yükselecektir. Malatya bir milyona yaklaşan nüfusu, 14 ilçesi ve 500 kadar köyü ile Türkiye'nin orta büyüklükteki önemli illerinden biridir. (Gezer, 2011, s. 26-27).

Şekil 1. 2007-2013 Malatya nüfusu

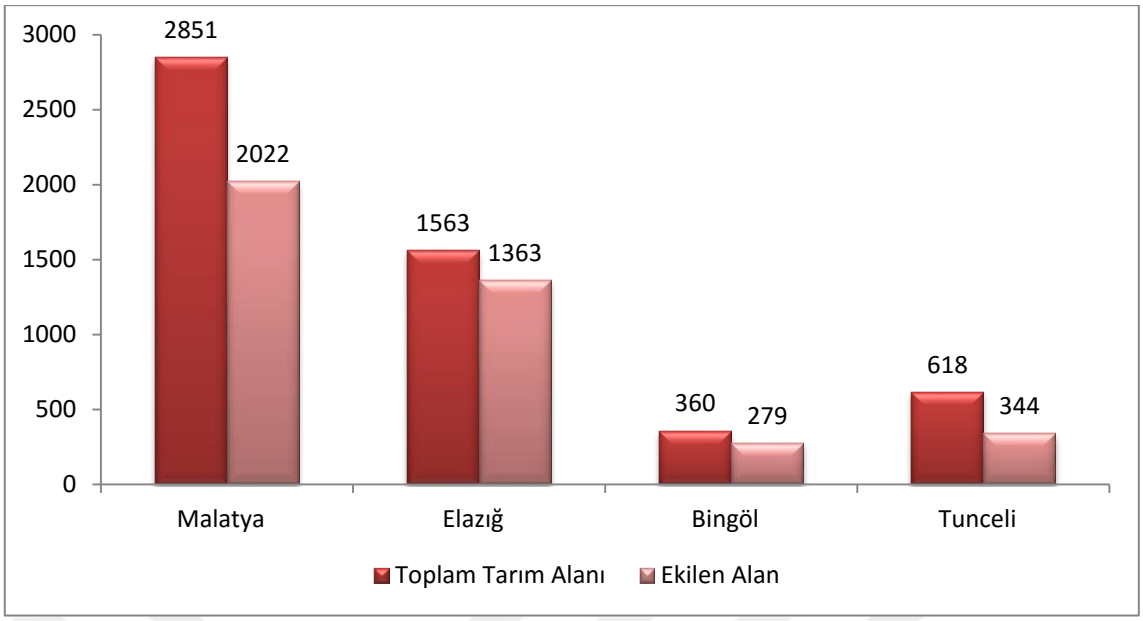
Kaynak: TÜİK Malatya Bölge Müdürlüğü Verileri, 2014, www.malatya.gov.tr

İl, yüzölçümü ve nüfusu ile Türkiye'nin önemli yerleşim alanlarından biridir. Ancak son dönemlerde özellikle sosyo-ekonomik göstergelerde gözle görülür bir düşüş içerisindedir. Türkiye'deki kentler arasındaki sırası 1996 yılında 38. iken 2003 yılında 41.'ciliğe, 2010 ise 47.'ciliğe gerilemiştir. Oysa Malatya, toprak büyüklüğü ve nüfus açısından Türkiye ortalamasının üzerinde bir kenttir (Demiral ve Evin, 2014, s. 78).

Coğrafi konumu nedeniyle 'Doğunun Batısı' diye nitelendirilen Malatya, tarıma dayalı bir ekonomiye sahiptir. Cumhuriyetin ilk yıllarında kamu yatırımlarıyla başlatılan ve geliştirilmeye çalışılan sanayileşme, sürekli bir nitelik kazanmamış, bu nedenle tarım kesiminin egemenliği sürmüştür (Demir, 2002, s. 19).

Tarıma dayalı bir ekonomiden sanayiye dayalı bir ekonomiye geçiş sürecini yaşayan Malatya, her geçen gün hızlanmakta olan bu sürece karşılık, ekonomisinde tarımın etkisi hala büyüktür (Malatya 2007, s. 98).

Başlıca geçim kaynakları arasında meyvecilik, hayvancılık ve tahıl üretimi bulunmaktadır. Madencilik bakımından demir, manganez, kursun, çinko, bakır ve toryum ile Türkiye imalat sanayinde önemli bir sırada yer almaktadır (Sinanoğlu ve Sinanoğlu, 2012, s.244).

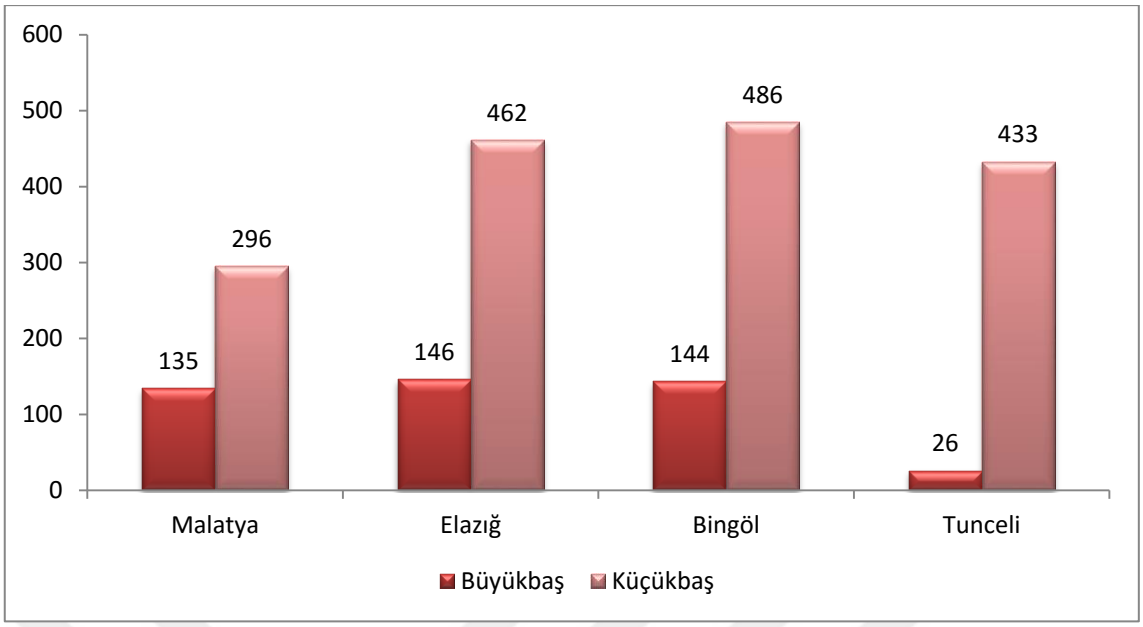

Şekil 2. Tarım alanları ve ekilen alanlar (Bin Dekar)

Kaynak: TÜİK Malatya Bölge Müdürlüğü Verileri, 2015, www.malatya.gov.tr

Tarım sektörünün il ekonomisi içinde önemli yer tutmasının en önemli nedenlerinden biri adeta Malatya'nın kendisi ile özdeşleşen kayısının *adı konmamış başkenti* oluşudur. Dünya kuru kayısı üretiminde Malatya ilk sırada yer almaktadır (Malatya 2007, s. 98-99).

Malatya'da hayvancılık hem fazla gelişmemiş hem de halkın önemli geçim kaynakları arasında değildir. Bunun başlıca nedeni, her ne kadar il topraklarının %54,6 kadarı çayır ve meralarla kaplı görünüyorsa da bunların hayvancılık açısında öneminin fazla olmamasıdır. Çünkü bir taraftan erozyon diğer taraftan aşırı otlatma sonucu otlakların ot verim kapasitesi düşüktür. Özellikle otlağın ot kapasitesinin üzerinde hayvan otlatılması (aşırı otlatma) sonucu, klimaks denilen yerli ot türleri çok azalmış, hayvanların sevmedikleri dikenli ve acı ot türleri yayılmıştır. Toprakların aşınması ile de doğal denge bozulduğundan otlakların ot verimi azalmıştır. Bilhassa ildeki meşe ormanları yakacak ve hayvanlara yapraklı dal temin etmek amacıyla önemli ölçüde tahrip edilmiştir. Hala dağ köylerinde küçükbaş hayvancılık yapılmaktadır (Boyacıoğlu, 2012, s. 20). Arıcılık faaliyetleri ise özellikle dağlık ve ormanlık alanlarda yaygınlaştırılmaktadır (Malatya 2007, s. 101).

Şekil 3. Büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayıları (Bin Baş)
Kaynak: TÜİK Malatya Bölge Müdürlüğü Verileri, 2015, www.malatya.gov.tr

Son yıllarda Malatya şeker fabrikasından sağlanan küspe, yem fabrikalarının açılması, yem bitkileri üretimine ağılık verilmesiyle, eskiye oranla ahır hayvancılığı ve besicilik gelişme göstermektedir. Esasen, Malatya hayvancılığını geliştirmek amacıyla Sultansuyu kenarında Osmanlılar döneminde Sultansuyu Harası kurulmuştur. Günümüzde Sultansuyu Tarım İşletme Müdürlüğü adını alan bu harada bölge hayvancılığına katkı sağlayan çalışmalar yapılmıştır (Boyacıoğlu, 2012, s. 20'dan; Altan, 1998, s. 16).

1.2.5. Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı

Malatya, geleneksel toplumdan modern topluma geçişin tipik özelliklerini gösteren bir kenttir. Malatya'nın sosyal yapısı bütün özellikleri ile Türkiye sosyal yapısının küçük bir örneğini göstermektedir (Sinanoğlu ve Sinanoğlu, 2012, s. 244).

Malatya'nın Doğu, Güneydoğu, Güney ve Orta Anadolu bölgelerinin hemen hemen kesişme noktasında bulunması nedeniyle sosyal yapısı çeşitlilik ve zenginlik gösterir. Tarih boyunca birçok siyasi ve dini düşüncenin bayraktarlığını yapmış olan kentte halen birçok farklı kültür yaşamaktadır (Malatya İli Yerel Ekonomik Bir Araştırma, 2007, s. 13).

Malatya idari bölünmesi çeşitli zamanlarda değişiklikler göstermiş, komşu iller olan Elazığ, Diyarbakır, Adıyaman, Maraş, Sivas, Erzincan ile devamlı kültür etkileşimi

içinde olmuştur. Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü yayınlarından ‘Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da Soy ve Dil Kaynakları Hakkında Yapılan Araştırmalar’ adlı eserde de belirtildiği gibi yöre halkının büyük bir bölümünü Oğuz Türklerinden olan aşiretler meydana getirmiştir (Erdem, 1987, s. 30).

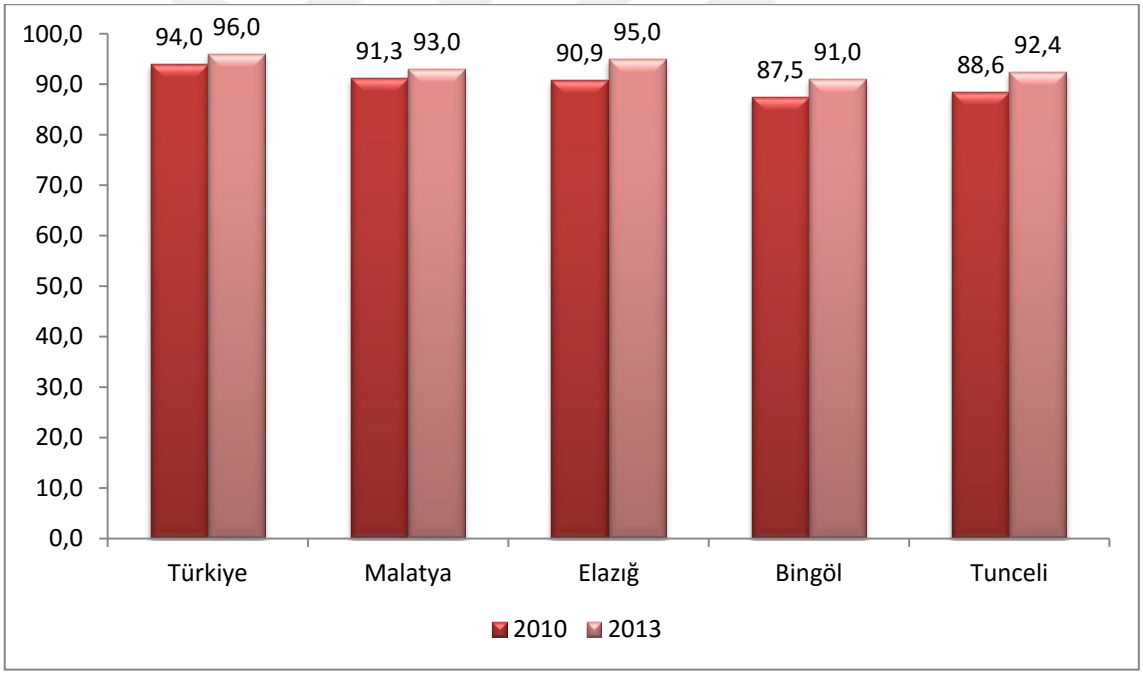
Şehir, tarih boyunca farklı din, dil, etnisite ve kültüre sahip medeniyet ve topluluklara ev sahipliği yapmıştır. Bu özelliği nedeniyle Malatya sosyal yapı açısından çeşitlilik ve zenginlik gösterir. Malatya, Anadolu’nun diğer birçok kentinde olduğu gibi tarihin farklı dönemlerinde olmak üzere önemli kültürel ve sosyolojik dönüşümler yaşamıştır. Bu değişim ve dönüşüm süreci iç dinamiklerden daha çok, dış dinamiklerin etkisiyle gerçekleşmiştir. Bu değişim günümüzde de devam etmektedir. Her seferinde dışarıdan gelen kültürel etkiler gerek Malatya’nın gerekse diğer Anadolu kentlerinin yerel kültürüne karışmış, yeni bileşimler ortaya çıkarmış ve kentlerimizin sosyal, kültürel, ekonomik ve demografik yapılarını belirlemiştir (Malatya Vizyon 2023, Malatya İl Gelişim Raporu, 2011, s. 36).

Terör yüzünden gelenler Malatya’nın sosyolojik kent dokusunu önemli ölçüde etkileyen göçmen grubu olmuştur. Kentlileşme sorununun da yine bu göçmen grubunun gelmesi ile başlamış olduğu kabul edilmektedir (Malatya Vizyon 2023, Malatya İl Gelişim Raporu, 2011, s. 33).

Cumhuriyet sonrası dönemde hız kazanan sanayileşmeyle birlikte birçok ilimizde olduğu gibi Malatya’da da şehirleşme büyük bir ivme kazanmış buna bağlı olarak ortaya çıkan ‘modern kent’ kültürüne geçiş, sosyal ilişkilerde, değer, inanç ve tutumlarda bazı değişimlere neden olmuştur. Ancak bu değişmeler geleneksel kültürün tamamen kayıp olmayıp yeni değerlerle birlikte, ama daha az etkili olarak sürmesini engellememiştir. Aile içi akrabalık ilişkileri şehirde de güçlü ve yoğun olarak sürmektedir. Hızlı şehirleşmeye karşılık aile yapısındaki değişim aynı oranda hızlı olmamaktadır. Her ne kadar çekirdek aileye geçiş söz konusu ise de aile üyeleri desteklenen ve köyle bağlantısı süren bir aile yapısı hala egemendir. Yaşlıların kültür değerlerini aktarmaları ve eğitimde görevlerini sürdürmeleri Malatya’da on ve daha çok üyeli geniş ailelerin yaygın olmasına neden olmaktadır. Cemaat özelliği gösteren köy sosyal yapısının şehirleşme ile kayıp olmayıp, akrabalık, hısımlık ve hemşerilik gibi geleneksel ilişkilerin sürdürülmesini sağlamaktadır (Malatya İli Yerel Ekonomik Araştırma, 2007, s. 14-15).

Malatya ilinde nüfusun eğitim durumunu göç dışında coğrafi konum, toplumsal gelişim, geleneksel yapı ve sosyo-ekonomik özellikler belirlemiştir. Malatya ili Doğu

Anadolu Bölgesinde yer almaktadır. Geçiş noktası olmasına rağmen, Cumhuriyetin ilk yıllarında o dönemin önemli ulaşım yollarının uzağında bulunan Malatya'ya karayolunun istenilen düzeyde olmadığı, 1933 yılında Sivas-Malatya demiryolu açılması devamında nüfusun hareketlilik kazandığı dikkati çekmiştir. Ulaşımın gelişmesi ve uygun iklim koşullarına sahip olması tarımı desteklemiş, ekonomik açıdan ilin hızla büyümesi, dolayısıyla sosyal yaşamın güçlenmesine neden olmuştur. Diğer bir ifadeyle Cumhuriyetin ilk yıllarında il nüfusunda okuma yazma oranının düşük olmasına rağmen, yaşanan toplumsal değişimler, özellikle nüfusun eğitim seviyenin gelişmesi için yapılan uygulamalar, kanunlar, en önemlisi 1 Kasım 1928'de Harf İnkılabının gerçekleşmesi, 1950 sonrasında hızlı şehirleşme, modernizasyon ve iletişimdeki gelişmeler nüfusun eğitim durumunu olumlu yönde etkilemiştir. Nitekim ilde 1935 yılında nüfusun % 9, 75'i okuma yazma bilirken, bu oran 2008 yılında % 82, 29'a yükselmiştir (Akbulut, 2010, s. 119).

Şekil 4. İllere göre 6+ yaş okuryazar nüfus oranı (%)

Kaynak: TÜİK Malatya Bölge Müdürlüğü Verileri, 2015, www.malatya.gov.tr

1.3. Araştırma Konusu ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Çalışmamızın bu bölümünde araştırmamızın odağında yer alan türkü konusu ve Malatya türküleri üzerine Türkiye genelinde ve Malatya özelinde gerçekleştirilen lisansüstü tez çalışmaları, makale ve bildiriler ile kitaplara değinilmiştir. Türkü konusu

üzerine alana katkı sağlamış birçok çalışma yapılmıştır. Öncelikle türkü hakkında yabancı ve yerli araştırmacılar tarafından yapılmış olan çalışmalardan bahsetmek yerinde olacaktır.

1.3.1. Yabancı Araştırmacılar Tarafından Yapılan Çalışmalar

Halk biliminde ilk çalışma ve araştırmalar türküler ile başlamıştır ve bilimsel çalışmalarda halk teriminin birleştirilmesiyle oluşturulan birçok ana daldan ilk önce 'Volkslied/halk türküsü' doğmuştur (Korkmaz, 2006, s. 5'den; Bausinger, 1980, s. 12).

1770'li yılları Alman halk türküleri (volkslied) üzerine yaptığı çalışmalarla geçiren ve 'Alte Volkslieder' (1774), 'Volkslieder' (1778) adlarını taşıyan iki kitap yayımlayan Herder, öteki halkların türkülerine de dikkati çeker (Başgöz, 2002, s. 9). Önceleri *halk şiiri* diye anılan *halk türküsü* terimi, Herder'in iki ciltlik halk türküleri koleksiyonuna bu adı vermesiyle batının bilim dünyasına XVIII. asırda girmiştir. Böylece halk kelimesine yazılı şiirden farklı bir kültür yapısı olan türkü olgusu ekleniş ve buradan yeni kavramlar doğmuş; bu birleşme sonra da halk masalları, efsaneleri gibi diğer kavramlaşmalara zemin hazırlamıştır. Alman bilim adamı, bu çalışmasında halk türkülerinin sözlerinin yanı sıra notalarının da derlenmesini; ayrıca türküyü icra eden, dinleyen ve yaşatan kültürel çevrenin de önemli olduğunu söylemiştir (Korkmaz, 2005, s. 559-560).

Herder'in teşvikiyle Johann Wolfgang von Goethe de türküyle ilgilenmiştir. 12 halk baladını kayda geçirir ve bunlardan üçünü 'Volkslieder'e koyar. Herder'in kitabına aldığı ilk türkü *'Das Lied vom jungen Grafen'* Goethe'nin tespitidir (Öztürk, 1995, s. 29). Herder'in derlemelerinden sonra bilinen diğer önemli eser de romantik şairler Archim von Arnim ve Clemens Brentano'nun birlikte yayımladıkları, üç ciltlik 'Des Knaben Wunderhorn'udur (Yakıcı, 2013, s. 124).

Grimm Kardeşler halk türküsü derlemeye masallardan önce başlamışlardır. 1806-1815 yılları arasında türkü derlemeleri yapmışlardır. Derlemelerine Güney Sibirya'dan Tatar türküleri de dâhil olmak üzere İsveç, Danimarka, Slav, Fransız, İspanyol, İtalyan, Hollanda, İngiliz, Fin, Macar, vs. gibi çok değişik ülkelerin türkülerini de almışlardır (Öztürk, 1995, s. 32-33). Grim Kardeşler'in türküleri arasında bulunan Tatar türküleri özellikle Hakas Türkçesinin ürünleridir (Öztürk, 1995, s. 46).

Türk halk bilimi alanında yapılan ilk derleme ve inceleme faaliyetlerine bakıldığında, bu sahadaki ilk çalışmaların Wilhelm Radloff, İgnaz Kunoş, Thedor

Menzel gibi yabancı bilim adamları tarafından yapıldığı görülmektedir. Ülkemizde Türk halk bilimi alanındaki ilk çalışmalar, ilk tecrübeler olduğu için oldukça yetersiz olsa da 1908-1920 yıllarında yapılmaya başlanmıştır (Ekici, 2004, s. 16).

Türküler veya halk kültürü üzerine olan çalışmalar Osmanlının son döneminde milliyetçiliğin yükselişi ile bağlantılı olarak ortaya çıkmıştır (Balkılıç, 2015, s. 130). Türk halk türkülerinin derlenmesine başlangıç olarak ise Ignaz Kunoş'un Türkiye'nin batı bölgelerinde diğer halk anlatmaları yanında türküleri de topladığı 1880'li yılları almak gerekmektedir. Çünkü bundan önce Sadrazam Cevdet Paşa zamanında okul müfettişleri yardımıyla halk türkülerinin toplanması düşünülmüşse de bugün bununla ilgili bir kayıt bulunmamaktadır (Yakıcı, 2013, s. 126).

Sahada bilimsel anlamda türkü metin derlemesi daha doğrusu sözlü kültür üzerine ilk derlemeyi yapan Kunoş (1862- 1945), Adakale'ye gider gitmez (1882) bir kayıkçının söylediği türkü ile karşılaşmış ve onunla yaptığı söyleşide Kayıkçı Kunos'a 'Söylediğim beyit şarkı değil; türküdür türkü!' demiştir (Elçi, 2008, s. 41'den; Kunoş 1978, s. 24-25).

Ignac Kunos'un Türk halk türküleri sahasında özellikle Oszman-Török Gyüjtem-Eny (Osmanlı Türk Halk Edebiyatı Derlemesi; 1889), 2. Cilt ve Ada-Kalei Török Nédalok (Adakale Türk Halk Türküleri; 1905) adlı eserleri ile Kunoş'un ancak ölümünden sonra yayımlanabilen, 1915-1918 yıllarında Avusturya-Macaristan topraklarındaki esir kamplarında yaşayan Kazan Tatarları arasında derlediği türküler de türkü çalışmaları arasında büyük öneme sahiptir (Yakıcı, 2013, s. 127).

Kunoş dışında türküler üzerine çalışma yapan çok sayıda yabancı bilim adamı arasında özellikle Bela Bartok, Kurt Reinhard, Ursula Reinhard, Wolfram Eberhard, Dieter Christensen, Karl Seidelmann gibi isimler önemli çalışmalar yaparak alana katkı sağlamışlardır.

"Karl Seidelmann, 1928 yılında Türkiye'ye gelir ve burada duyduğu türkülerden ikisini notaya alır. Birisi oyun havası, diğeri Doğu Karadeniz yöresinden bir balıkçı türküsüdür ve sadece Almanca sözlerle verilen bu türkülerin başında söyleniş tempolarına da yer verilmiştir" (Öztürk, 1995, s. 62-64).

Müzik budun biliminin kurucuları arasında olduğu kabul edilen ve konuya olan bakış açısını 'Topraktan kopuk olan her müzik ölmeye mahkûmdur. " sözleriyle ifade eden Bela Bartok ise dünyanın çeşitli yerlerini gezerek halk ezgilerini toplamıştır. Gezmiş olduğu yerler arasında Türkiye de vardır.

"1930'lu yıllarda halk müziği çalışmaları konusunda destek alınması amacıyla Türkiye'ye davet edilen Bela Bartok, kendisi gibi önemli bir etnomüzikolog olan Ahmet Adnan Saygun'dan destek görerek çalışmalarını gerçekleştirir" (Teke, 2013, s. 65).

Bartok, Adana, Mersin, Osmaniye, Çardak, Tecirli gibi yerleşim yerlerinde de derlemeler yapar. Rahatsızlığı yüzünden ilk gün gerçekleştirmesi planlanan Çorum gezisini iptal eden Bartok, Ankara'da kalarak bu süre içerisinde 7 türkü derler. Türkiye'deki kısa alan çalışmasına dair notları ölümünden sonra yayımlanır (Teke, 2013, s. 69). Osmaniye'de yaptığı türkü derlemeleri onun son çalışmasıdır (Ayan, 2011, s. 2).

Macar besteci ve etnomüzikolog Bela Bartok'un Adnan Saygun, Necil Kazım Akses ve Ulvi Cemal Erkin eşliğinde yaptığı derleme çalışmalarının sayısını Adnan Saygun, Macaristan'da yayınlanan *Belá Bartók's Folk Music Research in Turkey* adlı eserde 123 adet olarak gösteren bir liste vermiştir (Ayan, 2011, s. 7). Bartok, Türkiye çalışması sonunda derlediği türkülerin yaklaşık % 20'si Eski Macar türküleri ile benzerlik gösterdiğini belirtir. Bu durum Türk ve Macar türkülerinin tümünün birbirine benzer olmadığını göstermektedir (Ayan, 2011, s. 6).

Kurt ve Ursula Reinhard ise Türkiye'ye yapmış oldukları 16 inceleme ve derleme gezisi sonunda Türk müzik kültürü üzerine pek çok yayın yapmışlardır. Türkiye'nin Müziği isimli iki ciltten oluşan çalışmaları da bunlar arasındadır. Konuyla ilgili Almanca yazılan ilk etraflıca çalışma olan Türkiye'nin Müziği'nde, Türk Halk Müziği'nin Asya ve Yakın Doğu''ya uzanan kökleri, halk şiiri hakkında genel bilgiler, türkü çeşitleri bozlak ve ağıt hakkında bilgiler, halk dansları ve halk müziği çalgıları hakkında bilgiler, türkü icracılarının (amatörler, ozanlar ve âşıklar) sahip oldukları özellikler, türkü söyleme ve çalgı çalma gibi konular işlenmiştir.

1.3.2. Türkü Üzerine Yerli Bilim İnsanları Tarafından Yapılan Çalışmalar

Toplumun ortak harcı olan türkülerin derlenmesi, güfte ve müziklerinin yorumlanması hem müzikoloji hem de halk bilimi açısından ayrı bir önem arz etmektedir. Anadolu'daki bilinen ilk güfte derlemelerinin Erzurumlu İbrahim Hakkı (1703-1780)'nın 1757 yılında kaleme aldığı "Maarifetname" isimli ansiklopedik eserinde yer alması, folklorik çalışmaların Türklerde oldukça eski dönemlere dayandığının kanıtıdır (Uslu, 2006, s. 99; Vural, 2013, s. 745).

Kunoş'tan sonra 1920'li yıllara, Seyfettin ve Sezai Asaf Kardeşlere kadar Türk halk kültürüyle ilgilenenler genellikle yabancılar olmuştur (Yakıcı, 2013, s. 127). Türkiye'de müzik konusunda derleme ile araştırma yapma yolunda Anadolu'ya ilk folklor gezisi yapanlar Seyfettin ve Sezai Asaf Kardeşlerdir (Özbek, 1994, s. 20).

Türk halk türkülerinin derlenmesi Muzaffer Sarısözen ile bir düzene girmiştir. Ancak öncesinde Darül-Elhan (İstanbul Konservatuarı), Milli Eğitim Bakanlığı Hars Dairesi ve Asaf Kardeşler tarafından önemli derlemelerin yapıldığı bilinmektedir (Ayan, 2011, s. 36-37).

"Türkülerimiz ilk derlenişlerinde Türk sanat musikisine ait kıstaslarla ölçülüp değerlendirilmiş ve bu musikinin fasıllarına dâhil edilmiştir. Darü'l-elhan Külliyatı'nın ilk defterleri ve bu anlayışın örnekleridir. Bazı yazar ve araştırmacılar bu tutuma karşı çıkarak Türk halk musikisinin tamamen farklı bir musiki olduğunu ve başka kıstaslarla değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Türkülerin ses sitemi ve makam özellikleri üzerinde yeterli, ciddi ve ilmi bir inceleme bugüne kadar ortaya konamamıştır. Türk halk musikisinin melodik yapısı, belli cinslere ve bunlar üzerindeki seyirden doğan ezgi kalıplarına dayanan, çeşitli (tek sesli) olup, modal musikidir. Bu da Türk halk musikisinin, Türk sanat musikisinden ayrı olmadığını açıkça gösterir" (Albayrak, 2004, s. 507).

"Türkiye siyasi sınırları ve Osmanlı İmparatorluğu siyasi sınırlarının bir kısmının esas alındığı kültürel coğrafyaya ait şehir ve bölgelerden tespit edilen anonim ezgilerle beraber bestecisi bilinen bir kısım ezgilerle birlikte bugün resmi kurum, şahıs arşiv ve koleksiyonlarında yaklaşık 8000 sözlü ezgiyi görebilmekteyiz. Söz konusu bu ezgilerin çoğu 1926-1980'li yıllar arasında yapılmıştır. Yine bir taraftan özel derlemeler devam ederken yaklaşık son 30 yıldan beri de daha ziyade TRT arşivinde bulunan 5000 türkü içerisinden konusuna, teknik özelliklerine göre seçilerek değişik düzeydeki ilmi toplantılarda türküler hakkında çeşitli tespit, tasnif, mukayeseli çalışmalar, incelemeler yapılmaktadır" (Turhan, 2013, s. 88).

Çok güç şartlarda yapılan derlemelerle, THM Repertuarına kazandırılan ezgiler, büyük bir özveriyle yapılan çalışmaların sonucudur. Bu çalışmalarda, başta Muzaffer Sarısözen olmak üzere diğer musikîşinasların önemi yadsınamaz. İlk derleme çalışmaları 1925 yılında başlamış ve 1937 yılına kadar 1361 ezgi, 1937 yılından itibaren 17 yıl boyunca Muzaffer Sarısözen başkanlığında yapılan derleme çalışmalarında 9.000 ezgi derlenmiştir (Şenel, 1997). Ortalama 10.000 adet derlenmiş olan ezgilerden, bugün THM repertuarında 4421 adet kırık hava formunda sözlü ezgi ve 598 adet sözsüz halk

oyunları ezgisinin notaları mevcuttur. Yurdumuz genelinde bilinen uzun havalarımızın sayısı 632'dir (Eke, 2007, s. 275).

Darül-Elhan'ın adı İstanbul Konservatuarı olarak değiştikten sonra sırasıyla 1928, 1929, 1932 tarihleri arasında üç adet derleme gezisi düzenlenmiştir. 1928 yılında düzenlenen geziyi 1927 yılındaki geziye katılan isimler (Yusuf Ziya Bey, Ekrem Besim Bey, Muhiddin Sadak ve Ferruh Bey) isimler gerçekleştirir. Gezi İnebolu, Kastamonu, Çankırı, Ankara, Eskişehir, Kütahya ve Bursa illerine yapılmıştır ve 200 türkü derlenmiştir. 1929 yılındaki geziye Yusuf Ziya Bey, Mahmut Ragıp Bey, Ferruh Bey ve Remzi Bey iştirak ettiler. 35 gün süren gezide Trabzon, Rize, Gümüşhane, Bayburt, Erzincan, Erzurum, Giresun ve Sinop'tan 300 adet türkü derlenir ve ilk kez sinema kamerası kullanılır. Bu gezi sayesinde bazı halk oyunları da filme alınmıştır. Gezi sonucu M. R. Gazimihal, *Şarki Anadolu Oyun ve Türküleri* adlı kitabı yayınlamıştır (Balkılıç, 2015, s. 134-135).

Gazimihal, bu eserden önce de ilk kitabı olan *Anadolu Türküleri ve Musiki İstikbalimiz* ile Cumhuriyet tarihinin ilk Türkçe karşılaştırmalı musikibilim kitabını yayımlamıştır. Eserde türkülerin edebi, estetik ve müzikal bağlamda taşıdığı önemden bahsedilmiş ve çeşitli yörelerden derlenmiş türküler notalarıyla birlikte yer almıştır. Çalışmada Türk halk müziği ve klasik Türk müziğinin köken ve kaynakları ile Ermeni ve Kürt müziği gibi bazı etnik müziklere olan etkisi üzerinde durulmuş, Türk dansları, ezgileri, enstrümanları ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Atatürk döneminde Cumhuriyet milli bir kültür politikasına sahiptir ve bunu kurduğu müesseselerle göstermiştir. Bu kurumlardan biri de türkü çalışmaları açısından önem taşıyan Halk Evleri'dir. Açıldıkları ilin ve yörenin folklor ürünlerini derlemeye ve yayımlamaya, halk oyunları ve halk müziği toplulukları kurarak geleneksel kültür unsurlarını canlandırmaya çalışmıştır (Korkmaz, 2006, s. 20). Halk evlerinde yapılan çalışmalar sonucu 1936 yılına kadar yaklaşık 1000 adet halk şarkısı toplanmıştır (Balkılıç, 2015, s. 143).

Türkiye'de alan araştırması yöntemiyle ve oldukça bilimsel bir yaklaşımla ilk halk müziği derlemeleri ise Ankara Devlet Konservatuarı tarafından yapılmıştır (Vural, 2015, s. 745). Ankara Devlet Konservatuarı, Darül-Elhan gibi yurt çapında bir anket düzenler ve ses kayıt cihazları yurtdışından ısmarlanır. Konservatuar 1952 yılına kadar toplamda 17 gezi düzenler ve yaklaşık 9 bin adet melodi derlenir (Balkılıç, 2015, s. 144).

Türk halk müziği uzmanı ve folklorcu Ferruh Arsunar da türküler üzerine büyük emekleri olan isimler arasındadır. Arsunar; 1932 yılında Türk Anadolu Halk Türküleri, 1935 yılında Elazığ Türküleri ve Oyun Havaları, 1937 yılında Tunceli-Dersim Halk Türküleri ve Pentatonik, Elazığ Bakırmadeni Kazası Halk Türküleri, 1947 yılında Anadolu Halk Türkülerinden Örnekler, 1948 yılında Anadolu Halk Türkülerinden Örnekler II ve III isimli çalışmalarını yayımlamıştır. Bu çalışmalarda gezilerde derlenen türküler ve bunların nota bilgileri yer almıştır.

"Yurt içinde ve yurt dışında yaptığı araştırma, inceleme ve yayımlarla Pertev Naili Boratav, türkü çalışmalarına imza atan ilk isimlerdendir" (Yakıcı, 2015, s. 132). Pertev Naili Boratav, romantik bir duyguya kapılmadan, türkü malzemesini metne bağlı kalarak değişik cephelerden değerlendirmiş, genç araştırmacılara rehberlik etmiş ve dolayısıyla türkü araştırmalarında bir ekol olmuştur (Öztürk, 1995, s. 25). Boratav'ın 'Eğin Türkülerinin Başlıca Temleri' adlı yazısının 1937'de Ülkü Mecmuası'ndaki neşrinin ardından 1939'da 'Halk Türkülerine Dair, 1941'de 'Türkülerde İnsanların Sesi', 1972'de 'Halk Türkülerinde Şiirlik Motifler' ve bunları diğerleri takip etmiştir. Boratav'ın 'Folklor ve Edebiyat' adlı kitabının önemli bir bölümü de türkü yazılarına ayrılmıştır (Yakıcı, 2015, s. 132).

Müzikolog, folklor uzmanı ve sanatçı Sadi Yaver Ataman pek çok yerde türkü derleme çalışması yapmıştır. 1938 yılında Anadolu Halk Sazları, Yerli Musikiciler ve Halk Musikisi isimli çalışmasını yayınlar. 1954 yılında ise Memleket Havalar I/Esnaf Türküleri isimli eseri yayınlanır. Bu çalışmada çeşitli mesleklere ait türkülere ve bunların notalarına yer vermiştir.

Türkü üzerine çalışmalar yapan bir diğer isim ise Cahit Öztelli'dir. Öztelli, ilk baskısı Şubat 1953'te yapılan 'Halk Türküleri' isimli eserinde öncelikle türkü nedir, türkülerin vatanı ve zamanı, türkülerin doğuş ve yayılışları, türkü ve tabiat, türkülerin yapısı, saz şairlerinin rolü, türkülerin konuları ve bugünkü durum gibi başlıkların altında etraflıca bilgiler vermiş, ardından konularına göre gruplandırdığı türkü metinlerine yer vermiştir.

Türkü üzerine çalışma yapanlar arasında Alman türkü yazınını tanıtarak konu üzerine yapılan çalışmalara katkı sağlayan Prof. Dr. Ali Osman Öztürk'ü de burada zikretmek gerekir. Öztürk, türkü üzerine yazmış olduğu makaleleri 1995 yılında 'Türkü Yazıları' isimli kitapta toplamış ve konuyu farklı bir açıdan değerlendirmiştir. Öztürk'ün bu çalışması *Araştırmalar, Karşılaştırmalar, Eleştiriler* ve Türk Halk Türküsü Arşivi Projesinin Yer Aldığı *Proje* ana başlığı altında yer alan yazılardan

oluşmaktadır.

Türkü konusu üzerine yakın geçmişte yapılan önemli çalışmalar arasında Prof. Dr. Ali Yakıcı tarafından hazırlanan ve ilk baskısı 2007 yılında Akçağ Yayınları'ndan çıkan 'Halk Şiirinde Türkü' isimli çalışma da yer almaktadır. Eser üç ana bölümden oluşan kapsamlı bir çalışmadır. Yakıcı kitabının birinci bölümünde 'Tanım/Tarihçe/Kaynak' ana başlığının altında türkünün tanımı, türkülerin doğuşu/kaynakları ve yayılması, türkülerin doğuşu ile ilgili hikâyeler, türküler üzerine yapılan çalışmalar ve Cumhuriyet dönemi modern Türk şiirinde türkünün yeri konularını incelemiştir. İkinci bölümde ise türküler vezinleri, konuları ve ezgileri, icra ortamları ile icra edildikleri il/ilçe/köylere göre gruplandırılmıştır. Kitabın son kısmı 'Türk Dünyasında Türkü Geleneği' adını taşımaktadır.

Konu ile ilgili çalışma yapan önemli isimlerden biri de şüphesiz halk bilimci ve Türk Halk Müziği ses sanatçısı Mehmet Özbek'tir. 2010 yılında 'Urfa Türkülerinin Dil ve Anlatım Özellikleri' isimli çalışmasıyla doktora çalışmasını yapan Özbek'in 'Folklor ve Türkülerimiz' isimli çalışması ve 'Türkülerin Dili' çalışmaları bu alanda öne çıkmaktadır.

İlk baskısı 1975 yılında Ötüken Yayınları'ndan çıkan "Folklor ve Türkülerimiz" isimli eserinde Özbek, folklor, halk edebiyatı ve halk şiiri hakkında genel bilgiler verdikten sonra türküleri ezgilerine, şekillerine ve konularına göre tasnif etmiş, Türk halk çalgıları hakkında bilgiler vermiş ve konularına göre türkü metinlerine yer vermiştir. Özbek'in 2009 yılında yine Ötüken Yayınları'ndan çıkan eseri "Türkülerin Dili" ise TRT Türk Halk Müziği repertuarında bulunan 4720 kırık hava ve 1053 uzun havadan oluşan toplam 5773 halk şiirinin incelenmesi ile oluşturulmuş bir sözlüktür.

İlhan Başgöz'ün "Türkü" isimli kitabı 2008 yılında Pan Yayıncılıktan çıkmıştır. Eserini bir türkü nakışları analizi olarak nitelendiren Başgöz, çalışmasında türkülerin türleri üzerine değerlendirmeler yapmıştır. Bunlara ek olarak türkülerde anlam kayması; kalıp sözler ve kalıp dizeler; türkülerde bozulma ve metni yeniden düzenleme; türküde biçim özellikleri ve türkülerin işlevi ile türkü ve mani örneklerinin yer aldığı bölümler mevcuttur.

Salahaddin Bekki'nin 2004 yılında yayınlanan *Baş Yastıkta Göz Yolda Sivas Türküleri* isimli kitabı da türkü üzerine son yıllarda yapılan önemli çalışmalardan bir diğeridir. On dört bölümden oluşan çalışmada Bekki, TRT THM Repertuarında bulunan türküler üzerinde inceleme yapmıştır. Kitap, Sivas'ın tarihi, coğrafi ve kültürel çevresi hakkında bilgiler verildiği giriş bölümü ile başlamış, ikinci bölümde türkü geleneği ve

bu gelenek içinde Sivas türkülerinin yeri hakkında bilgiler verilmiştir. Diğer bölümlerde ise Sivas türküleri şekil, konu, söylendikleri ortam ve kullanıldıkları yere göre gruplandırılmış, Sivas türküleri müzik bilimi açısından incelenmiş ve ayrıca metinlere yer verilmiştir.

Derleme çalışmalarına 1956 yılında Adana ve Mersin'den topladığı türküler, maniler, ninniler, bilmeceler vb. halk kültürü ürünlerini kaydederek başlayan Nurer Uğurlu, 42 yılı aşkın bir süre zarfında 20 bin türkü derlemiştir. Yapmış olduğu çalışmaları kendi kurduğu yayınevinde yayınlamaya başlamıştır. Bu çalışmalardan ilki de 'Halk Türkülerimiz' isimli kitaptır. İlk baskısını 2009 yılında yapan kitapta folklor, etnografya ve Türk edebiyatı üzerine değerlendirmeler yaptığı *Folklor* bölümünden sonra, çalışmanın temelini teşkil eden *Türküler* ana başlığı altında ezgilerine ve konularına ve yapılarına göre türküleri üç gruba ayırarak, konu ile ilgili bilgiler vermiştir.

Merdan Güven'in 2009 yılında Ötüken Neşriyat'tan çıkarmış olduğu "Türküler Dile Geldi" isimli kitabı da türkü konusu üzerine katkı sağlamış önemli çalışmalar arasındadır. Kitapta araştırmanın amacı, alanı, yöntemi ve türkülerle ilgili genel bilgilerin verildiği giriş kısmı dışında dört bölüm yer almaktadır. Birinci bölümde hikâyeli türküler oluşumu ve gelişimi, ikinci bölümde biçimleri, üçüncü bölümde ise içerikleri bakımından incelenmiştir. Çalışmanın son bölümü olan dördüncü bölümünde ise türkü metinleri yer almaktadır. Merdan Güven'in diğer önemli çalışması ise "On Bin Yılın Türküsü" isimli kitabıdır.

Halk türküleri üzerine önemli katkılarda bulunan diğer bir isim ise F. Gülay Mirzaoğlu'dur. Geleneksel müzik kültürüne dair pek çok çalışmanın gerçekleştirilmesinde öncülük eden Mirzaoğlu, türkü konusu üzerine yazmış olduğu 20 makaleyi, 2015 yılında Akçağ Yayınları'ndan çıkan 407 sayfadan oluşan Halk Türküleri isimli kitabında toplamıştır.

Bu çalışmalara ek olarak Pakize Aytaç 'Türk Dünyası Ortak Edebiyatı' projesi çerçevesinde hazırlanan 'Türk Dünyası Edebiyat Tarihi' isimli çalışmanın üçüncü cildinin 'Türküler' kısmında; Mehmet Yardımcı 'Başlangıcından Günümüze Türk Halk Şiiri' isimli çalışmasının Anonim Halk Şiiri bölümünün 'Türküler' kısmında; Doğan Kaya ise 'Anonim Halk Şiiri' isimli kitabının ikinci bölümünde türküler üzerine oldukça kapsamlı bilgiler vermişlerdir.

Bütün bu isimler dışında Ahmet Şükrü Esen, Ahmet Kutsi Tecer, Eflatun Cem Güney, Halil Bedii Yönetken, Halit Ongan, Bekir Karadeniz ve daha birçok

araştırmacının türküler ve Türk halk müziği üzerine yapmış olduğu birbirini tamamlayan ve alana katkı sağlayan önemli çalışmaları vardır. Bütün bunlardan burada bahsetmek mümkün olmadığından bu bölümü bu şekilde sınırlandırmayı uygun gördük. Bu noktada türkülere gönül vermiş tüm araştırmacılara şükran borçluyuz. Ortaya konulan eserler çalışmamıza rehber olmuştur.

1.3.3. Türkiye'de Türkü Konusu İle İlgili Yapılan Lisansüstü Çalışmalar

Yükseköğretim Kurulu'nun Ulusal Tez Merkezinden elde ettiğimiz veriler ışığında Türkiye'de Türk Dili ve Edebiyatı ve Halkbilimi Anabilim dallarında türkü konusu üzerine 2016 yılına kadar 35'i yüksek lisans çalışması ve 8'i doktora olmak üzere 43 lisansüstü çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar yazarın soyadı ve adı, çalışmanın tarihi, çalışmanın ismi, çalışmanın türü, yapıldığı üniversite ve yer ile çalışmanın sayfa sayısını izleyen bir sıra gözetilerek listelenmiştir. Sıralama yapılırken uzak tarihten yakın tarihe doğru bir yol izlenmiştir.

1. **Yüksek Lisans Tezleri**

- Bahadır, Sedat (1995). Ceylanlı köyü türküleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara. 273 s.
- Korkmaz, Kürşat Mehmet (1995). Barak yöresi hikâyeli türkü geleneği üzerine bir inceleme. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara. 195 s.
- Şen, Nesrin (1996). Cihanbeyli-Böğrüdelik köyü türküleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara. 324 s.
- Zeybek, Mehmet (1996). Kumuk halk türküleri (Transkripsiyon, tercüme, metnin grameri, sözlük). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya. 417 s.
- Tunakan, Burcu (1997). Ayaş ilçesi Oltan köyü gelenekleri, kına adetleri ve kına türküleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara. 138 s.
- Yücesu, Osman (1997). Elazığ-Harput türküleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara. 395 s.
- Kırman, Ümral (1998). Muğla türküleri (metin toplama ve tasnif). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Muğla Üniversitesi, Muğla. 266 s.

- Sönmez, Kadri (1999). Kütahya türküleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara. 305 s.
- Akbaba, Mehmet Fatih (2002). Kahramanmaraş türküleri üzerine bir inceleme. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara. 223 s.
- Duman, Gül Banu (2002). Çankırı türkülerinin derlenip halk bilimi açısından incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara. 432 s.
- Gürses, Azize (2002). Göç olgusunun Türk halk müziğine etkisi: gurbet türkülerimiz. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara. 172 s.
- Yaşar, Sabahattin (2002). Kırşehir türkülerinin hikâyeleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara. 496 s.
- Aydemir, Özgür Kasım (2003). Halk türkülerinin dili üzerine yapısal bir inceleme. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Pamukkale Üniversitesi, Denizli. 201 s.
- Çetindağ, Gülda (2005). Elazığ türküleri (metin-inceleme). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi, Elazığ. 500 s.
- Tülüce, Ozan (2005). Çukurovalı Âşık Mustafa Köse'den derlenen türkülü hikâyeler (inceleme-metin). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Erciyes Üniversitesi, Kayseri. 228 s.
- Akgün, Dilek (2006). Kırşehir türkülerinde insan. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir. 216 s.
- Korkmaz, Mehmet Akif (2006). Türkü türü ve Doğu Karadeniz türkü kültürü. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara. 251 s.
- Yağmur, Fatih (2007). Kırşehir türküleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Niğde Üniversitesi, Niğde. 650 s.
- Özdemir, Erdem (2008). Emirdağ musiki geleneğinde abdallar ve yeni onaltı türkü. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya. 129 s.
- Selvi, İnan (2008). Türk halk edebiyatında turna motifli türküler. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya. 295 s.
- İbrahim, Akram Bakır (2009). Irak Türkmen türkülerinde konu ve yapı. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi, İzmir. 456 s.
- Can, Zeynep (2010). Türkülerde sevgili kavramı. Yayınlanmamış yüksek lisans

tezi. Muğla Üniversitesi, Muğla. 299 s.

- Gözüm, Gürbüz (2010). Modern kentte üretilen türkülerin ve bunların icra ortamlarından türkü barların, işlev kuramı açısından incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara. 161 s.
- Güngör, Ayşegül (2010). Türkülerin destanlaşma sürecinde bir Kırgız kahramanı: Şabdan Baatır. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi, İzmir. 394 s.
- Kanat, Emine (2010). Düziçili Âşık Mustafa Çabuk: Hikâye repertuvarı ve türkülü hikâyeleri (inceleme-metin). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Erciyes Üniversitesi, Kayseri. 313 s.
- Yılmaz, Meltem (2010). Türkiye'de kına yakma geleneği ve kına türküleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas. 505 s.
- Şayhan, Fatih (2011). Kırım-Karay türküleri: İbrani alfabesinden metin aktarımı ve inceleme. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ordu Üniversitesi, Ordu. 354 s.
- Öncü, Aydın (2011). Trabzon türküleri (tasnif-inceleme-metin). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum. 284 s.
- Melikoğlu, Aşlar (2012). Türkülerde gök ve gök unsurları ile ilgili inançlar. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ordu Üniversitesi, Ordu. 231 s.
- Bingöl, Bahar (2013). Makedonya Türklerinin türküleri üzerine bir araştırma. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi, İzmir. 309 s.
- Özdamarlar, Kadir (2013). Kayseri ve çevresi türküleri: metin ve tahlil. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Erciyes Üniversitesi, Kayseri. 166 s.
- Eroğlu, Furkan Balategin (2014). Söz ve müzik açısından türkü. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya. 218 s.
- Kılıç, Meliha (2014). Metin ve icra bağlamında İstanbul türkülerinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul. 330 s.
- Eren, Şule (2014). Kadın söylemli türkülerin tasnifi ve değerlendirilmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, 509 s.
- Zeybek, Şerife Nihal (2014). Türkülerimizde dinî motifler: TRT Repertuarı kapsamında. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara, 624 s.

2. Doktora Tezleri

- Mirzaoğlu, Fatma Gülay (2000). Zeybek türküleri ve dansları. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara. 626 s.
- Güven, Merdan (2005). Türkiye sahasındaki hikâyeli türküler üzerine bir araştırma. Yayınlanmamış doktora tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum. 642 s.
- Uzun, Mustafa Öner (2005). TRT repertuvarındaki türkülerde kullanılan formel ifadeler. Yayınlanmamış doktora tezi. Ege Üniversitesi, İzmir. 831 s.
- Özbek, Mehmet Avni (2010). Urfa türkülerinin dil ve anlatım özellikleri. Yayınlanmamış doktora tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul. 356 s.
- Karakaş, Ayhan (2011). Çukurova türkü söyleme geleneğinde hikâyeli türküler (Adana-Osmaniye). Yayınlanmamış doktora tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana. 871 s.
- Çevik, Mehmet (2012). Türkü kültüründe değişim süreci ve Musa Eroğlu. Yayınlanmamış doktara tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara. 488 s.
- Şener, Deniz (2012). Abdurrahman Kızılay ve Kerkük türküleri. Yayınlanmamış doktora tezi. Ege Üniversitesi, İzmir. 400 s.
- Cangür, Ahmet (2013). Batı Anadolu'da Efelik ve Eşkıyalık türküleri ve hikâyelerinin edebi yönden incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Ege Üniversitesi, İzmir. 622 s.

1.3.4. Malatya Türküleri İle İlgili Çalışmalar

a. Kitaplar

Halil Atılgan ve Salih Turhan'ın birlikte hazırladığı, Malatya türkülerine ait ezgilerin yer aldığı 1999 yılında Malatya Belediyesi Kültür Yayınları tarafından yayınlanan *Malatya Musiki Folkloru* isimli çalışma, Malatya müzik kültürü ile ilgili olarak yapılan ilk çalışmadır. Kitap üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde 87 türkü; ikinci bölümde 7'si sözlü, 20'si sözsüz olan 27 adet oyun havası, üçüncü bölümde ise 46 adet uzun hava olmak üzere toplam 160 eser yer almaktadır. Kitapta yer alan bu eserlerin ezgi ve söz bilgileri verilmiştir. TRT repertuarına yaklaşık olarak 60 Malatya ezgisi daha kazandıran eserin son kısmında bazı Malatyalı sanatçıların plak listesine ve yerel sözlüğe yer verilmiştir. Ek olarak Malatyalı sanatçılardan bazılarının fotoğraflarına da yer verilmiştir.

Bu çalışma dışında Malatya türküleri ile ilgili yapılmış olan çalışmalar ağırlıklı olarak Arguvan türküleri üzerinedir. Yöreye ait türkülerin önemli bir kısmını teşkil eden Arguvan türküleri ile ilgili birkaç çalışma yapılmıştır. Bunların başında Hüseyin Şahin ve Süleyman Özerol'un birlikte hazırladıkları *Arguvan Türküleri (Halkbilimsel Bir Araştırma Denemesi)* gelmektedir.

2004 yılında Arguvan ve Köyleri Eğitim Kültür Vakfı Yayınları tarafından yayınlanan çalışmada, Arguvan türküleri oldukça kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan giriş bölümünde Arguvan'ın coğrafi ve tarihsel konumu, toplumsal ve ekonomik yapısı, kültürel durumu ile Anadolu halk türküleri ve Arguvan havalarının halk müziğimiz içindeki yerine değinilmiştir. İkinci bölümde Arguvan türkülerinin müziksel yapısı ve yayılım alanı; dil ve ağız özellikleri; Arguvan türkülerinde bağlantılar ve katmalar; Arguvan türkülerinin diğer yörelerde söylenen türkülerle olan söz ve ezgi etkileşimi, âşıkların/halk şairlerinin şiirlerinden etkilenmeler ve benzerliklerin değerlendirilmesi; Arguvan yöresinde iş ve oyun türküleri; Arguvan türkülerinde deyişler, duazlar, mersiyeler; Arguvan türkülerinde geçen deyimler, kalıp sözler ve kullanıldıkları dizelerden örnekler, yakınmalar ve ilençler, benzetme, yakıştırma, beklenti, arzu ve isteklerin dile getirilmesi, simgesellik; Arguvan türkülerinde geçen sözcüklerin adlandırma-açıklama-tanımalama-benzetme yönleriyle kullanımları; bazı türkülerin öyküleri; bazı türkü okuyucuları ile ilgili bilgiler; Arguvan türküleri sözbaşları, metinler, Arguvan türkülerinden bahseden ilk kaynaklar; TRT repertuarı ve notaya alınan Arguvan türküleri ele alınmıştır. Kitabın son bölümü ise genel değerlendirme ve sonuç bölümüdür. Çalışma ekler kısmı ile sona ermektedir.

Malatya türküleri içerisinde farklı unsurlar taşıyan Arapgir türküleri üzerine 2015 yılında Sakarya Üniversitesi öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Sertan Demir tarafından "Arapgir Yöresi Müzik Kültürü" isimli bir çalışma yapılmıştır. Demir'in çalışması sonuç bölümü ile birlikte dört kısımdan oluşmaktadır ve toplam 227 sayfadır. Çalışmanın giriş kısmında araştırma sahası hakkında genel bilgiler verildikten sonra ikinci bölümde Arapgir yöresi Türk halk müziği üzerine bazı tespitlerde bulunulmuştur. Üçüncü kısımda ise Arapgir yöresi Türk halk müziği repertuarında bulunan eserlerin genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Alan araştırması ile derlenen 51 türkü ritimsel ve makamsal yönleriyle ele alınmıştır.

b. Makale ve Bildiriler

Şemsi Belli'nin 1986 yılında I. Battalgazi ve Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu'nda 'Arguvan Halk Türküleri ve Ozanları' isimli bildirisi, Halil Atılgan'ın 1987 yılında II. Battalgazi ve Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu'nda 'Malatya Türkülerinin Karakteristik Özellikleri ve Konuyla İlgili Örnekler' isimli bildirileri, Malatya türküleri üzerine yazılmış makale ve bildiriler arasında yer almaktadır.

Malatya türküleri üzerine yazılmış makale ve bildirilerde genel olarak Arguvan türküleri işlenmiştir. Malatya halk kültürü ve türküleri üzerine ortak ve bağımsız birçok araştırma yapan araştırmacı-gazeteci Süleyman Özerol ve antropolog Hüseyin Şahin 1995 yılında Arguvan Olgusu Dergisi'nde Arguvan Ağzı Türküler Üzerine" başlıklı çalışma bunlardan biridir.

Hüseyin Şahin, 1998 yılında II. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumunda "Halk Türküleri Geleneği İçerisinde Hacılar Köyü (Hekimhan/Malatya) Türkülerine Halkbilim Açısından Bir Bakış" isimli bir bildiri sunmuştur. 2009 yılında ise Arguvan Yolu Dergisinde "Arguvan Türkülerinin Kaynağında Bir Ulu Çınar: Hacı Engüzel" ve "Arguvan Türkülerinin Ustası Bir Türkü Pınarı: Erhan Yılmaz" isimli iki makale daha yayınlamıştır. Bunlara ek olarak 2011 yılında "Arguvan Türkülerinde Geçen Simgeler Üzerine Bir Değerlendirme" başlıklı çalışmasını, 1. Uluslararası Türk Müziği Sempozyumu'nda sunmuştur.

Konu ile ilgili 2009 yılında Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nde Murat Bulgan tarafından "Malatya-Arguvan Bölgesi Saha Araştırması ve Etnomüzikoloji Açısından Önemi" isimli bir makale yayınlanmıştır. Çalışmada Malatya-Arguvan bölgesi müzik kültüründen, Arguvan ağzından ve etnomüzikoloji çalışmalarında saha araştırmasının önemi anlatılmıştır. Bulgan çalışmasında dünyada etnomüzikoloji açısından isim yapmış Kurt ve eşi Ursula Reinhard'ın Türkiye'yi tam anlamıyla ikinci yurt olarak kabul ettiklerini, Anadolu'yu adım adım araştırdıklarını, bu şekilde Doğu Anadolu bölgesi araştırma alanlarında önemli bir yere sahip oluklarına değinmiştir. Özellikle Reinhardların *"Sänger und Poeten mit der Laute"* adlı eserlerinde Malatya ve Arguvan bölgesi köylerinde 1968–1970 yılları arasında araştırma yaptıklarını resimler ve araştırmalarıyla belgeledikleri bilgisini aktarmıştır.

Metin Karkın ve Derya Karaburun'un ortak çalışmaları olan "Malatya Yöresi Müziklerinin Kültürel Kimliği" isimli makale 2012 yılında Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi'nde yayınlanmıştır. Makalede; Malatya yöresel müziklerinin

karar sesleri, dizi, seyir, makam, usul, konu işlevleri bakımından incelenmiş, yörenin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısı hakkında bilgi verilmiş, 'kültürel kimlik', 'etnisite' ve 'folk müziği' ilişkisi üzerinde durulmuş, bu şekilde kültür müzik ilişkisi içinde Malatya yöresi müziklerinin kültürel kimliği ve genel karakteri hakkında tespitlerde bulunulmuştur.

Malatya iline ait türküler içerisinde özel bir yere sahip olan Arguvan türküleri, 24 Nisan 2014 tarihinde dördüncüsü düzenlenen Uluslararası Arguvan Sempozyumu'nda da yer bulmuştur. Söz konusu sempozyumda, Arguvan türküleri ile ilgili Folklor Araştırmacısı Hakan Sinan Mete, "Malatya-Arguvan Yöresi Halk Müziği'ne Genel Bir Bakış" isimli bildiriyi sunmuştur. Mete, 2013 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından planlanan araştırma kapsamında yapmış olduğu halk müziği araştırmasına dayanarak bildirisini oluşturmuştur. Bildiride Arguvan halk müziği ve türkülerinin genel özellikleri (dil, içerik, icra ortamı, ezgi vb.) üzerinde durulmuştur.

Yukarıda bahsi geçen sempozyumda Arguvan türküleri ile ilgili sunulan diğer bir bildiri de Doç. Dr. Banu Mustan Dönmez'e aittir. Dönmez, "Arguvan Yöresi Müzik Kültürünün Genel Karakteristiği ve Bölgesel Özellikleri" isimli çalışmasında Arguvan yöresinin coğrafi ve kültürel özelliklerine değindikten sonra Arguvan yöresi türkülerinin biçimsel ve içeriksel özellikleri üzerinde durmuştur.

c. Tezler

Türkiye'de Malatya türkülerini içeren tez çalışmalarının tamamı müzik alanında gerçekleştirilmiştir. Konu üzerine yapılan lisansüstü çalışmaların ilki 1995 yılında İ.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Müziği Ana Sanat Dalı'nda Hasan Gümüş tarafından *"Malatya Türküleri Üzerinde Analiz Çalışmaları"* adı altında 70 sayfalık yüksek lisans tezidir.

Konu ile ilgili diğer bir çalışma 2009 yılında Murat Ataş tarafından İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı Müzikoloji Bilim Dalı'nda "*Geçmişten Günümüze Arguvan Müzik Kültürünü Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi*" isimli 120 sayfalık yüksek lisans tezidir. Çalışmada Anadolu Halk Türküleri ve Arguvan havalarının halk müziğimiz içindeki yeri ile Arguvan türkülerinin müziksel yapısı ve yayılım alanı, dil ve ağız özellikleri, Arguvan türkülerinin icracıları, Arguvan türkü metinleri, TRT repertuarına ve notaya alınan türküler ve kaynak kişilerle gerçekleştirilen röportajlardan elde edilen bilgilere yer verilmiştir.

2011 yılında ise Fatih Mutlu tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Bilimleri Anabilim Dalı'nda yazılmış 228 sayfalık *"Arguvan Yöresi Sözlü Halk Türkülerinde Yer Alan Yöresel Söyleme Özelliklerinin İncelenmesi"* isimli yüksek lisans tezi yapılmıştır. Çalışmada Arguvan sözlü halk türkülerinin yöresel söyleme biçimlerinin incelenmesi yapılmış ve Arguvan yöresinde ve türkülerinde geçen yöre ağızları, sözcükler, deyimler ve kalıp sözlere yer verilmiştir.

2011 yılında gerçekleştirilen yüksek lisans tezlerinden bir diğeri "*Arguvan Yöresinde İcra Edilen Semahların Müzikal Analizi"* ismini taşımaktadır. Seval Eroğlu tarafından yapılan tez çalışması İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Müziği Bilim Dalı'nda hazırlanmıştır. 225 sayfadan oluşan tezde Arguvan müziği ve müziğe etki eden unsurlar, Alevî-Bektaşî inancı ve cem ibadetleri hakkında genel bilgiler verildikten sonra ve Arguvan yöresinde icra edilen semahların müzikal analizi yapılmış; Kırat, Bozok, Yâ Hızır, Kırklar, Ali Nur, Ağbaba ve Bâbullah semahlarının semahların dil, ağız ve tavır özellikleri, edebi yapıları, melodik yapıları, form özellikleri ve analitik form analizleri hakkında tespitlerde bulunulmuştur.

1.4. Bağlam Merkezli Halkbilim Yöntemleri İle İlgili Genel Bilgiler

Kültür, dil aracılığı ile kendisini ifade eder. Bu yüzden dil ve kültür arasında derin bir bağ vardır; dil, kültür için hem bir üretim hem de bir aktarım vasıtasıdır. Üretim vasıtasıdır; çünkü sözle yaratılmış efsane, destan, masal, şiir, ninni, ağıt, türkü, atasözü, deyim ve bilmeceler kültür malzemesinin temel elemanlarıdır. Bunların aktarımı, tekrarı ve yeniden üretimi hep dil/söz aracılığı ile gerçekleşir. Bu noktada üretici ve aktarıcı kimliği ile insan ve söze anlamını veren ortam/bağlam gündeme gelir (Coşar, 2010, s. 86).

Halkbiliminin tanımlanması istendiğinde ilk akla gelecek ayrıcı özelliklerden biri "sözlü aktarım" esasına dayanması olarak karşımıza çıkar. Sözlü kültür, sözlü gelenek ya da sözlü aktarımdan bahsedildiğinde standart bir biçimden söz edilemeyeceği ve her bir icranın/performansın tek ve eşsiz olarak kabul edilmesi gerektiği görüşü belirginleşmektedir. Bu görüş, 20. yüzyıl halkbilimcileri arasında yer alan bağlamsal kuramcılar tarafından ortaya atılmış ve düşünceleri alandaki pek çok kişi tarafından da kabul görmüştür (Elçi, 2011a, s. 130).

Tarihsel bakış açısıyla yapılan araştırmalar, dönemler arası benzerlikler üzerinde yoğunlaşırken, karşılaştırmalı bakış açısıyla yapılan incelemeler kültürel sınırları aşan

benzerlikleri incelemiş; bağlama dayalı tanımlayıcı araştırmalar ise belli bir toplumsa sanatsal tarzda bir iletişim kabul ettikleri halk bilgisi icralarını bir sistem bütünlüğü olarak ele alıp incelemeyi tercih etmektedirler (Ben-Amos, 2007, s. 232).

Türk halkbilimi çalışmaları, folklorun XIX. yüzyıldaki ürün merkezli yaklaşımına sıkı sıkıya bağlı kalmış, bütün derleme ve arşivleme çalışmalarında bu yaklaşım belirleyici olmuştur. Avrupa'daki gibi başlangıçta Türkiye'deki genel kanı da folklorun kendi yatağında sonsuza kadar akıp gideceği yönündeydi. Ürün her şeyin temeliydi ve adeta ürün ortaya çıkmak için insanları araç olarak kullanıyordu, insanlar bu geçişin sadece basit bir köprüsü idi. Ancak süreç bu görüşü doğrulamadı (Oğuz, 2007, s. 31).

İcra merkezli bakış açılarının tesiriyle folklorda ferdîlik ve yaratıcılık üzerine büyük bir önemle eğilmeye başlanılmıştır. Folklor icralarının analizi ile belirginleşen durumların kullanılması sonucunda sosyal hayatın yürütülmesine bağlı yaratıcılık ve geleneğin karşılıklı etkilenmesinin anlaşılmasını sağlayan son derece verimli araştırma modelleri elde edilmiştir. Bunlara göre folklor metinleri artık standart normlar olarak görülüp anlaşılamazlar. Çünkü folklor metinleri; sosyal amaçların, bireysel rekabetin, girift sosyal ilişkilerin iletişimsel kaynaklarla karşılıklı etkileşiminin, topluluk içinde icra edilmeye yönelik kuralların ve kültürel olarak tanımlanmış olayların yapılarının ürünleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Bauman, 2000, s. 43-51).

Halk bilimi ürünlerinin bağlamın esas alındığı bu tarz yaklaşımlarla değerlendirilmesi, sözlü gelenekteki kültürel değerlerin geçmişin kalıntıları olmaktan çıkarmış ve yaşatıldıkları toplumda neden-sonuç ilişkisi kurularak yeniden yorumlanmalarına imkân tanımıştır. Nitekim sözlü kültür ürünleri, toplumun ortak malı olan hazır kalıpların deneyimleri pekiştirecek şekilde biçimlendirmesiyle oluşmuş ve yazılı şekilleri olmadığı için toplum belleğinde yüzyıllarca gelişerek varlığını sürdürmüş canlı ve dinamik yaratılardır (Ong, 1995, s. 51; Coşkun, 2014, s. 28).

Anlatmalar ve türkülerle, deyimler ve bilmecelerle kendi kültürel bağlamları ve icra edildikleri bağlamlarda karşılaşmak bizi halk bilgisinin temelini oluşturan kavramsal çerçeveyi yeniden düşünmeye ve halk bilgisiyle, iletişimin diğer sözlü sistemleri, esasen de edebiyat arasındaki ilişkiyi yeniden formüle etmeye zorlamıştır (Ben Amos, 2007, s. 233).

Çoğu anlatı ve türkü konuşmacının yaşına, icranın bağlamına ve icra edilen türün niteliğine göre oluşan daha başka özelliklere de sahiptir. Bu tür potansiyel özelliklerin bulunduğunu kabul etmek halk bilimi araştırmalarında bağlam merkezli

çalışmaların daha ilerideki gelişmeleri için bir anahtardır. Halk bilgisini ait olduğu kültür ve durum bağlamında incelemek sözlü sanatın yetenek farklılıklarını ve onların icralarındaki farklılıkların geldiği noktayı açıklayabilmemizi sağlayacaktır. Başka bir ifadeyle söylemek gerekirse, bağlam merkezli halk bilimi araştırmaları tanımlayıcı (tasvirci) özellik arz ederken, bu tür çalışmalar aynı zamanda halk bilimi çalışmalarını tanımlayıcılığın (tasvirciliğin) ötesine taşıyacak potansiyele sahiptir ve ayrıca bu çalışmalar halk bilgisindeki çeşitliliğe kuramsal bir açıklama da getirebilir (Ben-Amos, 2007, s. 238).

"Türkülerin yalnızca bir tür olarak ele alınarak incelenmesiyle geçen uzun zamandan sonra, 1950'den başlayarak, özellikle de 1960'lı yıllardan itibaren araştırıcılar bu tür üzerindeki çalışmaları, türün icrasının önem kazandığı kendi kültür bağlamı (contex) içinde tetkik etmeye yönelmişlerdir (Mirzaoğlu, 2015, s. 13'den; Ferris, 1997, s. 87). Çünkü bütün sözlü kültür yaratımları için geçerli olduğu gibi, her halkın türküsü, ancak ait olduğu kültür içinde bir anlama ve işleve sahiptir (Mirzaoğlu, 2015, s. 13).

"XIX. yüzyıl halkbilimi inceleme yöntemleri metin-ürün merkezli yöntemlerdir. Yaşanan süreç, halkbilimi incelemelerinin merkezinden ürünü çıkarmış, dikkatleri bağlama yöneltmiştir. UNESCO'nun 17 Ekim 2003'te Paris'te toplanan 32. Genel Konferansında imzalanan 'SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi' mekânlar üzerine vurgu yapmaktadır. Bu sözleşmenin "Genel Hükümleri"nin ikinci maddesi "Somut olmayan kültürel miras, toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar anlamına gelir." ve 'Ulusal Düzeyde Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması', on dördüncü maddenin, c fıkrasında "Somut olmayan kültürel mirasın anlatımı için gerekli olan doğal alanların ve belleğe ilişkin mekânların korunması için eğitim verilmesini teşvik etmek" maddeleriyle (Oğuz ve Özay 2005, s. 164-167) mekânın önemi vurgulanır. 2005 yılında kabul edilen "Kültürel Anlatımların Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi" (Oğuz, 2007, s. 31) de düşünüldüğünde, halkbilimi ürününün var olabilmesi için bir üretenin ve üretimin yapılacağı bir mekânın gerekliliği ortadadır" (Küçükbasmacı, 2012, s. 770).

Bağlam/icra veya performans merkezli halk bilim yöntemleri kısaca, icra edilen halkbilgisi ürününün icracı tarafından neden yapıldığı ve dinleyicinin de ilgili ürünü neden dinlediği ve kullandığı sorularına cevap arayan *işlevsel yöntem*; metnin icra

edilişinde ortaya çıkan formülün bağlama olan etkilerini inceleyen *sözlü kompozisyon kuramı* ile sözel sanat olarak kabul edilen folklora ait ürünün şekillendiği ortamı önemseyen *performans (gösterimci) teori*dir. Biz çalışmamızda bu yöntemlerden performans teori ve işlevsel yöntemi kullandık. Bu bakımdan aşağıdaki kısımda bu yöntemler hakkında kısa bilgilere yer verilmiştir.

1.4.1. Performans Teori

Halk bilimi araştırma ve inceleme yöntemlerinde ulaşılan son nokta ki bu nokta baştan beri tartışılan bütün kuram ve yöntemlerde de vardır, ancak hep göz ardı edilmiş veya sınırlı olarak tartışılmıştır, halk bilgisi yaratmalarının oluşturulduğu ortamla ilgili olarak ortaya çıkan 'İcra (Performans) Kuramı ve Yöntemi'dir (Ekici, 2004, s. 123).

Bu kuramın savunucusu folklorcular, özellikle halk kavramının yeniden tanımlanmasıyla birlikte folklorun, toplumsal değişim ve dönüşüme ayak uydurduğunu, sanayileşmeye, köyden kente göçe, bilim ve teknolojinin ilerlemesine paralel olarak da kendisine yeni kültürel ortamlar bularak varlığını "canlı" ve "dinamik" bir şekilde sürdürdüğünü belirtmişlerdir (Aslan, 2011, s. 40).

Sosyal ve kültürel değişmenin henüz fark edilmediği veya öneminin yeterince anlaşılmayıp kültürün bir süreçten ziyade değişmez kalıplar olarak kabul edildiği bir dönemde Grimm Kardeşlerle başlayan halk kültürünü inceleyen bilim dalı olarak halkbilimi çalışmalarına, *Performans Teori'ye* veya bir diğer ifadeyle *Gösterimci Kurama* kadar metin merkezli çalışmalar egemen olmuştur (Çobanoğlu, 2000, s. 159).

Bir başka ifadeyle, halkbilimi çalışmalarının başlangıcında yer alan, ele alınan unsurun Aristo'nun *Retorik*'inden hareketle 'üslup' ve 'dış özellikleriyle' 'edebi tür'ünü belirleme yönelik yaklaşımlardan, onun 'kollektif' meydana getirilmiş olma özelliğine inançtan, 'motif'lerinden hareketle coğrafi doğuşunu ve yayılışını belirlemeye, 'urform'unu tespit etmeye yönelik araştırmalarından, 'motifem' veya 'fonksiyon'larının değişmezliği hareket noktasından yapısını belirleme çalışmalarından sonra varılan nokta onun icra edildiği bağlamda şekillenişi, işlevleri ve icra edilişinde kazandığı toplumsal anlamların anlaşılması ve araştırılmasıdır (Çobanoğlu, 2000, s. 160).

"Performance oriented" şeklinde isimlendirilen teoriyi geliştirenler, antropolojik görüşü savunanların fikirlerinden oldukça etkilenmişlerdir. Bu görüş sahipleri, folklor ürününün yaratıldığı kültürü, şartları ve zemini dikkate almak gerektiğini söylemektedirler (Görkem, 1998, s. 107).

B. Malinovski, A. Gennep, C. Sydow, W. Bascom, R. Jacobson başta olmak üzere A. Lord, R. Dorson, L. Degh, A. Dundes, R. Abrahams, A. Lomax, R. Georges, D. Hymes, K. Goldstein, D. Ben Amos, R. Bauman, S. Stahl ve H. Glassie gibi halkbilimcilerin derlenen metni anlayabilmek için en iyi yolun onun içinde oluştuğu bağlamı (contex) ve ele alınan unsurun o bağlamdaki sosyal ve kültürel işlevlerini anlamaya ve tahlil etmeye yönelik çalışmaları neticesinde, halkbilimi çalışmalarında metinden ziyade metnin içine doğduğu şartlar bütünü ile beraber adeta bir tiyatro gösterimi gibi teatral olarak icra edilişini merkez ittihaz eden Performans Teori yaklaşık bir asra yakın bir süredir devam eden araştırmaların neticesinde ortaya çıkmış ve halkbilimi çalışmalarını da diğer sosyal bilimlere malzeme derleyen yardımcı bir bilgi şubesi olmaktan sosyal ve beşeri bilimlerin kesiştiği ana kavşak işlevindeki bağımsız bir bilim olarak kabul edilmesini sağlayan son ve nihai paradigmayı ortaya koymuştur (Çobanoğlu, 2000, s. 159-160).

Bu bilim adamlarından Alan Dundes, 1964 yılında ilk şeklini yayınladığı 'Doku, Metin, Bağlam' (Tex, Texture and Contex) adlı makalesinde, icra (performans) kuram ve yönteminin ilk haber vericisi olarak ortaya çıkar. Özellikle 'Sözlü Kompozisyon Kuram ve Yöntemi' nin ortaya çıkışıyla dikkat çekilen anlatıcı ve dinleyicinin bir metnin oluşmasındaki etkisi, icra (performans) kuram ve yönteminin ilk temel tanımını oluşturmuştur (Ekici, 2004, s. 124).

E. Sapir'in 1910'larda başlayan yaş ve cinsiyet gruplarına ve benzeri diğer özelliklere bağlı olarak değişen konuşma ve anlatma şekilleri gibi dilin sosyal kullanımlarına ve icrasına dikkat çekmesi ve işlevsel kuramın kurucularından Malinaowski'nin 1926 yılında 'Şüphesiz metin çok önemlidir, fakat bağlamsız metin ölüdür." Şeklinde ifade ettiği 'bağlam (contex)' fikri, performans teorinin en önemli kavramsal başlangıç noktaları arasındadır (Çobanoğlu, 2002, s. 265-266).

Bu kuramsal yapının temel kavramı olan 'performans' ikili bir anlama sahiptir veya bir başka deyişle iki temel unsuru içermektedir. Bunlardan birincisi 'folklorun gerçekleştirilişi veya icrası' anlamıyla artistik veya sanatsal bir eylemdir. İkincisi ise performansın icrası, sanatın formu, dinleyici veya izleyiciyle birlikte icranın gerçekleştiği çevre bütünü olarak artistik veya sanatsal olaydır. Bu ikili yapı performans bakış açısının geliştirilmesinin temel elementleridir. Bu şekilde halk bilimi ürünleri 'materyaller' veya 'şeyler' toplamı olması anlayışından ziyade bir iletişim biçimi şeklinde değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu yeni anlayışa göre folklor, anlatan ve dinleyen arasında geleneksel bir anlatı yoluyla kurulan iletişim biçimi olarak ele

alınmakta ve sosyal bir olay olarak halk bilimi ürünlerinin canlı icraları incelenmektedir (Çobanoğlu, 2002, s. 272).

Gösterim yaklaşımı sosyal içeriklidir (contextual). Folklor olayını yaratan en önemli faktör bu sosyal içeriktir. Metne bir anlam koyan da bu içeriktir. Anlatımı çevre ile ilişkiye katan, bugünün, geçmişin ve geleceğin kültürünü birbirine bağlayan ve folkloru insanoğlunun bir eylemi haline getiren de yine bu içeriktir. Gösterim odaklı inceleme disiplinler arası bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma sosyal dilbilim (sociolinguistic), konuşmanın etnografyası, iletişim bilimi (commununication), antropoloji, karşılaştırmalı edebiyat ve sosyoloji elbirliği ile katılacak, araştırma hepsinin işbirliği ile yapılacaktır (Başgöz, 2012, s. 105).

Metin, söz konusu bu icra ortamının sadece bir unsurudur, ama icra ortamı sadece metinden ibaret değildir. İcra ortamında icracının hareketi, dinleyicisi, dekoru ve doğal olarak sergilenen icra/gösterim ve icra yeri de değerlendirilmeye alınma durumundadır. Sözlü kültür metinlerinin üzerinde yapılan çalışmaların asıl amacı, söz konusu bu metinleri icra edenleri ve icrasına katılanları, icra ortamını bir bütün halinde anlamak için olmalıdır (Ersoy, 2004b, s. 84).

Sözlü kültür, toplumun ortak malı olan hazır kalıpların deneyimleri pekiştirecek şekilde biçimlendirilmesiyle oluşur ve yazılı metinden yoksun olduğu için de toplum belleğinde yüzyıllarca gelişerek varlığını halkın bilincine yerleştirerek sürdürür. Sözle biçimlenen düşünce zaman içinde geliştikçe hazır deyişlerin kullanımı da ustalık kazanır (Ong, 1995, s. 50- 52).

Performans kuram ve yönteminin temsilcilerinden Dan Ben-Amos, bir halk bilgisi yaratmasında şu üç unsuru incelemeyi teklif etmektedir:

a. Kişisel boyut (anlatıcı-icracı-oyuncu)
b. Sosyal boyut (dinleyici-izleyici)
c. Söz boyutu (anlatılan) (Çobanoğlu, 2000, s. 301; Ekici, 2004, s. 125).

Görüldüğü üzere performans teori, metni daha iyi anlayabilmek için metnin anlatıldığı ortamı anlama ihtiyacından doğmuş, başta dilbilim, antropoloji, sosyoloji gibi diğer sosyal bilimlerin verilerinin halk bilimine uyarlanması ve bu konudaki teorik bilgilerin sözlü kültür ürünlerine uygulanmasıyla geliştirilip olgunlaştırılmış bir teoridir (Coşkun, 2004, s. 27).

Halkbilimciler arasında kuramsal tartışmalarla yetinmeyip bağlamın önemini ortaya koyan, görüşlerini halkbilim ürünlerine doğrudan uygulayan bilim adamı ise Alan Lomax'tır. 1968 yılında yayınladığı 'Halk Türküsü Biçemi ve Kültür' (Folk Song Style and Culture) adlı kitabında Lomax, halk türküsü ve danslarını bir gösterim olarak kabul etmiş ve bu doğrultuda dünyanın çeşitli kültürlerinden derlediği 2000 ses kaydı ve 400 plağı incelemiştir. Ona göre türkü biçemi sadece metni ve melodisi incelenerek belirlenemez. Türkü ve dans biçemi, okuyucu veya oynayıcının vücutlarının duruşu, enerjilerini yansıtmadaki özellikleri, okuyucu ve oyuncu grubundaki sanatçıların birbiri ile ilişkisinin dinamiği ve okuyucu ile dinleyici arasındaki etkileşim gibi karmaşık unsurların bir bileşiği olarak anlaşılmalıdır (Azadovski, 2002, s. 27; Coşkun, 2014, s. 26).

Kendi durumları bağlamında anlatıların ve türkülerin yeniden keşfi; din, ideoloji ve sanata benzer şekilde, halk bilgisinin de sistematik bir doğası olduğunu ortaya çıkarmıştır (Ben-Amos, 2007, s. 232).

"Günümüz halkbilimi araştırmalarında en az 'metin' kadar önemli bir yere sahip olan 'icra' veya 'gösterim' iletişimin gerçekleştiği şekle göre ikiye ayrılmaktadır. Bunlar iletişimin yüz yüze bir ortamda gerçekleştiği sözlü kültür ortamı ve iletişim amacına yönelik bir araç vasıtasıyla nakledilerek veya kaydedilerek icracıdan bağımsızlaştırılarak aktarımının sağlandığı 'kaydedilmiş gösterim'lerdir. Kaydedilmiş gösterimler de kendi içinde yaratıldıkları ve icra edildikleri iletişim teknolojisinden hareketle, yazılı kültür ortamı ve elektronik kültür ortamı olarak ikiye ayrılmaktadır" (Çobanoğlu, 2000, s. 164). Bu bakımdan değerlendirecek olursak türküler de günümüzde hem sözlü, hem yazılı hem de elektronik ortamda icra edilmektedir.

Performans teorinin öncülerinden Roman Jacobson, dil ve hikaye anlatmayı bir gösterim olayı, kompleks bir iletişim aracı saymış ve her iletişim olayında bulunan ortak unsurları şu şekilde sıralamıştır:

1. İletişim olayına katılanlar (Konuşmacılar, mesaj verenler, dinleyenler, sözcüler, yorumcular)
2. Kullanılacak iletişim birimleri (Yazma, konuşma, kitap basma, davul çalma, ıslık, boru çalma, türkü söyleme, yüz ve beden hareketleri, koku verip alma, dokunma ve tatma yoluyla mesajlar)
3. İletişimin yer aldığı çevre (Mesajın verildiği, alındığı, uzatılıp kısaltıldığı, yorumlandığı sevildiği ya da irdelendiği yer)

4. Mesaj biçimi (Şiir, hikâye, türkü, vaiz, politik konuşma, satıcıların bağırması)
5. Verilen mesajın içeriği (Anlam, ne demek istediği, ona karşı gösterilen davranış)
6. Bu gösterim olayının bütünü (Azadovski, 2002, s. 31; Coşkun, 2014, s. 31).

Bu şekilde iletişimin sözlü ya da yazılı şekillerinin yanı sıra herhangi bir enstrüman aracılığıyla şiir, türkü, hikaye gibi türlerle hatta hiç konuşmadan sadece beden dili gibi çeşitli yollarla gerçekleştirilebildiği görülmektedir. Dolayısıyla konuşmacının ya da anlatıcının dinleyiciyle kurduğu iletişim sırasında tüm ayrıntılar bir arada ele alınarak verilen mesajın içeriği ve icra edilen yaratmanın özellikleri tespit edilebilecektir (Coşkun, 2014, s. 31).

Türkü icrası teatral özelliklere sahip edebi sözlerin icra edilme şekli, bu icranın gerçekleştirildiği yani canlı gösterimin yapıldığı mekânın sosyo-kültürel ve fiziksel yapısı ile şekillenen bağlamı ile birlikte türkünün iskeletini oluşturan türkü metninin anlam dünyası ve türkünün üstlendiği işlevler türküler üzerine uygulayacağımız performans yönteminin çizgilerini oluşturur.

1.4.2. İşlevsel Halkbilim Yöntemi

Günümüz halkbilimi çalışmalarında yaygın olarak kullanılan kuramlar arasında yer alan "İşlevsel Halk Bilimi Kuramı" alan araştırmaları sonucunda elde edilen halk bilgisi ürünlerini, hem şekil, yapı ve içerik özellikleri hem de oluşma ve işlev özellikleri açısından bir arada değerlendiren "bağlam merkezli" halk bilimi kuramlarından biridir. Günümüzde tekrar edilerek aktarılan halka ait verimlerin icra edilme sebepleri, anlatıcı veya icracının onu tekrarlayarak aktarma nedenleri üzeri üzerinde duran işlevsel kuram aynı zamanda, herhangi bir metnin hangi sosyal çevre ve şartlar altında oluşturulduğunu, tekrar edildiğini, tekrarlanma süreci içinde anlatıcı veya icracı ile dinleyici veya izleyicinin rollerini tespit ederek bilgi elde etme yolunu seçer (Cerrahoğlu, 2013, s. 291-292).

İşlevsel kuram, halk bilimi çalışmalarına salt metne dayalı veya metin merkezli paradigmalar üzerine inşa edilen kuram ve araştırma modellerinin yanı sıra bir tiyatro gibi icra edilen folklor olayının derlenip yazıya geçirilerek metinleştirilen kısmıyla birlikte onu anlatma ve dinleme eylemleri ve rolleriyle gerçekleştirilen temel parçaları

ve tamamının içinde yer aldığı sosyo-kültürel fiziki şartlar bütünlüğü anlamında, bağlam kavramını (contex) esas alan kuramların öncüsü olmuştur (Çobanoğlu, 2002, s. 238).

Dinamik bir süreç olan toplumsal hayat, sürekliliğini 'toplumsal yapı'yı teşkil eden çeşitli unsurların düzenli işlemesi ile korur. Toplumun ayakta kalması için insan ilişkileri, toplumsal kurumlar, doğal çevre, ekonominin üretim biçimleri ve araçları bir uyum içinde, görece bir beraberlik içinde işlemelidir. Sosyal yapıyı oluşturan her unsurun genel yapı içinde oynadığı role *işlev* denir (Başgöz, 2012, s. 140).

19. yüzyılda ileri sürülen folklor kuramları art süremli (diachronie) olmalarının yanı sıra, geçmişi yeniden kurmaya yönelik ve ele alınan folklor mahsulünün ne kadar eski olduğu ve ne zaman nerede ortaya çıktığını ortaya koymayı hedefleyen paradigmalara sahip olmuşlardır. 20. yüzyılda ise ele alınan folklor mahsulünün muhtemel kaynağını ortaya koymaktan ziyade onun yapısının, muhteva ve stilistik özelliklerinin ne olduğu ile icra halinde bulunduğu sosyo-kültürel bağlamda ne gördüğü, icracının dinleyicilerle olan etkileşimi ve bu etkileşimin icra edilen geleneksel anlatının tür ve şekil başta olmak üzere; icrasına, yapısına ve işlevine tesirlerinin araştırılması ön plana çıkmıştır (Çobanoğlu, 1998, s. 138).

Bazı halkbilimciler tarafından antropoloji eğilimli halkbilimciler olarak da adlandırılan bu araştırma çizgisi veya okulu işlevselcilik teorisi başlığı altında yer almaktadırlar. Bu kuramın kurucuları, B. Malinowski ve birbirinden habersiz olarak yürüttükleri alan araştırmalarının sonucu aynı kuramsal çerçeveyi ileri süren A. Reginald Radcliffe Brown'dur (Çobanoğlu, 2002, s. 223).

Esas itibariyle antropoloji alanında yetişmiş, antropolojinin halk bilimine olan yakınlığından dolayı halk bilimi ve özellikle de halk bilgisi ürünlerini inceleyen antropologlar tarafından geliştirilen işlevsel yöntem, aynı zamanda 'Antropolojik Yöntem' olarak da bilinmektedir. Temsilcileri arasında Bronislaw K. Malinowski, Fransız Boas, Margerat ve Mellville Herkovits ve Ruth Benedict gibi ünlü antropologların bulunduğu bu kuram ve yöntem, halk bilimi çalışmalarını farklı yöne taşıyan önemli bir yaklaşımdır (Ekici, 2004, s. 119).

XX. yy. başlarında Amerikan Folklor Derneğini kuran Franz Boas ile öğrencilerinin, söz konusu derneğin adını taşıyan dergide yayınlanan tüm makalelerinin konusu, Amerikan yerli kabilelerine ait sözlü ürünlerinin kaynağını ve yayılmasını tespit içerikliydi. Zaman içinde anlatıların içerik, işlev ve anlatıcının stilinin de ön plana çıkarıldığı bu araştırmalarda Bascom bulmacaların aklı çalıştırdığını, taşlamaların şuur

altındaki düşmanlıkları dışarıya vurduğunu, atasözlerinin yol gösterdiğini belirtirken (Dorson, 1984, s. 27-28) Herkowitsler kabile mitlerinin inanç, yönetim şekli, eğitim, dinî törenlerin düzenlenişi, Eggan rüyada görülen kabile mitlerinin psikoterapi, Lessa ise mitik anlatmaların insan benliğinin güçlenmesi konularındaki etkinliklerini (Dorson, 1984 30-32) dile getirmişlerdir (Yayın, 2014, s. 515). Bir başka deyişle işlev konusuna dikkat çekmişlerdir.

Halk edebiyatı yaratmalarının metinlerinden ziyade bu metinlerin oluşturuldukları, yaratıldıkları ve yeniden yaratılıp nakledildikleri bağlamı inceleyen işlevsel kuramın icracı, dinleyici ve bağlam olmak üzere üç ayağı vardır. Bu yaratmaların anlatılma ve söylenmesinin temel nedenleri, anlatıcı veya icracının onu anlatma ve söyleme nedenleri, dinleyicilerin o yaratmayı dinleme, anlama ve kullanma nedenleri vb. işlevsel kuramın temel sorunlarıdır (Ergun, 2013, s. 123).

Halk bilgisi yaratmalarının işlevleri konusundaki araştırmalarından yararlanarak bir model oluşturan antropolog William Bascom'dur. Bascom halk bilgisi ürünlerinin işlevlerini en basit şekliyle şöyle bir modelle açıklamaktadır:

1. **Hoşça Vakit Geçirme, Eğlenme, Eğlendirme İşlevi:** Halk bilgisi ürünlerinin işlevleri hoşça vakit geçirme olarak görülse de eğlendirme, halk bilgisi ürünlerinin işlevlerinden sadece biridir.
2. **Değerlere, Toplumsal Kurumlara ve Törenlere Destek Verme İşlevi:** Halk bilgisi ürünlerinin ikinci işlevi, içinde yaratıldıkları toplumun kültüründeki değerlerin, toplumsal kurum ve törelerin onaylanmasını sağlamaktır. Böylece toplumsal değerler güçlenip, toplum içinde yaşamaya devam eder.
3. **Eğitim ve Kültürün Genç Kuşaklara Aktarılması İşlevi:** Özellikle yazılı kültür aktarım ortamlarının bulunmadığı veya yaygın olmadığı toplumlarda halk bilgisi ürünleri eğitim işlevini ve bilginin genç kuşaklara aktarılması işlevini üstlenirler. Ancak, bu işlevin halk bilgisinin bazı türleri, örneğin atasözleri ve fıkralar yoluyla yazılı kültüre sahip toplumlarda da sözlü olarak devam etmektedir.
4. **Toplumsal ve Kişisel Baskılardan Kurtulma İşlevi:** Halk bilgisi yaratmalarının bir başka işlevi de toplumsal olarak kabul edilen davranış kalıplarına uygun davranıyor olmak ve bu yolla, toplumsal ve kişisel

baskılardan kurtulmayı sağlamaktır (Bascom, 1954, s. 297; Başgöz, 2012, s. 141; Çobanoğlu, 2002, s. 235-236; Ekici, 2004, s. 119-120).

Thomas R. Williams, işlevlerin sayısını beş olarak belirler ve bunları şu şekilde sıralar:

1. Toplumsal çatışmayı zarar vermeyecek kanallara yönlendirmek,
2. Toplumsal davranış (social conduct) kurallarını öğretmek
3. Doğal olguları yorumlamak ve açıklamak,
4. Olması yakın ve endişe edilen krizlerin müzakere edilmesine izin vermek,
5. Eğitici bir süreç içinde kavramsallaştırıcı (concentualizing) bir mekanizma hizmeti görmek (Başgöz, 2012, s. 141; Williams, 1963, s. 103).

William Bascom'un saydığı bu işlevlere ek olarak özellikle Marksist düşünceye mensup halk bilimciler, son bir işlev daha eklemektedirler ki bu da 'protesto işlevi' olarak adlandırılır. Aslında dördüncü maddede belirtilen toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevi içinde de değerlendirilebilecek olan protesto işlevine göre normal şartlar altında gerçekleştirilemeyen zengin-fakir, yöneten-yönetilen mücadelesindeki sınıf çatışması halk bilgisi yaratmalarına yansıtılır. Böylece pek çok hikâye, masal, fıkra, türkü ve manide bu çatışmanın veya alt sınıftan kişilerin kendilerine yapılan haksızlıkların ifadesini bulmak mümkündür (Ekici, 2004, s. 120).

İnceleme konumuz olan türkülerin ayrılmaz parçası olan müzik ve ezgilerinin de önemli işlevleri vardır. Etnomüzikolog Alan Meriam, müziğin işlev sayısını on olarak belirlemiş ve şöyle sıralamıştır:

1. Duygusal bir çıkış yolu sağlamak,
2. Estetik bir haz sağlamak,
3. Eğlendirmek,
4. İletişim sağlamak,
5. Simgesel olarak temsil etmek,
6. Fiziksel bir tepki sağlamak,
7. Toplumsal normlara uyulmasını zorlamak,
8. Toplumsal kurumları ve dini ritüelleri meşrulaştırmak,
9. Kültürün sürekliliğine ve istikrarına katkı vermek,
10. Toplumu bütünleştirmek (Başgöz, 2012, s. 141).

BÖLÜM II

TÜRKÜ KAVRAMI VE TÜRKİYE SAHASI TÜRKÜ SÖYLEME GELENEĞİNE BİR BAKIŞ

2.1. Türkü Kavramı İle İlgili Genel Bilgiler

Her topluluk bir kültür sahibidir; başka bir deyişle her kültür ayrı bir topluluğu temsil etmektedir. Türk milleti de dili, töresi, dini, hukuku, düşüncesi ve hadiseler karşısındaki hususi davranışları ile asırlardan beri yaşamakta olduğuna göre bir milli Türk kültürü mevcut demektir (Kafesoğlu, 2012, s. 16).

Bir milletin hayatında, fertlerin sözlü ve yazılı gelenekte yer alan kabulleriyle müştereklik gücüne erişen ve milli kimliği oluşturan maddi ve manevi değerlerin bütünü milli kültürü meydana getirir. Sözlü kültürü teşkil eden unsurlar, yazılı kültürü oluşturanlara nispetle, millet hayatında daha geniş bir kabule sahiptir. Milletlerin milli kimliklerini oluşturan ortak kabuller, geniş ölçüde sözlü kültür içinde teşekkül eder (Yıldırım, 1989, s. 16-17; Bekki, 2004, s. 37).

Türk halk şiiri, hem geçmişi hem de muhtevası bakımından bizim milli şiirimizdir. Gerek temaları, gerek şekil özellikleri bakımından yirmi beş asırdan daha uzun bir geçmişe sahiptir (Bakırcıoğlu, 2007, s. 19). Sözlü edebiyatımızda şiir, en geniş yeri tutar. Musiki, dans, tiyatro, resim, heykeltıraşlık gibi dinden doğan, güzel sanat kolları da zamanla şiirle birlikte dinden ayrılmıştır. Şiir, dinden ayrılınca kopuz denen bir sazla söylenir duruma gelmiştir. Bu bakımdan Eski Türkler 'şiir yazmak' demez 'şiir söylemek' derler (Karaalioğlu, 1980, s. 29).

Toplumların geçmiş ve günümüz yaşantısı ile ilgili temel bilgilerini, çok çeşitli kültürel kaynaklardan elde etmek mümkündür. Kıyafetler, meskenler ve gündelik hayatta kullandığımız araç-gereçler başlıca maddi kültür öğeleridir. Folklor, halk şarkıları, masallar, inançlar, atasözleri, alışkanlıklar, gelenekler ve toplumsal normlar ise maddi olmayan kültür öğelerini meydana getirirler. Maddî olmayan kültür öğeleri genellikle *halk kültürü* kapsamında ele alınmakta olup, yazılı ya da sözlü olarak gelenek şeklinde nesilden nesile aktarılırlar. Toplumun çeşitli özelliklerini yansıtması bakımından son derece önemlidirler. Bu kapsamda türküler, atasözleri, özdeyişler, maniler ve masallar Türk sözlü kültür mirasının temel unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır (Akarpınar, 2012, s. 255).

Söz konusu manevi kültür ögelerimiz içerisinde yer alan sözlü ürünler milletimizin değer yargılarını ve düşünce tarzını yansıtarak örf ve adetler, gelenekler, inanç yapısı hakkında derin bilgiler içermektedir. Türküler bu manevi kültür ögelerinin en zengin kısmını oluşturmaktadır.

Türküler, tarihi çok eskilere dayanan köklü bir kültürün müzikal mirasını taşıyan ve geleneğin bir parçası olarak varlığını zenginleştirerek devam ettiren, sahip olduğu hazinesini her geçen gün artıran halk kültürünün ürünleri olarak büyük önem taşımaktadır. Bu şekilde ezgileri olması bakımından müzikoloji, bağrından çıktığı toplumun ruhuna ayna tutması bakımından sosyoloji ve etnomüzikoloji, sözleri bakımından da edebi yönden oldukça değerli ürünlerdir.

Türküler, Türkçeyi en az iki bin yıldır günümüze taşıyan en önemli kaynaklardır (İvgin, 2013, s. 42). Günceldirler ve doğrudan insan hayatının içindedirler. Türküler; çok zengin tarihi, sosyolojik, psikolojik, kozmolojik, politik, dini veriler taşımaktadır. İnsan hayatının her alanında vardır. Bu sebeple her alan için türkü yakılabilmektedir (İvgin, 2013, s. 41).

Halk türküleri bir toplumda en yaygın şiir ve müzik formudur (Mirzaoğlu, 2015, s. 35). Sözlü folklor ezgilerinin her çeşidi için en çok kullanılan terim türküdür. Türküler, insanoğlunun başına gelen olayları, bunun toplum içindeki iz ve akislerini, aşk, hasret, gurbet gibi yeryüzünün ortak duygularını, mertlik ve kahramanlık gibi milli karakteri, tarihi olayları konu alan bir kültür hazinesidir (Albayrak, 2004, s. 506; Özbek, 1994, s. 63). Türküler, Türk milletinin tabii bir romanıdır. Bağrından çıktığı toplumun acı tatlı bütün duygularını eğrisiyle doğrusuyla sergiler“ (Gerçel, 2013, s. 405).

Türküler, toplumun ortak bilincini ve bilinçaltında yatanlarını, kültürel verilerini işlediği geleneksel ezgileri ile yansıtan önemli eserlerdir. Toplumu oluşturan bireyleri yaşadıkları, yaşayamadıkları türkülerde dile getirilir. Bunu yaparken halk sanatını da gözler önüne serer.

İnsan hayatının tüm safhaları türkülere girmiş, onları yakanların duygularıyla yoğrulmuştur. Anadolu'da türkü çağırmak/yakmak olarak ifade edilen türkü söylemek bir iletişim faaliyeti olarak görülmüş, konuşmaya yakın fakat konuşmadan daha biçimsel olarak düzenlenen ve daha çok tekrara dayanan bir davranış kalıbı olarak değerlendirilmiştir (Balık vd., 2008, s. 490).

Türk halk kültürü içinde günlük yaşamın bir parçası olan ve yaratım ve aktarım, şekil ve yapı, içerik ve de işlev özelliklerinden dolayı diğer türlere göre daha sık kullanılan türkü bir kavram olarak; 'Türklere has, ezgiyle ve Türkçe söylenmiş şiir'

anlamında bir türü karşılamaktadır. Türk adıyla hayat bulan bu ezgili şiirlerimiz, Türk boylarının genelinde büyük bir geleneğin ürünüdür. 'Türkü yakma' adıyla bilinen bu gelenek çerçevesinde yaratılan eserler; zorlu günlerimizde derdimizi, ayrılığımızı, hasretimizi ve feryadımızı dile getirirken; mutlu günlerimizde de sevinç ve neşemizi, heyecan ve coşkumuzun sözü ve ezgisi olmuştur (Ekici, 2013, s. 43).

Türküler, doğal olarak Türklere aittir, diğer milletlerin halk yaratmaları da vardır elbette, bunlar genel bir ifadeyle "folk music" başlığı altında toplanır. Türkü söylemek ruhî bir ihtiyaç olduğundan, yeryüzündeki her halk, türkü (halk şarkısı) söyler. Türkü teriminin kaynağının *Türk* sözcüğü olduğu bugün artık kesindir. Böylece Türkü, Türk halkının ortaklaşa yarattığı sözlü ve ezgili ürünlerdir (Tekin, 2012, s. 305-306).

"Türküler, halk edebiyatımızın en zengin, en çok çeşidi olan ve en yaygın bölümünü teşkil eder. 2000 yılında yapılan bir tespite göre TRT repertuarına girmiş 4200 türkü; 2003 yılında yapılan bir tespite göre de buna ek olarak 940 uzun hava vardır. 5250 civarındaki bu sayı Anadolu insanının adeta türkülerle iç içe yaşadığını gösterir" (Bakırcıoğlu, 2007, s. 78). Elbette ki bu rakamlar bu kadar köklü bir musiki ve şiir geleneği olan bir millete ait gerçek türkü sayısını yansıtmamaktadır. Kayıt altına alınmayı bekleyen pek çok türkü vardır ve Türk halkı var oldukça bunların sayısı daima artış gösterecektir.

"Halkın ortak yaratması sonucu ortaya çıkan anonim eserler arasında yaygınlık derecesi bakımından türküler ilk sırayı alırlar" (Bekki, 2004, s. 37). Türküler, sözlü halk edebiyatının en yaygın nazım türlerinden biridir. Biçimden ziyade, ezgiye bağlı bir halk sanatıdır. Türkülerin birçoğu meşhur sanatçıların eserleridir. Dolayısıyla, türküler de atasözleri ve manilerimiz gibi hepimizin malı olmuş yadigârlarıdır. Türküleri toplumun hayal gücüyle yarattığı romantik ürünler olarak değil olayların ve toplumun ilham ettiği günün veya günlerin eserleri olarak kabul etmek gerekir (Hasan, 2008, s. 7).

Türküler geleneksel yapıyı içinde barındıran toplumun kültürünü bünyesinde taşıyan bir özelliğe sahiptir. Bu açıdan bakıldığında türküler için toplumun aynasıdır denilebilir (Erdal, 2011, s. 43). Türk kültürü; Türk milletinin dil, edebiyat, tarih, sanat, mimari, inanç, inanış, giyim-kuşam, yeme-içme gibi maddi ve manevi değerlerini, çeşitli gelenek ve göreneklerini içeren çok yönlü ve karmaşık bir yapıdır. Söz konusu kültürel ögelerin hepsinde yine bir kültür ögesi olan türküyü bulmak elbette mümkün değildir. Ancak türküde, diğer kültür ögelerinin hemen hepsinden izler bulunmaktadır. Bu bakımdan türkü, kucaklayıcı ve kapsayıcı bir kültür ögesi olma özelliğine sahiptir. Bu durum da türkünün önem ve değerini bir kat daha artırmaktadır (Çevik, 2013, s. 15).

Türkülerimiz, gerek ezgileri, gerekse sözleriyle millî kültürümüzün özünü teşkil eden halk kültürümüzün (folklorumuz) en zengin, sanat yönünden de en seviyeli ürünleridir. Milletimiz, acılarını, sevinçlerini, sevgisini-nefretini, kahramanlığını-hoşgörüsünü türkülere dökmüştür. Türkülerle ağlamış, türkülerle gülmüştür. Savaş meydanlarında çöğür şairlerinin, saz şairlerinin, deyişleriyle coşmuş, bir bozlakta gurbet acısını yaşamış, pınarın başında su dolduran sevgiliye mani atarak aşkını ifade etmiştir. Türkülerde milletimizin tarihini, kültürünü bütün yönleriyle bulmak mümkündür. Vatan sevgisi, millet-ordu sevgisi, anne-baba-evlât sevgisi türkülerimiz vasıtasıyla gönlümüze dolar, vücudumuzu damarlarımızdaki kanın sıcaklığıyla sarar (İspirli, 2011, s. 91-92).

Toplumları ve toplulukları ifade etmedeki en önemli unsurların kültür ve müzik olduğu gerçeğinden yola çıkılırsa eğer, milletlerin varlığını sürdürebilmeleri için en başta kültürlerine ve yerel müziklerine önem vermeleri, onları yaşatmaları ve yaygınlaştırmaları gerektiği söylenebilir (Karkın, 2012, s. 108). Türkülerimizde birlik beraberlik, yürek, sevgi, bağ, duygu, vatan ve bayrak bütünlüğü gibi millî değerler mevcuttur. O kadar ki halk muhayyilesinin ortak ürünleri hâline gelen türkülerde millîlik vasfının ön plana çıkması, aynı bayrak altında gölgelenip aynı topraklarda yaşamak ilkesine "birlikte türkü söyleyebilmek düsturunu da eklemiştir (Kara ve Yılmaz, 2011, s. 391).

Türk dilinin kendilik değerleri ve varlık alanını en geniş anlamıyla içeren ve içselleştiren türkü, masal, destan, halk hikâyesi, mani, ninni ve bilmece, gibi edebi türler, Türk milletinin en önemli bellek mekânlarıdır. Kültürel bellek mekânı, felsefik olarak insan belleğinin dış boyutlarıdır. İnsan kültürel bellek mekânları sayesinde, kendi değerlerini geleceğe devreder. Nitekim kültürel bellek mekânı, kendi olmanın bir ön koşuludur. Zira hiçbir şey, geçmişin oluşması ve geleceğe devredilmesi kadar kolay değildir. Bu açıdan türküler, Türk milletinin geçmiş yaşantıları ve bilgeliklerini, Türkçenin varlık alanı içinde geçmişten şimdiye ve şimdiden de gelecek kuşağa taşıyan edebi türdür. (Şahin, 2013, s. 103-104).

Türküler;

1. Anonimdir.
2. Otantiktir.
3. Zamanda derinlik, mekânda yaygınlık özelliğine sahiptir.
4. Sözlü gelenek ile günümüze kulaktan kulağa, ağızdan ağza usta-çırak ilişkisi ile gelmiştir.

5. Gerçek hayat ile ilgilidir.
6. Kolay öğrenilir (Eke, 2009, s. 479).

Türklere özgü bir ezgi ile söylenen halk şarkıları demek olan türkülerin Saim Sakaoğlu ve Ali Berat Alptekin tarafından tespit edilen başlıca özellikleri aşağıdaki gibidir:

1. Türkülerin iki önemli kaynağı vardır.
   a. Anonim türküler, söyleyicileri belli olmayıp halk arasında kaynak şahıs adı verilen kişilerden derlenmiştir.
   b. Ferdî türküler, söyleyicileri belli olup büyük ölçüde saz şairleri tarafından ortaya konulmuştur.
2. Türkülerde, insan hayatının bütün aşamaları konu olarak ele alınmıştır.
3. Türküler hece vezniyle söylenmiştir. Ancak anonim türkülerin mısralarında zaman içinde eksilmeler veya artmalar olabilmektedir.
4. Türküler ezgilerine, konularına ve yapılarına göre sınıflandırılabilir (Sakaoğlu ve Alptekin, 2007, s. 44-45).

Mehmet Çevik de kültürel ve sanatsal bir olgu olarak tanımladığı türkünün birtakım özelliklere sahip olduğunu belirtir ve bu özellikleri şöyle sıralar:

1. Müzikal ve edebi boyutu olan sanatsal bir yaratıdır.
2. Psikolojik, sosyolojik ve estetik bir ifade biçimidir.
3. Tarihten süzülerek bugüne ve yarına uzanan kültürel bir mirastır.
4. Bireysel ve toplumsal yaşamın her anının, her ruh halinin yansıyabildiği birer kaynak, arşivsel birer belge niteliğindedir.
5. Ortak değer üretme ve üretilen ortak değerleri yansıtma bağlamında toplumu oluşturan bireylerin birbirlerini tanıma, anlama ve böylece bütünleşmesini sağlama aracıdır.
6. Milli kültürün en köklü ve en canlı varlıklarından birini oluşturur (Çevik, 2013, s. 14-15).

Toplumun ortak değerleri ile ortak amaçları doğrultusunda, milletin saf sevincini, üzüntüsünü, eleştirisini, hiçbir art niyet taşımadan, en organik, en katışıksız

sözlerle dile getiren halk edebiyatının en büyük kültür verimlerinden biri türkülerdir.

2.1.1. Kelime ve Kavram Olarak Türkü

Türkü; Türkçe Sözlük'te "Hece ölçüsüyle yazılmış ve halk ezgileriyle bestelenmiş manzume (Türkçe Sözlük, 2005, s. 202), Meydan Larousse'de "Güfte olarak halk şiirini alan ve halk ezgileriyle bestelenmiş şarkı çeşidi" (Meydan Larousse, 1990, s. 390), Müzik Sözlüğü'nde "Halk müziğimizde geniş bir yaratma alanını temsil eden, en tanınmış, köklü, diri yaygın biçim" (Say, 2002, s. 545), Edebiyat Lügati'nde "Çoğu 11 hece ile nazmedilmiş ve umumiyetle Anadolu'da bestelenip söylenilmeye başlanmış olan milli nağmeli şarkılar " , Ansiklopedik Halkbilimi/Halk Edebiyatı Sözlüğü'nde "Anonim Türk halk edebiyatında ezgiyle söylenen bir nazım biçimi ve nazım türü" (Artun, 2014, s. 468) şeklinde açıklanmaktadır.

Türkü teriminin kökeni üzerinde görüş bildiren araştırmacılar; terimin, "Türk" sözcüğüne Arapça "î" ilgi ekinin getirilmesiyle oluşturulan "Türkî" (Türk'e has) sözcüğünün halk ağzında "Türkü" şekline dönüştüğü konusunda ittifak etmiştir (Bekki, 2004, s. 25; Dizdaroğlu, 1969, s. 102; Gözaydın, 1989, s. 25; Kaya, 1999, s. 131; Koç, 2013, s. 289; Hasan, 2008, s. 7; Özden, 2013, s. 51; Sakaoğlu ve Alptekin, 2007, s. 44; Uğurlu, 2007, s. 359; Uğurlu, 2009, s. 129; Yaldızkaya, 2006, s. 8; Yardımcı, 2002, s. 101). Buradan, Anadolu'da icat etmek, düzenlemek, tertiplemek, bestelemek anlamına gelecek şekilde 'türkü yakmak' terimi türemiştir (Bakırcıoğlu, 2007, s. 74).

Bu yaygın kabulle birlikte Özkul Çobanoğlu'nun kelimenin etimolojisiyle ilgili farklı ve önemli bir görüşü vardır. Çobanoğlu, bugün 'türkü' olarak bildiğimiz kelimenin eski cönk ve mecmualarda 'türkiy' şeklinde dar ünlü ile söylendiğini ve bu kelimenin de daha önceki formunun 'Türk ezgileri' veya 'havaları' anlamında 'türk küy' olduğunu belirtir. Sözcüğün arka arkaya gelen 'kk' seslerinin 'y' nin daraltıcı etkisiyle önce 'türkiy' daha sonra da 'türkî'ye dönüştüğünü söyler (Çobanoğlu, 2010, s. 47).

XI. yy'da Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılmış olan Divan-ü Lügat'it Türk adlı eserde 'türkü' kelimesine karşılık olarak ır ve yır kelimeleri geçmektedir. Kaşgarlı Mahmut'un vermiş olduğu örneklerde de görüleceği üzere *ır* ve *yır* kelimeleri köken bakımından ortaktır ve 'türkü, şarkı ve gazel' anlamına gelmektedir (Ekici, 2013, s. 43).

Eski kültürümüzde koşuğun karşılığı olan koşma kavram olarak türkü düzmek, türkü söylemek anlamına da gelir (Kaşgarlı Mahmud, s. 136). Kaşgarlı Mahmud'un değişik vesilerle örnek aldığı ır-yır kelimesi kavram olarak birbirine yakın manalarda,

a- Türkü söylemek,
b- Şiir söylemek, şiir dizmek,
c- Koşma söylemek, koşma dizmek, tertip etmek

Şeklinde kompleks bir anlam ifade ettiği anlaşılıyor (Aytaç, 2003, s. 333).

Türküler, yöreden yöreye göre ad değiştirirler. Anadolu'da türkü sözü yerine deyiş, deme, hava, yır, şarkı, düzme; Anadolu dışında Türkçe konuşulan yerlerde yır (Tatar, Kırgız, Kazak, Baraba), beyit (Tarancı, Tatar, Nogay), ölüng (Kazak), koşuk (Kazak, Kırgız) goşgu (Türkmen) denildiği görülür (Özbek, 1994, s. 66-67).

Türküye dair yukarıda bahsi geçen açıklamalara benzer çok sayıda tanımlama vardır ve bunlardan bazıları şöyledir:

- Türklere mahsus lahin ile söylenen şarkılardır. Şekilden ziyade lahne, besteye benzer (Onay, 1996, s. 63).
- Türkiye'nin sözlü geleneğinde bir ezgi ile söylenen halk şiirlerinin her çeşidini göstermek için en çok kullanılan ad türküdür. Türkü; düzenleyicisi bilinmeyen, halkın sözlü geleneğinde oluşup gelişen, çağdan çağa ve yerden yere içeriğinde olsun, biçiminde olsun değişikliklere, (zenginleşmelere, bozulmalara, kırpılmalara) uğrayabilen ve her zaman bir ezgiyle koşulmuş olarak söylenen şiirlerdir (Boratav, 2000, s. 150).
- Türkü, türlü ezgilerle söylenen, bir anonim halk şiiri nazım biçimidir. Söyleyeni belli, kişisel halk şiiri biçimleri arasına giren türküler de vardır. Türkü, her iki bölüğe de girebildiğinden halk edebiyatının en zengin alanıdır (Dilçin, 2004, s. 289).
- Türkü gerçekle hayali, sağ düşünce ile rüyayı, sözün ve ona koşulan sazın dili ile birleştiren şiirdir (Başgöz, 2006, s. 15).
- Halkın iç âlemini yansıtan, beşikten mezara kadar bütün yaşayışını içine alan, en dikkate değer edebi mahsuller türkülerdir. Onda halkın acıları, sevinçleri, aşkları, büyük bir sadelik içinde, yüzyıllar boyunca, bütün

canlılığı ile sürüp zamanımıza kadar gelmiştir (Öztelli, 1959, s. 3).

- Halkın duygularını, düşüncelerini, geleneklerini, sevinçlerini, hüzünlerini ifade eden türküler yaşamın izdüşümünün dile gelişidir (Harmancı, 2013, s. 920).
- Türkü; Türklere özgü ezgiler olup, halkın iç âlemini yaşatan, beşikten mezara bütün yaşayışını içine alan en önemli edebi ürünlerdir (Yardımcı, 2002, s. 101).
- Türküler, halkın duygu ve düşüncelerini yansıtan, yaşamını içine alan halk edebiyatı ürünleridir. Halkın acıları, sevinçleri, tutkusu türküler içinde yaşatılır (Güzel ve Torun, 2003, s. 15).
- Halkın ruh halini, derdini, neşesini, zevkini, dünya görüşünü, inancını, karşılaştığı hadiseleri yansıtan; hece ölçüsüyle ve bir veya dört mısralı bentlere çoğu defa bağlantıların getirilmesiyle söylenen, manzum ve ezgili anonim ürünlere türkü denir (Kaya, 1999, s. 132).
- Türkü, büyük tarihi hadiseler karşısında halk kitlesinin sevinçlerini veya ümitsizliklerini; büyük şahsiyetler hakkındaki saygılarını veya nefretlerini; gençler arasında geçen hazin aşk hikâyelerini, milli hece veznini ölçü alan ve kalpleri fetheden mısralarla, derin bir muhteva içinde dile getiren edebi, aynı zamanda musiki bakımından ehemmiyete haiz olan bu kendine öz bestelerle söyleyen; dar manasıyla ise tarihi bir vesika mahiyeti gösteren Türk halk şiirinin en eski türlerinden biridir (Jansky, 1977, s. 57-58).
- Halk türküleri veya şarkıları, bireysel ya da ortak yaşamsal etkinlikleri dile getirmek için söylenen sözlü-ezgili halk edebiyatı ürünleridir (Canbay, 2015, s. 673).
- Türkü kavramı; duygu, düşünce, hayal ve birey ya da toplum olarak doğumdan ölüme kadar yaşanan, insan ve toplumda iz bırakan bütün olayları dile getiren, sevinçli ya da üzüntülü zamanlardaki coşku ve heyecanı yansıtan, kaynakları genellikle ozan, türkü yakıcı ve söyleyicisi kişilerden oluşan, hangi edebiyat şubesine ait ya da hangi biçim ve türde ortaya çıkmış olursa olsun halka mal edilerek anonimleşen, şölende, düğünde, toplantıda ve her türlü icra ortamında dillerden düşürülmeyen, icracısı, icra ortamı ve konusuna göre kendine has bir ezgiyle söylenen manzum ürünler olarak tanımlanabilir (Arnaut, 2013, s. 127).

- Türkü, daha çok söyleyeni belli olmayan ve çeşitli ezgilerle, değişik makamlarla icra edilen bir koşma türü olarak tanımlanır. Hece ölçüsünün her kalıbına uyum sağlayabilen türküler, yaygın olarak yedili, sekizli ve on birli kalıplarla söylenir. Halk arasında heyecan uyandıran toplumsal yaşamda karşılıklı olan her duruma, olaya ya da olguya türkü yakılır, söylenir (Uğurlu, 2007, s. 359).
- Türkü, kendine özgü çeşitli ezgilerle söylenen anonim halk şiiri biçimidir. Kimin tarafından söylendikleri belli değildir. Konuşma diliyle söylenir. Söyleyeni bilinen, halk şiiri biçimleri arasına giren türküler de vardır (Âşık türküleri). Türkü her iki bölüme de girdiğinden halk edebiyatının en zengin alanıdır (Uğurlu, 2009, s. 87).
- Türküler, halk edebiyatının sözlü geleneğinden doğan, ağızdan ağza yayılarak yaşatılan ve genellikle yaratıcısı bilinmeyen ezgilerdir (Sözer, 1996, s. 716).
- Türkü; her mısrası kafiyeli üçer mısralı kıtalar ile yine kafiyeli iki beyitten müteşekkil ara nağmeleri olan ve çalınıp söylenen folklorik halk edebiyatı mahsulleridir (Uyguner, 1955, s. 1042).
- Halk türküsü, başlangıçta bir kişinin hafızasında var olan halk işi ezgi ve söz kalıplarından yararlanarak bazen sözü, bazen ezgiyi değiştirerek bazen de halk işi olmak kaydıyla özgün olarak ortaya koyduğu; dilden dile dolaşırken değişikliğe uğrayan, zaman içinde kişisel izlerin silinmesi sonucu ortak özellik taşıyan ezgili ve biçimli sözlerdir (Özbek, 2009, s. 19).
- Âşık şiirleri gibi düzenleyicisi bilinenler yanında, çoğunlukla, türküler düzenleyicisi bilinmeyen, halkın sözlü geleneğinde oluşup gelişen, çağdan çağa ve yerden yere, içeriğinde olsun, biçiminde olsun, zenginleşmelere, bozulmalara kırpılmalara uğrayabilen ve her zaman bir ezgi eşliğinde söylenen şiirlerdir. Türküye yerine göre şarkı, deyiş, deme, hava, ninni, ağıt da denilmekte; Anadolu'da yer yer 'yır' adı da kullanılmaktadır (Albayrak, 2004, s. 505).
- Halk edebiyatında, ezgi uydurmaya Anadolu'da bir olay üzerine ezgili küçük manzumeler yapmaya 'türkü yakmak' denir. Belli bir kurala göre meydana getirilen, kulakta haz uyandıran, ses dizisi, makamla söylenen söz, ezgi anlamına gelir (Karaalioğlu, 1980, s. 246).

- Köroğlu, Kerem, Karacaoğlan, Emrah gibi belli âşıkların türkü havasına bürünen bazı parçaları bir yana, asıl türkülerin yaşı başı belli değildir. Sahipleri bilinmeyen sözlü halk verimleridir (Güney, 1971, s. 235).

2.1.2. Türkü Türünün Kökeni ve Kaynakları

Dünya toplumlarının farklılıklarının belirleyici özellikleri, kültür, tarih, coğrafi konum ve sosyal-ekonomik yapıdır. Sözü ve müziği ile Türk halkının kültürünü, tarihini, coğrafi konumunu ve sosyal-ekonomik yapısını en belirgin en canlı biçimde yansıtan öğeler, ozanlar ve daha sonra da âşıklar tarafından tarihin akışı ve anonimlik özelliği içinde bestelenen türküler, ayrıca deyiş, dil, edebiyat, giyim, el işi, inanışlar halk hekimliği, seyirlik oyunlar, gelenekler, görenekler, köy hayatı ve köy hayatı töresinin yarattığı çeşitli halk oyunlarıdır. Bu öğeler Türk halkının değer dizgesinin bir görüntüsüdür ya da Türk halkı bu değer dizgesinin bir görüntüsüdür (Budak, 2006, s. 12).

Bu sistem içerisinde yer alan ve kendine özgü sınırlar içerisinde muazzam bir zenginlik oluşturan türkülerin kökeni oldukça eskilere dayanmaktadır. "Destan devri edebiyatında şiir sazla söylenmiştir. Henüz yazı yokken, yüzyıllarca, sazla ve sözle söylenen bu şiir, Türk tarihinde şifahi edebiyat geleneği kurmuştur. Şifahi edebiyat geleneği o kadar köklüdür ki asırlarca taşlara kazılan yazılar, İslamiyet'ten sonra aydınların yazdığı kütüphaneler dolusu yazmalar, şiir divanları, halk şiirinin geçirildiği cönkler, nihayet Türk topraklarında matbaanın gelişmesi, bilhassa halk arasında sazlarla terennüm edilen bu şifahi geleneği durduramamıştır" (Banarlı, C. 1, 2001, s. 40).

Türk milleti şifahi sanatında türkülerin uzak tarihi vardır, hatta milattan önceki türküler de vardır. Türkülerin nispeten sonraki numunelerine Kaşgarlı Mahmut'un Divani Lügat-it Türk'ünde rast geliriz. Bu ünlü bilim adamı iş, av, merasim ve lirik türküler numunelerini bizlere miras bırakmıştır. Türkülerin İslam'dan önceki edebiyatı bugünkü türkülerin temelidir, onlar sazla söylenen şifahi sanat eserleridir. İslamiyet'ten önceki yazılı edebiyat numuneleri yokluğu nedeniyle onlar hakkında söz etmek zordur (Şerif, 2013, s. 557-558).

Şiiri sazla söylemek bütün eski milletlerin tarihinde görülen bir hadisedir. Bunun sebebi, söze ses katmak, ilk devirlerin ses bakımından gelişmemiş dilleriyle söylenemeyen duyurucu şiiri, sazlardan yükselen seslerle birleştirip söylemektir. Hemen bütün milletlerin ilk ve eski şairlerinin başvurdukları, hem şiir hem musiki ihtiyacını

karşılayan bu çare, her bakımdan dikkate değer bir sanat hadisesidir (Banarlı, C. 1, 2001, s. 40).

Eski Yunanlılar şiiri *Lyra* yahut *lura* adlı bir sazla söylüyorlardı. Sonradan bu duyurucu şiire lirik şiir denmesi, opera gibi musikili tiyatro eserlerine lirik tiyatro denmesi hep bu başlangıçtan doğmuştur. Eski İranlıların şiirde *barbat, rûd, çenk, rebab* ve *musikâr* gibi sazlar kullandıkları söylenir. Bu sazların bir kısmı eski Yunan sazlarıyla benzerlik göstermektedir. Eski İbranî şairleri, şiir söylenirken *mizmar* adlı bir saz kullanırlardı. Kamıştan yapılan ve neye pek benzeyen bu saz, rivayete göre Davud Peygamber'in Mezamir adlı ilahilerini seslendirmiştir. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Bütün bu örneklerden maksat şiirin başlangıçta sazla birlikte oluşunu ve ehemmiyetini belirtmektir. Çünkü Türk şairleri, böyle bir şiir hayatına daha ilk anlarda başlamışlardır (Banarlı, C. 1, 2001, s. 40-41).

Türk Halk Musikisi'nin tarihi gelişimini ortaya koymak bir anlamda Türk şiirinin tarihi seyrinin izlerini sürmek demektir. Çok uzun bir tarihi geçmişe sahip olan Türk milletinin, en az tarihi kadar eski bir edebiyatı da vardır. Yazının bilinmediği çağlarda bu edebiyatın sözlü olduğu bir gerçektir. Türk efsane ve destanlarının çok sayıda olması da bunu ispatlamaktadır (Bekki, 2004, s. 27).

"Toplumun aşklarını, tutkularını, sevinçlerini, acılarını tarihi ve coğrafi perspektif içinde dile getiren türküler; Türk'ün karakteristik yapısını çizmesi yönünden edebiyatımızın en önemli alanlarından birisidir (Aytaç, 2003, s. 332). Kültürün bir parçası olan türküler, toplumdan topluma aktarılan, o toplumdaki insanların yaşamlarını sözlerinde barındıran önemli bir değerdir (Kurtaslan ve Yücetoker, 2013, s. 64). Türkülerde halkın acıları, sevinçleri, aşkları, büyük bir sadelik içinde yüzyıllar boyu bütün canlılığı ile sürüp zamanımıza kadar gelmiştir" (Yardımcı, 2002, s. 101).

Türk şiir sanatının ilk örneklerini din ve eğlence eksenli toplantılarda; şölenlerde, yuğ ve sığır törenlerinde kam, şaman, bahşı, ozan, akın ya da aşuk ismi verilen din adamı, büyücü, şair vasıflarına sahip çok yönlü kişiler icra etmiştir. Köprülü bu dönemi şöyle açıklamıştır:

"*Türkler arasında, daha İslamiyet'in kabulünden önce, dini mahiyeti haiz musikiden başka, kutsilik hassasını bırakarak tamamen bedii bir mahiyet almış başka bir musiki mevcuttu; şairler ellerinde kopuzları ile dolaşarak, umumi içtimalarda, yahut hususi toplanmalarda eski kahramanların menkıbelerini terennüm ederler; Oğuz Han efsanelerini söyler, yahut yeni hadiseler hakkında yeni türküler bağlarlardı. Eski Uygur metinlerinde bu terennümlere yır denildiğini görüyoruz ki, Abdü'l Kâdir Merâgi'nin Ir*

dediği ve bugün birçok Türk lehçelerinde cır şeklinde ve chant karşılığı olarak kullanılan kelime budur; bizdeki ırlamak mastarının da esası budur. Türkler arasında asırlardan beri devam eden ölenklere, yani düğün merasiminde söylenen türkülere gelince, bunların mahiyeti ve tamamıyla halka mahsus bulunduğu düşünülürse, herhalde başlangıcını bilemediğimiz eski bir maziden beri devam ettiği eski devirlerde âdeta izdivaç merasiminin levazımından sayıldığı anlaşılır; gerek eski bir izdivaç ilahisi kalıntısı olan bu ölenkler, gerek yuğ ayininde terennüm edilen sagular, önceleri, dini-sihirbazâne mahiyeti haiz Baksılar, Kamlar tarafından icra edilirken, İslâmiyetin Türkler arasında yerleşmesinden sonra, pek tabii olarak daha ziyade kadınlara intikal etmiştir" (Köprülü, 2004, s. 115-116).

Kökeni sözlü geleneğin ortaya çıktığı ilk dönemlere kadar uzanan ve diğer coğrafyalarda olduğu gibi Anadolu'da da gelişip zenginleşen Türk halk müziği, zengin ezgileri, çok çeşitli biçimleri, ritim ve ifade imkânlarıyla bugün canlı, etkili, güçlü bir geleneği de bünyesinde barındırmaktadır. Türkü, halkımız için İslamiyet öncesinde şölen, yuğ ve sığır törenlerinde, şiirle müziğin birlikte icrasından ortaya çıkan ve bugüne kadar yaşatılan bir ifade şekli olmuştur. Yani türkü, ozanların kopuz eşliğinde çalıp söyledikleri törenlere dayanmaktadır (Aytaç, 2003, s. 337).

Kaynaklarda yer alan bilgilerde Hunların birbirleriyle karşılıklı türküler söyleyerek at üstünde savaşa gittiklerinden söz edilir. Dinî ayinler idare edenler ile (bunların kam, baksı, oyun, ozan gibi adlarla anıldığı bilinmektedir.) mevsim merasimlerini yönetenlerin cezbeye girdikleri sırada terennüm ettikleri şiir veya ilahi tarzındaki türküler şüphesiz, Türk sözlü gelenek şiir sanatının bir cephesinin gelişmesine hizmet ediyorlardı. Daha Hun çağında yapılan merasimlerde, eğlencelerde, mevsim merasimlerinde yer alan ilahi, türkü ve oyun türküleri sözlü şiir sanatında köklü bir geleneğin teşekkül ettiğine işaret eder ki, buna dayanarak Türklerde, Milat öncesi senelerden itibaren, bu sanatın çok gelişmiş bir yapıya sahip olduğunu söyleyebiliriz (Elçi, 2008, s. 38; Yıldırım, 1998, s. 182).

Türküye kaynaklık etmiş Eski Türk şiirine ait kavramlar şunlardır:

<u>*Koşug:*</u> Fuat Köprülü tarafından 'ilk şekiller' başlığı altında gösterilen ve koşma ile bir tutulan, Reşit Rahmeti Arat (Arat, 1991, s. 11-12), L. Sami Akalın, Mustafa Nihat Özön (Özön, 1954, s. 166) ve Hikmet Dizdaroğlu'na (Dizdaroğlu, 1969, s. 40-41) göre ise genel anlamda 'nazım, şiir, beyit' anlamlarını karşılayan koşug terimi, bugün Kazak, Karakalpak, Hakas, Şor, Altay, Kırgız, Tıva, Saha (Yakut) Türk boylarının halk şiir

geleneklerinde ‘kosık, koşık, koşak ve koşok’ biçimlerinde varlığını korumaktadır (Açа, 2004, s. 265; Arat, 1991, s. 12; Ergun, 1997, s. 226).

Kojan: Günümüzde Altay Türkçesi’nde ‘kojoñ’ biçiminde yaşayan ve destan dışındaki bütün şiir, şarkı ve türküler için kullanılan bir terimdir. Kısaca ‘şarkı, türkü’ anlamlarına gelen bu terim, bugünkü anlam da göz önünde tutulduğunda eskiden beri ‘şarkı, türkü’ anlamında kullanılagelmiştir (Açа, 2004, s. 265).

Koşma: Mana bakımından koşuğun müteredifi olarak kabul edilen koşma nispeten yeni bir şekil olup, cüz’i değişiklikler ile bugünkü şivelerde yer almaktadır. Oyun havası, oyun türküsü, nazmetme ve nazım manalarına gelmektedir (Arat, 1991, s. 11).

Takşut: Şiir, nazım, beyit, manzume anlamlarına gelmektedir (Arat, 1991, s. 14).

Takmak: Takşut ile aynı kökten geldiği düşünülen takmak kelimesi, çeşitli şivelerde bulmaca, atalarsözü, türkü, şaka nükte, türkü yarışı, şaka türküsü, masal anlamlarında kullanılmaktadır (Arat, 1991, s. 14).

Ir/Yır: Şarkı, irticalen söylenen türkü anlamına gelmektedir (Arat, 1991, s. 15).

Küg: Nazım, şiir, türkü, ır anlamında kullanılmıştır. Kelime, Divanü Lügati’t Türk’te şiirin vezni, aruzu, ırın ölçüsü anlamlarında kullanılmıştır. Bu kelimeden türetilen kügle-, küyle-, küktö- fiilleri; ırlamak, teganni etmek, şarkı söylemek, sesi yükselte alçalta şarkı söylemek anlamlarına gelmektedir (Arat, 1991, s. 16).

Şlok: Sanskritçe ‘śloka’ şeklinde olan kelime manzume, şiir, bent anlamlarında kullanılmıştır (Arat, 1991, s. 17).

Padak: Sanskritçe ‘pādaka’ şeklinde olan kelime şiir, dize anlamında kullanılmıştır (Arat, 1991, s. 18) .

Kavi: Sanskritçe ‘kāvya’ kelimesinden gelen sözcük şiir olmamakla birlikte nazmın bazı özelliklerini içine alan bir üslubu ifade etmektedir (Arat, 1991, s. 17-18).

Baş/Başik: İlahi aanlamında gelen baş/başik, Soğdca Mani metinlerinde bāşa, bābāh, bāşik, pāşik şeklinde geçmektedir (Arat, 1991, s. 19).

Bugünkü türkülerin temeli olan Dede Korkut’un kolca kopuzu ile söylediği ır, IX. asırda Uygur döneminde ortaya çıkmıştır. Eski Türklerde ozan/kam/baksı/şaman tarafından av/sığır/şölen törenlerinde söylenen koşuk/kojan/takmak/ır (yır) ezgili bir türün adıdır (Ataizi, 2013, s. 533). Kısaca şarkı, türkü anlamlarına gelen kojañ terimi, bugünkü anlam da göz önünde tutulduğumda eskiden beri ‘şarkı, türkü’ anlamında kullanılagelmiştir (Açа, 2004, s. 265).

Türküler iki kaynaktan beslenir. Asıl türküler söyleyenleri bilinmeyen, halkın ortak malı olan ve halkı derinden etkileyen bir olay üzerine yakılanlardır. Bu olay bütün milleti ilgilendirecek kadar önemli olabileceği gibi dar bir çevreyle de sınırlı kılabilir. Aşk, gurbet, ölüm, kahramanlık, fetih, seferberlik, doğal afetler, oymak kavgaları, eşkıya baskınları, bir kalenin düşmesi, bir vatan parçasının elden çıkması gibi olaylarla sevda, talihe küsme gibi duygular türkülerin şartlarını hazırlayan sebeplerin başında gelir. Bu olaylardan birini yaşayan veya bu duygulardan birini taşıyan, sanatçı ruhuna ve yeteneğine sahip halktan birinin olayı halk şiiriyle ve ezgi eşliğinde ifade etmesi türküyü meydana getirir. Zamanla türküyü söyleyen kişinin adı, türkünün söz ve ezgi bölümleri gibi kişisel izleri ortadan kalkar ve türkü toplumun ortak malı olarak halk edebiyatı ürünü karakterine bürünür (İslam Ansiklopedisi, 2012, s. 611-612; Özbek, 1994, s. 63-64).

Türkü yakıcıları veya âşıklar tarafından ortaya konulan türküler, kişilerin duygu ve düşünce dünyasının, inancının, durumunun heyecan ve arzularının ürünleridir. Doğuşları önemli olduğu kadar, yaşamları da önemlidir. Yüzyıllar ötesinden verdiği mesajlarla bir bakıma geçmişle aramızda köprü kurma fonksiyonunu da icra ederler. Yaşama güçleri ezgilerine, teknik yapılarına ve muhtevalarındaki anlatımlara bağlıdır. Bir başka deyişle, sözlü ürünün günümüze kadar gelebilmesi için, eserdeki sözlerin kuvvetli, bunu ortaya koyanın olayı ve durumu ele alış tarzında tasvirlerde, benzetmelerde ve söz oyunlarında başarılı olması gerekir. Bunun yanında söylenen ezgi, kalbin derinliklerinde etki bırakacak tarzda olmalı ve eldeki metni beğenip nesilden nesile ulaştıracak tabii bir çevre bulunmalıdır (Kaya, 2001, s. 93).

2.1.3. Türkülerin Oluşumu ve Yayılışı

Türküler, en çok köklü ananelere sahip halk zümreleri arasından çıkar. Bunlar halktaki kültür canlılığının ifadesi olmakla beraber karakter ve ruhiyat tetkikleri için de mühim malzeme mahiyetindedirler (Aytaç, 2003, s. 336). Türkülerin doğuş hikâyesi de kültür tarihimizde gerek muhteva gerek sosyal psikoloji yönünden oldukça önem arz eder (Kaya, 2012, s. 299).

Toplumlar yaşadıkları sürece kendi tarih ve kültürlerini oluştururlar. Türkülerin ortaya çıkmasının Türk tarihiyle diyalektik bağı ve uzunca bir tarihsel süreci vardır. Orta Asya'dan günümüze geçen tarihsel süreçte, zengin bir kültürel birikim ortaya çıkmıştır. Halkın yaşamına bağlı şekillenen bu birikim, kendi içerisinde oldukça zengin

türkü geleneğini oluşturmuştur (Tekin, 2012, s. 301).

Türküler, tarihin en eski çağlarında Şamanların (kamların) mitolojik dönemlere dönüşünü simgeleyen törenler esnasında Tanrı'yı anmak, ona övgüler düzmek, ondan çeşitli dileklerde bulunmak için icra edilen ritüel seanslarındaki ezgi eşliğinde söyledikleri bugünkü manadaki ilahileri andıran ilkel şiirlerle ortaya çıkmıştır. Bu ilkel şiirlerle ortaya çıkmıştır. Bu ilk ezgili eserler, zaman içinde değişimlere uğrayıp gelişmiştir. İlk türküler diye nitelendirilebilecek olan bu eserler, aynı zamanda Şamanların çeşitli törenler esnasında bir çalgı aleti eşliğinde okudukları ezgili diğer şiirlerle birlikte konu bakımından zenginleşmiştir. Daha geç dönemde ise Şamanların (kamların) büyü, kehanet, şifa, başka bir boyutta ulaşma ve inanç faaliyetlerini yerine getirme durumlarında terennüm ettikleri, bugünkü manadaki ilahi türü halk ezgileri özelliğine kavuşmuştur. Bu eserler, zaman içinde daha fazla konu yenileşmesine, ezgi ve şiir çeşitliliğine ulaşmış; ayrıca kutsallıktan da arınmıştır (Güven, 2009, s. 23).

Atlı-göçebe bir hayat tarzı ile avlanarak ve ani baskınlarda yağma yaparak geçinen ilk Türk boyları kazandıkları zaferlerden ya da büyük avlardan sonra toplu olarak eğlenir, bu eğlenceler sırasında ve matem ayinlerinde dinî bir hüviyete sahip şairler (kam, baksı, ozan...) tarafından merasimler, eğlenceler yönetilirdi. Cezbeye giren bu adamların söyledikleri büyük ölçüde kahramanlık şiirleri, Türk sözlü gelenek şiir sanatının oluşmasını, bir gelenek hâlini almasını ve gelişmesini sağlamaktadır (Azar, 2007, s. 120).

Şamanların farklı bir devirdeki değişik versiyonları olarak ortaya çıkan halk âşıkları (halk ozanları) da yaşadıkları dönemde çok önemli türkü üreticileri olarak dikkat çekmektedirler. Yaşadıkları devrin hayat tarzı gereği köy köy, kasaba kasaba gezen bu gezgin halk ozanları, misafir oldukları ortamlarda gezip gördükleri yerlerin dağlarını, ovalarını, lalelerini, güllerini, gelinlerini, kızlarını ve gördükleri tüm güzellikler yanında halkın çektiği acıları, karşılaştığı problemleri ellerindeki sazları eşliğinde ezgili şiirlerle dile getirmişlerdir. Bu eserler zamanla halk içinde kabul görüp dilden dile söylenerek halkın ortak türküsü olmuştur. Bu halk ozanlarının söylediği her eser değil ama eserlerin büyük bir kısmı, bu şekilde türküleşmiş ve halkın dilinden düşmeyip asırlar içinden bugüne kadar yaşayagelmiştir (Güven, 2009, s. 23).

"Ozanların yaratıcılığında, tek veya iki telli kopuzun eşliğinde vücut bulan, yayılan, gelişen, zenginleşen Türk sözlü gelenek şiir sanatı, yüzyıllar boyu temalarını, formlarını, türlerini tekrarlayarak, yeni unsurlar bünyesine katarak, yeni teknikler ve melodik yapılar oluşturarak, kendi içinde mektepler kurarak, temsilciler yetiştirerek,

varyantlar ve versiyonlar yaratarak günümüze kadar ulaşmış ve hâlâ da hayatiyetini sürdürmektedir" (Azar, 2007, s. 121; Yıldırım, 1998, s. 182).

Tüm halk edebiyatı ürünleri gibi türkülerin de bir yakılma nedeni, işlev ve anlam yükleneceği bir olay vardır. *Heyecan, coşku, sevgi, keder, haykırış ve sayamadığımız nice duygular türkülerin çıkış noktalarıdır. Türkülerin kısa zamanda anonimleşmesi ve toplum belleğine aktarılmasının altında yatan sebeplerden en önemlisi, her icrada bireyin türküde kendine ait duygu parçalarını bulmasındandır. Bu sayede, özelde birey ve genelde toplum düzenini oluşturmada bir iç dinamiktir ve bireyler arası iletişimin de başlangıcı olarak türküler kullanılır* (Önal, 2013, s. 35).

Türkülerin ortaya çıkışları incelendiğinde toplumu ilgilendiren konuların işlenmesi, ezginin dokunaklı oluşu, sanat yapısının yüksek oluşu gibi etkenlerin türkülerin ömürlerini uzattığı ortaya çıkmıştır. Türküler, hiçbir zaman ilk çıkışlarındaki gibi varlıklarını koruyamazlar. Bu durum sadece sözlerde değil, ezgilerde de görülür. Türküler zaman aşımı nedeniyle ve kişiden kişiye geçiş esnasında yeni duygulanmalarla beslenerek kendini yeniler (Artun, 2013, s. 14).

Aytaç türkünün yaşam seyrini şöyle açıklamıştır: *Bütün folklor malzemelerinde olduğu gibi, bir türkünün hayatında da üç safha görülür: Menşe, seyir, istihale. Türküler sözlü gelenek ile ağızdan ağıza geçip değiştiği için bunların menşelerine dair müspet bir delil bulmak zordur. Pek azının çıktığı yer sağlam olarak gösterilebilir. Çünkü bir türkü sözünün, nağmenin benimsenmesine ve söylenmesine göre daima gezici bir halde bulunduğu aşikârdır. Eski zamanlarda, şimendifer, otomobil gibi seri nakil vasıtalarının bulunmadığı devirlerde türküleri bir yerden bir yere askerler, arabacılar, âşıklar, kervancılar getirip götürülerdi. Anadolu'nun, Rumeli'nin yiğitleri köylerinden, kasabalarından çok uzak serhatlere memleketlerinin hasret ve hatıralarını bununla terennüm ederler. Anadolu'yu yer yer gezen âşıklar, köyler ve kasabalar arasında işleyen arabacılar, uzun ve tükenmez yolları hep bu türkülerin eşliği ile kat ederlerdi. Böylelikle türküler yer yer dağılırdı. Bir memleketten diğer memlekete, bir diyardan başka bir diyara giden kervanlar, okka ve arşın malı olmayan bu türküleri de taşırlardı. Bu sebepten dolayı türküleri bir yer veya memlekete mal edivermek doğru değildir. Bunların bir memleket içinde seyretmeleri değil, başka ve komşu memleketlerin hudutları bile aştıkları yapılan tetkiklerde ortaya çıkmıştır* (Aytaç, 2003, s. 336-337).

Türküler sözlü gelenek içerisinde kuşaktan kuşağa aktarıldığı için bunların menşelerine ilişkin tam ve isabetli tespitlerde bulunmak her zaman mümkün olmamaktadır. Durum böyle olmakla birlikte bir kısım türkülerin doğuşuna zemin

hazırlayan olayların bir milletin tümünü derinden etkileyecek (savaşlar-doğal afetler gibi) özellikte olması, söz konusu türkülerin ne zaman ve nerede yakıldığı konusunda bize sağlıklı bilgiler sunabilmektedir (Bekki, 2010, s. 82).

Yurdun herhangi bir yerinde söylenen bir türkünün bir yerde doğduğu kesindir. Bir süre sonra yurdun değişik yörelerine taşınarak yaygınlaşır. Türkülerdeki yer ve kişi adları, türkünün doğuş yerini belirlemek için yeterli değildir. Çünkü türkü taşınırken her gittiği yerde değişikliğe uğrayarak ilk biçimini değiştirir. Bu nedenle türkülere değişik yörelerin insanları sahip çıkar (Artun, 2013, s. 14).

Musiki folklorumuzun sesle dile getirilmesi olan halk türküsü, aynı zamanda bu müziğin en önemli ve en çok tartışılan yönüdür. Bazı müzikçilere göre halk; düşüncesinin, kültürünün ve duygululuğunun dile getirilmesi olan türkülerini kendisi yaratır. Kimilerine göreyse halk yaratması, fakat daha önceden var olan ve toplumun yüksek tabakalarıyla kurduğu ilişkilerle benimsediği besteleri uyarlayarak kendisine mal eder. Halk türküsünün sözlü olarak aktarılan ve zamanla değişikliklere uğrayan parçalar arasında yapılan bir seçmeden doğduğunu ileri sürenler de vardır (Uğurlu, 2009, s. 130)

Türkü, duyguları ifade ihtiyacının neticelerinden biridir. Bu suretle meydana gelen türkü, kendisini doğuran hadise ve heyecanın şiddet ve kuvvetiyle uyumlu bir şekilde ortak vicdanda yer bulur ve kökleşir (Aytaç, 2003, s. 336). İnsanın beşikten mezara kadar, gerek birey gerek toplumun bir parçası olarak başından geçen her olay (doğum, ölüm, aşk, ayrılık, düğün, doğa sevgisi, savaş, yiğitlik, yengi, yenilme, deprem, kıtlık, salgın, eşkıyalık, cinayet vb.) türkü yakılmasına neden olabilir (Uğurlu, 2009, s. 140).

Her türkünün bir hikâyesi vardır. Sevinçli veya acıklı bir olayın meydana gelmesi durumunda, bu olayın muhatabının, hislerini anlatan sözleri ezgili bir şekilde ifade etmesi, bu sözler ve ezginin başkalarınca duyuldukça kanıksanması ve giderek herkes tarafından söylenir hale gelmesiyle türkü haline gelir. Her söyleyen, kendi gönlünden diline döküleni de ekleyince türkünün hem değişik söylenme şekilleri ortaya çıkar, hem de türkü ortak duyguların ifadesi haline gelir (Özden, 2013, s. 52).

"Genellikle bağlama/saz eşliğinde söylenen türkü bu aletle hüviyet kazanır. Türkü yakıcıları daha çok sözle ezgiyi aynı anda üretirler. Konusunun toplumu derinden etkilemesi, ezgisinin dokunaklı ve sanat gücünün yüksek olması türkülerin uzun süre yaşamasının önemli sebeplerindendir. Zaman içinde söz ve ezgilerinde meydana gelen değişiklikler bunların birden çok yöreye ait sayılması gibi bir sonucu doğurmuştur.

Değişik çevrelerde değişik duygular içinde söylenen türkülerin birtakım katma söz ve ezgilerle eski havalarını kaybedip başlangıçta bir kahramanlık türküsü, hatta bir ağıtken ezgisi oyun havasına yakınsa sonradan oyun havası durumuna geldiği de görülebilir" (İslam Ansiklopedisi, 2012, s. 612).

Türkülerin ne zaman, ne şekilde ve kim tarafından söylendiğini belirleyebilmek oldukça zordur. Türkülerin iki temel direği olan ezgileri ve sözleri bunu belirleyebilecek ipuçları sunsa da bunu yapabilmek kolay bir iş değildir. Bu sebeple türküler tüm toplumun ortak malıdır. Ortak duygu ve düşünceleri ifade eder, ortak dertlere derman olur. Örneğin halkın ruhunda derin etkiler bırakmış Çanakkale Savaşı'nı anlatan *Çanakkale İçinde Vurdular Beni* isimli türküde geçen ilin ismi onun Çanakkale'ye ait olduğunu göstermez. Türkü Kastamonu yöresine ait bir türküdür, ortak duyguları ifade etmesi sebebiyle tüm ülke genelinde yayılmış ve söylenir hale gelmiştir. Aynı şekilde Erzurum Dağları Kar İle Boran isimli türkü içerisinde yer alan isimden dolayı Erzurum türküsü olarak düşünülse de aslında bir Malatya türküsüdür.

"Türkülerin bir bölge, bir il, bir ilçe ya da bir köye mal edilmesinde türkünün doğuş yeri olması değil, icrası da önemlidir. Bir türkü hangi bölge, hangi il, ilçe ve köyde daha çok icra ediliyorsa, o coğrafyanın insanı o türküyle bütünleşmiş, dolayısıyla o türkü onlara mal olmuş demektir" (Arıoğlu, 2013, s. 315).

Türküler dinamik, değişken ve gelişime açıktır. Türküler herhangi bir yerde yakılırlar. Eğer beğeni toplarsa, kısa zamanda bir su dalgası gibi merkezden dışa doğru hızla yayılırlar. Bu yayılma esnasında değişikliklere uğrarlar. Bazen ilk çıktığı yörede tanınamayacak kadar farklılaşabilirler. Göç ettikleri her yöreye uyum sağlarlar. Birçok türkü vardır ki, yakıldığı yörenin kimliğinden sıyrılmış, göçle geldiği yörenin adıyla tanınır olmuştur (Bingöl, 2013, s. 275).

Komşuluk, ticaret temasları, göçler, müstemleke münasebetleri ve daha birçok sebeple bir yerden başka bir yere geçen türküler sayılamayacak derecede çoktur. Mesela Fransa halk türkülerinin Belçika, İsviçre, hatta Kanada'nın Fransızca konuşulan yerlerine kadar gittiği görülmüştür. Bir türkünün içinde o memleket veya o memlekete ait bir yerin isminin bulunması, o türkünün oradan çıktığına delil sayılmaz. Çünkü türkülerin içindeki isimler teşbihler, gezdikleri, uğradıkları yerlere göre de değişmektedir (Aytaç, 2003, s. 337).

Türkülerin genel anlamda üreticileri olan şahsiyetlerin (kamlar, ozanlar, âşıklar, ağıtçılar vb.) yanında, çeşitli acı (deprem, sel, ölüm, kaza, savaş vb.) veya sevgi, veren durumları dile getiren diğer kişiler de türkü yakıcılar olarak bilinmektedir. Şamanlar ve

onların Müslüman Türk toplumundaki devamları olarak nitelendirilen türkü yakıcı âşıklar yanında herhangi bir acıyı, derdi, sıkıntıyı dile getiren; adına 'sığıtçı, ağıtçı' denilen kişiler de türküler yakmıştır. Hem tarihin eski dönemlerinden hem de günümüzde daha çok kadınların içinden çıkan bu ağıtçı şahsiyetlerin çok az da olsa erkek ağıtçılarına da rastlanmıştır. Bugün bile erkek ağıtçılara rastlanmaktadır. Bu ağıtçıların terennüm ettiği sözlü güçlü ve ezgisi kabul gören ağıtlar, zamanla halk içinde yaygınlaşmış ve dilden dile aktarılarak yaşamaya devam etmektedir (Güven, 2009, s. 24).

Tek tek kişilerce yaratıldıkları halde zaman süreci içinde çeşitli değişimlere uğrayan ve halka mal olan, anonim bir nitelik kazanan türküler, yaratıldıkları toplumun zevk ve duygularıyla uyuşum sağladıkları sürece yine aynı halkın içinde yaşarlar. Dağarcığında binlerce türkü olan halkımız bu türküleri yeri geldikçe (sevindikçe, üzüldükçe, …) söyler, yaşatır (Kartarı, 1985, s. 6).

Türkülerin meydana gelmesine çeşitli olaylar kaynaklık etmektedir. Dolayısıyla türkünün temelinde yatan, onun döşemesini oluşturan çeşitli vakalar, tarihi olaylar ya da menkıbeler olabilir. Zaman zaman küçük maceralar da kimi türkülere kaynaklık edebilir. Tarih konularıyla ilgili olan türküler genelde realisttir. Ancak türkülerimizin büyük bir kısmı tarihi gerçeklere uysalar bile vakayı hikâye etmezler yani olayı baştan sonuna kadar anlatmazlar (Hasan, 2008, s. 9).

"Türkülerin Anadolu'da ilk ortaya çıkması tekke ve tasavvuftan ayrılması Pir Sultanla başlar. Bu çıkışın dikkat çekici yönü mevcut Osmanlı otoritesine karşı başkaldırı niteliği taşımasıdır. Tüm bu büyük ozanlar idam edilmişlerdir.

Kul Olayım kalem tutan ellere,
Kâtip ahvalimi Şah'a böyle yaz,
Şekerler ezeyim şirin diline,
Kâtip ahvalimi Şah'a böyle yaz. " (Tekin, 2012, s. 310).

Türküleri başlangıçta bir kişinin söylediği kesindir. Bu kişi sözlü iletişim yoluyla türküyü yayar. Türkü zamanla sevilir ve tutunursa yayılır ve anonim hale gelir. Bazı türküler o kadar çok sevilir ve yayılır ki ülkenin genelinde bilinir hale gelir. Bu sınıfa giren türküler yaygın türküler sınıfına girer. Bazı türküler ise sadece çıkış yaptıkları yerde ya da en fazla yakın çevresinde bilinirler. Bu türden türkülere yerel ve mahalli türküler denir. Bu türküler daha çok ferdîlik özelliği taşıyan türkülerdir. Âşıklar, ozanlar

tarafından meydana getirilen ve daha çok ferdi bir çıkış noktası olan türkülerin yayılım alanları daha dar gibi görünmektedir. Bu açıdan bakıldığında âşıklar türkülerin taşıyıcısı olma bakımından çağlardır önemli bir fonksiyonu yerine getirmektedirler. Bununla birlikte bütün türküler eninde sonunda anonim hale gelir ve toplumun, içinden çıktığı halkın ortak ürünü olur.

"Saz şairleri türkülerin oluşmasında ve yayılmasında ikinci önemli kaynaktır. Saz şairi (âşık) gördüğünü, yaşadığını, duyduğunu sanat kabiliyeti ölçüsünde sazı eşliğinde dile getirerek topluma duyurur. Toplumdaki "türkücü- şair" bir bakıma eski Oğuzlardaki ozanların devamı olarak türkülerin ortaya çıkmasını, yayılmasını ve yaşamasını sağlar. Eskiden ticaret kervanları ile dolaşan amatör ses sanatçıları ve askerler de saz şairleri gibi türküleri yaymada önemli rol oynamıştır" (İslam Ansiklopedisi, 2012, s. 612).

Türkülerin yayılmasının diğer bir sebebi de fetihler dolayısıyla meydana gelen göçlerdir. Günümüzde iletişim araçları türkülerin yayılmasını kolaylaştırmakta, böylece beğenilen bir türkü kısa zamanda yurdun her köşesine ulaşmaktadır. Ancak bu durum yeni türkülerin yakılmasını önlemektedir (İslam Ansiklopedisi, 2012, s. 612).

Sosyal bir temele, yüklü bir duyguya, kuvvetli bir müziğe dayanan türküler, asker ocağında, düğün, dernek ve kır eğlencelerinde, okullarda, halk sanatçıları, öğretmenler, askerler, köçekler ve çalgıcılar aracılığıyla daha geniş çevrelere yayılırlar. Geniş iskân hadiseleri bir yörenin kültürünü başka bir yöreye taşıdığından türkülerin yayılmasına da sebep olur. Bu yüzdendir ki ara sıra Elazığ'da zeybek havası; Burdur, Denizli taraflarında Doğu Anadolu türkülerinin izlerini görürüz (Özbek, 1994, s. 64).

Türküleri bu noktada üç kısma ayırmak mümkündür:

1. Yerel ve mahalli türküler
2. Az yayılmış türküler
3. Çok yayılmış türküler

Yerel türküler:

1. Köyde, kasabadaki bir hadiseye karşı halkın üzüntü ve alakasından doğan türkülerdir. Bunların yayılış sahaları nispeten dardır.
2. Muayyen ve coğrafi bir hudut dâhilindeki halkın mizaç ve tabiat ile alakadar türküler. Zeybek ve Karadeniz havaları gibi (Aytaç, 2003, s. 338).

Çok Yayılan Türküler:

Halkın umumi duygu ve temayülüne uygun kahramanlık ve heyecanlı aşk hikâyeleri ile efsanelere konu olanlardır; Köroğlu, Kerem gibi. Bu cins türküleri âşıklar, hikâyeleriyle birlikte yer yer gezdirilerek her tarafa yaymışlardır (Aytaç, 2003, s. 336).

Bir yerden başka bir yere giden türkülerde görülen başlıca değişiklikler şunlardır:

1. Lehçede
2. Kelimede ve cümlede
3. Nağmede
4. Ya bütün güftenin yahut bütün şarkının değişmesi (Aytaç, 2003, s. 339).

Bugün Anadolu'da söylenen türküler, umumi ve mahallî olmak üzere iki şekilde bulunur. Umumi olanları herhangi bir yerde doğar ve ağızdan ağıza geçerek Anadolu sınırlarının dışına taşar. Sivas türkülerinden *Sarardım Ben Sarardım*, *Zeynep Bu Güzellik Var Mı Soyunda* ve *Kızılırmak* türküsü bu türdendir. Mahalli türküler ise genelde, herhangi bir hadise üzerine, hazır manileri zamana ve zemine göre umumi türkülerin ezgilerine uydurarak yakılan türkülerdir ki, Anadolu'nun değişik yerlerinde değişik güftelerle okunabilirler. Bunun en güzel örneği Anadolu'da Nazik Kızın Ağıtı olarak bilinen Makinenin koluyum adlı türküdür. Mahalli türkülerin bir bölümünü de saz şairlerinin vücuda getirdikleri eserler teşkil eder. Bunlar çoğu zaman besteleriyle de orijinaldirler (Bekki, 2004, s. 36).

Anadolu, coğrafik açıdan da birbirinden çok farklı bölgelere sahiptir. Bölgelerdeki ortak özellikler, aynı duygu ve düşünceler, ortak olaylar, türkülerin sözlerinde ortak bütünlük olarak görülse de, ezgi, ritim, çalım şekli ve söyleniş biçimi farklılık gösterir ve bu ortak duygular farklı şekillerde ortaya çıkar (Karkın ve Karaburun, 2012, s. 106). "Anadolu'da söylenen türküleri belli bir coğrafi mekâna bağlamak, türkülerin anonim olma özelliklerini yok saymak demektir. Ancak âşıkların bizlere miras bıraktığı türkülerde de belli bir coğrafi mekân söz konusudur (Bekki, 2004, s. 37).

Türküler canlı varlıklar gibidir; doğar, az ya da çok yaşar, sonra da unutulup giderler. Onun yaşama gücü, birkaç yönden ortaya çıkar. Ya konu toplumu derinden ilgilendirir, ya ezgisinin dokunaklı oluşu ya da sanat yapısının yüksekliğine bağlıdır. Ama hiçbir zaman ilk çıkışlarındaki varlıklarını koruyamazlar. Durmadan az ya da çok

değişikliğe uğrarlar. Bu değişiklik yalnız sözlerinde değil, ezgilerinde de görülür. Bunun nedeni; zaman aşımı, kişiden kişiye geçiş sırasında yeni duygulanma ve yeni düşünüş etkisinde kalmadır (Uğurlu, 2009, s. 151).

Çok az değişikliğe uğrayan ve sürekli yaşayanlar, toplumun içinde derin iz bırakan kahramanlık, efsaneleşmiş büyük aşk, ağır felaket türküleridir. Bunların sözleri de ezgileri de güçlüdür. Kimisi de oyun havasına dönüşerek süreklilik kazanır. Bunların en güzel örnekleri Köroğlu, Genç Osman, Karacaoğlan, Kerem türküleridir (Öztelli, 1959, s. 5). Söz ve ezgisi güçlü olanlar içinde yaşama gücü artanlar, çoğu zaman saz şairlerinin türküleridir. (Uğurlu, 2009, s. 151).

Çok yaygın ve köklü türküler; kahramanlık, efsane ve menkıbelerle ilgili ve kuvvetli aşk duygularını terennüm eden, halkın istek ve duygularını şiddetle harekete getiren türkülerdir. Bunlar arasında yukarıda adı geçen büyük kahramanlık ve aşk olayları ile ilgili türküler yüzyıllar boyunca halk şairlerince yurdun her tarafında söylene söylene pek yaygın bir hale gelmişlerdir (Öztelli, 1959, s. 5). Bütün bu yayılma ve değişmelerde büyük rol oynayan kervanlar, askerler, yeni fetihler, göçler, gezgin halk şairleridir. Yüzyıllarca bu küçük, büyük toplulukların önce büyük merkezlere taşıdıkları türküleri, başkaları daha küçük merkezlere, köylere kadar götürmüşlerdir (Öztelli, 1959, s. 5).

Türküler halkın ortak malıdır. Sevilen, beğenilen, ağızdan ağıza dolaşan kültür ürünleri oldukları için de yayılmaları çok doğaldır. Eskiden şimdiki gibi yayma araçları olmadığından türkülerin yayılması çok ağır, fakat sürekli olmuştur. Ticaret kervanları, gezgin âşıklar, askerler, savaşlar, göçler türkülerin taşınmasını sağlamıştır (Artun, 2013, s. 13).

Günümüzde ise kitle iletişim araçları aracılığıyla, herhangi bir yörede doğan ve sevilen bir türkü hem kayıt altına alınmakta hem de oldukça geniş kitlelere yayılmaktadır. Bu durumda türkünün tanımında geçen üreticisi bilinmeyen, anonim olma özelliği üreticisini de kayıt altına alarak bu özelliğini devre dışı bıraktırmaktadır.

2.1.4. Türkülerin Tarihi Belgelerdeki Yeri

Toplumsal bellek için arşiv niteliğinde olan sözlü kültür ürünleri halk kültürünü koruyan ve yaşatan değerlerdendir. Anonim halk şiirinin bünyesinde, kendine özgü nitelikleriyle öne çıkan, kültüre has özel bilgiler barındıran türküler milli kültürün taşıyıcısı olma özelliği göstermektedir. Halk kültürüne ait çeşitli detayları milli

geleneğine bağlılıkta gösterdiği kararlılıkla aktarır. Halk kültürü üretmeye, yaşatmaya ve mirasını sonraki kuşaklara aktarmada türkülerle işlev kazanır.

Fuat Köprülü, türkülerin tarihi gelişim ve değişim seyri içerisinde ilk icracılarını ve icra ortamlarını şu şekilde ifade etmiştir: "*Türklerin İslamiyet'ten önce vücuda getirdikleri edebiyat Çin, Hint, İran tesiriyle vücuda getirilen bazı ehemmiyetsiz tercümeler müstesna olmak üzere, sazla söylenen halk şiirlerinden ibaretti. Esasen Türklerin o devre ait bütün sosyal müesseselerinde, lisanda, dinde, ahlak ve adetlerde, hukukta tamamıyla kavmin ruhunu ve şahsiyetini gösteren iptidai bir asliyyet vardı. Çin, Hint, İran medeniyetleri bazı sahalardaki Türkler arasında nüfuz etmeye başlamış olmakla beraber, bu hulûl çok kısmî ve sathî kalmış, merkezden muhite yani münevverlerden halk kitlesine geçmediği için cemiyet üzerinde hakiki bir tesir yapamamıştı. İşte o devirdeki Türk edebiyatını teşkil eden eserler de cemiyetin başka unsurlarına uygun olarak yabancı etkilerden uzak bulunuyor, kavmin bütün hususiyetlerini samimiyetle aksettiriyordu. Hakandan en ehemmiyetsiz nefere kadar bütün fertler o şiirlerde kendisini duyuyordu. Bu devirdeki şairler, hepsi birbirine benzeyen, elleri kopuzlu, basit adamlardı. Oba oba dolaşarak umumi yahut hususi toplanışlarda eski kahramanların menkıbelerini terennüm ederler, milli destanlar söylerler veya yeni hadiseler hakkında yeni türküler bağlarlardı. Bunların aynı zamanda kopuzlarıyla sihirbazlık, falcılık ettikleri de olurdu. 'Sığır' denilen milli av ayinlerinde, 'şölen' yani umumi ziyafetlerde 'yuğ' yani matem merasiminde şairler mutlaka bulunurlardı* (Köprülü, 2012, s. 43). "

Köprülü'nün de ifade ettiği gibi türküler başlangıçtan itibaren Türk toplum yaşamında farklı icra ortamları ve farklı icra amaçları ile de olsa hep var olmuştur. Aynı şekilde Dursun Yıldırım da türkülerin kökeninin çok eskilere dayandığını *Türk sözlü gelenek şiir sanatının Çin kaynaklarına göre M.Ö. I. binlerden başladığından, kurttan türemiş Hunlar hakkında verilen bilgiler arasında onların birbirlerine karşılıklı türküler söyleyerek at üstünde savaşa gittiklerinden* bahsederek örneklendirmiştir (Azar, 2007, s. 120; Yıldırım, 1998:182).

Dilimizin şivesinden doğan, Türk ezgisinin en yaygın ve diri parçası olan türkü, XV. yüzyıl başlarında, Anadolu'da yalnız ismi bakımından değil, ezgi özü bakımından da derin bir etki bırakmıştır. XIV. yüzyıl Anadolu Türkçesi ile yazılı "Kabusname" tercümesinde ise "türkü" ve "ezgi" kelimeleri Farsçadaki muadil sözlere tercihle kullanılmışlardır (Pelikoğlu ve Sümbüllü, 2008, s. 73).

Anadolu Türk edebiyatında türküler XV. yy'den gerilere gitmemektedir (Hasan, 2008, s. 9). Ezgisi, ölçüsü ve nazım şekli ne olursa olsun türkü terimi 15. yüzyıldan bu yana kullanılmaktadır (Dizdaroğlu, 1969, s. 103). Türkü terim olarak ilk kez, XV. yy.' da Doğu Türkistan'da aruz ölçüsüyle yazılan, özel bir ezgiyle söylenen nazım ürünleri için kullanılmıştır. Ali Şir Nevâî'nin verdiği bilgilere göre türkü ilk kez Horosan'da görülmüş ve dinlenmiştir. Türkülerin Anadolu'daki en eski örnekleri XVI. yy.'dan yukarı çıkmamaktadır. Biçim bakımından türkü olan, hece vezni ile söylenmiş ilk metni, Öksüz Dede'nin vermiş olduğu yazılmaktadır (Albayrak, 2004, s. 506; Aytaç, 2003, s. 334; Uğurlu, 2009, s. 137):

"Gül budanmış dal dal olmuş
Menekşesi yol yol olmuş
Siyah zülfün tel tel olmuş
Biz bu yerlerden gideli
Gurbet ellere düşeli

Gül menekşeye karışmış
Küskün olanlar barışmış
Taze fidanlar yetişmiş
Biz bu yerlerden gideli
Gurbet ellere düşeli

Öksüz Âşık der bu sözü
Hakk'a çevirmiştür yüzü
Öldü zannettiler bizi
Biz bu yerlerden gideli
Gurbet ellere düşeli (Bekki, 2004, s. 34; Köprülü, 2004, s. 85).

15. yy. Çağatay şairlerinden Ali Şir Nevai, Mizanü'l Evzan adlı eserinde türküden söz eder. 15. yy.'ın ilk yıllarında yaşayan Babur Şah ise Sultan Hüseyin Baykara zamanında türkülerin söylendiğini kaydeder. Türkü kavram olarak İslamiyet'ten önceki Türk edebiyatı geleneğinde 'ır' veya 'yır' kelimesi ile ifade edilirken, 15. yy.'da Batı Türkistan yörelerinde kullanılmaya başlanmış, bu yörelerden de Anadolu Türk edebiyatına geçmiştir. Yazılı kaynaklarda ise Peçevi, Eğri'nin

fethinden bahsederken türkü kavramına kelime olarak yer vermiştir (Aytaç, 2003, s. 333; Öztürk, 1986, s. 367).

Ali Şîr Nevâî'nin Mîzânü'l-Evzân'ı mûsiki ile bağlantılı türkü bilgileri içerir. XV. yüzyılın sonlarında kaleme alınmış olması muhtemel bu eserde Hüseyin Baykara meclislerinde "türkî" adıyla bilinen, çok beğenilen, ruha ferahlık veren, zevku safaya düşkün kimselere faydalı ve meclisleri süsleyici bir şiir-mûsiki türünden söz edilir; ayrıca remel-i müsemmen-i mahfuz vezninde (fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün) tertip edilen türkülerin okuyucularına "türkî-gûy" unvanının verildiği ve meşhur türkî-gûyların sultanlar tarafından himaye edildiği belirtilir (İslam Ansiklopedisi, 2012, s. 613).

Kabûsnâme'de olduğu gibi Mîzânü'l-evzân'da da Türkler arasında bilinen, vezin, seslendirme amacı ve coğrafyasına göre farklı tabirlerle tanımlanan türler de yer alır. Türkî "tuyuğ, koşuk, çenge, ozmağ, buday-buday, muhabbetnâme, arazvârî, müstezad" olarak adlandırılan bu türlerden sadece biridir. Bu bilgilere göre Anadolu'da ve Türklük coğrafyası içinde yazılı belgelerde ve halk ağzında türkî/türkü adı verilen mûsiki-şiir örneklerinin günümüze kadar ulaşıp ulaşmadığını sorgulamak da zorunlu hale gelir. Gerçekten Türkiye'nin Doğu Karadeniz kıyılarında halk ağzında çok yaygın olan ve büyük çoğunluğu hızlı tonlanan ritmik melodilere yedi heceli mâni dörtlüklerinin döşendiği türkü, atma türkü ve uzun türkülerin varlığı ile Mîzânü'l-evzân'da zifaf ve kız göçürme toylarında söylendiği bildirilen çok etkili, vezinli ya da vezinsiz "yâr yâr" redifli "çenge"lerin de edebî ve tematik benzerlerinin Anadolu coğrafyası kadar Balkanlar'da, Kafkaslar'da, Hazar çevresinde, hatta Altay ve Doğu Türkistan coğrafyasında "yâr yâr", "car car" ya da "jar jar" redifli veya nakaratlı mûsikili güfteler olarak yaygın biçimde görülmesi de bu sorgulamayı daha da önemli kılar (İslam Ansiklopedisi, 2012, s. 613).

Karahanlılardan itibaren resmi olarak İslam dinini kabul eden Türkler, günümüze kadar uzanan tarih sürecinde kurdukları her devlette zengin bir müzik kültürüne sahip olagelmişlerdir. Ancak hem İslam'ın kabulünden önce hem de sonra Türklerin, Arap ve Acemlerden ayrı bir milli müzik kültürlerinin olduğu rahatlıkla söylenebilir. 14-15. yy. müzisyen ve müzik bilimcisi olan Hoca Abdülkadir Merâğî, eski Türklerin devlet protokolündeki müzik aletleriyle icra ettikleri eserlere, yani bestelere 'kök (gök, kög, küg, küğ)', sesle okuduklarına ise 'ır' ya da 'dola (dule, düle)' derlerdi. Yılın günleri sayısınca 366 adet kök bestelenmiş ve bunların en önemlileri kabul edilen 9'u da 'bisun kök' adıyla diğerlerinden ayrılmıştır. Protokol kuralları

gereğince, 366 kökten biri ve bisun köklerin 9'u yılın her günü Hakan'ın huzurunda icra edilir, yani 'növbet urulur' idi. Söz konusu 'kök' ve 'ır' sözcükleri Divanu Lûgati't-Türk'te de 'köğ, kögle-, köglen-; ır, yır, yırla-' şekilleriyle geçmektedir (Çevik, 2013, s. 56).

XVI. yüzyılda Merkezzâde Ahmed Efendi'nin Arapça'dan Türkçe'ye hazırladığı el Bâbûsü'l-vasît fî tercemeti'l-Kåmûsi'l-muhît adlı eserinde "türkü yakmak" ve "türkü yakıcı" tabirlerine rastlanır. Bu tabirler, günümüzde halk ağzında yaygın şekilde kullanılan ve mûsikili bir anlam içeren deyimlerin bilinen en eski tarihî tanıklarındandır. Türkü yakıcılık bir çeşit halk bestekârlığıdır. Türkü yakmak da halk sanatkârları/bestekârları tarafından geleneğin söz ve musiki kalıplarına ve kuruluşlarına bağlı kalınarak içinde bulunulan zaman, mekân ve duygu yüklü şartların tesiriyle ezgili söz kümelerini açığa çıkarma fiilidir. Bu şartlarda ortaya çıkan halk eserlerine halk ağzında "yakım" denir (İslam Ansiklopedisi, 2012, s. 613; Şenel, 2013, s. 66).

Çok yönlü yazar ve saray musikicisi Ali Ufkî, 21 fasıldan 400 söz ve saz eserini 1650'de Avrupa portre notasıyla yazmıştır. Ali Ufkî'nin eseri 17. yy. Türk musiki kültürünün Batı'ya ulaşabilmiş tek belgesi niteliğindedir (Judetz, 2007, s. 28-29).

XVII. yüzyıl Osmanlı Dönemi kaynaklarından olan ve Ali Ufkî Bey (Albert Bobowski) tarafından kaleme alınan Mecmûa-i Sâz ü Söz'de de her biri bir fasıl adına bağlanan hüseynî, muhayyer, nevâ, uşşak, bayatî, acem, sabâ, çârgâh, segâh, rast, mâhur, eviç ve ırak makamları içine kümelenmiş doksanı aşkın türkî tabiri yer alır. Mecmuada zikredilen türküler hece vezinli ya da hece sayısı bakımından aruz veznine uydurulabilen ve tamamına yakını âşık tarzı üslûp taşıyan güftelerden oluşur. Güfteler kısmen dinî, büyük ölçüde din dışı konuları içine alır. Türkî ifadesi bu notaların/güftelerin üstlerine/kenarlarına yazılıdır ve kendisi gibi pek çok defa tekrarlanan vokal, enstrümantal ve vokal-enstrümantal tarzdaki beste, ceng-i harbî (enstrümantal), ilâhi, murabba, nağme-i Acem, nakş, oyun, pîşrev, raks, raksiyye, savt, semâi, (saz) semâi, şarkı, tekerleme, tesbih, tevhid, varsağı, yelteme gibi tabirlerden biri olarak güfteli-musikili bir tür kimliği taşır (İslam Ansiklopedisi, 2012, s. 613).

Mecmûa-i Sâz ü Söz' de yer alan türkü örneklerinin neredeyse (İslam Ansiklopedisi, 2012, s. 613) tamamına yakını koşma kafiyesinde, âşık tarzı veya âşık tarzı etkisinde anonim halk şiiri biçimindedir. Güftelerin vezni çoğunlukla 11 ve 8 heceli, nâdiren duraksız 14, 15, 16 heceye tekabül eden aruzun "fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün", "mefûlü mefâîlü mefâîlü feûlün", "mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün" ve "müstef‘ilâtün müstef‘ ilâtün müstef‘ilâtün müstef‘ilâtün" kalıplarındadır.

Kıtaların hemen hepsi murabba, nâdiren gazel biçimindedir. Güftelerdeki kıta sayıları bir ile altı arasında değişir ve en çok beş veya dört kıtalıdır. Bunun yanında güftelerin birkaç tanesi dışında tamamı mahlaslıdır. Türkî güftelerinde kıtalara bağlanan nakarat cinsinden ilâve satırlara pek rastlanmaz ya da nadiren bir veya iki satırlık ilâve söz kümeleri ve lafzî terennümler halinde görülür. Bunun yerine nakarat görevi çoğunlukla dörtlüklerin son satırlarına, özellikle de redifli satırlara bırakılmıştır. Güfteler arasında karşılıklı konuşma üslûbunda yazılmış şiirler de vardır (İslam Ansiklopedisi, 2012, s. 614).

Ayrıca XVII. yüzyılın önemli yazılı tanıklarından birisi de *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*'dir. Bu eserde de hem 'türkî' ve hem de 'türkü' tabirlerine ve yazılımlarına rastlanılır (Şenel, 2013, s. 68).

2.1.5. Türkü Türünün Diğer Türlerle İlişkisi

"Anonim halk edebiyatı ürünlerini; söylemelik, anlatmalık, konuşmalık ve seyirlik/oynamalık türler olarak dört ana grupta ele alan Prof. Dr. Şeref Boyraz icra bağlamında ezgi ile terennüm edilmesi sebebiyle türküleri söylemelik türler içerisinde değerlendirmiştir" (Boyraz, 2012, s. 43-44). Söylemelik türler arasında çok kaynaşık bir ilişki söz konusudur. Bu durum halk edebiyatının diğer türleri içerisinde özellikle türküler incelendiğinde rahatlıkla görülebilir. Türküler adeta bu diğer türleri tek başına kapsayan bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır.

Milli kültüre ait değerlerimizi ve gönül dünyamızın sesini en etkili şekilde ifade eden türlerin başında türkü gelmektedir. Türküler, diğer sözlü edebiyat verimlerimiz içerisinde en yoğun ve aynı zamanda da en açık bir anlatım aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Türküler içeriği oldukça zengin olan ürünlerdir ve konusu ne olursa olsun anonim edebiyatın pek çok türünü de bünyesinde taşıyabilir. Dolayısıyla türküler; ağıt, ninni, mani, bilmece, tekerleme gibi pek çok türle yakın ilişki içerisindedir.

M. Fuad Köprülü'ye göre "halk şairlerinin 'mani, koşma, türkü, türkmani, varsağı vb. gibi nevilerin arasındaki fark, kısmen şekillerine ve daha ziyade musiki mahiyetlerine yani bestelerine aittir. Örneğin 'türkü' Türklerin, 'türkmani' Türkmenlerin, 'varsağı' Varsakların özel besteleriyle söylenen parçalarıdır. Çünkü edebi şekil olarak bunların mani dediğimiz dört mısralık parçaların birbirine eklenmesinden oluştuğu açık olarak görülmektedir (Köprülü, 2009, s. 293).

Halk şiirleri ve şarkıları folklorda ayrı bir gelenek olarak var olsalar bile ortak bir geleneğin ürünüdürler ve folklorun diğer türleriyle de iç içe geçmişlerdir. Halk şarkıları, destanları, oyunları ve öyküleri arasında net bir ayrım yapmak mümkün değildir (Balkılıç, 2015, s. 91).

2.1.5.1. Türkü-Ağıt

Toplumların sosyal mirası ve yaşam biçimleri olarak ifade edilebilecek kültür, kuşaktan kuşağa simge sistemleri ve özellikle de dil aracılığıyla aktarılır. Toplumun yaşam biçimi olarak kültür, dil aracılığıyla aktarılırken, edebi ürünlere yansır. Edebi bir ürünün özellikleri, içinden doğup geliştiği sosyo-kültürel bağlam hakkında fikir verir. Bu yaşam biçiminin toplumsal, ekonomik ve kültürel yönleri vardır. Toplumların kendi sosyo-ekonomik ve kültürel bağlamları, diğeri toplumlardan ayırır. Bir toplumun ayırıcı özelliklerinden birisi, belirli bir tarzda hayat sürdürmesidir. Belirli bir tarzda yaşam, normları, değerleri, hayat algılarını kapsar. Toplumların meydana getirdikleri edebi ürünlerde normlar ve değerlerin izini sürmek mümkündür. Bu değer ve normlardan birisi de ağıttır (Özbolat ve Kartopu, 2012, s. 1960).

Ölüm, dünya hayatının en son gerçeğidir ve dünyadaki canlılar arasında bunun bilincinde olan tek varlık insandır. Bunun için ölüm olgusu insanoğlunun zihnini tarih boyunca hep meşgul etmiştir. İnsanlar, ilk çağlardan beri sevilen birinin ölümü üzerine ağlayarak duygularını ifade etmeye çalışmışlardır. Bu hissi durum giderek estetik bir hal alarak bütün dünya edebiyatlarında yer alan ağıt diye bir tür oluşturmuştur. Eski Türk şiirinin en kıymetli şekillerinden biri ölüler için düzenlenen yuğ törenlerinde söylenen sagu ağıtlardır. Atilla'dan Kültegin'e, Alp Er Tunga'dan Sultan Tuğrul'a görkemli yas törenlerinin yapıldığını ve ağıtların söylendiğini biliyoruz. Daha yakın zamanlarda ise bu kavram Divan şiirinde mersiye, halk şiirinde ise ağıt terimleriyle ifade edilmiştir. Ağıtlar, sözlü gelenek içinde zamanla türkü formunda kulaktan kulağa yayılmış ve türkü içinde ağıt türküleri diye özel bir tür oluşturmuştur (Öksüz, 2013, s. 379).

Türkü sınıflandırmalarında türkünün bir alt dalı olarak gösterilen anonim ağıtlar, yapı bakımından değerlendirildiklerinde türkülerin yapıları hakkında söylenenler büyük oranda onun için de geçerlidir. Ağıt metinlerini konularına göre sınıflandırdığımızda onların kişiler, sosyal olaylar, hayvanlar, tabiat ve tabiat olayları, mekân-yurt için söylendiklerini, konularını bunların oluşturduğunu görmekteyiz (Aça, 2004, s. 273; Görkem, 2001, s. 171; Kaya, 1999, s. 275-309).

Ağıtlar, toplumu oluşturan birey ya da bireylerin acı bir olay karşısında duygularını dile getirmesidir. Kültürün manevi değerlerinden olan ağıt, acının kimi zaman ölçülü sözlerle dile getirilmesi olduğu kadar, dizelerinde toplumun neredeyse tüm sosyal ve ekonomik yapısını dile getirmektedir. Bu nedenle ağıtlar incelendiğinde, ağıtların yakıldığı dönemlerin toplumsal yapısı hakkında bilgi edinilebilir (Çağımlar, 2010, s. 53).

Ağıt ve ağıt söyleme geleneği, çeşitli Türk boyları tarafından yaşatılarak günümüze kadar gelen en eski geleneklerden biridir. Orhun Abideleri'nde, Kültigin'in ölümünü, Bilge Kağan'ın söyleyişi ile görürüz. Ağıt aynı zamanda içinde, türkü, destan, şiir ve tiyatroya dair izleri barındırır. Bir ölüm olayı ya da üzücü, acı bir olayın ardından söylenen bir halk türküsü çeşididir. Ölen kişi ya da başından acı bir olay geçen kişinin iyiliklerinden, davranışlarından ve yaşamındaki önemli olaylardan söz eder. Geleneksel bir dizi hareket eşliğinde kendine özgü kafiye ve vezinle söylenir (Feyzioğlu, 2010, s. 74).

Ağıtların en önemli vasıflarından birisi ezgi ile söylenmesidir. Bu ezgiler genellikle yaslı, içli ve kederli parçalar olup, neva, uşşak ve hicaz makamlarında icra edilirler (Kaya, 1999, s. 312'den; Reinhard, 1974, s. 192-215). Ağıt ezgileri, söyleyicilerin müzikal hafızalarında eskiden kalan ve yerel karakter taşıyan melodi kalıplarının üzerine bina edilir. Ağıtçılar, bu ezgi kalıpları ile söz unsurunu birleştirerek, özel ağıt icrasını gerçekleştirirler. Ağıtlarda ilgili bölgeye, yöreye ait ritim, melodi kalıpları ile yerel ağız özellikleri, yöresel tavır ve üslup ile ağıtçının bireysel üslubu, tavrı bir aradadır. Çoğunlukta olan serbest üsluplu ağıtlar, Türk halk müziğinin uzun hava formu içinde değerlendirilebilir (Feyzioğlu, 2010, s. 76).

Ağlama işini meslek edinmiş olan ağıtçı kadınlar, bu makamlar için müzik eğitimi almış değillerdir. Hafızalarında var olan makamlar, çevredekiler tarafından da öğrenilir ve böylelikle aynı ezgilerin yaşatılması sağlanır. Şayet bir ağıt, teknik güzelliğe ve yüreklerde iz bırakacak derecede yanık ezgiye sahipse, kısa zamanda çevrede, hatta daha geniş bir coğrafyada kendisine yayılma imkânı bulur. Ülkemizde, bu şekilde müstakil türkü olarak söylenen ağıtlar oldukça fazladır (Kaya, 1999, s. 312).

Türküden ağıta, ağıttan türküye dönüşmüş çok sayıda edebi ürün vardır. İnsan yaşamının gerçeği olan ölüm, ani kayıplar, felaketler ve kazalar sonucu kaybedilen sevilen insanlar, yaşanan sıkıntılı durumlar üzerine yakılan ağıt daha sonra saz eşliğinde söylenmeye başlar ya da türkü formunda söylenen bir ürün ağıt olarak yas törenlerinde okunabilir.

2.1.5.2. Türkü-Mani

Anonim halk şiirinin en yaygın nazım şekli manidir. Anonim halk şiiri metinlerinin önemli bir kısmı (türkü, ninni, ağıt) ve diğer manzum ürünlerin (tekerleme, bilmece) çoğu, mani nazım şekliyle ortaya konulmuştur (Açа, 2004, s. 267). Manilerin türkülere kaynaklık ettiği ve türkülerin bir bölümünün mani dörtlüklerinden kurulduğu bilinmektedir. Bu türküler mani biçiminde yedi ya da sekiz heceli dörtlüklerin peş peşe gelmesiyle oluşmuş türkülerdir. Bu türkülerdeki maniler belirli bir türkü için yaratılmış maniler olabileceği gibi eskiden bilinen mani dörtlüklerinden de oluşabilmektedir (Yardımcı, 2002, s. 56).

Türküler çoğunlukla mani dizelerinin artarda eklenmesiyle oluşturulmuştur. Mani dörtlüklerinin aralarında kullanılan kavuştaklar manileri ezgiye dönüştürmeye yetmektedir. Çoğu kez anonim bir ezgi ile söylenen maniler artarda eklenerek türkü formuna kavuşur.

"Türk halk şiirinde anlamın dörtlükte tamamlanması esastır. Bu bakımdan koşma ve türkülerde de anlamların dörtlüklerde tamamlanmasına azami derecede uyulur. Diğer taraftan maniler, müstakil ve anlamlı nazım şekilleri olduğundan zaman zaman türkü olarak okunduğu olur. Bunun için de halk aynı konuda; (sözgelişi gurbet, vuslat düşüncesi, dert, mutluluk vs.) olan manileri artarda sıralayarak ya da katar manilerden birkaçını artarda sıralayarak türküler meydana getirirler. Bunu yaparken de ilave mısra veya aman, hey, bre, dost vs. gibi ilave kelimeler getirerek türkülerin tabi olduğu esaslara uyar. Bu tarz türküleri türkü repertuarımız içinde hiç de azımsanmayacak sayıda yer tutar" (Kaya, 1999, s. 89).

Sigaramın dumanı
Yoktur yârin imanı
Altından köşk yaptırdım
Gümüşten merdiveni

Çarşamba'yı sel aldı
Bir yar sevdim el aldı
Keşke sevmez olaydım
Elim böğrümde kaldı

Biçiminde mani dörtlüklerinden kurulu türküler mani-türkü ilişkisinin en güzel örneklerindendir (Yardımcı, 2002, s. 56).

Gündelik hayatta ezgili ancak bir enstrüman olmaksızın söylenen maniler türkülerin içinde yer alarak enstrüman eşliğinde söylenirler. TRT repertuarına kayıtlı ayrı yörelerden derlenmiş olan manilerin sözlerinde birtakım değişiklikler olduğu

görülmektedir. Bu türkülerin farklı yörelerden derlenmesinden kaynaklı olarak o yörelerin usul ve tavırlarına ve ritmik yapılarına uydukları görülmektedir. Yöresel müzikal kalıplara bağlı doğal farklılıkların dışında, mani tipi türkülerin oldukça istikrarlı ezgi üretim kalıpları ortaya koyduğu görülmektedir (Elçi, 2011a, s. 134-135).

Sözlü kültür ortamında aktarılan ürünlerin her birinin icra sırasında yeniden yaratıldıkları ve özgün/otantik bir metin bulmanın ya da aramanın anlamsızlığı özellikle performans kuramcılar ve sözlü formül teorisyenleri tarafından sıklıkla ifade edilmiştir. Farklı coğrafyalarda ve farklı kültürlerde benzer anlatı motiflerine ya da temalarına rastlanılması da von Sydow'un "ekotip" görüşüyle bir bakıma anlam kazanmıştır. Her coğrafya ve kültür, yani her anlatıcı; anlatısını o coğrafyanın o kültürün özelliklerine göre yerelleştirir, bir bakıma onu o topraklardan çıkmış bir anlatı biçimine getirir. Anlatılarda görülen bu yerelleşme, varyantlaşma ya da versiyonlaşmanın izleri ezgilerde ve müzikal yapılarda da sürülebilir. Benzer sözlere sahip türküler farklı yörelerde farklı müzikal yapılar içerisinde karşımıza çıkabilir. Bu da bizi anlatıların/sözlü icra biçimlerinin yanı sıra müzikal icraların da sözler gibi bölgesel ve yöresel farklılıkları yansıtabileceği sonucuna götürür. Farklı yörelerde farklı ezgilerle icra edilen türkülerin içerisinde yer alan benzer söz dizelerine sahip maniler de bunu kanıtlar niteliktedir. Aralarında çok az söz farkı bulunan manilerin yer aldığı türküler, yörenin türkü söyleme geleneği doğrultusunda biçimlenerek bambaşka müzikal yapılar içerisinde karşımıza çıkar (Elçi, 2011a, s. 138-139).

2.1.5.3. Türkü-Tekerleme

Tekerlemeler, türküler kadar ezgi yoğunluğu olan bir form olmasalar da ezgiyle söylenen türler içerisinde yer almaktadır. Çok sık olmamakla birlikte tekerlemelerin tıpkı mani dörtlükleri gibi türküye dönüştükleri görülmektedir. Bu dönüşüm sırasında esas değişiklik ezgilerde yaşanmaktadır. Bununla birlikte tekerlemeler de türkülere kaynaklık edebilen türlerden bir diğeridir.

2.1.5.4. Türkü-Ninni

Türküleri kapsayan sınıflandırmalarda tıpkı, ağıt gibi türkü içerisinde gösterilen ve çoklukla 'ninni yavrum ninni' ifadesiyle başlayan ninniler, anaların çocuklarını sakinleştirmek ve uyutmak amacıyla söyledikleri ezgili manzumelerdir. Ninnilerdeki ezgi, sakinleştirici gevşetici ve uyku getirici bir ezgidir. Ninni söyleyen kadın ya hazır

şiir örneklerinden istifade eder ya da doğaçlama yoluna başvurur (Açа, 2004, s. 274).

Beşik türküleri dediğimiz bazı lirik türküler tümü ile ninnilere dayalı türkülerdir. Bu türküler, çocuğunu uyutmak ya da avutmak için herhangi bir çalgı aletine gereksinme duyulmadan beşiğin başında kadının kendi kendine mırıldandığı türkülerdendir. Bu türküler annenin yavrusu ile nevi söyleştiği, dertlerini ya da dileklerini ahenkli bir söyleyişle dile getirdiği ezgilerdir. Bu türkülerin kimileri doğrudan doğruya ninni hüviyetinde olmakla birlikte kimilerinde sadece nakaratları ninni konumunda olmaktadır (Yardımcı, 2002, s. 72).

2.1.5.5. Türkü-Halk Hikâyesi

Bilindiği gibi halk hikâyeleri manzum ve mensur bir yapıya sahiptir. Hikâyeci, duyguların doruğa çıktığı bölümlerde telle söylemeyi dille söylemeye tercih eder. Elbette ki söyleyeceği manzum parçayı ezgi ile terennüm eder. Ezgili parçalardan bir kısmı halk tarafından kabul görür ve geniş bir coğrafyaya yayılır. Zamanla müstakil türkü olarak icra edilir (Kaya, 1999, s. 216).

Kerem ile Aslı hikâyesindeki şiirlerden bir kısmı türkü olarak günümüze kadar gelmiş, çeşitli araştırıcılar tarafından derlenip notaya alınmış ve yayınlanmıştır. Karacaoğlan gibi Âşık Kerem'in türküleri de Kerem havaları eşliğinde söylenmektedir. Bu konuda Kerem'in en az Karacaoğlan kadar zengin bir türkü repertuarı olduğunu kaydetmeliyiz. Bu türküler bazen kısmen değiştirilerek, bazen de aynen muhafaza edilerek elimize ulaşmıştır. Bazıları ise mahlassız, yani anonim mahiyet kazanarak söylenegelmiştir (Duymaz, 2013, s. 128).

Arzu ile Kamber, Tahir ile Zühre, … gibi halk hikayelerinin yanı sıra, kısa türkülü hikayeler de bu grup içinde değerlendirilebilir. Bunlarda şiir asıl mühim unsuru teşkil eder. Bunlara ilave edilmiş hikâye unsuru edebi bir unsur olarak görülmeyip türkünün anlaşılmasını sağlayacak bir açıklama niteliği taşımaktadır (Aytaç, 2003, s. 364).

Hikâyeci mensur kısımlarda sahip olduğu anlatma serbestliğini manzum kısımları söylerken kaybeder. Çünkü burada şiiri olduğu gibi vermek zorundadır. Hikâyenin manzum bölümlerinden, halk şiirinin hemen her şeklinde ve türünde örneklere rastlanabilir. Ağırlık koşma ve atışma olsa da mani, semai, türkü ve divani örnekleriyle de karşılaşılır (Açа ve Ercan, 2004, s. 137).

Türk halk hikâyelerinin doğuşunda o devrin sözlü geleneğindeki mevcut malzemeden de faydalanıldığı veya hikâyeyi daha sonra nakledenlerin ferdi veya anonim mahsulleri hikâyeye ekleyebildikleri bir gerçektir. Hatta bazı hikâyeler, aslen hikâyeli bir türkünün genişletilip geliştirilmesinden meydana gelmiştir. Mesela Genç Osman hikâyesinin Kayıkçı Kul Mustafa adlı yeniçerini şairin Bağdat Seferi'ni anlatan bir türküsünden doğduğu bilinmektedir (Duymaz, 2013, s. 136).

2.1.6. Türkülerin İşlevleri

Türküler çeşitli işlevler yüklenmişlerdir. Bu işlevler doğrultusunda icra edilmekte veya icraları doğrultusunda yeni işlevler üstlenmektedirler. Bunun yanı sıra türküler zenginlikleri sebebiyle birden çok işleve sahip olabilir. Bu işlevlerin bir kısmı şöyledir:

a. Kültürel Devamlılığı Sağlama/Toplumsal Kurumlara Destek Verme: Anadolu insanının duygu ve düşüncelerinin en güzel ifade biçimlerinden biri olan sanat, toplumun bir anlamda sözcüsü olmasının yanı sıra, Anadolu'nun zengin kültürel birikiminin sonraki kuşaklara aktarılmasında da önemli bir rol üstlenmektedir (İmik, 2014, s. 183). Türküler, bir değerler taşıyıcısı olarak kişisel ve sosyal değerlerimizi insandan insana, kuşaklardan kuşaklara taşır. Açık veya dolaylı bir şekilde bu değerlere destek verir veya karşı çıkar (Başgöz, 2008, s. 144).

Türk milletinin tarihsel sesi olan türküler, her yakıldığı ve yankılandığı yeri içtenlik mekânına dönüştürerek dilimizi ve kültürümüzü ve ontolojik olarak varlık alanlarımızı genişletir (Şahin, 2013, s. 103). Türküler gücünü önemli ölçüde, gereksiz süs ve gösterişten uzak, tasannu ve yapmacıklıktan arınmış, sağlam bir dil ve ifade gücüne sahip üstün nitelikleri ile mâşeri vicdanın ve 'derin millet'in sesi olmalarına borçludur. Bu durum türkülere hem folklorik olanın taşıyıcısı, hem de bizatihi yaratıcısı olmak gibi çift yönlü bir misyon yüklemiştir (Tokel, 2012, s. 94).

Bir ucu geçmişe bir ucu geleceğe uzanan yol göstericiler olan türküler, ortak kültürel yaşantının gerçeklerini, yaşanmışlıklarını, hayallerini ortak anlamsal kodlarla, edebi, bireysel ve toplumsal yaratıcılıkla aktaran ürünlerdir. Sözlü kültürün bu önemli yaratıları; bilme, öğrenme, anlamlandırabilme, yorumlama, sembolik anlamlar yükleyebilme, mekânsal ve tarihsel bağ ile anlatı çerçevesini oluşturma, kültürel

aktarımı sağlayan işlevleriyle toplumsal yapı içerisinde önemli bir yere sahip olurlar (Çetinkaya, 2013, s. 217).

Dünya yaşamını türkülerle ölüm ötesine taşıyan insan, yer-su ruhları ile uyum içinde ebedi bir özgürlüğe açılır ve unuttuğu yüzünü, türkülere yansımış biçimiyle yeniden anımsayabilir. Çünkü türküler, bizim kendimizle ve geçmişimizle aramızı bularak ruhlarımızı daima uyanık tutar. Beraberce dinlenen türküler kişileri, farkında olmadan derin bir yapıda birbirine ve geçmiş zamanların tinsel varlığına bağlar. İnsan böylece çoğalmış ve bütün zamanlara yayılmış/yansımış olur (Korkmaz, 2011, s. 48).

Halk ezgilerinin belirli bir zaman dilimine dair sosyal, siyasal, ekonomik gündemi ve gündelik yaşamın bazı kesitlerini taşınma-aktarılma yoluyla kuşaktan kuşağa ilettiğini ve bu yönüyle toplumsal belleğin dinç kalmasına vesile olan bir iletişim aracı olduğunu söylemek mümkündür (Cömert, 2013, s. 33).

Türküler çağın ruhunu geçmişin bilgelikleriyle birleştiren, zengin bir anlatıma sahiptir. Geçmişin bilgelikle dolu sırlarını ataların sembolik söylemi ile günümüze taşıyan türküler, bize kendimiz olma ve kendilik değerlerimize sahip çıkmayı öğütler. Toplumsal anlamda bizi yitip gitmek ve ötekileştirmekten koruyan türküler, yaşanan toplumsal çöküşleri de belleğinde barındırır. Bireysel ölümleri, toplumsal tinde canlı tutan türküler, ait olduğu dilin ve toplumun hafızasıdır (Şahin, 2013, s. 107).

Türküler, kültürel bellek mekânlarını içtenlik imgeleriyle güçlendirerek Türk milletinin bir farkındalık bütünü oluşturmasına katkıda bulunur. Bu katkıyla birey ve toplum, kendi sesini, varlığını yitip gitmekten kurtarır. Nitekim Türk milletinin evrendeki tarihsel sesi olan türküler, her yakıldığı ve yankılandığı yeri içtenlik mekânına dönüştürerek dilimizi, kültürümüzü ve ontolojik olarak varlık alanlarımızı genişletir. Bu açıdan yatay boyutu ile dış dünyayı, dikey boyutu ile ise insan(lığ)ın içsel öyküsünü işleyen türküler, mikro kozmik anlamda Türk milletinin, makro kozmik anlamda ise evrenin seslerle örülü öyküsünü içerir (Şahin, 2013, s. 113).

Bir toplumun geçmişi müziğinde gizlidir, bu yüzden geçmişimizdeki yaşanmışlıkların arasında köprü kuran türkülerimiz, geleceğe ışık tutmaktadır. Bireyler arası dayanışma, hoşgörü, sevgi ve iş bölümünü güçlendirir. Milli duygularımızın bütünleşmesini sağlar. İnsanoğlunun yazılı ve sözel becerilerinin, özelliklerinin ve kendi yaşamlarının gelecek nesillerle bütünleşmesini sağlar (Şenocak, 2013, s. 110).

Halk şarkıları vasıtasıyla, birey hem bilinç hem de bilinçaltı düzeyde kendi kültürünün kökleriyle teması sürdürebilmektedir. Halk şarkıları kültürün bütünüyle olan ilişkisinde muhafaza edici (cohesive) bir element olarak rol oynar (Ferrıs, 1997, s. 87).

Mitik anlamda geçmişin kutsal ve örtük öyküsünü şimdide yaşatan türküler, Türk milletinin varlık alanlarını da kendi diliyle genişletip sınırlarını aşmasını sağlar. Böylece insan da bu büyülü kültürel bellek mekânı sayesinde, zaman ve mekânı aşarak bütün insanlığın adına düş kurar. Türkler mikro kozmik anlamda ait olduğu kavmin kolektif bilinçdışı ve bilinçaltının bir aynası olarak kendi topraklarının öyküsünü anlattıkça kozmosun mitik öyküsüne yeniden göndergelerde bulunur (Şahin, 2013, s. 103)

Türküler sınır ve zaman tanımayan bir kültür ürünü olarak halkları ve bütün insanları birbirine bağlamaktadır. Genellikle söz ve ses sanatının karışımından oluşan türkülerle insanoğlu kendi dilek ve düşüncelerini ifade etmekle birlikte diğer kişilerin de zevk ve gönlünü okşamamıştır. Bazen farklı dil taşıyıcıları tarafından anlamı bile bilinmese insanın ruhunun derinliklerine hitap eden türküler, aynı zamanda o dilin yayılmasında bir rol oynamaktadır. Eurovision Şarkı Yarışmalarında genel olarak İngilizcenin kullanımı aynı zamanda bu dilin daha da yaygınlaşmasını ve birleştirici gücünü göstermektedir (Memmedova, 2013, s. 93).

Charles Seeger, halk şarkısını kendi kültür bağlamı içinde ele alarak onun başlıca işlevinin kültürü kuşaktan kuşağa taşımak olduğunu ileri sürer. Seeger, kültürel geleneği kazanılan özelliklerin muhafaza edilmesi olarak tanımlar ve bunun insan ve diğer canlılar arasındaki teme ayrım olduğunu belirtir. Kültür vasıtasıyla insan bir önceki kuşağın sona ermesinden yeni bir kuşağın başlamasına kadar geçen zaman aralığında yaşamış insanlarla iletişimi mümkün kılan zaman birleştirici (time binding) bir gelişme elde eder. Seeger'e göre musiki geleneği kültürün bir fonksiyonudur ve bu gelenek bütünüyle sürekli bir değişim içindedir (Ferrıs, 1997, s. 87).

Türküler insanlardaki ortak duygusal hareketi, ortak duygu patlamasını tetikler. Türkülerin bu ortak duygusal coşkuları sağlaması, birlikte coşup eğlenmeye çok mühim bir katkı sağlaması, halkın milletleşmesine ve milli birliğine hizmeti asla ihmal edilemeyecek bir husustur (Güven, 2009, s. 28).

b. İletişim: Türküler, ezginin de yardımıyla duyguların en etkili bir biçimde dile getirildiği halk edebiyatı türleri, bir başka bakış açısıyla da iletişim vasıtalardır. Farklı nazım şekilleri ve ezgiler kullanılarak hüzünlü veya neşeli her türlü duygu türkülerde dile getirilebilir. Dile getirilmek istenen duygu, ezgiyle bütünleşince, sevincin, aşkın daha coşkulu, kederin, tasanın da daha derin bir şekilde ifadesi, iletilmesi mümkün olur (Yıldız, 2013, s. 177).

Türküler hayatımızın âdeta vazgeçilmez bir parçasıdır. İnsanoğlu, genellikle diğer türlere nazaran kendi ifadelerini, iç dünyasını türkülere dökmüş, türkülerle

konuşmuş, türkülerle dertleşmiş, türkülerle hasret gidermiş, türkülerle acılarını, sevinçlerini dile getirmiş, içindeki duygusunu türküler vasıtasıyla dile getirmiş, yârine selam uçurmuş ve yârinden türkülerle selâm almıştır. Dolayısıyla türküler kültürümüzde önemli bir iletişim aracı olmuştur. Bu yüzden, onlarda kullanılan her bir sözün kendine özgü derinliği ve anlamı bulunmaktadır (Arnaut, 2009, s. 6).

Türkü modern iletişim araçlarının yokluğunda tıpkı mektup, telgraf, elektronik posta gibi bir iletişim aracı olmuştur. Kişisel ve sosyal değerlerimizi türkü, insandan insana, kuşaklardan kuşaklara taşır. Açık veya dolaylı bu değerlere destek verir veya karşı çıkar. Aynı zamanda türkü tıpkı bilmeceler ve âşık karşılaşmaları gibi bir yarışma ve üstünlük belirtme aracıdır (Başgöz, 2008, s. 144).

c. Tarihi Olaylara Işık Tutma: İnsanlık tarihi boyunca toplumlar; savaş, göç, ticaret, seyahat vb. gibi çeşitli sebeplerle etkileşim içine girmişlerdir. Toplumlar arasındaki bu ilişkilerin bazıları dostane duygularla olabildiği gibi bazıları zarar verici nitelikte olabilmektedir. Tarihte yaşanmış temaslar sadece tarih sayfalarında değil, toplumun hafızasında da farklı şekillerde korunmuştur. Halk hafızası duygularını, düşüncelerini büyük oranda sözlü geleneği kullanarak ifade ettiği için tarihte yaşadığı olayları sözlü gelenekte saklamış, kendisi için değer ifade eden, kendisini derinden etkileyen vakalara edebi bir şekil vererek gelenekte kullanıma sürmüş, rağbet görenler unutulmamış ve gelenekte yaygınlaşarak anonim bir ürün haline gelmiştir (Şahin, 2004, s. 80).

Sözlü kültürün en çok sevilen ve en çok yayılan ürünü olan türküler, tarihte gerçekten yaşanmış olaylara ait bilgiler taşıyarak, birtakım kişiler, yerler ve durumlarla ilgili kilit bilgiler içermektedir.

"Adı "sözlü tarih" olmasa bile tarih ile söz arasındaki ilişkinin geçmişi çok eskiye dayanır. Jan Assman'ın 'iletişimsel bellek' dediği insanların bireysel anıları ve 'kültürel bellek' olarak kavramsallaştırdığı sözlü gelenekler uzun yıllar boyunca tarihçilerin yararlandığı temel materyallerdir. Aslında tarih yazımı sözün kayda geçirilmesiyle başlamıştır. Heredot, *Heredot Tarihi*'ni mümkün olduğunca fazla anı toplayarak yazmıştır. Gittiği yerlerde insanlarla yaptığı görüşmeleri eserinin temel malzemeleri olarak kullanmıştır" (Öztürk, 2010, s. 13).

Kültürel mirasın, tecrübe edilmiş bilginin, törelerin ve davranışların, tarihi vakalara dair belleğin sözlü kültür ortamı ürünlerinden halk türküleri içinde ezgi eşliğinde arşivlendiği bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda halk türkülerinin temel

işlevlerinden birinin, türkü metni ve icrası aracılığıyla sözlü tarih birikiminin kuşaktan kuşağa aktarılması olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Karataş, 2013, s. 425).

Sözlü kültürün kimlik ve kültür oluşturucu etkisi tartışmasız çok yönlüdür. Ortak yaslar, acılar, zaferler, hatırlananlar, unutulanlar, bastırılanlar, ortak kahramanlar, ritüeller, kutlama alanları, kutsal mekânlar ve yapılar sözlü ve sözsüz iletişim vasıtaları ve bu birikimin ana unsurlarıdır (Ersoy, 2009, s. 38). Sözel ortam yaratıcılığında toplum hayatına kazandırılmış, karışmış her türlü ürünün o toplumun tarih ve medeniyetine ait birer sözel tarih belgesi, birer sözel metin gibi görülmektedir (Şenesen, 2012, s. 263).

Sözlü tarih, sıradan öyküleri, sıradan yaşamları, işçilerin, köylülerin, ilkokul mezunu ev kadınlarının deneyimlerini tarihe katar. Böylece tarihin malzemesini sadece devlet adamlarının, siyasetçilerin, büyük kumandanların oluşturmadığı ortaya çıkıyordu (Öztürk, 2010, s. 14). Türk tarih yazıcılığında sözlü geleneklerden her zaman yararlanılmıştır. Destanlar, menkıbeler, efsaneler, masallar, halk hikâyeleri gibi sözlü kültür ürünleri toplum belleğinde uzun yıllar egemenliğini sürdürmüştür. Yanı sıra bu ürünler saray tarihçileri olan vakanüvisler tarafından Osmanlı tarih yazımında kullanılmıştır. Bunun dışında Osmanlı tarihini yazan Âşık Paşa, Cevdet Paşa gibi tarihçiler, hatta vakanüvisler kendi tanıklıklarına ve başkalarıyla görüşmelerine dayanarak tarih eserleri üretmişlerdir. Örneğin Cevdet Paşa geniş bir kaynak taraması yanında 1774-1826 dönemini kişilerle görüşmeler yaparak yazmıştır (Öztürk, 2010, s. 15; Yınanç, 1996, s. 576).

Herhangi bir olay veya yerle ilgili olarak tarihî bilgiye yalnızca resmî tarih yazıcıları tarafından tutulan kayıtlar vasıtasıyla ulaşılmaz. Söz konusu odaklarca tutulan kayıtlar farklı nedenlerden dolayı yanlı olabilir, eksik olabilir veya olayların bütün cephelerini ortaya koyabilecek nitelikte olmayabilir. Bu noktada bir olay veya yerle ilgili kapsamlı tarihî bilgiye ulaşabilmek için resmî tarih yazıcılığının kural ve yöntemlerinin yanı sıra edebiyat malzemelerinden ve genel olarak o bölgeye ait sözlü kültür ürünlerinden de faydalanılabilir. Zira sözlü kültür ürünlerinin yaratıcıları, yaşadıkları dönemin olaylarına kayıtsız kalmayıp bir şekilde bu olayları edebî-estetik süzgeçlerden geçirerek yeniden anlatırlar (Fidan, 2011, s. 146).

Türküler, kültürel bellek mekânlarını içtenlik imgeleriyle güçlendirerek Türk milletinin bir farkındalık bütünü oluşturmasına katkıda bulunur. Bu katkıyla birey ve toplum, kendi sesini, varlığını yitip gitmekten kurtarır. Yatay boyutu ile dış dünyayı, dikey boyutu ile ise insan(lığ)ın içsel öyküsünü işleyen türküler, mikro kozmik anlamda

Türk milletinin, makro kozmik anlamda ise evrenin seslerle örülü öyküsünü içerir (Şahin, 2013, s. 113).

Her ne kadar yazının icadı ve yaygınlaşması, içinde bulunduğumuz elektronik ortamla iletişim ağlarının zenginlik kazanması sözlü bellek ve sözlü kültür açısından olumsuzluk olarak düşünülse de sözlü bellek insanoğlu için başvuracağı en yakın ve en doğal kaynak olarak günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Geçmişten günümüze insanların günlük hayattaki deneyimleri, yaptıkları savaşlar, maruz kaldıkları afetler; bunların insan ruhundaki yansımaları olan sevinçleri, hüzünleri sözlü bellekle somutlaştırılmış, informal eğitim kanallarıyla nesillerin bilgisine sunulmuştur. Kolektif şuurun yansımaları olan ve sözel hafızada muhafaza edilen bu yaşanmışlık ürünleri yazılı kaydın olmadığı dönemler için tarihi vesika niteliği de taşımaktadır (Fidan, 2011, s. 140).

Bireysellikten toplumsallığa uzanan çizgide her bir türkü, toplum içerisinde farklı işlevleriyle geçmişle ilgili pek çok unsuru günümüze taşır ve aktarır. Tarihi türküler, tarihte yaşanmış pek çok olayın bireysel yorumlarla günümüze kadar aktarıldığı ürünlerdir. Yaşayan ya da aktaran kişinin söz ve ezgiyi bir araya getirerek ortaya çıkardığı bu türler, tarihi pek çok gerçekliği günümüze kadar taşımaktadır (Çetinkaya, 2013, s. 227).

Türküler bazen tarihe ışık tutar, sosyal tarihe kaynaklık eder. Ancak tarih belgesi niteliğinde değildir. Tarihi konu edinen türkülerde toplumun düşünce ve duyguları, acıları, sevinçleri yer alır. Mesela Osmanlı tarih yazma geleneğinde eleştiri yoktur. Fakat bozgunların verdiği acıları, zaferlerin sevinçlerini, ekonomik sıkıntıları türkülerde bulmak mümkündür (Artun, 2013, s. 17).

Türküler, halkın ve yaygınlık kazandığı yörenin sosyal yaşantılarını, kültürlerini, acılı ve sevinçli günlerini, özlemlerini toplumsal olayları dile getirip duygularını canlandırır. Toplumun iç dünyasını harekete getiren ve hayat boyu yaşanan olaylara dayanan türküler, bu özellikleri ile uzun bir zaman dilimi içinde oluşma özelliğine sahiptirler. Bu nedenle türküler bazen tarih vesikaları kadar değerli olabilmekte, tarihi konu edinen türküler, o devrin bilinmeyen olaylarını, halkın bu olay karşısındaki durumlarını sergilemektedir (Yardımcı, 2002, s. 101).

Bir toplumun, bir milletin birçok özelliği, dünya görüşü, sanatsal kabiliyeti, yaşam gerekçesi konuştuğu dile yansır. Yıllar sonra bile toplumun veya milletin dille meydana getirdikleri ürünler incelendiğinde tarihi bir vesika olmasa bile o toplumun, milletin yapısı ortaya çıkarılabilir (Azar, 2007, s. 120). Türküler bazen tarih

vesikalarından değerli olabilir. Tarihi konu edinen türküler, o devrin bilinmeyen olaylarını, halkın bu olaylar karşısındaki durumunu da aydınlatabilir. Geleneklerle ilgili merasim (düğün, mevsim eğlenceleri vs.) türkülerinde eski yaşayışın düzeni görülür (Öztelli, 1959, s. 3).

Tarih, kahramanlık türküleriyle de öğrenilebilir. Plevne, Yemen ve Çanakkale türküleri içimizde yaşattığımız birer tarihi heyecan olmaya devam ediyor. Bu türküler tarihi yeniden hatırlatıyor. Tarihi veya kahramanlık türkülerinde, edebiyatçıların, tarihçilerin, sinema metni yazıcılarının, çeşitli dallardaki sanatçıların, eğitimcilerin yaralanabileceği pek çok malzeme bulunmaktadır (Önal, 2011, s. 174-175).

d. Bireysel İşlevi: Toplumun ortak sesi olan türkülerin toplumsal işlevlerinin yanı sıra bireysel işlevleri de vardır. Türkü söylemek ya da türkü yakmak bireysel bir ihtiyacın sonucudur.

"Türkülerin bireysel işlevi; birey olarak bir insanın üzerinde; dengeli, sağlıklı etkiler bırakır. Bireysel olarak duygularında hassasiyet yaratır ve mutluluk gibi olumlu ruh hali ortaya koyar. Toplumsal işlevi ise; türküler bireyle-birey, bireyle-toplum, toplumla-diğer toplumlar arasında şunları sağlar: Tanışma, anlaşma, kaynaşma, dayanışma, paylaşma, yakınlaşma, işbirliği, birleşme, bütünleşme vb. sağlanmasında önemli rolü bulunmaktadır" (İvgin, 2013, s. 43).

Türküler genellikle bir olay üzerine söylenir, halk tabiriyle yakılır. Buradaki yakmak ifadesi bile onun bir acı sonrası efkâr dağıtmaya yönelik oluşturulduğuna işaret eder. Yakılan bu türkülerle acılar belki biraz hafifletilir, sahibine teselli olur. Türkünün bu anlamda rahatlatan bir fonksiyonu vardır. En çok bir hüznü dile getirmede etkili olan türkü adeta yürekten kopan bir parça gibidir (Özcan, 2004, s. 23).

Yakılan türkülerle bireyin yaşadığı doğal, toplumsal ve kültürel çevreye duyarlılığın artmasına ve davranışının değişimine olanak sağlar. Bireydeki yaratma yeteneğini, duygularındaki yaratıcı gücünü uyandırır ve onun gelişimini hızlandırır. Toplumun sanat değerlerinden ve kültürel ögelerinden faydalanıp bireysel çalışmasına katkıda bulunur (Şenocak, 2013, s. 109).

Kaynağını asırların derinliğinden alan türküler, insanları sadece yorgunluktan arındırmayıp sıkıntılarını unutturmakta ve estetik duygusunu geliştirmektedir. O, insanda hayata olan umudu, geleceğe olan güveni uyarmakla hala değerini korumaktadır (Aytaç, 2003, s. 385).

e. Eğitim İşlevi: Türkülerin bilinçli ya da bilinçsiz olarak eğitimsel bir işlev görmektedir. "Türkülerimizin eğitimsel işlevi; bireyin yaşamındaki bütün işgörlerinin

düzenli, etkili ve yararlı bir biçimde yaşadığı çevreye göre müzik yolu ile öğretme ve öğrenme etkinliklerini kapsar" (Şenocak, 2013, s. 111).

Türkülerin eğitim işlevi özelliği, türkünün bir kültür aktarıcısı olarak yöresel özellikleri belirtme, tarihsel olayları anlatma, önemli kişileri tanıtma şeklinde olabileceği gibi, içinde taşıdığı daha küçük motiflerle Türk insanının sevgisini, aşkını, hoşgörüsünü, coşkusunu ve yiğitliğini de öğretir. Bu eğitimde, edebi sanat kullanımı ile sözlü yaratıcılık ve edebiyat eğitimi, ezgi kullanımı yoluyla da müzik eğitimi vardır (Ekici, 2013, s. 49).

Ninniler, masallar, mâniler, destanlar, efsaneler ve türküler kültür aktarıcılarımızdandır. Dil öğretiminde seviyeye ve amaca uygun olarak bu eserlerden faydalanmak öğretimi zenginleştirecektir. Özellikle türkülerimiz ezgili olması sebebiyle müzikle dil öğretiminde kullanılmalıdır. Yabancılara Türkçe öğretiminde ezgili olma özelliğine sahip olan türkülerin kullanımı öğrenmeyi kolaylaştırır. Türkü yardımıyla yapılacak etkinlikler öğrencilerin telaffuzlarını geliştirir. Öğrenciler türküyü birkaç kez dinledikten sonra sözlerini tekrarlamaya çalışır. Bu şekilde öğrencilerin dinleme becerilerinin yanında konuşma becerileri de gelişir. Türkülerin kavuştaklarında bazı kelimeler sıklıkla söylenir. Tekrar edilen bu kelimelerin telaffuzları öğrenciler tarafından kolayca söylenir ve bu kelimelerin ezberlenmesi daha kolay olur (Çangal, 2012, s. 13-14).

f. Ekonomik işlevi: Türküler, özellikle günümüzde çok ciddi bir ekonomik alan yaratması bakımından da çok önemli ve kapsamlı bir faaliyet konusudur. Bugün dünya insanını müziksiz düşünmek mümkün değildir. Evde, işyerinde, eğlence mekânlarında bu kadar çok tüketilen başka bir ürün yok desek çok da abartılı olmaz. Tabii ki bu kadar büyük bir tüketim, bunu karşılayacak devasa bir üretimin sonucu olmaktadır. Bu da hem parasal hem de istihdam açısından muazzam bir ekonomik ağırlık oluşturmuştur (Şenocak, 2013, s. 117).

Türkülerde mekân isimlerinin geçmesi, zaman içinde o ilin veya o ilçenin tanınmasına yardımcı olur. O yörenin tanınması, o yörede kültürü turizmini artırır. Turizm demek, iş demek, aş demek, kazanç demektir. Böylece yöreyi tanıtan türküler, o yörenin ekonomisine katkı sağlamış olur. Türkülerden ekonomik gelir sağlayan illerin başında Urfa gelir. Sıra gecesi bir kazanç sağlayan sektör olmuştur. Yüzlerce kişi gezmek ve sıra gecesine katılmak için Urfa'ya gelmektedir. Eskiden transit geçilirken şimdi GAP gezisine katılan hemen her turist, sıra gecesine katılmak için Urfa'da en az bir gece konaklamaktadır (Akbıyık, 2013, s. 77).

g. Protesto işlevi: Türkülerin önemli işlevlerinden biri de protesto ve karşı çıkmadır. Pek çok türkü içinde, bireyin kendine yapılan haksızlığı, yapılan yanlışlığı protesto ettiği, yapılan yanlışlıklara karşı çıktığı görülür. Edebi, sanat ve ezgi kullanımı yoluyla yapılan bu karşı koymalar, türkülerin yaygınlık kazanmasını sağlayan önemli bir özelliktir (Ekici, 2013, s. 49).

Grupların kendilerini ifade yolları farklılık gösterebilir. Grup bilincinin oluşmasından itibaren mensubiyet duygusunun pekişmesi, grup ifadelerinin fikri veya siyasi düşüncelerinin sempatik bulunmasıyla yeni üye/taraftar edinilmesinde de türkülerden yararlanılması söz konusudur (Çetin, 2013, s. 341).

Çeşitli mezhep ve tarikatlara özgü türküler bulunduğu gibi, siyasi grupların simgesi haline gelen türküler de vardır. Özellikle siyasi kutuplaşmaların yoğun yaşandığı dönemlerde, her siyasi grubun söylediği türküler, kendileri ile özdeşleştirilmiş. Bu türküler, siyasi anlayışların simgesi haline getirilmiştir (Vural, 2011, s. 401).

2.1.7. Türk Dünyasında Türkü

Dünya üzerinde mevcut iki türlü insan topluluğu vardır: 1) Kadim -tarih öncesi, yâni milâd öncesi tarih- zamanlardan beri var olup tarihin ezelden itibaren biçimlendirdiği toplumlar; 2) Yeni zamanların -tarihî zamanlar burada bahis konusu- biçimlendirip ortaya çıkardığı toplumlar gibi. Tarihin başlangıcından günümüze erişinceye kadar, 'dünya medeniyeti' diye tanımlanan olağanüstü birikim, bu toplumların yaratılarının toplamından ibaret olan şeydir. Bu birikimin ortaya çıkmasında, yaşam tarzlarına, yetenek ve kapasitelerine bağlı yaratıcılıklarına ve üreticiliklerine göre belirtilen biçimde tarih içinde vücut bulmuş her bir toplumun bir payı vardır. Fakat bu payın niteliği, niceliği ve medeniyet sürecine etkinliği birbirine eşit değildir ve eşit olması da içinde bulundukları ve sahip oldukları özellikler ve şartlar nedeniyle beklenemez. Türkler, kadim ve yeni zamanlarda vücut bulan toplumlar arasında birinci grupta yer alır. (Yıldırım, 2009, s. 14-15).

"Tarih sahnesine çıktıkları kabul edilen M.Ö. IV. binden beri dünya coğrafyası üzerinde çok geniş alana yayılan ve en uzun ömürlü milletlerden biri de Türklerdir. Tarih sahnesine çıktıkları günden bugüne çoğalan çoğaldıkça parçalanıp birbirinden uzaklaşan, zaman zaman büyük başarılar kazanarak büyük imparatorluklar kuran, zaman zaman bütün başarılarını kaybederek kabuğuna çekilerek yaşayan Türk

Milletinin bu karışık ve dağınık tarihi içinde ilk günden bugüne daima tekâmül eden, fakat mahiyetini değiştirmeyen müşterek milli geleneğe bağlı bir edebiyatları vardır“ (Günay, 2005, s. 35).

Türk milli kültürünün önemli bir parçası olan halk edebiyatı Türk dünyasının ortak değerleri arasında yer alarak çeşitli Türk boylarında var olmuş ve var olmaya da devam etmektedir. Varlığını sürdüren bu ürünlerin başında türküler gelmektedir. Bu bağlamda hiçbir siyasi ve idari coğrafya türkülerin Türk milletinin kalbinin sesi olması vasfına engel teşkil edememiştir.

“Türk dünyası ve kültürü için son derece önemli belgeler olan türküler, insanımızın aşklarını, tutkularını, sevinçlerini, acılarını, düşüncelerini tarihî ve coğrafî bir perspektif içinde dile getirir“ (Duran, 2010, s. 156).

1991 yılının sonlarına doğru Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği’nin dağılıp Doğu blokunun yıkılmasının ardından yakın ve uzak coğrafyalarda Türkçe konuşan halkların edebiyat ve musiki kaynakları Türkiye Türkçesi’ne kazandırılmış, Türkçe kaynaklar da farklı dillere çevrilmiştir. Bu yolla türkü tabiri yüklendiği eski ve yeni anlamlarla kültürler arası ve ülkeler arası kültür ve sanat kaynakları içinde de yer almaya başlamıştır (İslam Ansiklopedisi, 2012, s. 615).

Türkü etrafında ki gelenek bütün Türk Dünyası’nda ortak olmasına rağmen, gerek coğrafi, gerek siyasi, gerek tarihi nedenlerden dolayı ‘türkü’ adı altında toplanabilecek nitelikteki ürünler Türk boyları arasında aynı anlama gelen çeşitli adlarla adlandırılmıştır. Bu durumu bir ayrılma ve uzaklaşma olarak değil, Türk Dünyası’nın kültürel zenginliği olarak kabul etmek gerekir. Bu zenginlik içinde kuzey-doğu Türklerinden, güney-batı Türklerine doğru gelindiğinde; Saha (Yakut) Türkleri ‘ırıa, ırıata’; Altay Türkleri ‘kojon’; Hakasya Türkleri ‘ir (sarın)’; Çuvaş Türkleri ‘yuuirrisem’; Başkurt Türkleri ‘yır’; Tatar Kırgız Türkleri ‘cır’; Uygur Türkleri ‘koşak, koşuk’ ; Kazak Türkleri ‘an, aytıs ve cır’; Kırgız Türkleri ‘ir, koşok’; Özbek Türkleri ‘koşıg’; Karakalpak Türkleri ‘aytım’; Türkmen Türkleri ‘aydım’; Azerbaycan Türkleri ‘mahnı’; Kumuk Türkleri ‘yır’; Karaçay Malkar Türkleri ‘cır’; Gagavuz Türkleri ‘türkü’; Irak-Türkmeneli Türkleri ‘yır, hoyrat, mahnı’; Türkiye, Kıbrıs, Batı Trakya, Bugaristan, Makendonya ve Kosova Türklerinin ise ‘türkü’ sözünü kullandığı görülür. Burada adlarını saydığımız boylar ve kullandıkları kelimeler genel kavramlardır, tabii ki bunların her bölgede daha alt dalları ve çeşitleri de vardır. Bütün kullanımlarda dikkati çeken husus; ‘ır, cır, yır, koşmak ve türkü’ sözlerinin ortak oluşudur (Ekici, 2013, s. 44).

Sözlü ve yazılı edebiyatımızda duyulan, söylenen veya görülen türküler, atalar sözü, masallar, bilmeceler ve maniler gibi yaygın mahsullerdir. Bu mahsullere Doğu ve Kuzey Türkleri aynı kökten gelen 'yır' veya 'cır' adını vermişlerdir (Elçin, 2005, s. 195). Ir (cır, yır); ezgi, türkü, nağme, şiir anlamındadır. Hem edebiyat hem de musiki terimidir. Ir, günümüzde işlek bir nazım biçimi değildir. Eski şekli hakkında yeterli bilgi bulunmamakla beraber, Kazan Türkleri arasında yaygın olduğu, sagu ve koşuk gibi kopuz eşliğinde icra edildiği, dörtlüklerden meydana geldiği, 7/'li veya 8'li hece ölçüsüyle 3-6 kıta uzunluğunda abab cdcd efef şeklinde kafiyelendiği, bazen de dörtlüklerinin arasında nakaratların bulunmaktadır (Artun, 2014, s. 470).

Türkü sözü, muhtelif Türk boylarında farklı kelimelerle isimlendirilmiştir. Altay Türkleri kojan/kojon; Azeri Türkleri mahnı; Bulgaristan Türkleri türkü; Çuvaşlar yuri; Başkurtlar, halk yırı ya da halkyın, Gagauz Türkleri; türkü; Hakas Türkleri tahpah; Irak Türkleri beste, mahnı, halk türküsü; Karaçay - Malkar Türkleri cır; Kazaklar, en, türkî, türik, halık eni, yır; Kırgızlar, eldik, ır, türkü; Kırım Türkleri cır; Kosova Türkleri türkü; Kumuklar, yır; Nogay Türkleri yır; Özbekler, halk koşiği; Saha (Yakut) Türkleri ırıa; Tatarlar, cır (yır), halık cırı; Tuva Türkleri kojanıık, kojan; Türkmenler, halk aydımı; Uygur Türkleri de nahşa, koçu nahşisi derler (Artun, 2014, s. 470-471; Aytaç, 2003, s. 334; Ercilasun vd. , 1991, s. 908-909; Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 1991, s. 908; Pelikoğlu ve Sümbüllü, 2008, s. 73; Sarıyev, 2013, s. 722; Önal, 2013, s. 53; Tagirova, 2013, s. 874.) Ayrıca edebiyat terimi olarak 'türkü', farklı dilerde farklı bir şekilde tanınmıştır: 'turki' Avarca, Lakça ve Lezgice 'tulki', Dargice 'türkü' Kumukça (Haciyev, 2013, s. 753).

Tarih, medeniyet, din, dil olarak çok yakın Türkçe konuşan halkların ruhi medeniyetine derin aralaşdığımızda onların halk aydımlarında (türkülerinde) birçok benzerliğin olduğunu görüyoruz. Türkmen, Türk, Özbek, Azeri kardeş halkların şairane poeziyasındaki halk aydımları (türkülerini) incelendiğinde konusu türlü türlüdür ve çoğu sevgi konusuna bağışlanıp yazılmıştır (Durdıyeva, 1997, s. 131).

2.1.7.1. Ahıska Türklerinde Türküler

Türk toplulukları içerisinde öz yönetimine sahip olmayan tek Türk topluluğu olan Ahıska Türkleri, Türkiye'nin kuzeydoğusunda, Gürcistan sınırları içerisinde yaşamakta ve Ardahan iline oldukça yakın bir mesafede bulunmaktadır. Bu yakınlık sayesinde kültürel ilişki bağları sürdürülmeye devam etmiştir.

“Ahıska Türklerinin türkülerinden bir örnek metinle türkülerimiz arasındaki konu ve biçim bakımından benzerlikleri daha iyi anlayabiliriz:

“Tolandı gedli yanıma
Başında vala Henzede
Ataşi şirin canıma
Saldi velvela Henzede
Sona kekliktur gezişi
Yorgun maraldur turişi
O gözalın kula Henzede
Benzemez kula Henzede (Öksüz ve Önal, 2013, s. 213). “

2.1.7.2. Altay Türküleri

Türk’ün anavatanı, Türk dili birliğinin kaynağı sayılan Altaylar, binlerce yıl boyunca Türklüğe sadık öz sakinlerini bugüne değin yaşatmış ve beslemiştir. Orta Asya tarihinde özel bir durumu olan saha, Türk kavimlerinin yerleşme ve taşmasında da gereken rolü oynamakla Türk kültür tarihine karışmıştır (Caferoğlu, 1988, s. 7).

Altay Türkleri, dilleri ve kültürleri yok olma tehlikesi altında olan küçük bir Türk topluluğudur. Altay Türkleri günümüzde Güney Sibirya bölgesinde Rusya Federasyonu’na bağlı Altay Cumhuriyeti’nde (Respublika Altay), dağınık olarak da Altay Krayı (Altayskiy Kray) içinde yer alan Novosibirsk, Barnaul, Biysk şehirlerinde ve Kemerova Oblastı’nda (Kemerovskaya oblast) yaşamaktadırlar (Elcan, 2003, s. 46).

Altay Cumhuriyeti, Kazakistan ve Moğolistan bozkırlarının ve Sibirya ormanlarının birleştiği yerde bulunan Altay dağlarının eteklerinde yer almaktadır. Topraklarının %85’i dağlıktır ve 1/4’ü ormanlarla kaplıdır. Cumhuriyet, Rusya Federasyonu içerisinde Tuva Cumhuriyeti, Hakasya Cumhuriyeti, Kemerova bölgesi ve Altay Krayı ile Federasyon dışında ise Kazakistan, Çin ve Moğolistan ile sınırdaştır (Elcan, 2003, s. 46’dan; Somuncuoğlu, 2002, s. 141).

Altay Özerk Cumhuriyeti 92.902 km²’lik bir alan içinde yer almaktadır. 1992 sayımına göre bu bölgede toplam 198.100 kişi yaşamaktadır. 1989 verilerine göre nüfusun % 31 'ini Altay Türkleri, % 60'ını Rus, % 5,6’sını ise Altay'ın güneyinde Koş-Agaş'ta yaşayan Müslüman Kazak Türkleri oluşturmaktadır (Dilek, 1997, s. 139’den Samayev, 1992).

Şimdiye kadar yapılmış olan ilmî çalışmalarda Altay Türkleri Güney ve Kuzey Altay Türkleri diye ikiye ayrılarak incelenmiştir. Güney Altaylılar; Altay-Kijiler,

Telengitler, Teleütler, Kuzey Altaylılar ise, Kumandılar, Tubalar ve Çalkandular şeklinde adlandırılmıştır (Dilek, 1997, s. 139; Caferoğlu, 1988, s. 7).

Eski Türk şiirinin ilk türlerinden biri olarak kabul edilen '*kojoñ*'lar Altay türklerinin türkü geleneği içinde yer alan önemli ürünlerdir. Kojo*ñ* lirik bir türdür. Lirik kojoñlar, diğer türlere nazaran daha tematik ve şiirseldir. Halk, onlar vasıtasıyla yüreğindekileri, sevgisini, kederini, üzüntülerini ifade eder. 'Kojoñçı'lar, sadece kendi yüreklerindeki sevinçleri ve kederleri ifade etmezler, bütün bir halkın duygu ve düşüncelerine, sevinç ve kederlerine tercüman olurlar. Kojoñları sıradan kişiler değil, büyük bir şiir yeteneğine sahip olan ve 'kojañçı adı verilen insanlar meydana getirmiştir. Bu tür kojoñçılar, halk arasında saygın bir konumda olan, adları ve sanları halk arasında geniş bir şekilde yayılan sanatkârlardır (Yakıcı, 2013, s. 323).

2.1.7.2. Azerbaycan'da Türküler

Azerbaycan, Türk âlemine göre Batı Türkleri diye bilinen Oğuzların yani Türkmenlerin doğu kanadını teşkil eden ve M. Ö. VII. yüzyıldan beri Türk Milletine vatan olmuş, Türklük coğrafyasının stratejik, askeri ve ekonomik bölgelerinden biridir. Türkiye'nin dışında kalan Oğuz veya Türkmen kitlesinin büyük bir kısmı bu bölgede yaşamaktadır. Kendine has lehçesi ile Anadolu Türkçesine yakın bir şive ile konuşan Azerbaycan Türkü, muhtelif şivelere malik ve bulunduğu yerlere göre mahalli isimler taşıyan büyük Türk ağacının bir dalıdır. (Kürkçüoğlu, 1994, s. 143).

Azerbaycan halkı Türk soyundan geldiği için Azerbaycan müziğinin de Türk müziğinin bir kolu olarak kabul edilmesi gerekir. Azeri üslubu özellikle Kuzeydoğu Anadolu'da (Kars, Ardahan, Iğdır vb.) bariz olarak görülür. Diğer bir deyişle bu üslup Türkçede Azeri lehçesinin konuşulduğu bölgelerde görülmektedir. Azerbaycan'ın büyük kültür merkezleri kuzeyde Bakü, güneyde Tebriz, ikinci derecede Kerkük, Hemedan, Erbil, Zencan, Urmiye, Gence ve Nahcivan'da Azeri müziği yaygın olarak icra edilmektedir (Şen, 1999, s. 70).

Türkiye'de ve Azerbaycan'da yaşayan iki halkın birbiri ile pek çok noktada yakınlık gösteren değerleri olup; karşılıklı kullanılan dilin anlaşılır olması, Azerbaycan müzik kültürünün geleneksel ezgilerini evrensel nitelikte sanatsal, kültürel ve eğitim boyutlarında etkin kullanmaları ve özellikle de Anadolu'da paylaşılan halk türküleri bunun bir göstergesidir (Okay, 2004, s. 8).

Anadolu'da Kars ve çevresine ait pek çok türkünün, Azeri türküleri olarak adlandırılan türkülerin özellikleri ile benzerlik taşıdığı görülür. Coğrafi konum açısından bu durum doğal olarak değerlendirilmelidir (Altunsaray, 2008, s. 15).

Azerbaycan'da türkü karşılığı olarak "mahnı" kullanılmaktadır. Mahnı, Anadolu'daki kırık havaların karşılığıdır. Uzun havaların yerine de "mugam" ya da mugammat sözü kullanılır. Mugamların aralarında söylenilen kırık hava tarzındaki eserlere tesnif; karşılıklı türkülere ise deyişme (bazı yörelerde deme-çevirme) denilmektedir (Aytaç, 2003, s. 374; Kaya, 1999, s. 218; Şen, 1999, s. 107).

Makam sözü, Azerbaycan dilinde 'muğam', Fars, Arap, Türk dillerinde 'makam' olarak kullanılmaktadır (Guliyeva, 2013, s. 378). Azerbaycan milli musiki sanatının bir şekli gibi makam kendi kökleri bütünlükle Doğu medeniyetinden almıştır. Yakın ve Ortadoğu halklarının yüzyıllar boyu akrabalaşan manevi ve maddi servetleri vardır. Makam da bu servetlerden biri sayılır. Türkiye-Anadolu'da makamlar uzun hava tarzında söylenmektedir (Guliyeva, 2013:380). "Coğrafi olarak uzun havalar esasen Türkiye başta olmak üzere Kuzey-Güney Azerbaycan, Kerkük ve Balkan halklarına mahsustur (Guliyeva, 2013, s. 381).

Kadim Doğu musikinin Azerbaycan kolu olan muğamlar, asırlar boyu şifahi anane yoluyla günümüze ulaşmış en nadir sanat incileridir. Türk halklarının dâhili âleminin kâmil ifadesi ve musiki irsinin temel taşı olan muğamlar sadece Azerbaycan'ın değil, bütün Doğu halklarının kâmil zevkidir. Milattan önce 9-10. asırlarda, Medya şahlığı devrinde, Urmiya gölü etrafında ve Muğan'da yaşayan kadim Azerbaycan tayfaları olan Muğlar saraylarda, halk arasında dinlerini, ilmi bilgilerini yayar ve musikiyle iştigal ederlerdi. Devrin en maharetli muzisyenleri olan Muğlar şah saraylarında faaliyet gösterir, devrinin en muteber çevresiyle iç ice yaşarlardı. Muğamların da bu sanatkârlar tarafından meydana getirildiği söylenmektedir. Muğam tarihini araştıran Azerbaycan, İran, Arap ve diğer ülkelerin musikişinasları muğamların Sasaniler devrinde (3-7. asır) geniş biçimde yayıldığını ve geniş hacimli müstakil muğamlar halinde icra edildiğini belirtmektedir (İnaltekin, 2013, s. 219-221).

Muğam, güzel sesle irticalen Kur'an-ı Kerim tilaveti ile okuma geleneğinden ortaya çıkmış tedrici inkişaf ve tekâmül evrelerinden geçerek İslam medeniyeti coğrafyasında müstakil bir musiki formuna dönüşmüştür. Türkiye'deki dini musikideki kaside formu, sanat musikisinde gazele, halk musikisinde ise uzun havaya dönüşmüştür. (Soysal, 2012, s. 31).

Azerbaycan'da halk mahnıları icra edilirken başta, ortada veya sonda mutlaka muğam okunur. Bazı mahnılarda muğam okunmamakla birlikte, bu uygulama alışılmış değildir (İnaltekin, 2013, s. 225). Aşağı yukarı her ezgi başında ya da arasında sözlü ve taksimli kısımlar yer alır. Azeri müziği ezgi yapısı olarak genellikle inici-çıkıcıdır. Türkü icra edilirken, Azeri müziğinin kendine has vurguları, çarpmaları ve gırtlak nağmeleri icra eden sanatçı tarafından yöresine uygun olarak uyarlanır, Azeri lehçesinin, kendine has belirli vurgularının olması nota halinde aynen yazılamamasına sebep olmaktadır (Şen, 1999, s. 107).

Tesnifler, mugam aralarında okunan ve dinleyicide etki bırakan, mugamdaki makamlar arasında estetik olarak geçişi sağlayan mahnılardır. Başlıca çeşitleri şunlardır: Bayatı-Gacar, Bayatı-Isfahan, Bayatı-Kürd, Bayatı-Şiraz, Beste-Nigar, Çahargah, Deşti, Dilkeş, Erag, Fuzuli, Hasar, Hümayun, Mahur, Maye-yi Bayatı Şiraz, Maye-yi Çahargah, Maye-yi Şur, Maye-yi Zebul, Rahab, Rast, Sarenc, Segâh, Sema-yı Şems, Şikeste-yi Fars, Şur, Şehnaz, Şüşter (Aytaç, 2003, s. 375).

Azerbaycan türküleri tür olarak lirik, günlük yaşam ve çalışma sırasında yaratılmış olan gruplara bölünmektedir. 'Rast, Şur, Şuster, Çargâh, Bayati-Şiraz ve Humayun Azerbaycan müziğindeki yedi ana makamı temsil eder. Şur ve Segah en yaygın kullanılan Azerbaycan makamlarıdır (Okay, 2004, s. 6). Azeri Türkülerini diğer türkülerden ayıran belirleyici özellikler; usûl, icrada kullanılan çalgılar ve ağızdır. Genelde 6/8 ve 12/8'lik usûller kullanılır. Tar, kemança, akordeon en önemli çalgılardır. Ritim saz olarak koltuk davulu kullanılması da diğer yörelerimize göre farklılık gösterir (Altunsaray, 2008, s. 15).

Azeri müziğinde halk sazları olarak; tar, kemençe, balaban, gaval (tütek), zurna, def, def, nağara, koşa nağara başta gelir. Azeri müziğinde bu sazların güzelliği, orijinalliği ortaya çıkmaktadır (Şen, 1999, s. 70-71).

Azerbaycan türkülerini şu ana başlıklar altında değerlendirmek mümkündür:

a. Lirik Nağmeler
    1. Sağın Nağmeleri
    2. Ovçu Nağmeleri
    3. Xana Nağmeleri
    4. İpekçi Nağmeleri
    5. Balıqçı Nağmeleri
b. Mövsüm Nağmeleri

c. Meişet Nağmeleri
    1. Ağıtlar
    2. Toy Nağmeleri (Adaxlı Oxşamaları)
    3. Şirni, Xonça ve Nişan Taxma Nağmeleri
    4. Halay Mahnıları
d. Çocuk Nağmeleri
    1. Acıkmalar
    2. Sanamalar
    3. Arzulamalar
    4. Okşamalar
    5. Laylalar
    6. Çaşdırmalar
    7. Yanıltmacalar
    8. Düzgüler
    9. Tapmacalar (Aytaç, 2003, s. 374-375).

Azeri halk müziğinde de halk arasında dolaşarak menkıbeler söyleyen, oluşan hadiselere göre deyişler yakan ve halk tarafından çok büyük rağbet gören ozanlar vardı. Günümüzde de bu ozanların yaptıkları gibi türküler yakan toplumsal hayatta da önemli rolleri olan âşıkları görüyoruz. Azerbaycan'da âşık müziğinin yanında halk türküleri ve oyun havaları da büyük bir yer tutmaktadır. Azeri topluluğunda diğer toplumlardan farklı olarak kendilerine özgü oyun havaları vardır. Bu oyun havalarının bir kısmı sözlü, bir kısmı da enstrümantal olarak icra edilmektedir (Şen, 1999, s. 72).

Azerbaycan türküleri içerisinde holavarların önemli bir yeri vardır. *Holavar ve sayacı nağmesi olarak adlandırılan emek nağmeleri, ilkel topluluk dönemlerinden bugüne uzanan eski halk şiiri türleridir. Tarım ve hayvancılığın başlangıç zamanlarında çeşitli biçimlerde bazı hayvanlara seslenme ünlemleri, belirli formlardan geçerek zaman içinde estetik bir hüviyet kazanmıştır. Önceleri serbest nazmın örneklerini teşkil ederken, sonraları Türk halk şiirinin belirli şekillerinin de etkisiyle ölçülü şiirler haline gelmiş, birçoğu bayatı tarzında söylenmeye başlanmıştır. Bazıları ise tekerleme, kavuştaklı türkü, âşık şiiri tarzları vb. biçimlerde varlığını sürdürmüştür. Genellikle 6, 7 ve 8'li hece ölçüsü bu türlerde yaygındır* (Yolcu, 2012, s. 48).

Holavarlar, Azerbaycan'da çiftçilerin ekim veya hasat zamanlarında işleri kolaylaştırmak, motivasyonu artırmak ve tarım faaliyetinde kullanılan hayvanları

yönlendirmek amacıyla söyledikleri kendine özgü ezgisi olan türkülerdir. Sayacı nağmeleri de çobanların sürülerini kontrol etmek, onlara komut vermek ve hayvan gütme işini eğlendirici bir hale getirmek işlevlerine sahip bir türdür (Yolcu, 2012, s. 40).

2.1.7.3. Başkurt Türküleri

Başkurdistan Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu'na bağlı federal bir yapıdır. Adını yerleşik halk Başkurt'tan almıştır. Cumhuriyet, Ural dağlarının güneyinde Avrupa ve Asya sınırında yer almaktadır. 23 Mart 1919 yılında Rusya'daki ilk millî özerk cumhuriyet olan Başkurt Özerk Sovyet Cumhuriyeti kurulmuştur. 11 Ekim 1990 yılında Cumhuriyet kurulmuştur ve Şubat 1992 yılında Başkurdistan/Başkortostan Cumhuriyeti adı kabul edilmiştir (Biner, 2014, s. 19).

Başkurdistan'ın yüzölçümü 143 bin km² veya Rusya'nın yüzölçümünün %0, 8'ine tekabül eder. Cumhuriyet 4 milyon 52 bin nüfusuyla Rusya'da 7. sıradadır. Başkurdistan'ın kuzeyinde Perm bölgesi/eyaleti ve Sverdlovskaya eyaleti, doğuda Çelyabinsk, güneydoğu ve güneybatıda Orenburg eyaletleriyle, batıda Tataristan Cumhuriyeti, kuzeybatıda Udmurt Cumhuriyeti'yle çevrilidir (Biner, 2014, s. 19). " "Başkurdistan, içinde yüzden fazla halkın yaşadığı çok milletli bir bölgedir. Cumhuriyetin etnik yapısını %36, 32 ile Ruslar, %29, 8 ile Başkurtlar, %24, 1 ile Tatarlar oluşturur (Biner, 2014, s. 19).

Başkurt kültüründe önemli bir yeri olan halk türküleri teriminin karşılığı olarak için halık yırzarı ifadesi kullanılmaktadır. "*Başkurt halk türküleri;* halkın gönlünde asırlar boyunca korunup gelen müzikal-poetik bir hazinedir. Yırlar, tarihi açıdan önemli büyük olayların poyetik yılyazması (vakayinamesi) olduğu gibi halkın hayatını, adetlerini, çok yönlü yansıtan, estetik ve felsefi bakışlarının gövde bulduğu bir türdür (Aytaç, 2003, s. 395-396).

Başkurtların türkü geleneğinde genellikle yır, takmak, beyit adı verilen türküler yer almaktadır. Başkurt halk yırları; içerik, yaşayış biçimi ve görevleri bakımından oldukça çeşitlidir. Kendilerine has ezgileri olan isimli yırlar ile dört dizeli diğer yırların geniş bir şekilde yayılmış olduğu eskiden beri bilinmektedir (Yakıcı, 2013, s. 342).

Başkurt halk yırlarının önemli bir özelliği, hepsinin birer tarihi geçmişe sahip olması ve tarihiyle birlikte bir bütünü teşkil etmesidir. Bazı yırlar dilden dile, nesilden nesile geçerken büyük değişikliklere maruz kalmış, zamanla yeni motifler, kahramanlar, detaylarla zenginleşerek kendi başına yeni muhtevalı bir esere dönüşmüş olarak da

karşımıza çıkar (Aytaç, 2003, s. 396).

Başkurt halk türkülerinin spesifik bir özelliği ise şudur; neredeyse her biri bir opera aryası gibidir. Onları söylemek için iyi bir vokal, diyapazon genişliği, derin nefes gerektirdiğinden, herhangi bir şarkıcı onları kolayca söyleyemez (Bagautdinova, 2013, s. 742).

Başkurt yırları, üç büyük tür altında incelenebilir:

a. ***Tarihi Yırzar:*** Halkın hayatında olup biten kritik anlar, dönemler, nesillerin gönlünde sönmez iz bırakan büyük olaylar yer alır. Bu bakımdan bunlar halk tarihinin tekrarı bulunmayan, poyetikleştirilen bir yılyazması (vakayinamesi) sayılabilir. Tarihi yırlardaki en başta gelen temalardan biri, en eski tarihi yır olan Ural'da görüldüğü gibi vatan, milli birlik ve beraberlik temalarıdır. Tarihi yırzarın bazılarında da boylar arası çatışmalar temi işlenir. Sömürgecilik temini işleyen yırlar daha çok halkı kandırarak toprak ve sulara el koyma olayları üzerinedir. Bu tür yırlarda aynı zamanda toprak satma olayları da yansıtılmaktadır (Aytaç, 2003, s. 396).
b. ***Turmuş-Künküriş Yırzarı:*** Bunlarda toprak, su (doğa) güzelliğine hayran olma, onu yüceltme motifleri temel teşkil eder. Turmuş-Künküriş yırzarının bir kısmında yer-su, er-yiğit ve mal kavramları ayrılmaz bir bütünü oluşturur. Bu şekilde yırlarda mal kavramıyla birlikte sosyal eşitsizlik motifi işlenir. Bunun yanı sıra, hayatın ağır şartlarından kaynaklanan, vatanından bıkma, kaderle hesaplaşma, pişmanlık motiflerine de rastlanır. Seyrek olarak sosyal dengesizliği öven yırlara da rastlanır. Bunun temelinde alın yazısının silinmeyeceği düşüncesi bulunmaktadır. Ancak halk yırzarında dünyaya küsmek, pişmanlık, motifleri önemli bir yer tutmaz (Aytaç, 2003, s. 398).

Turmuş-Künküriş yırzarında halkın sosyal hayatı, dünyaya bakışı ve ilgisi, tam yansıtılır. Bununla birlikte insan kendisinin yerini, suyunu (yurdunu), memleketini över, dünyevi ihtiyaçlarını dile getirir, geçmişini anıp parlak gelecekle ilgili düşünür (Aytaç, 2003, s. 399).

c. ***Mühâbbât Yırzarı:*** Başkurt halkının yır mirasında Mühabbat yırzarının da büyük önemi vardır. Muhtevalarına göre bunları; Hüyüw-hüyüşüw yırzarı,

> Qatın-qız yazmışı turahındağı yırzar ve şayan yırzar şeklinde üç grupta incelemek mümkündür (Aytaç, 2003, s. 399).

Başkurt türkü geleneğinin diğer bir parçası *takmaklar* ise doğrudan doğruya dans yırlarıyla birleşmektedir. Yırlardan farklı olarak takmaklar söylenirler, yırlanmazlar. *Beyitler* ise Başkurt sözlü edebiyatının epik türüne girmektedir. Beyitlerin esasını genellikle tarihteki ya da sosyal hayattaki trajik ya da keskin dramatik durum ve olaylar oluşturur (Yakıcı, 2013, s. 346-357).

2.1.7.4. Balkan Türklerinde Türküler

Balkanların en kadim milletlerinden biri olan Türkler, günümüzde Türkiye dışında gayri Türk Balkan ülkelerinde varlıklarını sürdürmektedirler (Akgün, 2011, s. 75). Balkan Türkleri denilince öncelikli olarak Bulgaristan ve Yunanistan'da yaşamış ve yaşamakta olan Türklerle eski Yugoslavya sınırları içinde yer alan Makedonya, Bosna Hersek, Kosova'da yaşamış ve yaşamakta olan Türkler ve Türk kültürü aklımıza gelmektedir. Romanya ve özellikle Dobruca'yı da Balkanlara ilave edebiliriz (Yakıcı, 2013, s. 336).

Balkanlarda Türk hâkimiyetinin kurulmasından sonra, bu bölgenin iktisadi ve sosyal hayatında köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Türkler bu coğrafyaya yeni bir din, yeni bir hâkimiyet anlayışı ve nizamı, yeni sosyal münasebetler, yeni müesseseler ve yeni bir dil getirmişlerdir. Bazı bölgelere Anadolu'dan getirilen Türk nüfusu yerleştirilmiştir. Selçukluların mirası olan ve Anadolu'da gelişmiş bulunan maddi ve manevi hayatın bütün ananeleri kısa süre içinde Balkan yarımadasına taşınmıştır. XVI. asrın sonuna kadar yarımada camileri, medreseleri, tekkeleri, han ve hamamları, çarşıları, bu çarşılarda gelişen, mutfak kültürüne varıncaya kadar, her türlü zanaatlarıyla maddi ve manevi sahada tam bir Türk coğrafyası görünümü kazanmıştır (Birinci, 1995, s. 83-84).

Balkan coğrafyasında 600 yıla yakın süren Osmanlı İmparatorluğu dönemi 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başında sonlanmış olsa da yoğun göçlere rağmen burada kalan Müslüman-Türk unsurları, varlığını günümüze kadar devam ettirmiştir (Akgün, 2012, s. 12). Rumeli Eyâleti 500 yıldan fazla bir süre boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içinde kalmış, protokolde birinci sırada yer almış, imparatorluğun en büyük ve en önemli beylerbeyliğinden biri olmuştur. 1361 yılında

Sultan I. Murâd döneminde Edirne'nin Osmanlı topraklarına katılmasıyla Balkanlar'daki Türk nüfusu artmaya başlamış, "Rumeli Eyâleti" adı verilen bu topraklar, Anadolu'yla birlikte Osmanlı Devleti'nin iki temel siyasi ve kültürel hâkimiyet alanından biri olmuştur (Kaçar, 2008, s. 154).

Bölgeye göç eden Müslüman-Türk halklar, beraberlerinde Anadolu-İslam kültürünü, mimarisini, el sanatlarını, Türk Orta Asya-Anadolu kültür ve geleneğini, folklorunu taşımışlardır. Gittikleri bölgelerde, yerel halkla sıkı dostluk ilişkileri kurmuşlar, ilişkiler sadece ticaretle sınırlı kalmamıştır. Bölgenin sosyal ve kültürel yapısı büyük bir gelişme göstermiştir. Günümüze kadar ulaşan kültür mirasının büyük bir kısmı bu dönemde inşa edilmiştir. Yeme-içme, giyim-kuşam adet ve gelenek gibi günlük hayatın temel unsurlarından halk türkülerine, anlatılan fıkralardan atasözlerine kadar yaşam tarzının bütün unsurları yerel halkın hayatına girmiş, etkileşim göstermiş ve önemli bir yer tutmuştur (Kaçar, 2008, s. 154).

Kültürel kimliklerin en kuvvetli ifadelerinden biri müziktir. Müzik halkın hem bireysel yaşantılarını hem de toplumsal yaşantılarını anlatan bir sanattır. Çok geniş kitlelere ulaşan ve geniş kitleleri etkileyen bu sanatla o topluma ait yaşanmışları ve yaşantıları öğrenmek mümkündür. Toplumun moral değerlerini, hassasiyetlerini, özelliklerini, duygularını yansıtan müzik sanatıdır. Rumeli bölgesinde oluşan ve günümüze ulaşan müzik eserlerine bakıldığında isimleri günümüze kadar ulaşamamış ancak besteleri ulaşmış pek çok sanatçının mevcut olduğu anlaşılmaktadır (Kaçar, 2008, s. 154-155). Türkülerimiz, Türk halk edebiyatının yanı sıra Rumeli'deki sözlü ve yazılı edebiyat geleneğinin, Türk müzik kültürünün en önemli unsurunu, en zengin türünü oluşturmaktadır (Güçlütürk, 2013, s. 114).

Türkülerin kaynaklık ettiği bu zengin kültürel yapının Balkan Türkleri arasındaki izleri bölgede yaşatılmaya devam etmektedir. Bu izlerin geçmişten günümüze bölgedeki yansımalarını inceleyecek olursak;

Bulgaristan Türklerinde Türküler: Günümüzde Türkiye'den sonra en yoğun Türk nüfusunu bünyesinde barındıran Balkan ülkesi Bulgaristan'dır. Bulgaristan'daki Türk varlığının geçmişi Balkanlara Türk boylarının gelişi ile başlar. Türk kavimleri ve boyları bu ülkeye IV. asırdan başlayarak XIX. asrın ikinci yarısına kadar akın etmişler ve buraya yerleşmişlerdir. Bu göçler neticesinde Bulgaristan her milletten ziyade Türk milletine bağlı kavimlerin ve boyların uğrağı ve yurdu olmuştur. Yani bugünkü Bulgaristan toprakları üzerinde yaşayan Türklerin 16 asırlık bir tarihi geçmişi vardır (Akgün, 2011, s. 75).

Bulgaristan'da Türklere ait güçlü bir sözlü kültür geleneğinin varlığı bilinmektedir. Bu sözlü kültür ürünleri içinde ise türküler önemli bir yere sahiptir (Yakıcı, 2013, s. 337). Edebi ve folklorik zenginliklere sahip olan Bulgaristan Türklerinin geleneğe dayalı bir toplum yapısı vardır. Çok sayıdaki türkülerin içinde lirik türküler ağırlıktadır. Düğün sırasında, nikâh gecesi kızlar iki grup olur. Bir kısmı kız, bir kısmı oğlan tarafını temsil ederler. Karşılıklı olarak türküler söylerler. Bulgaristan yöresindeki türküleri sınıflandırdığımızda aşağıdaki yapı ortaya çıkmaktadır:

1. Türküler ve maniler
2. Tarihi türküler-destanlar
3. Yiğitlik türküleri
4. Düğün, aile, tören türküleri
5. Ayrılık, hasretlik, askerlik türküleri
6. Aşk türküleri
7. Gülmece türküleri (Aytaç, 2003, s. 451).

Makedonya Türklerinde Türküler: Balkan Türk topluluğunun diğer üyesi Makedonya Türkleridir. "Tarihte olduğu gibi bugün de dil, din ve etnik yönden farklı birçok unsurun barındığı Makedonya'da 1994 nüfus sayımına göre 78.000 Türk yaşamaktadır. Makedonya Türklüğü esas itibariyle ülkenin batısında Gostivar, Kalkandelen (Tetova), Ohri, Struga, Manastır (Bitola), Kırçova, Debre bölgelerinde, başkent Üsküp'te; doğuda Köprülü (Velez), Valandova, Ustrumca, Radoviş ve İştip gibi merkezlerde meskûndur" (Günşen, 2009, s. 229; Özkan, 2007, s. 58).

Makedonya güneyde Ege Denizi'nin kuzeybatı kıyılarından, kuzeyde Vardar Nehri'nin orta kısımlarına, doguda Marta Nehri'nden batıda Tesalya ve Sar Dagı'na kadar uzanan sahayı kaplar ise de sınırları kesin bir şekilde hiçbir zaman belli olmamıştır (Nuredini, 2007, s. 1). Asya'dan Avrupa'ya uzanan ana yolun Balkan yarımadasındaki güzergâhında bulunan Makedonya, bu konumu sebebiyle çeşitli milletlerin tarih boyunca sahip olmaya çalıştıkları bir bölge olmuştur (Bekki, 2013b, s. 257).

Beş-altı asırlık bir zaman içerisinde Türkler, genel olarak Balkan yarımadasında olduğu gibi Makedonya'da yaşayan milletlerin de maddi ve manevi hayatında etkisi görülen çok zengin bir kültür geliştirmişlerdir. Edebiyat, hiç kuşkusuz manevi kültürün en gelişmiş alanıdır. Çünkü bu edebiyat, o zamanın Türklerinin hayatıyla ilgili çeşitli

görenek ve gelenekleri kapsadığı gibi, onların toplumsal hayatını da yansıtmaktaydı. Bu nedenle, bu bölgelerdeki folklorik edebiyat, lirik şiiri, sözlü, sanatsal ifadenin en yüksek seviyesine kadar yükseltmiştir (Çelik, 2013, s. 325).

Balkanlarda 5-6 asır süren Osmanlı hâkimiyeti, o bölgenin maddî ve manevî hayatını derinden etkilemiştir. Anadolu'da olduğu gibi Makedonya'da da Türk edebiyatı iki kolda -klasik ve halk olmak üzere- gelişme göstermiştir. Balkan Savaşlarından sonra Makedonya'da gelişen ve devam eden Türk edebiyatının bir kolunu oluşturan klasik edebiyatın kesintiye uğradığı; diğer kol olan sözlü edebiyatın ise II. Dünya Savaşı'ndan sonra gelişecek olan çağdaş edebiyat ile gelenek arasındaki bağı oluşturduğu görülmektedir. Makedonya'daki sözlü edebiyatın en önemli unsurlarından biri de türkülerdir (Bekki, 2013b, s. 258).

Makedonya'da gelişen sözlü ve yazılı edebiyatın kaynağı ile Anadolu'da gelişen sözlü ve yazılı edebiyatın kaynağı aynıdır. Bu sebeple, Makedonya Türk edebiyatı üzerine yapılacak mukayeseli çalışmalarda bütüncül bir yaklaşım sergilenmelidir. Türküler söz konusu olduğunda, Makedonya'dan derlenmiş türkülerin Anadolu'daki herhangi bir bölgeden derlenmiş türküler gibi ele alınması gerekir (Bekki, 2013, s. 11). Makedonya'da derlenen türküler, konu bakımından Türkiye'ye ait olan türkülerle aynı özellikte olmakla birlikte, kimi farklılıklara da sahiptir. Bu gibi farklılıklar, yeni ortamda ortaya çıkan özel sosyal yaşamdan kaynaklanmaktadır (Çelik, 2013, s. 326).

Makedonya'da derlenen türkülerle Türkiye'deki türküler arasında büyük benzerlikler vardır. Bu bakımdan onlar (Kırım, Azerbaycan vb. gibi) diğer Türk topluluklarının örneklerine de yakın özelliktedirler. Söz konusu ortak özellik koşma ve mani biçimindeki söylenebilmesinde görülmektedir (Hasan, 2008, s. 11). Bu benzerliğe verilebilecek en güzel örneklerden biri 'Ormancı Türküsü'dür.

Çıktım Blatets tepesine baktım ovaya
Vay Mustafa'm çağırdı da oynamaya
Ormancı da gelir gelmez yıkar masayı
Laf anlamaz ormancı çekmiş kafayı

Aman ormancı canım ormancı
Köyümüze bıraktın yoktan bir acı
Aman ormancı bre ormancı
Köyümüze bıraktın yoktan bir acı

Köyümüzün suları hoştur içmeye
İçinde köprüsü var gelip geçmeye
Sevdiğimi vurdular hiç mi hiçine
Yazık ettin ormancı köyün iki gencine

Aman ormancı canım ormancı
Köyümüze bıraktın yoktan bir acı
Aman ormancı bre ormancı
Köyümüze bıraktın yoktan bir acı (Akdeniz, 2011, s. 94).

Makedonya Türklerince söylenen türkülerin çoğu, şekil bakımından düzenli türkülerdir. Bunlar, bentlerdeki dize sayısına göre bentleri dört dizelik, üç dizelik, iki dizelik, beş dizelik ve bentleri mani biçiminde olan türküler diye beş kümede toplanabilirler (Hasan, 2008, s. 11).

Konuları bakımından Makedonya türküleri ise şu şekilde sınıflandırılabilir:

1. Ninniler
2. Aşk Türküleri
3. Ayrılık Türküleri
   A. Askerlik Türküleri
   B. Gurbet Türküleri
   c. Ayrılıklar Nedeni Belli Olmayan Türküler
4. Tarihi Konularla İlgili Türküler
5. Yergi Türküleri
6. Eşkıya Türküleri
7. Hapishane Türküleri
8. Ağıtlar
9. Düğün Türküleri
10. Çeşitli Bayram ve Dini İnançlarla İlgili Türküler
11. Anlatı Türküleri
12. Mülemmalar ve İki Dilli Türküler (Hasan, 2008, s. 23-24).

Makedonya'da derlenen türküler arasında aşk türküleri en kalabalıktır. Bunlar türkülerin %70'ini oluşturmaktadır. Ayrılık türkülerinin de yaygın olduğu görülmektedir (Hasan, 2008, s. 27-30).

Kosova Türklerinde Türküler: 17 Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan eden Kosova da Türk varlığı bakımından önemli bir bölgedir. Yugoslavya'nın parçalanmasından sonra, 1991 yılında yapılan, ancak Türklerin büyük oranda boykot ettiği nüfus sayımında 11 bin civarında Türk yaşadığı açıklansa da, gerçekte bu sayının 40-50 binden aşağı olmadığı belirtilmektedir (Özkan, 2007, s. 61). Kosova Türklerinin de Prizren, Priştine, Gilan, Mitroviça ve Mamuşa gibi yerleşim merkezlerinde toplandığını söyleyebiliriz (Günşen, 2009, s. 230).

Osmanlı Devleti zamanında Müslüman Oğuz Türklerinin yoğun bir nüfusla hâkim bir kültürel doku oluşturduğu, geçmişten günümüze bölgede varlıklarını sürdürmeye devam eden Kosova Türkleri de Balkan Türkleri arasında yer almaktadır.

"Söz konusu bölgede azınlık durumunda olmalarına rağmen, tarih boyunca kültürel hayatta en etkin gruplardan biri olmuştur. Kendi kimliklerini unutmamış, en zor şartlar altında dahi kültürlerine sahip çıkmış ve benliklerini korumaya özen göstermişlerdir. Yaşadıkları coğrafyaya Türk kültürünü işlemiş ve pek çok etnik grubun kendilerinden etkilenmelerini sağlamışlardır" (Demir, 2013, s. 387).

Türkü yakma geleneği, diğer Türk boylarında olduğu gibi, Kosova Türkleri için de toplum hayatında büyük önem teşkil eden bir gelenektir. Orta Asya'dan Balkanlar'a kadar geniş bir alanda tespit edilen türküler, Kosova coğrafyasında da icra edilmektedir. Bu türküler yalnızca bölgede yaşayan Türkler tarafından değil, aynı zamanda bölgede yaşayan diğer etnik gruplar tarafından da bilinmekte ve söylenmektedir. Balkanlar coğrafyasında yaşayan halkların birbiri ile yakın olmalarından dolayı bu coğrafyada söylenen türkülerde büyük bir benzerlik mevcuttur. Kosova Türklerince türkü, ağız özelliğine bağlı olarak *türçi* olarak adlandırılmaktadır (Demir, 2013, s. 387).

Makedonya ve Kosova'da Türklerle Sırp ve Arnavutların yüzyıllarca bir arada yaşamaları sonucu ortaya çıkan iki dillilik (bilinguisme) ve çok dillilik (polilinguisme), Türk ağızlarını sadece ses bilgisi, şekil bilgisi, söz varlığı ve söz dizimi bakımından etkilemekle kalmamış, iki veya üç dilli çocuk şarkı ve tekerlemelerinin oluşturulmasını bile sağlamıştır. Nitekim daha 1893 yılında derlenen bir Debre türküsü Makedonca, Türkçe ve Arnavutça olmak üzere üç dillidir ve "kardeşlik, birlik türküsü" olarak anılmaktadır:

Imaš lice,

Belo hem crveno!

Aman Hamdi, Hamdi-aga,

Ti Kumriya, xhanëm, fol me mue (Arnavutça: Sen Kumriye, canım, söyle benimle)

Aman zbori so mene, (Makedonca: Aman söyle benimle)

Kız mori süle benimle!

Imaš oči, Crni kako grojze! (Gözlerin var, üzüm gibi kara)

Aman Hamdi, Hamdi-aga…

Imaš kosa,

Bela kako svila! (Saçların var, ipek gibi beyaz)

Aman Hamdi, Hamdi-aga… (Günşen, 2009, s. 231-2322'den; Plana, 1974, s. 36)

Yugoslavya Türklerinde Türküler: Yugoslavya sınırları içerisinde yer alan Türkler de milli kültüre ait unsurlardan biri olan türküleri yaşatmaya devam etmektedir. "Yugoslavya'da türküler başta ninniler olmak üzere ağırlıklı olarak aşk, gurbet, hapishane, ağıt, taşlama, güldürü ve tarih konularını işlemiştir (Aytaç, 2003, s. 451).

Bosna Hersek Türklerinde Türküler: Bosna-Hersek'in 1463 yılında Osmanlılar tarafından fethedilmesiyle birlikte Türkler ile Boşnaklar arasında doğrudan bir kültürel etkileşim başlamıştır. Türk-Boşnak topluluklarının etkileşimi sonucunda Bosna-Hersek'te kitleler halinde İslamlaşma gerçekleşmiştir. İslamiyet'in kabulüyle birlikte Boşnaklar, Türk kültürü ve İslam medeniyetinin havzasına girmişlerdir. Bunun bir sonucu olarak Osmanlı Türkçesi ve dinî-tasavvufî gelenekler, Bosna-Hersek coğrafyasında görülmeye başlanmış ve Osmanlı toplum hayatı, Boşnak kültüründe derin etkiler bırakmıştır. Boşnak Anonim Halk Edebiyatı'nın önemli bir türü olan sevdalinkalarda, bu tesir açıkça görülmektedir. Şekil açısından bazı yönleriyle, türkü ve manilere benzeyen sevdalinkalarda kısaca bir aşk öyküsü anlatılmaktadır. Bir makam eşliğinde ve genellikle bir enstrümanla söylenen sevdalinkalar, Balkan coğrafyasında Boşnaklara has bir türdür. Müslüman Boşnakların İslamiyet'i Türkler vasıtasıyla kabul etmesi; özellikle dinî gelenekler, uygulama, tören ve pratiklerini Türk folklorundan almalarını sağlamıştır. Dilleri farklı olsa da Boşnakların halk kültürü ile Anadolu ve Balkanlardaki Türklerin halk kültürü arasında birçok benzerlikler görülmektedir (İyiyol ve Ćatović, 2012, s. 246).

Anadolu sahasından Balkanlara uzanan süreçte genel anlamıyla Balkan sahasında özelde ise Bosna'da Türk halk kültürüne has gelenek ve görenekler, Türk yeme içme kültürü, Türk-İslam mimarisine has (cami, hamam, medrese, tekke, turbe vb.) eserler, Türk diline mahsus kelimeler ve daha birçok kültür unsuru Balkan/Bosna halk hayatına katılmıştır. Sözlü kültür ortamındaki tekerleme, bilmece, masallar, halk hikâyeleri ağıtlar ve türkülerin yaşatılan örnekleri de Bosna'daki Türk varlığının örnekleri arasında yer almaktadır. Sözlü kültür ortamında nesilden nesile aktarılarak toplumsal bellekte muhafaza edilmek suretiyle bugüne ulaşan bu neviden sözlü yaratmaların bir özelliği de tarihi bilgiyi ritim eşliğinde içermesiyle sözlü birer vesika olmalarıdır (Karataş, 2013, s. 426).

Bosna tarihinin bir bölümünü ihtiva eden Banya Luka Kalesi türküsü sözlü bir vesika olarak ihtiva ettiği malumat yazılı tarih metinlerini tamamlayıcı detaylar içermektedir. Yakıldığı sırada Hekimoğlu Ali Paşa mahiyetindeki bir asker tarafından yakıldığı tarafımızca düşünülen destani Banya Luka Kalesi Bosna'daki Türklük tarihinin silinmez izlerinden biridir (Karataş, 2013, s. 425-429). Banya Luka Kalesi türküsü deneyimle sabit olduğu icin sadece tarihi bilgi ve durumu aktarmakla kalmamış ilaveten muhasara altındaki halkın içinde bulunduğu psikolojik durumu, dönemin adab-ı muaşeret kurallarını, coğrafi ehemmiyete sahip bircok yeri, 1736- 1739 yılları icinde Bosna Halkının Osmanlı hükümetine olan samimi inanc ve güvenini de o günkü canlılığıyla günümüze taşımıştır (Karataş, 2013, s. 431). Türkünün son üç kıtasında geçen sözleri şöyledir:

Koptu andan askeri islam zahir oldı çünn sabah
Yaya asker suratiyle atlı olan çün riyah
Cümle asker alay alay yürüdü etdi revah
Nakz-ı ahd eyledi Nemce gör nice etdi gurur

Subhi kıldı vaktiyle kim ol vezir i nam dar
Kullara gıydırdı zırhlar yurudı ol bahtıyar
Sıgınup Allah a dogrı tabur uzre sah var
Nakz-ı ahd eyledi Nemce gor nice etdi gurur

İrisup Debruce'den çün cıkdı İslam askeri
Ehli kale gördü çün müminlerin bayrakları

Cümlesi şad oluban okur isbu beyitleri
Nakz-ı ahd eyledi Nemce gör nice etdi gurur (Karataş, 2013, s. 432).

Batı Trakya Türklerinde Türküler: Batı Trakya Türklerinin de zengin türkü dağarcığı vardır. Hasret ve aşk türkülerinin yanında olaylardan vücut bulmuş türküler de vardır. Batı Trakya'da, Anadolu'da olduğu gibi bir saz çalma ya da saz şairleri geleneği yoktur. Belki de bu yüzden Batı Trakya'da ün yapmış halk şairlerine pek rastlanmaz. Ancak yine de kimi şairlerimiz zaman zaman bu tarzda çalışmalar yapmışlardır (Aytaç, 2003, s. 451; Kaya, 1999, s. 220).

Romanya Türklerinde Türküler: Osmanlı mirası diğer Balkan ülkeleri gibi kökleri oldukça eskilere uzanan siyasî ilişkiler ve bölgede oluşan yoğun Türk nüfusu sebebiyle, Türk kültürünün Romen kültürü üzerinde bugün bile canlılığını koruyan derin etkileri olmuştur (Bozkurt, 2008, s. 24).

Romanya'da resmî kaynaklara göre 29.533 (1992) Oğuz (Osmanlı Türkleri) ve 24.649 (1992) Tatar Türkü olmak üzere toplam 54.173 Müslüman-Türk yaşamaktadır. Gayri resmî kaynaklara göre ise Türklerin sayısı 70.000'e ulaşmıştır. Türk azınlığın yıllar süren beraberlikle birbirine iyice kaynaşması sebebiyle nüfusların Türk ve Tatar olarak ayrılması gerçekte bir anlam ifade etmemektedir. Romanya'daki Türk azınlık büyük oranda Dobruca bölgesinde yaşamaktadır (Bozkurt, 2008, s. 9-10; Önal, 2004, s. 170). Bu bölgede Türklerin kültürel zenginliği bilinmektedir. 1262'den beri Türk kültürünün etkisinde olduğu belirtilen (Mahmut, 1997, s. 7) bu coğrafyada oluşan kültürel zenginliklerin başında türküler gelmektedir (Yakıcı, 2013, s. 340).

Romanya Türkleri, Tatar ve Anadolu Türkleri olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır (Aksu, 2013, s. 60). Enver ve Nedret Mahmut, Dobruca'ya 1860'tan itibaren Kırım ve Nogay Tatarlarının getirilip yerleştirildiğini, dolayısıyla türkülerin dil, yapı ve icrasında Tatar Türklerinin daha etkili olduğunu belirtmektedir. Bu bilim insanı ve araştırmacıların Dobruca'daki Türk halk edebiyatı metinleri içinde ilk sırada yer verdikleri türkülerin tasnifi şu şekildedir:

1. Beşik Cırları (Ninniler)
2. Bala Cırları (Çocuk Yırları)
3. Bayram Cırları (Bayram Yırları)
4. Mâneler (Maniler)
5. Şınlar (Çınlar)

6. Cırlar (Yırlar
7. Destanlar
8. Mit hem Bozlaw (Mit ve Bozlau) (Yakıcı, 2013, s. 341).

2.1.7.5. Çuvaş Türküleri

Çuvaşlar, coğrafi ve dini olarak genel Türk dünyasının kıyısında yaşayan bir Türk boyudur. Çuvaşlar Fin-Ugor ve Türk coğrafyasının kesiştiği alanda, Fin-Ugor kavimlerinden Mari (Çeremis) ve Mordvinlerin, Türk boylarından Tatar ve Başkurtların yaşadıkları alanın tam ortasında kültürel anlamda bir geçiş görevini üstlenmişlerdir (Durmuş, 2009, s. 2).

Çuvaş Türkleri Rusya Federasyonunda esas olarak Çuvaş Özerk Cumhuriyeti'nde olmak üzere İdil ve Kama nehirleri çevresinde yaşamaktadırlar. Çuvaş Özerk Cumhuriyeti dışında, Tataristan, Başkurdistan, Mari El ve Komi Özerk Cumhuriyetleri ile Ulyanovsk (Simbirsk), Samara, Tümen, Orenburg, Krasyonarsk, Saratov, Moskova, Kemerov, Hantı-Mansiskiy, Sverdloskiy, Çelyabinsk, Volgagrad, İrkutsk, Penza, Perm bölgelerinde irili ufaklı Çuvaş toplulukları yaşamaktadır (Durmuş, 2009, s. 2). 2002 yılında yapılan son sayıma göre Çuvaş Türklerinin toplam nüfusu 1. 637. 100'dür (Durmuş, 2009, s. 3).

Çuvaş Türkleri bu Türk coğrafyası ve boyları içerisinde yer alan ancak tarihi ayırıcı sebeplerden dolayı Türk Dünyasından en uzakta kalan bir Türk boyudur. Çuvaşça Türk dili grubu içerisinde coğrafi bakımdan bir kıyı dili konumundadır. Çuvaş Türkleri sadece Türk dili değil, Türk tarihi, edebiyatı, antropolojisi, kültürolojisi (müzik, folklor vd.) açısından Türk Dünyasının en ilgi çekici boylarından biridir (Durmuş, 2009, s. 1).

Çuvaş geleneğinde türkü karşılığı olarak 'yurrisem, takmak, peyit' terimleri kullanılmaktadır. Tıpkı Türkiye sahasının türküsü gibi Çuvaş sahasının yurisi de anlam bakımından çok geniştir. Terim her türlü ezgiyi kapsamaktadır. Yuriler konuları ve söyleniş yerlerine göre çeşitlenmekte ve adlandırılmaktadır (Yakıcı, 2013, s. 361). Peyitler ise genellikle klasik doğu edebiyatında olduğu gibi beyit nazım biçimiyle oluşturulmakla birlikte, Tatar ve Başkurt Türklerinin halk şiiri geleneklerindeki gibi dörtlükler halinde oluşturulanları da vardır (Yakıcı, 2013, s. 373).

Özellikle türkü türü açısından çok zengin olan Çuvaş halk edebiyatı içinde epik şiir örnekleri bulunmayışı dikkat çekmektedir. Bu özellikten ilk kez Finlandiyalı

araştırmacı A. Ahlquist, Nachrichtenüber Tschuwaschen und Tscheremissen (1859) adlı kitabında söz etmiştir: *Çuvaş şiiri çok zengin ve çok güzel. Epik türküler ve büyü türküleri yok. Ancak büyü türküsü yerine geçebilecek 'jómse'ler (büyücü; büyü) var* (Benzing 1959, s. 843; Ceylan, 1996, s. 211).

Çuvaş türküleri daha çok lirik ağırlıktadır. Mészáros, Çuvaş halk şiiri örneklerini içeriklerine göre bir tasnife tabi tutar. Bunlar: halk türküleri, eğirme türküleri, bira türküleri, asker türküleri, düğün türküleri ve ölüm türküleridir. (Bayram, 2011, s. 98-99).

2.1.7.6. Gagavuz Türklerinde Türküler

Gagavuzlar, Ortodoks Hristiyan Türklerdir. Günümüzde dünyanın birçok yerinde Gagavuz'a rastlamak mümkündür. Fakat Gagavuzlar, en yoğun olarak Moldova Cumhuriyeti'nin güneyinde, Gagavuz Yeri adlı özerk bölgede yaşamaktadır. Gagavuz Yeri'nde yaşayan Gagavuz Türklerinin toplam nüfusu 160 bine yakındır. Buradaki Gagavuzlar toplam 4 şehir ve 26 köyde yaşamaktadır. Ukrayna, Romanya, Bulgaristan, Kazakistan, Yunanistan, Brezilya, Amerika gibi birçok ülkede de yerli Gagavuzlar ve Gagavuz diasporaları bulunmaktadır (Iusıumbeli, 2013, s. 103).

Sözlü Gagauz halk edebiyatında en fazla yaygın olan türkülerdir (Arnaut, 2008b, s. 190). Türküler sözlü halk edebiyatında asırlarca Gagauz halkın zengin ruhunu, dünyaya bakışını, üzüntü ve sevinçlerini, onların çalışkanlığını yansıtmışlardır. Ezgiyle ve çoğu zaman müzik eşliğinde söylenen bu tür genellikle kadınlar tarafından söylenmektedir. İçinde bin bir türlü güzelliği ve zenginliği barındıran sözlü gelenek yetenekli halk sanatçıları vasıtasıyla bugüne kadar getirilmiştir. Bugün de halk edebiyatı ve folklor değerleri Gagauzlar arasında yoğun ilgi görmektedir. Gagauz halk edebiyatı yakın ve uzak tarihten pek çok önemli olayı, insanî dramı, çaresizlikleri ve arayışları günümüze taşımış ve bu konuları türkülere dökmüştür (Arnaut, 2009, s. 6).

Gagauz türkülerini konu bakımından iki ana başlık şeklinde sınıflandırabiliriz: Aşk konulu türküler ve trajik türküler. Bu konular hemen hemen tüm anonim halk edebiyatı türlerinde yer aldığı gibi türkülerde de kendi önemini göstermiştir (Arnaut, 2009, s. 6).

Anadolu sahası türkülerinde olduğu gibi Gagauz türküleri de ortak Orta Asya geçmişimizden bugüne kadar devam eden âdetlerimizin icrasında yakılır ve okunurlar. Bu âdetler ve türkü okuma geleneği hemen hemen bütün Türk boylarında birbirine

benzemektedir. Gagauz Türkleri hamur yoğururken “hamur türküsü”, gelini giydirirken ve evden çıkarırken “gelin türküsü” veya “gelin ağlatma türküsü”, güvey tıraş olurken “tıraş türküsü” söylemektedirler (Argunşah, 1993, s. 33; Arnaut, 2008b, s. 192).

Gagauz türküleri şu şekilde tasnif edilebilir:

1. Ballada türküleri
2. Aşk türküleri
3. Kahramanlık türküleri
4. Tarihî olayları konu eden türküler
5. Çümbüş (güldürücü) türküler
6. Karşılıklı atışma türküleri
7. Dernek türküleri
8. Savaş türküleri
9. Gurbet türküleri
10. Dinî (kilse) türküler (ayinler)
11. Düğün Türküleri
    - 11.1. Pelik örme türküsü
    - 11.2. Tıraş türküsü
    - 11.3. Duvak türküsü
    - 11.4. Horu (halay) oynanırken söylenen türküler
12. Olay türküleri

12.1. Trajik türküler

13. Gurbet türküleri
14. Dizmekler (ağıtlar)
    - 14.1. Hüzünlü türküler
15. Beddua içerikli türküleri
16. Ninniler ve Çocuk türküleri
17. Aile ile ilgili türküler (Arnaut, 2008b, s. 194).

2.1.7.7. Hakas Türküleri

Esas olarak geçen yüzyılda Abakan Türkleri olarak adlandırılan Hakaslar çeşitli ağız ve lehçeleri konuşan Güney-Sibiryalı Türk halklarının bir bölümüdür. Doğu Sibirya’nın güneyinde yaşayan Hakaslar Sagay, Kaça, Beltir, Şor Türklerinden oluşur

(Ölmez, 1996, s. 6). 2010 nüfus sayımına göre Rusya Federasyonu'nda 72.959 Hakas mevcuttur. Bunların %87'si kendi ülkelerinde, %6'sı Krasnoyarks krayında, %2'si Tuva Cumhuriyetinde ve %1'i de Kemerovo'da yaşamaktadırlar. 1926'da Hakasya nüfusunun %50'sini oluşturan Hakaslar, bugün %12'lik oranlarıyla kendi ülkelerinde bile küçük bir azınlık durumundadırlar (Yiğit, 2012, s. 29).

Halk türküsü terimini karşılayan ır, sarın ve tahpahlar çok çeşitli konularda söylenmektedirler. "Hakas halkının iç dünyasının zenginliği halk edebiyatı ürünlerinin zenginliği şeklinde ortaya çıkmaktadır. Hakas sözlü edebiyatında çok zengin olan şarkı türü, aşağı yukarı her edebi türün içinde sıkça kullanılır. Özellikle İyus bozkırlarında, Kuzey Hakasya'da yaşayan halkın sözlü edebiyatında şarkı türü çok daha zengin, melodiktir. Şarkı türü de kendi içinde ır (Sagay ve Şorlarda sarın) ve tahpah türlerine ayrılmaktadır. Irlar da konularına göre de kendi icinde çeşitli alt gruplara ayrılır. Ölüm törenlerinde söylenen ağıt, çobanların söylediği ve sadece *ayanım-ayan* ya da *aydım-paydım* gibi iki kelimeden oluşan ve belirli bir ritm ile söylenen *tik sarın*'lar bunlardan bazılarıdır. Tahpah ise ırlardan sadece şekil bakımından ayrılmaktadır" (Killi, 2000, s. 72-73).

2.1.7.8. Irak/Kerkük Türkmenlerinde Türküler

"Irak Türkmenleri merkezi Kerkük olmak üzere Irak'ın kuzeyinde, İran Türkmenleri ise merkezi Kümbet olmakla beraber İran'ın kuzeyinde Hazar Denizi'nin doğusu ve Türkmenistan Cumhuriyeti'nin güneydeki sınırı ötesinde yaşamaktadır" (Dieji, 2009, s. 16).

Irak'taki Türkmen halkı bin yılı aşkın bir süredir Altunköprü, Bağdat, Erbil, Hanekin, Karatepe, Kerkük, Kifri, Mendeli, Musul, Telafer, Tuzhurmatu, Tazehurmatu gibi şehirlerde yaşamaya ve Türk kültürünü yaşatmaya devam etmektedirler.

"Irak'ta 3 milyon Türkmen yaşamaktadır ve dolayısıyla mühim bir azınlığa sahiptir" (Hazar, 2007, s. 358; Uluhan, 200, s. 132). Bağdat'ın bilfiil 659 yıl, kuzey Irak'ın da bilfiil 800 yıl Türk hâkimiyeti altında kalması, bu süreler zarfında icra edilen müziğin büyük ölçüde Türk müziği olmasını sağlamıştır (Nakip, 2009, s. 4).

Kerkük Türkmenlerinin halk edebiyatında türkü beste, şarkı, hoyrat gibi terimlerle isimlendirilmiştir. "Kerkük havalarının ve daha doğrusu Irak Türkmen ezgilerinin doğuşu ve gelişmesi, Irak makamlarının tekâmül tarihiyle ahenkli olup çok zaman yan yana yürüdüğü görülmüştür" (Terzibaşı, 1980, s. 13). Bazı Iraklı yazarlar,

Irak makamları ve bunlara bağlı olarak söylenen beste (türkülerin) tarihini esassız olarak 300 yıllık gibi kısa bir zamana götürmektedirler. Herhalde bununla Irak makamlarının olgunluk çağı kastedilmiş olsa gerektir. Yoksa sadece -hoyrat- havasının başlangıcı bile Irak'ta uzun bir süre yaşayan tanınmış Türkmen musikişinası Abdülkadir Maragi, hatta ondan daha önce gelen Kemal Tevrizi çağına ulaştırmanın ihtimali mümkündür (Terzibaşı, 1980, s. 13-14).

Ünlü Iraklı tarihçi Abbas el-Azzavi, 'Moğol ve Türkmenler Devrinde Irak Musikisi' adlı Arapça eserinde Hicret'in 656. yılında Moğolların Irak'a yaptıkları akınları sırasında kendilerine mahsus musikiyi de getirdiklerini, ancak bu devirde Irak'ta yaşayan Türkler arasında Türk musikisinin eskiden de mevcut olduğunu açıklamaktadır (Terzibaşı, 1980, s. 14).

Iraklı Türkmenler türkülerini yüze yakın makamla icra ederler. Bunların içinde en çok Türkmen Bayat aşiretinin icadı olan Bayat, güçlü makam okuyucusu Şaltağ'ın icat ettiği Tiflis makamlarıyla Kazzaz, Nari, Miskin, Reşidî, Tahir (Zengüle/ Zengene), Ümergele makamlarıdır (Terzibaşı, 1980, s. 30-36; Kaya, 1999, s. 224).

Irak Türkmenleri ile Anadolu Türkmenleri arasında hiçbir fark yoktur. *Kerkük havaları, bir taraftan Azerî havalarına benzerken, öte yandan Anadolu, özellikle Urfa, Elazığ ve Diyarbakır havalarına benzemektedir. Hiç de tesadüfî olmayan bu müşterekliği uzun havalarda olduğu kadar kırık havalarda da görmek mümkündür* (Nakip, 2009, s. 14).

Uzun hava sınıfına giren türküleri basmakalıp biçimde olmayan ve az çok tasarrufla okunabilen ve daima tek şahıs tarafından dolamalı olarak yüksek perdelerden şahlana şahlana söylenen nağme tarzını içine almaktadır. Bu sınıfa makam ezgileri; hoyrat ezgileri, karabağ havası, divan, Celal Beg kürdosu, gazel, âşık havaları, kerem havası, sazlamağ (ağıt), leyle, … girer (Terzibaşı, 1980, s. 29-30).

Kısa hava türküleri ise usul ve ölçü bakımından belirli basmakalıp biçiminde olup topluluk tarafından okunabilen ve notaya kolaylıkla alınan şu ezgilerden ibarettir; beste (halk türküsü), tenzile (dini türkü ve şarkı), şarkı (marş ve asker türküsü), halay ve oyun havaları (Terzibaşı, 1980, s. 30). Ayrıca uzun havayı andıran ve kısa havaya da benzeyen daha doğrusu her iki sınıfın bazı unsurlarını kendinde toplayan ve bu sınıflardan hangisine geçirilmesi zorluk yaratan bir bölük ezgiler de vardır (Terzibaşı, 1980, s. 30).

Kerkük folklorunda halk türküleri rengârenkliğine, güzelliğine, akıcılığına göre halk tarafından çabuk kavranılır ve çok geniş yayılan lirik tiptir (Rahımlı, 2013, s. 287).

Kerkük türkülerinin en büyük sınıfını lirik türküler oluşturmaktadır (Nakip, 2009, s. 76). Irak Türkmen türkülerinde "aşk" teması çoğunluğu teşkil etmektedir. Genellikle aşkın doğurduğu hasret ve özlem konulu türkülerin yanında herhangi bir sebeple vatanından ayrı düşmüş kimselerin aynı duygularla seslendiklerinin de oluşu bize, Irak Türkmen türkülerinin sadece iç dünyayı değil, sosyal hayatı da aksettirdiğini göstermektedir (İbrahim, 2009, s. 172).

Yöreye ait türküler içerisinde bölgenin tarihi gelişim süreci içerisinde yaşadıklarını sergiler nitelikte olan olay türkülerinin de önemli bir yeri vardır. "Kerkük'te söylenen olay türkülerinin bir kısmı diğer Türk yörelerinde vuku bulup yankıları Kerkük'e kadar gelen türküleri içerirken, diğer bir kısmı da Kerkük yöresinde meydana gelen türkülerdir. Arap yörelerinde meydana gelmiş hiçbir olay bu türkülere konu olmamıştır. Genelde savaş, bozgun, ayaklanma, kahramanlık, eşkıyalık, cinayet ve büyük aşk olayları gibi temaları işler (Nakip, 2009, s. 108). Olay türküleri içerisinde değerlendirilen ve Kerkük folklorunu yansıtan önemli türküler arasında yer alan bir türküyle örnek verecek olursak:

Yürüdüğ Edirne'den
Kol polat demir beden
Allah bize yar ossa
Aceb korharıg neden

İstanbul bağ içinde
Atrafı dağ içinde
Gel öpüm gözlerivden
Dediğiv bağ içinde

İstanbul dağ başında
Gözüm kaldı kaşında
Vurulmuşam bir yara
On üç on dört yaşında (Nakip, 2009, s. 112).

Kerkük'te kullanılan halk musikisi aletlerinden bazıları şunlardır; meyter (davul), zurna, zurnapa, dümbelek, kaşık, çarpara, tef, zilli tef, zincirli tef, zil, dumbulbas, ney, bülül, saz ve santur (Terzibaşı, 1980, s. 24).

Kerkük havaları 1956 yılından beridir Türkiye radyolarında birçok ses sanatkârları tarafından banda alınarak yayınlanmaya başlanılmıştır. Kerküklü Abdülvahit Küzecioğlu ve Abdurrahman Kızılay yoluyla derlenen bu türküler, başlangıçtan beri Türkiye'de Mustafa Geceyatmaz, Neriman Altındağ Tüfekçi, Nezahat Bayram, Saniye Can, Muazzez Türing, Nuri Sesigüzel ve daha çok Urfalı Mehmet Özbek tarafından yaygınlaştırılmıştır (Terzibaşı, 1980, s. 20).

2.1.7.9. Karaçay-Malkar Türküleri

Günümüzde yoğun olarak Rusya Federasyonu'na bağlı Karaçay-Çerkes ve Kabardey-Balkar şeklinde iki ayrı özerk cumhuriyet içerisinde yaşayan Karaçay-Malkar Türklerinin nüfusu yaklaşık 300 bin kişidir. Kuzey Kafkasya'nın merkezî kısımlarında yaşayan bu küçük Türk boyu, Kumuk ve Nogay Türkleriyle birlikte bölgenin Türk unsurunu teşkil etmektedir (Adiloğlu, 2008, s. 145).

Karaçay-Malkarların zengin bir sözlü edebiyatı vardır (Arbatlı, 2014, s. 111). Karaçaylarda türkü denilince karşımıza cır terimi çıkmaktadır. Cırlar konularına göre tarihi cırlar, avcılık cırları, kahramanlık cırları, aşk cırları, tabiatla ilgili cırlar, beşik cırları, nükteli ve mizahi cırlar şeklinde sınıflandırılabilir (Yakıcı, 2013, s. 393). Karaçay halk cırları, sıbızgı, kıl kobuz, tiyekli kobuz adı verilen müzik aletleri eşliğinde ezgili bir şekilde terennüm edilmiştir (Yakıcı, 2013, s. 393). Karaçay halk cırları 8-9'lu hece ölçüsüyle kurulmakta ve dörtlüklerden meydana gelmektedir. Konu bakımından da hayli renkli ve zengindir (Yakıcı, 2013, s. 393-394).

2.1.8.10. Karakalpak Türküleri

Karakalpak Muhtar Cumhuriyeti, Özbekistan Cumhuriyeti'ne bağlı, özerk bir cumhuriyettir. Karakalpakistan toprakları güneydoğuda Özbekistan, güneyde Türkmenistan, batı, kuzey ve doğuda Kazakistan'la çevrilmiştir (Yılmaz, 1997, s. 1320).

Kazak, Türkmen ve Özbek Türkleriyle asırlardır iç içe yasayan Karakalpak Türkleri, bir taraftan yerleşik, diğer taraftan atlı-göçebe kültürün etkisini sözlü kültür ürünlerine taşımıştır. Karakalpakistan'ın Aral Gölü, Kızıl ve Karakum Çölleri arasında kalan, bir anlamda yalıtılmış coğrafi konumu nedeniyle, Karakalpaklar sözlü kültür ürünlerini canlı bir şekilde yaşatmışlardır. İşte bu sebeplerden dolayı, Karakalpak Türkleri folklor ürünleri bakımından zengin bir mirasa sahiptir (Fedakâr, 2008, s. 150).

Karakalpak Türklerinde halk şiiri karşılığı olarak kosık, cır terimleri kullanılmaktadır. Karakalpak Türklerinde kosıklar şu şekilde tasnif edilmektedir:

1. İş kosıkları
2. Sevgi kosıkları
3. Din ve dini konularla ilgili kosıklar
4. Çocuk kosıkları
5. Termeler
6. Tolgavlar
7. Tarihi cırlar (Yakıcı, 2013, s. 399-400; Tacimuradov, 1980, s. 16).

2.1.7.11. Kazak Türküleri

Kazakistan bağımsız yedi Türk devletinden biri olarak oldukça geniş bir coğrafyada; dünyanın en büyük dokuzuncu ülkesi olarak Türk tarihinin en önemli boylarına yurt olmuş bir ülkedir. Türk dünyasının tam ortasında bulunan Kazaklar ortak kültür ve tarihi bir geçmişe sahip olduğumuz Türk topluluklarından biridir.

"Kazakçada halk şiirlerinin, Türkiye Türkçesindeki gibi tasnifini karşılayan bir kavram yoktur. Hepsine *şiir* denmektedir. Kazak halk şiirleri değişik şekillerde sınıflandırılmıştır. Bunlardan arasında yer alan iki tasnif şu şekildedir:

a. Birinci Tasnif:
   1. Turmıs-Salt Ölenderi
   2. Lirikalık Ölender (Uhatov, 1974, s. 75).

b. İkinci Tasnif:
   1. Salt Ölender (Gelenek görenekle ilgili şiirler)
   2. Lirikalık Ölender (Lirik şiirler)
   3. Tarihi ölender (tarihi şiirler) olarak üç gruba ayrılır" (Aytaç, 2003, s. 421).

Kazaklar arasında türik halık ani veya türki terimleriyle karşılanan türküler konularına göre de farklı isimlerle anılabilirler. Örneğin "Gelin kızın evden alındığı sıra söylenen türkülere Kazaklar *car car,* derler. Car car türküleri; acı, umut ve dilekleri ihtiva eden türkülerdir. Car car türküsüne önce damadın tarafı başlar. Mısralar "car car"

diye bitirilir. Dörtlük sayısı 4-6 arasında değişen bu türkülerin 7-8 hecelidir. Az da olsa 10-11 heceli şekilleri de vardır" (Kaya, 1999, s. 228).

2.1.7.12. Kıbrıs Türküleri

1571'de, değişik sebeplerle adayı fetheden Osmanlı Devleti, Anadolu'nun çeşitli yerlerinden özellikle belli meslek kollarına mensup aileleri getirterek buraya yerleştirmiştir (Hakeri 1993, s. 236-238). Bu yerleşmeler 18. yy. sonuna kadar devam etmiş ve buradaki kültür daha sonraları da sürekli Anadolu'dan beslenmiştir. Adaya gelen halk, kendi sözlü kültürünü beraberinde getirirken, buradaki ortak yaşam ve coğrafyanın etkisiyle birlikte, adada Kıbrıslı Türklere özgü bir kültürel yapı şekillenmiştir. Birlikte getirdikleri sözlü kültürün üzerine, kendileri de yenilerini ekleyerek, kuşaklar boyunca kültürel değerleri aktarmak suretiyle devam ettirip günümüze getirmişlerdir (Reyhanoğlu, 2013, s. 343).

"Bir Türk yurdu olan Kıbrıs adası kendine özgü kültürünü günümüze dek yaşatmış ve bu kültürle adadaki diğer yaşayanları da etkilemiştir" (Öznur, 2011, s. 84). Bu özgün kültür içerisinde üstlendikleri işlevler bakımından da dikkat çekici olan türkülerin yeri ayrıdır.

"Kıbrıs türkülerinin tümüne baktığımız zaman adanın geçmiş sosyal ve kültürel yaşamı gözler önüne serilmektedir. Bütün değerler, halk âşığının belleğinde günümüze kadar taşınmış ve yaşatılmıştır. Özellikle sanayinin Kıbrıs'a geç gelmesi ve de ağır sanayinin olmayışı, ada toplumunun kültürel ve sosyal yapısını uzunca bir süre fazla etkilememiştir" (Öznur, 2011, s. 85).

Her ne kadar on bir heceli mısralardan oluşan bentlerle söylenmiş örnekler bulunsa da Kıbrıs türküerinin çoğunluğu manilerle vücuda getirilmiştir. Lirik türkülere nazaran hareketli türküler fazladır. Kafiye, muhteva yönünden ve tasnifi açısından Türkiye ile benzerlik gösterir (Aytaç, 2003, s. 450; Kaya, 1999, s. 228). Bu benzerlik aşağıdaki türkü ile örneklendirilebilir:

Sabahın seher vahdında (aman) görebilsem yârimi
Gül dalına bülbül(da) gonmuş (aman) diyner ahüzarımı
Elimden almak dileller (aman) benim nazlı yârimi
Go bir zaman böyle (da) galsın (aman) hoşumdur yar hoşumdur

Sabahın seher vahdında (aman) oturmuş İncil okur
Ben o dilden ağnamazdım zanneddim bülbül şakır
Ben yârimi şimdi buldum hele dostlar çok şükür
Bu güzellig saŋa (baŋa) galmaz (aman) geleceysaŋ gel şimdi

Endim yârin bahçesine gara dut barmag gibi
Eyildim bir yâre bagdım yar yüzü gaymak gibi
Sarılalım gel yatalım Şirinle Ferhad gibi
Bu güzellig sana (baŋa) galmaz (aman) geleceysaŋ gel şimdi

Endim yârin bahçesine gülleri filcan gibi
Yanağında üş beŋi var her biri mercan gibi
Sarılalım gel yatalım ikimiz bir can gibi
Bu güzellig saŋa (baŋa) galmaz (aman) geleceysaŋ gel şimdi (Öznur, 2011, s. 86).

2.1.7.13. Kırgız Türküleri

Türkistan, diğer bir deyişle Orta Asya'da konumlanan ve büyük Türk Dünyasının diğer bir parçasını teşkil eden Kırgızlar, oldukça zengin bir halk edebiyatına sahiptir. Bu zenginliği oluşturan söz konusu ürünlere baktığımızda, Kırgız tarihi ile müsemma daha çok lirik eserlerden oluşan dokunaklı, hüzünlü parçalar olduğunu görmekteyiz. Bu şekilde halkın iç dünyasına tercüman olan ürünlerden biri de Kırgızların ır adını verdikleri türkülerdir.

"Anadolu'da olduğu gibi, Kırgız Türkleri arasında da ırlar, en yaygın halk edebiyatı türlerindendir. Konularına göre Kırgız ırlarını tasnif ettiğimizde; emgek (iş) ırları, kaada-salt (gelenek-görenek) ırları, koşok (ağıt) ırları, tabiyat (tabiat) ırları, arman (dilek-arzu) ırları, süyüü (aşk-sevda) ırları, sanat-nasiyat/terme (nasihat) ırları, din ırları, tarihiy (tarihî) ırlar, kereez (vasiyet) ırları, beşik ırları (ninniler), oyun ırları, aytış (karşılıklı atışma) ırları, ırım ve em-dom (efsun-deva) ırları şeklinde gruplandığını görmekteyiz" (Yıldız, 2006, s. 64).

Her kültürde olduğu gibi Kırgız halk şiirinde de ritüelistik türler ya da tören türküleri (*salt ırları*) önemli yer tutmaktadır. Kırgız sözlü edebiyatında *Kaada-Salt Irları* (Gelenek Görenek Türküleri) olarak adlandırılan türlerin birçoğu bir tören

bağlamında icra edildiği için bunları "tören türküleri" başlığı altında değerlendirmek mümkün görülmektedir. Kırgız Türklerinde, törenlerde uygulanan ve çeşitli bölümlerden oluşan ritüellerin her aşamasında törenin muhtevasına uygun şiirler okunmaktadır (Temür, 2010, s. 299).

İcra edildikleri ritüellere göre ritüelistik türler iki ana başlık altında sınıflandırılabilir:

I. Geçiş Ritüellerinde İcra Edilen Türler

A- Doğum İle İlgili Ritüellerde Okunan Türler

1. Kindik Ene'nin Batası
2. Ad Verme Ritüelinde Okunan Batalar
3. Beşik Toyunda Okunan Beşik Irları
4. Tışoo Kırkuu'da Okunan Irlar

B- Evlilik İle İgili Ritüellerde Okunan Türler

1. Toy Baştar Irı
2. Car Körüü Irı
3. Car-Car Irı
4. Ölöñ
5. Kız Uzatuu (Gelin Ağıtı)

C- Ölüm İle İlgili Ritüellerde Okunan Türler

1. Kereez Irları (Vasiyet Irları)
2. Uguzuu Irları (Duyurma Irlarõ)
3. Koşok/Coktoo (Ağıt)
4. Köñül Aytuu/ Köñül Cubatuu (Taziye Irları)

II. Takvimsel Ritüellerde Okunan Türler

A- Nevruz İle İlgili Ritüellerde Okunan Türler

1. Sümölök Kazanı Başında Okunan Irlar
2. Sümölök Aşı Yenildikten Sonra Okunan Irlar
3. Dambır Tas Irı (Temür, 2010, s. 299-300).

2.1.7.14. Kırım-Karay Türküleri

Hazar Kağanlığının bakiyesi oldukları düşünülen ve M.S. IX. yüzyılda Museviliğin Karaizm mezhebini kabul etmiş olan Karay Türkleri, bugün başta Kırım,

Litvanya ve Polonya olmak üzere Mısır, İsrail, Amerika, İsviçre, Fransa, İngiltere, Belçika, Kuzey Afrika, İspanya, İran, Ermenistan, Kafkasya, Güney Rusya ve İstanbul'da dağınık cemaatler hâlinde yaşamaktadır. UNESCO'nun, siyasi, coğrafi, dini, ekonomik ve sosyolojik sebeplerden dolayı nüfusları azalan, dillerini ve kültürlerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalan Karayları "Yok Olmaya Yüz Tutmuş Milletler" listesine almasından sonra bilim âlemi Karaylarla ilgilenmeğe başlamış ve Karayları konu alan pek çok çalışma yapılmıştır (Şayhan, 2012, s. 94).

Anavatanları Kırım Yarımadası olan Karaylar, XIV. Yüzyılın sonunda Litvanya büyük prensi Vitold tarafından Litvanya'ya yerleştirilmişlerdir. Bugün Litvanya-Polonya sınırında yaşamaktadırlar. Her ne kadar Slavların etkisinde kalmışlarsa da dillerini ve törelerini korumasını bilmişlerdir. Musevi inanca sahiptirler. Nüfusları 3.000 kadardır. Dilleri Kıpçak-Kuman Türkçesidir (Aytaç, 2003, s. 450).

Kırım-Karay türküleri de şekil bakımından Anadolu türküleriyle benzer özelliklere sahiptir. Bu durum, türkünün bağımsız bir kuruluş ya/da tür olmadığının, sözden çok ezgi ile bağlantılı olduğunun kanıtıdır. Türkülerin yapısı çok değişiktir. Halk şiiri türlerinden her biri türkü olabilir (Dizdaroğlu 1969, s. 107; Şayhan, 2012, s. 95).

Zaatov'a göre Anadolu'dan Kırım Yarımadası'na Anadolu Türklerinin yarattığı türkülerin yayılması 13. yy. başlarından itibaren başlamıştır ve Anadolu türkülerinin Kırım'a ulaşımını tarihi akış içerisinde yaşanan göçler ile meddah, âşık, ozan, neyzen ve başka türlü sanatçı grupları tarafından başlamıştır (Zaatov, 2013, s. 319-320).

Farklı coğrafyalarda yaşasalar da ortak duygu ve düşüncelerle hareket eden Türk topluluklarının sözlü kültür ürünlerinde bu benzerliklerin olması son derece doğaldır çünkü türküler Türklerin sosyal, siyasî ve kültürel hayatının her safhasında ve sayfasında söylenmiştir. Türk insanının aşk, ölüm, ayrılık ve gurbet duygusu karşısındaki tavrı yaşanılan coğrafya ve inanç olgusu farklı olsa da değişmemiştir. Sebebi ne olursa olsun bugün Anadolu'nun Antalya, Kayseri, Elazığ, Kırşehir, Şanlıurfa, Balıkesir, Ankara, Diyarbakır, Erzurum, Afyon, Aydın, Edirne, Bolu, Adana ve Adıyaman yörelerinde söylenen bir türkünün bütün hâlinde olmasa da ya bir bendinin ya/da bağlantı kısmının Kırım-Karayları arasında söylendiğini görmekteyiz. Bu durum yayılma esnasında kulaktan kulağa dolaşan türkülerin ya en çok sevilen kısmının ya da bağlantı kısmının hatırlandığıyla açıklanabilir. Alınan bir dörtlüğün üzerine ya bir türkü inşa edilmiş ya da bağlantı kısmı bir türkünün bendi hâline dönüşmüştür (Şayhan, 2012, s. 104).

Kırım türküsüne örnek olarak verdiğimiz aşağıdaki türkü, türkü söylenen mekanın, coğrafi konumun Türkler için türkü söylemeye hiçbir engel taşımadığını, öz kültürün Türk'e türkü söyletmeye devam ettiğini ve sahip olunan ortak bağları gözler önüne sermektedir:

Kırımın çevresi bustan	Kırımın çevresi bostan
Ben ayrıldım eşten dusttan	Ben ayrıldım eşten dosttan
Endi çıhtıh yurdımızdan	Şimdi çıktık yurudumuzdan
Eman Mevlam kutar bizi	Aman Mevlam kurtar bizi
Abab boldo abab boldo	Köpük oldu köpük oldu
Yanğan ciğer kabâb boldo	Yandı ciğer kebap oldu
Ağyar bizge sebeb boldo	Ağyar bize sebep oldu
Eman Mevlam kutar bizi	Aman Mevlam kurtar bizi
Amayl tahsın kuynıma	Hamayıl taksın koynuma
Ecelni aldım buynıma	Eceli aldım boynuma
Tüştüm İslam yulına	Düştüm İslam yoluna
Eman Mevlam kutar bizi	Aman Mevlam kurtar bizi
Samâvarğa su kerek	Semavere su gerek
Yaş yigetke kız kerek	Genç yiğide kız gerek
Biz vaynadan kaytkan son	Biz savaştan dönünce
Bizim için kız kerek	Bizim için kız gerek
Samâvarım kalaysız	Semaverim kalaysız
Çayı da damsız	Çayı da demsiz
Beni kefim buzulğan	Benim keyfim bozuldu
Kaldım âlsız	Kaldım halsiz (Kakuk, 1993, s. 151-152).

2.1.7.15. Kumuk Türküleri

Çok uluslu bir cumhuriyet olan Dağıstan doğuyu güneydoğu Avrupa ile güneyi de kuzeyle kavuşturan önemli yollarında bulunmaktadır. Dağıstan'ın bulunduğu yer,

Dağıstan halklarının diğer haklarla ekonomik ve kültür ilişkilerine elverişlidir. Kafkasya topraklarında bulunan Dağıstan zengin tarihe ve kültüre sahiptir. Dağıstan'da otuzdan fazla millet yaşamaktadır. Bundan dolayı Dağıstan halkları birçok kültürel katmandan oluşmaktadır. Kumuk milleti de Dağıstan'da yaşayan diğer milletler gibi kendine özgü kültüre ve tarihe sahiptir. Kumuk halk folkloru zengindir ve zengin hazinesinin içinde yırlar önemli bir yer tutar (Gadgiyeva, 2013, s. 291).

Kumukların güçlü bir türkü yakma ve icra geleneği ile zengin bir türkü repertuarının bulunduğu ve bunların diğer Türk topluluklarıyla paralellik gösterdiği belirtilmektedir (Yakıcı, 2013, s. 440'dan; Pekacar, 1998, s. 320-325).

Kumuk Türklerinin türkü geleneği içinde yer alan ilk ve önemli unsur yırlardır. Geleneği destekleyici ikinci unsur ise sarındır (Yakıcı, 2013, s. 440). Kumuklar, türkü yerine yır sözünü kullanırlar. Toylarda kız ve erkeklerin karşılıklı olarak okudukları türkülere sarın denilir. Sarınlar daha ziyade manilerden oluşan dörtlük şeklinde türkülerdir (Aytaç, 2003, s. 376; Kaya, 1999, s. 230).

Kumuk yırları milletin asırlarca süren düşüncelerini ve duygularını, tarih, ahlak, dünya görüşünü yansıtmaktadır. Bundan dolayı Kumuk yırları toplumun ve bireylerin ahlaki, hukuk kurallarını da dikkate almaktadır (Gadgiyeva, 2013, s. 291). Kumuk yırlarının çeşitli türleri ve özellikleri vardır. Mitoloji, efsaneli, tören, kahraman ve aşk yırları sosyal hareketlerini düzenleyen faktörlerle sıkı sıkıya bağlı olmaktadır (Gadigiyeva, 2013, s. 292).

Kumuklarda sarınlar, yani türküler birkaç gruba ayrılmaktadır:

1. Haşık sarınlar
2. Kahramanlık sarınlar
3. Tarihi sarınlar
4. Karşılıklı atışma sarınlar
5. Asker savaş sarınlar
6. İlahiler, dini sarınlar
7. Düğün sarınlar
8. Halalay-eski düğün sarınlarının bir versionu
9. Şahalaylar
10. Algış ve kargış beddua sarınlar
11. Ninniler ve çocuk sarınlar
12. Ayduvlar

13. Mashara (şaka) sarınlar vs. (Halipayeva, 2013, s. 746).

2.1.7.16. Lazkiye Türkmenlerinde Türküler

Lazkiye bugün Suriye sınırlarında kalmış, Antakya'ya takriben 40 km mesafede yer alan bir şehirdir. Şehir uzun yıllar Türk hâkimiyetinde bulunmuş, Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda yenilmesi üzerine şehir, Ekim 1918 yılında ilk önce İngilizler müteakiben de Fransızların işgaline uğramıştır. Halen Suriye'ye bağlı bir idari birim olarak yönetilen şehir, Suriye'de Türkmenlerin yaşadığı bölgelerden biridir (Erkoçoğlu, 2013, s. 297).

"Suriye'de gün geçtikçe Türkmenler arasında halk Arapçasının daha fazla kullanıldığı ve Arapça halk şiirleri dahi bu gölgede daha çok kabul ve itibar gördüğü düşünüldüğünde, Türkmenlerin nezdinde Türkçenin geleceğinin çok da iyi durumda olmadığı üzülerek ifade edilmektedir" (Erkoçoğlu, 2013, s. 307). Bu noktada türkülerin kültürel devamlılığı sağlama ve eğitim verme gibi önemli işlevler üstlendikleri söylenebilir.

Lazkiye Türkmenleri tarafından icra edilen türküler de türkü söyleme kültürün ayrılmaz bir parçasıdır. "Mehmet Refik Temîmî ve Mehmet Behçet Bey'ler tarafından Lazkiye kazasını kapsayan *Beyrut Vilayeti 2 Şimal Kısmı* isimli kitapta yer alan ve Anadolu'da özellikle Kemah taraflarında okunduğu ifade edilen, Lazkiye Türkmenleri arasında ünlü olan türkülerden biri şöyledir:

Karşıdan kaz geliyor
Yolunmuş az geliyor
İşte sana haber
Nişanlın vaz geliyor (Erkoçoğlu, 2013, s. 297-307).

2.1.7.17. Nogay Türküleri

Nogay Türkleri de birçok geleneği paylaşan Türk dünyasının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. "Nogayların çoğunluğu, Kuma ve Terek ırmakları arasında Nogay bozkırlarında, Çeçen, İnguş ve Karaçay Özerk bölgelerinde, İdil Nehri, Aral Gölü ve Sir Derya ırmağına kadar olan geniş sahada, Stavropol vilayetinde, Dağıstan Muhtar ülkesinde, toplu olarak Astrahan ülkesinde, Krasnador ilçesinde Kuzey Kafkasya'da, Hazar bozkırlarında, Kırım ve kuzeyinde, Barı Türkiscan'da, Litvanya'da,

Bulgaristan'da, Dobruca'da, Romanya (Köstence), ve Türkiye'de yaşamaktadırlar“ (Güllüdağ, 2002, s. 559).

Rusya Federasyonu 2010 Nüfus sayımı sonuçlarında toplam Nogay nüfusu 103.660 olarak gösterilmekte ve bunlardan 87.119'unun dilini kullanmakta olduğu belirtilmektedir (Karakoç, 2013, s. 276). Nogaylar, Kıpçak grubuna dâhildir. Yazılı edebiyatları olmamakla birlikte zengin sözlü edebiyatları ve destan kültürleri vardır (Aytaç, 2003, s. 376-377; Kaya, 1999, s. 231; Özkan, 1977, s. 189).

Geçmişte çok zengin sözlü edebî gelenekleri olan Nogaylar, "kara söz" adını verdikleri mensur eserlerden ziyade manzum eserlere önem vermişlerdir. Sözlü edebiyat geleneği içinde yer alan türler; destanlar, yırlar (türküler), takpaklar (atasözleri), deyimler, yumaklar (bilmeceler), ertegiler (masallar) vb.dir. Bu eserlerden günümüze ulaşanlar çok azdır (Ekşi, 2010, s. 184).

Nogaylarda türkü karşılığı 'yır' terimi kullanılmaktadır. Yırlar kendi içinde çeşitlilik göstermekte ve üç grupta toplanmaktadır ki bunlar kendi içinde alt dallara da ayrılmaktadır. Yaşav yırları (gelenek, bayram, düğün türküleri), Kazak yırları (Kazak türküleri), beşik yırları (beşik türküleri/ninniler) (Yakıcı, 2013, s. 445). Dobruca ve Kafkasya'da yaşayan Nogaylar, ölü çıkan evlerde, yas toplantılarında söyleyip ağladıkları şiirlere ise *bozlaw* derler (Aytaç, 2003, s. 451).

2.1.7.18. Özbek Türküleri

Özbekistan, kuzey ve kuzeybatıda Kazakistan, kuzeydoğuda Kırgızistan, güneydoğuda Tacikistan, güneybatıda Türkmenistan ve güneyde Afganistan ile komşudur. 447.400 km² yüzölçümüne sahip olan Özbekistan, yüzölçümü bakımından Batı Türkistan genelinde Kazakistan ve Türkmenistan'dan sonraki en büyük Türk devletidir (Çığır, 2010, s. 1-2).

Özbek halk edebiyatının en eski türlerinden biri halk türküleridir (Kahhar, 201, s. 341). Özbekler türkü karşılığı olarak 'koşik' kelimesini kullanmaktadır. Özbekler Türklerinde koşikler, gündelik hayatın çeşitli merhalelerindeki işlerle, aşk ve sevgiyle alakalı pek çok konuda söylenen şiirlerdir (Yakıcı, 2013, s. 446).

Koşuklar, folklorun en eski ve en zengin türlerinden biridir. Halk koşukları tarihine baktığımızda, uzun süreli bir gelişme süreci esnasında, koşukların mitolojik tasavvurdan, sanatsal tasavvura dönüştüğüne şahit oluruz. Dolayısıyla, koşuklarda eski tasavvurların izlerinin yanı sıra, geçmişte ya da günümüzde yaşanan olaylar ve

düşünceler ifade edilmektedir (İşankul, 2013, s. 311).

F. Karamatov, halk koşuklarını;

1. Yaşam koşukları
2. Aile-Merasim koşukları
3. İş, Çalışma koşukları
4. Mevsim-Merasim Koşukları

şeklinde gruplara ayırmıştır (İşankul, 2013, s. 312). Kahhar'ın sınıflandırması ise şöyledir:

1. Mehnet koşıkları, yani mihnet, iş ve çalışmaya bağlı türküler
2. Merasim koşıkları, yani halkın geleneksel yaşamı, düğün, ölüm merasimleri ile bağlı türküler
3. Lirik, ışki koşıklar, yani sevgi ve ayrılık türküleri
4. Tarihi türküler
5. Termalar, yani âşık türküleri" (Kahhar, 2013, s. 341-342).

Aytaç, Özbek halk türkülerinin türlerini şöyle açıklar: Yar yarlar, âşık türküleri, maniler, toy ve düğün türküleri, mersiyeler, matem-ağıtlar, ninniler. Bu türkülerin bazıları, mesela mihnet şarkıları mevsimlere ait şarkılar, kahramanlık şarkıları, eski Türk şiirinde, Mahmut Kaşgarlı'nın Divan'ından bugüne kadar korunan halk destanlarında, masallarında, el yazma kitaplarda, şairlerin eserlerinde, asrımızın başında çıkmaya başlayan mecmualarda, dergilerde mevcuttur (Aytaç, 2003, s. 377).

Özbeklerde gelin kızın baba evinden alınıp, damadın evine götürülmesi sırasında, kadınların koro halinde tefler eşliğinde söyledikleri türkülere *yar yar veya car car denir*. Bu türkülerle, gelinin ana-babası ve gelin yüceltilir, geline öğütler verilir, iyi dileklerde bulunulur, kederler dile getirilir. Kazak türkülerinde olduğu gibi mısra sonlarında "yar yar" denilir. I. ve III. mısralar 7, II. ve IV. mısralar 4 hecelidir. Kafiye düzenleri; abcb *şeklindedir*. On bir heceli şiirler ise, beyitler halindedir ve her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bunların sonunda da "yar yar" sözü söylenir (Kaya, 1999, s. 232).

Özbek kültüründe, kız istemeye gidildiği zaman veya kız ile damadın evlerine bayramlarda bayramlık götürüldüğünde genç kızlar tarafından def ile sabzıvan türküleri

söylenmiştir. Düğünlerde, bayramlarda ve nevruz günlerinde, özellikle çarşamba günlerinde genç kızlar aileleriyle bahar ve yaz aylarında yaylalara ve tepelere çıkarak halk türküleri söylerler. Yöresel kıyafetleri ile halk oyunları oynarlar (Fevzi, 2013, s. 139-140).

Afganistan Özbek Türkleri arasında halk türkülerinin türleri olarak; yâr yâr, öleng, nay, naylar, sabzıvan, mehnet koşıkları, kahramanlık koşıkları, yığı, yoklavlar, balalar koşukları bulunmaktadır. Afganistan Özbeklerinde düğünlerde ve başka mutluluk merasimlerinde yâr-yâr ve ölenglerle öleng şiirleri genellikle yaşlı kadınlar tarafından söylenir. Nay-nay şiirleri de genç kızlar tarafından söylenir (Fevzi, 2013, s. 137).

2.1.7.19. Tatar Türküleri

Tataristan Cumhuriyeti, Avrupa'nın kuzeydoğu kesimi ile Rusya'nın batı kesiminin çakıştığı Orta Volga Havzasındaki tarihi İdil-Ural bölgesinde yer almaktadır. Doğu Avrupa Ovasının doğusunda, Ural dağ sıralarının batısında yer alan Tataristan, kuzeyinde Severnıye Uvalı ve güneyinde Privoljskaya Vozvışennost gibi yüksek sahalarla çevrilidir. Stratejik bir coğrafi konuma sahip olan Tataristan, Avrupa ve Asya kıtalarının yanı sıra hem Baltık ve Hazar havzasındaki bölgeleri, hem de Slav ve Türk uluslarını birbirlerine bağlayan bir geçiş ülkesidir. Bunun bir sonucu olarak Tatarlar, Avrupa'nın en kuzeyindeki Türk toplulukların başında gelmekte; Orta Asya Müslüman dünyasının da İdil-Ural bölgesindeki uzantısını temsil etmektedirler (Atasoy, Çalışkan ve Galaı, 2014, s. 315).

Türk halklarından olan Tatar Türkleri de diğer Türk halkları gibi zengin bir folklora sahiptir. Yüzyıllar boyunca Tatar halk edebiyatında diğer Türk halklarının edebiyatlarıyla birlikte çeşitli türler gelişmiştir. Bu türler, diğer Türk halklarının edebiyat türleriyle şekil ve konu bakımından benzerlik göstermekte; fakat farklı isimlerde anılmaktadır. Tatar halk edebiyatı içinde, geçmişten bu zamana kadar yaşayan türler; *ırım* (tekerleme), *cır* (türkü), *mekal* (atasözü), *eytém* (mecaz), *tabışmak* (bilmece), *ekiyat* (hikaye), *mezek* (fıkra), *legenda-rivayet* (efsane), *destan* (destan) *beyét* (beyit) ve *mönacaat* (münacaat)lardır. Tatarların duygu ve düşüncelerini, yaşadıkları olayları anlattıkları bu türler içinde, halk arasında en yaygın olanı ve şüphesiz en sevileni cırlardır (Şahin, 1999, s. 43).

Kazan Tatarlarının halk şiiri ürünlerinden ezgili olanları; takmak, beyit, yola ve uyın yırları, tarihi ve lirik cırlar terimleriyle karşılanmaktadır (Yakıcı, 2013, s. 453). Kazan Türkçesinde bugün de şarkı anlamında kullanılan *çağırkı* ise daha eski kökenli *çağır* fiilinden gelmektedir. Çağatay Türkçesinde *çağrılmak,* Kırgız Türkçesinde *cır* şarkı demektir, şarkı anlamında kullanılan bütün bu kelimeler kavram olarak eski *ır-yır* kelimesine bağlıdır. Eski Uygurcada *çarkulamak,* sevinmek, şarkı söylemek, türkü söylemek manasındadır. *Çarcı* ise şarkıcı, türkücü demektir. Bugün Anadolu'nun bazı yörelerinde de türkü söylemek manasına kullanılan *yırlamak* kelimesi de aynı kaynaktan gelmektedir. Irın kavram olarak eskiye dayanan manasını Kaşgarlı Mahmut birkaç yerde şu şekilde vermiştir:

1. Ir-Yır/Koşma, türkü düzmek, DLT, C.II: 14
2. Yır koşul/Manzume yapabilmek. Şiir dizmek. DLT, C.II: 135
3. Bu yır ve küğ öz ol 'Bu şiirin ölçüsü ve üzerindedir.' DLT, C.III: 131
4. Yır=Gazel şiir, türkü. DLT, C.III: 3. (Aytaç, 2003, s. 332-333).

H. Yermi'nin 1967'de Kazan'da çıkardığı *Tatar Halkınıng Poetik İcatı* kitabında cırları şekillerine göre, dört gruba ayırır:

1. Syujetlı Cırlar (Uzun cırlar)
2. Dürtyullı cırlar (Kısa cırlar)
3. Kara-karşı cırlana torgan cırlar (Karşılıklı söylenen cırlar)
4. Biyü cırları (Dans cırları);

Konularına göre ise;

1. Töre cırları (Gelenek cırları)
2. Uyın cırları (Oyun cırları)
3. Hezmet cırları (İş cırları)
4. İçtimagıy tormışnı çagıldırgan cırlar (Sosyal hayatı yansıtan cırlar)
5. Soldat cırları (Asker cırları)
6. Tormış-könküreş (Yaşam cırları) olarak ayırmıştır (Mirsaetova, 2011, s. 13-14).

Tatar halk cırlarını müzik yönünden inceleyenler ezgi özelliklerinden hareketle cırları genel olarak dört grupta incelerler:

a. Ozın köyler (Uzun ezgililer)

b. Kıska köyler (Kısa ezgililer)

c. Katnaş köyler (Karışık ezgililer)

d. Avıl köylere (Köy ezgileri) (Şahin, 1999, s. 53).

Ali Osman Öztürk'ün verdiği bilgilere göre Johann Friedrich Erdmann'ın 1825'te yayımlamış olduğu *Beitrà zur Kenntnis des Innern von Rußland* (Rusya içlerinin tanınması yönünde çalışmalar) adlı eseri ikinci cildinde Tatar türkülerine yer verilmiştir (Öztürk, 1995, s. 55).

Erdmann'ın notasıyla birlikte verdiği ilk Tatar türküsü şöyledir:

Uak uak taal gena	Ufak ufak dal gene
Küeslar ausy baal gena	Kızlar ağzı bal gene
Kyslar beni ber ubsjaa	Kızlar beni öpse
Chasta baschem sau gena	Hasta başım sağ gene (Öztürk, 1995, s. 56).

Erdmann'ın aktardıklarına göre Tatarların iki türlü türküleri vardır, bunlardan ilkine *aru* veya *cıru (cır)* denir ve her biri iki kısa bölüm oluşturan iki dizeden meydana gelir ve prensip olarak çok heterojen konuları ele alırlar. Tatar türkülerinin ikinci türü ise *takmak* diye isimlendirilmektedir; bunlar birçok dizeden meydana gelir ve işledikleri konular birbiriyle ilintilidir (Öztürk, 1995, s. 57).

Tatar Türklerinde gelinin baba evinden gittiği zaman söylediği bir türkü ile Tatar türkülerine örnek verecek olursak;

Äni mine nik taptıñ?	Annem, beni ne diye doğurdun?
Äti mine nik sattıñ)	Baba, beni ne diye sattın?
Äti mine nik sattın	Baba, beni ne diye sattın?
Yançıq tulı mal öçen?	Bohça dolsusu mal için?
Yançıq tulı mal belän	Bohça dolu mal ile
Çırşı ızba salırsıñ,	Çamdan bir ev yaparsın,
Çırşı ızbañ eçenä	Çamdan evin içerisine
Çırşı estäleñ quyarsıñ,	Çamdan masa koyarsın,

Çırşı estäleñ östenä	Çam masanın üzerine
Aq samovar quyarsıñ,	Beyaz semaver koyarsın,
Qızıñ iskä töskäçten	Kızın aklına gelince
Çäyeñne eçmi tuyarsıñ	Çayını içmeden doyarsın (Çetin, 2015, s. 100; Tatar Halk İcatı, 1980, s. 13-14).

Tatar Türklerinin bugün kullandıkları geleneksel çalgıları iki tane olup, onlardan ancak biri -kuray- öz Tatar çalgısıdır. Tatarların milli kimliğini belirleyen ikinci bir müzik aleti ise Avrupa medeniyetinden benimsenmiş garmundur. Kubız, dumbra, sornay, saz ve tambur gibi çalgılarda ne yazık ki günümüzde halk tarafından kullanılmaz olduklarından onları artık sadece halk müzik topluluklarında görebiliriz (Çetin, 2009, s. 89).

2.1.7.20. Tuva Türküleri

Tuva, Rusya Federasyonu içerisinde özerk bir cumhuriyettir. Ülkenin alanı 170.500 km²'dir. Başkenti, Kızıl şehridir. Ülke güneyde Moğolistan, doğuda Buryat Özerk Cumhuriyeti, kuzeydoğuda Rusya'nın İrkutsk bölgesi, kuzeyde Krasnoyarsk bölgesi ve Hakas Özerk Cumhuriyeti, batıda Altay Özerk Cumhuriyeti ile sınırlıdır (Bapaeva, 2008, s. 2).

Tuva sözlü edebiyatı yüzyıllardır halkın hayatının bir parçası olarak süregelmiştir. (Bapaeva, 2008, s. 7). Tuva Türklerinin sözlü geleneğinde yer alan türkü karşılığı halk şiiri ürünlerine *ır, kojañ, kojamık* adı verilmektedir. Tuva halk ırları (ırlar ve kojañlar) ya tek dörtlükten ya da ardı ardına gelen iki dörtlükten oluşmaktadır. Halk ırlarının işlediği konuların başında yurt-vatan sevgisi gelmektedir (Yakıcı, 2013, s. 486). Tuva halk ırları ve kojañları, genellikle dize başı, ortası ve sonunda kafiyelerin görüldüğü 8 heceli dizelerden meydana gelmektedir. Dizeler 4+4 duraklıdır (Yakıcı, 2013, s. 487).

2.1.7.21. Türkmenistan Türklerinde Türküler

Her ikisi de Oğuz boyuna mensup olan Türkmenistan ve Türkiye Türklerinin ortak tarihi, dili, edebiyatı ve geleneği paylaşan iki devlet olarak kültürel bakımdan da büyük benzerliklere sahip olduğunu söylemek mümkündür.

"Bugün cumhuriyet rejimiyle yönetilen Türkmenistan, bağımsızlığını Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra 1991'de kazanmıştır. Orta Asya'nın güneybatısında, Hazar Denizi'nin doğusunda bulunan ülkenin sınır komşuları Kazakistan, Özbekistan, Afganistan ve İran'dır. Başkenti Aşkabat olan ülkenin nüfusu 2007 sayımına göre 4.965.000'dir (Atlas, 2009, s. 101). Kilometrekareye 10 kişinin düştüğü ülke topraklarının yüz ölçümü 488.100 km2'dir. Ülkenin etnik yapısını Türkmenlerin dışında Ruslar, Özbekler, Kazaklar, Azeriler, Tatarlar ve diğer bazı Türk boyları oluşturmaktadır" (Kırömeroğlu, 2011, s. 3).

Türkiye Türkleri ve Türkmen halkının en güzel kültürel ortaklıklarından biri de türkülerdir. Türkmenistan'da türküler üzerine çalışmalar yaklaşık 100 yıl kadar önce başlamıştır. "Halk türkülerini kitap halinde halka sunmak 20'li yıllarda başlatılmıştır. Örneğin; *Köpçülik Türkmen Aydımları* (1935), *Vatan ve Gahrımançılık Hakdaki Aydımları* (1941), *Türkmen Halk Aydımları* (1944), *Türkmen Aydımları* (1960), *Çemen* (1962) gibi eserler bu türden faaliyetlerin ürünüdür" (Aytaç, 2003, s. 379).

Türkmen halk kültüründe ezgili şiirler için aydım veya halk aydımı terimleri kullanılmaktadır. Bu terim bahşıların dutarla söyledikleri şiirlerin yanı sıra halk arasında düğünlerde ve çeşitli törenlerde söylenen şiirleri de karşılamaktadır (Şahin, 2013, s. 356). Türkmen aydımlarının lale, moncıgatdı, hüvdi, agı, toy aydımları, küştdepdi, yaramazan, tirme aydımlar gibi çeşitleri bulunmaktadır. Bunlardan tirme aydımlar, bahşılar tarafından söylenirken diğerlerini çoğunlukla halk içinden hemen herkes söyleyebilmektedir (Şahin, 2013, s. 361).

Türkmen halkının manevi hayatında halk türkülerinin rolü son derece büyüktür. Halk türkülerinin kendine has özellikleri vardır. Ninni bentleri ile mukayese edildiğinde örneğin türküler çoğunluğa hitap edilerek söylendiğinde sazla birlikte yerine getirilmektedir. Bir de bunlar laleler gibi tek melodide değil de çok melodili olması açısından kendine has özellikler taşımaktadır. Laleler sazsız ve bir melodide yerine getirilmektedir. Türküler fikri ve tematik açıdan lalelere kıyasla daha geniştir (Aytaç, 2003, s. 380). Laleler, daha çok genç kızlar tarafından söylenen ve adını icra sırasında yapılan beden hareketlerinden alan aydımlardır. Söyleniş tarzına göre ayak lalesi, el lalesi, enek lalesi, dodak lalesi, boğaz lalesi, egin lalesi ve hımmıl lalesi gibi kısımlara ayrılır (Şahin, 201, s. 361).

Moncıgatdılar, kalender aydımı olarak da isimlendirilen Nevruz gecelerinde kızların daha önceden bonucklarını attıkları bir kaptan boncuk çekerek söyledikleri aydımlar; hüvdi, çocuklara söylenen ve çocuklarla ilgili temenniler içeren aydımlar; agı,

ölüm temalı aydımlar; toy aydımları, toylarda söylenen aydımlar; yaremazan, Ramazan aylarında söylenen; küştdepti, Türkmen halk şiirindeki kamlık ve şamanlık geleneğinin etkisini gösteren, içerikleri kamların hastalarını sağaltmak ve hastaya musallat olan kötü ruhları kovmak için kullandıkları ifadelerden oluşan aydımlar; tirme aydımlar; Türkmen bahşılarının söylediği, bazı destan ve bazı şairlerden alınma aydımlar şeklindedir (Şahin, 2013, s. 362-364).

2.1.7.22. Uygur Türküleri

Türklerin en eski boylarından biri olmuş Uygurların tarihi, en eski dönemlerdeki Türklerin tarihi ile iç içedir. Çünkü şu anda Uygurların yaşamakta oldukları Uygur bölgesi (Doğu Türkistan) Türklerin en eski anayurtlarından biridir ve aynı zamanda Türk kültürünün de en eski ve en zengin bölgelerinden biridir (Abudukelimı, 2006, s. 8).

Kültürel, coğrafî, etnografı, dil ve yaşam tarzı bakımından Uygurları diğer Türk topluluklarından ayrı ve uzak görmek mümkün değildir. Çünkü onların tarihi de geçmişten günümüze kadar Türk tarihi içinde yer almış, bölgedeki Türklerin ortak kaderini yaşatmıştır. Asırlarca kendi soyundan olan kardeş boylarla birlikte çeşitli devletler kurarak her gün bir şekilde yaşayan Uygurlar, Çin işgaline uğramakla esaret altına girmiş, Çinlilerin her türlü eritme ve etkileme faaliyetlerine rağmen ayakta kalabilmiş ve günümüze kadar millî kimliğini muhafaza edebilmiştir (Abudukelimı, 2006, s. 20).

Folklor bakımından oldukça zengin olan Uygur Türklerinde türkü ve koşma söyleme geleneği hala canlı olarak yaşatılmaktadır. Söylenen parçalar şekil, ezgi ve konularına göre çeşitli adlarla adlandırılırlar. Teyipcan Eliyop bunları şu şekilde sıralar: ‘Alley (ninni) koşmaları, çocuk oyunlarının koşmaları, düğün ve meşrep koşmaları, noruz koşmaları, karlık beyitleri, moçel koşmaları, ağıtlar, emekçilerin türküleri, tarih ve tarihe mal olan kişilere ait koşmalar, aşk ve muhabbet türküleri, insani faziletleri dile getiren koşmalar, gurbet türküleri vs. (Aytaç, 2003, s. 395; Kaya, 1999, s. 236’den; Eliyop, 1987, s. 81).

Uygur Otonom bölgesinde, Merkit nahiyesinde yaşamakta olan Dolanlar eğlenceye düşkün bir boydur. Çeşitli vesilelerle sık sık bir araya gelerek kadınlı-erkekli eğlenirler. Buna *Dolan Meşrebi* denilir. Oyun ve cezaların da bulunduğu bu eğlencelerin en önemli kısmını musiki oluşturur. Meşreb sırasında Dolanlara mahsus

olan *Dolan Mukamı* vardır. Dolan Mukamı; *Zilbayavan, Uzhal, Rak, Muşaverek, Bombayavan, Cula, Simbayavan, Dogamet* ve *Hurekbayavan* olmak üzere dokuz çeşit adlandırılır. Her mukam başlangıcı müteakıben, Çikitme, Senem, Selika (Senkas) ve Sırılma gibi bölümlere ayrılır. Mukamlarda söylenen koşakların durakları şu şekildedir: 4+3= 7, 4+4= 8, 5+5= 10, 8+5= 13. Dolan Mukamı özel çalgılarla icra edilir. Bunlar; Dolanravabı, Dolankılgeceyi ve teftir (Kaya, 1999, s. 237).

2.1.8. Türküler ve Küreselleşme

Kültür oluşumu, insanlığı tarihin ilk çağlarından beri toplumsal yaşam içerisine çekerek etkileşimli birlikteliği sağlamıştır. İnsanlık geliştikçe kültür, kültür geliştikçe insanlık gelişimini sürdürmüştür. Bu yapı kitle iletişim araçlarının olmadığı dönemlerde ulusların gelenekleri ve ulusalcı yapı içerisinde olgunlaşmış, her ülke ortak kültüre kendi zenginliğini eklemiştir. Daha sonra baş döndürücü bir hızla ilerleyen teknoloji, iletişimi en üst düzeye çıkararak dünyanın küçülmesine ve insanların sınır tanımaksızın kısa sürede iletişimine yol açmıştır. Bu hızın kültür ve sanat üzerinde getirileri, yanı sıra olumsuzlukları da olmuştur (Yöndem, 2013, s. 1045).

Küreselleşme kavramının batı dillerindeki karşılığının kuruluşunun zihinsel arka planına baktığımız zaman, "bir şeyi dünya ölçeğinde kılma, dünyaya mal etme" düşüncesinin terimleştirildiğini görürüz. Şu halde küreselleşmenin en basit anlamının ‘bizde olanı dünyaya vermek, başkasında olanı almak’ olduğu söylenebilir. Kavramın Türkçesi de son cümledeki almak–vermek dengesi gözetilerek "işteşli ş'si" ile yapılmıştır (Oğuz, 2001, s. 5).

Yaşadığımız yüzyıl kapitalizmin çağıdır. “Küreselleşme” dediğimiz günümüzdeki süreç yepyeni bir kavram değil, emperyalizmin biçimsel farklarla kendini ifade ettiği şeklidir. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerle, özelikle de iletişimdeki gelişmelerle yaşadığımız dünya artık çok küçülmüştür. Bu durum bir yandan avantajlar oluştursa da diğer yandan yerel farklılıkları yok ettiği için bir dezavantaj getirir. Artık tüm değerler, tüm her şey “tektipleşmek”tedir. Kültürler, yerel zenginlikler küresel dünyada yok olmaktadır. “Tek kültür” yaratılmakta ve dayatılmaktadır. Küreselleşmenin ideologları “tektipleşme”, “tekkültür”leşme noktasında popüler kültür dayatmasını, başta medya olmak üzere iletişim teknolojilerini kullanarak tüm toplumlara enjekte etmektedirler. Aslında temel mesele finans kapitalin serbestçe

dolaşımı karşısında herhangi bir engelin ortaya çıkmamasıdır. Kapitalizmin kendi sürekliliğinin desteklenmesinden başka bir işlevi yoktur (Tekin, 2012, s. 301-302).

"Gelişmiş toplumlar için öngörülen toplum modelleri ile az gelişmiş toplumlar için uygun görülen toplum modelleri irdelendiğinde, varılmak istenen küreselleşmenin her toplum için ayrı bir anlamı olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlamı küreselleşmenin kültürel açıdan yarattığı sorunlara bakınca daha iyi anlayabilmek mümkün olabilir" (Talas ve Kaya, 2007, s. 150).

Buradan hareketle küreselleşmenin daha çok az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde daha etkili olduğunu söyleyebiliriz. Buna ek olarak güçlü ve gelişmiş ülkelere de daha fazla güç sağladığı görülmektedir. Dolayısıyla az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde kültürün aleyhine yaşanan durum, gelişmiş ülkelerde kültürün lehine durumlar yaşanmasına sebep olmaktadır. Nitekim gelişmiş toplumlar küreselleşme olayını kendi çıkarları doğrultusunda yöneterek istedikleri toplumsal değişmeye ulaşmakta başarılı olmaktadır. Bu noktada küreselleşmenin ekonomik ve sosyal anlamdaki etkilerini bir yana bırakacak olursak kültür ve sanat üzerindeki etkilerinin ve bu etkilerin yerel kültür üzerindeki yansımalarının oldukça kuvvetli olduğunu söylenebilir.

"Küreselleşmenin kültürel açıdan ortaya çıkardığı sorunlar; milli kimlik krizine yol açması, toplumda yabancılaşan ve yalnızlaşan bireyleri arttırması, tüketim odaklı bir toplum modeli sunması, medya ve kültür emperyalizmine katkıda bulunması şeklinde özetlenebilir" (Talas ve Kaya, 2007, s. 150). "Küreselleşmenin, uluslar-üstü ya da uluslar-altı kimlik yaratarak ya da yaratmaya çalışarak, ulusal kimliği tehdit ettiği çok belirgindir. Ancak yaratılmak istenen kimliğin, topluma ve bireye, çağdaş dünyanın getirdiği belirsizlikler içerisinde sığınacak bir liman sağlama konusunda yeterli olduğunu iddia etmek güçtür" (Şimşek ve Ilgaz, 2007, s. 197).

Küreselleşme günümüz dünyasında karşı konulamayan, kaçışı olmayan bir olaydır ve toplumların yerel kimlikleri, öz kültürleri üzerinde yok edici, toplumların bel kemiği olan kültürel yapıyı zedeleyici bir etkiye sahiptir. Bununla birlikte birtakım olumlu katkılarının da olduğu bir gerçektir. Ülkemizde yaklaşık son 200 yıldır yaşanan toplumsal değişme üzerinde küreselleşmenin etkileri oldukça açık görülmektedir. Osmanlı döneminde batılılaşma, Cumhuriyet dönemi ile birlikte çağdaşlaşma olarak adlandırılan, birtakım kültürel değişiklikler yaşanmış ve bu değişiklikler toplum yaşamında oldukça etkili ve kalıcı bir iz bırakmıştır.

"Kültür ve sanatta değişim kaçınılmaz bir olgudur. Tıpkı bireylerde olduğu gibi toplumlar da birbirleriyle iletişim kurarken, aynı zamanda bir değişim de yaşarlar.

Tarihte hiçbir kültür saf değildir. Fakat aynı zamanda bir kültürün başka bir kültürü, bünyesine alarak onu tarih sahnesinden silmesi de yadsınamaz bir gerçektir. Günümüz kitle iletişim araçları, toplumların kültür ve sanat ortamlarına adeta ışık hızıyla ulaşımı olanaklı kıldı. Ancak güçlü ve bilinçli toplumlar bu etkileşimi doğru yönlendirebilmektedirler“ (Kayserili ve Satır, 2013, s. 309).

Küreselleşme de bu noktada devreye girer. Daha güçlü olan toplumlar sahip oldukları imkânlar ile kendi kültürlerinin hâkimiyetini kurarlar. Bu hâkimiyetin en kalıcı ve en etkili olacağı alan da kültür ve sanattır. Dolayısıyla kültür ve sanatın ülkelerin geleceğinde önemli bir rolü vardır.

“Kültür ve sanat, bir ulusun geleceğinin teminatıdır. Sanatın evrensel olma beklentisi ile birlikte, onu yaratan sanatçısının ulusal karakterlerini yansıtması da doğal bir sonuçtur. Sanat eserleri; estetiği, evrensel bir ölçüt olarak ele almakla birlikte, bu eserlerde merkeze konulması gereken insancıl değerler ortak payda olmalıdır. Bu gün bile diriliğinden hiç bir şey kaybetmeyen ve birçok ulusun paylaştığı Yunus Emre, bunu sadece şiirlerindeki Türkçeyi doğru kullanımı ile değil, şiirlerine sinen evrensel insan sevgiyle başarmıştır. Büyük Önder Atatürk’ün söylevlerinde önemini birçok kez vurguladığı sanat ve kültür, üç bin yıllık geçmişi olan milletimizin kimliği ile adeta eş anlamlı yaşanmıştır. Bu tarihsel süreçler içinde dünyanın önemli birçok medeniyetiyle etkileşim yaşanırken, kültür ve sanatımız yok olmamış, aksine zenginleşerek gelişmiştir. Çünkü ancak köklü ve zengin kültüre sahip olan uluslar varlıklarını sürdürebilirlerdi“ (Kayserili ve Satır, 2013, s. 309).

Dünya üzerindeki en kadim ve en köklü milletlerin başında gelen Türk milletinin sahip olduğu zengin kültür, aradan geçen zaman içerisinde yaşananlar ve tüm değişimlere rağmen zenginleşerek varlığını da devam ettirmesine olanak sağlamıştır. Bu milletin sahip olduğu halk kültürü de yaşanan değişimlerden nasibini almaya devam etse de köklü geleneklerini başka bir kılık altında sürdürmeye devam etmektedir.

“Türk halk kültürünün en büyük özelliklerinden biri statik değil dinamik olmasıdır. Kültürün bünyesinde yer alan unsurların zaman içerisinde değişim ve dönüşümü hızlı gelişmeler neticesinde tabiidir“ (Emre, 2013, s. 70). Rusya ve Japonya da dâhil, Batı Avrupa ülkelerinin folk(lor) müzikleri, önemli ölçüde modern müzik akımlarına ham madde görevi görerek misyonlarını büyük oranda tamamlayıp yoksul köylülerle yaşamayı kabullenirken, ülkemizde halk müziğinin üretim ve tüketiminin artarak sürdüğünü, bugün bile hala türkü yakılmaya, söylenmeye ‘çığırılmaya’ ve nihayet ‘bestelenmeye’ devam edildiğini görüyoruz. Çünkü türkü geleneği,

toplumumuzun arkaik dönemlerinden kalma ‘ilkel’ ezgilerin tekrarından ibaret statik bir anlayışın ürünü olmayıp; kültürümüzün ‘ümmi’ aşamasında şekillenerek sürekli kendini yenileme iradesi göstermiş dinamik bir geleneğin ürünüdür (Tokel, 2012, s. 91).

Küreselleşme öncesi süreçte tüm toplumlar kendi kültürel zenginliklerini ortaya çıkarmakta ve yaşamakta iken, günümüzde yaşanması gereken kültür o toplumun önüne konulmaktadır. Örneğin türkü yakma ve ona bağlı olarak da türkü derleme çalışmaları eskiye oranla çok azalmıştır. Bugün bir yönüyle memnuniyet duyduğumuz teknolojinin ve çağın iletişim araçlarının en küçük mecralara kadar ulaşıyor olması, bireye kendi müziğini üretme noktasında fırsat tanımamaktadır. İnsanın müzik üretimiyle ilişkisi kesintiye uğramış, insan artık kendisi müzik üretmemeye, “kendisi için üretileni” dinlemeye ve izlemeye başlamıştır (Tekin, 2012, s. 302). Popüler kültür, toplumların yerel kültürel zenginliklerini yok etmektedir. İşte tamda bu noktada türkülerimizdeki mevcut dejenerasyon popüler kültürün etkisinde gerçekleşmekte, içleri boşaltılmaktadır. Ortaya çıktıkları tarihsel süreçler yok edilmektedir (Tekin, 2012, s. 302).

Günümüzde gelişen teknoloji ve iletişim araçlarının sayesinde globalleşme ile birlikte dünya ve ilkeler bir şehrin komşu semtleri haline gelmiştir. Bu durum insanları, hayatını, milletin kültürel değerlerini oldukça fazla etkilemektedir. Bu durumdan müziğimiz, folklorumuz ve türkülerimiz de payına düşeni almaktadır. Ülkemizde bu anlamda birçok değişik tarzda müzik yapılmakta ve seslendirmektedir (Güleryüz ve Gençdoğan, 2006, s. 373).

Walter Ong’un “ikincil sözlü kültür” olarak nitelediği çağımızda radyo, televizyon, internet gibi iletişim araçlarının devreye girmesiyle türkü icrasının özellikleri de değişime uğramıştır. Özellikle de türkülerin görsel sunumları çok farklı bir boyut kazanmış ve yazılı kültürün içselleştirildiği çağdaş kent ortamında türkülere ait geleneksel kodlar kentli insanın beklenti ve gereksinimlerine uygun biçimde görsel alanda yeniden dönüştürülmüştür (Aydın, 2007, s. 51).

Küreselleşmenin getirdiği bazı kazançlar da olmuştur. “Özellikle Cumhuriyet kurulduktan sonra başlatılan halk bilimi ürünlerini derleme çalışmaları sırasında toplanan halk ezgi ve türküleri, dönemin teknolojik araçları kullanılarak mum ve taş plaklara kaydedilmiş ve daha sonra konu ile ilgili büyük bir arşiv oluşturulmuştur. Böylece halk türkülerinin unutulup kaybolması engellediği gibi, bilimsel araştırmalara temel teşkil eden bu malzemeler, orijinal hali ile günümüze kadar taşınmıştır. Halkbilimi çalışmalarının çağdaş kültüre etkisi bağlamında, teknoloji lehimize kullanılmıştır” (Ekici, 2004, s. 183).

Teknolojinin gelişmesi, iletişim araçlarının hızla yayılması insanların yaşama biçimini ve dolayısıyla yaşama biçiminin sonucunda oluşan halk müziğini önemli ölçüde etkilediği de bir gerçektir. İnsanlar eskiden, yaşadıkları bir olay sonucu, duygularını şiirlere döküp, ezgilendirerek ifade ederken; daha sonraları her an ulaşabildikleri radyo, televizyon veya teyp gibi iletişim araçlarından dinledikleri müzikler aracılığı ile ifade yolunu seçmeye başlamışlardır. Bu anlamda halkın üretkenliğinin olumsuz yönde etkilendiği söylenebilir. Kaynaktan çıkan bir türkü şehire gitmekte, şehirde ayrı bir yorum veya yapı kazanmakta ve iletişim araçları yolu ile geri dönerek kaynağı etkileyebilmektedir (Ekici, 2004, s. 184-185).

Türkülerin de farklı coğrafyalarda farklı biçimlerde (tavır, üslup ve ses organizasyonlarında) söylenenlerine rastlanmasının yanı sıra farklı sözlerle de karşımıza çıkan türküler bulunmaktadır. Bu durumun sebeplerinin ortaya konması için de hafıza ile müzik kültürü ilişkisinin irdelenmesi gerekmektedir. Zamana ve mekâna dayalı kültürel tercihler müzik kültüründeki değişimi de şekillendirmektedir, ancak bu değişim sınırsız bir değişim değildir. Her müzik kültürü dayandığı kökler ile bağlarını kuran ve kendi gibi olma özelliğini korumasını sağlayan kalıplar ile aktarılmaktadır (Elçi, 2011a, s. 132).

Bilindiği gibi, türkülerin en önemli özelliği yaşanmış duygular sonucu ortaya çıkmış olmasıdır. Bu nedenle, icra edilirken de hissederek, anlatılan duyguyu yaşayarak, duyarak icra etmek oldukça önemlidir. Fakat türkülerin icrasında çok önemli olan; yöresel ağızlar, yerel tonlar, tavırlar, akort zenginlikleri ve zengin olan çalgı çeşitliliği, günümüzde artık görmezden gelinmekte ve unutulmaya yüz tutmaktadır. Bununla birlikte; "Doğu Ağzı" ile icra edilen Karadeniz türküleri, zeybek türküleri, Trakya bölgesi türküleri veya İstanbul Türkçesi ile icra edilen doğu türkülerini bu günkü iletişim organlarında görmek ve dinlemek mümkündür (Ekici, 2004, s. 187).

Bu anlamıyla geleneksel müzik kalıpları algılama ve icra etme işlevleri ile bir müzik geleneğinin istikrarını ve yaratma işlevi ile de değişimini teşvik ederler. Bu kalıplar doğal değişebilme özellikleri ile yeni üretimlerin önünü açarken aynı zamanda bu yeni üretimlerin kabul edilebilirlik sınırlarını da belirlemektedir. Bir değişiklik müzik kültürünün sosyal ve estetik yöndeki kabul edilebilirlik sınırlarının dışına çıktığında hafıza ile aktarılamayacaktır. Bazı değerler bu çerçevede birikip, gelenekle bütünleşip "stil" haline gelirken, kimisi girdiği kadar hızla gelenekten uzaklaşır. Müzik kalıpları geniş bir coğrafyaya has bazı temel özellikleri içinde barındırırken, o coğrafya içindeki daha küçük bölgelerin kültürel tercihlerine bağlı olarak "yöreye has"

farklılıklar gösterebilir. Müzikal varyantın oluşumu hem bu yöresel farklılıklara hem de aynı yöredeki müzik kalıplarının farklı şekillerde kullanılmasıyla bağlantılı olarak algılanabilir (Elçi, 2011a, s. 132).

Küresel kültür halk kültürü alanında pek çok alanda değişikliğe sebep olmuş ve eski geleneklerin yerine yenilerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. "Örneğin, düğünlerimizde "halay çekme" yerine "dans etme" giderek adet haline gelmiştir. Halayın yerine dans etme âdeti ikame edilirken, beraberinde bu iki etkinlikte kullanılan müzik aletleri de değiştirilmiş; bateri, gitar ve org, davul-zurna ve bağlamanın yerini almış; memleket havaları, küresel kültürün "rock" müziğinin gerisinde kalmıştır. Son yıllarda Türk televizyonlarında sıklıkla gösterime giren Brezilya dizilerinin etkisiyle, düğünlerde "samba" dansı yapan genç kızlarla karşılaşılmaktadır. Daha ilginci, küresel medya, son günlerde Türk evlilik adetlerini kökünden sarsacak yeni bir güdülemeye yönelmiş; yerli medya aracılığı ve "Biz evleniyoruz" söylemiyle genç kız ve delikanlıları belirli bir süre aynı konutta misafir ederek yeni bir eş seçme âdeti geliştirmeye yönelmiştir" (Mahiroğulları, 2005:1283).

2.2. Türkülerde Biçim

Türkülerin biçim ya da tür olarak nitelendirilmeleri konusunda çeşitli tartışmalar vardır. Bu durum türkülerin ezgi esaslı olmasından kaynaklanmaktadır. Türkülerle ifade edilen duygu ve düşünceler ezgi ile icra edilme tercihinden dolayı, oluşturulan şiir belirli bir düzen göstermeyebilir. Ezginin ağırlığı, nazım düzenindeki kararlılığı ikinci plana iter. Bu sebeple türküler çok şekillilik gösteren bir yapıdadır. Bu şekilde yer alan temel unsurlar ezgi ve kavuştaklardır. Türkülerin bu hali almasında bir sözlü kültür ürünü olmasının da etkileri bulunmaktadır. Bununla birlikte türkülerin dış yapı özellikleri belirli bir çerçeve içerisinde yer almaktadır.

"Tanınmış müzik kültürü bilimcisi Alan Lomax, türkü biçimini antropologların dili ile şöyle tarif ediyor: Türkü biçimi, -style-, öteki insan faaliyetleri gibi, bir kültürün insanlarına özgü, öğrenilen bir davranış kalıbıdır. Türkü çağırmak, özel bir iletişim faaliyetidir; konuşmaya yakındır, ama konuşmadan daha biçimsel olarak düzenlenmiştir ve daha çok tekrara dayanır" (Başgöz, 2008, s. 23).

Türküler, belli bir nazım biçimine sahip olmayan hece ölçüsüyle meydana getirilmiş anonim ürünlerdir. Yani hem koşma, hem mani nazım şekilleriyle söylenebildikleri gibi iki üç, beş dizeden oluşan bentlerle de söylenebilmektedirler.

Türküler hece ölçüsünün hemen her çeşidiyle meydana getirilebilmişlerdir (Oğuz vd., 2004, s. 272). Hece ölçüsüyle nazım şekilleri birbiriyle yakından ilgilidir. Her nazım şeklinin kendine mahsus bir ölçüsü vardır. O derece ki temalarla birlikte, o şiirin ölçüsü o şiirin nazım şeklini de tayin eder (Bakırcıoğlu, 2007, s. 47).

Türküler yapı bakımından iki bölümden oluşur. Birinci bölüm türkünün asıl sözleridir. Buraya *bend* adı verilir. Bentler türkü boyunca değişir. İkinci bölüm ise her bendin sonunda tekrarlanır ki buna da nakarat, bağlama veya kavuştak adı verilir. Her türküde kavuştak olması şart değildir. O zaman türkünün bütünlüğünü her bendin sonunda tekrarlanan redif veya redifli kafiye sağlar (Bakırcıoğlu, 2007, s. 74-75; Dilçin, 2004, s. 289). "Bentler ve kavuştaklar kendi aralarında uyaklanırlar. Türküler hece ölçüsünün her kalıbıyla söylenir. Genellikle yedili, sekizli ve on birli hece kalıpları kullanılmıştır" (Dilçin, 2004, s. 289).

Türkülerde temel biçim dörtlüklerdir. Bu dörtlükler çoğu zaman her birinin ardına bağlantı, nakarat ya da kavuştak adı verilen birimlerin eklenmesiyle icra edilir. Bu her türkü için geçerli değildir, bazı türküler kavuştaksız olabilir. Bu duruma ek olarak kavuştaklı türkülerin bu kısımlarının dize sayısı da çeşitlilik gösterebilir. Tek dizelik bağlantılar, iki dizeli bağlantılar ya da dörtlüklerden oluşan bağlantılar eklenebilir. Yine bu kavuştaklar genellikle ilk dörtlükten sonra söylenmekle birlikte türkünün ana bendinden önce ya da sonra da gelebilir.

"Türküler söylenirken 'ey, hey, behey, aman, ah, oğul oğul, yavru yavru' gibi seslenme ünlemleriyle zenginleşir. Bu durumda ölçü daha da aykırılık gösterir. Bunun sebebi türkülerde sözün değil, ezginin ön planda olmasıdır. Çünkü ahengi ve etkiyi sağlayan söz değil, ezgidir" (Bakırcıoğlu, 2007, s. 76).

2.3. Türkülerde İçerik

İnsanoğlu dünya üzerinde var oluşundan itibaren kendini ifade etme ihtiyacı hissetmiştir ve bunu değişik yollarla gerçekleştirmiştir. Müzik ve edebiyat bu kendini ifade araçlarından sadece ikisidir. Türküler ise bunu tek başına yapabilen en etkili dışavurum aracıdır. İnsanların yaşadığı her olay, her duygu ve her düşünce türküye konu olabilir. Bu durum türkülerin içerik ve konu bakımından da çok çeşitli olmalarına neden olmuş ve tam olarak bir konu sınıflandırılmasına tabii tutulmalarını zorlaştırmıştır.

“Türkülerin konuları çok değişiktir. Aşk duyguları, günlük olaylardan etkilenmeler, savaşlardaki kahramanlıklar, en güzel ve en coşkulu olarak türkü biçimiyle anlatılabilmektedir. Halk arasında heyecan uyandıran her olaya bir türkü yakılır. Bunlar bestelenir ve türlü yollardan yurdun her köşesine yayılır. Türlü bölgelerde, türlü biçimlere girer; kimi dizeler düşer yerlerine yenileri eklenir. Kısacası Anadolu halkı bütün acılarını ve sevinçlerini türkülere doldurur” (Dilçin, 2004:289).

Türkülerin ana unsuru söz ve ezgidir. Türkülerin sözlerinde, insanların başlarından geçen olaylar, bu olayların toplum içerisindeki etkileri ve bıraktığı izler dile getirilir. Bu olaylar tarihî olaylar olabileceği gibi; sel baskını, yangın, deprem gibi tabii afetler de olabilir. Bunlar, belli kurallar ve ölçüler içerisinde anlatılır. Olayı ya da duyguyu ifade eden sözlerin içeriğine uygun olarak, çeşitli ritimler ve ezgi motifleri seçilir. Bu ritimler ve ezgi motifleri giderek türkünün temelini oluşturur. Türkünün teması, sadece birkaç kişiyi ilgilendiren basit bir olay olabileceği gibi, toplumun tamamını ilgilendiren büyük bir olay da olabilir. Aşk, sevda, gurbet, ayrılık gibi duygular; seferberlik, tabiî afetler, oymak kavgaları, eşkıya baskınları, bir kalenin düşmesi, bir vatan parçasının düşman işgaline uğraması ya da elden çıkması gibi olaylar türkülerin doğuşunu hazırlayan başlıca etkenlerdir. Bu ve benzeri nedenlerle ortaya çıkan türküler, zamanla halkın dilinde ve geniş bir coğrafyada kendilerine yer bulduklarında değişime uğrayabilirler. Hatta ilk söyleyenleri bile unutulmak suretiyle halka mal olurlar (Taş ve Turhan, 2004, s. 41).

Folklor ürünleri olarak işlenen türküler, insanımızın yaşam biçimini yansıtır. Halk edebiyatı ile halk musikisi en çok türkülerde bir araya gelir. Çünkü insanımızın sevdasını, sevgisini, sevincini, tasasını, yiğitliğini, hüznünü, kederini, umutlarını, kısacası hayatının büyük bir bölümünü türkülerle dile getirmiştir. Türküler insanoğlunun başına gelen olayları, bunun toplum içindeki iz ve akislerini, aşk, hasret, gurbet gibi insanların ortak duygularını, mertlik ve kahramanlık gibi milli karakteri ve tarihi olayları konu alan bir kültür hazinesidir (Artun, 2013, s. 17).

Türkülerde halkın işlenmemiş sanat gücünü, sanat yeteneğini ve millî sanata ait konuları bulmak mümkündür. Bunları dile getiren olayları öğrenebilmek için türkünün metnini tamamlayacak hikâyesini de bilmek gerekir. Türküler hem halkın sosyal hayatını hem müziği hem şiiri ilgilendirdiğinden halk bilimi incelemelerinde önemli bir yer tutar (İslam Ansiklopedisi, 2012, s. 612).

Türkülerin ardındaki şiiriyet, incelik, hikmet dolu dünya, Türk insanının fikir ve his kâinatının bütün dokularını verecek derinliktedir. Motifleri ve beşeri temleriyle

Anadolu insanını bir bütün olarak tanımlayan türküler, bizim için son derece önemli belgelerdir (Aytaç, 2003, s. 332). Bütün türkülerimizde toplumumuz tarafından önemsenen değerlerimizi, gelenek-göreneklerimizi, inançlarımızı, ibadetlerimizi, beğenilerimizi, insan-evren-Tanrı ilişkilerimizi, kısaca dünya görüşümüzü ve hayat felsefemizi bulabiliriz (Özden, 2013, s. 52).

Türkülerde konular büyük çoğunlukla kadın üzerine kurulur. Kadın, türkü yakıcı kimliği ile söylediği türkülerde daha çok kendi iç dünyasını ve görüşlerini vurgulamıştır. Toplumun ağlayıcılığını üstlenerek söylediği ağıtlarda, söz söyleme ustalığı ve durumu tahlil etme özelliği ile çok belirgin bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Söylediği ninnilerde hayattan beklentilerini anlatan ve çocuğun geleceği için daha beşikte yönlendirmeye başlayan bilge ve yaratıcı bir kişilik sergilemektedir. Toplumsal konulu türkülerde daha çok sosyal sorunlar irdelenir. Aşk ve sevda türkülerinde özel duygular yalın, gerçekçi bir sıcaklıkla anlatılır (Artun, 2013, s. 17).

Türküleri konuları bakımından ele aldığımızda en çok işlenen konuların aşk ve ölüm olduğunu söyleyebilir. Bunlara ek olarak ayrılık, gurbet konuları da en çok işlenen konular arasında yer almaktadır. "İnsanları en çok etkileyen yaralayan duygu ayrılık temasıdır. Bazen uzak diyarlara para kazanmak için gurbete giden kişi, evini, köyünü terk ederken bazen de bir kan davası onu memleketinden uzaklaştırır. Bazen eğitim için büyük şehirlere gidilir bazen de sürgün edilen insan öz yurdundan uzaklaştırılır. Kimi zaman askerlik dolayısıyla vatan için çarpışmak için sıladan uzaklaşılır. Her biri, gidenin ve geride kalanın yüreğinde ayrılık ateşini tutuşturur" (Özcan, 2004, s. 24).

Türkünün bize sunduğu vatan coğrafyasıdır. Bu öyle bir coğrafyadır ki onda hem binlerce yıldır insan eli değmemiş temizliği ve doğallığıyla Anadolu, hem de en az bin yıldır halkın alın teri ve göz nuru ile değiştiregeldiği toprağımızı buluruz. Dağ, çöl, nehir ve çeşmenin baskın olduğu bu sert doğaya ki bu memleketimizin gerçeğidir, türküler çayır çimenden, laleden, nergisten, ayva çiçeğinden, ezilip tabağa dizilen güllerden oluşan renkli ve ışıklı bir nakış vurarak bu ağır havayı yumuşatır (Başgöz, 2008, s. 16).

2.4. Türkülerde Dil ve Üslup

"Türkülerin olağanüstü bir ifade gücü vardır. Onlarda fazla veya eksik unsurlar bulunmaz. Yapaylığa kaçmayan mecazlar ve telmihlerle türküler, ifade bakımından halk sanat eserlerinin varabileceği yüksek noktayı gözler önüne serer" (Gökçe, 1982, s. 30).

Türkülerde yer alan isim ve sıfat tamlamalarından oluşan hazır söz kalıpları, ikilemeler, söz tekrarları, dize kalıplaşmaları, klişe sözler, alkış-kargışlar, atasözleri ve deyimler, çeşitli motifler, söz sanatları üslubu etkileyen unsurlardandır. Türküler halkın yoğun duygularını yalın ifadelere işlediği şiirler olduğundan sanat kaygısından uzak, sade ve içten bir dil ve üsluba sahiptir. Bununla birlikte türkülerde görülen anlatım zenginliği, söyleyicinin taşıdığı ve icrayı gerçekleştirirken kullandığı hazır söz malzemeleri ile sağlanmaktadır.

Türküler diğer anonim halk şiiri örneklerinde olduğu gibi somut ifadeleri kullanmayı tercih eder. Soyut anlamda yaşanan ruh halini yansıtan duygu ve düşünceleri somut bir dil ve somut ifadeler kullanarak sergiler. Metaforik ifadeleri simge ve semboller kullanarak somutlaştırır.

Türküler icra edildikleri yöreye özgü üslup, söyleme tavrı, ağız özellikleri ile ön plana çıkarlar. "Türkülerin özelliklerinin ve şive karakterlerinin tespit edilmesi ile değişik yerlerdeki toplumlar arasında bağlar kurulabilir. Çünkü türküler değişik toplumlarda değişik karakterler göstermekte, toplumların şive, karakter, düşünce, inanç, yaşayışlarını ve olaylarını yansıtmaktadırlar. Bu açıdan türkülerin menşeinin ve özelliklerinin iyi tahlil edilmesi ve yöresinin doğru olarak yazılması gerekmektedir" (Karkın, 2012, s. 108).

2.5. Türkü Üzerine Yapılan Tasnif ve Değerlendirmeler

Türküleri sınıflandırabilmek oldukça zor bir iştir. Bu durum türkülerin içerdiği anlam yoğunluğu ve serbest ifade biçiminden, anlatım özgürlüğünden kaynaklanmaktadır. Bir türkünün her bir dörtlüğünde farklı konular bulunabilir. Örneğin üç dörtlükten oluşan bir türkünün birinci dörtlüğünde aşk, ikinci dörtlüğünde gurbet, üçüncü dörtlüğünde ölüm konusu işlenmiş olabilir.

Kümelendirme yapmayı zorlaştıran tüm sebeplerden dolayı tam bir değerlendirme yapabilmek mümkün görünmemektedir. Türkü sınıflandırmaları üzerine bugüne kadar pek çok farklı bakış açısı ile oluşturulmuş birbirinden farklı sınıflandırmalar yapılmıştır. Bu değerlendirmeler araştırmacılara çalışmalarında yapılan incelemelerde yol gösterici olmaktadır. Kesin çizgiler taşımamakla birlikte fikir vermesi bakımından da önem taşımaktadır.

"Türküyü *halk şarkısı* olarak isimlendiren Krappe, sınıflandırma yaparken, aşk türküsünün bunların en eski tipi olduğunu ifade eder. Aşk türküsünün alt tiplerinden

biri, *pastoral* adı verilen türküdür. Bu tip türkünün antik dönemde ortaya çıktığına dair kesin deliller olduğunu iddia edilir. Saz şairlerinin söyledikleri türkülerin, primitif modellerin etkisi altında yüzyıllar sonra yeniden şekillenmesiyle ortaya çıkan pastoral türkü, açık alanlarda ve gün içinde kadının çalışması sırasında söylediği türküdür. Bu tür türkülerde koyun sürüleri ve onların zillerinin şıngırtısı tamamlayıcı unsurlardır. XX. yüzyılda değişerek varlığını sürdürdüğü tespit edilen bu tip türkü, tarım ve hayvancılık ile uğraşan toplumlarda yaygın bir türdür. Pastoral türkü de dâhil olmak üzere, aşk türküsünün alt tiplerinden bazıları, tamamen kadınların yaratıcılıkları ve icraları sayesinde varlıklarını sürdürürmüşlerdir. Bu alt tipler; ağıt (complaint), dokumacılık türküsü (wearing song) ve su taşıyan kadının türküsü (water-carrying women) şeklinde sınıflandırılabilir" (Akpınar, 2012, s. 255-256; Krappe, 1964, s. 153-171).

Yapılan sınıflandırma çalışmalarında araştırmacılarca üzerinde durulan nokta ezginin önemidir. Bu durumu Prof. Dr. Hamdi Hasan şöyle dile getirir: *Sözlü edebiyat verimlerinde ezgiyle söylenen her türden halk şiirinin türkü terimiyle karşılandığını söylemek mümkündür. Bu halk arasında o kadar yaygındır ki bazı murabbalar, hatta gazeller bile bazı eski yazmalarda türkü adıyla geçmektedirler. Bütün bunlar, bir yandan türkünün sınırlanması ve belirli bir tipe bağlanmasının oldukça güç bir sorun olduğunu gösterirken, diğer yandan onun en önemli özelliği yine de ezgide belirlendiği gerçeğini ortaya koymaktadır. Buna göre türküler şekle göre değil, ezgilerine göre sınıflandırılmalıdırlar* (Hasan, 2008, s. 9).

Öcal Oğuz ise türküleri, halk edebiyatı nazım türleri içerisinde ezgi ağırlıklı türler içerisinde değerlendirmiştir. Anonim halk şiirleri arasında yer alan türküye kafiye örgüsü, nazım birimi, vezin ve hacim gibi dış unsurlar bakımından belirli bir şekilde karşılaşılmadığını, bu sebeple türkünün bir nazım şekli veya türünün adı olmadığını belirtirken türkünün Türklerin ezgileri anlamında kullanılması gerektiği üzerinde durmaktadır (Oğuz, 2001, s. 16-19).

Türkü üzerine araştırmacılarca yapılan tasnif ve değerlendirmeler şu şekildedir:

Prof. Dr. Saim Sakaoğlu ve Prof. Dr. Ali Berat Alptekin tarafından yapılan tasnifte türküler üç ana başlık ve bunlara ek alt başlıklar altında incelenmektedir. Buna göre;

A. Ezgilerine Göre Türküler

a. Usulsüzler Uzun havalar): Bunlar değişik bölgelerde değişik adlarla anılmışlardır. *Bozlak, divan, koşma, kayabaşı, maya, Çukurova*, vb.

b. Usullüler (Oyun havaları): Bunlar hareketli türkülerdir. Karadeniz Bölgesi'nde *horon,* Şanlıurfa'da *kırık hava,* Konya'da *oturak,* Ege Bölgesi'nde *zeybek,* Isparta'da *dattiri,* Harput'ta *şıkıdım* gibi adlarla anılır.

B. Konularına Göre Türküler

a. Aşk türküleri
b. Ayrılık türküleri
c. Yakım türküleri
d. Beşik türküleri
e. Kahramanlık türküleri
f. Tören türküleri
g. Düğün türküleri
h. Öğretici türküler
i. Oyun türküleri
j. Diğer türküler

C. Yapıları Bakımından Türküler: Bu sınıflandırma araştırmacılara göre (Boratav, Dizdaroğlu, Sakaoğlu, vb. farklı şekillerde ortaya konulmuştur. Ancak Sakaoğlu ve Alptekin şu sınıflandırmayı uygun bulur:

a. Bentleri manilerden oluşan türküler
b. Bentleri iki mısralı türküler
c. Bentleri üç mısralı türküler
d. Bentleri dört mısralı türküler
e. Bağlantıları her mısradan sonra tekrar edilen türküler
f. Her bentten sonra değişik kalıpta iki ayrı bağlantısı olan türküler (Sakaoğlu ve Alptekin, 2007, s. 45).

Hikmet Dizdaroğlu ise türkülerin tasnifini konu esaslı yapmayı uygun görmüştür:

a. Ninniler ve çocuk türküleri
b. Doğa üzerine söylenen türküler
c. Aşk türküleri
d. Kahramanlık türküleri
e. Askerlik türküleri

f. Tören türküleri

g. İş türküleri

h. Eşkıya türküleri

ı. Acıklı olayla ilgili türküler

j. Güldürücü türküler

k. Karşılıklı türküler

l. Oyun türküleri

m. Ölüm türküleri (Dizdaroğlu, 1968, s. 107).

Ahmet Şükrü Esen, türkülerin yapı bakımından oldukça çeşitli olmaları sebebiyle birkaç şekilde sınıflandırılabileceğini belirtirken, yapılacak sınıflandırmaların türkü bentlerinin esas alınarak ya da bent ve bağlamaların birlikte esas alınarak da yapılabileceğini söylemiştir. Bununla birlikte Esen türküleri yapı bakımından incelemeyi seçer:

A. Yapılarında Kararlılık Gösteren Türküler

B. Yapılarında Kararlılık Bulunmayan Türküler

Bu temel gruplandırmadan sonra her iki kümede yer alan türküleri gösterdikleri biçimsel ayrılıklara bakarak yeniden gruplandırmıştır (Esen, 1986, s. 9-22):

a. Bentleri Dört Dizeli Türküler: Bentleri dört dizeli olan türkülerin dördüncü dizeleri 'bağlama' özelliğindedir. Ancak bağlamalar, kendi aralarında bir benzerlik göstermezler, aynı yapıda olabilirler (Esen, 1986, s. 10).

b. Bentleri Üç Dizeden Oluşan Türküler: Bu yapıda olan türküler iki ayrı biçime sahiptirler. Türkülerin bir bölümü üç dizelik bentlerden, diğer bir bölümü ise yine üç dizelik bentlere değişik sayıdaki bağlamaların eklenmesinden oluşur (Esen, 1986, s. 12).

c. Bentleri İki Dizeli Türküler

d. Mani Dörtlüklerinden Oluşan Türküler: Mani düzenindeki dörtlükler belli bir ezgi eşliğinde türküye dönüştürülerek söylenirler. Hazır mani dörtlüklerinden yararlanıldığı gibi türkü için yaratılan maniler de vardır (Esen, 1986, s. 14-15).

Pertev Naili Boratav ise türkülerin içeriklerine, yani geliştirdikleri ana konulara göre bölümlenmesi gerektiğini ancak bunun da yetersiz olacağını belirtir. Bu sebeple halk geleneğindeki türkü gereçlerini göz önünde bulundurarak bileşik bir düzende

bölümleme yapmayı uygun gördüğünü söyler. Buna göre Boratav'ın tasnifi şu şekildedir (Boratav, 2000, s. 150-151):

A. Konularına Göre Türküler

1. Lirik türküler

a. Ninniler

b. Aşk türküleri

c. Gurbet türküleri, askerlik türküleri, hapishane türküleri

d. Ağıtlar

e. Çeşitli başkaca duyguluk konular üzerine türküler

2. Taşlama, yergi ve güldürücü türküler

3. Anlatı türküleri

a. Efsane konulu türküler

b. Bölgelere ya da bireylere özgü konuları olan türküler

c. Tarihlik konuları olan türküler

B. Vazifelerine ve Kullanıldıkları Yerlere Göre Türküler

4. İş türküleri

5. Tören türküleri

a. Bayram türküleri

b. Düğün türküleri

c. Dinlik ve mezheplik törenlere değin türküler

d. Ağıt töreninde söylenen türküler

6. Oyun ve dans türküleri

a. Çocuk oyunlarında söylenenler

b. Büyüklerin oyunlarında söylenenler (Boratav, 2000, s. 150-151).

Ali Rıza Yalman da türküleri konularına göre sınıflandırma yapmış ve altı başlık atında toplamıştır: Öğüt türküleri, bir olay veya kahramanın hikâyelerinden bahseden övgü parçalarını içeren övüt türküleri; ağıt, yiğit, yavuk (sevgili, güzel) ve yağıt (karaçor/düşman) türküleri (Yalman, 1977, s. 234-235).

Cem Dilçin de türküleri Sakaoğlu ve Alptekin'in tasnifine benzer şekilde, ezgilerine, konularına ve yapılarına göre üç grupta ele almıştır (Dilçin, 2004, s. 290-296). Ayrıca söylendikleri bölgelere göre de isim aldıklarını ifade etmiştir: Bingöl ağzı, Urfa ağzı, Eğin ağzı gibi (Dilçin, 2004, s. 290).

Atınç Emnalar, türküleri türleri ile konu ve söylenme amaçlarına göre iki ana grupta sınıflandırmıştır:

1. Sözel Türlerine Göre Türküler: Buradaki sınıflandırmada esas, halk edebiyatındaki türlerin dikkate alınmasıdır. (…) Buna göre yapılan tasnif, sadece şiirsel yapı ile ilgilidir. Örneğin, mani, semai, koşma, hoyrat, kalenderi, destan, nefes, tecnis, satranç gibi. Şöyle ki şiirsel yapısı mani olan bir türküye mani denmekte, diğerleri de bu şekilde adlandırılmaktadır.

2. Sözel İçeriklerine ve Ezgilendiriliş Amaçlarına Göre Türküler: Bu tür sınıflandırmada esas, sözlerin içerdiği konular ve ezgilendiriliş amaçlarına göre olmaktadır. Örneğin;

a. Ölüm veya doğal afetlerden sonra yakılan ve konuları anlatan türkülere; ağıt
b. Güzellik konularını içerenlere; güzelleme,
c. Aşk ve sevda konularını anlatanlara, sevda türküleri,
d. Kahramanlık ve yiğitlik olaylarını anlatanlara, yiğitleme veya koçaklama,
e. Güldürücü ve komik olayları anlatanlara, satirik türküler,
f. Dua içerenlere, alkış,
g. Çeşitli meslekleri konu edenlere, iş ve meslek türküleri,
h. Eşkıyalarla ilgili konuları anlatanlara eşkıya türküleri,
j. Düğün ve kına törenlerini konu edenlere, düğün ve kına türküleri,
k. Bebekleri uyutmak için kullanılanlara, ninni,
l. Sohbet toplantılarında okunanlara, sohbet türküleri,
m. Askerlikle ilgili olanlara, asker türküleri
n. Yolda okunanlara, yol türküleri,
o. Çeşitli halk oyunları ile okunanlar, o oyunun adı ile ilgili, horon veya bar türküsü gibi adlandırmalar yapılmaktadır (Dönmez ve Haşhaş, 2014, s. 1623; Emnalar, 1998, s. 244).

Doğan Kaya türküleri incelerken Cem Dilçin, Saim Sakaoğlu ve Ali Berat Alptekin'in tasniflerinde olduğu gibi üç temel gruplandırmaya gitmiştir. Buna göre yapılarına, konularına ve ezgilerine göre oldukça ayrıntılı bir tasnif yapmıştır:

A. Yapılarına Göre Türküler

1. Bentleri Bir Mısra Olan Türküler

a. Bağlantıları dört mısra/mani olan türküler

b. Bağlantıları yedi mısra olan türküler

2. Bentleri İki Mısra Olan Türküler

a. Sadece iki mısradan oluşan türküler

b. Bağlantıları bir mısra olan türküler

c. Bağlantıları iki mısra olan türküler

d. Bağlantıları üç mısra olan türküler

e. Bağlantıları dört mısra olan türküler

f. Bağlantıları beş mısra olan türküler

g. Bağlantıları altı mısra olan türküler

h. Bağlantıları yedi mısra olan türküler

ı. Bağlantıları sekiz ve daha fazla mısra olan türküler

j. Bağlantıları mısra sonlarında ve mısra aralarında olan türküler

3. Bentleri Üç Mısra Olan Türküler

a. Sadece üçlüklerden ibaret olan türküler

b. Bağlantıları bir mısra olan türküler

c. Bağlantıları iki mısra olan türküler

d. Bağlantıları üç mısra olan türküler

e. Bağlantıları dört mısra olan türküler

f. Bağlantıları beş mısra olan türküler

g. Bağlantıları altı mısra olan türküler

h. Bağlantıları fazla sayıda mısralı olan türküler

ı. Bağlantıları mısra aralarında olan türküler

4. Bentleri Dört Mısra Olan Türküler

a. Sadece dörtlüklerden kurulu türküler

b. Bağlantıları bir mısra olan türküler

c. Bağlantıları iki mısra olan türküler

d. Bağlantıları üç mısra olan türküler

e. Bağlantıları dört mısra olan türküler

f. Bağlantıları beş mısra olan türküler

g. Bağlantıları altı mısra olan türküler

h. Bağlantıları yedi mısra olan türküler

ı. Bağlantıları sekiz ve daha fazla mısra olan türküler

j. Bağlantıları mısra aralarında olan türküler

k. İki bağlantılı türküler

l. Bağlantıları mısra sonlarında olan türküler

5. Karşılıklı Türküler/ Atma Türküler

a. İki mısralık bentlerden ibaret atma türküler

b. Üç mısralık bentlerden ibaret atma türküler

c. Dört mısralık bentlerden ibaret atma türküler

d. Diyalog şeklinde atma türküler

B. Konularına Göre Türküler

a. Tabiat türküleri

b. Aşk türküleri

c. Yiğitlik türküleri ve tarihi olayları konu edinen türküler

d. Tören türküleri

-Kına türküleri

-Baş öğme/duvak türküleri

-Gelin alma türküleri

-Gelin karşılama türküleri

-Güvey türküleri

-Halk oyunlarında türküler (halay, bar, horon, zeybek, …)

-Ayin-i cem türküleri

-Sayacı türküleri

-Oturak türküleri

-Askerlik türküleri

e. Yiyecekler üzerine söylenmiş türküler

f. Hayvanlar üzerine söylenmiş türküler

g. Olay türküleri

h. Bitki ve çiçeklerle ilgili türküler

ı. Satıcı türküleri

j. Ekin türküleri

k. Ramazan davulcusu türküleri

l. Kişiler üzerine söylenmiş türküler

m. Keder, dert ve hastalık türküleri

n. Gurbet ve hasret türküleri

o. Meslek ve iş türküleri

p. Eşkıya türküleri

r. Ölüm türküleri (ağıtlar)

s. Ninniler ve çocuk türküleri

t. Hapishane türküleri

u. Mizahi türküler

v. Yergi türküleri

y. Öğretici ve öğüt verici türküler

C. Ezgilerine Göre Türküler

a. Uzun havalar

b. Kırık havalar (Kaya, 1999, s. 138-140).

Nurer Uğurlu ise türküleri 13 grupta incelemenin daha doğru olacağını düşünür ve türküleri şu şekilde gruplandırır: a. Ninni ve Çocuk Türküleri, b. Doğa Üzerine Türküleri, c. Aşk Türküleri, ç. Kahramanlık Türküleri, d. Askerlik Türküleri, e. Tören Türküleri, f. İş Türküleri, g. Eşkıya Türküleri, ğ. Acıklı Olaylarla İlgili Türküler, h. Güldürücü Türküler, ı. Karşılıklı (diyaloglu) Türküler, i. Oyun Türküleri, j. Ölüm Türküleri (ağıtlar) (Uğurlu, 2009, s. 243).

Feyzan Göher Vural'ın tasnifinde türküler dört başlık altında incelenmiştir:

Lirik Türküler: Bu türkülerin içinde ninniler, aşk türküleri, gurbet türküleri, askerlik türküleri, hapishane türküleri, eşkıya türküleri, doğa ve çoban türküleri, ağıtlar ve diğer duygu ve olayları anlatan türküler yer alır.

Anlatı Türküleri: Bu gurubun içine efsane konulu türküler, bölgelere ya da bireylere özgü konuları olan türküler, hikâyeli türküler ve tarihsel konulu türküler girer.

Tören Türküleri: Bayram türküleri, düğün türküleri, din ve mezhep törenlerine ilişkin türküler, ağıt törenlerinde söylenen türküler tören türküleri kapsamında değerlendirilir.

Oyun ve Dans Türküleri: Çocuk oyunlarında söylenen türküler, büyük oyunlarında söylenen türküler bu gruba dâhildir (Vural, 2011, s. 403).

Türkü üzerine yapılan tasnif ve değerlendirmeler birbirine benzer şekilde geliştirilmiştir. Araştırmacıların özellikle konu, yapı ve ezgi özellikleri üzerinde durarak değerlendirme yapmış oldukları görülmüştür. Türkü incelemeleri yapmak türkünün doğasında var olan çeşitlilik ve zenginlik sebebiyle araştırmacıları zorlamaktadır. Bütün türküleri belirli bir çerçevede ele almak imkânsız görünmektedir. Çünkü bir türkü birden çok sınıflandırma içerisinde yer alabilir.

2.5.1. Söyleyicilerine Göre Türküler

Toplumun ortak sesi olan türkülerin mutlaka bir ilk söyleyicisi, üreticisi vardır. Âşıklara ait türkülerde bu türkü söyleyicisinin kimliği mahlas kullanımı sayesinde belli iken anonimleşmiş türkülerde söyleyicinin kimliği bilinemez olmuştur. Bir söyleyicinin fikrinden, kalbinden çıkıp şekillendirdiği ve dile getirdiği türkü zaman içerisinde sözlü kültür ortamında kulaktan kulağa aktarılarak yaşar, gelişir ve zenginleşir ve artık toplumun ortak malı haline gelir.

"Türkü yakanların hemen hemen hepsi halk şiiri ve müziği ile dolu, yüzlerce türkü bilen, sesi güzel olan kişilerdir. Yakmaya sebep olan olay veya duyguyu, yaşamış veya en ince noktasına kadar gönlünde duyan bu sanatçı (ruhu sanatçı olan kişi, âşık, halktan biri anlamında) hafızasındaki şiir ve ezgiler yardımıyla yeni bir türkü yaratır. Bu yeni yakılan türkü hem eski türkülerden kollektif izler taşıdığı, hem de zamanla türkü yakan sanatçının adı, topluma ters düşen söz ve ezgi bölümleri gibi kişisel izlerin silineceği ve değeri nispetinde yayılıp halka mal olacağı için zamanla anonim halk edebiyatı ürünü karakterine sahip olur" (Özbek, 1994, s. 64).

2.5.1.1. Asıl Türküler (Yakıcısı Belli Olmayan Türküler)

Yapılan türkü tanımlamalarından da anlaşılacağı üzerine türkülerin anonim olma özelliği vardır. Türkü denilince halkın tamamına mal olmuş ezgili sözler akla geldiği için asıl türkülerin yakıcısı belli olmayan türküler olduğu kabul edilmektedir.

"Türk halk türküsü, genelde kafiyeli, kıtalar şeklinde yazılmış metinlerle heceleme yoluyla oluşturulan mısralardan oluşur. Uzun yıllar, büyük kitlelerce melodilerle söylenmiş olan ve söylenmeye devam eden, bu esnada ise hiç kimsenin metin yazarı olarak hak iddia etmediği bir şiir türüdür. Saz şairlerinin türkülerinden farkı ise bir mahlasın olmaması, retorik temelden yoksun olması ya da belli bir üsluplaşmanın söz konusu olmayışıdır" (Wanning, 1986, s. 417).

Türküler başlangıçta bir olay üzerine yakılırlar. Bu olay milleti ilgilendirecek kadar büyük olabileceği gibi dar çevrede görülen türden de olabilir. Aşk, gurbet, ölüm, kahramanlık, fetih, seferberlik, doğal afetler, aşiret kavgaları, eşkıya baskınları, bir kalenin düşmesi, bir vatan parçasının düşmanlarca alınması gibi sosyal olaylar; sevda, talihe kızma, şansa küsme gibi duygular türkülerin doğuşunu hazırlayan nedenlerdendir. Bu olaylardan birini yaşayan veya bu duygulardan birini taşıyan sanatçı kişinin bunu halk şiirliyle ve ezgi eşliğinde ifade etmesi türküyü meydana getirir" (Albayrak, 2004, s.

506). Zaman içerisinde daha çok kişi tarafından söylenip yayılan bu türkü, ilk söyleyeni unutularak anonim hale gelir.

"Türküler hiçbir zaman ilk söylendiği şekilde kalmaz. Yakanı (ilk söyleyeni), en küçük sosyal birim olan köyde bilinse bile, eğer türkü dinleyenler tarafından benimsenirse oradan yayılır; civar köylere, kasabalara, şehirlere ve bölgelere ulaşır; nihayet anonim bir eser olarak bütün yurdun malı olur. Bütün yayılma dönemi içinde değişikliklere uğrar; edebe, inanca ve geleneğe aykırı unsurlar varsa temizlenir. Makam ve ezgisinde de değişiklikler olabilir" (Bakırcıoğlu, 2007, s. 78). Türkü, halkın ağzındaki su gibidir akar, kaptan kaba akar ve her defasında yeniden can bulur. İçindeki kişi adları, yer isimleri değişir, bazı bentler düşer, yenileri gelir (Öztürk, 1995, s. 169).

2.5.1.2. Âşıkların ve Türkü Yakıcılarının Yaktığı Türküler (Ferdi Türküler)

Ferdi türkülere kaynak olarak âşıklar, ozanlar, ağıtçılar ve diğer türkü söyleyicileri gösterilebilir. Dolayısıyla bu türküler yakıcısı bilinen türkülerdir. Bu türkülerin ortaya çıkma sebebi bireysel yaşanmışlıklardır, bireysel duyarlılıklardır. Bu bireysel ifade şekli zaman içerisinde yayılır ve topluma mal olarak anonimleşebilir.

Türküler bireyselden anonime ya da anonimden bireysele kolayca dönüşebilir. Bu da türkülerin doğasındaki canlılık ve dinamizmden gelir. Günümüzde türkülerin anonim olma özelliği bireysel türkülerle birlikte zayıflamaktadır. Türkü söyleyiciler anonim özelliği olan söz ve ezgileri kişisel ifadelerle birleştirerek bireysel türkülere çevirmektedir. Sözlü geleneğin etkili olduğu dönemlere kadar anonim olma özelliği güçlü iken günümüzde yazılı ve elektronik kültür ortamları ile türkülerdeki bireysellik daha güçlü bir hale gelmektedir.

"Çok eski zamanlarda âşıklar, çeşitli kahramanlık, emek, merasim, vs. türküleri yaratmışlar, onları sazla söyleyip seyircileri büyük maksatlara yollamış, güzelliği sevmeye, iş eziyetlerini, dert gamlarını biraz olsa bile hafifletmeğe hizmet etmiştir. Zamanlar geçince türküleri yaratan kişilerin adları unutulmuş ve türküler halkın genel mülküne dönüşmüştür" (Şerif, 2013, s. 558).

Türkülerin genel anlamda üreticileri olan şahsiyetlerin (Kamlar, ozanlar, âşıklar, ağıtçılar vb.) yanında, çeşitli acı (deprem, sel, ölüm, kaza, savaş vb.) veya sevgi veren durumları dile getiren diğer kişiler de türkü yakıcılar olarak bilinmektedir. Şamanlar ve onların Müslüman Türk toplumundaki devamları olarak nitelendirilen türkü yakıcı âşıklar yanında herhangi bir acıyı, derdi, sıkıntıyı dile getiren; adına 'sığıtçı, ağıtçı'

denilen kişiler de türküler yakmıştır. Hem tarihin eski dönemlerinden hem de günümüzde daha çok kadınların içinden çıkan bu ağıtçı şahsiyetlerin çok az da olsa erkek ağıtçıların da rastlanmıştır. Bugün bile erkek ağıtçılara rastlanmaktadır. Bu ağıtçıların terennüm ettiği sözlü güçlü ve ezgisi kabul gören ağıtlar, zamanla halk içinde yaygınlaşmış ve dilden dile aktarılarak yaşamaya devam etmektedir (Güven, 2009, s. 24).

Çalgıcı halk ozanları, çok eski tarihlerde benzeri görevi icra eden öncüleri Şamanlar gibi halkın konuşan dili, söyleyen sözü olmuşlardır. Bugün bile geçmişi yüzlerce yıl eskiye uzanan halk ozanlarının türkülerini halk, dilinden düşürmemekte ve yaşatmaya devam etmektedir. Bugün tespit edilmiş, notaya alınmış Türk halk türkülerinin büyük bir ekseriyeti, bu halk ozanlarının (Âşık Kerem, Dadaloğlu, Âşık Garip, Karacaoğlan, Pir Sultan Abdal, Âşık Veysel, Âşık Mahsuni Şerif, Âşık Reyhani vb.) üretimi (yakımı) olan türkülerden meydana gelmektedir. Bu çalgıcı halk ozanları döneminde türküler konu, biçim ve ezgi bakımından çok önemli bir zenginliğe kavuşmuştur. Halk ozanları kendilerinden önceki usta âşıkların söz ve ezgilerine daima yeni unsurlar ilave ederek türkülerin zengin dağarcığa sahip olmasına vesile olmuşlardır (Güven, 2009, s. 24).

Eskiden bir bölgeye ait türküler gezgin saz şairleri tarafından diğer şehir ve bölgelere taşırdı. Bu durum, bölgelerin birbirinden etkilenmelerine de sebep olmuştur. Güftesi aynı olan fakat farklı bölgelerde farklı ezgilerle söylenen onlarca türkü vardır. Günümüzde radyo ve televizyon artık bölgeler arasındaki türkü zevkini yaymak ve yaygınlaştırmakta önemli görevler üstlenmektedir (Bakırcıoğlu, 2007, s. 77).

Türkülerin üretilmesi ve kitlelere sevdirilmesi dışında "Şekil ve konu bakımından türkülerin gelişmesinde saz şairlerinin emeği çoktur. On altıncı yüzyıla kadar sekiz heceli semailer şeklinde türküler söylenirken on yedinci yüzyılda Karacaoğlan, Âşık Ömer, Gevheri gibi ünlü halk şairleri tarafından konular genişletilmiş, muntazam şekiller bulunmuş ve yayılmıştır. Yine bu yüzyılda halk şairleri tarafından telif edilen hikâyelerde muntazam şekilli türküler yer almıştır. Sonraki yüzyıllarda da bu şekiller bir edebi gelenek olarak süregelmiştir" (Öztelli, 1959, s. 7-8). Muntazam türkülerin anonimleşmesi sonunda âşığının adı unutulanlar, âşıkların şiirleriyle dikkatlice karşılaştırılınca gerçek sahibi saptanabilmektedir (Yardımcı, 2002, s. 101).

Âşıklar türküyü müzik özelliklerine değil de metne ait konulara göre sınıflandırdıkları için Civan Öldüren makamı, Atüstü makamı, Osmanlı makamı gibi

birçok ilginç başlıklar ortaya çıkmıştır. Bu isimler ve ezgiler âşık ve dinleyicilerin dağarcığındaki bilgilerin ayrılmaz bir parçasıdır. Kahvehanedeki dinleyicilerin birçoğu bu ezgileri ezberlemiştir. Çünkü onları daha önce defalarca dinlemişlerdir. Atışmaları isimleriyle ve ezgi kalıplarıyla tanıyabilmek dinleyiciye estetik bir zevk verir ve âşıklarla aralarındaki bağı kuvvetlendirir. Atışmalarda bu bağ dolayısıyla iki âşığın ayrı ezgilerlerle çalıp söylemesi dinleyici açısından mühim bir husus değildir. Önemli olan katılımcıları birbirine bağlayan ortak müzik dağarcığının ortak bir sosyal tecrübeye dönüşmesidir (Özarslan, 2001, s. 402'den; Erdener, 1995, s. 80).

2.5.1.2.1. Halk Edebiyatı Nazım Şekliyle Yakılan Türküler

Türkü türü genel olarak mani ve koşma nazım şekli ile kurulmaktadır. Bununla birlikte halkın sözlü geleneğinde vücut bulan bir şiir tarzı olduğundan çeşitli yapılarda türküler söylenebilir, dolayısıyla halk şiirinin herhangi bir şekli ile türkü oluşturulabilir.

"Türkülerin belirli bir şekli yoktur. İki mısralı türküler olabildiği gibi koşma, mani tarzında yahut bentlerle kurulmuş türküler de vardır. Koşma yahut mani olarak bildiğimiz şekiller türkü nağmesiyle söylendiğinde adı geçer şiirlerden ayrılır. Çünkü halk ezgi ile söylediği parçaları türkü olarak niteler. Koşma bilindiği gibi söyleyeni belli şiirlerdir. Ne var ki, halkın benimsediği bazı parçalar zamanla anonimleşir ve türkü olarak varlığını sürdürür. Daha ziyade kadınlardan oluşan türkü yakıcıları, bildiği koşma, mani, hatta semai ve destandan birtakım parçalar alarak onu uygun bir ezgi ile terennüm eder. Şekil ve konu birliğinden uzak pek çok türkünün ortaya çıkış sebebi bundan kaynaklanmıştır" (Aytaç, 2003, s. 368).

2.5.1.2.2. Divan Edebiyatı Nazım Şekilleriyle Yakılan Türküler

İslami Türk edebiyatının daha ilk asırlarından başlayarak bilhassa dini-tasavvufi edebiyat eserlerindeki aruzun sesini duyan Türk saz şairleri, zamanla bu sesi kendi şiirlerine de işlemişlerdir. Orta Asya Türk şiirinin milli vezni ola 4-4-4 vezni daha XIII. asır Anadolu'sunda 4-4-4-3 sesini almıştır. Halk şiirinin bu sefer Anadolu'da milli vezni olmak gibi büyük sevgi ve ehemmiyet kazanan on birli hece vezni üzerinde bu etki, şüphesiz dikkate ve tetkike değer bir estetik hadisesidir (Banarlı, 2002, s. 727).

Saz şairleri özellikle XVI. asırdan başlayarak şiirlerinde doğrudan doğruya aruz bahirlerini de kullanmışlardır. İlk örneklerini XVI. asır saz şairlerinden Kul Mehmed'in ve Hayalî'nin şiirleri arasında gördüğümüz bu aruzla söyleyişler, XVII. asırda başta

Gevheri ve Âşık Ömer olmak üzere birçok şairlerin iltifat ettiği bir cereyan derecesi almıştır (Banarlı, 2001, C.2, s. 727).

İslamiyet'in kabulünden sonra ortaya çıkan klasik Türk şiiri, zaman zaman halk şiirimizle karşılıklı bir etkileşim içine girmiştir. Divan şairleri arasında mahallîleşme akımının etkisiyle dilde sadeleşmeye gidilmiş; Âşık Ömer, Dertli ve Erzurumlu Emrah gibi âşıklar aruz vezniyle şiirler yazmıştır. Divan ve halk şiirimizin etkileşim odaklarından biri de musiki ortamlarıdır. Ülkemizde özellikle Urfa, Elazığ ve Erzurum yörelerinde başlangıçta gazelhanların okuduğu eserler zamanla yöresel türküler olarak günümüze kadar ulaşmıştır. Divan ve halk şairlerinin kaleme aldığı gazeller bestelenerek veya irticalen okunma şekliyle fiilen musikimize girmiş, önemli bir yer kazanmıştır (Daşdemir, 2014, s. 306).

Halk şairleri, divan şairlerinden etkilenerek belirli birkaç biçim ve kalıpla şiirler de yazmışlardır. Bu durumun ortaya çıkmasında halk şairlerinin aydınlar ve divan şairlerince hor görülmelerinin, değersiz ve güçsüz sayılmalarının payı vardır. Böylece bilgiçlik göstermek için aruz ölçüsüyle, ağdalı bir dille şiirler yazarak öz kaynaklarından uzaklaşmışlardır. Yalnız birkaç kalıp ve biçim almakla kalmayıp divan edebiyatı mazmunlarını da kullanmışlar, hatta daha ileri giderek bu mazmunları hece ölçüsüyle yazdıkları şiirlere de sokmuşlardır (Dilçin, 2004, s. 354).

"Halk şiirlerindeki bu aruzlu biçimler sayıca azdır. Kalıplar da her biçimin bir tek kalıbı olmak üzere 6'yı geçmez (Dilçin, 2004, s. 354). Saz şairlerimizin ellerinden ve dillerinden aruz kalıplarına uygun şiirler çıkması, bu aruzlu şiirlerin özel ezgileriyle okunmasından dolayıdır. Saz şairlerimiz aruzu iyi bilmedikleri için aruzlu türküleri de ölçü kusurlarıyla doludur. Ancak onlar, belli kalıplar çerçevesinde dolaşmışlar, kulak dolgunluğunun sağladığı yatkınlıkla aruz kalıplarına uyan şiirler söylemişler ya da yazmışlardır. Saz şairlerimizin aruzlu türkülerinin çoğunu hece ölçüsüne de uyması bunların bilerek yaratılmadığını göstermektedir" (Uğurlu, 2009, s. 100).

Türkü türünün hece ölçüsü yerine aruzla oluşturulmuş birtakım örnekleri az da olsa mevcuttur. Divan edebiyatına ait nazım şekilleriyle oluşturulan divan, kalenderi, satranç, selis, semai, vb. ve ezgi eşliğinde icra edilen halk şiiri örnekleri yine nazım türü olarak türkü sınıfına girmektedir. Divan edebiyatı nazım şekilleriyle yakılan türküler hakkında genel bilgiler verecek olursak;

Divan: Divan, aruz ölçüsünün 'failatün, failatün, failatün, failün' kalıbıyla yazılmıştır. Daha sonra halk şiirinin 15'li hece ölçüsü ile söylenen şiirlere de 'divan' denmeye başlanmıştır. Aruz ölçüsü ile şiir yazan şairlerin şiirlerini 'divan' adında bir

çeşit antolojide toplamalarından dolayı, bu tür yazılmış ve halk arasında da yaygın olarak söylenen parçaların hepsine bugün divan denmektedir. 'Müstezat, semai, kalenderi' gibi çeşitleri hem şiir biçimi hem ezgi bakımından birbirinden farklı olmasına karşılık, hep divan diye anılmaktadır (Ünal, 2013, s. 251).

Divan; halk sanatçıları arasında makam fikrinin olduğu Urfa, Erzurum, Elazığ ve Kerkük gibi eski şehir merkezlerinde, kendine özgü ezgisiyle seslendirilen hareketli, usullü, çalgısal ve usulsüz sözel bölümleri olan bir uzun hava türüdür. Sözleri, aruzun failatün failatün failatün failün kalıbı ya da 15'li hece ölçüsünde olan yapı içindedir. Divanlar genelde bir uzun hava türü olarak kabul edilmesiyle beraber usullü çalgıyla çalınan bölümler taşıması, bazen bu usullü bölümlere söz de katılması yüzünden saz müziği veya sözlü olarak da değerlendirilebilir. Divanlara Erzurum, Elazığ, Diyarbakır, Şanlıurfa, Konya, Kastamonu ve Kerkük'te yaygın olarak rastlanmaktadır. Divan, aruz ölçüsü failatün, failatün, failatün, failün kalıbıyla gazel, murabba, muhammes, müseddes biçiminde yazılan siirlerdir. Saz şairlerince özel bir ezgiyle seslendirilir. Halk sanatçılarınca divani olarak adlandırılır. Gazel biçimindeki divanların ayak düzeni; a-a / x-a / x-a/ x-a; Murabba biçimindeki divanların ayak düzeni; aaba / ccca / ddda / eeea; ilk dörtlüğün ayak düzeni; aaaa / baba / bbba seklinde de olabilir (Altunsaray, 2008, s. 20).

Divanî, âşıkların en çok başvurdukları nazım şekillerinden biridir. Divanî, âşık şiirinde tesnif, bayatı, geraylı, koşma, mühemmes gibi belirlenmiş şiir şeklidir. İlk divanî örneği Gurbanî'nin Hataî'nin ölümü için söylediği 'Ola' redifli divanî mersiyesi ve 'Güzel' redifli divani üstadnamesidir. Divanîler; Gıfılbend divanî, divanî mersiye, divanî fehriyye (öğütleme-ustadname), divanî mühemmes beyan-ı hal tarihi manzume, divanî mühemmes elif-lam gibi adlara bağlı şekillerle anılırlar (Oğuz, 2001, s. 84).

Ahmet Talat, gazelin şevk ve garamı, duygu ve hicranı; divanın ise lakaytlık ve laubaliliği ifade ettiğini belirtmektedir. Divanlar âşık meclislerinde yapılan fasılların genel olarak başında çalınıp söylenen eserlerdir. Divanî okuyan âşık, dinleyicilere ustalığını ve şairlik gücünü göstermiş olur (Albayrak, 2004, s. 137).

Müstezat: Erzurum, Elazığ ve Şanlıurfa'da yaygın bir uzun hava türüdür. Usullü ya da usulsüz olarak icra edilir. Müstezadı diğerlerinden ayıran en önemli özellik sözel ögedir. Divan edebiyatındaki müstezat olarak bilinen şiirsel yapı türe adını verir ve temel özellik olarak karsımıza çıkar. Bu aruz kalıbı, Mef'ülü mefailü mefailü feûlün Mef'ülü feûlün'dür. Ezgisel yapı olarak, Türk Sanat Müziği'nin Rast, Mahur, Acemaşiran makam dizisi seslerini kullanır. Müstezata baslamadan önce usûllü bir giris

ezgisi, eslik eden çalgılar tarafından seslendirilir. Buna müstezatın ayağı denir. Sonra uzun havaya geçilir, söz aralarında usûllü çalgısal bölümler seslendirilir. Aman, aman aman, ah, yandım, yanasın, hey, oy gibi katma sözler kullanılır. Müstezad'ın sonuna türkü eklenir (Altunsaray, 2008, s. 23).

Selis: Şairlerimizin aruzun fe'ilâtün (fâliatün) fe'ılâtün fe'ilâtün fe'ilün kalıbına uyan şiirlerine denir. Selîs de divan gibi çoğunlukla gazel örgüsündedir. Murabba, muhammes, müseddes biçimiyle yazılmış selisler de vardır. Uyak düzeni divanda olduğu gibidir (Uğurlu, 2009, s. 104).

Kelime anlamı 'akıcı'dır. Ayrıca 'kolay, yumuşak'; bağlı, boyun eğmiş' anlamlarına da gelen ve XIX. yy. 'den önceki saz şairlerinin şiirleri arasında rastlanmayan selisler, Ahmet Talat Onay'a göre aslında hece ölçüsünün 15'li kalıbıyla söylenmiştir (Albayrak, 2004, s. 463).

Semaî: Aruzun mefâ'ilün, mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün kalıbıyla yazılan gazel, murabba, muhammes, müseddes biçimindeki şiirlere denir. Semailer, ayrı bir ezgiyle okunurlar. Uyak düzeni divan ve seliste olduğu gibidir. Semaîler, hece ölçüsünün 8+8 duraklı kalıbına da uyarlar (Uğurlu, 2009, s. 106).

Semai; bir kurala bağlı olmadan yalnız işitmekle öğrenilen söz; Türk müziğinde iki basit usulden biri; Türk halk edebiyatında bir nazım biçimidir. Semaîlerde daha çok aşk, ayrılık, gurbet, özlem gibi konular işlenir. Az söz ile yoğun bir anlam ve gerekli ahengi sağlamak semaîlerin önemli özelliklerindendir. Bundan dolayı, basit gibi görünse de semaî zor bir nazım biçimidir (Albayrak, 2004, s. 464).

Kalenderî: Kalenderinin türediği kalender kelimesi başlangıçta 'dünya ile ilgisini kesmiş, Allah yolunda giden' anlamındayken daha sonra bu kelimenin anlamı çarpıtılmış; süflî, rint meşrep, iyi ve kötüyü bir tutan anlamlarında kullanılmıştır. Türkçe sözlük kalender kelimesinin anlamını 'gösterişsiz, sade yaşamaktan yana olan alçak gönüllü kimse; ehli dil; rint' olarak başlangıçtaki anlamına daha yakın bir şekilde vermiştir (Albayrak, 2004, s. 289).

Yine bir şekil olmaktan ziyade aruzun mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün vezniyle söylenen saz şiirlerine verilen umumi bir isimdir. Kalenderi vezniyle halk şiirleri gazel, murabba, muhammes ve başka şekillerle tertiplenebilir (Banarlı, 2001, C. 2, s. 727)." Özel bir ezgiyle okunur. Uyak düzeni, divan ve semainin aynıdır (Dilçin, 2004, s. 359). "Bazı araştırmacılar, kalenderîlerin semai kahvehanelerinde mani, koşma, semai, divan gibi yalnız bir kişi tarafından değil, birkaç kişi tarafından okunduğunu

bildirmektedirler. Ezgisi bakımından düz kalenderi, Acem kalenderîsi, Emrah kalenderîsi gibi çeşitleri vardır (Uğurlu, 2009, s. 110).

Satranç: Aruzun müfte'ilün, müfte'ilün müfte'ilün müfte'ilün kalıbıyla musammat gazel biçiminde yazılan şiirlere denir. Dizelerin uyaklı parçaları alt alta dizilirse müfte'ilün müfte'ilün ölçüsünde ve dörtlüklerden oluşan bir biçim ortaya çıkar. Satranç, şatranç adıyla da anılır (Dilçin, 2004, s. 362). " "Bu çeşit şiirlerin halk edebiyatımızdaki örnekleri çok azdır ve XIX. yy. 'de görülmüştür (Uğurlu, 2009, s. 113).

Özel bir ezgi ile okunan satrancın bazı araştırmacılar yalnız hece ölçüsüyle yazıldığı kanaatindedir. Ancak elde, kusurlu da olsa aruz ölçüsüyle yazılmış satrançlar bulunduğuna göre bu görüş doğru değildir. Şatranç olarak da adlandırılan satrançların konusu genellikle aşk ve güzelliktir (Albayrak, 2004, s. 457).

Vezn-i aher: Aruzun müstef'ilâtün müstef'ilâtün müstef'ilâtün müstef'ilâtün kalıbıyla murabba biçiminde yazılır. Uyak düzeni murabbaya benzer. Her dizesi bir müstef'ilâtün parçasına uyan 4 söz öbeğine bölünmüştür. Birinci dizenin parçalarını dolduran sözler, sırasıyla ikinci, üçüncü ve dördüncü dizelerin ilk parçaları olarak yinelenir. Bu düzene göre birinci dize ile 4 dizenin birinci parçalarını dolduran sözler yukarıdan aşağıya okunduğunda aynı olur. Bunun gibi ikinci parçalar ikinci dize ile üçüncü parçalar üçüncü dize ile dördüncü parçalar dördüncü dize ile yukarıdan aşağıya okunduğunda aynıdır (Dilçin, 2004, s. 363).

2.5.2. Ezgileri Bakımından Türküler

Musiki bir toplumun yürüyüşüne dem tutar ve omurga sahibi olunduğunun göstergesidir (Demirci, 2013, s. 47). Kültürel kimliklerin en kuvvetli ifadelerinden biri müziktir. Müzik halkın hem bireysel yaşantılarını hem de toplumsal yaşantılarını anlatan bir sanattır. Çok geniş kitlelere ulaşan ve geniş kitleleri etkileyen bu sanatla o topluma ait yaşanmışları ve yaşantıları öğrenmek mümkündür. Toplumun moral değerlerini, hassasiyetlerini, özelliklerini, duygularını yansıtan müzik sanatıdır (Kaçar, 2008, s. 219-220).

Müzik, dil içerisinde kültür alanının benimsediği, üzerine durduğu, tartışıp zevk, değer ve anlayışına göre zenginleştirdiği bir rol üstlenmektedir. İnsan düşüncesi, duygusu, sezgisi ve hayali dilin dünyasında bu rol yardımıyla oluşur ve zenginleşir. İnsan, iç dünyasını da anadilinin bu imkânlarıyla şekillendirir. Çünkü insan; severken,

nefret ederken, düşünürken kelimeleri kullanır. Onların sağladığı imkânlarla hisseder ve düşünür. Dış dünyayı da bu imkânlar sayesinde algılar ve sezer. Bu anlaşma yeteneği çevresinde bir araya gelerek hem dili oluşturur, hem de o dille deneyimlerini ve birikimlerini kendilerinden sonra gelen kuşaklara aktarır. Öyleyse şarkı sözleri için de aynı ilke geçerlidir. Çünkü onlar da topluma, özellikle de gençlere sunulmuş birer iletidir. Bu iletilerde neler dendiği de o ölçüde önemlidir (Şenel, 2009, s. 2144).

Müzik, insanoğlunun doğayı kontrol altına alma ve onu kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirme serüveninde yararlandığı en eski kaynakların başında gelmektedir. Hatırlanmalıdır ki müziğin ortaya çıkışı yazıdan çok öncesine dayanmaktadır; hatta yazının bir gereksinim olarak belirmesinde müziğin önemli bir payı olduğu söylenebilir. Hepsinden ötesi, "insanlaşma" sürecinde müziğin anlamlandırma, birleştirme ve pekiştirme gücünün etkisinin tahmin edilenden fazla ve üzerinde bugüne kadar durulmadığı kadar etkin olduğu dile getirilebilir. Müziğin bu gücünü en güzel Meriam'ın (Clarke; 128) "herhalde bu kadar kapsamlı, insan davranışına yakın, onu şekillendiren ve çoğunlukla onu kontrol eden başka bir insan yaratısı yoktur" ifadesi açıklamaktadır (Elçi, 2011b, s. 132).

Türklerin tarih sahnesine çıktığı devirlerden itibaren takip edebildiğimiz bilgiler ışığında daima müzikle içiçe bir yaşam sürdükleri görülmektedir. Sosyal, siyasal ve dini her alanda müziğin özel ve önemli bir yeri olmuştur. Yaşam şekilleri müziğin karakterini de etkilemiştir. "Türk musikisi, Orta Asya'nın coğrafya koşullarına uygun olarak Türk dili ile birlikte doğmuş ve onunla birlikte gelişmiştir. Türk göçebe boyları, at sırtında, Orta Asya bozkırlarını bir uçtan öbür uca savaşarak dolaşır, yeni otlaklar ve konak yerleri ararlardı. Bu yaşam koşulları, doğal olarak Türklerin yapısını, karakter ve huylarını sertleştirmiş, onları savaşkan insanlar yapmıştı. Aynı koşullar altında gelişen Türk dili de tek heceli sözcüklerin çokça bulunduğu, tok sesle söylenen sert bir dil yapısı oluşturmuştu. Dil ve musiki birbirini etkileyerek birlikte geliştiklerinden Orta Asya'daki Türk boyları arasında oluşan Türk musikisi de Türk dili gibi bulunduğu doğaya uygun, soylu fakat yumuşaklıktan uzak olarak biçimleniyordu" (Toraganlı, 1984, s. 38).

En eski çağlardan başlayarak dinsel törenlerde, av, düğün ve doğum gibi töresel kutlamalarda, söz ve oyunla birlikte uygulanan bu musiki, beş sesli yani pentatonik sanattı. Pentatonik musiki yarım ses aralıklarını yer vermeyen, bitişik perdeleri arasında tam ses aralıkları bulunan dizilerden oluşmaktadır. Türkler savaşçı ve sert yapılarına uygun olarak geliştirdikleri pentatonik musikinin yanı sıra gümbürtülü sesler çıkaran

davul, zil ve boru gibi çalgılardan oluşan ilk askeri muzikaları da (tabılhane) kullanmışlardır. Bu muzikalara sonradan katılan zurnalar, tabılhaneye sanat gücü kazandırarak merhterhanelerin doğmasına yol açmıştır. Pentatonik musiki, yakın ülke olarak Çin'e, oradan Japonya ve Kore'ye geçtiği gibi çeşitli çağlarda gerçekleşen göçlerle dünyanın dört bir yanına yayılmış oldu ve Türkler, yaklaşık bin yıl kadar önceleri de Uygur sanatının bir dalı olan Oğuz musikisini Yakındoğu ve Anadolu'ya getirdiler. (Toraganlı, 1984, s. 38).

Türk müziğinin gelişim seyri incelendiğinde Anadolu'ya gelindiğinde birtakım değişikliklere uğradığını, sert yapısının yumuşadığını söyleyebiliriz. Bununla birlikte "Halk musikisi, pentatonik yapıdan diyatonik yapıya geçerken özünü, duruluk ve soyluluğunu yitirmemiş, Anadolu yaylalarının bin bir renkli çiçeklerini, kekik kokularını, ormanlarının uğultusunu, kuşlarının ötüşünü içine sindirerek olağanüstü güzellikte bir halk sanatı olarak gelişmiş, en önemlisi soylu yapısına yakışmayan çeyrek seslerden uzak kalabilmiştir. Türk halk musikisi, halk yazını gibi yöresel etkilere karşı direnmiş geleneksel özelliklerini koruyarak Uygur sanatını geliştirmiş ve özgün bir musiki olarak yüzyılımızın başlarına dek gelmiştir" (Toraganlı, 1984, s. 39-40).

Kültürün en önemli unsurlarından biri de müziktir. Türk müziği, coğrafi yönden oldukça geniş bir alana yayılmış, değişik coğrafyalarda değişik şekillerde gelişimini sürdürerek kendi içerisinde son derece renkli ve zengin bir yapı oluşturmuştur. Anadolu da bu coğrafyalardan birisidir. Anadolu'nun, her bölgesinin her şehrinin hatta bazı ilçelerinin bile kendine özgü bir müzik icrası vardır. Türk halk müziği dediğimiz bu müzik, Türk insanının çeşitli olaylar sonucunda değişik şekiller de duygulanması ve bu duygularını değişik şekillerde ifadesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Ekici, 2002, s. 217).

Geleneksel müzikler dünyasal ve inançsal olmak üzere iki ana başlık altında toplanmaktadırlar:

1. "Dünyasal Türk Halk Müziği

A. Genel Olarak Ritimli (Usullü) Olanlar

a. Türküler

- Azeri Türküleri
- Karadeniz Türküleri
- Konya Türküleri
- Rumeli Türküleri

- Teke Yöresi Türküleri
- Yozgat Türküleri

b. Barana Havaları

c. Güvende Takımı

d. Müzikli Öyküler

e. Zeybekler

B. Genel Olarak Serbest Ritimli (Usulsüz) Olanlar (Uzun Havalar)

a. Arguvan Havaları

b. Baraklar

c. Bozlaklar

d. Divanlar

e. Gurbet Havaları

f. Hoyratlar

g. Mayalar

h. Müstezatlar

ı. Yol Havaları

2. İnançsal Türk Halk Müziği (Tasavvuf Halk Müziği)

1. İlahiler

a. Nefesler

b. Savtlar

c. Gülbanglar (Gülbenk)

2. Kalenderiler

3. Semahlar

4. Ali Mevlidi" (Seyhan, 2001, s. 13-14).

Türk halk müziği ise Türk halkının geçmişten günümüze tüm yaşadıklarının sese dökülerek kulaktan kulağa ve dilden dile yayılan, zaman içerisinde kimi yönlerden değişen, kimi yönlerden gelişen, öz kültürüne ait müziktir. Halk sanatının bir örneği olan halk müziği, halka özgü niteliklere sahiptir. Türk halk müziği yaratıcısı olan toplumun kültürel bakımdan zenginliği ve gelişmişliğine paralel olarak oldukça çok çeşitli formlara sahiptir.

Anonim halk edebiyatı üzerinde halk müziğinin etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Başta türküler olmak üzere, maniler, ninnileri ağıtlar, tekerlemeler, oyun havaları, seyirlik oyunlar gibi pek çok türde halk müziği hâkimdir.

“Halk müziği, toplumların varlıklarını müzikal dilde yansıtan önemli unsurlardandır. Bu önemli olgu sadece bağlı olduğu sosyal yapısının tarihsel sürecini yansıtımıyla yetinmez o aynı zamanda topluma yön verir. Bu olgunun özellikle de Orta Asya Türk geleneğinde ozanlar ve ozanlık geleninde dominant olduğunu görmekteyiz. Ozanlar, topluma yön veren nitelikte insanlar olmuş ve sosyal dinamizmi sürekli tetikleyip başını çekmişlerdir” (Bulgan, 2009, s. 50).

Halk müziği sanat yapmak amacıyla yaratılmaz. Çeşitli doğal felaketler; çığ, deprem, yangın, sel, açlık, kıtlık gibi olaylar; ölüm, kaza, hastalık, savaş, eğlence; oturak, muhabbet, cümbüş, âlem gibi çeşitli törenler; askere gitme, düğün, nişan, kına, ekim, hasat gibi ritüeller; sema, zikir, ocak-lonca ayinleri ve diğer nedenler halk müziğinin yaratılmasına ortam oluşturur (Kaygısız, 2000, s. 176). Halk ezgilerimiz, doğal, yöresel, sosyal yapının esintilerini kendi bünyesi içerisinde dokuyarak halk türküleri bütünlüğünün çeşitli renkleri ile ritim açısından oldukça zengindir, doğal açıdan da oldukça renklidirler (Birinci, 2013, s. 33).

Halk müziğini yaratan kişiler çoğu kez belli değildir. Başlangıçta bir kişi tarafından yaratıldığı halde, müzik yazısı olmadığı için kimin tarafından bestelendiği ya da yaratıldığı unutulmaktadır. Eserlerin nesilden nesile aktarılması ise belleğe ve kulağa dayalı olmaktadır. Bu da zamanla müziğin aslının değişmesine yol açmaktadır. Bu da zamanla müziğin aslının değişmesine yol açmaktadır. Halk müziğinin anonim olması bundandır (Kaygısız, 2000, s. 176).

Sanat yönü ara sıra zayıf kalsa da beşeri ve milli yönleri kuvvetli olan halk türkülerimizin önemi daha ziyada bestesindedir. Esasen halk edebiyatı verimlerini müzikten ayrı görmeye imkân yoktur. Türk edebiyat ve müziği daha ilk çağlardan beri beraberdir. Dinî ve diğer her türlü törenler hep müzik ve şiirin yardımı ile yapılmıştır. Bu beraberlik binlerce yıl değişmez bir gelenek halinde sürüp gelmiştir. Halk şairleri şiirlerini sazla söylemişlerdir. Halk hikâyelerinin kahramanları hep âşık-şairlerdir. İste bundan ötürü türkülerimizde milli musikimizin bütün özellikleri yaşamaktadır (Öztelli, 1959, s. 3).

Türküleri ezgilerinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Sözlü kültür ürünleri ve müzik arasında kuvvetli bir bağ vardır. Müzik, sözel verimlerin hafızalarda çabuk benimsenmesini, kalıcı bir yer edinmesini, kolay aktarılmasını ve varlığının devamlılığını sağlayan unsur olarak halk edebiyatı mahsulleri için önemli bir yer teşkil etmektedir. “Türkülerin evrensel dili ezgilerdir. Dünyanın neresinde olursak olalım

türkülerin bize hissettirmek istediklerini anlarız. Onlar bizlere ezgiyle, söylendikleri coşkuyla anlamamız gerekenleri bildirirler" (Güneş ve Bak, 2013, s. 25).

Ezgi ve söz türkülerin ayrılmaz parçalarıdır. Ezgisiz türkü olmaz, bu ezgiler türkünün yayılmasını, kolay hatırlanmasını, sözlerle ifade edilen duygunun etki gücünü artırır. Bu şekilde türküde geçen sözler ve ezgi arasında da bir ahenk bulunması kaçınılmazdır. İfade edilen duygunun, onu en iyi şekilde yansıtan ezgi ile sunulması gerekir. Ezginin türküde verilmek istenen duyguyu önemli etkide bulunduğu görülür. Ayrılık acısını ifade eden sözlerden oluşan bir türkü uzun hava ile icra edilirken, zamanla ezgisinin değişerek bir oyun havasına dönüşmesi türküyle ifade edilenleri tamamen değiştirecektir.

"Halk müziğinin ezgi, ritim, armoni, biçim, makam, ton, çalgı bakımından belli bir standardı bulunmamaktadır. Bununla birlikte, yüzyıllar boyunca aynı yörede, üstelik kapalı ve durağan ekonomik ve toplumsal yapıda yaşayan insanlar, zaman içinde ortak bir müzik dili oluşturmuşlardır. Ezgi ve ritim kalıpları, ezgi yürüyüşleri, diziler yaklaşık olarak benzemeye başlamıştır. Halk arasında, kimi zaman havası, kimi zaman dizisel yapısı, kimi zaman işlediği konuları, çalgıları ve söyleyiş biçimleriyle aynı anlama gelen ayaklar yaratılmıştır. 'Ayak' makam ve dizi anlamını içermekle, bölgesel müzik dilini de ifade etmektedir. Ne zaman, kim tarafından adlandırıldığı bilinmeyen ayakların bir kısmı Eski Yunan modlarını, bir ksımı divan müziği makamlarını; bir kısmı da çevre halkların müzik makamlarını andırmaktadır. Belli ki uzun bir süreç sonunda oluşmuşlar ve içlerinde türlü ögeleri barındırmaktadır. Ülkemizde en yaygın ayaklar şunlardır:

a) Kerem, kesik kerem, yanık kerem, kandilli kerem
b) Garip
c) Müstezat
d) Derbeder
e) Misket
f) Bozlak: Türkmen bozlağı, Avşar bozlağı
g) Deyiş ya da âşıklama
h) Divan müziği makamları: Nikriz, saba, hüseyni, kürdi, hicaz, rast
i) Yerel ağız veya ağızlar: Şirvani, İbrahimiye, Elazığ, Hakkâri ağzı vb.

Bunlardan başka pek çok yerel dizi (ayak) bulunmaktadır" (Kaygısız, 2000, s. 192-193).

"Türkülerin gerçek ana makamı *hüseyni*dir. Anadolu'nun her yöresinde bu makamın çok yaygın bir kullanım alanı vardır. Özellikle kadınların söylediği kına türküleri, pek çok sözlü ezgiler, uzun havalar vb. bu makamla yakılmaktadır. Hüseynî ile eşdeğerde yaygın diğer bir makam hicazdır. Bu makamlardan sonra ağırlıklı olarak *segâh, rast, karcığar* ve *uşşak* makamları gelmektedir" (Albayrak, 2004, s. 508).

Türküler uzun hava yani usulsüz ya da kırık hava yani usullü ezgilerle icra edilmektedir. Kırık havaların belirli bir ritmi vardır. Uzun havalar ise söyleyiciye, icra şeklini kendisinin belirlediği bir ezgi düzeni içerisinde, ancak yine de türkünün esas ritmini ve ölçüsünü bozmadan, araya istediği nağmeyi ekleyebileceği bir rahatlık sunmaktadır.

2.5.2.1. Usullü Türküler

Kırık hava; belirli bir dizisi olan ve bu dizi içerisinde belirli bir usulle seyreden ezgilerdir. Kırık havalar, anlatım ve söyleniş biçimi gibi çeşitli unsurlara göre 'zeybek, bengi, güvende, bar, horon' gibi değişik isimler alırlar. Ülkenin her yanında rastlanabilir. Belirli bir ölçü ve usulle icra edilen halk ezgilerine denir. Uzun havalardan farkı ritmik bir denge içerisinde okunuyor olmasıdır. Serbest formda konuşuyor gibi okunan uzun havaların yerine daha düzenli bir şarkı formunu şekillendirir (Ünal, 2013, s. 250).

Kırık havaların alt türleri; türkü özelde diğer türlerin dışında deyiş, koşma, semah, tayan, barana, zeybek, horon, halay, bar, bengi, sallama, güvende, oyun havası, karşılama, ağırlama, peşrev, teke zortlatması, gakgili havası, dımıdan, zil havası, fıngil havasıdır (Güler, 2013, s. 303). Bunlara da genel bir isimle Konya'da oturak, Urfa'da kırık adı verilir (Bakırcıoğlu, 2007, s. 75). Kırık hava sözcüğü halk sanatçıları arasında geçmez. Ancak, okunacak parçanın makamının ne olduğu sorulunca; 'Kırık havadır.' veya sadece 'Kırıktır.' şeklinde açıklanır (Çelik, 2013, s. 478).

Malatya türküleri içerisinde icra edilen kırık hava türleri arasında semah, deyiş, halay havaları bulunmaktadır. Bunlardan kısaca bahsedecek olursak;

Deyiş: Alevi-Bektaşi kültürünün en başta gelen şiirsel ve müziksel formu olan deyiş, Büyük Türkçe Sözlük'te, kelime anlamı olarak "deme, söyleme işi", uygulama olarak da, "Alevi-Bektaşilerce yüksek anlamlı koşuk" ve "Semahla birlikte yalnızca bağlama eşliğinde ağır tempoda söylenen bir tür beste" olarak tanımlanır (Yöre, 2011, s. 222).

Semah/samah: Alevi ve Bektaşilerde musiki eşliğinde dönülen ve dini tören kabul edilen oyundur. Semahların aynı adla anılan besteleri ve güfteleri halk musikisi içinde sözlü ezgiler olarak yer alır. Semahlar bu ezgiler eşliğinde kadın-erkek bir arada dönülebilir. Ezgiler bağlama ve bazen de keman eşliğinde söylenir. Semahlar Türkçe sözlü deyişlerdir. Başta Hatayî olmak üzere Pir Sultan, Kaygusuz Abdal, Nesimî gibi şairlerin şiirleri semah olarak türküleştirilmiştir (Albayrak, 2004, s. 465).

Halay: Davul ve zurna eşliğinde oynanan halk oyunları sırasında söylenen türküler, halay türküleridir. Atışma şeklinde ya da toplu halde icra edilebilir. Kökeni oldukça eski dönemlere uzanan halay, toplu bir oyun çeşididir. Bu oyunlara eşlik eden türküler, düğün, kına, asker uğurlama gibi çeşitli törenlerde icra edilir. Halaylar birkaç bölümden oluşabilir ve bu bölümlerde icra edilen türküler farklılaşabilir. Halaylar genellikle ağırlama, yürütme, hoplatma adı verilen bölümlerden oluşmaktadır.

2.5.2.2. Usulsüz Türküler

Uzun havalar; belirli bir dizisi olan ve bu dizi içerisinde belirli seyri bulunup, serbest bir ağızla söylenen ezgilerdir. Çoğu zaman bir solist ses tarafından söylenmekle beraber, ‘gurbet havası’ gibi ezgilerde eşlikli okumaya da rastlarız. Belirli bir ölçü içinde düşünülmeyen ve tartım olarak serbest icra edilen türküler için çoğunlukla uzun hava tabiri kullanılır. Uzun havalar, doğaçtan konuşur gibi resitatif bir şekilde okunurlar ve Türkiye’nin ayrı bölgelerinde değişik isimler altında bilinirler (Ünal, 2013, s. 250).

Uzun havalar da ezgilerine göre çeşitli isimler alırlar: Bozlak, divan, hoyrat, koşma, kayabaşı, maya, Çukurova, garip, kerem, kesik kerem, müstezat, Aydos, eğin, türkmeni vb. (Özbek, 1994, s. 67). Ayrıca gazeller de özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde halk arasında söylenmektedir (Güler, 2013:303). Yalnız, halk sanatçıları uzun hava terimini pek kullanmazlar. Okudukları uzun havanın, özel adını kullanırlar. Uzun hava isimlerinin nereden geldiği yolunda derin bir çalışma yoktur. Bugüne kadar bilinen; konularına göre, okuyuş tarzlarına göre, aşiret ve oymak adlarına göre, hikâye adlarına göre, yöreye göre, ilk yaratıcısının ismine göre vb. olduğudur (Özbek, 1994, s. 67).

Uzun havaların yurt sahasına yayılışı şöyledir: Batı Torosların her iki yamacından başlayarak Anadolu’nun en doğusuna kadar, Kuzey Karadeniz dağları silsilesinin güney yamaçlarından doğuya doğru Kastamonu ve civarından İç Anadolu’ya gelinerek bütün İç Anadolu ve Doğu Anadolu uzun havaların söylendiği yörelerdir.

Karadeniz'in sahil kesiminde, Marmara Bölgesi ve Trakya'da uzun havalar çok dar bir repertuara sahiptir. Halk arasında uzun hava dinlemenin bir kanı vardır. Uzun hava çalınıp söylenirken ayakta durulmaz. Çömelerek ya da bağdaş kurularak oturulup başlar yere eğik ses çıkarılmadan dinlenir (Albayrak, 2004, s. 508).

Uzun hava sınıfına giren türlerden bazıları şöyledir:

Bozlak: Ortak görüşe göre "bozulamak" kelimesinden gelen ve kelime anlamı acı acı feryat etmek olan bozlak daha çok Orta Anadolu, Orta Toroslar, Çukurova'nın Toroslara bakan kesimlerinde icra edilen bir uzun hava türüdür. Bozlaklar, Türk milletinin asırlar boyu yaşamış olduğu ve yaşamaya devam ettiği dini, coğrafi, edebi, sosyal ve kültürel olayların etkileri sonucunda büyük bir olasılıkla Asya'da doğmuş, Türk göçleri ile Anadolu'ya gelmiş burada yayılmış ve özellikle Orta Anadolu'nun çeşitli yörelerinde güçlü bir kişilik kazanarak geniş insan kitlelerinin ortak zevki olmuştur (Şen ve Aksu, 1999, s. 107).

Bozlakların konularını başta yiğitlik ve kahramanlık olmak üzere aşk, sevgili, hasret konuları teşkil eder. Dizeler çoğunlukla ll'li ve 14'lü hecelerdir. Sözler anonim olabildiği gibi çeşitli saz ozanlarına da ait olabilirler. Vurguladıkları konulara göre birkaç türü vardır. Yiğitleme, güzelleme, yanık, ağırlama ve kerem bozlağı gibi adlar alırlar. Çoğunlukla erkeklere özgü seslendirilen bozlakların ses genişliklerinin 8-12 bazen de iki 8'li ses içerisinde olduğu görülür. Bozlaklar bu ses genişliği ve söyleyiş biçimi ile söylendikleri yerlerdeki dağ, oymak ve uçurumları anlatacak kadar etkilidir. Daha çok cura ve bağlamanın eşliğinde bozlakların Avşar bozlağı, Sarıyaylam bozlağı, Morkoyun bozlağı, Göç bozlağı, Aydost bozlağı gibi türleri de mevcuttur. Bozlakların yaygın olduğu bölgelerdeki insanlar, çalıp, söylerken, dinlerken, başka duygulanır, bozlağa ve bozlak çalıp söyleyene başka bir sevgi ve saygı duyarlar. İşte bu saygı ve sevgi sonucunda buralardan büyük bozlak ustaları yetişmiştir. Üstün saz ve hançere tekniklerinin yanında bugün bu yörelerde yerleşmiş bir deyim olarak, kendi adlarıyla bilinen bir saz düzeni (Abdal Düzeni) ve bozlak türü (Teber Ağzı Bozlak) de vardır (Şen ve Aksu, 1999, s. 107-108).

Bozlak türü, genellikle Orta ve Güney Anadolu'da yerleşmiş Türkmen aşiretlerinin edebi ve müzikal bir ifade tarzı olarak tanınmaktadır. Toroslar'dan Çukurova'ya uzanan Güney Anadolu bölgesi içinde aşiret kavgalarının, birçoğu o coğrafya üzerinde yaşamış saz şairlerine ait olan aşk maceralarının ve yöre halkının hayatında önemli bir yer tutmuş pek çok olayın, kendine has bir üslûbu ve ezgisi olan bir söyleyişle dilden dile dolaştığına tanık oluruz. Esasen bir türküden oluşan ancak özel

bir olayın anlatıldığı bu türküyü çevreleyen bir izahatın da genellikle nakledildiği bu söyleyiş tarzı bozlak adıyla anılır (Mirzaoğlu, 2003, s. 6-7).

Hoyrat: Hoyrat, Azerbaycan'dan Kerkük'e kadar uzanan, üç devletin sınırları içindeki Türkleri birbirine bağlayan çok önemli ve yaygın bir sözlü edebiyat türüdür. Daha çok erkekler tarafından söylenen hoyratlar, bütün halkın günlük yaşamının her anında var olmakta ve öteki türlere göre daha çok sevilmektedir Aslında hoyrat ve mani türü sınırlar siyasi olarak nereden geçerse geçsin insanların gizli bağı olarak aynı söylemlerle sürüp gelmektedir. (Bayraktar, 2013, s. 211).

Araştırmacılar, 'hoyrat, koryat, koyrat' şekillerinde de söylenen hoyrat kelimesinin kökeni hakkında değişik görüşler ileri sürmüşlerdir. Divan şairlerinin genellikle halk şairlerini ve şiirini 'hor görmekten' dolayı 'hoyrat'tan, el ele tutuşularak oynanan 'hora' oyunundan, 'kaba ve faydasız, hoyrat' anlamındaki 'har' ve 'hara' kelimelerinden; askerlikte 'öncü kolu' anlamında kullanılan 'haravul'dan ve Kazan Türkçesindeki 'ney' anlamına gelen 'kuray'dan geldiği yolundaki görüşlerden birkaçıdır. Türkçe Sözlük'te yer alan diğer bir görüş ise aslı 'hoyrat' olan kelimenin Yunanca 'horyatis (köylü, kaba saba adam)'den geldiği 'hûryad, hûryadî (kırsal, halk tarzı, köylü işi, avamî' şeklinde Farsçaya da geçtiğidir (Albayrak, 2004, s. 267).

Hoyratlar, dört mısradan oluşan en eski Türk nazım biçimlerini çağrıştırdığından, bunların eski bir Türk nazım tarzı olduğu söylenebilir. Mevcut bilgiler, hoyratların Orta Asya'da doğduğunu, burada yaşayan Türklerin hayvanlarının peşinde dolaşırken hoyrat söylediklerini göstermektedir. Bundan dolayı M. Fuat Köprülü'nün Türk şiirinin başlangıcı kabul ettiği dörtlükler arasına hoyratı da dâhil etmek mümkündür (Albayrak, 2004, s. 266).

Biçimi, anlam özellikleri ve kullanım alanı bakımından hoyrat, büyük ölçüde maniye benzer. 4+3= 7'li veya 3+4= 7'li hece ölçüsü ve aaba şeklindeki kafiye örgüsüyle dört mısradan oluşur. Hoyratların diğer bir özelliği de besteyle, hatta musiki aletleri eşliğinde özel bir eda ve makamla söylenmesidir. Bundan dolayı Kerkük Türkleri arasında 'Mani söz, hoyrat sadadır. ' cümlesiyle ikisi arasındaki fark belirtilmiştir (Albayrak, 2004, s. 266-267).

Hoyratlar eskiden saz, kaval, ney, def, dümbelek, cümbüş, santur, zurna eşliğinde okunduğu halde, günümüzde çalgı olarak daha çok keman, kanun, ud kullanılmaktadır. Hoyratların ses gezinti alanları oldukça geniştir. Dört beş ses alanı içinde dolaşan hoyratlar yanında on bir ses içinde dolaşan hoyratlar da vardır. Böyle hoyratlar birkaç mertebeli ezgiyle söylenir. Halk bu ezgi gruplarına baştan sona doğru

‘kalkma’, ‘aşma’ ‘çıkma’, ‘yıkma’ gibi adlar vermektedir. En çok Irak Türkmen halk musikisinde gelişme gösteren hoyratların burada yirmiye yakın makamı vardır. Bunların başlıcaları: *muhalif, Beşiri, nobatçı, Ömergele, yolçı, muçula, mazan, memeli, kesük, yetimi, İskenderî, Ahmeddayı, Karabağlı, kurdo, idele, malallah, Şerife, matarı’*dır (Albayrak, 2004, s. 267).

Arguvan Havası: Malatya yöresinde icra edilen uzun havalar Arguvan havası olarak isimlendirilmektedir. Arguvan havası Alevi Türkmenleri tarafından yaratılan ve icra edilen ve Malatya ve yakın çevresinde oldukça yaygın olan, konu bakımından genellikle aşk, gurbet, ölüm üzerine söylenen uzun havalardır. Arguvan havalarında yegane enstrüman insan sesidir. Genellikle herhangi bir müzik aleti olmadan icra edilir. Bununla birlikte icra ortamında Arguvan havalarına eşlik eden tek müzik aleti bağlamadır. Bağlama pençe ya da şelpe adı verilen bir teknikle çalınır. Uzun havaların tek bir icracı tarafından yapılması anlayışı esasken, Arguvan havalarının icradaki farkı ve en önemli özelliği topluca söylenebilir olmasıdır.

Gazel: Gazeller, özellikle Malatya merkez kültüründe sıkça icra edilen usulsüz ezgilerle icra edilir. Türküyü söyleyen kişi herhangi bir ölçü ve dizin olmaksızın özgürce makamını oluşturur, doğaçlama bir şekilde icrayı gerçekleştirir. Gazel söyleyen kişi sesinin gücüyle adeta gösteri yapar. Malatya türkü söyleme geleneği içerisinde özellikle Sami Kasap tarafından icra edilen gazeller, Kasap’ın da gazelhan olarak ününü yurt çapında duyurmasına neden olmuştur.

2.5.3. Konularına Göre Türküler

“Anadolu halkının doğumdan ölüme kadar başından geçen her türlü olayı kendine konu olarak seçen türküler, ait olduğu coğrafyadaki kültürel dokuya olan adaptasyonuyla belleklere yerleşmiş ve yaşanmış olaylardan hayat bulması sebebiyle çok geniş bir konu dağarıyla günümüze kadar süregelmiştir“ (Dönmez ve Haşhaş, 2014, s. 1619).

Yeryüzünde meydana gelen her türlü sosyal ve tabiat olayı türkülere konu edinilmiştir. Türküler bireysel ve toplumsal konular etrafında şekillenmiştir. Bireysel duygular ve toplumsal olaylar türkü yakılmasına vesile olabilir. Türkülerin konuları özel olduğu halde herkes türkülerde kendinden bir parça bulur. “*Çünkü orada dile getirilen duygular ortaktır. Türküler hemen hemen hepimizden bir parça taşır, bizi derinden etkiler. Türkülerin hikâyesi genellikle çok aktarılmaz. Çoğunlukla anlamdan hareketle*

tahmin edilir. Gerçekte her türkünün bir hikâyesi vardır. Esasen Türk'ün topyekûn macerası türkülerde gizlidir. Türk insanı içini türkülere dökmüştür. Türkülerle ağıtını yakmış, hasretini türkülerle dile getirmiştir" (Özcan, 2004, s. 24).

Türküler, bir fert tarafından ortaya konulan ve zamanla asıl söyleyeni unutulan, şahsa veya topluma ait herhangi bir konuyu aksettiren eserlerdir. Bu konu, doğumdan ölüme kadar insanı ilgilendiren ayrılık, aşk, düğün, deprem, kıtlık, sel, vb. gibi felaketler, öldürme, eşkıyalık, savaş ve daha pek çok hadiseyi ve durumları ihtiva eder mahiyettedir (Aytaç, 2003, s. 341).

Türk müziğinin temeli ve Türk kültürünün son derece değerli eserleri olan türküler, gerek müzikal gerekse sözleri açısından büyük öneme sahiptir. Türkü sözleri içinde Türk kültürüne ait tüm özellikleri görmek mümkündür. Toplumsal kültür, tarihsel olaylar, göçler, kuraklık gibi kitleleri ilgilendiren durumlar gibi ayrılık, özlem, kıskançlık, sitem vb. kişisel duygular da türkü sözlerine yansımıştır (İstanbullu ve Vural, 2014, s. 51).

Türkülerin konuları çok çeşitlidir. Bunları doğuş sebeplerine göre iki büyük kola ayırmak mümkündür:

a. Vakalı türküler: Bunlar herhangi bir olay üzerine (harp, isyan, kahramanlık, cinayet, eşkıyalık veya diğer basit hayat olayları) ortaya çıkmışlardır.

b. Hisli türküler: Bu türden türkülerde esas olan duygudur. Aşk, hasret, ölüm gibi konuları işleyen bu türküler milli olduğu kadar beşeri değerlere de yer verdiğinden lirik tarafları kuvvetlidir.

Çoğu zaman bu iki kol aynı türküde birleşir. Yani bir olayla ilgili olduğu kadar duygu yönü de bulunur. Bunlar özellikle aşk türkülerinde görülür. Konularına göre türküler daha ayrıntılı olarak gösterilecek olursa:

1. Ninniler ve çocuk türküleri
2. Tabiat türküleri
3. Aşk türküleri
4. Merasim türküleri
5. İş türküleri
6. Derebeyi, eşkıya ve cinayet türküleri
7. Kahramanlık türküleri
8. Ölüm türküleri
9. Mizahi türküler

10. Karşılıklı (muhavereli) türküler

11. Oyun türküleri (Öztelli, 1959, s. 8-9).

Tüm halkların halk türkülerinde ortak olan konu şudur; halk türküleri, kollektif bir bilincin ürünüdür. Yani bir türkü, her zaman belli bir yaşamsal duruma yöneliktir ve "tarihin" ait olduğu halk üzerindeki etkilerini içerir. Bunun da ötesinde türkülerin, kayboluş ya da zamanla toplum içinde tecrit edilmiş olguların, yani duyguların ya da erotik isteklerin dile getirilmesi gibi tabu olan konuları anlatılması gibi özellikleri de vardır (Wanning, 1986, s. 426).

"Türkülerde, toplumun folklor geleneğinin anlam kazandırdığı yaşayışından renkler, tablolar, değişik olay ve davranışlar ifade alanı bulur. Bir türkünün yakılmasında, folklor geleneğine dayalı bir davranış vardır. Bir gelinin kına gecesinde yaşanan duygular, askere giden bir sevgilinin arkasından duyulan iç sızıntılar, hapishane duvarlarının arkasında kaybedilen günlerin getirdiği acılar veya yaşanan milli felaketlerin olduğu gibi milli heyecanların nağmeye dökülerek, şiirle sergilenişinde, toplumun bünyesinden, sosyal yapısından ve tarihi kaderinden unutulmaz tablolar, dramatik olduğu kadar trajik olaylar melodinin ve ahenkli sözün kanatlarında türkü şeklinde yükselirler" (Öztürk, 1985, s. 370).

Türk milletinin en önemli kültürel değerlerinden biri olan türkülerde işlenen konuları sınırlandıran keskin çizgiler yoktur. Konular birbiri içerisine girmiştir. İnsanın yaşadığı her türlü duygu, düşünce ve olay türkünün konusu olabilir. Bu sebeple türküleri konularına göre sınıflandırmak oldukça zordur. Bununla birlikte bir tasnif yapmak gerekirse türküleri aşağıdaki bölümde ele aldığımız şekilde gruplandırmayı uygun gördük.

2.5.3.1. Lirik Türküler

Genel olarak Türk şiirinde en çok işlenen şiir türü lirik şiirdir. Türkülerde de durum bu şekildedir. Bu sınıfa giren türküler genellikle aşk, sevda, gurbet, ayrılık, hasret, ölüm gibi konular üzerine söylenmiştir. Bu türkülerin ortak özelliği duygu dolu olması, coşkun bir yapıya sahip olmasıdır. Aşk acısı, mutluluk, öfke, kin, nefret özlem, üzüntü de halk sadeliğinde, en saf ve en içten şekilde ifade edilir. Lirik türkülerde bütün bu duygular, yalın bir şekilde ifade edilirken oldukça derin anlamlar yüklenmiştir.

2.5.3.1.1. Ağıtlar

Türk sözlü geleneğinde oldukça eski bir geleneğin ürünü olan ölüm türküleri ya da ağıtlar, gerçekte yaşanmış kaza, felaket, hastalık, cinayet gibi sebepler sonucu yaşamını yitirmiş kimselerin ölümünden duyulan üzüntüyü ifade edebilmek için söylenen türkülerdir. Ölüm türküleri hayatını kaybeden kişinin eşi, akrabası ya da kendi ağzından söylenmektedir. Ağıtlar, ölen kişiye övgü doluş özler içerir, huy güzelliğinden, yeteneklerinden, başarılarından, iyi yönlerinden ve ardında bıraktıklarının yaşadığı tarifsiz acılardan bahseder. Dokunaklı sözlere ve içli bir ezgi ile icra edilir. Yas törenlerinde icra edilen bu ölüm türkülerinden etki gücü yüksek olanlar zaman içerisinde yayılır ve yöreye has türküler arasında yerini alır.

"Ağıtların iç dokusu, ölüm ve çeşitli felaketlerin, derin bir acının ruha ürperti veren telleri ile örülmüştür. 'Ben korkmam ölümden er geç yolumdur. ' deyip inanç ve ideal uğruna vuruşan koç yiğitler hariç, insanoğlu bu kaçınılmaz gerçek karşısında 'Ölüm Allahın emri. ' deyip boyun bükmüştür" (Özbek, 1994, s. 96). Ağıtlar çoğunlukla ölen insanın başında iken ve ölünün evden çıkarılma anında yakılır. Ağıtların söylenmesi ve melodik yapısı çoğunlukla uzun havaya benzeyen şekillerdir. Ağıtlar, ağıtçının daha çok doğaçlama tarzıyla duygularını ifade etme şeklinde gelişir. Kendine özgü mısra ve kafiye düzeni olan ağıtların anonim tarafı da bilinmektedir (Ünal, 2013, s. 251).

Yaşamda karşılaşılan olayların insan üzerinde bıraktığı acı izleri bu ürünlere yansıtmak, büyük bir ustalık işidir. Bir kişinin usta bir ağıtçı olabilmesi için, ağıt söyleme geleneğinin yaşatıldığı ortamlarda bulunarak kendisinden önce söylenmiş ağıtları dinleyip öğrenmesi gerekmektedir. Bu yolla ağıtların söz dağarcığını, söz dizimini, benzetmelerini, tasvirlerini kavrayan kişi, bu birikimden faydalanarak içinde bulunduğu zaman, mekân ve olayın etkisiyle yeni ağıtlar yaratmaya başlar. Ağıtların, yalın ve açık bir üslûbunun olması dolayısıyla kolayca söylenebileceği düşünülmemelidir. Bu ürünlerin derin bir duygu yüküne ve içli bir söyleyişe sahip olduğu, sözcüklerin titizlikle seçildiği, ayrıca doğaçlama yoluyla ve dokunaklı bir ezgiyle dile getirildiği göz önünde bulundurulduğunda ağıt söylemenin gerçekten büyük bir yetenek işi olduğu tespit edilebilecektir (Çıblak, 2005, s. 204).

Ağıtlar dolaysız bir anlatımla, kimi zaman deyimler, kimi zaman akışlar, kargışlar, atasözleri, söz sanatlarıyla duyguların yansıtıldığı ürünlerdir. Bu yansıtma ağıtı yakanın kullandığı üsluba göre kimi zaman hikâye edilmekte, kimi zaman hitap

edilip nasihat edilerek aktarılmakta, kimi zamansa düz bir anlatımla dinleyene aktarılmaktadır (Çağımlar, 2010, s. 129-130).

Ağıtlar ölüm olayının dışında ayrılık hallerinde de söylenmektedir. Bu ayrılık durumları üzerine ağıt yakılan en önemli icra ortamı kına, düğün, gelin alma törenleridir. "*Ölümle veya bir felaketle ilgili olmadığı, mutlu bir olaya bağlandığı halde düğün türkülerinin bir bölümü de ağıttır. Adına da 'gelin ağlatma' denir. Ağıt töreninde sözlü anlatımın dışında kalan davranışlar da vardır. Katılan kadınların göğüslerine vurması, saçlarını yolması veya yolar gibi yapması, baş başa verip halka yaparak ağlama, ölünün elbiselerini törene katılanlara gösterme, bu davranışların en belli başlılarıdır. Bu tören ya cenaze daha kaldırılmadan ya da kaldırıldıktan kısa bir zaman sonra ölü evinde yapılır. Ağılar bu törenin dışında, bu törene katılmayanlarca da edilebilir. Felaket haberini uzakta duan eş, dost, bildik, tanıdık daha sonra gelerek ağıt edebilirler. Ağıt ölü evinde edilirken basit ve monoton bir ezgi ile söylenir. Bu ağırlığı söze yükleten ezgidir*" (Başgöz, 2008, s. 76-78).

2.5.3.1.2. Aşk ve Sevda Türküleri

Aşk ve sevdaya dair tüm yaşanan duyguları; sevgiyi, kavuşamamanın acısını, hasret ve özlemi, sevgili uğruna yapılan fedakârlıkları, aşkın yarattığı çatışma durumlarını dile getiren türkülerdir. Türküler içerisinde en çok işlenen konu aşk ve sevdadır.

"Bu tarz türküler, kadın/erkek ilişkileri üzerine yakılmış veya söylenmiş türkülerdir. Dolayısıyla, bu türden yakılmış türküleri cinsiyet faktörünün yarattığı karşılıklı veya karşılıksız duyguların ve bunların kişilere kadın/erkek yaşattığı olayların şekillendirdiği söylenebilir. Bu nedenle, aşk temi, ağırlıklı olarak *lirik türküler* başlığı altında ele alınan çeşitli türkü gruplarında karşımıza çıkar. Örneğin, gurbet türküleri, askerlik türküleri, hapishane türküleri ve ağıtlar gibi. Doğal olarak, çoğu zaman bu tarz yakılmış ve söylenmiş türkülerin içinde de aşk ve sevda temi vardır. Bu nedenle, bütün türkü tiplerinin yaratılmasında, yakılmasında veya söylenmesinde aşk temi veya cinsiyet olgusu önemli bir etkendir, denebilir" (Mirzaoğlu, 2010, s. 127-128).

Aşk ve sevda türkülerine konu olan genellikle kadınlardır. Bu kadınlar kimi zaman vefasızlık eden, kimi zaman uğruna her şeyin göze alınacağı tutku ile sevilen, hayranlık duyulan, kimi zaman da seven ve aşkı uğruna fedakârlıklarda bulunandır. Olaylar sevgilinin, dolayısıyla kadının ekseninde ifade edilir. Ancak toplum genelindeki

algı sebebiyle çoğu kez pasif, seçilen kişi konumunda olmuş ve türkülerde de bu açıkça dile getirilmiştir.

Aşk ve sevda üzerine söylenmiş türkülerde, temelde işlenen konu sadece aşk ve sevda gibi görünmesine rağmen çeşitli sosyal ve toplumsal olay ve kurumlar ile bunların işleyişinin ele alınması bakımından da ayrıca önem taşımaktadır. Başlık parası, kız kaçırma, levirat ya da sororat tipi evlilikler ve bu durumlarda yaşanan duygular ve yapılan eleştiriler de bu türden türkülerde dikkati çeken konular arasındadır.

2.5.3.1.3. Asker Türküleri

Askere gitmek üzere hazırlanan genci uğurlama ve ona öğüt verme, askerdeki sevgilinin yollarını gözleme, askerdeki gencin sılaya kavuşma isteği, seferberlik sırasında yaşanan olaylar üzerine söylenen türküler bu sınıfa girmektedir. Asker türkülerinde sevgiliye ya da aileye duyulan hasret, gurbette olmanın acısı, sıla özlemi, savaşta yaşanan ölüm olayı, yiğitlik, cesaret gibi temalar işlenmiştir. Bu türküler askere giden gencin kendi ağzından ya da ailesinden kişilerin veya sevdiği kızın ağzından söylenir.

2.5.3.1.4. Gurbet Türküleri

İnsanın doğduğu, yetiştiği yurdundan, ailesi ve sevdiklerinden uzakta yabancı olduğu bir yere gitmesi üzerine yaşadığı acı ve mutsuzluk, yalnızlık ve çaresizlik duygularını dile getirdiği türküler gurbet türküleridir.

“Hem gurbettekilerin hem de onları sılada bekleyen yakınlarının ağzından söylenmiş türküler olup ölüm acısı kadar ağır olarak nitelendirilen gurbet olgusunun dile getirildiği türkülerdir. Bu türkülerde sıla gözlerde tüter, esen yelden, uçan kuştan haber sorulur. Uzun yıllar süren askerlikler, rızkını kazanmak uğruna çıkılan yâd eller, hasret ve çilelerin yatağı gurbet, ayrılık türkülerinin kaynağıdır” (Aytaç, 2003, s. 347).

Türkülerde en çok işlenen konulardan biri olan ayrılık, hasret ve gurbet her Anadolu insanının ya sevdiği kızın başlık parası için çalışma zorunluluğundan ya maişet amacıyla sılayı terk etmesinden ötürü yaşadığı sıkıntılardandır. Gurbet ve gariplik sadece sılayı terk edenlerde değil, sılasında sevdiğini göremeyen, bekleyen ve ona kavuşamayanlarda da görülür. Sevdiği kızın babasının veya ağabeyinin engellemeleri yüzünden sevdiğine varamamak, onu istemediği kişiye zorla vermek geleneksel Anadolu kültürünün trajik bir gerçeğidir (Balık vd. , 2008, s. 493).

2.5.3.1.5. Hapishane Türküleri

Hapis cezasına çarptırılan kişilerin cezalarını çekmek üzere özgürlüklerinin bağlanması için kapatıldıkları hapishanede yaşadıkları duygular, acılar, çaresizlikler, çekilen çilelerin anlatıldığı türkülerdir.

"Bu türkülerde, gardiyanın kötü davranışları, geçmeyen günlerin insanı azar azar tüketişini, eşten dosttan, sevgiliden, anadan, babadan ayrılmanın dayanılmazlığı ifade edilir. Türküyü söyleyene göre verilen ceza her zaman ağırdır, haksızdır. Dışarıda kalanlar vefasızdır, değer bilmezdir. Hapisteki kişinin büyük bir af umudu vardır ve bu duyguların çoğu gerçekçi ve dokunaklı ifadelerle bu türkülerde yer alır" (Başgöz, 2008, s. 50).

2.5.3.1.6. Ninniler ve Çocuk Türküleri

Ninniler ya da beşik türküleri annenin evladına en içten duygularını yumuşak ve yanık bir ezgi ile sade, yalın ifadeli sözler kullanarak anlattığı türkülerdir. Bir annenin çocuğuyla ilgili gelecekte olmasını istediklerini hayallerini, evladına duyduğu karşılıksız sevgiyi ve özeni dile getirir. Ninniler bunun yanı sıra annenin bireysel olarak içini döktüğü, yaşadığı kaygı, üzüntü, sevinci ifade eden sözler de içermektedir.

"Şekil bakımından çok kere manilere benzerler. Belli bir olayı bildiren ve türkü şeklinde olanlar azdır. Ninnilerin yapıcı ve bestecisi annelerdir. Çok zaman irticalidir, yani bir anda doğarak söylenmiştir Bu bakımdan yaygın ninniler azdır. Göçebe, köy, kasaba ve şehir çevrelerine göre konularında değişiklikler görülür" (Öztelli, 1959, s. 88).

"Ninniler daha beşikten itibaren çocuğuna milli duyguları aşılamak için Türk anasının başvurduğu araçtır. Ninniler, vatan, aile, halk sevgisi ve mahalli renklerle süslenerek işlenmiştir" (Özbek, 1994, s. 96).

Çocuk türküleri ise çocuklar tarafından icra edilen ve çeşitli oyun ve törenlerin vazgeçilmez bir parçası olan türkülerdir. Eğlence ya da bir görevi yerine getirme amacı taşımaktadırlar. Pertev Naili Boratav, çocuk türkülerini iki kısımda incelemiştir:

"***1. Çocuk Oyunlarına Bağlı Olanlar***

a. Oyundan önce, ebe çıkarmak için söylenen tekerlemeler

b. Oyun süresince ebeyi kızdırmak için söylenen türkü tekerlemeler

c. Özellikle kız çocuklarının bir çeşit 'temsil sahnesi' yaratarak oyunlarında belli bir melodi ile söyledikleri türküler

d. Oyun karakterini tamamıyla taşımayan, bazı özel hallerde, mesela yağmur yağarken, bazı kuşlara, böceklere vb. rastlandığı zaman veya bunlarla oynanırken, ay görüldüğü zaman, bazı çiçekler toplanırken veya aranırken, söğüt dalından düdük çıkarılırken vb. söylenen türküler (Boratav, 1983, s. 493).

e. Şaka, alkış, kargış, kızdırma vb. amaçlarla çocukların birbirine ya da kendi çevreleri dışında kimselere söyledikleri makamlı, makamsız, kalıplaşmış tekerleme benzeri sözler ya da türküler

2. Çocuk Törenleri ve Buna Bağlı Türkü ve Tekerlemeler: Çocukların kandil, Ramazan gecelerinde, bayram günlerinde ve başkaca sayılı, tarihleri belli 'kutsal' günlerde ya da gecelerde söyledikleri türküler, maniler, tekerlemeler, az çok bozularak asıllarından uzaklaşmış ya da uzaklaşmamış şekilleriyle ilahiler" (Boratav, 1983, s. 494).

2.5.3.2. Satirik Türküler

Taşlamaları, ilenmeleri ve mizahi türküleri içermektedir. Güldürücü ve eleştirici unsurları ön planda olan türküler satirik türkülerdir.

2.5.3.2.1. İlenmeler

Herhangi bir kimsenin kötü bir duruma düşmesi, yaptığını çekmesi, ettiğini bulması isteği ile ilk ağızdan söylenen kargışları içeren türkülerdir. Türkülerde sevdiğiyle kavuşmasına izin vermeyen anne-babaya, başkasına yar olan sevgiliye, vefasızlık yapan yâre, fitne peşinde olan ele, kötü hallere düşüren, sıladan ayıran gurbete, feleğe ve kara yazıya yaşanılan acılar ve üzüntüler sebebiyle beddua edilir ve bu türküler aracılığıyla gönülden geçen hisler dile dökülür.

2.5.3.2.2. Mizahi Türküler

Genellikle âşıklar tarafından söylenen, temelinde eleştiri ve alaya almanın olduğu, abartılı ifadelerin yer aldığı, güldürücü unsurlar taşıyan türkülerdir.

2.5.3.2.3. Taşlamalı Türküler

Kişisel ya da toplumsal konular üzerinde eleştiri ve güldürü amacı taşıyan, ironi, alay ve abartının ön planda olduğu sözler içeren türkülerdir. Eleştiri yapılırken

aksaklıkları düzeltme, kötü olan durumu iyileştirme amacı bulunmaktadır. Bunu yaparken türkülerin eğlenme işlevini yerine getirmek de ihmal edilmez. Bu türden türkülerde yerel ağız özellikleri, yerel kelime ve deyimler özellikler dikkat çekmektedir. Taşlamalı-takılmalı türküler, Türk insanının duyarlılığını ve mizah anlayışını sergilemesi bakımından önem taşımaktadır.

Bu türküler özellikle âşıklarca icra edilmiştir. Âşıklar toplumun sesi olarak tepki duyduğu herhangi bir kişiye, sosyal ve toplumsal olaya karşı eleştiri yapmaktan geri durmaz. Bunu yaparken dilinin kemiği yoktur, acımasızca ve alaycı bir şekilde eleştirisini yapar.

"Hoşnutsuzluk ve kanunlara, geleneklere karşı öfke, türkülerde sık sık rastlanan konulardır. Bu türküleri ortaya çıkaran en büyük sebep gençlerin aileleri arasındaki sosyal farklılıklardır. Çünkü bu farklılık, onların evliliklerini engellemektedirler. Bu türkülerde güldürü hedef değil, haksızlığı ortaya çıkaracak bir araçtır. Bu türkülerin çoğunda eleştirinin sebepleri açıklanmamıştır. Ne sebeple eleştiri yapıldığı belli değildir" (Hasan, 2008, s. 35).

2.5.3.3. Olay Türküleri

Türk toplumu, duygularını, yaşadığı olayları, efsanelerini türkülerle dile getirmiş, türkülerle yaşatmıştır. Türk kültüründe askerlik ve vatan sevgisi, bu uğurda yapılan kahramanlıkları anlatan hikâyeler büyük öneme sahiptir. Bu önem, yakılan türkülere yansımıştır (Vural, 2011, s. 405). Bu bağlamda "Olay anlatan, birilerinin başından geçen ya da birilerinin gerçekleştirdiği bu olayları bir mekânda ve bir zaman akışı içinde öyküleyerek anlatan türküleri anlatısal türküler olarak adlandırabiliriz" (Erkek, 2002).

Türküler temelde bir olay üzerine şekillenirler. Olay türkülerinde türkülerin yakılmasına neden olan bu söz konusu olay anlatılır. Bu olaylar gerçekten yaşanmış olaylardır. Tarihte yaşanmış savaşlar, iç isyanlar, yönetim-halk çatışmaları, sosyal ve toplumsal düzeni değiştiren olaylar bu türkülerde dile getirilir. Bu türkülerde yaşanan olayın önem taşıyan detayları tasvir edilir. "*Olay türkülerinin çoğu, hikâye, roman, tiyatro, sinema vb. sanat dallarından birine de konu olabilecek nitelikler taşır*" (Önal, 2013, s. 40).

Olay türkülerinde kahramanların duygu, düşünce ve durumları, onların ağzından dökülüyormuşçasına çok defa olayın kahramanları dışındaki bir şahıs tarafından

dillendirilir. Ölenin duygularını ikinci, üçüncü şahıslar dile getirir. Bundan dolayı türkülerde konuşan şahıslar bir bent içinde bile değişebilir (Özbek, 2009, s. 21).

2.5.3.3.1. Kahramanlık Türküleri

"Belli bir olay üzerine yakılmış, bize o olayı hikâye eden türkülerimizin başında kahramanlık türküleri gelir. Kahramanlık türküleri tarihteki büyük olayları, Türk'ün mert karakterine uyar bir biçimde bugüne aktarır. Bu bakımdan kahramanlık türkülerinde tarih yatmaktadır. Duyduğumuz zaman, davulların gümbür gümbür öttüğü meydan muharebeleri, topların amansızca dövdüğü kalelerin sarılması, hürriyetlerine kavuşturulan insanlar, göğüsten siperler ve vücuttan kalelerle Türk'ün yiğitliği gözler önüne serilir" (Özbek, 1994, s. 357).

Kahramanlık türküleri savaş, akın, isyan, cinayet ve siyasi nedenlerle gerçekleştirilen göçler sırasında yaşanılanları ve bunların sebep olduğu bireysel ve toplumsal duygu durumunu ifade eden ve genellikle saz şairleri tarafından yaratılan türkülerdir. Bu türden türkülerde anlatılan olay toplum hafızasında silinmez izler bıraktığı için bu türden türküler zaman içerisinde yaygınlık kazanmıştır. Kahramanlık türkülerinde mertçe bir söyleyiş ve yiğitçe bir üslup kullanılmıştır.

"Yiğitlik konusu türkülerimizde genişçe yer tutar. Yüzyıllar boyunca savaş, göç, akın gibi canlı ve hareketli olayların içinde yaşayan bir milletin edebiyatında bunun kuvvetli izleri bulunması tabiidir. Serhat kalelerinde, asker ocaklarında halk şairlerine önemli yer verilmiştir. Sefere çıkan orduların başında halk şairleri türküleri ile askeri teşvik eder, yeni kahramanlık menkıbelerini türkülerinde ebedileştirmiştir. Bu türden türkülerin çok azı günümüze kadar gelebilmiştir" (Öztelli, 1959, s. 62).

Kahramanlık türkülerinin önemli işlevleri bulunmaktadır. Bu türküler savaş ve seferberlik dönemlerinde toplumun bir ve bütün olmasını, barış zamanında ise bu birliğin kuvvetlenerek devam ettirilmesini sağlamaktadır.

2.5.3.3.2. Seferberlik Türküleri

Savaş dönemlerinde, seferberlik sırasında yaşananları sefere gidenlerin ağzından ya da sevdiğini sefere gönderen kişilerin ağzından yaşanan ayrılığı, hasreti, yalnızlığı, sıkıntıları anlatan türkülerdir.

2.5.3.3.3. Serhat Türküleri

"Gönülleri yurt sevgisiyle dolu serhat bekçilerinin yurt parçasının elden çıkmasıyla hazin feryatlarını ya da bir zaferin kini serhat türkülerimizde işlenmektedir" (Özbek, 1994, s. 357).

Serhat türküleri dışında akıncı türküleri de kahramanlık türküleri dâhilindedir. Bunun dışında "*Korsan türküleri de çoktur. (Korsan, deniz akıncısı demek olup bugünkü manada kullanılması yenidir.) Akıncı türküleri, musikimizde Rumeli türküleri denen grubun ehemmiyetli bir kısmını oluşturur. Bazıları musikimizin şaheserlerindendir. Bazı türkülerin de besteleri günümüze gelmemiştir. Elimizde sadece güfteleri mevcuttur*" (Aytaç, 2003, s. 356).

2.5.3.4. Tören ve Mevsim Türküleri

Halk türkülerimiz içerisinde geçiş döneminin çeşitli aşamalarında icra edilen toplumsal kurumlara destek verme, kültürel devamlılığı sağlama ve eğlence işlevlerini üstlenen türkülerin özel bir yeri vardır. Bu türküler icra ortamının vazgeçilmez unsurlarındandır.

"Halk türkülerinin söylenmesine neden olan birçok olay vardır. Bunlardan en etkin olanı ise halk eğlenceleridir. Burada 'halk eğlencesi' ile halkın herhangi bir nedenle toplanıp hoşça vakit geçirmesi kastedilmektedir" (Kartarı, 1985, s. 6). "Geleneklerle ilgili merasim (düğün, mevsim eğlenceleri vs.) türkülerinde eski yaşayışın düzeni görülür Halk geleneklerinde toplu yapılan eğlence ve törenlerin hepsinde türkü ve oyun vardır. Türküsüz ve oyunsuz tören yok gibidir. Genel olarak her çevrenin kendine göre basit tören türküleri vardır" (Öztelli, 1959, s. 3-74).

Tören ve mevsim türküleri içerisinde düğün türküleri, ayin-i cem türküleri, sayacı türküleri ve muhabbet toplantılarında icra edilen eğlence amaçlı söylenen türküler de bulunmaktadır.

2.5.3.4.1. Düğün Türküleri

Evlenme adetlerinin gerçekleştirilmesi sırasında düzenlenen gelenek ve törenlere eşlik eden türkülerdir. Düğün türküleri, kına yakma, gelin alma ve düğün törenleri sırasında icra edilen, gelinin ve annenin yaşayacakları ayrılık sebebiyle duydukları üzüntüyü, gelin ve damadın yeni hayatları için duydukları heyecan ve kavuşmalarının mutluluğunu, bunların yanı sıra düğün alayının coşku ve sevincini dile getirmektedir.

2.5.3.4.1.1. Kına Türküleri

Türk kültüründe geçmişi çok eskilere dayanan bir geleneğe ortaklık eden, askere giden gence, sünnet olan çocuğa, gelin olacak kıza kına yakma geleneği sırasında söylenen türkülerdir. Kına türküleri genellikle kadınlar tarafından icra edilmektedir. Kına türkülerinde temelde gelin ve annesinin yaşayacakları ayrılık sebebiyle duydukları üzüntü dile getirilmekle birlikte, bu duygulara gurbet, cefa, sitem, yalnızlık duyguları da eşlik etmektedir.

Kına geceleri ve kına türküleri birbiriyle adeta bütünleşmiştir. Kına yakma törenlerinde söylenen bu türkülerin özel bir icrası ve icra biçimi vardır. Kına türküleri genellikle usullü ezgilerden oluşmakla birlikte, usulsüz olarak söylenenleri de mevcuttur.

Kına türküleri kültürümüze ait ortak değerlerimizden biri olduğundan söz ve ezgi açısından benzer olan kına türkülerinin sayısı oldukça fazladır. Bununla birlikte bölgelere göre farklılık gösteren kına türküleri yerel kültürün zenginliğini sergiler niteliktedir.

2.5.3.4.1.2. Baş Öğme/Duvak Türküleri

Gelin türkülerinin bir başka çeşidi de baş öğme türküleridir. Bunlar kına türkülerinden farklı ortamlarda dile getirilirler. Çeşitli yörelerde gelin öğme, kız öğme, duvak türküleri olarak da bilinen bu türküler, gelin evden ayrılmadan birkaç saat önce, gelin giydirilirken ve süslenirken birkaç kadın tarafından söylenen türkülerdir. Yapı ve muhteva olarak kına gecesi türküleri/ağıtları ile benzerlik gösterirler. Genellikle bentler halindedir (Kaya, 1999, s. 188).

2.5.3.4.1.3. Gelin Alma Türküleri

Düğün günü gelini baba ocağından alınıp damat evine götürülmeye giderken oğlan tarafının yakınlarınca söylenen; davul zurna eşliğinde kimi zaman oğlan evinin sevincini, kayınvalidenin geline verdiği öğütleri, kimi zaman kız tarafının ayrılık acısını, üzüntüsünü, kimi zaman gelinin eşikten geçtiği yeni dünyaya yolculuğunu, yaşadığı yeni başlangıcı dile getiren türkülerdir.

2.5.3.4.1.4. Güvey Türküleri

Bu türkülere güvey havası da denmektedir. Düğünlerde özellikle damadın arkadaşları tarafından düzenlenen eğlence törenleri sırasında söylenen türkülerdir.

2.5.3.4.2. İtikat ve Mezhep Türküleri

2.5.3.4.2.1. Ayin-i Cem Türküleri

Alevi-Bektaşi kültürü içerisinde bağlama eşliğinde Alevi-Bektaşi inancının gereği olan toplantı ve törenlerde söylenen türküler ayin-i cem türküleridir. Ayin-i cem türküleri halk kültürü içerisinde özel ve önemli bir yere sahiptir. İbadet, müzik ve sözün bir arada icra edildiği ve bu özel icranın yüzyıllarca bu şekilde devam etmesi kültürün sürekliliğini göstermektedir.

Alevi-Bektaşi inancı çerçevesinde kendine özgü bir gelenek şekillenmiştir. Bu geleneğin ürünü olarak dini törenlerde, mezhep ve tarikat toplantılarında söylenen, ezgileri ve sözleri bakımından eski ve köklü bir kültürün devamlılığını sağlayan ilahiler, düvaz imamlar, deyişler, semahlar ve nefesler söylemek icra ortamlarının akışını düzenleyen unsurlar olarak önem taşımaktadır.

Ayin-i cem törenlerinde müzik, şiir ve dans bir bütün olarak icra edilir ve halk sanatının en güzel örneklerini sergilenir Dedeler ya da zâkirler tarafından icra edilen bu türkülerin vazgeçilmez çalgı aleti bağlamadır. Ayin-i cem türkülerinin sözleri genellikle Pir Sultan Abdal, Kul Himmet, Hatayi, Yemini, Nesimi, Virani, Teslim Abdal, gibi âşıklar tarafından oluşturulmuş şiir sözlerinden oluşmaktadır.

2.5.3.5. İş ve Meslek Türküleri

Bir araya gelinip bağda, bahçede, tarlada, bostanda dayanışma halinde çalışırken söylenen türküler iş türküleridir. İş türküleri halkın geçim şekillerini ve uğraşlarını da kapsar nitelikte oldukça geniş bir icra ortamında söylenmektedir. Bulgur kaynatma, halı dokuma, köyün ortak işlerini gerçekleştirme sırasında atışma şeklinde karşılıklı icra edilen ya da topluca söylenen türkülerdir. İş türkülerinin yapılan işi kolaylaştırmak, çalışanların şevkini artırmak ve topluluğun birlik ve beraberliğini pekiştirmek gibi önemli işlevleri vardır.

“Toplumun günlük yaşantısının önemli bir kısmını kaplayan iş ve çalışma hayatının türkülere geçmesi ve orada şekillenmesi tabiidir. İş ve meslek türkülerinde

çalışma hayatımızın ve mesleklerin özelliklerini çok yalın ve samimi bir şekilde görürüz. Bu tür türkülerde bahsedilen meslek veya iş ile türküler arasında yakından bir bağ aramak gerekmez. Hanelerde ufak bir iz veya bağlantıda küçük bir ilgi kâfidir. Çoğunun temsili karakteri vardır. Büyük bir kısmını karşılıklı söylenen türküler meydana getirir. Bazılarında bir sanatın özel prensiplerini, usta-çırak ilişkisine ait bazı gelenek ve yargıları buluruz" (Özbek, 1994, s. 419).

2.5.3.5.1. Esnaf Türküleri

Çeşitli meslek gruplarından bir kişi ya da bu meslek gruplarına mensup bir kişinin ağzından söyleyen ikinci bir kişi tarafından herhangi bir iş ya da meslekle yaşamına dair izler barındıran, aynı zamanda söyleyenin yaşamından da kesitler sunan türkülerdir.

2.5.3.6. Doğayı Konu Alan Türküler

Canlı ve cansız varlıklardan oluşan maddesel dünyaya yani doğaya ait her türlü motifin konu edildiği türkülerdir. Bütün bu varlıklar doğayı konu alan türkülerde bir karakter kazanarak adeta can bulur. Doğaya ait unsurlar çeşitli duyguların dile getirilmesinde aracılık ederler. Dağlara, yaylalara, kuşlara seslenmeden türkü söylenmez. Doğayı konu alan türkülerde yurt ve yayla güzellikleri, köy hayatının eşsizliği, doğanın sunduğu nimetler ifade edilir. İnsan, doğa ile dertleşir, umudunu, sevincini, heyecanını paylaşır, derdine çare ister.

"Bu türküler belli bir olaya bağlı olabileceği gibi duyguların söylenmesine de vesile olurlar. Mesela bülbülün ötüşü, rüzgâr ve turnalarla sevgiliye selam göndermek, yuvası bozulan kuşun acıları hep hasret, elem, aşk, sevinç gibi duyguların anlatılmasına yardım eden motiflerdir. Bu gibi türküler daha çok köy ve aşiret halkının verimleridir. Söylendikleri zaman ruhları, şehir muhitinin dar ve sıkıcı varlığından kurtarıp geniş tabiat havasının kucağına atar. Bu cins türkülerimizin en güzelleri Kerem ile Aslı, Âşık Garip gibi eski halk hikâyelerinde yer alır. Hak şiiri insandan başka varlıkları da kendinden ayrı görmez, onların da kendisi gibi duygulu olduğuna inanır. Bu inanış pek çok güzel türkünün ortaya çıkmasına sebep olmuştur" (Öztelli, 1959, s. 10).

Çobanların, dağlarda dolaşanların söyledikleri türkü 'kayabaşı' adını alır. Halk edebiyatı türlerimizden olan bu kayabaşılar, Anadolu'nun her yanında bugün dahi ezgiyle söylenir (Karaalioğlu, 1980, s. 246).

2.5.3.7. Öğütlemeli Türküler

Dinleyicilerine öğütlerde bulunan, ders verme amacı taşıyan, yol gösteren türkülerdir. Aslında konu bakımından farklı başlıklar altında sınıflandırılan türküleri de bu sınıfa dâhil edebiliriz. Çünkü taşlamalı-takılmalı türkülerde, itikada dair türkülerde, kına-düğün türkülerinde de öğüt verilmekte, nasihatte bulunulmaktadır. Bununla birlikte bu türkülerin esas yakılma amacı öğüt vermek değildir. Ancak halkın sosyal ve ahlaki yaşamında doğru bulduklarını ifade etmesi ve yol gösterici olması bakımından bu niteliğe sahip hale gelirler.

2.5.3.8. Oyun Türküleri

Türkülerimizin arasında gerek raks ve gerekse temsili oyunlara ait türküler büyük bir toplam tutar. Türk eğlencesinde oyun müzikten ayrılamaz. Bu bakımdan halk müziği repertuarının önemli bir kısmını da oyun türküleri meydana getirir. Türkülerde olduğu gibi oyunlar da bir olay üzerine meydana getirilmişlerdir. Bu bakımdan oyun türkülerinde de hikâye etme özelliği vardır (Özbek, 1994, s. 501).

Oyun havalarının diğer türkülerden konu ve şekil bakımından belli bir ayrılığı yoktur. Beste yönünden ağır ve uzun havalar oyun türkülerinin dışında kalır. Besteleri oyun hareketlerine uygun türküler yalnız söylenebileceği gibi oyun ile de söylenir. Oyunlar özelliklerine ve çevrelerine göre horon, zeybek, bar gibi adlar alırlar. Özel sazlardan başka genellikle oyunlar davul zurna ile oynanır. Düğün gibi merasim ve eğlencelerde oyunlar tek, çift veya kalabalık diziler halinde oynanır (Öztelli, 1959, s. 83).

2.5.3.8.1. Halk Oyunları Türküleri

Belirli bir koreografiye eşlik eden türkülerdir. Oyunlar sırasında icra edilen bu türkülerin bazıları, zaman içerisinde oyundan bağımsız bir halde söylenmeye başlamıştır.

"Halk oyunlarımızın büyük bir kısmı belli bir olay üzerine yakılmışsa da önemli bir kısmı da Şamanizm törenlerinin Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra aldığı şekillerin bir devamıdır. Alevi semahlarında bu açıkça görülür. Bunun dışında esas türkü metni unutulup da uygun görülerek başka türkülerden alınan dörtlüklerle meydana

getirilmiş olan oyun türküleri de vardır. Bu oyunlarda temsili karakter artık unutulmuştur“ (Özbek, 1994, s. 501).

2.5.3.8.2. Oyun Türküleri

Köy ve kasabalarda eğlence amaçlı gerçekleştirilen oyunlarda söylenen türkülerdir. Bu oyunlar köy seyirlik oyunları olabileceği gibi, ritüel kökenli törenler sırasında oynanan oyunlar da olabilir. Oyunların belirli aşamalarında türkü söyleyerek dolaşılır.

“Oyun türküleri oyunun çeşidine göre değişik şekillerde söylenir. Tüm topluluğun beraber söylediği türküler olduğu gibi iki ayrı grup tarafından karşılıklı söylenen türküler de vardır. Bu tür türkülerde türkünün söz unsuru buna müsaittir. Bazen bir kişinin söylediği bir kısmı topluluğun tekrar etmesi şeklinde bir söyleyişle de karşılaşırız” (Özbek, 1994, s. 501).

2.5.3.8.3. Sayacı Türküleri

Kökeni oldukça eskilere, ilkel dönemlere kadar uzanan, tarım ve hayvancılıkla ilgi faaliyetlerde söylenen türkülerdir. Her yıl belirli bir tarihte gerçekleştirilen özel törenlerden koç katımı ya da saya olayı sırasında gelenekler tüm köy halkının katılımı ile şenlik havasında yerine getirilir. Yemekli, sazlı sözlü yapılan eğlencelerde oynanan oyunlar genellikle çoban ve çocuklar tarafından oynanır. Türk halk kültüründe bereket törenleri içerisinde yer alan ve ritüelistik özellikler taşıyan bu oyunlar sırasında söylenen ve sayacı sözlerinden oluşan türküler oyunların önemli bir parçası olmuştur.

2.5.3.8.4. Oturak Türküleri

Halkın eğlence kültürü içerisinde geçmişten günümüze taşınan ve erkekler arasında, köy odalarında yapılan eğlencelerde söylenen türkülerdir. Yemekli, içkili toplantılar olan oturak âlemlerinde icra edilen türküler genellikle birden çok çalgı aleti eşliğinde, tek başına ya da birlikte söylenmektedir. Bu türküler genellikle usullü ezgilerden oluşmaktadır.

2.5.3.8.5. Atma Türküler

"Türk şiir geleneği içinde, karşılıklı şiir söyleme geleneği çok eskilere dayanır. İlk örneklerini Divan-ü Lügat-it Türk'te gördüğümüz kış-yaz tartışması bunlardan biridir" (Kaya, 1999, s. 172; Tekin, 1989, s. 104-105).

Bu geleneğin bir uzantısı olarak görebileceğimiz; iki kişinin ya da gruplara ayrılan kişilerin karşılıklı olarak, çeşitli eğlence ortamlarında doğaçlama söz ve ezgilerle kemençe eşliğinde söyledikleri türkülere atma türküler ya da karşı-beri denmektedir. Atma türküler Türk insanının pratik zekâsını, hazır cevap oluşunu gözler önüne seren önemli kültürel değerlerdendir. Özellikle Karadeniz yöresinde halk kültürünün önemli bir parçası olarak dikkati çekmektedir. Atma türkülerin kendilerine özgü sözel dokusu, ritmik özellikleri ve icra özellikleri bulunmaktadır. En yaygın icra ortamı düğünler ve yayla şenlikleridir.

"Yörelerimize göre çeşitli isimler alan türküler, İstanbul Boğazı'ndan Batum'a kadar ülkemize kıyı olan Karadeniz Bölgesi'nde horon havası, deme, deyişme ve atma, atma türkü gibi isimlerle karşımıza çıkar (Özsoy, 2004, s. 113). Özellikle Trabzon, Rize ve çevresinde bir gelenek haline gelmiş olan atma türküler, Karadeniz halk edebiyatının önemli bir unsurudur. Karadeniz insanının doğumundan ölümüne kadar olan yaşantısı, bu gelenek için büyük kaynaktır. Türküler, özellikle atma türküler halkın yaşantısının bir özetidir (Saatçi, 2008, s. 50).

Genellikle eğlenceli veya hafif konulu olan bu cins türküler halk hikâyelerinde çok görülür. Özellikle hikâyelerin duygulu yönleri karşılıklı sıra ile dörtlüklerle söylenir. Karşılıklı türkü söylemek çok eski bir gelenektir. Bazen insanlardan başka yaratıklar ağzından da karşılıklı türkü söylenir. Konuşmalı türküleri halk şairleri çok yaparlar. Gerçekte bunlar söyleyenlerin sayısına göre şekil bakımından ayrı türkülerdir. Olay dolayısıyla birbirlerine bağlıdırlar (Öztelli, 1959, s. 79).

Gerçekçi bir karakter taşıyan atma türkülerde rakipler birbirlerinin görünür kusurlarını söylemekten sakınırlar. Daha çok rakibi karikatürize ederek karşılaşmaya bir alay havası vermek isterler. Bu maksatla da en çok havlamak, köpek, sıçan, lahana, kepaze, korkak, maskara, turşu, çarık, ot, merek, saman gibi kelimeler kullanılır. Birçok konuda söylenmekle beraber, atma türküler bazen bir erkeğin sevdiği kızı alamaması üzerine kızın anne ve babasını kötülemek, kızın evlendiği erkeği çirkin göstermek için de söylenir (Albayrak, 2004, s. 48).

Atma türküler her zaman bir kaideye bağlı olarak söylenmez. Aynı zamanda kaidesiz olarak söz yoluyla da atışma olabilmektedir. Bu tarz türküler kişilerin karşılıklı atışmasından meydana gelir ve söz unsuru ön plandadır. Bununla birlikte tarafların doğaçlama ve pesin cevap verme özellikleri de göz önüne serilir. Taraflar karşılaştıkları anda yaşadıkları olay üzerine atışmaya başlarlar (Saatçi, 2008, s. 57).

Atma türküler içerisinde değerlendirilen *çatma türkü* ise daha çok mecilerde (imecede), kadıbağı (kol kola girip halka oluşturulur. Bu topluluk sallanarak ağır ağır dönerler. Burada çalgı olmaz.) kurularak, yani birkaç kişi bir tarafta, birkaç kişi de diğer tarafta olmak üzere, gelin ve damat tarafları ya da iddialı taraflar olarak, kaidesiyle söylenen türkülere denilmektedir. Bu tip türküler (7+7) hece vezni ile söylenmektedir (Saatçi, 2008, s. 69).

Karşı-beri atışma şeklinin üçüncü türü olan *kesme türkü*'de makam yedi heceli bir mısrada tamamlanır. Bir hava ile yüzlerce mısra söylenebilir. Hemşin yöresi havalarından bazıları böyledir. Kesme türkü tabiri ise türkünün söyleniş biçiminden kaynaklanmaktadır. Kesme türkü havasıyla türkü tek söylenmez. Karşılıklı ve iki grupça söylenir. Birinci grup bir mısralık makamla bir mısra söyleyince, ikinci grup birinci grubun söylediğini aynı makamda tekrar eder. Bu hava aynı zamanda horon havasıdır. İki grupta horon oynamaktadır. Türkü böylece birinci tarafın yönetiminde devam ederken, ikinci taraf tekrar etmeyi durdurur (bu gidişi keser) ve inisiyatifi eline alır. Bu sefer ikinci taraf söyler birinci tekrar eder (Saatçi, 2008, s. 65'den; Ak, 1998).

2.5.4. Yapılarına Göre Türküler

Türküleri yapılarına göre sınıflandırmak oldukça zordur, düzenli bir yapı göstermezler. Bununla birlikte türküler hece ölçüsünün her kalıbı ile belirli bir yapıda mani ve koşmalarla düzenlenebilmekte, şekil açısından ikilik, üçlük ve beşliklerden ve bunlara ek olarak çok çeşitli kavuştak, nakarat ve bağlantı isimleriyle anılan bölümlerden meydana gelmektedir. Türkünün temeli olan, herhangi bir halk şiirini türküye çevirebilen ezgiler türkünün şekil açısından şekillenmesinde de önemli rol oynamaktadır.

Mehmet Özbek de şekli ne olursa olsun, türküyü belirleyenin her şeyden önce ezgi olduğunu, çünkü müzik cümlesinin bazı türkülerde şekli zorladığını aşağıdaki örnekle açıklamıştır:

Yaylalar içinde Erzurum yayla
Şehirler içinde aney ne hoştur Konya
Nezif'i vurdular şen olsun dünya (Urfa Yöresi, Anonim)

Sallanı sallanı sona can gelir geçerin
Yar bana nisbetin sona can göğsün açarsın
Ne candan seversin sona can ne vazgeçersin (Artvin-Şavşat Yöresi, Anonim)

Bu türküde görülen 'Aney, sona, can' birçok türküde olduğu gibi 'Of, aman aman, aslanım' vb. sözlerin şiirin şeklini değiştirdiğini söylemiştir (Özbek, 1994, s. 69).

Türküler genellikle yedi, sekiz ve on bir hece ile söylenmişlerdir. Ancak az sayıda da olsa beş ve on beş heceli şiirler de vardır. Bunun yanında bağlantılarla vücuda getirilen türkülerde, bentlerle ve bağlantıların heceleri arasında eşitlik olmayabilir. Yani bent kısmı yedi hece olan bir türkünün bağlantı kısmı on bir hece olabilir. Bu, türkü söyleyen kaynak şahısların türkü metninden bir bölümünü unutmalarından veya yeni sözler eklemelerinden kaynaklanır. Bu şekilde ortaya konmuş pek çok sayıda örnekler vardır. Sözgelişi; şu örnekte bent kısmı yedi, bağlantı kısmı ise on üç heceyle söylenmiş ve farklı mısralardan oluşmuştur (Kaya, 1999, s. 133).

Çarşamba dedikleri
Şekerdir yedikleri
Hiç aklımdan çıkmıyor
O yârin dedikleri
Telg(ı)rafın tellerinin rengi kurşuni
Genç yaşımda atma bana mavzer kurşunu (Kaya, 1999, s. 133).

Bazen de bu yapının tersi bir durumla karşılaşılabilir. Yani bent kısmı fazla, bağlantı kısmı az sayıda heceye sahip olabilir. Diğer taraftan vezin ve kafiye açısından oldukça serbest tarzda söylenmiş türküler de vardır (Kaya, 1999, s. 133-134).

"Genel olarak türkü adını taşıyan manzumelerde değişmez bir ölçü ve şekil yoktur. Yalnız saz şairleri tarafından sanat düşüncesiyle meydana getirilen türkülerde belli ve değişmez bir şekil vardır. Uzun bir geleneğe bağlı olan bu türkülerde kavuştak bulunması şarttır. Birinci dörtlüklerin 2. ve 4. mısraları ile sonraki dörtlüklerin 4. mısraları hep aynıdır. Şema ile gösterirsek:

---------- ----------
----------A ----------
---------- ----------
----------A ----------A

şeklindedir. Bazen üçer mısralardan sonra kavuştaklar iki mısra da olabilir. Saz şairleri türküleri böyle muntazam bir şekilde tertiplemişlerdir“ (Öztelli, 1959, s. 7).

Türkülerdeki bent sayısı değişiklik gösterebilir. İcra ortamına bağlı olarak yeni bentler eklenebilir ya da mevcut bentleri çıkarılabilir. Böylece türküler sevildikleri ve hafızada kaldıkları sürece yayılır ya da unutulabilir.

2.5.4.1. Bentleri Mani Dörtlüklerinden Meydana Gelen Türküler

Anonim halk şiirimizde en çok yaygın olan biçimler koşma ve manidir. Diğer biçimlerin temelinde de bu iki biçim vardır. Türkülerimizin çoğu mani dörtlüklerinin artarda gelmesiyle oluşmuştur. Bu mani dörtlükleri zaman içerisinde türküye dönüşen maniler sadece türkü için oluşturulmuş da olabilir. Bentleri mani dörtlüklerinden oluşan türküler kavuştaklı ya da kavuştaksız olabilir, bununla birlikte mani biçiminde kavuştaklar alarak söylenenleri yaygındır.

“Bu tür türkülerde, türkü yakıcıları hafızalarındaki yüzlerce mani kıtalarından bazılarını zemine ve zamana göre sıralayarak türkülerini meydana getirirler. Bu işi yaparken belli bir ezgiye uydurmaları da söz konusudur. Bu yüzden aynı mani kıtaları değişik türkülerde çok çeşitli ezgilerle söylenebilir. Bu bakımdan mani kıtalarından kurulu türkülerde konu birliği olmadığı gibi kıtalara arasında kafiye bütünlüğü de yoktur. Her kıta kendi arasında aaxa, bbxb, ccxc şeklinde kafiyelenir“ (Bekki, 2004, s. 82).

Doğan Kaya bu türden türkülere genellikle, mısraların başlarına veya sonlarına; aman, yar yar, diloy, le le yar, haydi de haydi, oy aman, … tarzındaki nida sözlerinden, hatta daha fazla sayıda sözlerden oluşturulan kelime gruplarından oluşan bağlantılar getirildiğini ifade etmektedir (Kaya, 1999, s. 162). Böyle türkülerde konu birliğini sağlayan bir sözcük ya da söz öbeği, bentlerin ilk dizelerinde yinelenir. Bu yinelenen söz, bir yer adı, hayvan adı, çiçek adı olabilir (Dilçin, 2004, s. 296).

Bu şekilde düzenlenen türkülere bir örnek verecek olursak;

Silifke'nin yoğurdu
Seni kimler doğurdu
Seni doğuran ana
Bal ilen mi yoğurdu

Beşiği çamdan
Yuvarlandı damdan
Anası pilav pişirir
Oğlu durmaz aşırır

Kale kaleye bakar
Kaleden kanlar akar
Delikanlı dururken
İhtiyara kim bakar
….. (TRT THM Repertuarı No: 1657).

2.5.4.2. Bentleri İki Mısra Olan Türküler

Bu türkülerin oluşumları ile ilgili görüş şöyledir: "*Eski Türk şiirinin ilk şeklinin, dörtlüklerle kurulu olduğu ve bu dörtlüklerin son dizelerinin bağlantı olarak tekrarlandığı yapının bulunduğu yaygınlık kazanmış bir görüştür. Genel olarak türkülerde görülen yapı çeşitliliği dört dizeden oluşan şeklin değişikliklere uğramasıyla çıkmıştır denilebilir. Bunda türkülerin ezgiyle okunması da etkili olmuştur. Bentleri iki dizeden oluşan türküler de dört dizelik bentlerden iki dizenin düşmesiyle oluşmuştur. İki dizelik bentlerden meydana gelen diğer türküler ise divanîlerdir*" (Bekki, 2004, s. 77).

2.5.4.2.1. Bentleri İki Mısralı, Bağlantıları Olmayan Türküler

Bentleri iki mısradan oluşan ve bağlantıya sahip olmayan bu türküler aa, bb, cc, dd ya da aa, ba, ca, da şeklinde kafiyelenmektedir. Bu şekilde düzenlenmiş türkülere bir örnek;

Çanakkale içinde aynalı çarşı
Ana ben gidiyom düşmana karşı

Çanakkale içinde bir uzun selvi
Kimimiz nişanlı kimimiz evli

Çanakkale üstünü duman bürüdü
On üçüncü fırka harbe yürüdü
… (TRT THM Repertuarı No: 461).

2.5.4.2.2. Bentleri İki, Bağlantıları Bir Mısralı Türküler

Bentleri iki, bağlantıları bir mısradan oluşan ve aa-b, cc-b, dd-b, ee-b şeklinde kafiyelenen türkülerdir. "Bağlantı, türkülerde ezgisi ve genellikle sözleri değişmeyen kısmıdır. Diğer edebi türlerde karşımıza çıkan *laytmotif*in görevini türkülerde bağlantı sağlar. Bu yüzden halk sanatkârları, türkülerini icra ederken bağlantıları çok çeşitli şekillerde ve yerlerde kullanırlar (Bekki, 2004, s. 77).

2.5.4.2.3. Bentleri ve Bağlantıları İki Mısra Olan Türküler

Bentleri de bağlantıları da iki mısradan oluşan, aa-bb, cc-bb, dd-bb, ee-bb şeklinde kafiyelenen türkülerdir. Bu türden türkülere bir örnek;

Arda boylarına ben kendim gittim
Dalgalar vurdukça can teslim ettim
Uyu uyan Ercebim ben gidiyorum
Şavuklu dünyayı terk ediyorum
Arda boylarında kandiller yanar
Kandiller şavgına şahinler oynar
Uyu uyan Ercebim ben gidiyorum
Şavuklu dünyayı terk ediyorum
… (TRT THM Repertuarı No: 2090).

2.5.4.2.4. Bentleri İki, Bağlantıları Üç Mısra Olan Türküler

Bağlantıları bent aralarında üç dize olan ikiliklerden oluşan türkülerdir. Bu türküler aa-bbb, cc-bbb, dd-bbb şeklinde kafiyelenmiştir. Bu düzene sahip türkülere örnek olarak;

Kaçma güzel kaçma ben adam yemem
Gizli sırlarını ellere demem
Ateşine yandım
Seni benim sandım
Pek gafil avlandım
İmaret de güzellerin malıdır
Hey aman aman aman
Lahuri şal al fistanın gülüdür
Ateşine yandım
Seni benim sandım
Pek gafil avlandım
… (TRT THM Repertuarı No: 857).

2.5.4.2.5. Bentleri İki, Bağlantıları Dört Mısra Olan Türküler

Kafiyeleri aa/bbbc, dd/bbbc, ee/bbbc düzenindedir. Bağlantıları sözleri aynen tekrarlanabileceği gibi farklı sözlerden de oluşabilir. Bağlantı sözleri muhtelif maniler de olabilir. Türkünün bent kısmı ile bağlantı kısımlarının hece sayıları aynı olmayabilir (Kaya, 1999, s. 145).

2.5.4.2.6. Bentleri İki, Bağlantıları Beş Mısra Olan Türküler

Bağlantıları bent aralarında beş mısradan oluşan ikiliklerle kurulu türkülerdir.

2.5.4.2.7. Bentleri İki, Bağlantıları Altı Mısra Olan Türküler

Bağlantıları bent aralarında altı mısradan oluşan ikiliklerle kurulu türkülerdir.

2.5.4.2.8. Bentler İki, Bağlantıları Mısra Sonlarında ve Mısra Aralarında Olan Türküler

Bağlantıları mısra sonlarında ve mısra aralarında olan ikiliklerden kurulmuş türkülerdir.

2.5.4.3. Bentleri Üç Mısra Olan Türküler

Üçleme şeklinde de adlandırılan ve bağlantıları olmayan üç mısradan oluşan türkülerdir. "*Bazı üçlemelere 1-4 mısra arasında bağlantı sözleri eklenir. Bağlantılar farklı sözlerden oluşabildiği gibi genellikle aynı sözlerin tekrarı şeklindedir. Az da olsa 5-7 mısralı bağlantılar vardır*" (Kaya, 1999, s. 150).

Üçlüklerle kurulu bazı türkülerin bağlantısı mısra aralarına getirilmiştir. Bu tip türkülerin bağlantıları genellikle 6, 7, 8 mısralardan mürekkeptir. Üçlükler ve bağlantılar kendi aralarında kafiyelenmişlerdir (Kaya, 1999, s. 161).

2.5.4.3.1. Bentleri Üç Mısralı, Bağlantıları Olmayan Türküler

Üçleme olarak da adlandırılan ve bağlantıları olmayan üç dizeden oluşan türkülerdir. Bu türküler aaa, bbb, ccc ya da aab, cccd, eef şeklinde bir kafiye örgüsüne sahiptir.

2.5.4.3.2. Bentleri Üç Mısralı, Bağlantıları Bir Mısra Olan Türküler

Bağlantılar aynen tekrarlanan sözlerden oluşur. Bentleri oluşturan mısralar ise kendi aralarında kafiyelidir. Yani kafiye düzenleri şu şekildedir: aaa-b, ccc-b, ddd-b. Türkü bu haliyle bir bakıma koşma hüviyeti gösterir (Kaya, 1999, s. 151).

2.5.4.3.3. Bentleri Üç Mısralı, Bağlantıları İki Mısra Olan Türküler

Bentleri üç dizeden oluşan ve ana bağlantısı bent aralarında iki dize olan yapıya dize sonlarında ikinci bir bağlantı olarak farklı sayılarda bağlantı dizesinin eklenmesiyle oluşan bir şekildir (Bekki, 2004, s. 81).

Kafiye düzeni aaa-bb, ccc-bb, ddd-bb, eee-bb olan türkülerdir. Bağlantı sözleri her bendin sounda aynen tekrarlanır. Bazı türkülerin bağlantıları aynen tekrarlanan sözlerle değil, kendi aralarında kafiyeli kelimelerle oluşturulmuş sözlerle sağlanır (Kaya, 1999, s. 152).

Bir sandığım vardır sırmadan telden
Bir çift yavrum vardır tomurcuk gülden
Nasıl ayrılayım gül yüzlü yardan
İşte böyle böyle hal deli gönül
İster ağlar ister gül deli gönül
Bir yanım Erzincan vermem Bayburt'u
Yıkılsın düşmanın taht ile yurdu
Sağolası anam beni doğurdu
Sene kardaş sene ille bu sene
Gidenler gelmiyor bu kötü sene (TRT THM Repertuarı No: 2079).

2.5.4.3.4. Bentleri ve Bağlantıları Üç Mısra Olan Türküler

Üçlüklere eklenen aynı ya da farklı sözlerden oluşan üçlük kavuştaklardan oluşan türkülerdir. Bu türküler aaa/bbb, ccc/bbb, ddd/bbb biçiminde bir kafiye düzenine sahiptir. Bu yapıda olan türkülere örnek verecek olursak;

Evlerinin önü de kavak
Kavaktan dökülür yaprak
Eli kına yüzü de duvak
Uyan Ali'm sabahlar oldu
Gün doğmadan neler oldu
Yandı yürek kebap oldu
Evlerinin önü de iğde
İğdenin dalları yerde
Al tavanlı yüksek de evde
Uyan Ali'm sabahlar oldu
Gün doğmadan neler oldu
Yandı yürek kebap oldu
… (TRT THM Repertuarı No: 2284).

2.5.4.3.5. Bentleri Üç Mısralı, Bağlantıları Dört Mısra Olan Türküler

"Üçlük olan bentlere dört mısra ilave edilerek söylenen türkülerdir. Bu türkülerde de bentler kendi arasında, bağlantılar kendi arasında kafiyelenirler. Kafiye

düzenleri aaa-bbbb, ccc-bbbb, ddd-bbbb, … şeklindedir. Kimi zaman bağlantı sözleri manilerle sağlanır. Bu durumda bağlantıların kafiyesi mani kafiye düzeninde olduğu gibi bbxb şekline dönüşür“ (Kaya, 1999, s. 156).

Malatyalı Fahri Kayahan'ın kaynak kişi olarak repertuara kazandırdığı Malatya yöresine ait Ezo Gelin türküsü bu türden türkülere bir örnektir:

Ezo gelin benim olsaydın da seni vermezdim feleğe
Güzel yosmam başın için olsun da salma beni dileğe
Annen huridir sen benzersin meleğe
Neneyle neneyle bahtı karam neneyle
Çık Suriye Dağları'na bizim ele el eyle
Gel kara yazılım gel gel sıladan azgınım gel
Gel bahtı karam uy uy

Ezo gelin çık Suriye Dağları'nın başına başına
Güneş vurmuş kemerinin kaşına
Bizi kınayanın bu ayrılık gelsin başına
Neneyle neneyle bahtı karam neneyle
Çık Suriye Dağları'na bizim ele el eyle
Gel kara yazılım gel gel sıladan azgınım gel
Gel bahtı karam uy uy (Özgül, Turhan ve Dökmetaş, 1996, s. 239-240).

2.5.4.3.6. Bentleri Üç Mısralı, Bağlantıları Beş Mısra Olan Türküler

Kafiye düzeni aaa-bbbbb, ccc-bbbbb, ddd-bbbbb yahut aaa-bbccc, ddd-bbccc, ... şeklindedir. Bağlantı sözü aynen tekrarlanan sözlerdir (Kaya, 1999, s. 157).

2.5.4.4. Bentleri Dört Mısra Olan Türküler

Bentleri dört mısradan oluşan türküler manilerin ve koşma şeklinde dörtlüklerin artarda sıralanmasıyla, çeşitli kafiye düzeninde meydana gelmektedir. Aşağıdaki Adana türküsü bu şekle örnek olarak verilebilir:

Birin sevdim gaşı gara
Birin sevdim gözü ela

İki dane hele mele
Üç daneyi neylemeli

Şirindir Döne'nin sözü
Ona saydım bin yaldızı
Çevir beri benli yüzü
Bensiz yüzü neylemeli (TRT THM Repertuarı No: 4585).

2.5.4.4.1. Sadece Dörtlüklerden Kurulu türküler

Komple bir anlatı yapısına sahip olan bu türkülerde ağırlıklı olarak aşk, gurbet, ölüm, kahramanlık, tabiat gibi konular işlenir. Bu yapıdaki türkülerde bağlantı görevini kafiye şemasına uygun olarak dörtlüklerin son dizelerindeki redifler sağlar (Bekki, 2004, s. 86).

2.5.4.4.2. Bentleri Dört Mısralı, Bağlantıları Bir Mısra Olan Türküler

Mani dörtlüklerine ya da dört mısralı bentlere bir mısra eklenerek söylenen türkülerdir.

2.5.4.4.3. Bentleri Dört Mısralı, Bağlantıları İki Mısra Olan Türküler

Bentleri dört, bağlantıları iki mısradan oluşan türkülerdir.

2.5.4.4.4. Bentleri Dört Mısralı, Bağlantıları Üç Mısra Olan Türküler

Türkünün esas kısmının dört mısralı bentlerden, nakarat kısımlarının ise üç mısradan oluştuğu türkülerdir. Bu türküler aaba/ccc, ddbd/ccc, eebc/ccc şeklinde kafiyelenmiştir.

2.5.4.4.5. Bentleri ve Bağlantıları Dört Mısra Olan Türküler

Hem bentleri hem de nakarat kısımları dört mısradan oluşan türkülerdir. Kafiye düzenleri aaba/cccc, ddbd/cccc, eebe/cccc şeklindedir.

2.5.4.4.6. Bentleri Dört Mısralı, Bağlantıları Beş Mısra Olan Türküler

Bentleri dört mısra, nakaratları ise beş mısradan oluşan türkülerdir. Bu türküler

ise aaba/ccccc, ddbd/ccccc, eebe/ccccc şeklinde kafiyelenmiştir.

2.5.4.5. Bağlantıları Her Mısradan Sonra Tekrar Edilen Türküler

Türkünün temeli beyitlerden oluşur ve her beyit kendi arasında kafiyelidir. Ancak diğer şekillerden farklı olarak her mısradan sonra aynen tekrarlanan bağlantı sözleri getirilir. Bağlantılar üç ve daha fazla sayıda mısralı olabilmektedir (Kaya, 1999, s. 149).

2.5.4.6. Bağlantıları Başta Olan Türküler

Genelin aksine bağlantı bölümlerinin türkünün asıl kısmı olan bent aralarında değil, türkünün başında yer aldığı türkülerdir.

2.5.5. Karşılıklı Türküler/ Atma Türküler

"Karşılıklı türküler, iki veya daha çok kişinin birbirlerini muhatap alarak söylediği türkülerdir. En fazla halk hikâyelerinde rastlanılır. Bu durumda konuları hikâyedeki sahneye göredir. Ekseriya, hikâye kahramanları, olan kızla erkek arasında sevginin ön planda tutulduğu manzum konuşma şeklinde karşımıza çıkar" (Kaya, 1999, s. 172).

Ülke genelinde karşılıklı söylenen türkülere çeşitli isimler verilmektedir. Bu türküler atma türkü, deme, deyişme, horon havası gibi isimlerle de anılmaktadır. Özellikle Karadeniz bölgesinde yaygın olan atma türküler yöre insanının ruhunu, duygu ve düşünce dünyasını yansıtması bakımından dikkat çekici özelliklere sahiptir. Atma türküler bölge halkının oluşturduğu kültür içerisinde yaşatmaya devam ettiği gelenek ve göreneklerine çeşitli icra ortamlarında ayna tutmaktadır.

Atma türküler ikilik, üçlük ve dörtlüklerden oluşmaktadır. "*Atma türkülerin nazım biriminin dörtlük olanları genellikle mani dörtlükleri şeklindedir. Bu türküler, 7'li hece kalıbıyla ve üçüncü dizenin serbest olarak söylenmektedir. Kafiye olarak aaba, abab ve abcb şeklinde şemalanır. Dörtlükler halinde kurulan atma türküler dışında nazım birimi beyit şeklinde ve üç mısralık bentlerden oluşan türküler de vardır*" (Mirzaoğlu, 2001, s. 103-113).

2.5.5.1. İki Mısralık Bentlerden Oluşan Atma Türküler

Kafiye düzenleri, ab, cb, db, eb, fb, … şeklindedir. İki kişinin söylediği sözler alt alta getirildiğinde abcb kafiye düzeninde dörtlük meydana gelir (Kaya, 1999, s. 173).

2.5.5.2. Üç Mısralık Bentlerden Oluşan Atma Türküler

Kafiye düzenleri aab, ccb, ddb, eeb, … şeklindedir (Kaya, 1999, s. 174).

2.5.5.3. Dört Mısralık Bentlerden Oluşan Atma Türküler

Kafiye düzenleri; abcb, defe, ghıh, … aaab, cccb, dddb, … veya abbc, deef, ghhı şeklindedir (Kaya, 1999, s. 175).

2.5.5.4. Diyalog Şeklinde/Atma türküler

Bu şekilde söylenen türküler atma türküyü söyleyenler tarafından oluşturulan diyalogların artarda okunmasıyla oluşturulur.

2.5.5.5. Düzensiz Türküler

Sayıları az olmakla birlikte bazı türküler dize ve kafiyeleri bakımından belirli bir bütünlük içerisinde olmamakta ve bu şekilde bir çeşitlilik arz etmektedir. Bu türkülere düzensiz ya da kararsız türküler denilebilir.

2.6. Türkü Kavramı ve Türkiye Sahası Türkü Söyleme Geleneğinin Değerlendirilmesi

Dünya tarih sahnesinin en eski ve en köklü milletlerinden biri olan Türkler zengin bir milli kültür oluşturmuşlardır. Söz konusu kültürün en önemli kısmını sözlü kültür geleneği etrafında oluşturduğu yüzyıllar boyunca yaşattığı, manevi mirasını oluşturan ürünler oluşturmaktadır. Bu sözlü gelenek çerçevesinde kültürel birikimini, kendi toplumsal özelliklerini yansıttığı ürünler, dünya coğrafyasının birbirinden farklı yerlerine yerleşen Türkler tarafından korunmaya ve zenginleştirilmeye devam edilmiştir. Bu bakımdan türküler Türk dünyası ve kültürü açısından canlı bir şekilde yaşamaya devam ettikleri için son derece önemli belgelerdir ve bu devamlılığı yansıtarak önemli bir işlev üstlenmektedir.

Türkü kelimesine Türk'e ait, Türk'e özgü anlamları yüklenmiştir. Türküler halkın öz sözünün öz müziği ile birleşimi olan ve içinden çıktığı toplumun hem geçmişini hem de bugünün anlatarak geleceğine ışık tutan yegâne kültürel varlıktır. Yaratıcısı olan toplumun eğlence kültürünü, evlenme ve ölüm geleneklerini, yemek kültürünü, günlük yaşamını, sahip olduğu farklılıkları ortaya koyar.

Türk sözlü kültür mirasının en önemli örneklerinden biri olan türküler, diğer sözlü edebiyat verimlerimiz içerisinde en yoğun ve aynı zamanda da en açık bir anlatım aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Türküler anonim edebiyatın diğer türleri ile de yakından ilişki içerisindedir. İçerik bakımından oldukça zengin olan ürünlerdir ve konusu ne olursa olsun anonim edebiyatın pek çok türünü de bünyesinde taşıyabilir. Dolayısıyla türküler; ağıt, ninni, mani, bilmece, tekerleme gibi pek çok türle yakın ilişki içerisindedir.

Türkülerin ve diğer bir deyişle Türk Halk Müziği'nin kökeni oldukça eski dönemlere uzanmaktadır. Bu Türk şiir ve müzik sanatının geçmişi kadar uzak bir tarihe karşılık gelmektedir. Türkler yüzyıllar boyunca kendi öz kültürünü, kendi özüne ait unsurlarla işlemiş ve bunu kulaktan kulağa, nesilden nesile aktarmada da kararlılık göstererek toplumsal ve sosyal düzende yaşanan tüm değişikliklere rağmen milli değerlerinin yaşamasını sağlamıştır.

Bununla birlikte yaşadığımız çağın kültürel anlamda en önemli belirleyicisi olan küreselleşme türküler üzerinde de etkisini gösterir. Çatı bir kültür oluşturma hevesinde olan küreselleşme, oluşturmak istediği dünya kültürü ile toplumlara yön vermeye çalışır ve müzik kültürü üzerinde de değişimler yaşanmasına sebep olur. Ortaya çıkan dünya kültürü kendi öz kültürüne uzak toplumların var olmasına sebep olmuştur. Bir milletin devamlılığı en kıymetli hazinesi olan kültür ürünlerini yaşatmasına bağlıdır.

Türküler halk kültürümüzün en dinamik, en canlı ögelerinin başında gelmektedir. Kültürü yaşayan ve yaşatan çok renkli, çok yönlü unsurlardan biridir. Bu bağlamda türkülerin ömrünün diğer anonim halk şiiri verimlerinden daha uzun

olduğunu söyleyebiliriz. Türkü bir sebeple yakılır, beğenilir ve yayılır. Bazen bu yayılmanın sonucunda unutulan bir süre sonra kaybolan türküler de olmuştur. Ancak çoğunlukla toplum hayatı içerisinde vazgeçilmez bir yeri olması sebebiyle çok uzun yıllar mevcudiyetini korur. Toplumun algısı, istek ve ihtiyaçlarına bağlı olarak zaman içerisinde değişim gösterir. Türk'ü Türk yapan milli değerlerden biri olan türkülerin kayıt altına alınarak korunması ve yaşatılmaya özen gösterilmesi bu bakımdan büyük önem taşımaktadır.

Türkünün var olabilmesi için öncelikle anlam bütünlüğüne sahip bir şiirin ve bu şiirle ifade edilmek istenen duygu ve düşüncelerin etkisini artıran ezgilerin kaynaşması gerekmektedir. Bununla birlikte türkülerin esası ezgileridir. Herhangi bir halk şiiri ezgiyle icra edilince türkü halini alır. Dolayısıyla şiiri türküleştiren ezgileri olmuştur. Ezgiler de köklerini tarihin en uzak geçmişinden almaktadır. Dil becerilerinin gelişmediği ilkel dönemlerde insanların kendilerini ifade edebilmek için doğa seslerini taklit ederek müziğin ortaya çıkmasına sebep oldukları bilinmektedir. Müzik de tıpkı şiir gibi dini törenlerden gelişmiş zaman içerisinde bağımsızlaşarak toplumların hayatında kültürel detaylarını işlediği, farklılıklarını sergilediği bir alan haline gelmiştir.

Türk Halk Müziği dünyadaki en zengin otantik müzik türlerinden biridir. Yerel ağız özellikleri ve kültürel detaylar bölgesel farklılıklara neden olarak bu zenginliği daha da arttırmaktadır. Kendine has icra biçimleri ve bu icralara eşlik eden özgün müzik aletleri ile türkü söyleme geleneği ve müzik kültürünün bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir.

Türkü hazinemizin zenginliği ve söylenme biçimlerindeki çeşitlilik sebebiyle konuları ve yapıları bakımından tasnifini yapmak kolay olmamaktadır. Konuları bakımından aşk, sevgi, özlem, hasret, gurbet, ayrılık, tabiat, kahramanlık, sosyal ve toplumsal olaylar, din vb. daha pek çok başlığa sahip olabilir. Ezgi bakımından usullü ve usulsüz olarak iki grupta incelenebilme kolaylığına rağmen halk kültürü ve yerel

zenginlikler sebebiyle bu iki ezgisel yapının icra şekilleri da çokça çeşitlenmektedir. Divan, bozlak, kayabaşı, hoyrat, Arguvan gibi özgün çeşitleri ortaya çıkmıştır.

BÖLÜM III

İCRA BAĞLAMINDA MALATYA TÜRKÜ SÖYLEME GELENEĞİ ve MALATYA TÜRKÜLERİ

3.1. İcra Bağlamında Malatya Türküleri ve Malatya Türkülerinin Söylendikleri ve Kullanıldıkları Ortamlar

Türk halkı toplumsal yaşamı içerisinde doğumdan ölüme hayatın tüm geçiş dönemlerinde, çeşitli tören ve kutlamalarda acı, üzüntü, sevinç, mutluluk, gurur, heyecan, vb. her türlü duygularını türküler eşliğinde yaşamıştır. Türkülerin icra edildikleri mekânlar yani icra ortamı icranın şeklini ve seyrini belirlemesi açısından önem taşımaktadır. İcranın yapılma zamanı, icra ortamının icracıya ve dinleyiciye hissettirdikleri, türkünün sahip olduğu anlam dünyası, icra edilen türkünün niteliği, icracı-dinleyici etkileşimi, icranın yapıldığı mekân bağlamı oluşturan önemli unsurlardır.

İcra zamanları ve icra ortamları türkülerin farklı etkilere ve işlevlere sahip olmasına neden olmuştur. İcranın yapıldığı sosyal ortam, mekân, icracının duygu durumu ve dinleyicilerle olan etkileşimi ve icranın gerçekleştirilme amacında görülen farklılıklar aynı türkünün farklı etki ve tepkiler almasına neden olur.

"Herhangi bir anın yahut sözün toplum belleğine aktarımında mevcut bağlam en önemli rolü oynar. Unutulmayan anlar çoğu zaman kendilerini ortamdaki ezgilere veya doğru orantılı olarak çoğu ezgi ve sözler de kendilerini ortamdaki olaylara borçludurlar. Bellek ancak bir bağlam eşliğinde etki yaratan olguları daha sonra hatırlamak üzere kaydeder. Örneğin toplum belleğinde kendine en çok yer edinen ve hemen herkes tarafından ezbere bilinen âşıklara ait şiirlere dikkat edilirse çoğunun karşılaşma, atışma anlarına ait veya duygu yoğunluğunun en üst düzeyde olduğu zamanların şiirleridirler. Zira olayın geçtiği uzam onu toplum belleğine kaydettirir" (Balkaya, 2013, s. 140-141).

Geleneksel ortamdaki irticali icraların varlıklarını günümüzde sürdürdükleri düşünülürse yazılı kültürle sabitlenen metinlerin de icralarda değişebilecekleri ve anlatan/aktaran/icra eden kişinin yaratıcılığını gösterebilecekleri ortamlar bulacakları söylenebilir (Elçi, 2011a, s. 133).

"Anadolu' denilen geniş coğrafyanın müziklerinden biri olan geleneksel halk müziği, yörelerle, tavırlarla, oyunlarla, bir kısım alışkanlıklarla bezenen ve güçlenen, halkın yaşamına da değinen baskın bir dokuya sahiptir. Sözgelimi bir zurna icracısının

oturduğu toprak ya da ahşap kütükte seslendirdiği bir halay, bir açış, bulunduğu ortam alışkanlıkları, yöresel dili, arkadaşları ve çevresel uyaranlar ile yaptığı müzik onun icrasına doğrudan etki etmektedir. Aynı şekilde bir yöre oyunun dansçı tarafından kendi vatanında, kokusuyla, toprağıyla, doğal yaşam ortamında oynandığında, izleyiciyi ve oyuncuya keyif vermesi bu mekânsal ve ortamsal algılarla gerçekleşmektedir“ (Erkan, 2013, s. 125-126).

Malatya türkülerinin icra edildiği mekân sadece Malatya ilinin yer aldığı coğrafya değildir, ancak türkü söyleme işini geleneğine dönüştüren ve bu geleneğin şekillenmesini sağlayan icra ortamı burasıdır. Jeopolitik konumu ile tarihi gelişim süreci içerisinde ev sahipliği yaptığı pek çok kültürün kaynaşma noktası özelliğinde olan Malatya ilinde sosyal ve kültürel tüm değerlerin yaşadığı gelişim sürecinden halk türküleri de nasibini almıştır. Yöre insanının karakteri, gelenek ve görenekleri ve bunlar üzerindeki tutumu, türkü icralarının yapılma şekli, dinleyici kitlesinin nitelikleri türkülerin icra edildikleri ortamda etkileşimde bulunarak bağlama önemli etkilerde bulunmuştur.

Malatya ili yüzyıllardır süregelen bir türkü söyleme geleneğine sahiptir. “*Evliya Çelebi, Seyahatnamesinde, o dönemde Malatya'da Hüseyin Baykara Fasıllarının yapıldığını kaydetmektedir. 1937'de bir ilden kısa bir sürede 100 kadar türkünün derlenmiş olması da Malatya'da tarih boyunca zengin bir halk müziği kültürünün varlığına delalet etmektedir*” (Çiftlikçi, 2012, s. 61). İl, halk türkülerinin zenginliği bakımından ülke çapında hatta dünya çapında önemli bir yere sahiptir. Yöre insanı vicdanına dokunan, kalbini sızlatan olayları türküleriyle ifade etmiş, umudunu, sevincini, neşesini türkülere yansıtmış, türkülerle yaşamıştır. Sıla özlemini, ayrılık acısını, çaresizliğini, tükenmişliğini, hayal kırıklığını türkülerle dindirmeye çalışmıştır.

Türkülerin sadece metin merkezli bakış açısıyla biçim, içerik, dil ve üslup açısından değerlendirilmeleri tam anlamıyla sağlıklı bir değerlendirme olmayacaktır. Çünkü türkülerin ortaya çıktıkları sosyal bağlamdan ve onu şekillendiren kültürel dokudan bağımsız bir şekilde ele alınmaması gerekir. İcra edilen ortam, icracının kimliği, icra biçimi, dinleyicinin hali ve tavrı ve icraya olan etkileri bir bütün olarak değerlendirmeye ortak edilmelidir. Bu şekilde bağlam merkezli bir bakış açısıyla incelenecek türkülerde icra ortamının, icranın gerçekleştirildiği mekânın icracıyı ve türkünün icra ediliş şeklini büyük ölçüde etkilemiş olduğu görülecektir.

Kaynağı Malatya olan, ancak zaman içerisinde geniş kitlelere yayılmış çok sayıda türkü bulunmaktadır. Bu durumun oluşmasında; yani yöreye özgü türkülerin

ulusala yayılmasında ve türkü söyleme geleneğinin sürdürülmesinde türkü icracılarının önemli payları olmuştur. Bu isimler arasında Fahri Kayahan, Sami Kasap, Zehra Bilir, Hakkı Coşkun, Bedri Karahan, Yüksel Özkasap, Belkıs Akkale, Selahattin Alpay, Ufuk Erbaş, Mehmet Seske, Mehmet Balaman gibi türkü icracıları bulunmaktadır.

Malatya yöresinin müzik kültürü de kendi içerisinde farklılıklara sahiptir ve bu şekilde bir zenginliğe sahiptir. Yerel ağız özellikleri ve ifade biçimleri bakımından merkez, Polat (Doğanşehir), Arguvan, Arapgir birimleri gibi birbirinden farklı icra şekillerinin ve icra tavırlarının olduğu ortamlar bulunmaktadır. Malatya türküleri merkez kültürüne bağlı olarak söylenen gazel, maya gibi uzun havaları, halay havaları ve dede makamı denilen inanç temelli törensel türküler, Arguvan, Polat havası denilen halk söyleyişinin en temiz ve saf halini bulabileceğimiz uzun havalar ve Arapgir yöresinde icra edilen kırık havalardan oluşmaktadır.

"Malatya yöresindeki halk müziği ve geleneksel oyunları; çeşitli ve ilginçtir. Türküleri Anadolu'nun her köşesine yayılmıştır. Oyunlarda ve türkülerde, ilçeden ilçeye değişiklik görülse de ortak özellikler belirgindir. Ağız, tavır ve ritmik yapı yönünden ezgilerde alışılmamış özellikler görülür. Bu bölgede uzun havalar yaygındır" (Karkın ve Karaburun, 2012, s. 108).

"Malatya'nın merkez halk müziği Fahri Kayahan'ın da içinde yetiştiği ortamda seferberlikten beri var olan ve kentte icra edilen Bağevi /Bağköyü ağzı'dır. İlimizin batısında yer alan Konak (Banazı), Paşaköşkü, Adafi, Samanlı Mahallesi, Tecde, Barguzu ve Kilayik beldelerinden başlayıp Yeşilyurt ilçemize ve Gündüzbey beldesine kadar genişleyen çevrede yaygın bir biçimde icra edilen bu ağzın, gibi besteci ve icracıları yetiştirdiğini görüyoruz" (Çiftlikçi, 2012, s. 61).

Malatya türküleri incelendiğinde Malatya ve çevre iller arasında yaşanan kültür alışverişini de görmek mümkün olacaktır. Bu bölgede türküler ezgileri ve sözleri bakımından büyük ortaklıklara sahiptir. Özellikle Adana, Adıyaman, Elazığ, Erzincan, Gaziantep, Kahramanmaraş, Sivas, Urfa gibi illerin müzik kültürü ile Malatya ilinin müzik kültürünün büyük bir etkileşim içerisinde olduğu açıkça görülecektir. Malatya uzun havaları söz varlığı bakımından büyük oranda Kerkük uzun havalarıyla da benzerlik göstermektedir.

Malatya yöresi türkü söyleme geleneği içerisinde icracının yalnız veya bir grup olarak bulunduğu her ortamda türkü söylenmektedir. Bu ortam kimi zaman kayısı sallama, hon derme, imece vs., kimi zaman düğün ya da bayram, kimi zaman da cenaze veya misafirlik, eş-dost toplantısı vb. olabilir. İcra ortamının atmosferi, icrayı

gerçekleştirenler, dinleyiciler, dış etkenler, icra edilen türkü, icra mekânı bir bütün olarak ele alınmalıdır. Bu nedenle çalışmamızın bu bölümünde Malatya türküleri ve türkü söyleme geleneği icra bağlamında ele alınacak ve bağlamın icraya etkileri tespit edilmeye çalışılacaktır.

3.1.1. Düğünler

"Düğünler, halk bilgisinin yaratılması-yaşatılması ve aktarılması sürecini gerçekleştirmesinde güçlü bir eğitim ve iletişim mekânı durumundadır. Toplumun sosyal değerlerinin yaşadığı canlı, sürekli ve yaygın bir etkinliktir. Yaş, konum, cinsiyet ayırt etmeksizin tüm toplum bireylerinin bir araya gelebildiği törenlerdir" (Kılınç, 2013, s. 9).

İnsan ömrünün en önemli geçiş noktalarından biri olan evlilik, belirli törenlerden örülü bir sistematiği olan kurumdur. Evlilik kurumu etrafında şekillenen eğlence ve geçirilmesi zorunlu aşamalarda türküler kendilerine özel ve geniş bir yer bulmaktadır. Sevdiği kızı almak isteyen genç, ona sevdasını anlatan türküler söyler, sevdiğine kavuşmak ümidi taşıyan genç kız aşkını, derdini türkülere döker. Evlenecek olan gençler nişanlarında türkü eşliğinde eğlenir, kına gecesi geline kınası türkülerle yakılır, anne kızıyla yaşayacağı ayrılık acısını türkülerle dile getirir. Gelin baba evinden türkülerle uğurlanır, koca evine götürülürken türkülerle götürülür ve gelin geldiği evde türkülerle karşılanır. Bütün bu türkülerde insan yaşamından kesitler, yeni evlenen çift ile çocuklarını evlendiren ailelerin ya da onların sevincini paylaşan topluluğun yaşadığı duygulardan izler bulmak mümkündür.

Malatya yöresinde gerçekleştirilen düğünler sırasında yapılan tören ve eğlenceler ile oynanan seyirlik oyunlarda türkü icrası gerçekleştirilmektedir. Evlilik türkülerinde genellikle evlilik ve düğün konusu tek başına yer almaz, daha çok aşk, ayrılık, özlem konuları ile birlikte yer almıştır. Düğün türküleri çoğunlukla eğlence ve oyun temelinde gerçekleştirildiğinden davul-zurna eşliğinde yerel türkü icracıları tarafından söylenmektedir. Bununla birlikte günümüzde bu çalgı aletlerine elektronik bağlama ve çeşitli yaylı ve nefesli sazların sesini de verebilen org eklenmiştir. Düğünlerde türkü icralarının yapılma zamanı ve yapılma şekli şöyledir:

- Düğünlerde oğlan evinde yemek hazırlıkları yapılırken bir kısmı gelen misafirlerin yemesi bir kısmı da evlenecek çiftin hayatlarının bolluk ve

bereket içerisinde geçmesi dileği ile konu-komşuya dağıtmak için yufka ekmek pişirilir. Kadınların bir araya gelerek yardımlaştığı bu yufka ekmek yapma işine, oklavanın ucuna pişen yufkayı koyup kayınvalide ya da oğlan tarafının büyüklerinden (damadın babası, amcası, halası, teyzesi yengesi gibi) bahşiş beklendiği için *yufka kaldırma / yukalı kaldırma* denmektedir. Yufka kaldırma işi yapılırken bol bol türkü söylenir, oyunlar oynanır. Kadınlar türkülerle atışma yapar (K. 15, K. 16, K. 52, K. 59).

- Damadın yakın arkadaşları ve akrabalarından oluşan bir grup erkek düğünden bir gün önce bir araya gelerek yemekli, içkili bir toplantı düzenlerler ve bağlama, cümbüş, klarnet, darbuka gibi müzik aletleri eşliğinde türküler söyleyip oyunlar oynayarak eğlenirler (K. 8, K. 9, K. 10).
- Düğün evinde, yani oğlan evinde bir hafta boyunca akşamları davul çalınır, halay çekilir, türküler söylenir (K. 16).
- Gelin olacak kız hazırlanırken annesi, görümcesi veya kayınvalidesi türküler söyleyerek ona yardım eder (K. 52).
- Gelinin baba evinden çıkmasını bekleyen eş-dost, akraba ve komşular türküler söyler, halay çeker. Burada sadece davul-zurna çalınır (K. 47, K. 59).
- Düğünlerde atma türkü söyleme geleneği vardır. Kızlar, erkekler karşılıklı türkülerle atışır (K. 46).
- Önceleri düğünlerde iki kadın çalgı olmadan türkü söyleyerek birbirleriyle atışırlardı (K. 51).
- Düğünlerde en çok çalınıp söylenen halay ‘Kaleden kaleye şahin uçurdum’ isimli türküdür. Malatya’nın hemen hemen genelinde, bütün düğünlerde çalınıp halay çekilirken karşılıklı söylenir (K. 1, K. 46, K. 47, K. 52, K. 58, K. 68, K. 71).
- Düğünlerde halay çekilirken davul-zurnanın sesi kesilir ve sesi güzel olan biri uzun hava söyler. Bu gelenek günümüzde de devam etmektedir (K. 1, K. 2, K. 8, K. 9, K. 10, K. 27, K. 28, K. 31, K. 32, K. 61).
- Düğünlerde erkekler arasında eğlence düzenlenir, oyunlar oynanırdı. Topluluktan oynamaya hevesli üç kişi seçilir. Bu erkeklerden birine fistan giydirilir, başına eşarp bağlanırdı, bu şekilde gelin, köçek yapılırdı. Diğer erkeklerden biri köçek ağası olur, bir diğeri ise damat kılığına girerdi.

Kalabalıktan bir kişi gelin olan kişiyi kaçırırdı. Köçek ağası olan kişi bir uzun hava söylemezse gelin bırakılmazdı (K. 14, K. 31).

- Önceleri bahçe düğünleri yapılırdı. Burada klarnet, keman, cümbüş, davul, zurna çalınırdı. Yemeli, içmeli yapılırdı. Bunlara masa âlemi denirdi. Türkülerimiz masa âlemlerinde söylenirdi. Bu toplantılarda oyunlu halaylar da yapılırdı. Akşamüzeri âlem başlardı. "Kayalar gölgelendi" türküsü söylenirdi (K. 55).

Düğün törenleri gerçekleşmeden evlilik gelenekleri etrafında yerine getirilmesi gereken aşamalara eşlik eden türküler ve bu çerçevede oluşan bir türkü söyleme geleneğinin varlığından bahsetmek mümkündür. Geleneğin bu aşamaları aşağıdaki alt başlıklarda ele alınmıştır:

3.1.1.1. Söz Kesme / Nişan

Yörede kavum kurma, düğürcü olma, düğür, görücü gitme, göre yapma, göre, göreye gitme ismiyle adlandırılan kız isteme törenlerinden sonra gerçekleştirilen ikinci tören olan nişan törenlerinde yapılan eğlencelerde de türküler söylenmektedir. Malatya türkü söyleme geleneğinde nişan törenlerinde söylenen türküler nişan ile ilgili spesifik özellik taşımamakla birlikte eğlence amaçlı söylenen, daha çok halay türküleri ve aşk-sevda türkülerinden oluşmaktadır. Bu türkülerin icra ortamları şu şekildedir:

- Söz kesme töreni, tören bitince dağıtılan şeker ve çereze verilen isimden dolayı 'şirincelik' ismi ile anılmaktadır. Nişan evinde gençler buluşur ve şirincelik yer, kendi aralarında eğlence yaparlar. Birlikte çalar, söylerler. Gaz lambasının ışığında halaylar çekilir, türküler söylenir (K. 31).
- Nişan törenine yörede duvak açma ismi verilmektedir. Nişan törenlerinde evlenecek gençlerin ailesi, yakın akrabaları, komşuları hep birlikte kız evinde toplanır. Yemekli, davul-zurnalı bir eğlence gerçekleştirilir. Gençler oynar ve halay çeker, karşılıklı türküler söylerler (K. 47).

3.1.1.2. Kına

Geçiş dönemi adetlerinin ikinci aşaması olan evlenme törenlerinin de ikinci aşaması kına törenleridir. Halk kültürümüzde evlenme törenlerinde kına ve kına

etrafında gerçekleştirilen törenlerin özel bir yeri vardır. Özellikle kadınlar arasında düzenlenen eğlenceler arasında eğlencenin en coşkulu, en dinamik olduğu ortam kına yakma törenleridir.

Türk kültüründe kına törenleri pek çok geleneği barındıran adet ve uygulamalardan oluşur. Kına törenlerinde türkü söyleyerek eğlenmek, geline türkü söyleyerek kına yakmak, kına türküleriyle gelini ağlatmak da adettir. Kına törenlerinde söylenen türküler evlenecek genç kızın ailesine vedasını anlatan, yaşanacak ayrılığın acısını ifade eden nitelikteki hüzünlü türküler ya da yeni başlayacak olan hayatta yol gösterici nitelikte sözler veyahut da damat evinin önünde evlenecek kızın niteliklerine olan övgü dolu sözleri, iyilik dileklerini içeren nitelikte olmaktadır.

Türkiye sahası türkü söyleme geleneği içerisinde icra edilen kına türkülerinin genel anlamda ortak kültürel paydada benzerliklere sahip olduğunu gözlemlenmekle birlikte yöreler arası kültürel dokuya has bazı farklılıklar içerdiğini de söylemek gerekir.

Malatya türkü söyleme geleneğinde kına ile ilgili söylenen ve ülke geneline yayılmış türkülerin yanı sıra geçmişten günümüze uzun yıllardır sadece yörede ve yakın çevrede söylenen kına türküleri mevcuttur. Türkiye'nin hemen hemen her yöresinde bilinen ve kına törenlerinde söylenen Yüksek Eyvanlarda Bülbüller Öter isimli türkü kına yakılırken en çok söylenen türküdür. Ayrıca yöreye has Bir Oda Yaptırdım Hurma Dalından, Kaşlarını Eğdirirsin, Geline Bak Geline, Çayda Çıra gibi türküler kına sırasında çokça icra edilen türküler arasındadır.

TRT Türk Halk Müziği Repertuarında bulunan 76 adet kına türküsünden sadece 2 tanesi Malatya adına kayıtlıdır. Alan araştırmamız sonucu elde ettiğimiz 9 adet kına türküsü içerisinde ise 3 kına türküsü tamamen yöreye has nitelik taşımaktadır. Diğerleri başka yörelerde benzerleri olan türkülerdendir.

Malatya yöresinde söylenen kına türkülerinin büyük kısmı kırık hava şeklinde olmakla birlikte uzun hava şeklinde söylenen kına türküleri de vardır. Bu uzun hava türküler de genellikle kına yakılırken okunur. Kına türkülerinin söyleyicilerinin büyük bir çoğunluğunun kadınlar olduğu görülmektedir. Kına türkülerinin yöre içerisinde icra şekilleri şu şekildedir:

- Kınalarda çokça türkü söylenir. Kadın-erkek karışık yapılan kına törenlerinde karşılıklı halay çekilir ve halay sırasında türkülerle atışma yapılır (K. 31).
- Kına törenlerinde karşılıklı türkü söylemeye *koş etmek* denir (K. 54).

- Kına türkülerine yörede *gelin ağlatma havası* da denir ve anne ile kızının hayatından parçalar sunularak ayrılık acısı için söylenen ağıtlar türküleşir (K. 36, K. 38).
- Kınalarda çayda çıra söylenir, kınayı getir aney, armut ağacına yaslanmayasın, yüksek eyvanlarda bülbüller öter türküleri söylenir (K. 51).
- Sesi yanık olan kadınlar vardır. Bu kadınlar kına gecelerine katılarak gelin ağlatma, gelin övme yaparlar. Türkü yakar, gelin evini şenlendirir (K. 52).
- Önceleri kına gecelerinde düzenlenen eğlenceler daha şenlikli geçerdi. Büyüklerimiz çok güzel kına türküsü okur, kadınlar tef çalar, oynar eğlenirdi (K. 68).
- Kınalarda müzik aleti yerine kadınlar bakır tepsilere, teştlere vurarak ritim tutarlardı (K. 52).
- Gelin ve damadın evliliğini kutlamak, onları kötülüklerden korumak için ellerine kına yakılır. Kına yakılırken sesi güzel olan kadınlar türkü söyler. Bu türküler gelini ağlatmak ya da misafirleri eğlendirmek için söylenir. Türkü eşliğinde gelini anlatmak yerine getirilmesi zorunlu bir iştir (K. 59).
- Kız evinde kına eğlencesi sürerken, eğlencenin sonlarına doğru oğlan tarafından kalabalık bir grup kız kınasına ziyarete gelir. Gelen kişiler önce uzun hava okur. Birlikte oyunlar oynanır, halaylar çekilir, kına türküleri söylenir. Ardından geline kına yakılır. Eğlence bir süre daha devam eder, sonra oğlan tarafı evine geri döner ve eğlenceye orada devam eder (K. 71).

3.1.1.3. Gelin Alma/Getirme

Düğünün aileler için en duygusal geçtiği anlar gelinin baba evinden alınıp koca evine uğurlanması aşamasıdır. Bu şekilde duyguların en yoğun olduğu zamanlara eşlik eden türküler ayrılığın yaşandığı baba evinde genellikle uzun hava karakterli, yeni bir başlangıcın yapılacağı koca evine giderken ise kırık hava karakterli türkülerdir. Tamamen gelin alma-gelin götürme olayını anlatan tek türkü Arapgir yöresine ait MT-52'dir. Gelin getirme türkülerinin icra şekilleri gelenekte şu şekilde olmaktadır:

- Gelin almaya düğürcüler giderdi. En önde bayraktar, arkada oğlan evinin büyükleri ve damat rengârenk süslerle bezenmiş at ile birlikte gelini almaya giden gelin alayı neşeli türküler söylerdi (K. 23).
- Önceleri düğünde gelin baba evinden çıkarılıp ata bindirilirdi. Gelin atın üzerinde tutulur, oğlan evinden 2 kişi atın üzengisini tutardı. Gelin kızı oğlan evine götürmeye erkek tarafından gelenler yolda durup halaylar çeker, ellerinde mendille oynarlardı. Halay bir yerde durdurulur ve sesi güzel olan biri türkü söylerdi. Türkü bittikten sonra halaya devam edilirdi. Bu durum oğlan evine varıncaya kadar tekrar edilirdi (K. 15, K. 59).
- Gelin baba evinden çıkarılırken cenk havası çalınır Başı pare pare oy oy dumanlı dağlar, bu şarkılardandır (K. 46, K. 47).
- Gelinin oğlan evine götürülürken söylenen türkülere 'yol havası' denmektedir (K. 51).
- Gelin getirildiği günün akşamında damadın yakın arkadaşları yemekli, içkili bir eğlence düzenlerler. Bu eğlenceye yörede *bey övme* adı verilmektedir. Eğlencenin amacı damadı eğlendirmektir. Sesi güzel kişi elini kulağına atar ve uzun hava ile eğlenceye başlar, ardından kırık hava türküler söylenir. Bu eğlence sırasında söylenen türkülere bağlama eşlik eder. Bilenler türküyü söyleyene katılır. Eğlencenin sonunda herkes damadı tebrik eder, iyi dileklerde bulunur (K. 53).

3.1.1.4. Sünnet

Malatya yöresinde sünnet ve kirvelik kurumu etrafında oluşturulan geleneklerin büyük önemi vardır. Maddi gücü fazla olan aileler gösterişli bir düğün yapar. Bu düğüne tüm yöre halkı davet edilir, eğlenceler düzenlenir ve ertesi günü mevlit okutur, yemekler dağıtılır. Maddi imkânları kısıtlı olan ailelerin düğün eğlenceleri daha mütevazıdır. Sünnet çocuğunun evinde öncelikle Kur'an-ı Kerim okutulur. Sünnet edilecek çocuğa kına yakılır ve ardından misafirlere şeker, lokum, çerez dağıtılır. Sünnet töreni içerisinde gerçekleştirilen eğlencelerde, kına yakım işlemi sırasında türküler söylenir. Bu türkülere davul, zurna, klarnet, cümbüş, bağlama, tef, darbuka gibi müzik aletleri eşlik etmektedir (K. 1, K. 28, K. 40, K. 41, K. 51, K. 54, K. 55, K. 56, K. 61 K. 67).

Malatya türkü söyleme geleneği içerisinde özel bir sünnet türküsüne rastlanmamıştır. Sünnet düğünlerinde söylenen türküler eğlence amaçlı ve düğün törenlerinde söylenen türkülerdendir.

3.1.2. Asker Uğurlama

Askere giden gencin ailesinden, sevdiğinden ayrılacağı için yaşadığı üzüntünün, geride bıraktığı sevgilisine olan özleminin, sıla hasretinin, askerlikte çektiği sıkıntıların dile getirildiği türkülerde salt askerlikten bahsedilmemektedir; askerlik görevini yerine getiren gencin ve geride bıraktıklarının yaşadıkları ile aşk, gurbet, özlem, ayrılık acısı gibi konularla iç içe işlenmiştir. Bu türkülere örnek olarak MT-36, MT-91, MT-267 verilebilir. Malatya türkü söyleme geleneği içerisinde asker türkülerini icra ortamları ve icra şekilleri şu şekilde gerçekleşir:

- Askere gidecek gencin yakın arkadaşları onun için *toy* adı verilen bir eğlence düzenler. Hep birlikte toplanıp askere gidecek genci almaya ve eğlence yerine gitmek için evine giderler. Burada gencin anne ve babasını ağlatmak için arkadaşları uzun hava türküler söylerler (K. 38, K. 39).
- Askere gidecek genç köyün çıkışına kadar türküler söylenerek götürmek çok eskilerden beri yapılan bir adettir (K. 61).
- Askere gidecek genç için arkadaşları eğlence düzenler ve bu eğlencede askere gidecek gencin cephede ağlamaması, başına kötü bir şey gelmemesi düşüncesiyle eğlenceli türküler, kırık havalar söylenir (K. 51).
- Arkadaşları askere gidecekler için eğlence yapar. Gitmeden aile ve büyükler tek tek ziyaret edilir, gence harçlık verilir ve gence kına yakılır. Burada bolca uzun hava okunur ve misafirlerin hüzünlenmesi istenir (K. 54).

3.1.3. Yayla Göçü

Türk insanının Orta Asya'da sahip olduğu göçer geleneğinin bir uzantısı olarak yaşam şekli ve geçim şekillerinin belirlediği bir çizgide devam ettirerek Anadolu'da yarı göçer ve yaylacı kültürünü oluşturduğu görünmektedir. Bu kültür Malatya türküleri içerisinde de kendisini göstermektedir. Malatya yöresinde yaylaya göçme olayı devam

etmektedir. Yayla göçünün iki sebebi vardır; birinci sebebi geçim kaynağı olan işi devam ettirmek, diğer sebebi ise dinlenmek, iyi zaman geçirmektir. Bu yayla göçü önceleri köy halkının topluca yaptığı bir iş olmuştur, günümüzde ise yayla göçü olayı azalmakla birlikte varlığını devam ettirmektedir.

Yayla hayatını, yayla göçünü ve yaşananları anlatan türküler daha çok ekonomik sebeplerden ötürü yapılan göçlerden ortaya çıkmıştır. Yörede yayla türküleri çokça söylenmektedir Yayla kültürünü, yayla göçünü anlatan türkülere örnek olarak MT-19, MT-66, MT-129 verilebilir. Yayla göçü bahar-yaz aylarında yapılmaktadır. Göç sırasında yolda konaklama yapılır, yenip içilir ve türküler söylenir. Yapılan bu eğlenceye yörede *'yayla âlemi'* adı verilmektedir (K. 53). Göç eden kimseye ise yörede göçeber denilir. Bu kişilerin söylediği türkülere göçeber türküsü ismi verilir (K. 1).

3.1.4. İş Türküleri

Malatya yöresinde en önemli geçim kaynaklarının başında tarım ve hayvancılık gelmektedir. Tarıma ait işlemlerde, ekin biçmede, hayvan gütmede, bağda, bahçede, ovada, yaylada herhangi bir işle meşgul olan yöre insanı iş yükünü hafifletmek, çalışma şevkini artırmak için türkü söylemektedir. Bu türkülerde yapılan işin ne olduğu söylenmekle birlikte, doğrudan doğruya yapılan iş anlatılmamıştır. Çoğunlukla kırık hava olan iş türküleri, söyleyenin ruh haline bağlı olarak uzun hava şeklinde de söylenmektedir. İş türkülerine örnek olarak; MT-33, MT-34, MT-288, MT-325 gösterilebilir.

Önceleri iş yaparken söylenen bir kısım türkülerin icra mekânı zaman içerisinde değişmiş, böylece işlevleri farklılaşarak eğlence ortamlarında söylenir hale gelmişlerdir.

- Yörede iş türkülerini ifade etmek için honcu türküsü, hon derme türküsü, hon türküsü, ekin türküsü isimleri söylenmektedir (K. 3, K. 4, K. 5, K. 44, K. 45, K. 46, K. 47, K. 58).
- Buğday zamanı iş yaparken söylenen türkülere honbaşı türküsü denir (K. 19, K. 54).
- İş yaparken söylenen türkülerin bir diğer ismi de geviş makamıdır (K. 3).
- Önceleri hona, buğday biçmeye kalabalık gruplar halinde gidilir. Herkes birbirine yardım eder, işin yükü alınır, çalışma şevki arttırılır, dayanışma sağlanırdı. Burada toplananlar önce bir 'âlem geçer', kuzu kesilir ve kuzu

çevirme yapılırdı. Bunlar yapılırken bir taraftan da iş yapılır ve türkü söylenir (K. 31).

- Hon derme sırasında atışma türküler söylenir. Çalışma azmini artırmak için daha çok kırık havalar okunur (K. 50).
- Hon türküsü söylemenin de bir âdeti vardır. Topluluk halinde tarlada çalışan honculardan biri türküye başlar ve söylediği her dizeden sonra diğer honcular coşku içinde onu tekrar eder. Türkülerin nakarat kısımları hep birlikte söylenir. Böylece çalışmadan zevk alınır, iş yükü hafifletilir (K. 3).
- Odun kırarken, buğday çekerken, buğday dererken söylenen türküler insanı çalışmaya azmettirir (K. 51).
- Tütün saplarken, kaysı, kiraz toplarken, bulgur kaynatıp çekerken kadınlar karşılıklı türküler söyleyerek atışma yaparlar (K. 52).
- Bazen de iş aralarında dinlenirken de türkü söylenir. Bu türküler de genellikle uzun hava şeklindedir. Aslında bu durumu iş yapan insanların ruh halleri de belirler. Dertli, acılı insanlar bir arada ise uzun havalar; neşeli, coşkulu insanlar bir arada ise kırık havalar okunur (K. 51).
- Sakacıların su kenarında söylediği türkülere saka türküleri, saka havası denir. Bu türküler genellikle uzun hava şeklinde söylenmektedir (K. 7).

3.1.5. Cenaze Törenleri

Türk halk kültüründe çok eski dönemlerden itibaren bir gelenek çerçevesinde devam ettirilen ölüm törenlerinde, yaşanan felaket, kaza, hastalık sonucu yaşamını yitiren kişilerin kaybından dolayı duyulan üzüntünün, acıklı sözlerle örülmüş yanık ezgilere döküldüğü ağıtların özel ve önemli bir yeri vardır. Yörede ağıt söyleme geleneği çok eski ve oldukça köklüdür. Yerel halk kültüründe en çok söylenen halk edebiyatı verimlerinin başında ağıt gelmektedir.

Ağıtın çıkış noktası evrensel duygulardır. Ölüm haberi üzerine ölenin ardından duyulan acıyı ifade etmek için haykırılan sözler, geride kalanların acısını dindirmek için söylenen teselli sözleri ve büyük felaketler karşısında duyulan çaresizliği ifade eden sözler ezgileri ile ağıtın içine katılmıştır. İnsanoğlunun çare bulamadığı dertlere, yiten hayatlara, onulmaz yaralara, yıkan kederlere karşılık yaktığı ağıtlar üzüntüyü dindirmek için bir çare arayışıdır.

Ölen kişinin ardından ağıtların söylendiği törenleri kadınlar yürütürler. Erkekler de ağıt yakar ancak bu durum çok az yaşanır. Kadınlar bu konuda doğaları gereği daha yaratıcı ve daha üretkendir. Erkekler üzerinde ağlamamaları gerektiği yönünde olan sosyal baskı, söz konusu kadın olunca ağlaması gerektiği düşüncesiyle yer değiştirmektedir. Ağıt yakan kadınlar, ölen kimsenin annesi, kız kardeşi, teyzesi, halası, komşusu yani yakın çevresinden kadınlardır. Yörede çok uzun zaman önce olduğu kabul edilen ağıtçı kadınlar günümüzde yoktur.

Ağıtlar, doğal, olağan, yalın bir şekilde ortaya çıkar ve ölüm şekline göre biçimlendirilir. Ağıtçı kadın soyka döker ve ağıt yakar, ağıt bitince soyka başka ele geçer. Ağıtı söyleyen kişi ölenin yaşamından kesitler sunan parçalar okurlar, arada uzunca ağlama krizleri yaşanır. Bu kadınlar ağıt söylerken, cenazeye gelmiş diğer yakınları da ona eşlik edebilir, bu geçişler de aman, aman of, oy kötü kader gibi ifadeler kullanılarak sızlamalarda bulunulur. Ağıtçı kadınların söylediği ağıtlarda yer alan sözler toplumsal belleğin kayıt altına aldığı bilgilerden izler taşıyan verilerdir.

Ağıtlar ölen kişinin tüm yaşam macerasını gözler önüne serer, acı tatlı, çileli, mutlu günlerini betimler. Ağıt yakmak ölen kişinin yakınlarının meselesidir. Ölen kişiye duyulan saygının, ona biçilen değerin, kaybının yaşattığı üzüntünün büyüklüğü ardından yakılan ağıtlarla ölçülür. Malatya yöresi ölüm türkülerinin icrası şu şekilde gerçekleştirilmektedir:

- Ağıt söyleme konusunda kadınlar etkindir, erkekler ağıt söylemez (K. 46).
- Kadınlar da erkekler de ağıt yakabilir (K. 48).
- Söz söylemede maharetli kadınlar vardır. Bu kişiler cenazelerde de düğünlerde de hislere tercüman olmak, duyguları paylaşmak görevi üstlenirler. Herkes onları dinlemek ister. Yeteneklidirler. Ne söylenmesi gerektiğini iyi bilirler (K. 46, K. 47, K. 62).
- Önceleri seçme ağıtçılar vardı, onların yaktığı ağıt ki insanın ciğerini dağlardı. O ağıtçı kadınlar cenazelere gider ağıt söyleyerek cenaze sahibini de onurlandırırdı (K. 61).
- Ölünün yakın akrabası olan kadınların ağlamaması ayıptır, kınanır. Aynı şekilde erkeklerin ağlaması da hoş karşılanmaz, ayıplanır. Kadınlar başlarına kara bir eşarp bağlarlar (K. 45).

- Cenaze evine gelen her yeni kişi cenaze sahibi kişinin boynuna atılarak, onunla kucaklaşır, acısını onunla paylaşır. Ölüm olayının beklenmediği, yaşanan durumun talihsizliğini vurgulayan sözler söyler. Ağıt söyleyen kişiye devam devam ettirmesini sağlayıcı sözler söyler (K. 31).
- Ölüm türkülerinde esas olan öven kişinin huyunu, boyunu, posunu, yaptıklarını övmektir. Ölen kişi üzerine söylenen ağıtlar ne kadar acıklı ve etkileyici ise ölen kişi o kadar kıymetlidir, bu kaybın o denli fazla olduğunu gösterir. Ağıt söyleyen kadınların, ben öleydim şeklinde ağlaması bu bakımdan makbuldür. Ağıt söylenirken dizlere vurulur, sağa sola dönülür, üst baş dağılır. Ağıtçı adeta kendini döver. Cenaze evinin pencerelerine kara çarşaflar perde olarak çekilir ve ortamın kasveti artırılarak, yas içinde bulunulur (K. 15, K. 31, K. 33, K. 37, K. 45, K. 64).
- Yörede bu ölüm törenleri sırasında asbap/esvap dökme (saçma) adeti vardır. Ölünün kıyafetlerinin olduğu bir bohça ağıt söyleyen kadınlar tarafından içindeki kıyafetlere teker teker türkü söyleyerek dağıtılır, ortaya ya da ölünün üzerine atılır (K. 31).
- Esvap dökme işi sıkça rastlanmamakla birlikte daha sonraki zamanlarda düzenlenen ölünün üçü, yedisi, kırkı, elli ikisi, ilk bayramı gibi zamanlarda da tekrar edilebilmektedir (K. 31).
- Ölen kişinin çok ağıt yakıp ağlayarak perişan olan yakını için ölen kimsenin mezarından alınan bir parça toprak başının üzerine serpilir. Bu şekilde çok ağlayarak olumsuzlukları çektiği düşünülen kimsenin başka bir acı daha yaşamaması, ailenin üzerindeki kara bulutların dağılması sağlanır (K. 31).
- Ölen kimse kadınsa eşarbı, erkekse kasketi, çocuksa emziği mezarının başına konur, bunu yaparken de ağıtlar söylenir (K. 16).
- Yöre insanına göre türkülerin çoğu yas törenlerinde söylenen ağıtlardan ortaya çıkmıştır. Cenaze törenlerinde ortaya çıkan ölüm türküleri, ölüye ait olan şapka, ceket, eşarp gibi eşyaların ortaya konulup, bunlar üzerine söylenmesiyle yaratılmışlardır (K. 35, K. 36).

3.1.6. Dini ve Mezhebi Törenler

Anadolu yüzyıllardır birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve bu sayede köklü ve zengin bir kültürel mirasa sahip olmuştur. Bu zenginliğin ortaya çıkmasında gelenek ve göreneklerin, inanç merkezli uygulamaların payı büyüktür. İçerisinde yüzyılların birikimini barındıran ve Türk halk kültürünün önemli değerlerinden biri olan Alevilik sözlü kültüre göre şekillenip geliştiğinden bu inanç sistemine bağlı olarak gerçekleştirilen törenlerde geleneğin devamlılığını sağlayan deyişler büyük önem taşımaktadır.

Aleviliği dinsel ve geleneksel olarak günümüze ulaştıran en önemli kaynak, dedeler tarafından nesilden nesile aktarılan sözlü gelenektir. Alevilikte ruhani törenlerin yürütücüsü olan dede, bu bakımdan kültür hazinesi niteliği taşımaktadır. İnanç ve pratiklerle topluma ulaştırılan kurallar geleneğin gereği olarak halk şiiri aracılığıyla icra edilmektedir. Alevi-Bektaşi topluluklarına özgü, toplu bir şekilde yapılan bir ibadet şekli olan ayin-i cemlerde okunan nefes, deyiş, semah, düvaz imam, devriye, nutuk gibi türler bu halk şiirinin en güzel örneklerini teşkil etmektedir.

Alevi-Bektaşi geleneğinde şiir daima saz ile birlikte icra edilmiştir. Bu inanca göre saz kutsaldır. Törenlerde kullanılan bağlamaya dede sazı adı verilmektedir. Söylenen türküler usullü ezgilerden oluşmaktadır. Alevi-Bektaşi müziği gelenekseldir ve ezgiler geleneğin yüzyıllar boyunca taşıdığı kökleşmiş ritimlere sahiptir. Bu türden türkülere örnek olarak MT-277, MT-347, MT-385, MT-407, MT-422, MT-426, MT-427, MT-444 verilebilir. Dini ve mezhebi türkülerin icra ortamları ve icra şekilleri üzerine aşağıdaki bilgiler eklenebilir:

- Yörede dini ve mezhebi törenlerde söylenen türkülere dede makamı denir (K. 3, K. 4).
- Kısır cemlerde türküler, nefesler ve deyişler söylenir. Bu deyişler daha çok Hatayi sözlerinden oluşturulmuştur ve cem sırasında irticalen ortaya çıkarılmıştır (K. 46).
- Musahiplik kurbanının kesilmesi sırasında kurban düvazları okunur (K. 4).
- Cemlerde vurmalı sazlar kullanılmaz (K. 46).
- Ayin-i cem sırasında bağlama çalınırken konuşulmaz, herhangi bir şey yenilip içilmez. Dizüstü bir şekilde oturarak son derece saygı ve sessizlik içerisinde zâkirin veya dedenin icrası dinlenir (K. 46).

Malatya yöresinde dini ve mezhebi törenler sırasında söylenen türküler içerisinde Sünni geleneğin mevlit törenlerinde ya da bazı tarikatların çeşitli zamanlarda gerçekleştirdikleri dini toplantılarda icra ettikleri ilahiler de bulunmaktadır. Bu ilahilerin daha çok Yunus Emre şiirlerinden meydana geldiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte yerel ya da ulusal olarak çokça bilinen aşk, özlem konulu bir türküye Allah, Ya Hakk, Ya Resullullah, Muhammed sözleri eklenip yine çokça bilinen bir ilahi ezgisi eşliğinde söylenerek türkünün türü değiştirildiği gözlemlenmiştir.

3.1.7. Sosyal Dayanışma Amaçlı Düzenlenen Toplantılar

Somut olmayan kültürel miras kapsamında yer alan sosyal dayanışma amaçlı düzenlenen toplantılar halkın eğlence kültürünü yansıtması bakımından önemlidir. Genellikle uzun kış gecelerinde erkekler arasında sohbet ve eğlence amaçlı düzenlenen toplantılardır. Yörelere göre çeşitli isimlerle anılmaktadır: Sıra gezme, sıra gecesi, barana sohbeti, kürsübaşı sohbeti, eyvan gecesi, gençler kurulu, erfane, vb. Bu toplantıların belirli bir işleyişi, düzeni ve kuralları vardır. Bu kurallar uzun yıllar içerisinde uygulanan gelenek tarafından belirlenmiştir.

Yörede gerçekleştirilen toplantılar genellikle cuma günü ya da hafta sonunda gerçekleştirilmektedir. Akşam saatlerinde başlayıp gece geç saatlere kadar sürer. Toplantıya katılacak kişiler önceden haberleşir yeri ve zamanı ayarlar ve gelecek kişilerin hep birlikte o saatte orda olmaları beklenir. Bu toplantılara genç delikanlılar da katılmaktadır. Bu yönüyle de bu toplantıların geleneğin aktarımı bağlamında eğitim amacı üstlendiğini söylemek mümkündür.

Toplantının amacı eğlencedir. Toplantının akışı içerisinde oyunlar oynanır, sohbet edilir. Bu sohbetler yemekli, içkili, oyunlu, sazlı-sözlü yapılır. Toplantılarda söylenen türküler daha çok aşk, gurbet, hasret, özlem konulu türkülerdir. Topluluğun eğlencesine eşlik eden türkülerle zaman ortam şenlenir, kimi zaman da hüzünlenir.

3.1.7.1. Eyvan Geceleri

Malatya yöresinde, önceleri evlerin eyvan denilen, teras biçiminde olan yerlerinde düzenlendiği için bu toplantılara eyvan ya da eyvan gecesi olarak adlandırılmıştır.

- Erkekler arasında kış gecelerinde köy odalarında eğlence düzenlenir, bu eğlencelerde *'sıra türküsü'* söylenirdi. Çerezler yenir, kömbe yapılır, birlikte yenilip içilir. Herkes sırayla türkü söylerdi (K. 31, K. 46)
- Eyvan gecelerinde kara düzen türkü söylenir. Müzik aleti gerekli değildir. Bilenler varsa çalar (K. 31)
- *Sıra günleri* yapılır. İnsanlar daha çok kış aylarında işin gücün az olduğu zamanlarda, sırayla her gün birinde toplanırlar. Buna *sıra günü* denir. Yenilir, içilir, türkü söylenir Sıra günlerinde uzun hava ile toplantı başlatılır, ritim yavaş yavaş hızlanır ve kırık havayla devam edilir. (K. 46).
- Önceleri büyüklerimizin zamanında eyvan yapılırdı. Bu eğlenceye eyvan toplantısı denir. İçkili, içkisiz düzenlenebilir, yiyecekler yapılır, dolma, sarma, analı kızlı, kavurma vs. (K. 51).
- Bu toplantılarda ortama uyum sağlayamayan, kurallara uymayan, taşkın davranışlarda bulunan kişiler bir sonraki toplantıya katılamaz (K. 31).

3.1.7.2. Sıla Geceleri

Muhabbet, müzik ve edebiyatın türkülerle harmanlandığı özel olarak düzenlenen ve kadın-erkek, genç yaşlı tüm hemşerilerin katılımıyla gerçekleştirilen yemekli toplantılar, sıla gecesi olarak adlandırılmaktadır. Gurbette yaşayan, doğup büyüdüğü yerden türlü sebeplerle ayrılan insanlar yurtlarına duydukları özlem ve hasret duygularını gidermek amacıyla toplantı düzenlerler.

Bu toplantılar akşam saatlerinde başlar ve gecenin geç saatlerinde kadar devam eder. Bir araya gelen hemşeriler yörelerine has türküleri söyler ve eğlenirler. Sıla gecelerinde söylenen Malatya türkülerine cümbüş, keman, klarnet, darbuka, bağlama, tef, eşlik etmektedir. Bu toplantılarda yöreye ait halk oyunları ekibi gösteri yapar, halaylar çekilir (K. 58).

Sıla gecelerinde eğlenceyi yürütenler memleketten gelen müzik ekipleridir. Bu gruplara eyvan ekibi de denmektedir. Ayrıca yerel âşıklar da toplantıya katılırlar. Bu türden toplantıların vazgeçilmez türküsü *Malatya Malatya Bulunmaz Eşin* isimli halay türküsüdür. Bu türkü söylenip halay çekilmeden toplantı bitirilmez. Yöresel mutfak kültürünü yansıtan yemekler yenilir (K. 53).

Sosyal yardımlaşmanın en güzel örneklerinin sergilendiği sıla gecelerinde sosyal bağların kuvvetlendiği, özellikle büyük şehirlerde yaşayan gurbetçilerin kendi öz

kültürlerine sahip çıkarak yaşatmaya çalıştıkları görülür.

3.1.8. Festivaller/Şenlikler

Yılın belli bir döneminde geleneksel olarak düzenlenen, yerel ve ulusal pek çok katılımcının iştirak ettiği yöre kültürünün yansıtıldığı birçok yarışma ve sanatsal etkinliğin yapıldığı kutlamalar olan festivaller yörenin en meşhur ürünlerinin varlığını kutlamak için yapılan bir dizi etkinliktir.

Malatya ilinde festivaller Haziran ayında başlar ve Ekim ayının sonlarına kadar devam eder. Bu festivallerin başında Malatya Uluslararası Kayısı Festivali, Akçadağ Bal, Armut, Kültür ve Sanat Festivali, Arapgir Ağbaba Şenlikleri, Arapgir Bağbozumu Şenlikleri, Arguvan Uluslararası Türkü Festivali, Darende Zengibar Karakucak Güreş ve Kültür Festivali, Doğanşehir Elma ve Kültür Festivali, Hekimhan Ceviz, Maden ve Kültür Festivali, Hekimhan/Girmana Kültür Şenliği, Hekimhan/Güzelyurt Kültür ve Sanat Şenliği, Yazıhan Kültür ve Sanat Festivali, Fethiye Kültür ve Sanat Festivali, Yeşilyurt Kültür, Kiraz ve Spor Festivali gelmektedir.

Bu festivaller yöre halkının bir araya gelmesine vesile olmakta, birlik ve beraberlik duygularını artırmakta, kültüre ait pek çok olgunun yaşatılmasına vesile olmaktadır. Festivallere katılan pek çok yerel ve ulusal sanatçı yöre müziğini icra etmekte, yöre kültürünün yaşatılmasına katkı sağlamaktadır. Bu şekilde gerçekleştirilen festivallerden biri olan ve Arapgir'de düzenlenen Bağbozumu Şenlikleri'nde Türkü Ana lakaplı ünlü ses sanatçısı Zehra Bilir adına amatör ses yarışması düzenlenir. İki gün iki gece süren eğlenceler tertiplenir, amatör sanatçıların yanı sıra ünlü, profesyonel isimler de katılır (K. 54).

Malatya ilinde gerçekleştirilen tüm bu festivaller sırasında en önemli kültürel olgu Malatya türküleridir. Yerel sanatçıların festival için yaptıkları türküler, festivale renk katmakta, dinleyicilere hoş vakit geçirtmektedir. Âşıklar, ozanlar ve yerel sanatçılar tarafından söylenen Malatya türküleri, katılımcıların keyifli anlar yaşamasına vesile olmakta, ortak kültürün devam etmesine katkılar sağlamaktadır.

Yöreye ait festivaller arasında özellikle uluslararası kategoride yer alanlar ön plana çıkmakta ve değeri gün geçtikçe artan etkinlikler haline gelmektedir. Özellikle Arguvan Uluslararası Türkü Festivali, *dünyada türkü adına düzenlenen ilk ve tek festival* örneği olması bakımından oldukça değerlidir. Ayrıca bu festival kapsamında çeşitli ülkelerden gelen yabancı katılımcılara da ev sahipliği yapılmaktadır. Dolayısıyla

festivaller sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda önemli katkılar sağlamakta, yöre kültürünü tanıtıcı işlev üstlenmektedir.

3.1.8.1. Koç Katımı

Ağustos ayının sonu ile eylül ayının başlarına denk gelen bir tarihte koçlar sürüden ayrılmakta yaklaşık iki aylık bir süre içerisinde özel bir itina ile beslenerek yetiştirilmektedir. Ekim-Kasım aylarına gelindiğinde koç katımı töreni yapılır. Sürüden ayrılan koçlara kınalar yakılır, boynuzları renkli boyalarla boyanır, kurdeleler ve boncuklarla süslenir. Koçun sahibi önde türküler söyleyerek gezer ve daha sonra koç katımı gerçekleştirilir. Şenlik havasında geçirilen bu bereket töreni sırasında dölün bereketli olması düşüncesiyle dualar okunur. Tüm ahalinin katılımıyla gerçekleştirilen eğlencelerde yemekler yapılıp yenir, davul zurna çalınır ve türküler söylenir. Yapılan yemekler arasında en çok yahni ve kömbe olmaktadır (K. 45).

3.1.9. Müzikli Sohbet Toplantıları

İnsanlar için bir nevi ihtiyaç olan eğlenme işi belirli bir şekle ve işleyişe sahip toplantılar ile özel hale gelmiştir. Hoşça zaman geçirmek, birlikte eğlenmek amacıyla düzenlenen toplantılar içerisinde pek çok halk ürününü barınmaktadır ve bu durum eğlence kültürünün kapsamında çeşitli unsurların var olduğunu göstermektedir. Yapılan eğlencelerde halk oyunları, halk müziği, anonim edebiyat ürünlerine dair pek çok halk verimi ile gelenekler yaşatılmaktadır.

3.1.9.1. Kadın Toplantıları

Yörede uzun kış gecelerinde *sıra gezmesi* yapılır. Her akşam bir komşunun ya da akrabanın evinde toplanılır. Kadınlar arasında gerçekleştirilen bu toplantılarda eğlence işlevini yerine getiren türkülerin özel bir yeri vardır:

- Özellikle geçmişte uzun kış gecelerinde akraba ve komşu kadınlar bir araya gelerek eğlenirlerdi. Bu eğlence ortamlarında büyükler küçüklere masallar anlatır, sesi yanık olan kadınlar türkü söyler, oyun oynardı (K. 52).
- Yörede kışları sert ve uzun geçer Karakış denilen Aralık 13-14'ünden Martın ikinci haftasına kadar çok soğuk olur. 10 gün karakış 40 gün zemheri olur. Toplamda 50 gün süren bu dönemde akşam oturmaları yapılır. Her

evde üç gün oturulur. Akşam bir araya gelen eş dost çay içer, sohbet eder, elma, armut gibi meyveler, ceviz, üzüm, dut, pestil yer. Sininin altında dört ayaklı sehpa üstüne yiyecekler konur. Etrafına oturulur, hikâyeler anlatılır, türküler söylenir (K. 55).

3.1.9.2. Erkek Toplantıları

Erkekler arasında eğlenme amaçlı gerçekleştirilen toplantılar, kadınlar arasında yapılanlardan daha düzenli ve daha sık olmaktadır. Genellikle açık havada, su kenarında çalgılı, içkili-yemekli olmaktadır ve geceden sabaha kadar sürmektedir.

- Erkeler arasında yapılan toplantılara yörede masa âlemi, oturak âlemi, âlem geçme gibi isimler verilmektedir. Bu isim gidilen mekânın ismine göre de değişmektedir: Kovalı âlemi gibi. (K. 9, K. 10, K. 53).
- Köy odalarında erkekler kış gecelerinde eğlenceler tertip eder, saz, kaval, tef çalınır, kavurma, içli köfte yenir, türküler söylenirdi (K. 40, K. 41).
- Önceleri erkekler Akçadağ Ganideresi mevkiinde oturur ve sazlı sözlü eğlence yapar, türküler söyleyip eğlenirlerdi (K. 43).
- Erkekler özellikle Perşembe günleri bir araya gelir ve eğlence düzenlerlerdi. Çavuşoğlu'nda toplantı yapalım derlerdi. Bu toplantıda saatlerce türkü söylenirdi. Türküye özellikle uzun havayla başlanılır, yavaş yavaş ritim artırılırdı (K. 44).
- Erkekler uzun kış gecelerinde bir araya gelirlerdi. O zaman henüz cami yapılmamıştı. Köy odalarında toplanırlar, topluca namaz kılarlar, cemaat içinden biri namazı ben kıldıracağım der, o kıldırırdı. Ardından cenk kitapları okunurdu, sohbet edilirdi. Sesi güzel olan kimseler yanık türkü okurlardı (K. 61).
- Köyün ileri gelenleri, büyükleri bir araya geldiklerinde 'oda yakalım' derler. Akşam bir araya gelirler ve sohbet, yemek, türkülerle eğlenirler (K. 53).
- Erkeklerin sohbetli toplantılarında daha çok uzun hava söylenir, efkârlanmak esastır (K. 58).
- Uzun kış gecelerinde akşamüzeri bir araya gelen arkadaşlar geceye kadar sohbet eder ve türkü söyleyerek eğlenirler. Bunun özel bir adı yoktur. Bu ortamda genç delikanlılar ve büyükler de bulunur, icra ortamının aynı

zamanda eğitici bir yönü de bulunmaktadır (K. 3).

- Genç delikanlılar yaz akşamlarında *dost meclisi* kurarlar. Akşamları bir araya gelip sohbet eder, hikâye anlatır ve türkü söylerler. Türkü söylendikçe ortamın neşesi artar, herkes icraya katılmak ister. Türkülerle atışma yapılır (K. 8).

3.1.10. Kahvehaneler

Geçmişte uzun kış gecelerinde erkeklerin bir araya geldikleri köy odaları günümüzde mekân olarak yerini kahvehanelere bırakmıştır. Bu bakımdan türkü söylenen mekânlar arasında kahvehaneler önemli yere sahiptir. Erkeklerin yapmış olduğu bu kahvehane toplantıları atışma olarak adlandırılmıştır. Kahvehanelerde toplanan erkekler arasında sesi güzel olan, türkü söylemeye hevesli olan biri türküye başlar ve diğerleri de ona eşlik ederek hep birlikte türkü söylerler. Bu toplantılarda bağlamaya eşlik eden diğer bir müzik aleti ise kavaldır (K. 58).

3.1.11. Halk Oyunlarında Söylenen Türküler

Yapısında söz, ezgi, eylem (oyun) olan icralar, halk oyunlarında türkülü oyun türü olarak yer alır. Oyunun işlevselliğinin önemli unsuru sözel boyut yani türkü biçimidir. Oyunun kendisi metin, söz ve ezgi ise oyun metninin açıklayıcı unsurlarıdır (Kılınç, 2013, s. 10). Genelde türkülü oyun icralarının konuları ve temaları insanları birbirine bağlayan gerçekleri yansıtır. Düğün meydanlarında oynanan oyunlar kadına ait olma ve haz alma duygusunu kazandıran işlevsel özelliklere sahiptir (Kılınç, 2013, s. 19).

3.1.11.1. Halay Türküleri

Düğünlerin ya da coşkulu kutlamaların vazgeçilmez eğlencesi olan halaylar, oyun havalarıdır. Malatya yöresinde halay türkülerine ortak olan iki müzik aleti vardır: Davul ve zurna. Oyun türkülerinin konuları oldukça çeşitlidir. Aşk, ayrılık, doğa güzellikleri, vb. olabilir. Yörede halay türkülerini birlikte söyleme geleneği vardır. Halay türkülerinin söylenme şekilleri ve icra ortamları şu şekildedir:

- Malatya halayı (Malatya Bulunmaz Eşin) düğünlerde en çok söylenen halay türküsüdür. Düğünlerde en az bir kez çalınmakla birlikte çoğunlukla birkaç

kez tekrar çalınıp söylenir. Bu halay türküsü davul-zurna eşliğinde söylenir. İcra sırasında davul adeta patlatılırcasına çalınır (K.71).

- Yörede gerçekleştirilen her düğünde; halayı oluşturan topluluk tarafından söylenen yegâne türkü 'Kaleden kaleye şahin uçurdum' türküsüdür. Düğünlerde kadın, erkek hep bir ağızdan tekrar ederek bu türküyü söyler (K. 34, K. 35, K. 36).
- Yörede düğünlerde halay çekilirken, müzik durur ve halaydan bir kişi uzun hava okur, ardından topluluk tarafından hep birlikte halay türküsü söylenir (K. 44).
- Düğünlerde erkeklerden bir kişi yüzünü kömürle boyar, üzerine keçe giyer, kıyafetini değiştirir ve eline değnek alarak deli numarası yapar. Zil takar, oynar. Halay topluluğu oluşur. Bu değnekçi halayın düzenini sağlar. Halay tek parçadan oluşur, ikiye üçe bölünmez. Türkü söyleyerek halay çekilir (K. 44).

3.2. Malatya'da Türkü Söyleyiciler ve Dinleyiciler

"Türküyü yaşatanlar onu söyleyenlerdir. Sahneye pek düşünülmemiş, hayatı özellikle ruhsal ağırlıklarını kolaylaştıran bir unsurdur. Türkü söyleyen kendi hayatını anlamaya çalışıp, hiç kimseye söyleyemeyebilecek sırrından bir terapi gibi temizlenir. Kendi dertlerine türküsünde ses verir ve bu yolla onlardan kurtulur" (Csaki, 2013:850).

Sözlü ürünleri dile getirenler ve onun dinleyicisi olan kişiler halk kültürünün korunması ve yaşatılması bağlamında bir görev üstlenmişlerdir. Halk sanatını yaşayan ve yaşatan kişiler olarak geleneğin beslenmesini, gelişmesini ve sonraki nesillere ulaşmasını sağlamışlardır.

Biz de bu düşünceden yola çıkarak türküleri kayıt altına almak ve bağlamında incelemek amacıyla Malatya ili merkezi ve bağlı ilçe, köy ve kasabalarında pek çok yerleşim birimini gezdik. Elde ettiğimiz ses ve görüntü kayıtları ile bağlamın türkü icrası üzerindeki etkilerini incelemeye çalıştık. Aşağıdaki bölümde de bu konu hakkındaki gözlem ve değerlendirmelerimizi bilimsel bir titizlikle sunmayı amaçlıyoruz.

3.2.1. Malatya'da Türkü Yakıcılarının Genel Özellikleri

Malatya türkü söyleme geleneği ve Malatya türküleri hakkında bilgi elde etmek için yapmış olduğumuz çalışmada öncelikli olarak türkü söyleyicileri tespit edilmiştir. Yörede sesinin güzelliği, yanıklığı ile ün yapmış, düğünlerde, eğlencelerde, toplantılarda söylediği türkülerle topluluğa hoşça vakit geçirten, topluluğu coşturabilme yeteneğine sahip olan kişilerle görüşülmüştür. Alan çalışmasına başlamadan önce ayrıntılı bir şekilde hazırlamış olduğumuz soru listesinde bulunan sorular kaynak kişilere yöneltilmiş ve bizzat icra ortamı ve icra ortamındaki performanslar ve dinleyici tavrı yapılan video kayıtlarla kaydedilerek bilgiler elde edilmiş ve bağlam merkezli yöntemler temel alındığından bağlamı etkileyecek müdahalelerden kaçınılmaya çalışılmıştır.

Malatya'da türkü söyleyen kişilerin profilini incelediğimizde bu kişilerin aileden gelen bir yetenek ve ilgiyle, küçük yaşlarda türküye gönül vermiş ve genellikle bir ya da birkaç müzik aletini çalmayı bilen kişiler olduğunu görmekteyiz.

Malatya'da türkü söyleyenler arasında özellikle merkez kültüründe türkü söyleyenlerin tavrını etkileyen özel isimler vardır. Bunlar içerisinde Fahri Kayahan ve döneminin en önemli üç gazelhanından biri olan Sami Kasap'ın ayrı bir yeri vardır. Bu isimleri örnek alan türkü yakıcılarının icra biçimleri de onlara benzemektedir. (K. 65).

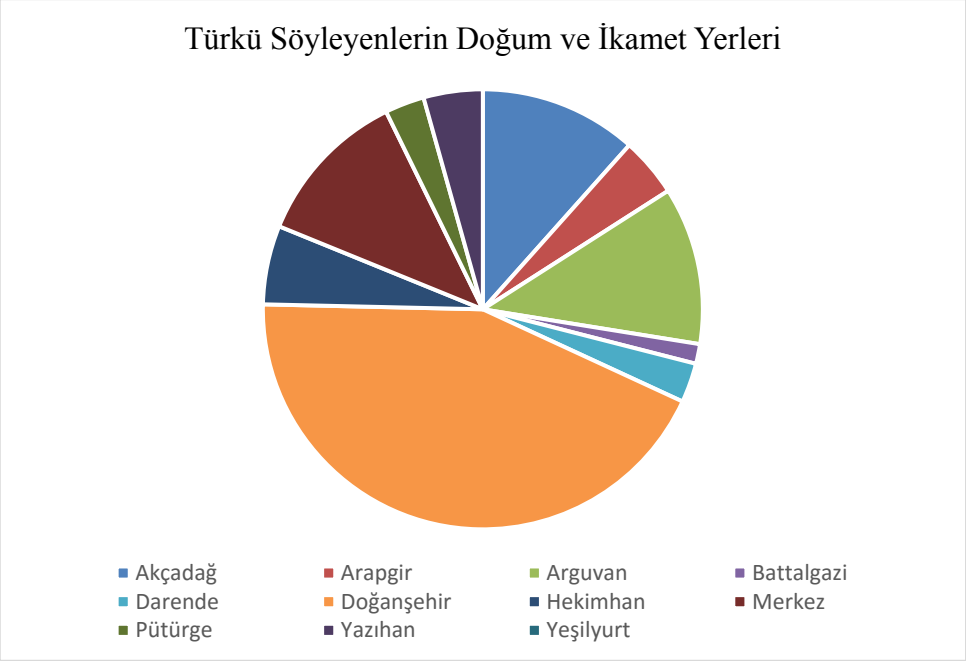
3.2.1.1. Malatya'da Türkü Söyleyenlerin Doğum Yerleri ve İkametleri

Malatya ilinin merkez ilçe ile birlikte 14 ilçesi bulunmaktadır. Araştırma yaptığımız 12 ilçe ve bu ilçelerde görüşmüş olduğumuz toplam kaynak kişi sayısı 71'tir. Kaynak kişilerin bulundukları ilçelere göre dağılımını etkileyen en önemli faktörlerden biri daha önce Malatya türküleri ile ilgili yapılmış çalışmalarda üzerinde durulan bölgelerden ziyade araştırılmamış yerlere ulaşma çabasıdır. Bununla birlikte daha önce çalışılmamış görülen alanların bazılarında türkü söyleme geleneğinin zayıflamış olması ya da dini ve sosyal nedenlerden kaynaklanan kapalılık sonucunda türkülere ve kaynak kişilere ulaşmak oldukça zor olmuş ve bu konuda sıkıntı yaşanmıştır. Araştırma kapsamında gidilen ilçe ve köylerde karşılaşılan Türkçe olmayan sözlerle söylenen ve halkın türkü olarak nitelendirdiği ancak değerlendirme kapsamımızda olmayan metinler olması sebebiyle bu kişiler ve söyledikleri halk şarkıları tezimizde yer almamıştır.

Araştırma kapsamında çokça gidilen yerlerin kaynak kişiler bakımından da ağırlıkta olması sosyal, kültürel anlamda daha kolay ulaşılabilir nitelikte olması ve

kaynak kişilere ulaşma ve iletişim kurma açısından daha az zor olmasındandır.

Çalışmamızda ilçelere göre türkü söyleyenlerin yaşadıkları ilçelere göre dağılımı şu şekilde olmuştur: Akçadağ ilçesinden 8 kaynak kişi: K. 17, K.18, K. 19, K.20, K.21, K.43, K. 44, K. 45; Arapgir ilçesinden 3 kaynak kişi: K. 54, K.55, K.56; Arguvan ilçesinden 8 kaynak kişi: K. 22, K.23, K.24, K.34, K.35, K.36, K. 37, K. 64; Battalgazi ilçesinden 1 kaynak kişi: K. 5; Darende ilçesinden 2 kaynak kişi: K. 25, K. 26; Doğanşehir ilçesinden 30 kaynak kişi: K. 1, K.6, K. 8, K. 9, K.10, K 11, K. 12, K. 13, K.14, K. 15, K. 16, K. 27, K. 28, K. 31, K. 32, K.38, K. 39, K.40, K. 41, K. 42, K. 52, K. 53, K. 57, K. 58, K. 59, K. 61, K. 63, K. 66, K. 68; K. 70; Hekimhan ilçesinden 4 kaynak kişi: K. 3, K. 4, K. 30, K. 33; Kale ilçesinden 1 kaynak kişi: K. 29; Malatya Merkezden 8 kaynak kişi: K. 2 K. 50, K. 51, K. 60, K.65, K. 67, K. 70; Pütürge ilçesinden 2 kaynak kişi: K. 48, K. 49; Yazıhan ilçesinden 3 kaynak kişi: K. 46, K. 47, K. 62; Yeşilyurt ilçesinden 1 kaynak kişi: K. 7.

Grafik 1. Malatya ilinde türkü söyleyenlerin doğum yerleri ve ikametlerine göre dağılımını gösteren grafik.

3.2.1.2. Malatya'da Türkü Söyleyenlerin Cinsiyeti ve Yaşı

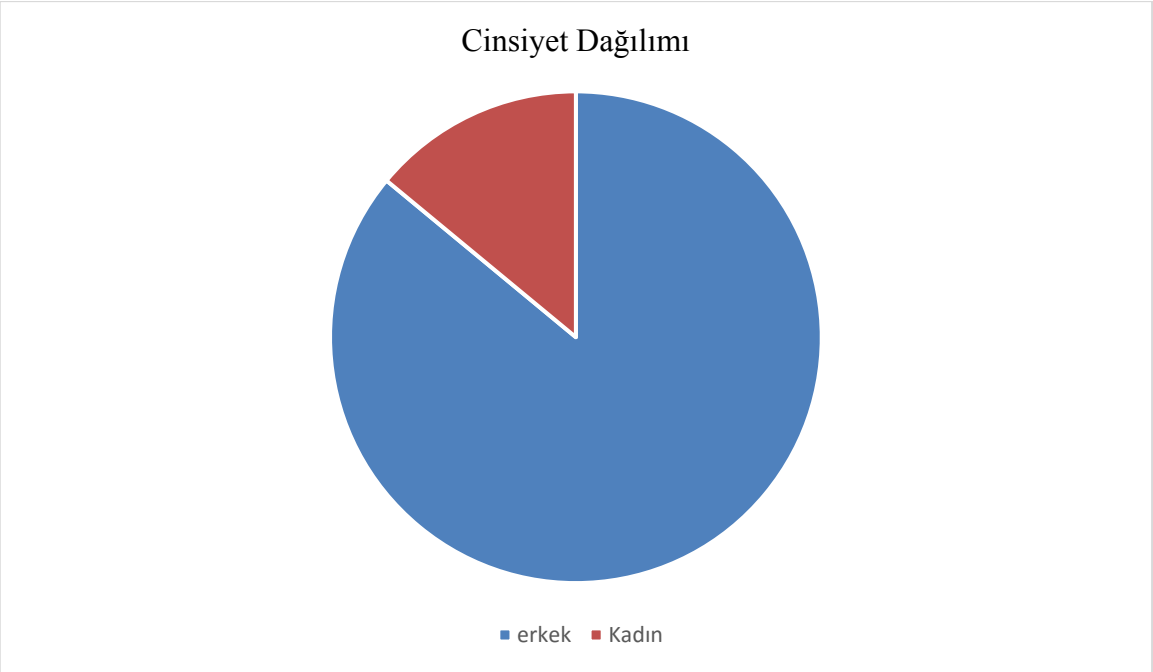
Malatya türkü yakıcıları genellikle erkeklerdir. Yörenin sosyo-kültürel ve dini yapısı kadın türkü söyleyicilerle derleme yapma noktasında zorluklar yaşamamıza sebep olmuştur. Sosyo-kültürel durumlar ve yörenin inanç yapısı neticesinde kadınların

topluluk önünde ya da kendi başına dahi türkü söylemesine hoş gözle bakılmaz, yanlış anlaşılmalar yaşanır. Kadın böyle bir durumda eleştiri odağında olur. Erkekler ise bu konuda daha özgürdür ancak Sünni geleneğin ağır olduğu yerlerde erkeklerin de türkü söylemesi pek hoş karşılanmamaktadır. Bununla birlikte Alevi inancın yaygın olduğu yerlerde kadın-erkek ayrımı yapılmaksızın herkes rahatlıkla türkü söyleyebilmekte, hatta birlikte icra gerçekleştirilmektedir. Bu durum enstrüman kullanımı konusunda da geçerlidir. Alevi inancının yaygın olduğu kesimlerde kadınların da çokça bağlama çaldığı gözlenmiştir.

Genelleme yapacak olursak kadınlar daha çok ağıt yakmakta ya da iş yaparken türkü söylemektedir. Erkekler ise çeşitli eğlence ortamlarında tek başına ya da topluca türküler söylemektedirler.

Malatya yöresinde türkü söyleyen 71 kaynak kişinin yaklaşık %86'sını oluşturan 61 türkü söyleyenin cinsiyeti erkektir. Erkek türkü söyleyiciler: (K-1, K-2, K-3, K-4, K-5, K-6, K-7, K-8, K-9, K-10, K-11, K-13, K. 14, K-17, K-18, K-19, K-20, K-21, K-22, K. 23, K-24, K-25, K-26, K-27, K-28, MT-29, MT-30, K-31, K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 37, K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 42, K. 43, K. 44, K. 45, K. 46, K. 48, K. 49, K. 50, K. 51, K. 53, K. 54, K. 55, K. 56, K. 57, K. 58, K. 60, K. 61, K. 62, K. 64, K. 65, K. 66, K. 67, K. 70.

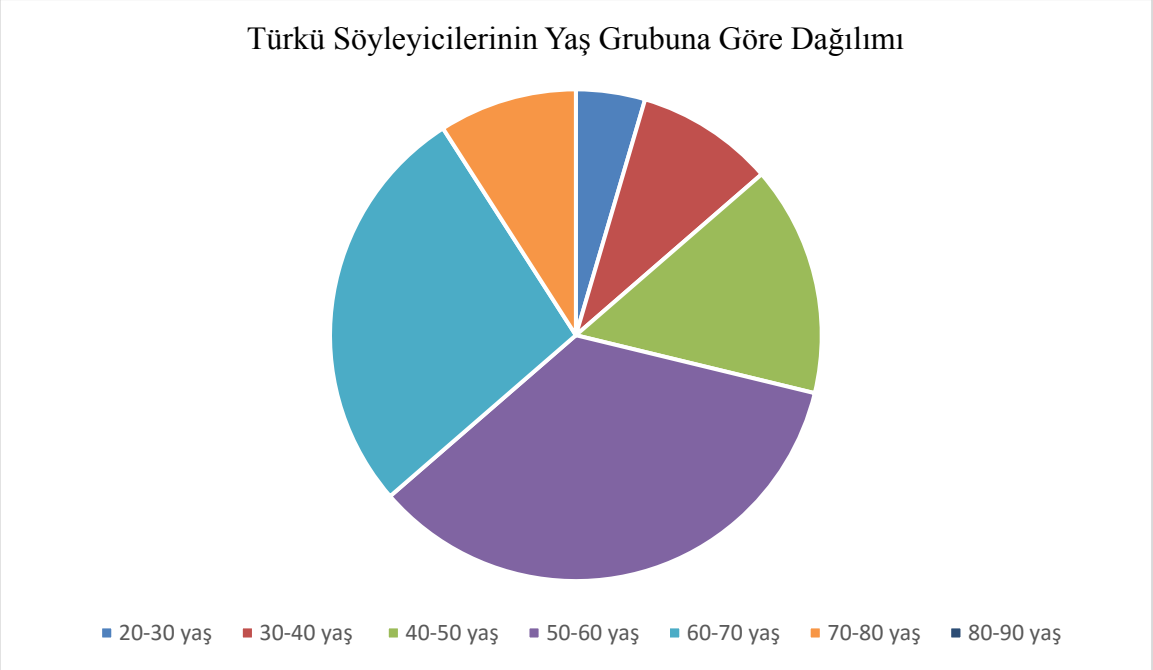
Malatya yöresinde türkü söyleyen 71 kaynak kişinin yaklaşık % 14'ünü oluşturan 10 türkü söyleyenin cinsiyeti kadındır. Kadın türkü söyleyiciler: K. 12, K. 15, K. 16, K. 47, K. 52, K. 59, K. 63, K. 68, K. 69, K. 71.

Grafik 2. Malatya'dan derlenen türkülerin söyleyicilerinin cinsiyetine göre dağılımını gösteren grafik.

Bu çalışmada türkü söyleyicilerinin belirlenmesinde belirli yaş grupları hedef alınmamış, yörede herkesçe türkü icrasında ve türkü yakmada mahareti ve ünü kabul edilmiş, geleneğin sürdürülmesinde taşıyıcı konumunda olan kişiler ve gelenek üzerinde bilgi sahibi olan kimseler tespit edilmiştir.

Malatya'dan derlenen türkülerin söyleyicilerinin yaş gurubuna göre dağılımını şu şekildedir: 20-30 yaş arasında bulunan türkü söyleyiciler: K. 13, K. 60, K.64; 30-40 yaş arası türkü söyleyiciler: K. 11, K. 42, K. 43, K. 48, K.69, K. 70; 40-50 yaş arası türkü söyleyiciler: K. 8, K. 18, K. 25, K. 30, K. 39, K. 41, K. 45, K. 51, K. 62, K. 68; 50-60 yaş arası türkü söyleyiciler: K. 7, K. 9, K. 10, K. 16, K. 27, K. 28, K. 29, K.32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 37, K. 40, K. 44, K. 49, K. 50, K. 53, K. 54, K. 55, K. 56, K. 61, K. 63, K. 65; 60-70 yaş arası türkü söyleyiciler: K. 1, K. 2, K. 3, K. 4, K. 5, K. 6, K. 12, K. 20, K. 22, K. 23, K. 31, K. 37, K. 38, K. 46, K. 47, K. 57, K. 58, K. 67; 70-80 yaş arası türkü söyleyiciler: K. 21, K. 24, K. 26, K. 36, K. 59, K. 66; 80-90 yaş arası türkü söyleyiciler: K. 14, K. 15, K. 17, K. 19, K. 52.

Grafik 3. Malatya'dan derlenen türkülerin söyleyicilerinin yaş gurubuna göre dağılımını gösteren grafik.

3.2.1.3. Malatya'da Türkü Söyleyenlerin Meslekleri ve Eğitim Durumları

Derleme yaptığımız mekânlar genellikle evler, iş yerleri, tarla, bağ ve bahçeler, düğün yerleri, festival alanları ve çeşitli eğlence ortamları olmuştur. Bu icra ortamlarının bağlama olan etkilerinin incelendiği Malatya merkez ve diğer ilçelerle bağlı yerleşim yerlerinde yapılan derleme sonucu görüşülen 71 kaynak kişiden 20'si emekli olduğu tespit edilmiştir. Emekli olanlar kaynak kişiler: K. 1, K. 3, K. 4, K. 6, K. 14, K. 17, K. 20, K. 22, K. 23, K. 24, K. 26, K. 27, K. 31, K. 34, K. 35, K. 36, K. 38, K. 57, K. 66, K. 67.

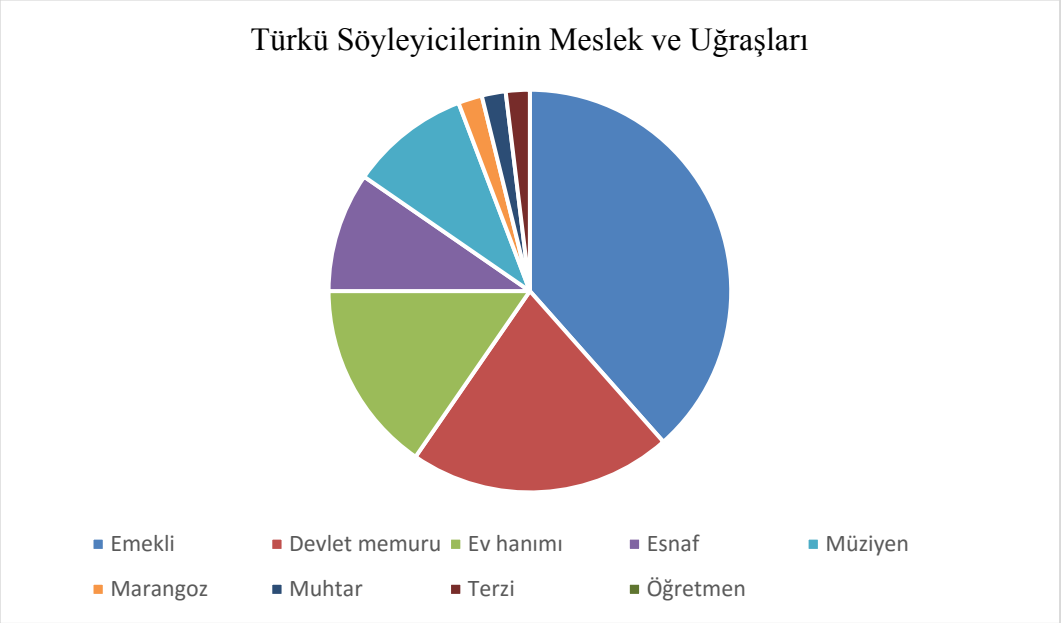
Derleme çalışması yaptığımız en büyük meslek grubunu emekliler oluşturmuştur. Değerlendirmenin doğru yapılabilmesi için bu 20 emekli kişinin eski ya da yeni mesleklerinin de ne olduğu tespit edilmiştir. Bunlar arasında 1 kişi berber, 1 kişi müzisyen, 2 kişi tüccar, 1 kişi belediye başkanı, 1 kişi bankacı, 3 kişi öğretmen, 6 kişi çiftçi, 4 kişi işçi, 1 kişi fotoğrafçıdır.

Emekliler dışında araştırma süresince en çok çalışılan diğer bir meslek gurubu da çiftçiler olmuştur. Özellikle yaz aylarında yöre insanının en çok çalıştığı dönemde bu kaynak kişilere ulaşmak zor olmuştur. Meslekleri çiftçi olan 12 kişi şöyledir: K.8, K. 9, K. 10, K. 11, K. 13, K. 18, K. 19, K. 21, K. 28, K. 37, K. 46, K. 64'tür.

Çalışmamız sırasında bilgisinden en çok faydalandığımız üçüncü meslek grubu devlet memurlarından oluşmuştur. Bu kimselerin yerel kültürü tanıtmada ve aktarmada hevesli kişiler oldukları tespit edilmiştir. Bu grupta yer alan 11 kişi: Memur: K. 25, K. 29, K. 30, K. 40, K. 43, K. 44, K. 45, K. 54, K. 56, K. 65, K. 70.

Kaynak kişi olarak görüşme yapmakta en çok sıkıntı çektiğimiz grup kadınlardır. Sosyal nedenlerden ötürü türkü söyleme konusunda çekingen kalan ve kayıt altına alırken dahi zorlandığımız kadın kaynak kişilerden sadece biri öğretmen, diğerleri ise ev hanımıdır. Ev hanımı olan 8 kaynak kişi şöyledir: K. 12, K. 15, K. 16, K. 47, K. 52, K. 59, K. 68, K. 71.

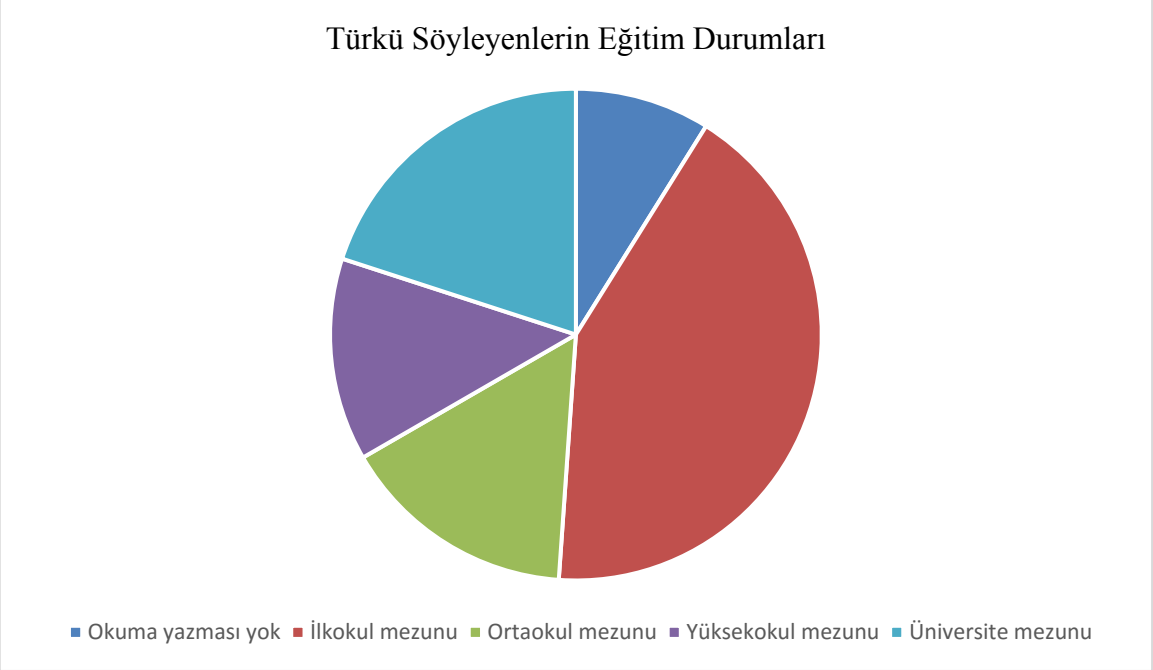
Bu meslek grupları dışında esnaf olan 5 kaynak kişi: K. 7, K. 48, K. 49, K. 53, K. 63; işçi olan 4 kaynak kişi: K. 5, K. 32, K. 39, K. 55'tir. Müzisyen olan kaynak kişiler temel işleri müzik olmasına rağmen bazılarının ek iş yaptıkları da görülmüştür. Bu işler genellikle işletmeciliktir. Müzisyen olan 5 kaynak kişi şöyledir: K. 2, K. 50, K. 51, K. 58, K. 60'tir. Ayrıca marangoz olan 1 kişi: K. 33; muhtar olan 1 kişi MT-41; terzi olan 1 kişi K. 61; öğretmen olan 3 kişi; K. 42, K. 62, K. 69'dur.

Grafik 4. Malatya'dan derlenen türkü metinlerinin icracılarının meslek ve uğraşlarını gösteren grafik.

Malatya ilinde merkez, ilçe ve bağlı köy ve kasabalarında görüşme yapılan 71 kaynak kişinin eğitim durumları şöyledir: Okuryazarlığı olmayanlar: K. 6, K. 15, K. 24, K. 52; okuryazarlığı olanlar: K. 19, K. 21, K. 47, K. 59, K. 66; ilkokul mezunu olanlar:

K. 1, K. 7, K. 9, K. 10, K. 14, K. 17, K. 18, K. 22, K. 28, K. 31, K. 32, K. 36, K. 37, K. 46, K. 51, K. 57, K. 61, K. 68, K. 71; ortaokul mezunu olanlar: K. 5, K. 13, K. 16, K. 33, K. 38, K. 43, K. 48; Lise mezunu olanlar: K.2, K. 8, K. 11, K. 12, K. 23, K. 25, K. 26, K. 27, K. 29, K. 35, K. 39, K. 40, K. 41, K. 44, K. 49, K. 50, K. 53, K. 58, K. 63, K. 64; yüksekokul mezunu: K. 3, K. 4, K. 54, K. 55, K. 56, K. 67; üniversite mezunu olanlar: K. 30, K. 34, K. 42, K. 45, K. 60, K. 62, K. 65, K. 69, K. 70.

Grafik 5. Malatya'dan derlenen türkü metinlerinin icracılarının eğitim durumlarını gösteren grafik.

3.2.1.4. Türkü Söyleyenlerin İnanç Yapısı

Malatya ili nüfusunu oluşturan halk, alt kültür katmanları bakımından kozmopolit bir yapıdadır. Yörede pek çok farklı inanç ve etnik kökene mensup insanlar yüzyıllardır bir arada yaşamaya devam etmektedir. Bu durum ilin zengin bir kültürel birikime sahip olmasını, dolayısıyla halk kültürü ürünlerinin de o ölçüde zengin olmasını sağlamıştır.

Kültürel dokunun en iyi yansıtıldığı ürünlerden biri türkülerdir. Hayatın her alanında işte, eğlencede, düğünde, cenazede, dini törenlerde görülen türkülerin çok yönlü işlevi üzerinde türkünün yaratıcısı olan toplumun inanç yapısının izleri görülmektedir. Türkülerin taşıdığı bu zengin kültürel dokuyu kayıt altına alıp incelememize dâhil etmek amacıyla son derece etik bir anlayış içerisinde farklı alt

kültürlerden farklı kaynak kişilerle görüşülmüştür. Örneğin ayin-i cemlerde okunan itikat ve mezhep türküleri ile Sünni törenlerde söylenen ilahiler derlenmiş, Ermeni kökenli kaynak kişilerle görüşülerek müzik kültürü hakkından bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Böylelikle zengin Malatya kültürünün farklı yönleri bütüncül bir yaklaşım gözeterek üzerinde durulmuştur. Bunu yaparken ahlaki, hukuki ve etik değerler göz önünde bulundurulmuş, kişilik haklarını zedeleyici tavırdan kaçınılmış, sohbetler esnasında kaynak kişilerin gönüllü olarak sundukları bilgilerle değerlendirme yapılmıştır. Bununla birlikte bilgisine başvurduğumuz kaynak kişilerin inanç yapısı çalışmamızda belirleyici bir etken olmamıştır.

3.2.2. İcra Ortamında Türkü Söyleyiciler

Türküler çoğunlukla anonim ürünlerdir. Kim tarafından yakıldığı ya unutulmuş ya da bilinmemektedir. Türkülerin yaratılma, yakılma sebepleri de oldukça çeşitlidir. Bireysel ya da toplumsal sebeplerle yüreklerin sesi olan türküler vicdanlı, merhametli, toplumsal ve bireysel çarpıklıklara, kötü düzene, adaletsizliğe ya da güzelliklere karşı duyarlı, söz söylemede yetenekli kişilerce yaratılmış; sesi güzel ve yine duygusal yapıları kuvvetli kişilerce icra edilmiştir. Türküler hem yaratıcıları ve söyleyicileri bakımından diğer insanlardan bu yönlerden farklılık taşımaktadır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi aşk, hasret, eğlence, ölüm, din gibi farklı ve çok sayıda konu etrafında şekillenen türküler, pek çok zamanda, ortamda ve pek çok kişi tarafından icra edilmektedir. Ancak türkü söyleyicinin daha çok sesi yanık kişiler olması toplum tarafından daha makbul karşılanmakta ve dinleyici için tercih edilir olmaktadır.

Türkü söylemeyi seven kişilerin çoğu küçük yaştan beri türkü icra etmekte hevesli olduklarını söylemişlerdir. Bazı söyleyiciler için türkü söylemek bir nevi sağaltım, bazıları için yerinde yerine getirilmesi geren bir görev olmuştur. Özellikle kına törenlerinde ya da düğünlerde türkü söyleyen kadınlar ya da ayin-i cemlerde semah ve deyişler çalıp söyleyen zâkirler türküyü geleneğin gereği olarak kabul etmişlerdir.

Bununla birlikte küçüklükten beri türkü söylemeye ya da üretmeye meraklı olan kişilerin bir kısmı ailesi ve çevreleri tarafından hoş karşılanmamıştır. Türkü söyleyen kişiye sevdalı olduğu gözüyle bakılmış, bazen de yaşına uygun görülmemiş ileri yaştaki türkü söyleyen kimseler ayıplanmış, hatta dini bakımından türkü söylemenin günah olduğu söylenmiştir. Ancak bu kişilerin genel profiline baktığımızda onların anlattığı

hikâyelerden de yola çıkarak türkülerin bir sevda olduğunu, yürekte sönmeyen bir ateş olduğunu, tüm sosyal baskılara rağmen icracıların şevkle türkü söylemeye devam ettiğini kolaylıkla söyleyebiliriz. Bazen de bu durumların tersi yaşanmış sesi güzel olan kişiden her fırsatta türkü söylemesi istenmiş, ailesi ve yakınları tarafından desteklenmiş ve çevre tarafından örnek alınmıştır.

Türkü icralarının kayıtları yapılırken geleneği değerlendirebilme bakımından icracılara türküleri kimden öğrendikleri de sorulmuştur. Bu bağlamda Malatya'dan derlenen türkülerin büyük bir çoğunluğunun aile ya da büyüklerden öğrenildiği, diğer bir önemli öğrenim yerinin arkadaş ortamı olduğu ve çok azının okulda öğrenildiği tespit edilmiştir. Kayıt altına alınarak incelemeye tabi tutulan bazı türküler ise düzenleyicisi belli olan kişiler tarafından oluşturulmuştur. Bu kişiler içerisinde âşık türküleri dediğimiz yörede ün salmış âşıklar, türkü yakıcısı veya ozan olarak adlandırılan kişiler bulunmaktadır.

Malatyalı türkü yakıcılarının hemen hemen hepsi arasında kuvvetli bir iletişim olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Çoğunlukla toplantılar düzenleyerek icra ortamlarında bir araya gelmekte, birbirlerini tanımakta ve zaman zaman beraber türkü söylemektedirler.

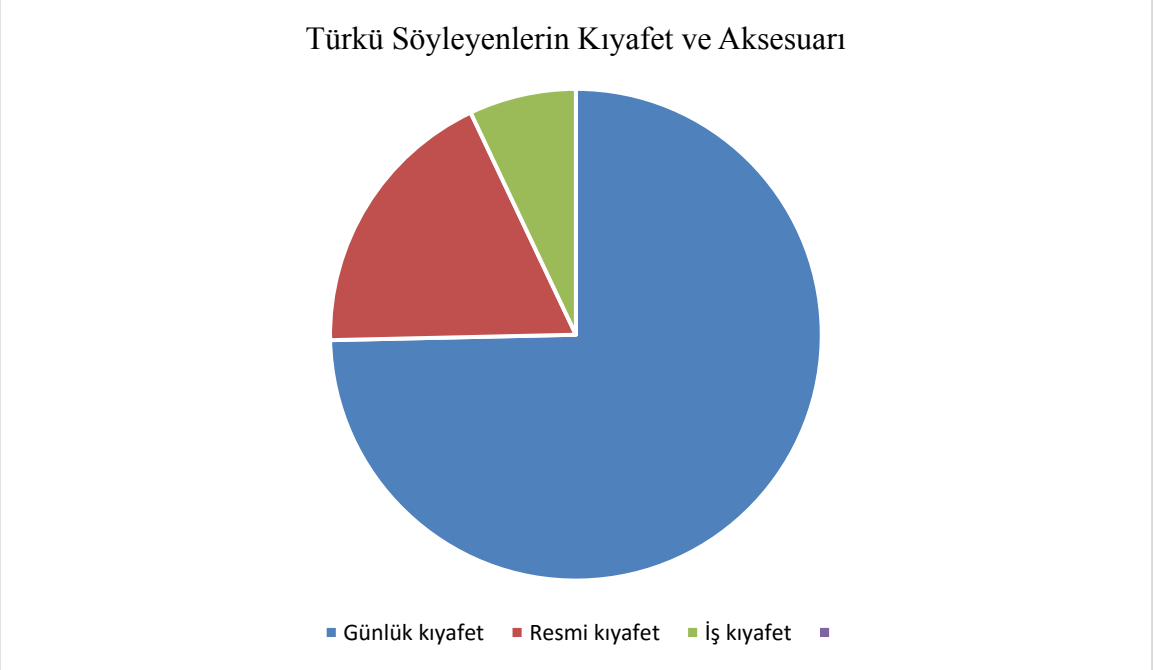
3.2.2.1. Türkü Söyleyicinin Kıyafeti ve Aksesuarı

Derleme çalışmaları sırasında kaynak kişilerin üzerindeki kıyafetleri büyük oranda günlük kıyafetleridir. Derlemenin yapıldığı mevsime göre değişmekle birlikte erkek olan kaynak kişilerin sıradan gündelik kıyafetleri; gömlek, yelek, kazak, t-shirt, ceket, mont, kot pantolon, kumaş pantolon, şort olduğu görülmüştür. Kadın kaynak kişilerin giyiminde ise etek, elbise, kumaş pantolon, kot pantolon, bluz, kazak, t-shirt, gömlek, yelek, ceket kullandıkları görülmüştür. Ayakkabı olarak ise aynı şekilde derleme yerine uygun olarak terlik, spor ayakkabı, sandalet, kundura, bot, işçi çizmesi giyildiği gözlenmiştir. Taşıdıkları aksesuarlar bakımından erkekler kasket, şapka, tespih, saat, gözlük, baston; kadınlar bilezik, kolye, küpe, yüzük, eşarp ya da tülbent kullanmışlardır. Araştırmamız sırasında görüştüğümüz 71 kaynak kişiden 53'ü günlük kıyafeti ile hazır bulunmuştur: (K. 1, K. 2, K. 3, K. 4, K. 5, K. 6, K. 7, K.8, K. 9, K. 13, K. 14, K. 15, K. 16, K. 17, K. 18, K. 19, K. 20, K. 21, K. 22, K. 23, K. 24, K. 26, K. 27, K. 28, K. 31, K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 37, K. 39, K. 40, K 42, K. 46, K. 47, K. 50, K. 51, K. 52, K. 53, K. 55, K. 58, K. 59, K. 61, K. 62, K. 63, K. 64, K. 65, K. 66,

K. 67, K. 68, K. 69, K. 71).

Derlemelerin bir kısmı kaynak kişilerin çalıştığı sırada; tütün saplanırken, kaysı patik edilirken, ayakkabı tamiri yapılırken, bahçede sebze meyve toplarken kısacası iş yaparken yapılmıştır. Bundan dolayı kaynak kişilerin ev çevresinde çalışırken rahat kıyafetler seçmiş olmaları olağandır. İş kıyafeti giyenler yırtık pantolon, şalvar, yıpranmış elbiseler tercih etmiştir. 71 kaynak kişi arasından 5'i iş kıyafeti giymiştir: (K. 10, K. 11, K. 12, K. 48, K. 49).

Kaynak kişilerin bazıları derleme sırasında takım elbise ve üniforma gibi resmi kıyafetleri ile hazır bulunmuşlardır. Bu kişiler görüşme yaptığımız 71 kaynak kişinin 13'üdür: (K. 25, K. 29, K. 30, K. 38, K. 41, K. 43, K. 44, K. 45, K. 54, K. 56, K. 57, K. 60, K. 70).

Grafik 6. Malatya'da türkü söyleyen kaynak kişilerin icra ortamındaki kıyafet ve aksesuar türünü gösteren grafik.

Kaynak kişilerin giyimini etkileyen en önemli faktörlerin başında iklim koşulları gelmektedir. Ayrıca doğal çevre, yaşam şekilleri ve kişilerin iş ve uğraşları, icra ortamında bulunma sebepleri de da önemli yer teşkil eden diğer nedenler arasındadır.

İnsanların birbirleriyle kuracakları iletişimi etkileyen önemli faktörler arasında fiziksel görünüm bulunmaktadır. İnsanlar öncelikle birbirlerini dış görünüşleri ile değerlendirirler. Elbette ki insanları tamamen dış görünüşleri ile yargılamak doğru

değildir. Ancak dış görünüş gerçekleşecek sohbetin seyrini de etkilemektedir. İlk kez karşılaşan insanlar dış görünüşlerinin yardımıyla, fiziksel ipuçlarını değerlendirerek hakkında bilgi sahibi olmadıkları kişileri yorumlayıp konumlandırabilmektedir ve böylece iletişim biçimini belirlemektedir. Gündelik kıyafeti ile derleme yapan bir araştırmacı ile daha resmi kıyafetler ile derleme yapan araştırmacının kuracağı diyalog arasında farklılıkların olacağı muhtemeldir. Aynı şekilde kaynak kişinin gündelik kıyafetleriyle kendisini rahat hissetmesi ve sohbete kolayca katılması noktasında kılık kıyafetin etkisi söz konusu olmaktadır.

Kaynak kişilerin büyük bir kısmını teşkil eden gündelik kıyafetleri ile derlemeye katılanlar ile gerçekleştirilen görüşmeler daha rahat ve kolay geçmiştir. Kaynak kişilerin gündelik kıyafetlerde olmalarının yapılan sohbetin daha rahat bir ortamda geçmesini sağladığı tespit edilmiştir. Kendisini rahat hisseden kaynak kişi ve günlük kıyafetleriyle çalışma yapan araştırmacı ile kolay iletişim kurmuştur. Bununla birlikte çalışma kıyafetleri ile görüşmeye katılan kaynak kişilerde ise bu kişilerin bir kısmı görüntü alınmasını istememiş, bir kısmı da kıyafetinden dolayı daha rahat hissederek sohbete kolayca dâhil olmuş, rahat tavrılar sergilemiştir. Görüşmelere resmi kıyafetleri ile katılan sözlü bilgi kaynaklarının ise sohbetin başlarında daha ciddi ve konuya çekingen bir tavrı sergilemelerine rağmen ilerleyen anlarda rahatlayarak görüşmelere katkı sağladıkları tespit edilmiştir.

Kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde düğün, cenaze, ayin-i cem, festival ve diğer eğlence ortamlarında gerçekleştirilen icralar doğal ve olağan biçimde kayıt altına alınmıştır. Kına, düğün gibi insanların özel olarak hazırlanarak katıldığı törenler sırasında yapılan kayıtlarda ise kişilerin giyim kuşamında günlük yaşamdan daha özenli giydikleri görülmüştür. Festivalde sahne alan türkü söyleyiciler de aynı şekilde geniş bir topluluk önüne çıkacağından daha şık giyinmiş ya da yerel bir kostümle sahneye çıkmıştır. Yas törenlerinde ise katılımcı kişilerin koyu renkte kıyafetler tercih ettiği, kadınların eşarp taktığı, bazen de başına beyaz ya da siyah bir eşarp doladığı görülmüştür.

3.2.2.2. Türkü Söyleyicinin Yüz ve Beden Hareketleri

İnsanlar sözel dilden önce beden dilini kullanmıştır. Yüz ve beden hareketleri kimi zaman bireylere özgü olsa da ortak bir dili de ifade etmektedir. Kullanılan jest ve mimikler belirli bir izlenim göstererek herkesçe malum, genel anlamlar içeren duygu ve

düşünceleri yansıtır. Bu şekilde jest ve mimikler insanların duygu ve düşüncelerinin birer yansıması olmuştur.

Türkülerde sözel olarak anlatılan duygu ve düşünceler beden dili de kullanılarak etkili bir şekilde ifade edilir. Beden dili insanların duygusal dünyasının dışavurumlarını yansıtması bakımından önemli ipuçları taşımaktadır. Yüz ve beden hareketlerinin sözle ifade edilen ya da edilemeyen duygu ve düşüncelerin altını çizerek insanlar arasındaki iletişimin kuvvetini artırdığını söyleyebiliriz. Yani bedensel iletişim sözel iletişimin etkisini artırmaktadır.

Türkü icrası sırasında türkücü veya dinleyici tarafından sergilenen yüz, el ve kol hareketleri, oturma şekli, bakışlar ve gözlerin duygulara göre açılıp kapanması kısacası her bir hareket birer mesaj içeren anlam yüklüdür. Türkülerle paylaşılmak istenen duygular, sözel ifadenin en zengin şekillerinde sunulurken beden dili de bu ifadeyle koşut bir halde biçimlenerek insanlara etkili bir ifade olanağı sunmaktadır. Beden dili insanların duygularını ele verir, ruh âleminin ve iç dünyasının dışavurumunu yapar. Bir anlamda kişilik özelliklerini de sergilemektedir. Beden dilini etkili bir şekilde kullanan türkü icracısı dinleyiciyi daha çok etkilemektedir.

Türkü icrası sırasında sergilenen yüz ve beden hareketleri genel olarak birbirine bağlı olmakla birlikte kimi zaman bağımsız bir çizgide de gelişebilmektedir. İcra edilen türkünün konusu, icranın yapılma amacı, icranın yapıldığı mekân, icra ortamında bulunan dinleyiciler, icrayı yapacak kimsenin ruh hali ve bunun gibi pek çok neden türkü icracısının sergileyeceği yüz ve beden hareketlerini, yapacağı taklitsel hareketleri, ses tonunun seyrini, duygu değerlerini etkileyebilmektedir. Bu şekilde yörede aynı sözlerle okunan türkülerin bazılarının usullü, bazılarının usulsüz bir ezgiyle icra edilmesi bu durumu kanıtlar nitelikte olmuştur.

Derleme sırasında fotoğraf makinesi, kamera gibi teknik malzemeler hazır bulundurulmuş ve türkü kayıtlarına ait görüntü ve sesin doğru ve doğal şekliyle kaydedilmesi amaçlanmıştır. Böylece bu bölümde türkü söyleyen kişinin yüz ve beden hareketlerini değerlendirebilme konusunda gözlemlerimizi de dâhil ederek daha doğru bir inceleme yapabilmeyi umuyoruz.

3.2.2.3. Türkü Söyleyicinin Türkü Söyleme Yöntemi

Halkın sözlü geleneğinde en çok icra edilen, anonim halk edebiyatı içerisinde en yaygın olan türlerin başında gelen türküler, ortaya konulan edebi ürünler ve bu ürünlerin

kapsadığı konular bakımından oldukça geniş bir hazine oluşturmaktadır.

Türkülerde sözel olarak anlatılan duygu ve düşünceler beden dili de kullanılarak etkili bir şekilde ifade edilir. Beden dili insanların duygusal dünyalarının dışavurumlarını yansıtması bakımından önemli ipuçları taşımaktadır. Yüz ve beden hareketlerinin sözle ifade edilen ya da edilemeyen duygu ve düşüncelerin altını çizerek insanlar arasındaki iletişimin kuvvetini artırdığını söyleyebiliriz. Yani bedensel iletişim sözel iletişimin etkisini artırmaktadır.

Türkü icrası sırasında kimi zaman sevinçli, kimi zaman üzgün bir tavır takınan ve her şart altında duygu yoğunluğu yaşayan kaynak kişiler istemli ya da istemsiz bir şekilde jest ve mimiklerini çokça kullanmıştır. Ayrıca türkudeki özellikle uzun hava türkülerdeki duygu yoğunluğunu yansıtabilmek için sesin yer yer alçalıp yükseldiği görülmüştür.

Uzun hava şeklinde okunan türkülerde icracının vücudunun dikleştiği ve kelimelerini sertçe söylediği, kafasını yukarı doğru kaldırdığı, kafasını yana doğru yatırdığı; kırık havalarda ise vücudunun daha rahat bir şekilde olduğu, el ve ayak hareketleriyle söylediği türkünün ritmine eşlik ettiği gözlenmiştir. Uzun havalarda mısra sonlarındaki heceler uzatılarak yayılmaktadır. Bazı performanslarda türkü söyleyen kişi türkünün ilk dörtlüğünü şiir gibi okumuş, ardından derin bir nefes alıp ezgiyle söylemeye devam etmiştir.

3.2.2.4. Türkü Söyleyicinin Türkü Yakmadaki/Söylemedeki Amacı

Halk, duygusal zekâsının gücü sayesinde meydana getirdiği türkülerle sorunlarını giderme, duygusal bir çıkış yolu açma amacıyla türküleri icra etmiş ve icra etmeye de devam etmektedir. Sözlü gelenekte meydana gelen diğer türlerden farklı olarak türkünün halk yaşamında daha çok yer kapladığını ve icrasının yapılmasına daha çok ihtiyaç duyulduğunu söylemek mümkündür.

Türkülerin söylenme amacının gerçekleştiği icra ortamı ile paralel olduğunu söylemek mümkündür. Düğünlerde, cenazelerde, festivallerde, dini ve mezhebi törenlerde, evde, arkadaş ortamında, erkekler ya da kadınlar arasında düzenlenen toplantılarda, tarlada, bahçede, kısacası insanın olduğu her yerde söylenen türküler belli bir amaca hizmet ederek söylenmeye devam etmektedir.

Toplumun maddi ve manevi yaşamına dair her olayla ilgili durumları gözler önüne sermek amacı taşıyan türküler, günümüzde denilebilir ki daha çok hoşça vakit

geçirmek ve eğlenmek amaçlarına hizmet etmektedir. Bunlara ek olarak kimi zaman geleneği yerine getirmek, kimi zaman da duyguları dışa vurmak amacı taşır. Örneğin ağıtlar, aşk ve sevda türküleri, asker türküleri, gurbet türküleri, hapishane türküleri gibi lirik konulu türküler dertleri paylaşmak, sıkıntıları azaltmak, sevda ateşiyle yanan yüreğe su serpmek, sevgiliye sesini duyurmak, kimi olaylara karşı korku, acı, ıstırap, üzüntü, heyecan, isyan, coşku, gibi duyguları dile getirmek amacı taşır.

İş zamanında söylenen türküler ise yapılan işin yükünü hafifletmek, çalışma şevkini artırmak gibi amaçlar taşır. Dini ve mezhebi törenlerde söylenen türküler dini duyguların doruklara ulaşmasını, manevi bir tatmin yaşanmasını sağlamak amacıyla yine geleneğin bir parçası olarak icra edilmektedir.

Bunun dışında toplumsal eleştiride bulunmak, kötü giden gidişata dur diyebilmek ya da toplumsal törenlere destek vermek, toplumun ve kişilerin insanlar üzerinde yarattığı sosyal baskıdan kurtulabilmek amacıyla da söylenir. Sosyal dayanışma amacıyla düzenlenen etkinliklerde toplumsal birlik ve beraberliği sağlamak, tarihte yaşanmış bir seferberlik olayı ya da kahramanlık türküsüyle toplumun geçmişini günümüze taşıyarak milli bilincin uyanmasına katkı sağlamak amacına hizmet etmektedir.

Türk milletinin kültürel hazinesinin önemli bir parçası olan türküler kültür taşıyıcılığı görevini üstlenmişlerdir. Kişisel ve toplumsal olarak icra edilme amaçları farklı olan türkülerin temelde icracılarca söylenme nedeni kültürün devamlılığına destek sağlama olduğunu söylemek mümkündür. Yöre halkı türkü söyleme geleneğini sürdürmede gösterdiği duyarlılık ve kararlılık ile toplumsal değerleri koruma ve yaşatma amacına aracılık etmiştir.

3.2.2.5. Türkü Söyleyicinin Türkülere Olan Yaklaşımı

Önceki bölümlerde araştırmamız sırasında görüşme yaptığımız kaynak kişilerin genel özellikleri hakkında bilgiler vermiştik. Sözlü kaynak profilinin kırsal alanda yaşayan, orta yaş grubunda, eğitim seviyesi düşük, ekonomik anlamda orta ve düşük seviyede kimselerden oluşan bir görüntü çizdiğini tespit etmiştik.

Bu görüntüyü yansıtan kişilerin geleneklerini devam ettirme bağlamında daha kararlı bir yapı gösterdiğini söylemek mümkündür. Aynı zamanda bu kişiler daha duygusal bir ruh yapısına sahiptir. Yapılan görüşmelerde çoğu kaynak kişi türkü söylemenin gerekliliği üzerinde durmuş, türkülere sahip çıkmanın önemli bir görev

olduğu konusunda hemfikir bir tavrı sergilemiştir.

Kaynak kişiler türkülerin gerçek olaylar üzerine, gerçek duygularla yakıldığını belirtmişler. Her türkünün içerisinde gizli ya da aşikâr anlamlar olduğunu söylemişlerdir. Türkü söyleyen kişilerin bu sebeple icra sırasında türküyü en iyi şekilde icra etmesi gerektiği düşüncesi vardır. Gelişigüzel türkü söylenmez anlayışı hâkimdir (K. 31).

Kaynak kişilere göre her türküyü ortaya çıkaran bir iç yarası vardır. O duyguları söyleyen kişiye de o duyguları ifade eden kişilere de saygı duyulması gerekir. Türküyü okuyan kişi de kendi yaşantısını göz önüne alarak, adeta yaşayarak türküyü söyler (K. 37, K. 70).

3.2.3. Türkü Söyleyicileri ve İcra Ortamının Performans Teori Bağlamında Değerlendirilmesi

Tarihi akış içerisinde pek çok kültüre ev sahipliği yapmış olan Malatya ilinin en önemli kültürel değerlerinden biri türküleridir. Halkın yüzyılların süzgecinden geçirerek günümüze ulaştırdığı kültürü, gelenek ve görenekleri türkülerin şekillenmesine katkı sağlamıştır. Malatya türkülerinin icra ortamları ile icrayı gerçekleştirenler icranın gidişatını ve yapılış biçimini önemli ölçüde etkilemektedir. İcra ortamının atmosferi, icra edilen türkün içeriği, söyleyicinin ve dinleyicinin ruh hali ve birbirleriyle olan etkileşimi bağlamı etkileyen unsurlardandır.

Malatya türkülerini geniş kitlelere ulaştıran yerelden ulusala geçişini sağlayan geleneğe ve ulusal kültüre bu şekilde katkı sağlayan önemli isimler vardır. Bu isimler yaşayan halk geleneğindeki türkü icra yöntemine de etki etmişlerdir ve benzer söyleme biçimlerinin, benzer bir tavrın ortaya çıkmasını sağlamışlardır. Bu isimler arasında Fahri Kayahan, Sami Kasap, Hakkı Coşkun, Necati Coşkun, Bedri Karahan gibi türkü icracıları bulunmaktadır.

Malatya yöresinin müzik kültürü de kendi içerisinde farklı unsurlara, zenginliklere sahiptir. Yerel ağız özellikleri ve ifade biçimleri ile icra tavrı bakımından Malatya merkez, Polat (Doğanşehir), Arguvan, Arapgir, Darende, Pütürge gibi birimlerinde bu farklılıklar ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte özellikle merkez, Arguvan, Arapgir ve Polat olmak üzere dört güçlü birim vardır.

Malatya merkez türkü söyleme geleneğinde klasik Türk müziğinin Türk halk müziği üzerine etkilerinin olduğu görülmektedir. Arguvan türküleri başta Arguvan

olmak üzere, Hekimhan, Yazıhan, Kuluncak ilçelerinde ve Akçadağ'ın bazı köylerinde de çokça icra edilmektedir. Arguvan türküleri ile Polat türküleri benzerlik göstermektedir ve her ikisi de Arguvan havası adı ile anılmasına rağmen pek çok farklılıklara da sahiptir. Arguvan yöresi türküleri yerel ağız özellikleri, birlikte uzun hava icra etme özelliği ve dede ya da içeri makamı ismi ile anılan inanç temelli türküleri bakımından farklılık taşımaktadır. Bununla birlikte her iki yörenin de türküleri ağıt kaynaklı olmaları ve türkü sözleri bakımından benzerdir. Polat havası ya da dere havası barak havasına yakın bir icra usulüne sahip, dini unsurların yer almadığı türkülerdir. Söyleyicileri bakımından yüksek bir ses gücü gerektirmektedir.

Arapgir türküleri ise Elazığ-Eğin türküleri ile oldukça fazla etkileşim yaşamış ve benzer bir icra şekline sahip olmuştur. Bu yörede kırık havalar sayıca daha çok uzun hava ise oldukça azdır. Darende'de türkü söyleme geleneğinin gittikçe zayıfladığını, gelenekte icrası sürdürülen türkülerin ise genellikle âşıklara ait eserler olduğu tespit edilmiştir.

Malatya ili ve çevre iller arasında çeşitli yönlerden etkileşimler olduğu açıktır. Bu etkileşimden türküler de payını almıştır. Adana, Adıyaman, Elazığ, Erzincan, Gaziantep, Kahramanmaraş, Sivas, Urfa gibi illerin müzik kültürü ile Malatya ilinin müzik kültürü birbirinden çok etkilenmiştir. Türküler ezgileri ve sözleri bakımından büyük ortaklıklara sahiptir. Ayrıca Malatya uzun havaları söz varlığı bakımından büyük oranda Kerkük uzun havalarıyla da benzerlik göstermektedir.

Malatya yöresi türkülerinin icra ortamları çok çeşitlidir. Düğünlerde, bağda-bahçede-işte, tarikat toplantılarında, dost meclisinde, eyvan ve sıla gecesinde, festival ve şenliklerde, kadın ve erkek toplantılarında, kahvehanelerde, vb. insanın birey ya da topluluk olarak var olduğu her yerde türkü söylenmektedir. Burada söylenen türküler eğitim verme, geleneği koruma ve aktarma, törenlere destek verme, hoşça vakit geçirip eğlenme, kişisel ve sosyal baskılardan kurtulma gibi işlevlerle icra ortamında varlığını sürdürmektedir.

Türküleri işlevleri üzerine icra edenler yani türkü söyleyenlerin profilini incelediğimizde bu kişilerin çok erken yaşlarda halk müziğine ve türkülere ilgi duyduklarını, bir ya da birden çok müzik aletini kullanabildiklerini, yöreye ait türküleri icra edip, yeni türkülerin ortaya çıkmasına da katkı sağladıklarını söyleyebiliriz. Malatyalı türkü yakıcılarının arasında güçlü bir iletişim bulunmaktadır. Bu kişiler çeşitli zamanlarda toplantılar düzenleyerek birlikte türkü icra etmektedir.

Yapmış olduğumuz alan çalışmasında 12 ilçe gezilmiş ve 71 kaynak kişi ile görüşülmüştür. Akçadağ ilçesinden 8 kaynak kişi, Arguvan ilçesinden 8 kaynak kişi, Arapgir ilçesinden 3 kaynak kişi; Battalgazi ilçesinden 1 kaynak kişi, Darende ilçesinden 2 kaynak kişi, Doğanşehir ilçesinden 30 kaynak kişi, Hekimhan ilçesinden 4 kaynak kişi, Kale ilçesinden 1 kaynak kişi; Malatya merkez ilçeden 8 kaynak kişi, Pütürge ilçesinden 2 kaynak kişi, Yazıhan ilçesinden 3 kaynak kişi, Yeşilyurt ilçesinden 1 kaynak kişi ile mülakat yapılmıştır.

Malatya türküleri bağlam merkezli yöntemler ile değerlendirilmiştir. Bu bakımdan türkü söyleyenler, dinleyiciler, icra ortamı ve etkileşimler çeşitli yönleriyle ele alınarak incelenmiştir. Bu bağlamda türkü söyleyicilerinin belirlenmesinde belirli yaş grupları hedef alınmamış, türkü ve gelenek hakkında bilgi sahibi, türkü söylemeye hevesli kişiler seçilmiştir. Malatya yöresinde türkü söyleyen 71 kaynak kişinin yaklaşık %86'sını oluşturan 61 türkü söyleyenin cinsiyeti erkek, yaklaşık % 14'ünü oluşturan 10 türkü söyleyenin cinsiyeti kadındır.

Malatya'dan derlenen türkülerin söyleyicilerinin yaş gurubuna göre dağılımını şu şekildedir: 20-30 yaş aralığında bulunan 3 kaynak kişi, 30-40 yaş aralığında bulunan 6 kişi, 40-50 yaş aralığında 10 kişi, 50-60 yaş aralığında 23 kişi, 60-70 yaş aralığında 18 kişi, 70-80 yaş aralığında 6 kişi, 80-90 yaş aralığında 5 kişi bulunmaktadır.

Bu 71 kaynak kişiyi mesleklerine göre gruplandırdığımızda 20'sinin emekli, 12'sinin çiftçi, 11'inin devlet memuru, 8'i ev hanımı, 5'i esnaf, 5'i de müzisyen, 4'ü işi, 3'ü öğretmen, 1'isi marangoz, 1'isi terzi diğer 1'i de muhtardır. Buna ek olarak bu kaynak kişilerin eğitim durumlarına göre gruplandırılması ile şu durum tespit edilmiştir: Okuryazar olmayanlar, 4; okuryazarlığı olanlar 5 kişi, ilkokul mezunu olanlar 19 kişi, ortaokul mezunu olanlar 7 kişi, lise mezunu olanlar 20 kişi, yüksekokul mezunu olanlar 6 kişi, üniversite mezunu olanlar ise 9 kişiden oluşmaktadır. Bu kaynak kişilerin 71'inden 53'ü derleme sırasında günlük kıyafet, 5'i işçi kıyafeti, 13'ü ise takım elbise ve üniforma ile hazır bulunmuştur.

Türkülerin içeriği ve bu içeriğin söyleyicide uyandırdığı duygular icraya etki eden faktörlerden biridir. Türkülerin icrası sırasında söyleyicinin kullandığı jest ve mimikler ruh halini dışa yansıtması bakımından önemlidir. Türkü sözleri ile verilmek istenen duyguların etkisi artırılarak iletişim güçlendirilmektedir. Türkü icrası sırasında türkücü veya dinleyici tarafından sergilenen yüz, el ve kol hareketleri, oturma şekli, bakışlar ve gözlerin duygulara göre açılıp kapanması kısacası her bir hareket birer mesaj içeren anlam yüklüdür. Genel olarak icracının usulsüz ezgili türkülerde daha mağrur bir

ifade takındığı, vücudunun dik, el kol hareketlerinin daha sert olduğu, usullü ezgili türkülerde ise daha ritimle eş, rahat hareketler sergilediği görülmüştür.

Türkülerin icra ortamı oldukça çeşitlidir. Türküler kendilerine dini, sosyal ve toplumsal her alanda, her mekânda yer bulabilmiş yegâne halk verimidir. Düğünlerde, cenazelerde, festivallerde, bereket törenleri ve kutlamalarda, dini ve mezhebi törenlerde, evde, arkadaş ortamında, erkekler ya da kadınlar arasında düzenlenen toplantılarda, tarlada, bahçede, kısacası insanın olduğu her yerde ve belirli her amaçla türküler söylenebilmektedir.

Türkülerin söylenme amaçları içerisinde günümüzde çoğunlukla eğlendirme, hoşça vakit geçirtme işlevi ile ön plana çıktığı görülmektedir. Türküler en çok duyguları dışa vurmak, kendini ifade etmek amacıyla söylenmektedir. Bununla birlikte sahip olduğu diğer işlevler arasında toplumsal törenlere destek vermek, toplumsal eleştiride bulunmak, kötü giden gidişata dur diyebilmek, toplumun ve kişilerin insanlar üzerinde yarattığı sosyal baskıdan kurtulabilmek, iş yapan insanları şevklendirmek, dini törenlerin işleyişine katkıda bulunmak, toplumun geçmişini günümüze taşıyarak milli bilinci uyandırmak gibi önemli işlevleri de vardır.

3.2.4. Malatya'da Türkü Dinleyicilerinin Genel Özellikleri

Türküleri söyleyenlerce icraya sevk eden şey dinleyiciler ve türküye karşı gösterdikleri ilgidir. Dinleyici ve söyleyen arasındaki ilişki bir bütündür ve aynı doğrultuda şekillenmektedir. Söyleyen kişi dinleyici kitlesinin iç dünyasında yaşadığı duyguları karşılıyorsa, eğlenmesini sağlıyor ve haz veriyorsa icra devam eder.

İcra ortamında bulunan kişi sayı sayısını tespit edebilmek oldukça zordur. Türküler icra ortamları bakımından halk kültürüne ait diğer ürünlerden daha fazla sayıda dinleyici toplamakta ve dolayısıyla dinleyici sayısı ortamlara göre artış göstermekte olduğu için net bir rakam vermek mümkün değildir. Derleme yaptığımız icra ortamları festivaller, erkekler ve kadınlar arasında düzenlenen toplantılar, düğünler, kınalar, vb. ortamlar olduğu için oldukça kalabalık bir dinleyici kitlesi üzerinde gözlem yapılmıştır. Bazı ortamlarda dinleyici olarak katılan ancak sonradan icracı konumuna geçen kişiler olmuştur.

Çalışmamız sırasında bazı ortamlarda türkü söyleyen ya da dinleyenler video ile görüntü kaydı yapılmasını istememiş, bazen de bu kimseler sadece ses kaydı vermeye ikna olmuşlardır. Kadınlar arasında kayıt vermek istemeyen bu kişiler çoğunluktadır.

İcra ortamında görülen video ve ses kayıt cihazları bazı kaynak kişilerin icra ortamına dâhil olmalarına engel olmuştur.

Bununla birlikte icra ortamlarına sadece dinleyici olarak katılan kişi sayısı beklentimizin çok üzerinde olmuş, dinleyici kitlesinin meraklı olduğu gözlenmiş ve icra ortamında coşkulu bir tavır sergiledikleri, söylenen türkülere eşlik ettikleri, ya da bazen sadece dinledikleri görülmüştür.

Çalışmamız sırasında icra ortamı ve icra sırasındaki performanslara ait 201 adet video kaydı, 47 adet ses kaydı bulunmaktadır. Buna göre yapmış olduğumuz değerlendirmeler aşağıdaki bölümlerde yer alacaktır.

3.2.4.1. Malatya'da Türkü Dinleyicilerinin Cinsiyeti ve Yaşı

Malatya türkülerinin icra ortamları ve icra şekilleri ile icra edilen türkü metinlerinin derlenmesi için yapılan video ve ses kayıtlarının incelenmesi sonucunda dinleyicilerin cinsiyet bağlamında dağılımını etkileyen temel faktörün icra ortamı olduğu görülmüştür. Kadın erkekli yapılan toplantı ve eğlenceler dışında, sadece erkeklerin ya da sadece kadınların katılım yaptığı ortamlarda sayı farklılaşmaktadır.

Kaynak kişilerde elde ettiğimiz bilgilerle önceleri türkülerin ya sadece kadınlar arasında ya da sadece erkekler arasında icra edildiği, aynı ortamda türkü söylenmediği sonucu çıkarılmıştır. Hatta eskiden eğlence ortamında kadın ve erkeğin bir arada olmadığı araya perde çekildiği söylenmiştir (K. 58).

Festivaller, yerel kutlamalar ve düğünlerde dinleyici kitlesi cinsiyet bakımından homojen bir dağılım göstermektedir. Ancak sadece erkeklerin bulunduğu kahvehane, iş yeri, vb. ortamlarda gerçekleştirilen icralarda dinleyici kitlesi içerinde kadınlar hiç bulunmamaktadır.

Kadınların söyleyici olarak az olmalarına rağmen dinleyici olarak daha çok olduklarını söyleyebiliriz. Bununla birlikte erkek dinleyicilerin kadın dinleyicilere oranla daha fazla sayıda oldukları görülmüştür. Bunda elbette ki derleme çalışmamızın daha çok erkeklerin bulunduğu ortamlarda ve icranın da daha çok erkekler tarafından gerçekleştirilmesi sebepleri etkili olmuştur. Yörenin kültürel ve inanç yapısından dolayı kadınların bulunduğu ortamlarda derleme yapmak oldukça zor olmuştur. Bilgisinden faydalanılan kadın kaynak kişiler de çoğunlukla tanıdık kimselerdir.

Yörede dinleyici kitlesinin yaşına göre dağılımı da yine ortama göre şekillenmiş ve oldukça farklılık gösteren bir yapı arz etmektedir. İcra ortamında çok küçük yaşta

olan kimseler ile 80 ve üstü yaş grubunda olan kimselerin de dinleyici olarak katılım sağladıkları görülmüştür. Söyleyici grubunun dinleyici grubuna oranla daha az kişiden oluştuğu söylenebilir.

Dinleyici sayısını belirleyemediğimiz çok kalabalık olan icra ortamları dışında kalan dinleyici kitlesini oluşturan toplam 157 kişiyi yaşlarına göre değerlendirecek olursak elimizdeki verilerle, bu kimselerin yaş grubuna göre dağılımını şu şekilde olmuştur: 20-30 yaş grubu: 18 kişi, 30-40 yaş grubu: 18 kişi, 40-50 yaş grubu: 28 kişi, 50-60 yaş grubu: 47 kişi, 60-70 yaş grubu: 23 kişi, 70-80 yaş grubu: 12 kişi, 80-90 yaş grubu: 11 kişi.

157 kişiden oluşan dinleyici grubunun 105'i erkek, 52'si kadındır. Erkek dinleyicilerin en çok kümelendiği yaş grubu 40-60 yaş aralığında yer almaktadır. Kadın dinleyiciler ise en çok 50-60 yaş aralığında toplanmıştır.

20-30 yaş aralığında 8 erkek, 6 kadın; 30-40 yaş aralığında 11 erkek, 7 kadın; 40-50 yaş aralığında 20 erkek, 8 kadın, 50-60 yaş aralığında 32 erkek, 15 kadın; 60-70 yaş aralığında 17 erkek, 6 kadın, 70-80 yaş aralığında 7 erkek, 5 kadın, 80-90 yaş aralığında 6 erkek, 5 kadın bulunmaktadır.

Sonuç olarak Malatya yöresinde türkü söyleyen kadınların sayıca azlığına rağmen dinleyici olarak kadınların sayısının az olmadığı gözlemlenmiştir. İcra ortamlarına erkek ve kadınlar arasında orta yaş grubunun daha çok katılım gösterdiği tespit edilmiştir. Genç ve yaşlı olarak nitelendirilebilecek yaş gruplarının icra ortamlarında en az bulunan grup oldukları gözlemlenmiştir. Orta yaş grubu, türkü söylenen ortamlara daha çok ilgi göstermekte, yaşlı olarak nitelendirilen yaş grubunun ise ilgi düzeyinin daha düşük olduğu görülmektedir. Bu bakımdan türkü söyleyenler ve türkü dinleyenlerin yaşlarına göre dağılımının paralellik gösterdiğini söylemek mümkündür.

Dinleyici kitlesinin orta yaş grupta toplanmasının sebepleri arasında bu yaş grubunun emekli veya çiftçi olmaları nedeniyle zaman bakımından olanaklarının diğer yaş gruplarına oranla daha fazla olması bulunmaktadır. Aynı zamanda bu kişilerin sözlü kültür ortamına aktif olarak daha yakın durumda olmaları, bu yaş grubunun icra ortamında daha çok yer almasının diğer bir nedenidir. Bu kişiler teknolojiden uzak durabilen ve zamanlarının çoğunu arkadaş toplantılarında geçiren, yani insanların herhangi bir araç olmadan bir arada eğlenebildikleri ortamlarda bulunan, 50 yaş üstü bir grup dinleyici olduğu tespit edilmiştir.

3.2.4.2. Malatya'da Türkü Dinleyicilerinin Dinleme Tutumları ve İcraya Etkileri

Malatya türkülerinin derlenmesi sırasında icra ortamına dinleyici olarak katılım gösteren kişilerin genel olarak orta yaş grubunda, eğitim seviyesi düşük, ekonomik olarak düşük veya orta düzeyde gelire sahip, geleneksel toplum yaşantısını sürdüren, geleneklerine bağlı, sosyal ve dışa dönük kimseler olduğunu söyleyebiliriz. Malatya yöresinde icra ortamında bulunan dinleyicilerin bazıları aynı zamanda türkü söyleyen kimselerdir. Dolayısıyla türkü dinleyicileri için türkü söylemeyi seven, duygusal yönleri kuvvetli, halk kültürünü yakından bilen kimseler genellemesini de yapmak mümkündür.

Genel olarak türkü söyleyici de türkü dinleyicisi de türkülere büyük saygı duymakta, türkülerin çeşitli ortamlarda söylenmesinin gerekliliği ve insan ruhunun türküye ihtiyaç duyduğu hususunda ortak bir kanıya sahip görünmektedir. Türküyü söyleyenler kadar söylenen türküyü dinleyen kişilerin de icranın şekline önemli etkileri vardır. Türkü söyleyen ve dinleyen arasında yaşanan etkileşim icra ortamının gidişatını, okunacak türkülerin usulünü şekillendirir ve topluluğun atmosferine bağlı olarak performanslar farklılık gösterir. Bazı durumlarda dinleyici konumunda olan kişi yaşadığı duygu yoğunluğu ile söyleyici konumuna geçer. Örneğin K. 1'in gurbet türkülerinden bahsedip örnek olarak MT-2'yi okumasından sonra K. 8'de MT-11'i hatırlatmış ve bu türküyü birlikte söylemişlerdir.

Malatya'da türkü dinleyicilerinin dinleme tutumları türkünün konusu ve usulü yani ezgisiyle de yakından ilgilidir. Konu bakımından eğlenceli, ezgisi bakımından hareketli olan türküler icra edilirken dinleyici de icraya el ve kol hareketleriyle tempo tutarak eşlik etmekte, kimi zaman da icracıyla beraber türkü söylemektedir. Acıklı olayları konu alan, hasret, gurbet, ayrılık, ölüm gibi konular üzerine söylenen uzun havalarda ise dinleyici ciddi bir tutum içerisindedir. Türkü bitince, icracı nefeslenirken dinleyicilerden bazıları sesli bir şekilde iç çeker, "Aman yalan dünya', "Kör olasıca kader", "Gözün kör olsun kader", "Oy oy zalım felek" gibi sözler söyledikleri gözlemlenmiştir. Bu sözler okunan türkünün ne kadar çok içe işlediğini, yaşanan duygu yoğunluğunu anlatır. Buna ek olarak türküyü söyleyen kişiyi de takdir eden sözler söylerler. MT-398'in icrası sırasında icracının "Dediler ki de gurbet oy oy burdan çok eyi" sözlerini söylemesinin ardından dinleyicilerden birinin hislenerek "Abov, abov, abov!" diye bağırması icracının okumasını şevklendirmiş, icracının türküsüyle dinleyenleri etkilediğini göstermiştir.

Kimi zaman türkü dinleyicileri duygularına hâkim olamamış ve gözyaşı dökerek türküye eşlik etmiştir. Acıklı olayları konu alan türkülerde, ağıtlarda dinleyiciler kendi yaşamlarından birer parça bularak ağlarlar. Örneğin K. 3'ün MT-96 ve MT-187 için yapmış olduğu icralar sırasında dinleyici olan kişilerden biri gözyaşlarını tutamamış ve ağlamış, türkü bittikten sonra ağabeyinin ölümünü hatırladığını, yaşadığı kaybı ve duyduğu üzüntüyü anlatmıştır.

Uzun hava türküler, hem dinleyicileri hem de söyleyicileri tarafından icrasına önem ve değer verilen türkülerdir. Bunda Türk insanın genel karakteri olan acıya, üzüntüye, kayba karşı duyulan saygı anlayışının izlerini görmek mümkündür. Türkü söylenen bir ortamda özellikle uzun hava okunuyorsa, dinleyicilerden kimse saygısız bir hareket yapmaz, sessizce dinler. Çünkü herkes okunan türküde kendinden bir şeyler bulur. Sadece bilenler varsa eşlik eder (K. 64).

Malatya ilinin merkez ilçe, bağlı köy ve yerleşim yerlerinde gerçekleştirdiğimiz derleme çalışması sırasında icra ortamında bulunan dinleyiciler, türküyü söyleyen kişinin performansına çeşitli açılardan etkide bulunmuşlardır. Bunlar arasında en önemlisi olduğunu düşündüğümüz etken icra sırasında sonradan icra ortamına katılan kişilerdir. Bazı durumlarda ortama sonradan farklı kişiler girdiğinde icra sona erdirilebilmektedir. Örneğin K. 4'ün MT-252'yi icra ederken ortama girenler olmuş, K. 4 türküsünü okuyup bitirmiş ve icrayı bırakarak sohbet geçmiştir.

Türkü söylenirken icra ortamına sonradan dâhil olan kişiler ortama girerken dinleyiciler tarafından sessiz olması konusunda el kol hareketleriyle yönlendirilerek bir yere oturması sağlanır. Türkü söylenen bir ortamda dinleyenlerin kendi arasında konuşması hoş karşılanmaz. Taşkınlık çıkarılmadan sakince dinlenir ve herkes eşlik ediyorsa türküye eşlik edilir (K. 46). Erkekler arasında düzenlenen eğlence ortamlarında, türküler söylenirken ortama uyum sağlamayana ceza verilir, hatta önceleri kemerle vurulurdu (K. 45). Türkü söylenen ortamda dinleyiciler arasında türküyü dinlemeyen, taşkınlık çıkaran, huzursuzluk çıkaran varsa uyarılır ve daha sonra yapılacak toplantılara katılmasına izin verilmez (K. 53).

İcra ortamına sonradan dâhil olan kişiler bazen de icracıya hatırlatmalar yaparak konu için olumlu etkilemelerde de bulunabilmektedir. Örneğin icra ortamına sonradan dâhil olan K. 27, yörede yüzyıl önce yaşanmış bir aşk hikâyesini anlatmış, icracılar da bu olayın üstüne yakılmış ve yörede günümüzde de çokça söylenen MT-102'yi hatırlayarak türkünün icrasını gerçekleştirilmişlerdir. Ardından bu hikâye başka bir hikâyeyi hatıra getirmiş ve MT-155 icra edilmiştir. Bu şekilde aşk ve sevda türküleri

üzerine konuşulurken dinleyicilerden bir başkası yaylacı türkülerini hatırlatılmış bunun üzerine K. 1 ve K. 8 birlikte MT-412'yi icra etmişlerdir.

Bazı durumlarda dinleyici olarak icra ortamında bulunan kişi türkünün asıl sözlerinin ya da ezgisinin performansta olduğundan farklı olduğunu belirterek icracıya etki etmiştir. Yapılan eleştiri düzeltme ve tamamlama amaçlı müdahalelerden oluşur. Dinleyiciler doğru olduğunu düşündükleri bölümler üzerine konuşmuş, hatta kimi zaman tartışma yaşamışlardır. Örneğin MT-428'i, K. 1 kırık hava, K. 8 ise uzun hava olarak okumuştur ve bununla birlikte daha çok usullü olarak okunduğunu, bunda türkü okuyucusunun ruh halinin önemli bir etken olduğunu söylemişler, bu durum hakkında yorum yapmışlardır.

Bazı türkü yakıcılar daha önce ulusal çapta ün kazanmış halk müziği sanatçıları ile çalışma yapmış, ancak onlar tarafından derlenen türkülerin başka kaynak kişilere ve yörelere mal edildiğini kanıtlarıyla ifade etmişlerdir. Burada türkü sözlerinde geçen mekân isimlerinin sadece kendi yörelerine ait olduğunu, Malatya'nın başka hiçbir yerinde böyle bir dağ, yayla ya mahalle isminin olmadığını dile getirdikleri bir sohbette bulunmuşlardır. Örneğin K. 1, MT-164'ü icra ettikten sonra dinleyiciler türküde geçen Harami isminin yöreye has olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla birlikte türküler söylenirken bölünmez, yarım bırakılmaz, sonuna kadar icra edilir, anlayışı hâkimdir (K. 1). Türküyü söyleyen kişiye dinleyicilerce müdahale edilmez, eleştiriler türkü icrasından sonra yapılır.

Dinleyenlerin türküye etkileri, türkü hikâyelerinin icra ortamında anlatılması ile de geçekleşir. K. 5'in MT-405'in icrasından önce türkünün hikâyesi anlatılmış, türkü tüm Malatya'yı konu edindiği için dinleyici kitlesinin hoşuna gitmiştir ve türküden sonra sohbet canlı bir şekilde devam etmiş, türküyü söyleyen kişi başka türküler okuması için de teşvik edilmiştir.

Malatya yöresinde diğer yörelerden farklı olarak uzun hava ya da usulsüz türküler olarak nitelendirdiğimiz türküler toplu bir şekilde grup halinde söylenebilir, yani birlikte uzun hava söyleme geleneği vardır (K. 22). Bu gelenek icranın daha kuvvetli, daha coşkulu yapılmasına etkide bulunmaktadır.

Türkü dinleyenler, söyleyen kişileri teşvik eder, "Hadi bir türkü söyle, amanı bol olsun! " derler (K. 46). Türkü dinleyicileri türkücüye "Hele oku hele, Malatya çalgısı yap hele derler (K. 51). K. 53'ün MT-246'nın icrası sırasında 'Tövbe gelmem daha Çorum eline' sözleri yerine 'Töbe gelmem Doğanşehir eline' sözlerini kullanmış ve kendi yörelerinin ismini söyleyerek yaptığı jeste karşılık dinleyici de coşku içinde

alkışlamış ‘Var ol gardaş, var ol!” diyerek beğenilerini sunmuştur. Ardından icracı ara vermeden MT-266’ya geçmiştir. MT-285’in icrası sırasında dinleyenlerden biri türkücüyü “Bak ha bak ha! “ diyerek sesine duyduğu hayranlığı dile getirmiş ve onu şevklendirmiştir.

Dinleyiciler, türkü söyleyen kişi icraya hazırlanırken MT-378’de “He babam he he, geliyor ha geliyor!” ve “Hele hele hele gardaş hele!” ya da “Abooo, aboo!” gibi sözlerle icraya etki etmiş, söyleyicinin coşku ve ses düzeyini artırmasına sebep olmuşlardır. Böylece dinleyicilerin esas etkisinin türkü söyleyeni teşvik etme yönünde olduğu görülmüştür.

3.2.4.3. Malatya'da İcra Ortamında Performansı Etkileyen Dış Etmenler

Türküler ya da halk edebiyatının mani, ninni, ağıt gibi diğer söylemelik türlerinde yalnızca anlatıcı ve dinleyici ekseninde yol alan bir çizgide geliştiğini söylemek yanlış olur. Türkünün icrasında söyleyici ve dinleyicinin bulunduğu icra ortamının şartlarının da son derece etkili olduğunu belirtmek gerekir. Bu icra ortamında yaşanan dış etmenler hem söyleyiciyi hem de dinleyici etkileyerek performansı şekillendirir.

Malatya yöresinde gerçekleştirilen derleme çalışması sırasında elde edilen video kayıtlarını incelediğimizde icra ortamında türkü söyleyicileri ve dinleyicilerinden bağımsız olarak yaşanan olaylar, diğer bir deyişle icra ortamını ve performansı etkileyen dış etkenler genel olarak; ezan sesi, sokaktan bir satıcının mikrofon ile bağırarak geçmesi, korna sesi, traktör, motosiklet ya da delici sesi şeklinde sıralanabilir. Ayrıca icra ortamına sonradan katılan seyircileri dış etmenler sınıfına dâhil etmeyip bu dinleyici grubunun icraya olan etkisini “Malatya'da Türkü Dinleyicilerinin Dinleme Tutumları ve İcraya Etkileri” isimli başlıkta ele almıştık.

K. 6 ile yapmış olduğumuz görüşme sırasında MT-46’yı icra ettiği sırada “Dünyamı burnumdan getirdin felek’ sözlerini söylerken okunan ezan sesi nedeniyle ezan okunurken bir iş yapmak caiz değildir inancıyla icraya ara vermiş, salavat getirmiş, “Ezan-ı Muhammedi” bitsin devam edelim demiştir. Ezan bittikten sonra manevi konularda sohbete başlamış, eskiden insanların sahip olduğu saygı duygusundan bahsetmiş ve bir süre sonra sohbet türküye yönlendirilmiş ve türküyü yeni baştan okumuştur.

K. 1'in MT-394'ü icrası sırasında 'Benim yârim yemlik toplar' sözlerinin geçtiği kısımda yol çalışmasının başlaması ve çıkan delici sesi ile türkünün son dizesi de söylenir ve icraya ara verilir. Yine K. 1 ile yaptığımız bir başka günde gerçekleşen 2. görüşme sırasında MT-356'yı "Kalem aldım derdim yazdım" sözlerini söylediği söylerken bir sokak satıcısının mikrofonla 'Dolmacı geldi, dolmalık kuru!" sözleriyle bağırması üzerine kaynak kişi türküyü tamamlar ve "Bu da böyle güzel bir türküdür. "sözüyle icrayı bitirir.

K. 31 ile yapmış olduğumuz çalışma sırasında söylenen MT-4'e yeni başlamışken "Adatepe'den sel kalktı" sözlerini söylediği sırada bulunduğumuz mekâna çalışır halde park eden traktör sesi ile söyleyici türküyü bitirmiş, traktörün gitmesini beklemiştir. İstek ve şevkle başlanan türkünün yarıda kesilmesi, gürültünün yakından ve çok yüksek olması K. 31'i etkilemiştir ve türkü söyleme isteğinin azaldığı gözlemlenmiştir. Bu arada türkünün hikâyesini anlatmış ve traktör sesi kaybolduktan sonra düşük tonda bir sesle icra devam ettirilmiştir.

K. 19'un MT-270'i icrası sırasında motosiklet sesi duyulmuş, bunun üzerine söyleyici "Yüce dağdan iniyordum" sözlerini kapıdan tarafa, dışarıya doğru bakarak söylemiş, eliyle pencerenin kapatılmasını istemiş, ancak yine de icraya ara vermeden türküsüne devam etmiştir. K. 5'in MT-202'yi icrası sırasında ise gelen korna sesi icraya odaklanan kaynak kişinin ürkmesine sebep olmuş, icra kısa süre duraklamış, ancak türkü söylenmeye devam edilmiştir.

3.2.5. Türkü Dinleyicileri ve İcra Ortamının Performans Teori Bağlamında Değerlendirilmesi

Türkülerin icra ortamında söylenmelerinde en önemli etkenlerden biri dinleyicilerdir. Dinleyicinin türküye ilgi duyması, söyleyen kişinin performansını ve icra ortamında söylenen türkü sayısını etkiler. Bir başka deyişle dinleyicinin tepkisi performansların süresinin uzamasında ya da kısalmasında etkili olmaktadır. Yöre insanının türkülere ilgisi oldukça fazladır, türkü söylemeyi de dinlemeyi de çok sevmektedirler. Bununla birlikte derleme çalışmasının kapsam ve sınırlılıkları sebebiyle dinleyici kitlesinin söyleyici kitlesinden sayıca çok olduğu görülmektedir.

Dinleyici kitlesinin genel profiline baktığımızda en çok 40-50 yaş grubunda ve çoğunlukla erkeklerden oluştuğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte çeşitli toplumsal ve sosyal nedenlerden dolayı kadın türkü söyleyicisinin az olmakla birlikte, dinleyici

olarak kadınların çokça icra ortamında oldukları tespit edilmiştir. Kadın dinleyiciler en çok 50-60 yaş aralığında toplanmıştır. Orta yaş grubundan dinleyicilerin geleneksel yaşam şekillerinden ayrılmamış, düşük veya orta düzeyde gelire sahip, eğitim seviyesinin düşük kimseler olduğu görülmüştür.

Dinleyicilerin de türkü söyleyenler gibi duygusal ve hassas yapıda insanlar oldukları tespit edilmiştir. Dinleyici türküyü içselleştirir. Kendi duygu dünyası ile yoğurur. Türkülerin icrası sırasında acıklı türkülerle dertlenip gözyaşı döktükleri, eğlenceli türkülerle coşup oynadıkları görülmüştür.

Türkülerin icrasını etkileyen diğer bir faktör de icra ortamının akışı içerisinde yer almayan, kendiliğinden ortaya çıkan dış etmenlerdir. İcra ortamını ve performansı etkileyen dış etkenler ezan sesi, sokaktan bir satıcının mikrofon ile bağırarak geçmesi, korna sesi, traktör, motosiklet ya da delici sesi vb. gibi yüksek sesle ortama etki eden, insanların dikkatini başka yöne çeviren unsurlardır. Bütün bunlara bağlı olarak icranın süresi uzar ya da kısalır.

3.3. Malatya'da Türkülerinin İcrasında Zaman Unsuru

Türkülerin icrası sırasında zaman unsuru ayırt edici bir etken olarak karşımıza çıkmakta, yapılan performansa etkilerinin olduğu görülmektedir. Halkın sözlü geleneğinde var olan ürünlerin, yine halkın sosyal hayatında üstlendiği işlevini ortaya çıkarmada icranın yapıldığı zamanın ve bu icranın süresinin ne kadar olduğu önemlidir.

Türkü söyleyebilmek için belirli bir yaşta olmak gerekmez, 7'den 70'e herkes türkü söyleyebilir. Aynı zamanda türkü söylemek için belirli bir mekân olması gerekmez, insanın bir varlık olarak bulunduğu her yer türküye icra mekânı olabilir. Evde, işte, eğlencede, yasta kısacası insanın duygusal bir varlık olduğu her yerde türkü söylenebilir. Halkın yaşamında özellikle duygularını dışa vurma isteğinde olduğu her ortamda türküler insanlara yardımcı olmakta, acıları dindirmekte, mutlulukları artırmaktadır.

Türkü icrasının süresini belirlemek de pek mümkün değildir. Bunu etkileyen nedenler arasında icranın yapılma amacı, yapıldığı sosyal çevre, ortamın genel atmosferi ve bu ortamda bulunan topluluğu oluşturan insanlar arasında olan etkileşime ve iletişime ve de bu insanların niteliklerine bağlıdır. Yani türkünün söylenmesine sebep olan duygular, onun icra süresinde de belirleyici olabilmektedir. Türkü söyleme geleneği bir topluluk karşısında, bir dinleyici kitlesine hitaben yapılan ve doğal ve anlık

bir şekilde sergilenen performanslar üzerine oluşur.

Söyleyici, dinleyici ve sosyal çevre arasında görülen etkileşim, ortaya konulacak sanatsal ürünü de etkileyecektir. Türküyü söyleyen kişinin ruhsal ve fiziksel durumu, dinleyici kitlesinin duygu durumu, söylenen türküye dair ilgileri, icra ortamının fiziksel şartları, dış etmenler icranın süresini değiştirebilir. Örneğin icra ortamındaki kişilerin yaşadığı coşku ve eğlenme isteği türküyü söyleyen kişiyi teşvik eder ve söylenen türküler çoğalır, dolayısıyla da icra süresi uzar. Türküler peş peşe sıralanabilir. Bu durumun aksine icraya katılan kişilerin ya da türküyü söyleyenin tavrı olumsuz olur, istek ve coşku olmazsa icranın süresi kısalır. Dört dörtlükten oluşan türkünün sadece iki dörtlüğü okunup türkü bitirilebilir.

İcra ortamında okunan türkülerin belirli bir söyleyiş sırası yoktur. Türkü söyleyecek kişinin duygu dünyasında hâkim olan duygu ne ise ona göre bir türkü belirler ve ortamda bulunan kişiler de türküyü biliyorlarsa ona bazı yerlerde özellikle nakarat kısımlarında eşlik ederler.

3.4. Malatya Türkülerinin İcrasında Müzik Unsuru

Müzik insanlık tarihinin başlangıcından itibaren var olmuştur. İnsanlar sözel iletişim kurmadan sesler aracılığıyla iletişim kurmaya çalışmış, doğa seslerini taklit etmiş ve bu şekilde seslerle ezgiler oluşturmuş ve bir çeşit dil ortaya çıkarmışlardır.

“Zaman içerisinde zevkler, estetik kaygılar ortaya çıktıkça bu melodiler daha da şekillenerek genele yayılmaya başlamıştır. Bu yayılma, insanların millilik vasıfları da düşünülecek olursa belirli bir disiplin içerisinde şekillenerek ulusallaşmış ve ortak değerler taşımaya başlamıştır. Bundan dolayıdır ki dünya üzerinde yaşayan toplumların kendilerine özgü müzikleri vardır“ (Pelikoğlu ve Sümbüllü, 2008, s. 71).

Müzik, tınısal olduğu kadar, kültürel, siyasal ve toplumsal bir fenomendir. Çünkü müzik, tını aracılığıyla yarattığı duygusal etkinin yanı sıra, toplumun kültürel, siyasal ve sosyolojik gereksinimlerine hizmet edebilme potansiyeli taşır ve aynı zamanda ideolojik bir tercihi de temsil eder. Bu bağlamda “müzik, sembolik bir faaliyet alanı olarak özellikle ulus-devletin varlığı açısından son derece önemli bir araçtır. Kültürel arka planda yer alacağı belirlenen ve ulusal kimliğin payandalarından biri olarak müzik, ilgili ulusu meşrulaştıracak bir unsur olarak önemli bir yer tutar. Özellikle halk müzikleri, bu eksende ulus-devletler için her zaman önemli mekanizmalar sunan ifade kültürleridir. Zira ulus-devletler, kolektif bir kültürel deneyimi ve tarih duygusunu

halk müzikleri aracılığıyla kolay bir biçimde inşa eder ve aktarabilirler (Ersoy, 2014, s. 932).

Kültürleri birbirinden ayıran unsurlar içerisinde müzik şüphesiz önemli bir yere sahiptir. Yaşadığı coğrafyanın dinamikleri doğrultusunda biçimlenen ve özelliklere bürünen müzik, ait olduğu toplumun özelliklerini yansıtması yönüyle diğer müzik kültürlerinden ayrılmakla beraber içerisinde barındırdığı özellikleri dolayısıyla da birleştiricidir. Batı müziğinde bu unsur müziğin tonal olması ile kendini gösterir. Batı müziğini kendi müzikleri olarak gören, özellikle batı toplumlarında tonalite, müzik kültürü yönünden birleştirici bir unsur olma özelliğine sahiptir. Türk müziğinin, dünya müzikleri arasında kendine has kimliğini göstermesi açısından makamsal yapıya sahip olması belirleyicidir ve makamsallık toplumun kültürel değerleri etrafında toplanması açısından da birleştirici özelliğe sahiptir (Kınık, 2011b, s. 456).

Bir ulusta, benzer kültürel unsurların yanı sıra, farklı kültürel unsurlar da bulunur. Yani ulus, kültürel anlamda -yalnızca- benzerlikler üzerine inşa edilebilecek bir kavram değildir. Dolayısıyla bir ulusun tamamının aynı estetik değerleri taşıyan bireyler topluluğu olma ihtimali söz konusu değildir. Çünkü ulus, yalnızca homojen bir kültürün yaşatıldığı bir ölçeğin çok ötesinde bir hacme sahiptir ve hiç bir ulusta bu anlamda kültürel bir homojenlik yoktur (Ersoy, 2014, s. 933).

Türklerde müzik, Türk tarihi kadar eskiye gitmektedir. Bazı tarih ve müzik bilim adamları en az 6000 yıldan beri devam eden bir Türk müziği tarihinden bahsetmektedir (Somakcı, 2003, s. 131). Türk halk şiiri halk müziği ile yürür. Söz musiki ile daha güçlü ve etkili olur (Bakırcıoğlu, 2007, s. 20).

Müzik sözlü kültür ürünlerinin hafızalarda yer edinmesini, kalıplaşmasını ve yayılmasını sağlayan en önemli unsurdur. Türklerde çok eskiden beri kam, baksı, ozanlar şiirlerini söylerken bunları saz özellikle kopuz eşliğinde terennüm ederler, bu durum dinleyici çevresinin, icra anında canlı tutulmasını, söylenenlerin tesirli olmasını sağlaması bakımından önemlidir (Azar, 2007, s. 130).

Türküler; toplumsal gerçeklikler, tarihi olaylar, kişisel aşk öykülerinin yanında; coğrafi ortamın farklı özelliklerinden etkilenen, deneyim kazanan insanların sesli düşünmelerinden başka bir şey değildir. Sesler, görsel maddi kültürel unsurlar kadar mekânın anlaşılmasında önemli bir yere sahiptirler (Uğur, 2015, s. 240).

Folklor ürünleri, âdeta bir canlı gibi var olduğu toplum içinde meydana gelen her türlü duruma ve farklılaşmaya ayak uydurarak, çoğu zaman da hiç fark ettirmeden, kendiliğinden değişime uğrayabilme imkân ve yeteneğine sahiptir. Birçok folklor

ürününü, işte bu tür üstün vasıflar sürekli kılmaktadır. Türk halk türküleri de her sözlü folklor ürünü gibi, hatta bu anlamda birçok folklor ürününden de daha güçlü imkân ve kabiliyetlere sahip olarak gelişmekte; başkalaşmakta; değişmekte ve ortama uyum sağlayarak varlığını sürdürmektedir (Güven, 2013, s. 145).

"Coğrafi konum (lokasyon), fiziki ve beşeri olayların mekânsal kalıbı veya nesnelerin mekândaki pozisyonudur. Müzik coğrafyası açısından coğrafi konum, müzik türünün ve bu çalışma açısından ise türkülerin, nerede ortaya çıktığını anlatmaktadır. Malatya türküleri, Aydın türküleri, Giresun türküleri, Akseki türküleri vb. buna örnek verilebilir. Coğrafyacı, lokasyonu toponimi adıyla da ifade etmektedir. Toponimi, yeryüzünün herhangi parçasına verilen ad olup, nerede sorusuna cevap oluşturmaktadır. Türküler açısından konuya bakılırsa, örneğin "Afiyon'un Ortasında Galesi" ile "Malatya'nın Eline Serin Dediler" türkülerinde olduğu gibi, içinde yerleşme adı geçen türküleri toponomik türküler olarak da değerlendirmek mümkündür" (Uğur, 2015, s. 244-245).

Türk kültür coğrafyası geleneksel halk müziği açısından oldukça renkli ve zengin bir yapı göstermektedir. Türkülerde müzik yani ezgi vazgeçilmez bir unsurdur. Türkülerde söz ve ezgi bir bütündür. Söylenen sözün, verilmek istenen duygunun etkisini, gücünü artırıcı bir unsurdur. Aslında ezgiler, bir milletin sözünden çok önce oluşturduğu kültürel unsurudur. Bu sebeple ezgilerin kökeni mitolojik devirlere kadar uzanır. Türk sözlü geleneğinin en canlı, en dinamik ürünleri diyebileceğimiz türküler, ezgileri olmadan bir anlam ifade etmez. Sözler türkünün beyni ise, ezgiler de kalbidir. İnsan ruhunu ifade ederken sözlerden daha vurgulu, daha etkili bir nitelik taşır.

Fiziki dünyada tükenmeyen şeylerden biri olan müzik, sözün hatırlanmasını sağlar, hafızalardaki yerini sağlamlaştırır. Sözel sanatsal bir performans olan türküler ezgilerle kulaktan kulağa yayılır ve nesiller boyu aktarılan ürünler haline gelir. Türkülerin sevilmesinde, yayılmasında ve icrasının sıkça yapılmasında ezgiler etkili olmuştur. Acıyı, sevinci, özlemi, umudu ezgiler aracılığıyla kendisini anlatmaya çalışır.

Türkülerin temel makamı 'Hüseynî' dir. Bununla birlikte hicaz, segâh, rast, karcığar ve uşşak makamlarına uyan türküler de vardır (Bakırcıoğlu, 2007, s. 77). Bununla birlikte İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Öğretim üyeleri Prof. Dr. Metin Karkın ve Derya Karaburun'un, "Malatya Yöresi Müziklerinin Kültürel Kimliği" isimli çalışmalarında Malatya türkülerinin yapı analizi yapılırken, türküler makamları bakımından da incelenmiş ve Malatya türkülerinin Uşak, Hüseyni, Muhayyer, Nikriz, Müstear makamlarında olduğunu tablo ile gösterilmiştir (Karkın ve

Karaburun, 2012, s. 111-113).

3.4.1. Malatya Türkü Söyleme Geleneğinde Kullanılan Çalgılar

"Ses, müziği oluşturan en temel unsurdur. Çünkü müziğin oluşması için ilk önce (organize edilmiş) seslere ihtiyaç duyulur. Bu sesleri üretebilmek için en temel araçlar, insan sesleri ve çalgılardır. Kaynağı bilinmeyen ve belgelenemeyen, ancak sıkça dillendirilen bir görüşe göre insanoğlu müziksel sesi elde etmek için önceleri kendi uzuvlarını, çevresindeki kimi maddeleri ve kendi sesini kullanmıştır" (Say, 2001, s. 181).

Tarih boyunca en ilkel topluluklardan en gelişmiş toplumlara kadar her toplumda müzik kültürel yansıtıcı olmuştur. Din ayinlerde, tören ve kutlamalarda müzik daima insan yaşamına eşlik etmiş, her ne amaçla olursa olsun müziğin gücünden yararlanılmıştır. İnsan hayatının vazgeçilmez bir parçası olan müziğin icrasında ilkel zamanlardan itibaren çeşitli şekillerde yapılan ve kullanılan basit müzik aletleri kullanılmıştır.

"Günümüzde ise müziksel sesi elde etmek için insan sesinin yanı sıra artık hem çok sayıda çalgı üretilmiş, hem de üretilmiş olan kimi çalgılarda yapısal değişimler/dönüşümler gerçekleştirilmiştir. Üretilen hemen her çalgı, üretildiği kültürel bağlam içerisinde biçimlenir. Türk müzik kültürü de kendi değerleri ekseninde çalgıları biçimlendirir/yeniden üretir" (Ersoy, 2012, s. 91-92).

Her bir halkın musiki medeniyeti, bu sırada musiki aletleri o halkın manevi kültürünün ayrılmaz parçasıdır. Aynı zamanda musiki kültürü o halkın tarihi geçmişi, adet ve ananeleri, estetik zevki ve istekleri ile ilgili değerli bilgiler vermekle birlikte, aslında onun bedii (sanatsal) bilincinin zenginliği, spesifik (çok özel) özelliği hakkında da çok şey söyleyebilir. Hiç kuşkusuz, bu sözleri halk musiki aletleri üzerine de söylemek mümkündür. Türk soylu halkların tarih boyu istifade ettiği onlarca halk musiki aletlerini gözden geçirdiğimiz zaman bir daha bu halkların zengin ve evrensel değere sahip bir musiki kültürü olmasına, aynı zamanda onların yüksek zevk ve isteklerine göre diğer kültürlerden ayrıldıklarına tanık olabiliriz (Bayramlı, 2014, s. 64).

Türk halk türkülerinin üç kıtada (Asya, Avrupa, Afrika) çok geniş coğrafyaya etki ettiği ve aynı zamanda bu coğrafyalarda yaşamış farklı kültürlerden etkilendiği, Türk topluluklarının yaşamış olduğu hemen her yerde, Türk halk türkülerine eşlik eden müzik aletlerinin aynısının ya da benzerlerinin arkeolojik verilerde ortaya çıkmasından

da anlaşılmaktadır. Bugünkü verilere göre Asya'nın kuzey hattında Çin'den başlayıp tüm Sibirya'yı geçerek Deşt-i Kıpçak denilen geniş düzlüklerden Avrupa içlerine kadar; güney hattında ise Anadolu'dan başlayıp Mısır, İran, Afganistan, Pakistan, Hindistan, Tibet ve Çin'e kadar uzanan çok büyük bir coğrafyada Türk halk ezgilerine eşlik eden çalgıların örneklerinin bulunduğu tespit edilmiştir (Güven, 2009, s. 22).

Çeşitli sanat ve müzik ansiklopedilerinde yer almış Türk soylu halklara ait çalgı aletlerinin listesi insanı hayran bırakmaktadır. Burada darp, nefes, telli, yaylı, parmakla çalınan (pizzicato) ve s. aletlere ait onlarca çalgıların olması bir daha bu halkların zengin musiki kültürüne sahip bir kadim tarihi olmasını göstermektedir. Bu çalgıların tasnifatına göz gezdirdiğimiz zaman her bir alana ait birkaç çalgı aletine rastlamak mümkündür. Beşer tarihinde böyle bir rengârenklik ve zenginlik diğer halkların musiki kültürlerinde nadir hallerde kendisini göstermektedir (Bayramlı, 2014, s. 64).

Türküler genellikle bağlama eşliğinde söylenmekle birlikte bölgelere göre başka sazlardan da yararlanılmaktadır. Mesela, Erzurum'da davul ve zurna, mey ve zilli tef; Artvin yöresinde akordeon ve koltuk davulu; Elazığ, Urfa, Mardin, Diyarbakır, Gaziantep üçgeninde keman, klarnet, cümbüş, kanun gibi klasik sazlar; Akdeniz bölgesinde klarnet ve kaşık, Karadeniz bölgesinde kemençe, sipsi ve tulum türkülere eşlik eden sazlardır (Bakırcıoğlu, 2007, s. 78).

"Yörelere göre farklı halk çalgıları ile icra edilen türküler, çalgı eşliği olmaksızın kolaylıkla çalınan ve söylenen bir ezgisel karaktere sahiptir. Bununla birlikte ülkemizde her yörenin kendine ait türküleri ile özdeşleşmiş çalgıları, türkünün icrasını yayılmasını daha etkin bir hale getirir. Örneğin Karadeniz türküsünde kullanılan kemençe veya Toroslarda çalınan kabak kemane türkülerin icralarındaki heyecanı dile getirir. Kültürlerin kaynaşması ve iç içe geçmesi ile birlikte yörelerin geleneksel kültürüne ait olmayan çalgılarla da icra edilebilen türküler, çalgı kullanımı bakımından halk kültürünün renkli bir formunu oluşturur" (Canbay, 2015, s. 674).

Türkülere eşlik eden müzik aletleri yerel özellikler de taşımakta, bu şekilde çeşitlenmektedir. Yöre insanın müzik aletinin üretiminde kullandığı malzeme, malzemeyi bir araya getiriş şekli bunu etkilemektedir. Bu müzik aletleri temelde yaylı, nefesli, vurmalı çalgılar olarak sınıflandırılabilmektedir. Malatya yöresinde türküler genellikle, bağlama, cura, dede sazı, cümbüş, tambura, keman, davul, zurna, kaval, tef, darbuka, klarnet, kaval ile çalınıp söylenmektedir. Bununla birlikte icra ortamında Malatya türkülerine en çok eşlik eden müzik aletleri bağlama ve cümbüştür.

Bunların dışında Türk halk geleneğinde yaygın olan bir uygulamayla türkülerin icrası sırasında özellikle vurmalı çalgılar yerine mutfak eşyalarının da kullanıldığı görülmektedir. Bu aletler özellikle kadınların kendi aralarında gerçekleştirdiği toplantılarda sıkça kullanılmaktadır. Halk sanatında yerini alan bu eşyalar leğen, tepsi, çay bardağı, kaşık, yörede hülbük denilen ahşap bir ölçü kabı olabilmektedir.

3.4.1.1. Ritim Çalgıları

Perküsyon ya da vurmalı çalgılar, elle ya da herhangi bir araçla çalgının dış yüzeyine vurulması sonucu sesler elde edilen müzik aletleridir. En eski çalgılar bu gruba dâhil edilebilir. Başlıca ritim çalgıları davul, tef, nağara, bendir, dümbelek, vb. olmakla birlikte yine yörelere göre çeşitlilikler olmaktadır. Bunlardan özellikle davul hemen hemen tüm kültürlerde kullanılmakla beraber Türkler için özel bir müzik aleti olmuştur.

Görüşme yaptığımız kaynak kişilere göre Malatya çalgı aletleri ritim esaslıdır. Tef, darbuka esastır, gelenekte başlangıçtan itibaren vardır, keman, cümbüş, tambur ise sonradan geleneğe dâhil olmuştur (K. 51, K. 70).

3.4.1.1.1. Darbuka

"Gövdesi alüminyum ya da topraktan yapılan, dibine ince bir deri geçirilmiş, ağzı geniş bir müzik aracıdır. Gövde içi ağaç veya metalden olup deri vidalar yardımı ile gerdirilir, daha önceleri kadınlar tarafından kullanılan bu çalgı bugün TSM ve THM de yaygındır" (Ay, 2013, s. 97). Darbuka yörelere göre dümbelek, deplek, dönbek gibi çeşitli isimler almaktadır.

- Darbuka önceden Küpçü Pazarı'ndan alınırdı. Malatyalı Ermeni ustalar yapardı. Önceden çömlekten olurdu, sonraları alüminyum ve bakır darbukalar kullanılmaya başladı. Günümüzde kullanılanlar arasında demir döküm olan darbukaların sesi daha iyi çıkmaktadır. (K. 51).
- Önceleri darbukalar kilden, çamurdan yapılırdı. Sonraları bakırdan, pirinçten üretilmeye başladı. Günümüzde bunlar kullanılmaktadır. İkisinden çıkan ses de çok farklıdır (K. 53).
- Darbuka avuç, parmak ve tırnakla ayakta veya oturarak çalınır. Türkülerin ritmini belirlemede darbuka yönetici bir müzik aletidir (K. 51).

3.4.1.1.2. Davul

"Çember biçiminde, enli bir kasnağın iki yanına deri gerilerek yapılan, tokmak ve çubukla çalınan çalgıdır. En eski Türk meydan çalgısıdır. Türkler tarafından bütün dünyaya yayıldığı bilinmektedir. Genellikle zurna ile birlikte çalınır, halk oyunlarının değişmez eşlik çalgısıdır. Büyük, orta ve cura davul olarak üç grupta toplanır. Bölümler; kasnak-deri-deri çemberi-kaytan veya sırım-askı kayışı-tokmak ve çubuktur" (Ay, 2013, s. 96).

Vurmalı sazlarımızın başında gür sesiyle davul gelmektedir. Kaynağı Orta Asya olup Selçuk Türkleriyle Anadolu'ya gelmiş, Osmanlılardan da Avrupa'ya geçmiştir. Davulun ölçüleri çeşitli yörelere göre değişiktir. 25-30 cm'den 75-80 cm'e kadar değişir. Büyük davulların tokmak ve çomak (metçik) denilen araçlarla çalınmasına karşılık Kars yöresinde görülen küçük davullar koltuk altına alınarak parmaklarla çalınır" (Özbek, 1994, s. 92-93).

"Çeşitli Türk topluluklarında 'tüngür' adıyla da bilinen davul, Türklerle ilişkide bulunan birçok toplulukta da önemli bir müzik aleti olarak kullanılmış ve kullanılmaya da devam etmektedir. Bir meydan sazı olan davul (tüngür), Şamanların (kamların) çeşitli ritüeller esnasında (ayin, şölen, merasim, yücelme, büyü, kehanet vb.) melodiyle terennüm ettiği şiirlere eşlik eden vazgeçilmez müzik aleti idi. Bu saz, o günlerden bugünlere gelene kadar değerinden hiçbirşey kaybetmeden bir meyda sazı olarak halk oyunlarına, türkülere ve çeşitli eğlencelere eşlik etmeye devam etmektedir " (Güven, 2009, s. 27).

Türk müzik kültürü tarihinde davulun çok özel bir yeri vardır. Savaşta, dini ayinlerde, tören ve kutlamalarda sıkça kullanılan önemli bir müzik aleti olmasının yanı sıra şamanlar tarafından hastalıkların tedavisinde de kullanılmış olması dikkat çekicidir. Somakcı bu durumu şöyle açıklar: "*Şaman her şeyden önce kendine özgü tekniğiyle, ruhu göklere yükselten veya yer altına indiren bedenin vücuttan ayrıldığını hissettiren bir trans (aşkın) ustasıdır. Kendisi davul çalarak ruhları hükmü altına alır, ölülerle, şeytanlarla, cin ve perilerle irtibat kurarak hastalara şifa dağıtırdı*" (Somakcı, 2003, s. 133).

Türk kültürünün en eski vurmalı çalgısı biri olan davul, Malatya yöresinde çokça kullanılan ve özellikle zurnayla birlikte düğünlerin vazgeçilmezi olan bir enstrümandır. Davul kasnak ve kasnağın üzerine gerilen deri parçasından oluşmaktadır. Bu iki temel parçanın malzemesi yapan kişinin üretiminde tercih ettiği malzemeye göre değişir.

Yörede çokça kullanılan davulların kasnakları ağaçtandır. Bu ağaç malzeme için de en çok ceviz ağacı kullanılmaktadır.

Davulun çıkardığı ritmi belirleyen yardımcı malzemeler ise tokmak ve çubuktur. Yörede kullanılan davulun tokmağı ve ince değnek yaklaşık 50 cm'dir. El işi olan örgüden yapılmış bir askı ile boyuna geçirilir. Önceleri oldukça kaliteli malzeme ve işçilikle yapılan ve oldukça büyük olan davullarda deri malzeme olarak genellikle dana derisi, ince değnek için ise kayısı ağacı kullanılmıştır. Günümüzde dana derisi yerine plastik malzeme kullanılmaktadır. Yine önceleri çalgıcılar kendi davullarını kendileri yaparlarken günümüzde hazır davulları alıp kullanmaktadırlar.

Davulcu davulu ile ne kadar yüksek ses çıkarabilirse o oranda yetenekli olduğu düşünülür. Davulu yüksek sesle çalabilmek, bunun için de iyi bir davulcu olmak gerekir. Davul diğer ritimli çalgılar gibi ortamın coşkusunu belirleyebilecek bir güce sahiptir.

Davul düğün etrafında gerçekleştirilen eğlencelerin temel çalgısıdır. Gelin getirmede, çeyiz götürmede, halay çekerken vb. zamanlarda kullanılır. Türkü söylenen her ortamda davul bulunmaz. Özel günlerde kullanılır (K. 49). Yörede davul çalan kimselerin çoğu aileden gözlem yoluyla öğrenmiştir ve bir meslek olarak da bu işle uğraşmakta ya da asıl mesleklerinin aynı sıra bu işi de icra etmektedir.

3.4.1.1.3. Def/Deblek

Deblek, Yörük kadınlarının çalgısıdır. Testi toprağından yapılıp, üzerine ince hayvan derisi ya da işkembe gerilir (Ay, 2013, s. 96). "Türk Halk Müziği'nde önemli bir rol oynayan deblek, çeşitli yörelerde çeşitli adlarla kullanılır. Resmi olarak darbuka diye Arapça bir sözle adlandırılmıştır. Bunun yanı sıra en çok ve çeşitli şekillerde kullanılanına da deblek adı verilmiştir" (Reinhard ve Reinhard, 2007, s. 66).

Def için davulun küçük ve açık şekli denilebilir. Benzer bir düzenekle yapılmıştır. Küçük bir kasnağa gerilmiş deri ile yapılmış bir vurmalı çalgıdır. Bazen defin kasnağının üzerine açılan deliklere geçirilen ve pirinçten yapılmış zillerin de eklendiği ve çıkan sesin çeşitlendirildiği gözlenmektedir. Yörede defe *deblek* denmektedir.

Yörede def daha çok kadınlar arasında yapılan eğlence amaçlı toplantılarda, kına gecelerinde kullanılmaktadır. Bununla birlikte defin en çok kullanıldığı icra ortamı kadınlar arasında gerçekleştirilen tarikat toplantılarıdır. Bu toplantılarda def çalınıp

ilahiler söylenir ve toplantıya katılanlar bu şekilde coşar. Aynı zamanda erkeklerin kendi aralarında düzenlediği eğlencelerde de diğer birçok müzik aletinin yanı sıra kullanıldığı az da olsa görülmüştür. Eğlence ve toplantılarda deblek kullanan kişi icrayı yöneten kişi konumundadır. Söylenecek türküyü, türkünün ritmini belirler.

3.4.1.1.4. Leğen-Bakraç-Tepsi

Halkın eğlence geleneğinde yer alan ve vurmalı müzik aletleri yerine kullanılan pek çok araç gereç vardır. Bu eşyalar arasında en çok kullanılanlar leğen, bakraç, tepsi, çay bardağı, kaşık ve yörede hülbük denilen bir çeşit ahşap bir ölçü kabıdır.

"Kadınlar arasındaki eğlencelerde kapların, birbirine ya da elle vurularak ritim aracı olarak kullanılması şeklinde çalınan ezgilere 'dımıdan havaları' adı verilmiştir" (Ay, 2013, s. 97).

Kadınlar yörede özellikle kına törenlerinde söylenen türkünün ritmini tutmak amacıyla bakır tepsilere vurarak türkü söylemektedir. Türküyü söyleyen ve ritmi tutan kişi törendeki eğlencenin akışını sağlayan kişidir (K. 52).

3.4.1.2. Üflemeli Çalgılar

Türk halk müziğinde kullanılan nefesli ya da üflemeli çalgılar grubuna zurna, kaval, ney, çifte, tulum, çığırtma, sipsi gibi müzik aletleri dâhildir.

3.4.1.2.1. Dilli Düdük

Ağaçtan yapılan bir çeşit üflemeli çalgıdır. Yörede daha çok çobanlar tarafından hayvan sürülerini yönlendirmede kullanılır ve hayvan otlatırken geçirilen zamanlarda söylenen türkülere eşlik eden bir çalgıdır. Üflemeli çalgıları çalan çoğu kişi işe genellikle dilli düdük çalarak başlamıştır. Yörede özellikle çocuklara oyuncak olarak da yapılmaktadır.

Usta-çırak ilişkisi içerisinde öğrenilen dilli düdük geleneksel çalgılardan biridir (K. 31). Söğüt ağacının taze dallarında da yapılabilen dilli düdük en güzel dut, erik ve ardıç ağacından yapılır. Özellikle ardıcın damarından yapılan dilli düdük çok güzel ses çıkarır. Yörede kullanılan dilli düdük 32 cm'dir. Hafif ve daha derin bir duygu ile ses verir (K. 8, K. 31). Önceleri müzik aletleri başka memleketlerde yapılır, yöreye getirirlerdi. Özellikle Tokat'a, Gaziantep'i gidilir, oradan alınırdı (K. 31).

3.4.1.2.2. Kaval

Türk halk ezgilerine nefesli olarak eşlik eden en önemli saz şüphesiz ki ‘kaval’dır. Tarihin en eski çağlarından bugüne kadar hem Türk topluluklarının yoğun yaşadığı hem de Türklerin zaman içinde hâkimiyet kurdukları coğrafyalarda halk ezgilerine en sadık müzik aleti olarak tanınmaktadır. Bugün birçok milletin, değişikliğe uğratıp geliştirerek müzik icralarında kullandığı kaval, Türk topluluklarında çok eski tarihi seyrini takip ederek bugün bile hayli etkin olarak kullanılmaya devam etmektedir (Güven, 2009, s. 27).

Kaval, “Çobanların çaldığı yumuşak sesli, perdeli, büyük düdüktür. İlk nefeslidir, boyları 30-80 cm arasında değişmektedir. Kamıştan, kemikten ve metalden yapılır. Erik ağacından yapılanı makbuldür. Dilli ve dilsiz olarak ikiye ayrılır. Üstte 7, altta 1 delik olup, 2. 5-3 oktav ses sahası vardır. Dilli ve dilsiz kaval diatonik perdeli ve kromatik perdeli olarak iki şekildedir“ (Ay, 2013, s. 98).

Dilli kavalın içerisinde bir düdük bulunurken, dilsiz kavalın içi boştur. Türk müzik kültürü içerisinde farklı şekilleri mevcut olan kavalın, Malatya yöresinde en çok dilsiz olanı kullanılmaktadır.

- Kaval en çok çalınan nefesli sazdır (K. 34, K. 35, K. 36).
- Metal, ahşap malzemeden yapılabilir. Yörede en çok kayısı ağacı kullanılarak kaval üretilir. Sakız ağacından yapılan bir kılıfın içinde saklanmaktadır (K. 31, K. 32, K. 53).
- Metalden yapılan dilsiz kaval da 69-70 cm’dir ve yörede en çok kullanılan müzik aletlerindendir. (K. 31).
- Kaval çobanın sazıdır (K. 32).
- Kaval yumuşak sesi ile hayvanları sakinleştirmek ve onları bir arada tutabilmek amacıyla çalınır (K. 31).
- Müzik aletleri önceden çok kıymetliydi. Bir dişi kuzuya bir kaval alınırdı. O müzik aletine de gözü gibi bakılır, nesilden nesile miras olarak saklanırdı (K. 31).
- Dilsiz kavalın çalınışı dilli kavala göre daha zordur. Ancak maharet çalan kişidedir, çalan kişi güzel çalıyorsa dilli kavaldan da çok güzel ses çıkarılır (K. 31).

3.4.1.2.3. Klarnet

"Tahtadan, maden perdeli, orkestrada önemli yeri olan, 18 perdelik bir üfleme çalgıdır. Ülkemize gelişi 1825 yılındadır. Perdeleri metaldir, abanozdan yapılanlar makbuldür. Birbirine ekli 5 parçadan oluşur: Bek (kamış takıp üflenen kısım), barille (ikinci kısım), medium (üçüncü kısım), salomo (dördüncü kısım), pavıllon-kalak (beşinci kısım. Sol klarnet Türk müziği icrasında kullanılmaktadır. Halk müziğinde ve sanat müziğinde, halk oyunlarında yaygın olarak kullanılan bir çalgı olup 'gırnata' olarak adlandırılmaktadır" (Ay, 2013, s. 99).

Metal ya da ahşap malzemeden üretilen klarnet Malatya geleneksel müziğine sonradan dâhil olmasına rağmen önemli bir yeri olan müzik aleti olmuştur. Ahşap malzemeden üretilen klarnet için seçilen malzemenin çok dayanıklı ve çok sert olması gerekir. Klarnetin Elâzığ müzik kültürünün etkisiyle de Malatya'ya geçmiş olduğu söylenmektedir (K. 65). Klarnet özellikle yörede merkez kültüründe ve Arapgir müzik kültüründe çokça icra edilmektedir (K. 54, K. 55, K. 56).

3.4.1.2.4. Sipsi

"Ege ve Güneybatı Anadolu'nun yaygın bir halk çalgısı olan sipsi 17-18 cm boyunda kesilmiş bir su kamışı ile ağzına takılan cukcuktan ibarettir" (Özbek, 1994, s. 91-92).

Yörede çokça kullanılmamasına rağmen istisnai durumlarda, daha çok eş-dost toplantılarında, erkekler arasında düzenlenen eğlencelerde sipsi de çalınmaktadır Yaklaşık 22 cm olan sipsiyi çalan kişiler kendisi yapmaktadır (K. 31). Sipsi genellikle uzun havalara eşlik etmektedir ve yöreye has bir kullanımı vardır. Yüksek frekanslı, ince bir sesle çalınmaktadır.

3.4.1.2.5. Zurna

Nefesli sazlarımızın en yaygını zurnadır (Özbek, 1994, s. 91). "Keskin bir ses çıkaran, çoğu zaman davulla ya da dümbelekle birlikte çalınan nefesli bir çalgıdır. Orta Asya kökenlidir, genellikle davul eşliğinde çalınır. Kaba-orta-cura zurna olarak üç gruba ayrılır. Üstte 7, altta 1 delik vardır, 1,5-2 oktav ses sahası vardır, erik ağacından yapılanı makbuldür. Zurna 4 kısımdan oluşur; gövde-tepe ve nazik-avurtlak veya tablu-kamış" (Ay, 2013, s. 98).

Davulla birlikte icra edilen ve düğünlerin baş çalgısı olan zurna düğün etrafında gerçekleştirilen tüm eğlence ve etkinliklerde yer almaktadır. Yörede kullanılan zurna 30-35 cm arasındadır, el işçiliği ile üretilmekte ve kayısı ağacından yapılmaktadır. Kullanan kişiler kendi zurnasını kendisi yapmaktadır (K. 31). Yörede icra edilen uzun hava ve kırık havalarda, daima davulla, bununla birlikte türkülerin bazı yerlerinde solo olarak icra edilmektedir.

3.4.1.3. Yaylı Çalgılar

Telli çalgı grubu içerisinde yer alan yaylı çalgılar, tarihsel gelişim süreci içerisinde çok farklı formlar ve adlar alarak dünyaya yayılmışlardır. Müzik aletleri içerisinde önemli bir yeri teşkil eden bu çalgı grubunun en temel özelliği; icrasının yay ile (arşe) yapılıyor olmasıdır. Yaylı çalgılar kendi içerisinde icra tekniği bakımından iki farklı grup bulunmaktadır. Birinci grubun icrasında, teller parmağın uç kısmıyla ses tahtasına (tuşe) doğru itilerek, sıkıştırılmakta ve sesler elde edilmektedir. İkinci grupta ise diğerinden farklı olarak çalgının tellerine yandan veya alttan tırnakla dokunularak icra gerçekleştirilmektedir. İkinci grup çalgıların sap üzerindeki tel yüksekliği (tuşe ve tel arasındaki mesafe) 1 cm civarından başlayıp, 4-5 cm.ye ulaşabilmektedir. Bu mesafe icracıya tellere yandan ve alttan tırnakla dokunabilme imkânı sağlamaktadır. *Tırnak tekniği* olarak isimlendirebileceğimiz bu icra tarzından insan sesine yakın, mistik ve farklı bir tını elde edilebilmektedir. Bu teknikte icra edilen çalgılar *tırnak yaylıları* olarak ifade edilmekte ve böylece bütün yaylı çalgılar içerisindeki özel ve farklı konumları belirtilebilmektedir (Deligöz, 2014, s. 142).

İlkçağ medeniyetleri yaylı saz kullanmamışlardır. Yaylı saz Asya'dan Selçuklular vasıtasıyla Anadolu'ya oradan da Avrupa'ya geçmiştir (Özbek, 1994, s. 91). "Köklü bir müzik kültürüne sahip olan Türk dünyası içerisinde çok sayıda yaylı çalgı bulunmaktadır. Geniş bir coğrafyaya yayılan bu çalgılar içerisinde, tırnak yaylıları önemli bir yer tutmaktadır. Türk dünyası tırnak yaylıları ve bunların yayılma alanlarına bakıldığında; ikili (Altay), ıkh-ıh (Hakasya), igil (Tuva), bızaançı (Tuva), kılkopuz-kobız (Kazakistan ve Karakalpakistan Özerk Cumhuriyeti), kauş (Gagauz Özerk Bölgesi), klasik kemençeİstanbul kemençesi (Türkiye), tırnak kemane (Türkiye) ve heğit-eğit (Türkiye) gibi çalgıların olduğu görülmektedir" (Deligöz, 2014, s. 142).

Malatya yöresinde en çok kullanılan yaylı çalgılar; bağlama, cura, cümbüş, tambur, kemandır. Ayrıca çok sık olmamakla birlikte merkez kültüründe udun da

türkülere kimi zaman eşlik ettiği gözlenmiştir. Aşağıdaki bölümde bu müzik aletleri hakkında bilgi verilmektedir.

3.4.1.3.1. Bağlama

Türküler, milletimizin içini döktüğü en samimi söyleyişlerdir. Kültürümüzün en güzel kaynağını oluşturan türkülerin ezgileri, insanımızın sevgisini, sevincini, acısını, ayrılığını, hoşgörüsünü kısaca Türk insanına ait bütün özellikleri samimi bir şekilde dile getirir. Yüzyıllar boyu birçok acıyı yüreğinde yaşayan insanımızın acılarını dile getiren, hüznünü ahenkleştiren türkülerimizi ona ezgi veren milli musiki enstrümanımız olan saz ile birlikte düşünürüz. Saz bütün sadeliğiyle yüzyıllar boyu ozanların elinde kopuzken aşığın elinde saza dönüşmüş ve insanımızın elinde, onun yüreğinin tercümanı olmuştur (Özcan, 2004, s. 23).

Türklerde telli çalgıların en eskisi bağlamadır. İlkçağda kopuzlar, ortaçağda tanbur, tar ailesi, şudurgu, ravza (ırızva) sonraki yüzyıllarda bağlama ailesi (bozok, şarkı, karadüzen) olarak kullanılmıştır (Somakcı, 2003, s. 132). Türk halk türkülerine eşlik eden en önemli çalgı aleti kopuzdur (bağlama). Mevcut belgelere göre Türklerin müzik eşliğinde en sık kullandığı çalgının kopuz olduğu bilinmektedir. Bu müzik aleti, değişik mekân, zaman ve topluluklarda farklı adlarla zikrediliyor olsa da bugün bile çok değişik ebatlarda ve biçimlerde Türklerin yoğun olarak yaşadığı hemen her yerde kullanılmaya devam etmektedir. Bu sazın yaşadığı yer ise Türk halk ezgileri de yaşama alanı bulmaktadır (Güven, 2009, s. 27). Şüphesiz bilinen en eski sazımız, Dede Korkut'un boy boylayıp, soy soyladığı 'Dedem Korkut Kopuzu'dur. Hikâyelerin on dokuz yerinde 'kolca kopuz', 'kurulıca kopuz', 'alça kopuz' gibi ifadelerle anılır (Tokel, 2012, s. 9).

Türk müzik aletleri ve bazı makamların (küylerin) ortaya çıkışıyla ilgili efsanelerde, Korkut Ata adı öne çıkmaktadır. Korkut Ata, Kazak ve Kırgız şamanlara kopuz çalmayı ve şarkı söylemeyi öğreten ilk şamandır. O, bütün kopuzcuların atasıdır. Kazaklar arasında yaygın olan inanışa göre bakşıların koruyucusu ve ilk bakşı Korkut Ata'dır. Ozanlık, bakşılık geleneğini sürdüren daha sonraki ozan ve bakşılar, Korkut Ata'yı üstat ve sanatlarının ilk kurucusu, öğreticisi olarak kabul etmişlerdir (Açа, 2000, s. 45).

Tarihi çalgımız olan saz; Oğuz Türkmen boylarının Korkut Ata (Dede Korkut)'dan devralıp kutsal bir emanet gibi konup göçtükleri yerlerde yanlarından

ayırmayarak at sırtında Anadolu'ya getirdikleri ve o gün bugündür ellerinde ve gönüllerinde taşıdıkları bir çalgı olarak, özellikle Türkmenler, Yörükler arasında yüzlerce yıldır saygıyla çalınır. Bir bakıma saz, Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya getirdikleri bütün bir tarih, kültür, medeniyet ve zihniyetin ana taşıyıcı unsurudur (Tokel, 2012, s. 9).

"Orta Asya döneminde kullanılan kopuz veya saz tedavi edici, iyi ruhları çağıran, kötü ruhları kovan önemli bir çalgı olarak kullanılmıştır (Somakcı, 2003, s. 133). On dördüncü yüzyıla kadar bağlamada tel yerine at kuyruğu kullanılmış, bu yy.'dan sonra maden teller yapılmıştır. Büyük Osmanlı Tarihi yazarı Hammer, maden tellerin Avrupa'ya Türkler tarafından tanıtıldığını yazmıştır (Uğurlu, 2009, s. 162).

Ragıp Gazimihal, Hafız Derviş Ali Çengi adlı bir yazarın 16. yy. sonunda Şeybâniler sarayında yazdığı bir musiki risalesinde; Türklerin eski ve ünlü sazı olan kopuzun Celayer Hanedanından Şeyh Üveys Bahadır Han zamanında (1356-1374) 'orzan' adlı bir çalgıdan alınarak ıslah edildiğini ve 'ozan'ın Oğuzlar arasında eskiden beri pek meşhur olup kahramanların mücadeleden evvel hep yanlarında gezdirdikleri bu çalgıyı çaldıklarını, bunu çalmayı bilmeyenleri yabancı sayıp şehirden kovduklarını aktarmıştır (Gazimihal, 1975, s. 46).

Bağlama halk müziği geleneğinde önemli yere sahiptir ve ona diğer müzik aletlerinden farklı bir değer verilmiştir. "Sazın eşref-i mahlukat olan insana benzetilip sapının baş tarafına kaş, burgulara kulak, sapına kol, tanbura kısmına gövde, yüz kısmına göğüs ve ses deliğine göz denilerek insana ait uzuvlara teşmili, saz ile son derece insani bir dil ve üslupla konuşma ve dertleşmenin çok yaygın olması, sazın ve türevleri olan çalgıların dini, toplumsal ve kültürel hayatımız içerisinde sıradan bir müzik aleti olmayıp 'kutsal' bir varlık olarak görüldüğünün kanıtlarındandır (Tokel, 2012, s. 21).

En yaygın ana çalgılardan biri olan bağlamanın, kendi içinde çokseslilik vardır ve uzun süre sıkılmadan dinlenebilir. Ülkemizin her tarafında asırlardan beri kullanılan, solist bir çalgıdır. Form boyu 42 cm, sap boyu 55 cm, tel boyu 88 cm'dir. İcrada sağlıklı akort, tavra uygun icra, temiz baskı, yorum, yöreye uygun düzen çok önemlidir (Ay, 2013, s. 95).

"Bağlamanın teknesinde abanoz, akçaağaç, ardıç, armut, ceviz, çınar, dişbudak, erik, dut, gül, gürgen, ıhlamur, iğde, karaağaç, kavak, kestane, maun, paduk, pelesenk, porsuk, turunç ve vengi gibi ağaçlar kullanılmaktadır. Ses tablasında ladin ve köknar, yanak kısmında abanoz, ardıç, ceviz, dut, gürgen, ıhlamur, kestane, meneviş, maun,

tarak (tel takacağı) kısmında akçaağaç, ardıç, badem, ceviz, gürgen, kayısı, şimşir, sapında akgürgen, akçaağaç, ceviz, gürgen, ıhlamur, burguluklarında ceviz, gürgen, burgularında akgürgen, ceviz, erik, kayısı, şimşir, eşiğinde ise akçaağaç, ardıç, ceviz, gürgen ve kayısı ağaçları tercih edilmektedir" (Işık ve Uslu, 2012, s. 29-30).

Malatya yöresinde en çok kullanılan yaylı çalgı bağlamadır. Erkekler arasında yapılan toplantılarda bağlama yegâne müzik aleti olmaktadır. Bu özel toplantılarda birden fazla bağlama ve bağlama çalan kişi bulunsa da türküler genellikle tek bir bağlama eşliğinde icra edilmektedir.

- Yörede bağlamaya dandıra / dambıra adı verilmektedir (K. 6).
- Bağlama pençe tekniği yani şelpe ile mızrap kullanmadan pençe vurarak çalınır (K. 24, K. 34, K. 35, K. 36, K. 50).
- 12 perdeli bağlama, kara düzen çalma vardır. Bağlamalar Sinemil yöresinde yapılır, el işçiliği ile üretilir. Yörede kullanılan bağlamalar buradan getirilir (K. 34, K. 35, K. 36).
- Yörede kullanılan iki tür saz vardır. Birincisi balta sazdır. Bu bağlamanın teknesi alta doğru keskin bir şekilde sivrilip balta şeklini andırdığı için balta saz ismiyle adlandırılmıştır. Bu bağlamanın diğer bir adı da dede sazıdır. Dede sazı denilmesi dedeler, zâkirler tarafından Alevi geleneğinde çokça kullanılmasındandır (K. 34, K. 35, K. 36).
- Arapgir'de bağlama genellikle dut ağacından yapılır (K. 54).
- Dut ağacı, ardıç ağacı, kestane ağacı, kayısı ağacı, gürgen ağacı, erik ağacı ve akasya ağacından bağlama yapılabilir. Ancak en iyi bağlama erik ağacından yapılandır. Çünkü erik ağacı çürüme yapmaz, dayanıklıdır, şeklinde zaman içerisinde eğrilme olmaz. En azından bağlamının kollarını erik ağacından yapmak gerekir. Bağlamanın kolu bağlamanın teknesine göre yapılır. Büyüklüğü değişir (K. 58).
- En iyi bağlama dut ağacından yapılır. Dut ağacından yapılan bağlamanın sesi daha güzel çıkar. Önceleri çalmaya meraklı kişiler bağlamalarını da kendileri yapardı, ancak şimdilerde dışarıdan alınıp getirilir (K. 53).
- Bağlamanın mızrabı kiraz sapından, kiraz ağacının kabuğundan yapılır (K. 46).
- Kalıp ezgilerle çalınan deyiş, düvazimam ve semahlar dede sazı olmadan

icra edilmez. Bu türden yani ayin-i cemlerde dede sazı ile çalıp söylenen ve yerel ağızdan farklılık gösteren türkülere dede makamı adı verilir (K. 3).

- Bağlama yere konmaz, herhangi bir yere gelişigüzel bırakılmaz. Duvara asılır. Onun kutsal olduğu düşünülür (K. 53).

3.4.1.3.2. Cura

"İki ya da üç telli bir halk sazıdır. Tambura ailesinin en küçük sazıdır (Ay, 2013, s. 96). " Yörede bağlamanın yanı sıra çokça kullanılan ikinci sazdır. Cura da tıpkı bağlama gibi pençe tekniği ile çalınır ve türkülere eşlik eder.

3.4.1.3.3. Cümbüş

Zeynel Abidin Cümbüş tarafından geliştirilen ve telli çalgılar grubuna giren cümbüş Malatya'nın türkü icra geleneğinde en çok kullanılan çalgı aletlerindendir. Sap ve gövde şeklinde iki ana ve birbirinden ayrılabilen yapıdan oluşturulmuştur. Gövde kısmı metalden, telleri çelikten yapılmış, perdesiz bir müzik aletidir. Cümbüş yöreye özgü bir nitelikte ve vuruşları güçlü bir şekilde çalınarak yapılmaktadır. Cümbüş genellikle usullü ezgilerle söylenen türkülere eşlik etmektedir (K. 46).

3.4.1.3.4. Tambur

Uzun bir sap ve yuvarlak bir gövdeden oluşan tambur mızrapla çalınmaktadır ve mızrapla vuruş tekniği diğer tellilerden farklıdır, tambura dik bir şekilde vurulur. Klasik Türk müziğinde daha çok kullanılmasına rağmen Malatya halk kültüründe özellikle merkez müzik kültüründe tamburun oldukça yaygın bir kullanımı vardır.

- Malatya'nın merkez kültüründe tambur en önemli müzik aletidir (K. 65).
- Tambur bağlama da denilen tambur için daha sert kabuklu ağaçlardan mızrap yapılır. Tambur yörenin ses gücüne, söyleme özelliğine daha yatkın bir müzik aletidir (K. 46).
- Erkekler arasında düzenlenen içkili âlem denilen toplantılarda çokça çalınır (K. 9, K. 10, K. 53).

3.4.1.3.5. Keman

"Çenenin altına dayayarak yayla çalınan dört telli bir çalgıdır. En yaygın uluslararası bir çalgıdır. Her tür müziğin içine adapte olabilmiştir. Solo, orkestra ve oda müziğinde çok önemli olan keman; klasik müziğimizde ve halk müziğinde de yaygındır. Yay ile çalınır" (Ay, 2013, s. 100).

Yaylı çalgılar kadim Türk tarihinin müzik kültüründe de oldukça geniş yer bulmaktadır. Bazı kaynaklarda Oğuz kemençesinden geliştirildiği anlatılmaktadır. Genellikle klasik Türk müziğinde icra edilen keman insan ruhunu derinden etkileyen sesiyle kimi zaman türkülere de eşlik etmektedir. Malatya müzik kültüründe özellikle merkez ve çevresinde icra edilen türkülerde ve genellikle erkekler arasında düzenlenen eğlence amaçlı toplantılarda keman sıkça kullanılmaktadır (K. 7).

3.5. Malatya Türkülerinin Karşılıklı İcra Unsuru

Karşılıklı türkü söyleme çok eskilere uzanan bir geleneğin icrasıdır. Önceleri karşılıklı şiirler söylenerek yapılan atışmalar, bu sözlere eklenen ezgilerle birlikte atma türkü söyleme geleneğinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Karşılıklı türküler, iki kişinin ya da iki grubun karşılıklı olarak birbirleriyle şiir aracılığıyla diyalog kurarak söyledikleri ezgili ürünlerdir.

Yörede karşılıklı türkü söyleme geleneği vardır ve buna koş etmek denir (K. 15, K. 19). Koş edilen icra ortamı düğünler olabileceği gibi yas törenleri de olabilmektedir. Bu sözcük eski kültürümüzde koşuğun karşılığı olarak kullanılan koşma kavramıyla ilişkilendirilebilir. Sözcük Kaşgarlı'nın sözlüğünde türkü düzmek, türkü söylemek anlamına da gelir.

Malatya türkü söyleme geleneğinde karşılıklı türkü icrası, atma türkü söyleme geleneği günümüze örnekleri az olmasına rağmen vardır. Özellikle bu gelenek kadınlar tarafından sürdürülmektedir. Kınalarda kadınlar arasında atışma şeklinde karşılıklı türküler söylenir. Buna ek olarak kadınlar ve erkekler arasında düğünlerde karşılıklı halay çekilirken atma türkü söylenir. MT-212, MT-216, MT-273 bu türden karşılıklı söylenen türkülere örnek olarak gösterilebilir.

Türkülerde karşılıklı icra eğlence amaçlı yapıldığından atma türküler kırık hava şeklinde okunmaktadır. Gruplar arasında söylenen sözler ortamın coşkusunu, eğlencesini artırır. Özellikle dinleyiciler bu türden türkülerle daha çok eğlenmektedir. İcra ortamında hareketli türkülerin ardı ardına söylenmesine vesile olmaktadır.

3.6. Malatya Türkü Söyleme Geleneğinin Değerlendirilmesi

Tarih sahnesinde çok eskiden beri var olan ve dünya üzerinde pek çok coğrafyada yaşam süren Türklerin müzik kültürünün çok zengin olması kadar olağan bir durum yoktur. Bu zenginliğin bir parçası da Malatya halkı tarafından yaşatılan türkü söyleme geleneğidir. Malatya yöresinde yüzyılların üzerinde etki bıraktığı, değiştirdiği zenginleştirdiği bir türkü söyleme geleneği vardır. Bu bakımdan Türkiye sahası türkü söyleme geleneği içerisinde özel bir yere sahiptir.

Malatya türkülerinin icra ortamı son derece çeşitlidir ve türkü söyleme geleneği de bu ortama göre şekillenmektedir. Türkü söyleme sebepleri ya da söylemeye vesile olan olaylar türküyü ortaya çıkaran sebepler kadar fazladır. Halk sanatı içerisinde bu geleneğe eşlik eden pek çok uygulama ve adet vardır. Doğumdan ölüme kadar hayatın tüm geçiş dönemlerinde ve bu süreç içerisinde gerçekleştirilen tüm tören ve eğlencelerde birey ve topluluk olarak insanın var olduğu her yerde türkünün vazgeçilmez bir yeri ve önemi vardır.

Türküler başlangıçta başka bir amaçla, farklı icra ortamlarında söylenerek ortaya çıkmasına rağmen günümüze kadar uğradığı değişimlerle farklı amaç ve icra mekânlarında söylenmeye başlamıştır. Örneğin 'Dut ağacı dut verir' sözleriyle söylenen türkü, bir iş türküsüyken günümüzde erkekler arasında gerçekleştirilen toplantılarda icra edilmekte, eğlence amaçlı söylenmektedir.

Müzik insanlık tarihinin başlangıcından itibaren var olmuştur. İnsanlar sözel iletişim kurmadan sesler aracılığıyla iletişim kurmaya çalışmış, doğa seslerini taklit etmiş ve kalıp ezgilerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Zaman içerisinde sese eşlik eden müzik aletleri üretmiş ve geliştirmiştir. Bir toplumun müzik aletleri her zaman o toplumun yaşadığı coğrafyayla yakından ilişkili olmuştur. Halk, müzik aletini üretirken elindeki olanakları kullanmıştır. Bulunduğu coğrafyanın, malzemesi ona hangi malzemeyi kolay ulaşılabilir kıldıysa o malzemeyi kullanmıştır. Bu sebeple yörede müzik aleti yapılırken en çok kullanılan ahşap malzeme kayısı ağacındandır.

Türkülere eşlik eden ve insan sesine dayanak olan müzik aletleri yörede çeşitlilik gösterir. Malatya yöresinde merkez ve çevresinde türkü icrası sırasında kullanılan müzik aletleri daha çok cümbüş, tambur, keman, bağlama, klarnet, davul ve darbuka iken, diğer ilçe ve ilçelere bağlı köylerinde ise bağlama, cura, davul ve zurna ağırlıktadır. En çok kullanılan yaylı çalgı bağlama ve cümbüş, nefesli çalgı ise kaval ve dilli düdüktür. Malatya merkez ilçe ve çevresinde tambur, cümbüş, keman, klarnet,

davul, zurna, darbuka, Arapgir ilçesinde klarnet, cümbüş, keman, darbuka, davul, zurna, Arguvan ve Hekimhan'da 12 perdeli dede sazı, davul zurna, Doğanşehir/Polat'ta uzun kol bağlama, davul, zurna, kaval, dilli düdük, keman, cümbüş, klarnet, darbuka gibi çalgıların ağırlıklı olarak kullanıldığı bir müzikal kültüre sahiptir. Bununla birlikte yörede türkü söylemek için herhangi bir enstrümana ihtiyaç yoktur. Yöre halkı kendi sesini enstrüman olarak kullanır.

Bağlamanın özellikle Alevi inancın hâkim olduğu yörede çok özel bir yeri vardır. Telli Kur'an olarak da nitelendirilen bağlama kutsal bir anlam ifade eder. Dede sazı olarak da adlandırılan bağlama ayin-i cemlerin vazgeçilmezi olarak dini içerikli türkülere eşlik eder. Bağlamanın icrası şelpe tekniği ile gerçekleştirilmektedir. Bu çalış şekline pençe ile vurma da denmektedir. Enstrüman çalanların neredeyse tamamı kendi çabalarıyla çalmayı öğrenmişlerdir. Bu kimselerin büyük çoğunluğunun ailesine müzik aleti çalmayı bilen en az bir kişi vardır. Bu şekilde usta-çırak ilişkisi içerisinde çalmayı öğrenenler de olmuştur. Cümbüş ise daha çok eğlence amaçlı söylenen usullü ezgiye sahip türkülere eşlik etmektedir.

İnsanlar kendilerini ifade ederken duygu dünyalarını ele verir ya da duygu durumlarını vurgular nitelikte jest ve mimikler kullanırlar. Kültürü şekillendiren toplumun yapısı bu kullanılan jest ve mimikleri de etkilemiş ve topluma has bir durum sergilemelerine sebep olmuştur. Bir toplumda yapılan bir el işareti, farklı bir toplumda başka bir anlama gelebilir. Türkü söyleme geleneğini yorumlarken türkülerin icrasında yapılan yüz ve beden hareketlerinin üzerinde durulması gerekir. Söyleyici dinleyicilerle direkt göz teması içerisindedir. Türkü söyleyen kişi icra ortamında sessizliğin olmasını bekler. Bu şekilde tamamen türküye odaklanır ve söylerken adeta yaşar. Bu sırada kullandığı jest ve mimikler, anlatmak istediklerinin, ifade ettiği duyguların dinleyici üzerinde bıraktığı etkinin artmasını sağlar. Türkü icralarının arasında anlatılan türküye gerçek olaylar, yaşanmış hikâyeler dinleyicinin dikkatini çeker. Zaman zaman icracı sesini alçaltıp yükselterek ilgiyi canlı kılar. Ortamın genel duygu atmosferine bağlı olarak icrayı şekillendirir. İcra uzar, kısalır ya da usullü ve usulsüz ezgili türküler peş peşe gelir.

Yörede âşıkların, ozanların, dede ve zâkirlerin kısaca türkü söyleyenlerin geleneğin devam etmesinde ve zenginleşmesinde büyük katkıları olmuştur. Yöre insanın türküye olan ilgi ve sevgisi bir tutkuya dönüşmüş, bu da geleneğin geleceğini adeta garanti altına almıştır. Bu durumu eskiye oranla türkü söyleyicilerinin fazlalaşması, müzik aleti çalmaya merakın artması en iyi şekilde açıklamaktadır.

Önceleri türküye meraklı insanların engellenmesi, bağlama ya da herhangi bir müzik aletine ilgi duyanların hoş karşılanmamasına rağmen, günümüzde bir ailede birden çok kişinin müzik enstrümanı kullanabilir olması ve aile bireyleri tarafından türkü söylemesine ve enstrüman çalmasına destek veriliyor olması bunun açık göstergesidir.

BÖLÜM IV

MALATYA TÜRKÜLERİNİN BİÇİM AÇISINDAN İNCELENMESİ

4.1. Malatya Türkülerinin Biçim Özellikleri

Türk edebiyatının en gelişmiş örnekleri genellikle şiir türünden eserlerdir. Bu durum halkın yarattığı ürünler için de geçerlidir. Türk şiiri, nesirden çok önce ortaya çıkmış ve belirli bir birikime ulaşmıştır. Sözlü edebiyatın gelişmişliği ortaya çıkan ürünlerin çeşitliliği ve ifade gücü ile kendisini göstererek pek çok ürün ortaya konmasını sağlamıştır. Anonim halk edebiyatı ürünleri içerisinde yer alan ve halk sanatının en güzel örneklerini içeren türküler de bu türden ürünlerdir.

Türk halk şiirinin ölçü, durak, kafiye ve redif gibi yapısal unsurları ahengi sağlayarak şiirin doğasında var olan ezgiyi açığa çıkarmaktadır. Bu bağlamda söz konusu unsurlar temel özelliklerinden biri ezgileri olan türkülerdeki ahengin katlanmasına aracılık etmektedir.

4.1.1. Malatya Türkülerinde Ölçü

İncelemeye aldığımız Malatya türkülerinin tamamı hece ölçüsü ile söylenmiştir. En kalabalık grubu 11'li hece ile söylenen türküler oluşturmaktadır. En az olanlar ise 5'li, 6'lı, 9'lu, 10'lu, 13'lü ve 16'lı hece ölçüsüyle söylenen türkülerdir. Buna göre yapmış olduğumuz inceleme sonucu hece ölçüsüne göre Malatya türküleri şu şekilde gruplandırılmıştır:

5'li hece ölçüsüyle söylenenler: MT-196; 6'lı hece ölçüsüyle söylenenler: MT-123, MT-384; 7'li hece ölçüsüyle söylenenler: MT-5, MT-12, MT-16, MT-29, MT-32, MT-33, MT-34, MT-53, MT-56, MT-63, MT-113, MT-122, MT-124, MT-128, MT-132, MT-145, MT-149, MT-150, MT-152, MT-161, MT-162, MT-163, MT-165, MT-169, MT-199, MT-218, MT-223, MT-226, MT-247, MT-255, MT-261, MT-265, MT-273, MT-278, MT-279, MT-282, MT-283, MT-284, MT-288, MT-289, MT-292, MT-297, MT-304, MT-306, MT-307, MT-308, MT-311, MT-312, MT-314, MT-315, MT-324, MT-325, MT-326, MT-339, MT-348, MT-372, MT-374, MT-375, MT-376, MT-387, MT-400, MT-403, MT-419.

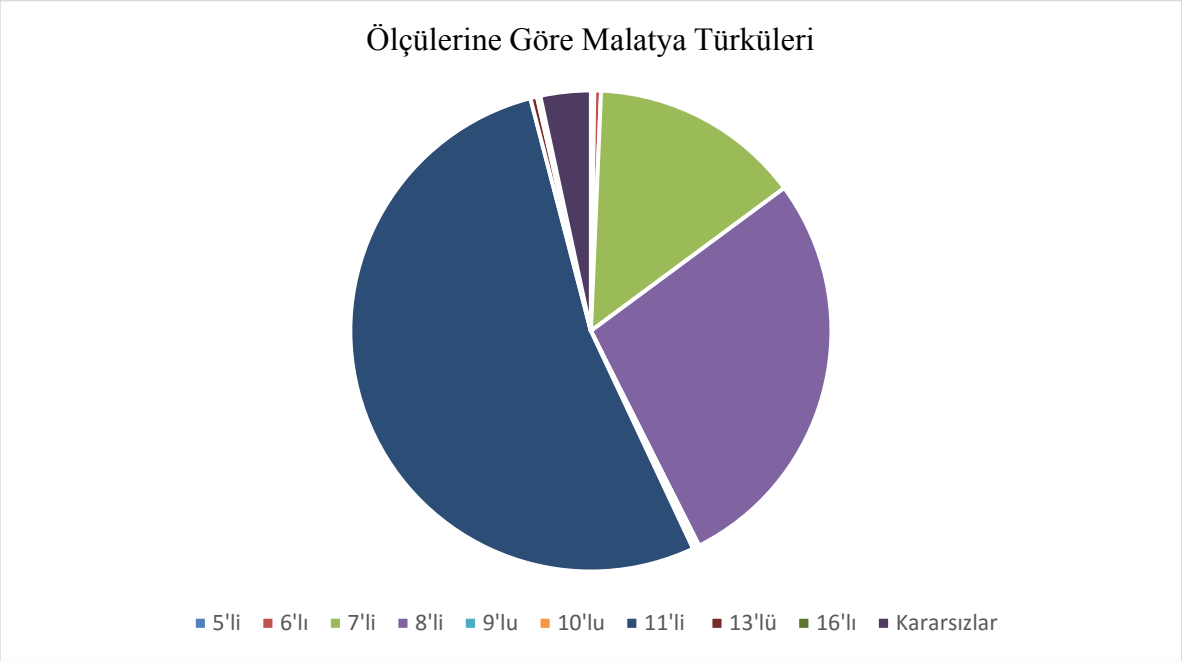
8'li hece ölçüsüyle söylenenler: MT-2, MT-4, MT-7, MT-9, MT-10, MT-17, MT-27, MT-39, MT-43, MT-47, MT-49, MT-50, MT-57, MT-64, MT-66, MT-72, MT-

76, MT-77, MT-78, MT-83, MT-86, MT-88, MT-90, MT-101, MT-104, MT-106, MT-108, MT-109, MT-111, MT-112, MT-118, MT-121, MT-125, MT-126, MT-130, MT-133, MT-140, MT-143, MT-147, MT-151, MT-154, MT-157,MT-158, MT-159, MT-160, MT-176, MT-179, MT-182, MT-183, MT-185, MT-187, MT-192, MT-195, MT-203, MT-208, MT-212, MT-213, MT-229, MT-231, MT-232, MT-235, MT-244, MT-250, MT-252, MT-257, MT-263, MT-264, MT-268, MT-269, MT-270, MT-285, MT-286, MT-296, MT-299, MT-302, MT-305, MT-313, MT-318, MT-321, MT-323, MT-329, MT-331, MT-336, MT-342, MT-343, MT-346, MT-351, MT-356, MT-357, MT-360, MT-364, MT-367, MT-373, MT-377, MT-378, MT-379, MT-380, MT-381, MT-385, MT-386, MT-388, MT-390, MT-391, MT-393, MT-394, MT-397, MT-402, MT-404, MT-406, MT-408, MT-410, MT-412, MT-415, MT-417, MT-422, MT-426, MT-427, MT-430, MT-431, MT-437, MT-438, MT-440, MT-441; 9'lu hece ölçüsüyle söylenen türküler: MT-222 ve 10'lu hece ölçüsüyle söylenen türküler: MT-148.

11'li hece ölçüsüyle söylenen türküler: MT-1, MT-3, MT-6, MT-8, MT-11, MT-13, MT-14, MT-15, MT-19, MT-20, MT-22, MT-23, MT-24, MT-25, MT-26, MT-28, MT-30, MT-31, MT-35, MT-36, MT-37, MT-38, MT-40, MT-41, MT-42, MT-44, MT-45, MT-46, MT-48, MT-51, MT-52, MT-55, MT-58, MT-59, MT-60, MT-61, MT-62, MT-65, MT-67, MT-68, MT-69, MT-70, MT-71, MT-73, MT-74, MT-75, MT-79, MT-80, MT-81, MT-82, MT-84, MT-85, MT-87, MT-91, MT-92, MT-93, MT-94, MT-95, MT-96, MT-97, MT-98, MT-99, MT-100, MT-102, MT-103, MT-105, MT-110, MT-114, MT-116, MT-119, MT-120, MT-127, MT-129, MT-131, MT-134, MT-136, MT-137, MT-141, MT-142, MT-144, MT-146, MT-153, MT-155, MT-156, MT-164, MT-166, MT-167, MT-168, MT-170, MT-171, MT-172, MT-173, MT-174, MT-175, MT-177, MT-178, MT-180, MT-181, MT-184, MT-186, MT-188, MT-189, MT-190, MT-191, MT-193, MT-194, MT-197, MT-198, MT-200, MT-202, MT-204, MT-205, MT-206, MT-207, MT-209, MT-210, MT-211, MT-214, MT-215, MT-216, MT-217, MT-220, MT-221, MT-224, MT-225, MT-227, MT-228, MT-230, MT-233, MT-234, MT-236, MT-237, MT-238, MT-239, MT-240, MT-241, MT-242, MT-243, MT-245, MT-246, MT-248, MT-249, MT-251, MT-253, MT-254, MT-256, MT-259, MT-260, MT-262, MT-266, MT-271, MT-272, MT-274, MT-275, MT-277, MT-280, MT-287, MT-290, MT-291, MT-294, MT-295, MT-298, MT-300, MT-301, MT-303, MT-310, MT-316, MT-317, MT-319, MT-320, MT-322, MT-327, MT-328, MT-330, MT-332, MT-333, MT-334, MT-335, MT-337, MT-338, MT-340, MT-344, MT-345, MT-347, MT-349, MT-350, MT-352, MT-353, MT-354, MT-355, MT-358, MT-359, MT-361, MT-

362, MT-363, MT-365, MT-366, MT-368, MT-369, MT-370, MT-371, MT-382, MT-383, MT-389, MT-392, MT-395, MT-396, MT-398, MT-399, MT-401, MT-407, MT-409, MT-411, MT-413, MT-414, MT-416, MT-418, MT-420, MT-421, MT-423, MT-424, MT-425, MT-428, MT-429, MT-432, MT-433, MT-434, MT-435, MT-436, MT-439, MT-442, MT-443, MT-444.

13'lü hece ölçüsüyle söylenen türküler: MT-18, MT-293; 16'lı hece ölçüsüyle söylenen türküler: MT-54'dir. Bunların dışında ölç bakımından kararsız olan türküler ise şunlardır: MT-21, MT-89, MT-107, MT-115, MT-117, MT-135, MT-138, MT-139, MT-201, MT-219, MT-258, MT-276, MT-309, MT-341, MT-405.

Grafik 7. Hece ölçüsüne göre Malatya türkülerinin dağılımını gösteren grafik.

4.1.2. Malatya Türkülerinde Durak

Şiirde ahengi, vurguyu sağlayan unsurlardan biri olan duraklar, hece ölçüsü ile söylenmiş nazım birimlerinde okuyucunun nefeslenmesi ve şiirde ses kesimi yapmasıdır. Herhangi bir şiir, tek bir durak birliği ile kurulabileceği gibi farklı duraklardan oluşan dizelerden de kurulabilmektedir. Ancak duraklar rastgele öbeklenmez, belirli parçalardan oluşur. Malatya'da türkü icracılarının söyledikleri türküler içerisinde tek bir durakla söylenen türküler ve birden fazla durağın birlikte kullanıldığı türküler bulunmaktadır. Buna göre incelemiş olduğumuz Malatya türkü metinlerinden yola çıkarak şu gruplandırmayı yapabiliriz:

7’li hece ölçüsüyle söylenen 3+4 durak kullanılan türküler: MT-122, MT-150, MT-284, MT-374, MT-375, MT-376; 7’li hece ölçüsüyle söylenen 4+3 durak kullanılan türküler: MT-403; 7’li hece ölçüsüyle söylenen 3+4 ve 4+3 durak kullanılan türküler: MT-5, MT-16, MT-32, MT-33, MT-34, MT-56, MT-63, MT-113, MT-128, MT-149, MT-145, MT-149, MT-163, MT-278, MT-279, MT-282, MT-288, MT-306, MT-307, MT-308, MT-315, MT-325, MT-326; 7’li hece ölçüsüyle söylenen 3+4, 4+3 ve 2+5 durak kullanılan türküler: MT-152, MT-165, MT-169, MT-199, MT-311, MT-314; 7’li hece ölçüsüyle söylenen 3+4, 4+3 ve 5+2 durak kullanılan türküler: MT-304; 7’li hece ölçüsüyle söylenen 3+4 ve 2+5 durak kullanılan türküler: MT-161, MT-162; 7’li hece ölçüsüyle söylenen 4+3 ve 2+5 durak kullanılan türküler: MT-162, MT-339.

8’li hece ölçüsüyle söylenen 4+4 durak kullanılan türküler şunlardır; MT-4, MT-7, MT-9, MT-10, MT-17, MT-39, MT-49, MT-53, MT-83, MT-101, MT-106, MT-111, MT-112, MT-130, MT-139, MT-203, MT-208, MT-212, MT-229, MT-231, MT-235, MT-244, MT-252, MT-256, MT-263, MT-264, MT-267, MT-268, MT-269, MT-270, MT-285; MT-286, MT-299, MT-302, MT-313, MT-321, MT-323, MT-331, MT-336, MT-343, MT-436, MT-356, MT-364, MT-377, MT-378, MT-379, MT-380, MT-381, MT-385, MT-386, MT-388, MT-390, MT-391, MT-393, MT-394, MT-397, MT-408, MT-412, MT-417, MT-427, MT-430, MT-431, MT-441; 8’li hece ölçüsüyle söylenen 4+4 ve 2+6 durak kullanılan türküler şunlardır: MT-147, MT-155, MT-182.

8’li hece ölçüsüyle söylenen 4+4 ve 6+2 durak kullanılan türküler şunlardır: MT-176, ; 8’li hece ölçüsüyle söylenen 4+4, 3+5 durak kullanılan türküler şunlardır; MT-57, MT-72, MT-76, MT-90, MT-118, MT-213, MT-250, MT-273, MT-296, MT-324, MT-329, MT-373, MT-410, MT-422, MT-438; 8’li hece ölçüsüyle söylenen 4+4, 3+5 ve 2+4+2 durak kullanılan türküler şunlardır; MT-121; 8’li hece ölçüsüyle söylenen 4+4, 3+5 ve 2+6 durak kullanılan türküler şunlardır: MT-88, 8’li hece ölçüsüyle söylenen 4+4, 3+3+2 ve 2+6 durak kullanılan türküler şunlardır: MT-125; 8’li hece ölçüsüyle söylenen 4+4, 5+3 durak kullanılan türküler şunlardır; MT-64, MT-108, MT-126, MT-318, MT-437; 8’li hece ölçüsüyle söylenen 3+5 ve 5+3 durak kullanılan türküler şunlardır; MT-77; 8’li hece ölçüsüyle söylenen 4+4, 3+5, 5+3 durak kullanılan türküler şunlardır; MT-2, MT-50, MT-143, MT-151, MT-179, MT-185; 8’li hece ölçüsüyle söylenen 4+4, 3+5, 5+3 ve 6+2 durak kullanılan türküler şunlardır: MT-187; 8’li hece ölçüsüyle söylenen 4+4, 3+5, 5+3, 2+6 durak kullanılan türküler şunlardır: MT-47, MT-104, MT-305; 8’li hece ölçüsüyle söylenen 4+4, 5+3, durak kullanılan türküler şunlardır: MT-183, MT-192.

8’li hece ölçüsüyle söylenen 4+4, 3+5, 2+6, 6+2 durak kullanılan türküler şunlardır: MT-86, MT-160; 8’li hece ölçüsüyle söylenen 4+4, 3+5, 5+3, 2+6 ve 6+2 durak kullanılan türküler şunlardır: MT-133; 8’li hece ölçüsüyle söylenen 4+4, 2+2+4, 6+2 durak kullanılan türküler şunlardır: MT-43; 8’li hece ölçüsüyle söylenen 6+2 ve 3+5 durak kullanılan türküler: MT-27.

10’lu hece ölçüsüyle 5+5 durak kullanılan türküler: MT-148; 11’li hece ölçüsüyle söylenen 6+5 durak kullanılan türküler şunlardır; MT-1, MT-13, MT-19, MT-20, MT-22, MT-23, MT-25, MT-30, MT-31, MT-36, MT-42, MT-51, MT-52, MT-55, MT-60, MT-61, MT-73, MT-74, MT-93, MT-98, MT-100, MT-120, MT-137, MT-144, MT-164, MT-164, MT-166, MT-167, MT-174, MT-184, MT-193, MT-205, MT-206, MT-207, MT-209, MT-215, MT-220, MT-221, MT-224, MT-227, MT-230, MT-233, MT-237, MT-238, MT-239, MT-240, MT-241, MT-242, MT-243, MT-251, MT-260, MT-266, MT-274, MT-287, MT-289, MT-290, MT-294, MT-303, MT-327, MT-332, MT-337, MT-344, MT-345, MT-349, MT-352, MT-354, MT-355, MT-365, MT-368, MT-371, MT-382, MT-395, MT-398, MT-399, MT-407, MT-418, MT-433, MT-434, MT-435, MT-442, MT-443.

11’li hece ölçüsüyle söylenen 4+7 durak kullanılan türküler şunlardır: MT-225, MT-363, MT-370, MT-392, MT-413; 11’li hece ölçüsüyle söylenen 6+5 ve 4+7 durak kullanılan türküler şunlardır; MT-3, MT-11, MT-24, MT-35, MT-44, MT-45, MT-62, MT-68, MT-69, MT-70, MT-81, MT-136, MT-141, MT-153, MT-156, MT-171, MT-175, MT-180, MT-186, MT-189, MT-205, MT-210, MT-211, MT-214, MT-217, MT-228, MT-232, MT-234, MT-245, MT-254, MT-262, MT-271, MT-275, MT-277, MT-298, MT-300, MT-340, MT-350, MT-358, MT-359, MT-361, MT-362, MT-366, MT-369, MT-383, MT-396, MT-405, MT-409, MT-411, MT-416, MT-420, MT-421, MT-432, MT-436, MT-439.

11’li hece ölçüsüyle söylenen 6+5 ve 5+6 durak kullanılan türküler şunlardır: MT-37, MT-80, MT-198; 11’li hece ölçüsüyle söylenen 6+5, 5+6 ve 4+7 durak kullanılan türküler şunlardır: MT-95, MT-188, MT-291, MT-295, MT-353; 11’li hece ölçüsüyle söylenen 6+5, 3+8 ve 4+7 durak kullanılan türküler şunlardır: MT-444; 11’li hece ölçüsüyle söylenen 6+5, 5+6 ve 4+4+3 durak kullanılan türküler şunlardır: MT-94; 11’li hece ölçüsüyle söylenen 6+5 ve 4+4+3 durak kullanılan türküler: MT-26, MT-28, MT-38, MT-41, MT-48, MT-67, MT-85, MT-91, MT-92, MT-99, MT-127, MT-146, MT-170, MT-172, MT-202, MT-246, MT-258, MT-259, MT-330, MT-333.

11’li hece ölçüsüyle söylenen 6+5, 2+6+3 ve 4+4+3 durak kullanılan türküler: MT-322; 11’li hece ölçüsüyle söylenen 3+3+5 ve 4+2+5 durak kullanılan türküler: MT-319; 11’li hece ölçüsüyle söylenen 6+5, 4+4+3 ve 4+3+4 durak kullanılan türküler: MT-177, MT-338; 11’li hece ölçüsüyle söylenen 6+5, 4+7 ve 7+4 durak kullanılan türküler: MT-276; 11’li hece ölçüsüyle söylenen 6+5 ve 7+4 durak kullanılan türküler: MT-249; 11’li hece ölçüsüyle söylenen 4+7 ve 4+4+3 durak kullanılan türküler şunlardır: MT-8.

11’li hece ölçüsüyle söylenen 6+5, 4+7 ve 4+4+3 durak kullanılan türküler: MT-173; 11’li hece ölçüsüyle söylenen 6+5, , 4+7, 7+4 ve 4+4+3 durak kullanılan türküler: MT-310; 11’li hece ölçüsüyle söylenen 6+5, 4+4+3 ve 4+5+2 durak kullanılan türküler: MT-191; 11’li hece ölçüsüyle söylenen 6+5, 4+7 ve 3+5+3 durak kullanılan türküler: MT-190**;** 11’li hece ölçüsüyle söylenen 6+5, 4+7, 4+4+3 ve 3+5+3 durak kullanılan türküler: MT-316; 11’li hece ölçüsüyle söylenen 6+5, 4+4+3 ve 3+3+5 durak kullanılan türküler: MT-197, MT-280, MT-317.

11’li hece ölçüsüyle söylenen 6+5, 4+7 ve 4+4+3 durak kullanılan türküler: MT-71, MT-75, MT-87, MT-102, MT-103, MT-105, MT-114, MT-168, MT-272, MT-320, MT-389, MT-429; 11’li hece ölçüsüyle 4+4+3 ve 6+5 durak kullanılan türküler: MT-15, MT-110, MT-129, MT-423, MT- 425, MT-428; 11’li hece ölçüsüyle 4+4+3 durak kullanılan türküler: MT-335; 11’li hece ölçüsüyle söylenen 6+5, 3+3+5 durak kullanılan türküler: MT-131, MT-301, MT-414; 11’li hece ölçüsüyle söylenen 6+5, 3+3+5 ve 3+5+3 durak kullanılan türküler: MT-328; 11’li hece ölçüsüyle 4+4+3, 6+5 ve 3+3+3+2 durak kullanılan türküler MT-46; 11’li hece ölçüsüyle 3+4+4, 3+3+5 ve 6+5 durak kullanılan türküler: MT-142; 11’li hece ölçüsüyle 4+4+3, 5+3+3 durak kullanılan türküler: MT-200.

13’lü hece ölçüsüyle 8+5, 2+6+5 ve 6+7 durak kullanılan türküler: MT-293. Şu türkülerde ise kararlılık bulunmamakta ve birden çok hece sayısına, ölçüye rastlanmaktadır: MT-21, MT-29, MT-40, MT-54, MT-58, MT-59, MT-78, MT-79, MT-82, MT-84, MT-89, MT-96, MT-97, MT-107, MT-109, MT-115, MT-117, MT-119, MT-123, MT-124, MT-132, MT-134, MT-135, MT-138, MT-139, MT-157, MT-158, MT-178, MT-181, MT-194, MT-201, MT-219, MT-236, MT-248, MT-253, MT-257, MT-309, MT-341, MT-342, MT-347, MT-401, MT-424, DURAKSIZ OLANLAR: MT-216, MT-218, MT-222, MT-223, MT-226, MT-247, MT-255, MT-261, MT-265, MT-281, MT-292, MT-297, MT-348, MT-351, MT-357, MT-360, MT-367, MT-372, MT-384, MT-387, MT-400, MT-402, MT-404, MT-406, MT-419, MT-426, MT-440.

4.1.3. Malatya Türkülerinde Kafiye

Anonim halk şiirinde biçim özellikleri geleneğin belirlediği ölçülerde şekil almıştır. Koşma nazım biçimiyle söylenen türkülerden aaab/cccb/dddb… kafiye örgüsüne sahip türküler şöyledir: MT-1, MT-3, MT-14, MT-18, MT-23, MT-24, MT-25, MT-42, MT-49, MT-51, MT-55, MT-60, MT-61, MT-62, MT-66, MT-68, MT-70, MT-71, MT-74, MT-78, MT-85, MT-94, MT-98, MT-106, MT-107, MT-110, MT-117, MT-131, MT-139, MT-144, MT-151, MT-154, MT-164, MT-173, MT-174, MT-176, MT-183, MT-184, MT-195, MT-196, MT-200, MT-210, MT-211, MT-216, MT-217, MT-235, MT-237, MT-239, MT-240, MT-242, MT-251, MT-254, MT-259, MT-264, MT-266, MT-274, MT-287, MT-290, MT-298, MT-328, MT-333, MT-347, MT-349, MT-361, MT-363, MT-371, MT-381, MT-383, MT-399, MT-404, MT-405, MT-409, MT-413, MT-414, MT-420, MT-425, MT-428, MT-432, MT-433, MT-435, MT-442.

Koşma nazım biçiminin kullanıldığı abab/cccb/dddb… kafiye örgüsüyle söylenen türküler şunlardır: MT-7, MT-9, MT-11, MT-46, MT-47, MT-64, MT-67, MT-73, MT-75, MT-79, MT-90, MT-92, MT-96, MT-99, MT-103, MT-104, MT-108, MT-111, MT-112, MT-115, MT-116, MT-125, MT-126, MT-129, MT-130, MT-133, MT-134, MT-142, MT-143, MT-153, MT-167, MT-178, MT-179, MT-186, MT-187, MT-188, MT-189, MT-197, MT-205, MT-209, MT-214, MT-220, MT-221, MT-230, MT-241, MT-245, MT-246, MT-249, MT-253, MT-277, MT-300, MT-301, MT-305, MT-316, MT-317, MT-318, MT-319, MT-322, MT-346, MT-364, MT-366, MT-369, MT-385, MT-411, MT-422, MT-426, MT-427.

Koşma nazım biçimiyle söylenen ve abcb/dddb/eeeb… kafiye örgüsüyle oluşturulmuş türküler: MT-22, MT-120, MT-177, MT-181, MT-182, MT-185, MT-193, MT-215, MT-234, MT-236, MT-244, MT-250, MT-252, MT-320, MT-331, MT-334, MT-343, MT-350, MT-352, MT-358, MT-368, MT-380, MT-382, MT-398, MT-401, MT-423, MT-424, MT-444. Koşma nazım biçimiyle söylenen kafiye şeması aaaa, bbba, şeklinde olan türküler: MT-232.

Mani nazım biçiminin (aaxa) kullanıldığı türküler şunlardır: MT-2, MT-4, MT-5, MT-8, MT-10, MT-12, MT-17, MT-27, MT-28, MT-29, MT-30, MT-32, MT-33, MT-34, MT-36, MT-40, MT-43, MT-50, MT-53, MT-54, MT-56, MT-59, MT-76, MT-77, MT-87, MT-93, MT-97, MT-101, MT-118, MT-119, MT-122, MT-124, MT-127, MT-128, MT-132, MT, 136, MT-140, MT-141, MT-145, MT-149, MT-150, MT-152, MT-158, MT-159, MT-161, MT-162, MT-163, MT-165, MT-170, MT-192, MT-194,

MT-199, MT-201, MT-206, MT-208, MT-212, MT-213, MT-218, MT-222, MT-223, MT-225, MT-226, MT-229, MT-231, MT-233, MT-238, MT-247, MT-255, MT-257, MT-258, MT-261, MT-263, MT-265, MT-267, MT-268, MT-269, MT-270, MT-271, MT-273, MT-278, MT-279, MT-283, MT-284, MT-284, MT-289, MT-292, MT-294, MT-295, MT-296, MT-299, MT-304, MT-306, MT-308, MT-310, MT-324, MT-326, MT-329, MT-336, MT-340, MT-344, MT-348, MT-351, MT-356, MT-374, MT-375, MT-376, MT-377, MT-378, MT-379, MT-384, MT-386, MT-387, MT-390, MT-391, MT-392, MT-394, MT-396, MT-397, MT-400, MT-403, MT-406, MT-412, MT-415, MT-417, MT-419, MT-431, MT-440, MT-441.

Türkülerin bir kısmında ise hem koşma, hem de mani nazım biçimleri birlikte kullanılmıştır. Bu türküler ise şöyledir: MT-6, MT-13, MT-15, MT-16, MT-20, MT-21, MT-26, MT-31, MT-38, MT-39, MT-44, MT-45, MT-48, MT-57, MT-58, MT-63, MT-65, MT-72, MT-81, MT-82, MT-83, MT-88, MT-95, MT-102, MT-137, MT-146, MT-155, MT-160, MT-168, MT-169, MT-171, MT-172, MT-175, MT-190, MT-195, MT-202, MT-204, MT-207, MT-224, MT-243, MT-262, MT-272, MT-282, MT-283, MT-286, MT-291, MT-297, MT-325, MT-330, MT-332, MT-341, MT-342, MT-354, MT-357, MT-359, MT-360, MT-362, MT-365, MT-373, MT-388, MT-389, MT-393, MT-395, MT-408, MT-410, MT-416, MT-429, MT-430, MT-437, MT-438, MT-439.

Koşma ve mani nazım biçimlerinin kullanılmadığı türküler dörder dizelik bentler ve üçer dizelik kavuştak bölümlerinden oluşmuş ve kafiye örgüsü aaaa/bbb, cccc/bbb: MT-276. Koşma ve mani nazım biçimlerinin kullanılmadığı türküler: üçer dizelik bentler ve üçer dizelik kavuştak bölümlerinden oluşmuş ve kafiye örgüsü: aaa/bbb, ccc/bbb, ddd/bbb: MT-219, MT-418. Koşma ve mani nazım biçimlerinin kullanılmadığı türküler: üçer dizelik bentler ve ikişer dizelik kavuştak bölümlerinden oluşmuş ve kafiye örgüsü: aaa/bb, ccc/bb, ddd/bb, … olan türküler: MT-19, MT-35, MT-41, MT-52, MT-91, MT-203, MT-275, MT-313, MT-353, MT-443.

Koşma ve mani nazım biçimlerinin kullanılmadığı türküler: üçer dizelik bentler ve üçer dizelik kavuştak bölümlerinden oluşmuş ve kafiye örgüsü aaa/bbb, ccc/bbb şeklinde olan türküler: MT-293. Koşma ve mani nazım biçimlerinin kullanılmadığı türküler: üçer dizelik bentler ve dörder dizelik kavuştak bölümlerinden oluşmuş ve kafiye örgüsü: aaa/bbbb, ccc/bbbb, … olan türküler: MT-198.

Koşma ve mani nazım biçimlerinin kullanılmadığı türküler: üçer dizelik bentler ve ikişer dizelik kavuştak bölümlerinden oluşmuş ve kafiye örgüsü: aaa/bb, ccc/ddd: MT-260, MT-337. Koşma ve mani nazım biçimlerinin kullanılmadığı üçer dizelik

bentler ve dörder dizelik kavuştak bölümlerinden oluşmuş ve kafiye örgüsü aba/cccc, ded/cccc, fff/cccc olan türküler: MT-69.

Koşma ve mani nazım biçimlerinin kullanılmadığı üçer dizelik bentler ve ikişer dizelik kavuştak bölümlerinden oluşmuş ve kafiye örgüsü abb/cc, dee/cc şeklinde olan türküler: MT-121. Koşma ve mani nazım biçimlerinin kullanılmadığı üçer dizelik bentler ve dörder dizelik kavuştak bölümlerinden oluşmuş ve kafiye örgüsü aaa/bbcb, ddd/bbcb, eee/bbcb şeklinde olan türküler: MT-105.

Koşma ve mani nazım biçimlerinin kullanılmadığı üçer dizelik bentler ve tek dizelik kavuştak bölümlerinden oluşmuş ve kafiye örgüsü abc/a, ddd/a, eee/a, şeklinde olan türküler: MT-355. Koşma ve mani nazım biçimlerinin kullanılmadığı ikişer dizelik bentlerden oluşan kavuştaksız aa, bb, cc şeklinde kafiyelenen türküler: MT-314.

Koşma ve mani nazım biçimlerinin kullanılmadığı üçer dizelik bentlerden oluşan kavuştaksız aaa, bbb, ccc şeklinde kafiyelenen türküler: MT-367. Koşma ve mani nazım biçimlerinin kullanılmadığı ikişer dizelik bentlerden oluşan kavuştakları tek dizeden oluşan aa/b, cc/b, dd/b, ef/b şeklinde kafiyelenen türküler: MT-338.

Koşma ve mani nazım biçimlerinin kullanılmadığı ikişer dizelik bentler ve ikişer dizelik kavuştak bölümlerinden oluşmuş ve kafiye örgüsü ab/cc, db/cc şeklinde olan türküler: MT-80. Koşma ve mani nazım biçimlerinin kullanılmadığı ikişer dizelik bentler ve ikişer dizelik kavuştak bölümlerinden oluşmuş ve kafiye örgüsü aa/bb, cc/bb, dd/bb şeklinde olan türküler: MT-37**,** MT-327, MT-370.

Koşma ve mani nazım biçimlerinin kullanılmadığı ikişer dizelik bentler ve ikişer dizelik kavuştak bölümlerinden oluşmuş ve kafiye örgüsü aa/bb, cc/bb, dd/bb şeklinde olan türküler: MT-138, MT-148, MT-180, MT-307, MT-309.

Koşma ve mani nazım biçimlerinin kullanılmadığı ikişer dizelik bentler ve ikişer dizelik kavuştak bölümlerinden oluşmuş ve kafiye örgüsü aa/bb, cc/bb, de/bb, fg/bb, hh/bb, ıi/bb şeklinde olan türküler: MT-372; Koşma ve mani nazım biçimlerinin kullanılmadığı ikişer dizelik bentler ve ikişer dizelik kavuştak bölümlerinden oluşmuş ve kafiye örgüsü aa/bb, cb/bb, dd/bb, eb/bb olan türküler: MT-436. Koşma ve mani nazım biçimlerinin kullanılmadığı ikişer dizelik bentler ve tek dizelik kavuştaklardan oluşan aa/b, cc/b, dd/b … şeklinde kafiyelenen türküler: MT-113.

Kafiye şeması düzensiz olan abcb, ddeb, ffgb, şeklinde olan türküler: MT-86; Kafiye şeması düzensiz olan aabb, cdcd, efef şeklinde olan türküler: MT-100; kafiye şeması düzensiz olan aabb, ccdc, şeklinde olan türküler; MT-335. kafiye şeması düzensiz olan abbb, ccdc, eefe .. şeklinde olan türküler: MT-109; kafiye şeması

düzensiz olan aaba, cccc, dddd şeklinde olan türküler: MT-311, MT-321; kafiye şeması düzensiz olan aaaa, bbbc, şeklinde olan türküler: MT-280; kafiye şeması düzensiz olan aaba, ccca, ddda… şeklinde olan türküler: MT-114; kafiye şeması düzensiz olan türküler: MT-89, MT-123, MT-135, MT-147, MT-156, MT-157, MT-166, MT-191, MT-228, MT-248, MT-281, MT-312, MT-323, MT-339, MT-345, MT-402, MT-421, MT-435; kafiye şeması düzensiz olan aabb, ccdd, şeklinde türküler: MT-227; kafiye şeması düzensiz olan aaab, cdcd şeklinde kafiyelenen türküler: MT-256, MT-303; kafiye şeması düzensiz olan aabc, cccb şeklinde kafiyelenen türküler: MT-302 şeklindedir.

Grafik 8. Kafiye düzenlerine göre Malatya türkülerinin dağılımını gösteren grafik.

4.1.4. Malatya Türkülerinde Bent Sayıları ve Dizilişleri

Malatya yöresi türkü metinlerini yapılarına göre şu şekilde tasnif etmeyi uygun gördük:

1. **Bentleri Beyitlerden Kurulu Türküler**
   a. Bentleri ve Bağlantıları İki Mısra Olan Türküler
   b. Bentleri Beyitlerden Kurulu, Kavuştakları İkilik ve Dörtlüklerden Oluşan Türküler
2. **Bentleri Üç Mısradan Oluşan Türküler**

a. Bentleri Üç Mısra ve Kavuştakları İkiliklerden Oluşan Türküler

b. Bentleri Üç Mısra ve Kavuştakları Üçlüklerden Oluşan Türküler

c. Bentleri Üç Mısra ve Kavuştakları Dörtlüklerden Oluşan Türküler

3. Dörtlüklerden Oluşan Türküler

a. Bentleri Dört Mısra ve Kavuştakları Tek Dizeden Oluşan Türküler

b. Bentleri Dört Mısra ve Kavuştakları İki Dizeden Oluşan Türküler

c. Bentleri Dört Mısra ve Kavuştakları Tek Dize ve Dört Dizeden Oluşan Türküler

d. Bentleri Dört Mısra ve Kavuştakları Üçlüklerden Oluşan Türküler

e. Bentleri ve Bağlantıları Dört Mısradan Oluşan Türküler

f. Bentleri Dört Mısra ve Kavuştakları Beşliklerden Oluşan Türküler

g. Bentleri Dört Mısra ve Kavuştakları Altılıklardan Oluşan Türküler

4. Diyalog Şeklinde/Karşılıklı Türküler

Bu gruplandırmaya göre Malatya yöresine ait 444 türkünün bent ve dizilişleri şu şekilde olmuştur: Bentleri beyitlerden kurulu türküler MT-314; bentleri beyitlerden kurulu ve kavuştakları tek dizeden oluşan türküler: MT-272, MT-327; bentleri beyitlerden kurulu ve kavuştakları ikiliklerden oluşan türküler: MT-80, MT-138, MT-143, MT-180, MT-307, MT-309, MT-370, MT-372, MT-436; Bentleri beyitlerden kurulu ve kavuştakları ikiliklerden ve dörtlüklerden oluşan türküler: MT-339.

Üçer dizelik bentlerden kurulu türküler: MT-113, MT-238, MT-338, MT-367; üçer dizelik bentlerden ve her üçlükten sonra tekrar eden ikişer dizelik kavuştaklardan oluşan türküler: MT-19, MT-35, MT-41, MT-91, MT-203, MT-275, MT-313, MT-337, MT-353, MT-443; üçer dizelik bentlerden ve her üçlükten sonra tekrar eden üçer dizelik kavuştaklardan oluşan türküler: MT-219, MT-260, MT-293, MT-418; üçer dizelik bentlerden ve her üçlükten sonra tekrar edilen dört dizelik kavuştaklardan meydana gelen türküler: MT-52, MT-105, MT-198; dört adet üçlük ve her dörtlükten sonra tekrar edilen dört dizelik kavuştaklardan meydana gelen türküler: MT-69.

İki adet dörtlükten oluşan türküler: MT-6, MT-9, MT-18, MT-25, MT-32, MT-36, MT-37, MT-38, MT-50, MT-51, MT-53, MT-54, MT-57, MT-62, MT-66, MT-71, MT-77, MT-81, MT-88, MT-92, MT-96, MT-101, MT-106, MT-107, MT-115, MT-119, MT-122, MT-129, MT-131, MT-136, MT-137, MT-140, MT-144, MT-148, MT-156, MT-158, MT-159, MT-161, MT-163, MT-164, MT-166, MT-168, MT-171, MT-172, MT-174, MT-176, MT-184, MT-189, MT-192, MT-193, MT-197, MT-206, MT-

220, MT-229, MT-232, MT-233, MT-237, MT-243, MT-247, MT-251, MT-254, MT-256, MT-259, MT-265, MT-270, MT-271, MT-279, MT-284, MT-289, MT-290, MT-294, MT-297, MT-299, MT-303, MT-306, MT-319, MT-321, MT-324, MT-328, MT-335, MT-336, MT-349, MT-356, MT-360, MT-363, MT-365, MT-371, MT-374, MT-386, MT-392, MT-393, MT-396, MT-397, MT-400, MT-401, MT-409, MT-410, MT-413, MT-415, MT-416, MT-421, MT-422, MT-433, MT-434, MT-440.

İki adet dörtlük ve her dörtlükten sonra tekrar edilen tek dizelik kavuştaklardan meydana gelen türküler: MT-13, MT-168, MT-227, MT-291, MT-435, MT-442; iki adet dörtlük ve her dörtlükten sonra tekrar edilen tek dizelik kavuştaklara ek olarak dört dizeli kavuştaklardan meydana gelen türküler: MT-378, MT-394; iki adet dörtlük ve her dörtlükten sonra tekrar edilen iki dizelik kavuştaklardan meydana gelen türküler: MT-39, MT-60, MT-82, MT-84, MT-107, MT-121, MT-150, MT-231, MT-240, MT-266, MT-276, MT-332, MT-351, MT-377, MT-388, MT-395, MT-415, MT-437; iki adet dörtlük ve üç dizelik kavuştaktan meydana gelen türküler: MT-26, MT-42, MT-68, MT-175, MT-228, MT-258, MT-287, MT-358, MT-, MT-423; iki adet dörtlük ve dört dizelik kavuştaktan meydana gelen türküler: MT-15, MT-17, MT-108, MT-118, MT-127, MT-145, MT-146, MT-152, MT-169, MT-177, MT-280, MT-302, MT-311, MT-326, MT-345, MT-357, MT-364, MT-366, MT-379, MT-383, MT-428, MT-430 ‘dur.

İki adet dörtlük ve altı dizelik kavuştaklardan kurulu türküler: MT-404; iki adet dörtlük ve yedi dizelik kavuştaklardan kurulu türküler: MT-124; iki adet dörtlük ve sekiz dizelik kavuştaklardan meydana gelen türküler: MT-384; iki adet dörtlük ve her dörtlükten sonra tekrar edilen altı dizelik kavuştaklardan meydana gelen türküler: MT-141; üç adet dörtlük ve her dörtlükten sonra tekrar edilen tek dizelik kavuştaklardan meydana gelen türküler: MT-1, MT-8, MT-14, MT-65, MT-181, MT-200, MT-242, MT-283, MT-444.

Üç adet dörtlükten oluşan türküler: MT-5, MT-7, MT-10, MT-16, MT-20, MT-28, MT-30, MT-31, MT-44, MT-46, MT-47, MT-55, MT-58, MT-70, MT-72, MT-73, MT-85, 90, MT-93, MT-98, MT-103, MT-110, MT-112, MT-120, MT-125, MT-130, MT-132, MT-133, MT-134, MT-142, MT-147, MT-149, MT-151, MT-155, MT-157, MT-165, MT-170, MT-173, MT-182, MT-185, MT-187, MT-190, MT-191, MT-195, MT-196, MT-205, MT-207, MT-209, MT-211, MT-217, MT-218, MT-221, MT-223, MT-224, MT-225, MT-241, MT-246, MT-255, MT-262, MT-263, MT-264, MT-267, MT-295, MT-308, MT-310, MT-315, MT-320, MT-325, MT-330, MT-331, MT-340, MT-341, MT-344, MT-346, MT-354, MT-355, MT-359, MT-362, MT-368, MT-373,

MT-380, MT-389, MT-390, MT-398, MT-403, MT-406, MT-408, MT-411, MT-429, MT-430, MT-439, MT-441 ve üç adet dörtlük ve tek dizelik kavuştaklardan oluşan türküler: MT-382.

Üç adet dörtlük ve her dörtlükten sonra tekrar edilen iki dizelik kavuştaklardan meydana gelen türküler: MT-27, MT-43, MT-56, MT-94,MT-100, MT-116, MT-123, MT-162, MT-183, MT-230, MT-252, MT-274, MT-285, MT-304, MT-329, MT-343; üç adet dörtlük ve her dörtlükten sonra tekrar edilen üçer dizelik kavuştaklardan oluşan türküler: MT-26, MT-97, MT-99, MT-117, MT-194, MT-202, MT-361, MT-391, MT-417; üç adet dörtlük ve her dörtlükten sonra tekrar edilen dört dizelik kavuştaklardan oluşan türküler: MT-34, MT-59, MT-78, MT-83, MT-87, MT-128, MT-154, MT-199, MT-208, MT-222, MT-226, MT-269, MT-292, MT-296, MT-369, MT-387, MT-412, MT-419, MT-425.

Üç adet dörtlük ve her dörtlükten sonra tekrar edilen beşer dizelik kavuştaklardan meydana gelen türküler: MT-29, MT-76, MT-286, MT-376; üç adet dörtlük ve her dörtlükten sonra tekrar edilen altışar dizelik kavuştaklardan meydana gelen türküler: MT-312.

Dört adet dörtlükten oluşan türküler: MT-2, MT-4, MT-12, MT-23, MT-40, MT-48, MT-64, MT-74, MT-79, MT-89, MT-167, MT-179, MT-205, MT-210, MT-213, MT-215, MT-239, MT-257, MT-268, MT-277, MT-278, MT-298, MT-316, MT-323, MT-333, MT-334, MT-347, MT-348, MT-381, 385, MT-399, MT-405, MT-407, MT-426, MT-427, MT-432. Dört adet dörtlük ve her dörtlükten sonra tekrar edilen tek dizelik kavuştaklardan meydana gelen türküler: MT-139.

Dört adet dörtlük ve her dörtlükten sonra tekrar edilen iki dizelik kavuştaklardan meydana gelen türküler: MT-33, MT-102, MT-188, MT-375, MT-438. Dört adet dörtlük ve her dörtlükten sonra tekrar edilen dört dizelik kavuştaklardan meydana gelen türküler: MT-61, MT-109.

Beş adet dörtlükten oluşan türküler: MT-3, MT-22, MT-45, MT-104, MT-160, MT-186, MT-200, MT-214, MT-236, MT-244, MT-248, MT-282, MT-305, MT-322, MT-352; beş adet dörtlük ve her dörtlükten sonra tekrar edilen tek dizelik kavuştaklardan oluşan türküler: MT-67; beş adet dörtlük ve her dörtlükten sonra tekrar edilen dört dizelik kavuştaklardan meydana gelen türküler: MT-75, MT-261.

Altı adet dörtlükten oluşan türküler: MT-21, MT-63, MT-114, MT-153, MT-281, MT-300, MT-420, MT-424; altı adet dörtlük ve her dörtlükten sonra tekrar edilen

tek dizelik kavuştaklardan oluşan türküler: MT-11; altı adet dörtlük ve dört dizelik kavuştaklardan meydana gelen türküler: MT-126, MT-250.

Yedi adet dörtlükten oluşan türküler: MT-86, MT-178, MT-249, MT-317, MT-318; yedi adet dörtlük ve tek dizelik kavuştaktan meydana gelen türküler: MT-111. Sekiz dörtlükten oluşan türküler: MT-301, dokuz dörtlükten meydana gelen türküler: MT-235, MT-253, on bir adet dörtlükten kurulu türküler: MT-402, on dört dörtlükten oluşan türküler: MT-350, Diyalog şeklinde karşılıklı söylenen dörtlüklerden oluşan türküler: MT-212, MT-216, MT-273.

4.2. Malatya Türkülerinin Biçim Açısından Değerlendirilmesi

Bu bölümde Malatya türküleri ölçü, durak, kafiye, bent sayıları ve dizilişleri bakımından ele alınmıştır. İncelemeye aldığımız 444 Malatya türküsü Malatya türkü metinlerinin genel yapı özellikleri hakkında genel bilgiler edinmemizi sağlamıştır. Buna göre türkülerin tamamı hece ölçüsüyle söylenmiştir. Hece sayısı bakımından değerlendirme yaparken türkülerin bir kısmında eksik ya da fazla hece sayılarının olduğu tespit edilmiştir. Bu durum söyleyen kişinin o anki ruh hali ile türküye giriş yapması, doğaçlama olarak icra etmesinden kaynaklanmıştır. Bunun yanı sıra türkülerin ezgi ile söylenmesi de hece ölçüsünde eksiklik ya da fazlalık olmasına sebep olan diğer bir etkendir. Hece bakımından eksikliğin söyleyici tarafından tamamlandığı da görülmektedir. Bu, türküde söylenen kelimeden sonra gelen de/da bağlacı kullanılarak sağlanmaktadır.

Ölçü olarak en çok 8'li ve 11'li hece ölçüsü kullanılmıştır. 8'li hece ölçüsü ile söylenen türküler 4+4 durak, 11'li hece ölçüsü ile söylenen türküler 6+5'li durak kullanılarak söylenmiştir. Durak konusu oldukça karmaşık bir yapı göstermektedir. Bir türküde birden fazla durak kullanıldığı görülmüştür. 11'li ve daha çok hece ile söylenen türküler genellikle âşıklar ve ozanlarca icra edildiği tespit edilmiştir.

Türkülerin neredeyse tamamı dörtlükler halinde söylenmiş ve daha çok iki ve iç dörtlükten kurulmuştur. Bununla birlikte ikilik ve üçlükler ile bunlara bağlı kavuştaklarla da söylenmiş türküler de mevcuttur. Türkülerde bulunan kavuştaklar genellikle ilk bölümlerden yani bentlerden sonra kullanılmasına rağmen K. 4 tarafından icra edilen MT-252'de türküye kavuştakla giriş yapılmıştır.

Nazım biçimi bakımından koşma ve mani şeklinde söylenen türkülerin daha çok mani biçiminde kurulduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra hem mani hem de koşma

nazım biçimlerinin bir arada kullanıldığı türküler de bulunmaktadır. Koşma nazım biçiminin kullanıldığı türkülerde, koşma tipi kafiye örgüsünün tüm tipleri kullanılmıştır. Hem mani hem koşma biçiminde söylenen türkülerde biçimlere göre uyak düzeni düzenli bir sistemde işlememiş, gelişigüzel bir görünüm sergilemiştir. Örneğin ilk dörtlüğü mani, ikinci ve üçüncü dörtlüğü koşma ya da ilk iki dörtlüğü koşma, diğerleri mani şeklinde birbirine eklenmiş dörtlükler bu şekilde kafiye örgüsünün çeşitlenmesini sağlamıştır. Buna ek olarak kafiye düzeninde kararlılık göstermeyen yaklaşık 30 türkü bulunmaktadır.

BÖLÜM V

MALATYA TÜRKÜLERİNİN DİL VE ÜSLUP AÇISINDAN İNCELENMESİ

5.1. Malatya Türkülerinin Anlatım Biçimleri

Halkın sözlü geleneğinde ortaya çıkan edebi ürünler anlamsal bir yapıyı ve duygusal bir ilmi sergileyen işaretlerden meydana gelmektedir. Türkülerdeki anlamsal yapıyı teşkil eden unsurlar halkın öz diliyle, gerçek halk sanatı ve estetik anlayışı ile kurulur. Türküler halkın duygu ve düşünce dünyasının sahip olduğu tüm birikimi halkın dili ile en sade, en içten ve en dolaysız şekilde ifade edilmelerinin birer ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte türkülerimizin en önemli niteliklerinden biri sembolik anlatım örgüsüne sahip olmasıdır ve bu nedenle çeşitli motifler, simgeler ve kalıp ifadelerden oluşmaktadırlar. Böylece derin, özlü ve renkli ifade biçimleri oluşturulmaktadır. Bu sembolik anlatım şekilleri türkülerde yer alan duygu ve düşüncelerin adeta saklandığı kültürel kalıpları gibidir.

"Türkülerde dil aracılığıyla gizli anlaşmalar sistemi oluşturulmaktadır. Böylece her halkın türküsü, ancak ait olduğu kültür içinde bir anlama ve işleve sahip olmaktadır" (Mirzaoğlu, 2001, s. 76). Türkülerin yapısal açıdan sahip olduğu temel özelliklerden biri belirli bir üslubun ifadesi olan söz kalıplarına sahip olmalarıdır. Bu söz kalıpları ezgi kalıplarının şekillenmesinde de etkendir. Söz kalıplarının günümüze taşınmasında semboller ve motifler önemli bir yer tutar (Mirzaoğlu, 2015, s. 36).

Halk türküleri, insanın amaçlarını, duygularını diğer metin türlerinde olmadığı şekliyle aktarır. Örneğin, endişe ve korku ile ilgili şeyleri, somut olaylara bağlı kalarak, duyguları, düşünceleri ve aşkı, gerçeğe bağlı kalarak aktarırlar (Wanning, 1986, s. 426).

5.2. Malatya Türkülerinde Kullanılan Anlatım Kalıpları

Sözlü kültür içerisinde halkın meydana getirdiği ürünlerin belirleyici yönlerinden biri de kalıp sözler kullanılmasıdır. Halkın belleğinde nesillerce yaşatılan hazır kalıp söyleyişler sözün kalıcı olmasını, kolay hatırlanmasını, derin anlamlar yüklenerek öz bir ifade sunmasını, sözün etkileyici olmasını sağlar. Semboller aracılığıyla insan, kalbinden geçen, ruhunda yaşanan duyguları somut bir hale çevirerek anlamı netleştirir ya da tersine soyutlaştırarak anlamı etkili ve zengin kılar.

“Türküler yaşamın sembolik yorumudur. Dış dünyanın somut unsurları; bireylerin iç dünyasını, toplumların ise kabullerini belirli özellikleriyle yansıtacak bir unsur olarak sembolleştirilmektedir“ (Çetinkaya, 2013, s. 217). Genellikle bir olay sonucu doğduğundan olayları daha vurgulu konuma sokmak, söze güç katmak, söyleyişi sağlam bir zemine oturtmak vb. nedenlerle söz kalıplarına ve kimi simgelere geniş ölçüde yer verilmiştir. Bu söz kalıpları genellikle sıfatlar, kişi nitelemeleri, kimi edebi sanatlara bağlı olarak oluşturulan kalıp söyleyişler olarak görülürken; simgeler de sayılar, renkler, bitkiler, hayvanlar, bazı davranışlar ve kimi dini motifler olarak görülmektedir (Yardımcı, 2002, s. 104).

Türküyü ilk dizip koşan insanın geleneksel kültür içinde yetişmiş olması, kişisel yaratısında, geleneksel fikir, duygu ve ifade unsurlarını büyük ölçüde kullanması sonucunu verir. Bunun için tek bir insanın yarattığı türküde eski, geleneksel söz kalıpları veya sözlü formüller görülür. Bunlar çeşitli işlevler görür. İlkin sevilen, beğenilen, alışılmış ve geleneksel bir ifadeyi sık sık dinleyiciye sunarak onun dikkatini diri tutar ve dinleyicinin türküden aldığı tadı artırır. Anlatıcıya veya türkü söz konusu ise çalıp çağırana yaratma ve hatırlama için zaman kazandırır; yardımcı olur. Âşıklarımızın bir türküyü hatırlamakta zorluk çektikleri zaman, sazda ezgiyi uzattıklarını biliyoruz. Türkülerde ise tekrar edilen hem söz hem de ezgi tekrar edilir. Bu şekilde dinleyici daha önce duyduğu ezgiyi daha çabuk kavrar, onu daha kolay tanır ve sever. Bu ortak duygu türküye katılmayı kolaylaştırır. Türkülerde bu yüzden ‘gezici dizeler’ sık kullanılır (Başgöz, 2008, s. 129).

Türkü formu içindeki en önemli unsur motiflerdir. Motif: “Ekseriya iki, nadiren üç, çabuk tempolu eserlerde dört ölçüden oluşan en küçük bir müzik fikri ve form unsurudur (Arseven, 2004, s. 282). Türkünün içerdiği ana fikir, işlenen olayın karakteri motifi belirler. Türkü de diğer müzik formları gibi müzik cümlelerinden oluşur. Cümleler motiflerin birleşerek art arda dizilişleri ile müzikal bir anlam ifade ederek, türkü formunu oluşturur. Motifi türkünün ana fikri ve işlenen olayın karakteristiği belirler. Ana fikir hem motifi hem de ritmi belirler, etkiler. Cümle ise motiflerden oluşan ve kendi başına belirli bir müzikal anlam ifade eden, art arda dizilişi ile türkünün tümünü oluşturan bölümlerdir (Feyzioğlu, 2012, s. 189). “Türkülerde temel birim olan dörtlüğün ilk iki dizesi bize genellikle yerel coğrafya ve iş hayatını tanıtan bir görev yüklenmiştir. Asıl anlamı genellikle son iki dize yüklenir. Bu şekilde iki dizeli bölünme ağıtlarda, eşkıya türkülerinde ve bazen de diğer türkülerde kırılır“ (Başgöz, 2008, s. 141).

Sembolik bir anlatıma sahip olan türkülerde anlatılmak istenenin net bir şekilde anlaşılabilmesi için yaratıldığı kültürün çeşitli özelliklerinin de bilinmesi gerekir. Bu bağlamda sembol ve motiflerle verilmek istenen duygu ve mesajların çözümlenebilmesi önem taşımaktadır. Aynı zamanda bu motif ve semboller türkünün sahibi olan topluma dair ipuçları barındırarak türkü incelemelerinde türkünün esas yöresini tespit anlamında önem taşımaktadır. Dolayısıyla türküde geçen her bir motif ve sembolün birer misyonu vardır.

"Bütün bunlardan dolayı, sözlü şiirin anlatım veya ifade dilini anlamak bakımından o şiirlerin yaratıldığı yörenin veya çevrenin kendine özgü soyut tanımlamalarının dinleyici veya okuyucu açısından anlaşılır olabilmesi için bu yöreye ve yaratılmış türkü metinlerinde yer alan imgeleri bilmeye, öğrenmeye ihtiyaç vardır. Eğer böyle olur ise, o zaman, o türküyü veya dizelerini bir çırpıda anlamak, kestirmek, yabancılık çekmemek mümkündür. Semboller ve imgeler bilindiği, paylaşıldığı ölçüde türkü yörede yadırganmaz, söylenir, aksi halde türkü metinlerinin, yaratıldığı/yakıldığı yerler de dâhil, her yörede aynı çerçevede kabul görmesi kolay değildir. Dolayısıyla, bir türkünün anlaşılırlık kazanması, içinde var olduğu kültür ile ilişkilidir. Bu nedenle, türküleri anlamak aynı zamanda onların ait olduğu kültür içinde ortaya çıkan semboller ve mecazlar ile örülü anlatım dilini ve hususiyetlerini öğrenmekle mümkündür, denebilir" (Mirzaoğlu, 2010, s. 129-130).

Türküler mevcut semboller yoluyla günlük dilden ayrı bir dil ifade biçimi kazanır ve böylece daha etkili bir şiirsel dile sahip olur. Bir türkünün içeriğini tam olarak anlamak için bu sembol dilinin çözümlenmesi gerekir. Bu semboller kültüre özgüdür. Kültürel semboller ve motifler halk türkülerinin sürekliliğinde ve günümüze ulaşmasında önemli rol ve işlevlere sahiptir. Kültürel sembollerin temel işlevi ise belirli bir toplumda günlük konuşma dilinde doğrudan ifade edilmesi mümkün olmayan duyguları yansıtmaktır. Doğrudan ifade edilemeyen bu duyguların çoğunlukla aşk ve cinsellikle ilgili olduğu söylenebilir (Mirzaoğlu, 2015, s. 36).

Türkülerde yer alan herhangi bir doğa unsuru, bir nesne, renk, koku, ses veya bir eylem sembol olabilir. Bir sözcüğün sembol olabilmesi için kendi gerçek anlamı dışında da bir anlam taşıyor olması, ait olduğu kültüre özgü çağrışımlar yaratması gerekir. Türkülerde yer alan başlıca sembollere ay, güneş, yıldızlar, rüzgârlar, dağlar, ağaçlar, kuşlar, çiçekler ve meyveler örnek verilebilir (Mirzaoğlu, 2015, s. 37).

5.2.1. Sevgiliye Ait Güzellik Motifleri

"Motif ve semboller, ait oldukları bütün hakkında önemli ipuçları sunarlar. Türküler için de durum böyledir. Türkülerde yer alan motif ve sembollerin saptanarak yorumlanması, bölgenin kültürel değerleri hakkında önem arz eder" (Vural ve Vural, 2013, s. 647).

Türkülerde kullanılan motifler arasında sevgilinin güzelliğini anlatan semboller de bulunmaktadır. Sevgili güzelliği ile eşsiz bir varlıktır. Kaşı, gözü, yanağı, saçı, dudağı, gerdanı, boyu, posu, elleri bu eşsizlik ile anlatılmıştır. O kadar güzeldir ki âlem de bütün güzelliğini ondan almıştır. Sevgilinin güzelliği anlatılırken âlemdeki varlıklarla ifadelendirme yapılarak sevgilinin aşığın kalbindeki doldurulamaz yeri somutlaştırılmaya çalışılır. Aşağıda yer alan sevgiliye ait güzellik motiflerine ait tabloda hangi motifin kaç türküde geçtiğine dair rakamlar alfabetik sıra izlenerek verilmiştir:

Ahu göz (1)	Ak eller (1)	Al yanak (1)	Ala/Ela göz (8)	Altın dişli (1)
Bakışı kurşun (1)	Baldan/şekerde kaymaktan tatlı dili (2)	Boyu güzel (1)	Boyu selvi dalı (1)	Ceylan göz (5)
Cilveli (3)	Dilber (3)	Dili badem içi (1)	Dudağı kaşı boyalı (1)	Dudakları bal kaymak (1)
Dudu dilli (1)	Eğri başlı (1)	Endamı güzel (1)	Gövdesi alıcı kuş (1)	Gülüşan (1)
Gül yanak (1)	Gönlün narı (1)	Gözleri güzel (1)	Gül yüzlü (3)	Güler yüzlü (1)
Gülünden güzel (1)	Güzel bakış (2)	Güzel cemal (2)	Güzel huylu (1)	Güzel oğlan (1)
Güneş yüz (1)	Güzelin hası (1)	Güzellerin esmeri (1)	Hasbahçenin gülü (2)	Hekimhan'ın güzeli (1)
İlk göz ağrım (1)	İnce belli (12)	Kalem kaşlı (2)	Kara kaş (2)	Kara göz (8)
Kibar (2)	Kirpiği pençe (1)	Kömür gözlü (2)	Malatya'nın birincisi (1)	Malatya'nın gülü (1)
Malatya'nın güzeli (2)	Mişmiş yüzlü (1)	Meral bakış (1)	Mor beklim (2)	Mor zülüf (1)
Nazlı dilber (1)	Nazlım/Nazlı yar (26)	Orta boy (1)	Peri suret (1)	Polat'ın güzeli (1)
Saçı güzel (1)	Saçı ipek teli (1)	Saçı sarı sırma belik örgülü (1)	Saçı uzun/uzun saçlı (2)	Sadık yar (5)
Selvi boy (1)	Sırma saç (3)	Siyah saç (2)	Şirin boy (2)	Suna boylu (1)
Süslü (1)	Şirin dil (1)	Tatlı dil (5)	Telli gelin (1)	Türkmen güzeli (1)
Usul boy (2)	Yüreği serçe (1)	Yeşil göz (1)		

5.2.2. Renk Motifleri

İnsanların duygu ve düşünce dünyasını yansıtan önemli sembollerden biri de renklerdir. Renkler ifade ettikleri aracılığıyla bilgi taşıyıcısı konumunda olmuş, iç âleme ait sinyalleri sembollere dökmüşlerdir. Renklerin nitelik bildirmelerinin dışında her birinin farklı anlamlar taşıyan, farklı duygulara karşılık gelen ifadesel görevleri vardır. Örneğin beyaz saflığı, temizliği, siyah kötü olanı, ölümü, yası; yeşil bolluk ve bereketi, hayırlı olanı temsil etmektedir. Renkler, türkünün söylenme amacına göre, söyleyicinin duygu dünyasına göre kullanılmıştır.

Malatya türkü metinleri incelendiğinde renklerin anlam dünyasından faydalanıldığı görülmüş ve buna göre türkülerde geçen renk isimleri ve bunların kullanıldığı türkü sayısı aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi şöyle tespit edilmiştir:

Ak (10)	Al (15)	Beyaz (5)	Ela (8)	Kahverengi (2)
Kara (50)	Kır (2)	Kırmızı (13)	Kızıl (4)	Mavi (7)
Mor (18)	Pembe (1)	Sarı (12)	Siyah (3)	Yeşil (18)

5.2.3. Doğa Motifleri

Anadolu insanı daha tohumundan itibaren meyvelere hasrettiği emek sebebiyle belki meyveyi çok sevdiğinden, belki meyveyi ölümsüz kılmak için sık sık türkülerde meyveyi işlemiştir. Tohumdur, dallanır, tomurcuklanır, çiçek açar, derken meyve olur; tatlanır, toplanır, yenilir, içilir ve sonunda bir gün söze dökülür, nağme katılır ve türkü olur. Türkülerde meyveler gerçek anlamlarında kullanıldıkları gibi, benzetme sanatı yoluyla da kullanılmışlardır. Gerçek anlamda kullanıldıkları yerler genellikle türkülerin adlarındadır: Elmanın Bir Yanı Pembe", "Fındık Toplayan Kızlar", "Bağa Girdim Üzüme". Meyve isimlerinin benzetme sanatı yoluyla kullanıldıkları yerler genellikle türkülerin sözlerindedir: "Üzüm Gözlü", "Kiraz Dudaklı", "Elma Yanaklı". Türkülerde her meyvenin, hayvanın, rengin ve sayının ayrı, simgesel bir anlamı vardır. Görüldüğü gibi kırmızı dudaklar kiraza, pembe yanaklar elmaya benzetilmiştir (Uçaner, 2008, s. 282-283).

Türkülerimizde dağlar genellikle ayrılığı, yalnızlığı ve hüznü simgelemektedir. Çünkü onlar aşılmazdır. Birkaç on yıl öncesi düşünüldüğünde mahdut imkânlarla değil dağları aşmak bir köyün yanı başındaki başka bir köye gitmek bile müşkül bir durumdur (Kara ve Yılmaz, 2011, s. 396).

Türkülerde geçen dağ imgesi, bir yandan seven ile sevilen arasındaki kavuşmamanın engeli olarak görülürken bir yandan da türkünü yakıldığı bölgenin coğrafi özelliğine dikkat çeker. Ayrıca dağlar iktidarın elinin ulaşamadığı bir doruk olarak bir isyan mekânıdır. İktidara karşı halkın sesi dağlarda yankılanır ve bu yankılanma da yine türkülerde dile getirilir (Yıldız, 2013, s. 53).

Türkülerin vazgeçilmez bir motifi olan dağlar, aşığın kimi zaman sırdaşı, dayanağı, korunağı, barınağı kimi zaman da karşısındaki en büyük engelidir. Âşık, dağlarla konuşur, derdini dağlara anlatır, sevdasını dağlarla paylaşır. En büyük sırlarını yine dağlara açar. Onun en büyük dert ortağı ve dostu dağlardır (Çetindağ, 2013, s. 88).

Dağlar, Türk halkının gönlünde en umarsız yaralara merhem olan, derdini ve sevincini paylaştığı aranılan bir dosttur. Türkülerin eriştirici ve dönüştürücü sayesinde yaşanmışlığını söze taşıyan insanoğlu, nesiller arasında köprüler kurarak bizleri ata kültüne bağlar (Şenocak, 2013b, s. 173).

Malatya türkülerinde geçen doğa motifleri şöyledir:

Ağaç (3)	Akarsu (4)	Ateş (33)	Ay (12)
Boran (4)	Bulut (7)	Çay (9)	Çayır (4)
Çöl (9)	Dağ (98)	Deniz (3)	Dere (19)
Derya (7)	Dolu (6)	Duman (27)	Gök (9)
Gökyüzü (2)	Göl (7)	Güneş (11)	Hava (11)
Kar (28)	Kaya (7)	Kervankıran (1)	Kum (6)
Nehir (1)	Oba (2)	Ova (3)	Poyraz (4)
Pınar (25)	Sahra (2)	Seher (8)	Su (55)
Taş (30)	Tepe (11)	Umman (2)	Ülker (1)
Yayla (25)	Yıldız (9)		

"Türkülerde poyraz, garbi yeli, seher yeli gibi çeşitli adlar alan rüzgârlar olumlu-olumsuz çeşitli anlam ve işlevlerler taşır. Örneğin kuzeyden esen sert ve kuru rüzgar poyraz, sevgililer arasındaki ayrılığın simgesidir; poyrazın esmesi onların ayrılığına işarettir. Bir türkü, poyrazın esmesiyle başlıyorsa konusunun ayrılık olacağından şüphe yoktur" (Mirzaoğlu, 2015, s. 43). Bu durumu Malatya türkü metinlerimizden MT-159'da geçen 'Esme deli poyraz kumlar savrulur / Yâre giden kamyonlar devrilir / Yardan ayrılmışım başım çevrinir / Kör olası kader ayırdı bizi' açıkça

örneklendirmektedir. Benzer şekilde MT-85'de geçen 'Evlerinin önü direk / Suyu da nerden indirek / Yağdı yağmur esti rüzgâr / Selamı nerden gönderek' sözlerinde geçen rüzgâr da ayrılık olayına işaret etmektedir.

5.2.3.1. Çiçek ve Bitki Motifleri

Malatya türkü metinlerinde geçen çiçek ve bitki isimleri şöyledir:

Anık (2)	Arpa (6)	Buğday (3)	Çınar (1)	Çiğdem (1)
Çimen (4)	Diken (12)	Göbelek (2)	Gül (92)	İğde çiçeği (1)
Karanfil (4)	Kavak (2)	Keven (1)	Kuzukulak (1)	Lale (5)
Menekşe (6)	Meşe (4)	Mor çiçek (2)	Narpuz (1)	Nergis (1)
Pirpirim (1)	Reyhan (2)	Sarı çiçek (3)	Selvi (7)	Sümbül (6)
Yelpenek (1)	Yemlik (3)	Yosun (2)		

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi Malatya türkülerinde de en sık kullanılan çiçek gül olmuştur. Gül sevgilinin güzellik betimlemesinde çokça kullanılır. Sevgilinin yanakları, yüzü, dudakları şekliyle ve rengiyle güle benzetilmektedir.

5.2.3.2. Meyve Adları

Malatya türkü metinlerinde geçen meyve adlarını incelediğimizde bunların yörede en çok yetişen meyveler olduğunu tespit etmiş bulunuyoruz. Buna göre türkü metinlerinde geçen meyve adları şöyledir:

Alıç (1)	Armut (7)	Dut (3)	Elma (3)	Kayısı (9)
Kiraz (4)	Nar (5)	Üzüm (10)		

Malatya türkülerinde sıkça kullanılan meyvelerden elma aşkı, nar bolluk ve bereketi, üzüm ise sevgiliyle birarada olma isteğini sembolize etmektedir. Örneğin MT-212'de geçen Kara üzüm asılır mı / Adam yâre küsülür mü / Üzülme benim nazlı yârim / Elin sözü kesilir mi dörtlüğü ve MT-311'de geçen Allan gel pullan gel / Harman sonu dolan gel / Allan gel pullan gel / Üzüm vaktı dolan gel dörtlüğüyle sevgiliyle bir arada olma isteğini ifade edilmektedir.

5.2.3.3. Hayvan Motifleri

Türkülerde geçen hayvan isimleri nitelikleriyle duygu gücünü artırmak, sözün etkisini artırmak amacıyla kullanılmasının yanı sıra çoğunlukla türkünün yakıldığı yörenin iklimini ve zoocoğrafyasında yer alan türleri de yansıtmaktadır. Malatya türkü metinlerinde geçen hayvan isimleri şunlardır:

Ahu (1)	Arslan (3)	At (16)	Balık (3)	Baykuş (1)	Bülbül (32)
Ceylan (9)	Çakal (1)	Deve (4)	Horoz (1)	Kaz (1)	Katır (2)
Keklik (8)	Koyun (13)	Kurbağa (1)	Kurt (3)	Kuzu (18)	Kuş (33)
Meverdi	Öküz (2)	Ördek (4)	Suna (3)	Şahin (3)	Turna (3)
Yılan (6)					

Malatya türkülerinde en sık kullanılan hayvan motifi bülbül olmuştur. Türk edebiyatında en çok kullanılan aşk sembollerinden biri bülbüldür ve aşığı simgelemektedir. MT-23'te geçen 'Bülbülüdüm geldim kondum dikene / Tükettin ömrümü ömrün tükene / Sen de dersin benden başka yar yoktur / Gine deli gönül buldu bir tane' ve MT-40'ta geçen 'Her seher vaktinde öter bülbüller / Bülbülün sesine âşık o güller / Senin için söyler hep beni diller / Ağzınla dilin lal olsun sevdiğim' dörtlüklerinde geçen bülbül, aşığı çağrıştırmaktadır.

5.2.3.4. Maden Adları

Malatya yöresinde en çok çıkarılan madenler bakır, demir, kurşun olduğu bilgisine paralel olarak Malatya türkü metinlerinde geçen maden adları şöyledir:

Altın (14)	Bakır (1)	Demir (2)	Elmas (3)
Gümüş (6)	Kalay (6)	Kömür (2)	Kurşun (9)

5.2.4. Meslek ve Unvan Adları

Malatya türkü metinlerinde geçen meslek ve unvan adlarını gösteren tablo şöyledir:

Albay (1)	Doktor (3)	Gazi (1)	Hoca (4)	İmam (7)
Leblebici (1)	Kemancı (1)	Serdar (1)	Şalvarcı (1)	Tabip (8)
Terzi (1)	Tüccar (1)			

5.2.5. Hitaplar

Hitap bildiren ifadeler aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere dağılım göstermiştir:

Ala gözlü şahım (1)	Ali Kılıç (1)	Ayşe (1)	Bacılar (1)	Bercim (2)
Bülbülüm (1)	Bekir (1)	Canlar (1)	Deli gönül (2)	Ey dertli Ekber (1)
Ey dilrüba (1)	Ey ulu şahım (1)	Ey nazlı dilber (1)	Ey vefasız yar (1)	Gonca gülüm (1)
Gürcüm (1)	Hanifi (4)	Karacaoğlan (1)	Kayısı kentlim (1)	Köylü kızı (1)
Pir Sultan Abdalım (2)	Pirim (2)	Pir Mehmet (1)	Sevdiceğim (2)	Sevdiğim (13)
Sevdiğim Ayşe (1)	Sevdiğim Esma (1)	Sevdiğim Hürü (1)	Şahım (2)	Şu Malatya'nı güzeli (1)
Ya Ali (3)	Yeşil Malatya dilberi (1)	Zeynebim (1)	Uşaklar (1)	

5.2.6. Akrabalık Adları

Malatya türkü metinlerinde yer alan akrabalık bildiren isimler şu şekilde dağılım göstermiştir:

Amca (1)	Anne (40)	Avrat (2)	Baba (28)	Dayı (2)
Damat (1)	Emmi (3)	Emmi kızı (1)	Gelin (62)	Görümce (1)
Güvey (2)	Kardeş (19)	Karı (1)	Kaynana (1)	Kız/kızlar (52)
Kirve (3)				

5.2.7. İnsan Bedenine Dair Unsurlar

Malatya türkülerinde sadece insan bedenine ait unsurlarda aşağıdaki tabloda yer alanlar sadece birinci anlamı temel alınarak parantez içinde verilen sayıda türküde geçmiştir. Buna göre Malatya türkü sözlerinde en çok kullanılan organ baş ve dil olmuştur.

Ağız (5)	Alın (7)	Ayak (16)	Baş (65)	Bel (21)
Burun (5)	Ciğer (13)	Dil (55)	Diş (6)	Diz (17)
Dudak (6)	El (82)	Gerdan (7)	Göz (92)	Kalp (12)
Kulak (5)	Kol (29)	Omuz (5)	Saç (32)	Topuk (3)
Yanak (13)	Yüz (37)	Zülüf (15)		

5.2.8. Giyim-Kuşam-Fistan

Malatya türkü metinlerinde ismi geçen giyim-kuşama ve süslenmeye dair unsurlar yöreye ait giyim kuşam kültürünü de sergiler niteliktedir.

Bilezik (1)	Çarık (2)	Çorap (2)	Duvak (2)	Elbise (4)
Esbap (2)	Etek (5)	Fistan (9)	Gelinlik (2)	Gömlek (6)
Küpe (2)	Kundura (1)	Libas (1)	Şalvar (2)	Yelek (1)
Yüzük (5)				

5.2.9. Yiyecek İçecek Adları

Malatya türkü metinlerinde geçen yiyecek ve içecek adları şunlardır:

Ayran (1)	Çay (1)	Kebap (2)	Kısır (1)
Oralet (1)	Pekmez (1)	Üzüm suyu (1)	Yoğurt (1)

5.2.10. Eşya Adları

Malatya türkülerinde geçen eşya adları şöyledir:

Bakraç (3)	Bavul (1)	Bıçak (2)	Bohça (2)	Çakmak (1)	Çanta (2)	Çarşaf (3)
Çıra (3)	Düğme	Elek (4)	Evrak (1)	Halbur (3)	Halı (2)	Hançer

	(3)					(3)
Helke (1)	Kapı (22)	Kazan (4)	Kitap (2)	Kurna (1)	Künye (1)	Mendil (10)
Ocak (4)	Orak (3)	Pencere(6)	Sandık (3)	Sarad (1)	Silah (1)	Sitil (3)
Tas (5)	Tarak (2)	Testi (2)	Yastık (2)	Yatak (6)	Yorgan(2)	

5.2.11. Sayı Adları

Malatya türkü metinlerinde geçen sayı isimleri ve kaç türküde geçtiklerini gösteren tablo şöyledir:

Altı (1)	Altmış (1)	Beş (7)	Beş yüz (2)	Bir (239)	Binbir (3)	Doksan (1)
Elli bin (1)	İki (13)	Kırk (8)	On altı (1)	On bir (1)	On beş (2)	On dört (3)
On iki (9)	On üç (2)	Otuz (1)	Yedi (5)	Yetmiş bin (1)	Yetmiş üç (1)	Yüz (2)
Yirmi (1)	Yüz bin (4)	Yüz elli (1)	Üç (10)	Üç yüz altmış (1)		

5.2.12. Geçiş Dönemleri

Malatya türkü metinlerinde geçen geçiş dönemine ait kavramlar şu şekildedir:

Bebek (2)	Bekâr (1)	Cenaze (5)	Düğün (8)	Evlilik (8)
Kına (9)	Nenni (7)	Yavru (16)		

5.2.13. Klişeler

Türkü metinlerinde yer alan klişe ifadeler şöyledir:

- Bağrıma basarım taşlar: (MT-373).
- Bahar gider, yazlar gider, kış gelir: (MT-322).
- Baharın kokusu yaz ile gelir: (MT-332).
- Bir of çektim ciğerimi dağladı: (MT-294).
- Bir iyilik edeceksen vaktiyken eyle: (MT-131).
- Bu kapıyı kapatan Allah, yine bir gün açar: (MT-37).
- Cevahir pas tutmaz: (MT-193).
- Çok yaşayıp cefa çekmektense, az yaşayıp devran sürmeli: (MT-8).

- Dil söyler, kulak işitir: (MT-135).
- Gurban olam, Beydağı'nın karısın: (MT-204).
- Gurban olam, ben de sana nasıl doyam: (MT-378).
- Kurban olam ben sana: (MT-38).
- Kurban olam ben o yara: (MT-72).
- Kurban olam dillerine vay: (MT-329).
- Kurban olam Hekimhan: (MT-372).
- Kurban olam pınar sana: (MT-147).
- Kurban olam senin gibi geline: (MT-217).
- Kurban olam yin'eyleme: (MT-268).
- Her nadana sırrını verme: (MT-318).
- Ölüm Allah'ın emri: (MT-384).
- Ölümden öteye yol gitmez: (MT-170).
- Sevda çeken ağlar: (MT-384).
- Yiğit gölgesinde aslan saklanır: (MT-280).

5.2.14. Atasözleri ve Deyimler

Geçmiş dönemlerden günümüze uzanan toplumsal ve kültürel değerler ile tecrübeye dayalı yargıları ifade eden sözler türkülerde sık sık yer bulmaktadır ve türkü aracılığıyla ifade edilmektedir. Bu özlü sözler, yani atasözleri Malatya türkü metinlerinde de atasözlerinin ifade gücünden yararlanılmıştır. İncelememiz sonucunda türkü metinlerinde yer alan atasözleri şöyledir:

- Ateş olmayınca duman tütmez: (MT-48).
- Hakk sevdiği kulunu gamda koymaz: (MT-245).
- Her yüze güleni dost sanma: (MT-167).
- Yazılan gelir başa: (MT-257).
- Yılan ağrısına em olmaz: (MT-189).

Anlatılmak isteneni en kısa ve en özlü biçimde ifade olanağı sunan anlatım araçlarından bir diğeri de deyimlerdir. Malatya türkülerinin sözlerinde yer alan deyimler şu şekildedir:

- Ah çekmek: (MT-365).
- Aklı kalmak: (MT-207).
- Aklına düşmek: (MT-145).
- Aklına gelmek: (MT-381).
- Aklını başından almak: (MT-73).
- Al kanlara boyanmak: (MT-253).
- Alnına yazılmak: (MT-182).
- Aman vermek: (MT-210).
- Arada kalmak: (MT-233).
- Arapsaçı gibi: (MT-46).
- Ateşe atmak: (MT-49).
- Ayrı düşmek: (MT-240, MT-438).
- Bağrı yanmak: (MT-286).
- Bağrına basmak: (MT-67).
- Bağrını ezmek: (MT-146, MT-397).
- Bahtı kara olmak: (MT-185, MT-354).
- Baş göstermek: (MT-300).
- Başa gelmek: (MT-20).
- Başı darda (kalmak): (MT-431).
- Başına bela açmak: (MT-239).
- Başına bela olmak: (MT-322).
- Başına bir hal gelmek: (MT-236).
- Başını alıp gitmek: (MT-118, MT-280, MT-354, MT-423).
- Baştan çıkarmak: (MT-269).
- Bel bağlamak: (MT-204, MT-357).
- Belasını bulmak: (MT-38).
- Beli bükülmek: (MT-37, MT-235, MT-240).
- Benzi solmak: (MT-243).
- Bildiğinden şaşmamak: (MT-14, MT-15).

- Boşa savmak (çıkarmak): (MT-173).
- Boyun eğmek: (MT-79, MT-204, MT-339).
- Boynunu bükmek: (MT-181, MT-219, MT-227, MT-231, MT-241, MT-250, MT-322, MT-379).
- Burnunda tütmek: (MT-287).
- Burnundan getirmek: (MT-46).
- Canına kıymak: (MT-64).
- Canını almak: (MT-23, MT-360, MT-409).
- Ciğeri sızlamak: (MT-333).
- Ciğerini sökmek: (MT-12).
- Ciğeri yanmak: (MT-261).
- Çile çekmek: (MT-379).
- Defteri dürülmek: (MT-365).
- Deli etmek (eylemek): (MT-250).
- Derde derman olmak: (MT-84).
- Ders almak: (MT-197).
- Dile düş(ür)mek: (MT-61, MT-90).
- Dilinden düşürmemek: (MT-404).
- Dizleri tutmamak: (MT-272, MT-287).
- Doğduğuna pişman etmek: (MT-79).
- Doğru (bildiği) yoldan şaşmamak: (MT-385).
- Dünya başına dar gelmek: (MT-126).
- Dünya başına yıkılmak: (MT-78).
- El etmek (eylemek): (MT-60, MT-97, MT-101, MT-192, MT-377, MT-378, MT-387, MT-391, MT-397, MT-417).
- Elden ayaktan düşmek: (MT-385).
- Elden gitmek: (MT-146, MT-245).
- Eli koynunda kalmak: (MT-27).
- Elinden almak: (MT-370).
- (Elini) kolunu bağlamak: (MT-392).
- Fırsat vermek: (MT-67).
- Figan etmek: (MT-127, MT-436).

- Gam çekmek: (MT-439).
- Göğüs germek: (MT-186).
- Gönlü düşmek: (MT-349).
- Gönlü kalmak: (MT-333)
- Gönlünü çalmak: (MT-78).
- Gönlünü eğlemek: (MT-70).
- Gönlünü kaptırmak: (MT-12).
- Gönül almak: (MT-190).
- Gönül bağlamak: (MT-138).
- Gönül vermek: (MT-170).
- Gönül yıkmak: (MT-249).
- Göz etmek: (MT-97, MT-146,).
- Göz ucuyla bakmak: (MT-369).
- Gözü arkada kalmak: (MT-315).
- Gözü kalmak: (MT-381).
- Gözü yollarda kalmak: (MT-192).
- Gözünde tütmek: (MT-421).
- Gözünün yaşına bakmamak: (MT-1).
- Gününü görmek: (MT-79, MT-83, MT-209, MT-231, MT-357, MT-359, MT-363, MT-379, MT-433).
- Güvendiği dağlara kar yağmak: (MT-370).
- Haber almak: (MT-317).
- Haber salmak: (MT-126).
- Hakkını helal etmek: (MT-391).
- Halden anlamak (bilmek): (MT-127).
- Hali kalmamak: (MT-167).
- Hasret çekmek: (MT-376).
- Hasta düşmek: (MT-392)
- Hayal kurmak: (MT-241).
- Hayra yormak: (MT-424).
- Hesabını görmek: (MT-301).
- İbret almak: (MT-277).

- İçi kan ağlamak: (MT-387).
- İçine (özüne) ateş düşmek: (MT-48, MT-423).
- İflah olmamak: (MT-10).
- İki eli kanda olsa: (MT-197).
- İnsaf etmek: (MT-181).
- Kan ağlamak: (MT-135).
- Kapısında köle olmak: (MT-141).
- Kara sevdaya düşmek: (MT-80).
- Karalar giymek: (MT-36).
- Kara(lar)ı bağlamak: (MT-1, MT-67, MT-27, MT-75, MT-123, MT-219, MT-369, MT-370, MT-372, MT-421).
- Kaşını çatmak: (MT-144).
- Kınalar yakmak: (MT-418).
- Kolu kanadı kırılmak: (MT-14, MT-160, MT-291).
- Kül etmek: (MT-28, MT-60, MT-79, MT-212, MT-397).
- Kül olmak: (MT-157, MT-185, MT-321).
- Merhem olmak: (MT-172, MT-387).
- Mesken tutmak: (MT-190).
- Meyil vermek: (MT-20, MT-165, MT-173, MT-186).
- Murada ermek (yetmek): (MT-89, MT-215, MT-279, MT-364).
- Muradı gözünde kalmak (koymak): (MT-81, MT-95, MT-406, MT-421).
- Murat almak: (MT-348, MT-352).
- Nispet etmek (eylemek): (MT-60).
- Ortada bırakmak: (MT-61).
- Ortak olmak: (MT-439).
- Perişan etmek (eylemek): (MT-78).
- Peşine düşmek: (MT-73, MT-177, MT-217, MT-226).
- Saçına ak düşmek: (MT-334).
- Saçı başı ağarmak: (MT-151).
- Saçını (başını) yolmak: (MT-313).
- Sefa sürmek: (MT-79, MT-266).
- Selamı (sabahı) kesmek: (MT-75).

- Sevdasına düşmek: (MT-142).
- Soluk aldırmamak: (MT-234).
- Sözü geçmek: (MT-345).
- Sözünde durmak: (MT-95, MT-208).
- Sözünü tutmak: (MT-223).
- Tadına doyum olmamak: (MT-79).
- Taşa tutmak: (MT-99).
- Tozu (dumana) toprağa katmak: (MT-4).
- Yaraya merhem olmak: (MT-288).
- Yas çekmek: (MT-1, MT-253).
- Yas tutmak: (MT-267).
- Yaş dökmek: (MT-373).
- Yenik düşmek: (MT-364).
- Yere vurmak: (MT-73).
- Yol ayrımına gelmek: (MT-390, MT-391).
- Yol gözlemek: (MT-170, MT-238, MT-272, MT-432).
- Yola düşmek: (MT-24, MT-226, MT-258).
- Yolda kalmak: (MT-14).
- Yolundan kalmak: (MT-352).
- Yolunu beklemek: (MT-232, MT-240).
- Yolunu şaşırmak: (MT-87).
- Yüreği titremek: (MT-265).
- Yüreğine ateş düşmek: (MT-325).
- Yüreğini dağlamak: (MT-294).
- Yüzü gülmek: (MT-114, MT-117, MT-121, MT-177).
- Zoruna gitmek: (MT-197).

5.2.15. Alkış ve Kargışlar

Malatyalı türkü söyleyiciler, yaşadıkları veya dile getirdikleri duyguları ifade ederken alkış ve kargışlarla duygu yoğunluğunu destekler ifadelerde bulunurlar. Malatya'dan derlenmiş türkü metinlerinde geçen alkışlar ve kargışlar şöyledir:

Alkışlar:

- Ak gül olsam yanağına sokulsam: (MT-99).
- Ali'ye Selman olasın: (MT-318).
- Aliyül Nağı emekler salmasın ziya: (MT-249).
- Ayırma kuzuyu sürüden medet: (MT-350).
- Bacın sana kurban olsun: (MT-351).
- Bana değdi, nazlı yara değmeye: (MT-243).
- Bana vermiş Hak, vermesin ellere: (MT-206).
- Barışık dillere de kurban olayım: (MT-164).
- Ben dedim Allah etmeye: (MT-296).
- Benim olasın Cemil: (MT-222).
- Benim olursun inşallah: (MT-124).
- Bize yardım eyle Hasan Hüseyin: (MT-350).
- Canım kurban olsun haldan bilene: (MT-295).
- Çarşamba gecesi bize gelesin: (MT-442).
- Datlı dillerine kurban olayım: (MT-117).
- Deli göynümün de bağı solmaz olaydı: (MT-328).
- Ey bacılar bacılar, görmeyin ağrı acılar: (MT-21).
- Gel anam bacım gelin olasın: (MT-442).
- Gülbenk olsam yar yüzüne sarılsam: (MT-99).
- Güzel ben kurban olayım: (MT-118).
- Güzel işimizi Allah onara: (MT-291).
- Hasan Askeri'nin gülleri bite: (MT-249).
- Kabul kıl sadığın da bir niyazını: (MT-245).
- Kadir Mevlam bu sevdadan kes beni: (MT-82).
- Kapısında köle olam: (MT-302).
- Karlık'ta balın olam: (MT-284).
- Kerem ihsan eyle, bağışla suçum: (MT-245).
- Kernek'te yolun olam: (MT-284).
- Kız Allah'ın seversen (etme beni perişan): (MT-311).

- Kız kurbanın olayım o nasıl bakış: (MT-117).
- Kör ola anayın gözü: (MT-299).
- Kurban olam ben sana: (MT-38).
- Kurban olam ben o yara: (MT-72).
- Kurban olam dillerine vay: (MT-329).
- Kurban olam Hekimhan: (MT-372).
- Kurban olam pınar sana: (MT-147).
- Kurban olam senin gibi geline: (MT-217).
- Kurban olam yin'eyleme: (MT-268).
- Kimseler yârinden ayrı düşmeye: (MT-58).
- Mevlam kanat ver havaya uçam: (MT-442).
- Mevlam sen gavuştur beni yârime: (MT-246).
- Mevla'yı seversen beraber ölek: (MT-174).
- Mevla'yı seversen ağlatma bizi: (MT-174).
- Mor zülüflerin gerdanın okşasın: (MT-65).
- Muradıma yetirin: (MT-89).
- Nazardan korusun Yaradan bizi: (MT-142).
- Nazlı yar yoldadır, benzi solmaya: (MT-243).
- Naim kurban olayım: (MT-326).
- Onun katerinden ayırma bizi: (MT-153).
- Önünce Kamberin olsam ya Ali: (MT-245).
- Parıl parıl parlaya: (MT-326).
- Sana kurban olsun Bağdat, Basra: (MT-69).
- Selvi boylarına kurban olduğum: (MT-60).
- Seni sevenler bin yaşasın: (MT-65).
- Sevdalılar birbirine kavuşa: (MT-101).
- Sinene değmesin feleğin oku: (MT-366).
- Şad eyle gönlümü gül bazı bazı: (MT-172).
- Şen olasın şen ol Malatya: (MT-183).
- Torba taka da güz ayları dilene: (MT-295).
- Usul boylarına kurban olduğum: (MT-60).
- Yağsın da millete yarasın: (MT-111).

- Yaradan saklasın canını: (MT-111).
- Yavrum vurmayın yarasına yetimin: (MT-89).
- Yollarına ölem ölem: (MT-302).
- Yar yoluna ölem: (MT-302).

Kargışlar:

- Açılan güllerin solsun sevdiğim: (MT-23).
- Adatepe de çiçeklerin buruşa: (MT-101)
- Ağzınla dilin lal olsun sevdiğim: (MT-23).
- Ah ölem ölem ölem: (MT-394).
- Aha darağacı sizim boynunda öle: (MT-82).
- Allah'tan bula(sı)n: (MT-30, MT-31).
- Anan öle Cemil: (MT-222).
- Avuç açа da dilenesin: (MT-83).
- Azrail canını alsın sevdiğim: (MT-23).
- (Çaldığım saza bakıp) İçiyor diyen sürünsün: (MT-64).
- Baban öle Cemil: (MT-222).
- (Bana iftira atıp) Dostun var diyen sürünsün: (MT-64).
- (Ben ölürsem Doğanşehir) Ardımdan söven sürünsün: (MT-64).
- Ben de sana kurban kız: (MT-161).
- Ben ölem yar kolumu oy oy: (MT-392).
- Ben saramadım saran kollar murat almasın: (MT-18).
- Beni kurban eylesinler: (MT-394).
- Bir kuru dalın olam: (MT-284).
- Biri yâri biri kendi diyeler: (MT-170).
- Bu deli diyen sürünsün: (MT-64).
- Canıma kıyan sürünsün: (MT-64).
- Canımı gurban ederim: (MT-408).
- Çarka dönesice felek: (MT-158).
- Dağlar nedem ben ölem oy oy: (MT-392).
- Di bacın öle öle öle öle bacın öle: (MT-351).
- Dilek pınarı suyun kesile: (MT-178).

- Dilerim Mevla'dan sılasın için: (MT-383).
- Dilerim Mevla'dan yüzün gülmesin: (MT-44).
- (Beni yardan yâri benden ayıran) Dilerim ki kapı kapı dilene: (MT-58).
- Dillerim kırıla ne dedim sana: (MT-340).
- Elde senin gibi yar olmaz olsun: (MT-239).
- Elim ile ettim kör olsun gözüm: (MT-276, MT-345).
- Elimle eyledim kör ola gözüm: (MT-287).
- Feleğin çarkı kırılsın: (MT-305).
- Gadir Mevlam eğri koya boynunu: (MT-190).
- Garezin böylesi, düşman başına: (MT-70).
- Gelinlik elbise giyemeyesin: (MT-30).
- Gerçek ise kurban etsin Hak beni: (MT-92).
- Gidersen derdinle kalayım giryan: (MT-230).
- Gölgesinde cenazemi yuyalar: (MT-170).
- Gözüne dumanlar inesi demiş: (MT-220).
- Gözlerin kör ola doktor: (MT-406).
- Gözüne patlama düşe: (MT-329).
- Gülşane güllerin solsun sevdiğim: (MT-23).
- Güz ayları torba taka dilene: (MT-359).
- Güzel ben kurban olayım: (MT-386).
- (Eğer senden başkasını seversem) Hasta olam yataklardan kalkmayam: (MT-11).
- Her dem iki yakan bir olmaz olsun: (MT-239).
- İki yakası bir araya değmesin: (MT-30).
- İkimizi de bir mezara koyalar: (MT-170).
- Nedem, ikimizi de bir mezara koyalar: (MT-280).
- Kayanın üstünde cenazemi yuyalar: (MT-280).
- Keşke şu gurbete gelmez olaydı: (MT-328).
- Lal olsun dillerim: (MT-65).
- Kırıla da düşe: (MT-196).
- Kör ola kaderim, yardan ayırdı: (MT-70).
- Kör olası kader: (MT-85).

- Kör olasın el sözüne uyarsan: (MT-363).
- Kör olaydı benim gözüm: (MT-76).
- Kör olup da vermeseydin gelini: (MT-91).
- Kör olup da vermeseydin yârimi: (MT-91).
- Kemiklerin çarşasın: (MT-65).
- Kız gün görmeye de sürünesin: (MT-83).
- Kuruya da bizim yar yar çaylar kuruya: (MT-398).
- Menzil almasın yorulsun: (MT-305).
- Mevlam muradımı koydu gözümde: (MT-421).
- Mezarımı yol üstüne kazsınlar: (MT-228).
- Muradın gözünde kala: (MT-229).
- Neydem ölem ölem ölem ölem: (MT-175).
- Olmayasıca şu gurbet eli nereden çıktı: (MT-328).
- Olmaz olsun bu gurbetlik: (MT-108).
- Ölem ölem nazlım ölem: (MT-379).
- Ölem ölem kör kader: (MT-389).
- Ölüm ver Allah'ım ayrılık verme: (MT-345).
- Ömrün tükene: (MT-40, MT-219).
- Sana benzemeyen gül olmaz olsun: (MT-239).
- Savursunlar yele beni: (MT-187).
- Seni benden beni senden ayıran dilerim ki kapı kapı dilene: (MT-8).
- Sebep olan kapı kapı dilene: (MT-8).
- Seni uçuranlar murat almasın: (MT-352).
- Tükettin ömrümü ömrün tükene: (MT-423).
- Ülger doğmasın, sabah olmasın: (MT-70).

- Varsın sensiz geçen gün olmaz olsun: (MT-239).
- Vatanından eşinden ayrılasın: (MT-44).
- Viran gurbet eli olmaz olaydı: (MT-328).
- (Benden başkasına yârim dediysen) Yar benim ömrümü yesin bitirsin: (MT-28).
- Yıkıla da bizim yar yar dağlar yıkıla: (MT-398).
- (Yıkıla da oy oy bizim dağlar yıkıla) Köyler yıkıla: (MT-398).
- Yıkılaydı hanın harap olaydı: (MT-170).
- Yeri gelin de yetmeyesin: (MT-83).
- Yetim kalasın Cemil: (MT-222).
- Yetmiye muradın kız yarıda kala: (MT-239).
- Yıkıla da gurbet eli yıkıla: (MT-328).

5.3. Malatya Türkülerinin Dil ve Üslup Açısından Değerlendirilmesi

Türk sözlü geleneğinin en güzel ifade aracı olan türkülerde anlatılan olay veya duygunun nasıl verileceğini belirleyen anlatım araçları, türkünün ya da onu söyleyen kişinin üslubunu da belirlemektedir. Türküler sade, dolaysız ve öz bir anlatıma sahiptirler. Bu yalın ifade biçimiyle en tarifsiz duygu ve düşünceler halkın söyleme kolaylığı ile dile getirmiştir. Derin ve özlü bir anlam dünyasına sahip olan türkülerde anlatılmak isteneni en iyi şekilde ifade etmeye yarayan birtakım motif ve semboller bulunmaktadır. İnsan ruhuna etki eden acılar, kayıplar, korkular, umutsuzluklar sembollere dökülerek somutlaştırılmış ve böylece anlama kolaylığı sağlanmıştır.

Halk edebiyatı içerisinde yer alan ürünler sözlü gelenekten kaynaklandığı için zaman içerisinde birtakım kalıp söyleyişlerin ortaya çıkmasına ve bu söyleyişlerin edebi verimlerle nesilden nesile aktarılmasına imkân vermiştir. Bu hazır kalıp söyleyişler

sözün öz ve etkili olmasını sağlamasının yanı sıra kolay hatırlanır hale gelmesini de sağlamıştır.

Çalışmamızın bu bölümünde türkülerin dili ve üslubunu etkileyen etkenlerden bahsedilmiş, yine sözlü geleneğin ürünü olarak anlatımı zenginleştiren, etkili kılan, ifade gücünü yükselten unsurlardan söz edilmiştir. Daha önceki bölümlerde Malatya türkülerinin en çok aşk ve sevda konulu olduğunu belirtmiştik. Bu bağlamda Malatya türkü metinlerini incelediğimizde ilk dikkati çeken motif sevgiliye ait güzellik motifleri olmuştur. Türkülerde sevgilinin eşsizliği, benzersizliği ve vazgeçilmezliği en iyi bu motiflerle dile getirilmiştir. Bu dile getirilirken en çok sevgilinin nazlı, ince belli, ceylan gözlü, ela gözlü, tatlı dilli, sırma saçlı, cilveli, güler yüzlü olması özellikleri ön plana çıkmaktadır. Bu nitelikler yöre insanın güzellik anlayışını da sergilemektedir. Bu genel güzellik ifadelerinin içerisinde sevgilinin yüzünün mişmiş gibi olması yöreye has bir ifade biçimi olarak dikkati çekmektedir.

Türkülerdeki anlatım araçlarından bir diğeri atasözü ve deyimlerdir. Bir toplumun yaşam akışı içerisinde edindiği tecrübe ve dünya görüşü ile ilgili özlü sözleri ve kalıplaşmış sözler olan atasözleri ve deyimler günlük hayatta olduğu gibi türkülerde de sıklıkla kullanılmaktadır. İncelememiz sonucunda Malatya türkü metinlerinde 5 adet atasözü ve 149 adet deyim kullanılmıştır.

Türkülerle ifade edilen duyguları, söyleyen kişinin olmasını ya da olmamasını istediği durumları anlatırken kullandığı söz varlıkları arasında alkış ve kargışlar da bulunmaktadır. Bu açıdan Malatya türkü metinleri oldukça zengindir, çok sayıda alkış ve kargış kullanılmış, yaşanılan ve türkülerle anlatılmak istenenlerin gücü alkış ve kargışlar sayesinde etkili kılınmıştır.

Bütün bunların dışında türkülerde geçen sayı adları, meyve adları, hitaplar, doğa motifleri, hayvan motifleri, çiçek motifleri, renk motifleri, formel sayılar, klişeler gibi

söz unsurları da değerlendirmeye alınmıştır. Buna göre türkü metinlerinde en çok kullanılan hayvan isimleri bülbül, kuzu, koyun, at; çiçek ve bitki isimleri gül, menekşe, arpa, çimen, selvi, meşe, diken; renk isimleri ak, al-kırmızı, yeşil, mor, kara; meyve isimleri armut, üzüm, kayısı, sayılar bir, iki, üç, on iki, yedi; doğa motifleri ay, yıldız, güneş, dere, pınar, su, ateş, dağ, kar, yayla, duman, taş; maden adları altın ve kurşun; meslek ve unvan adları tbip ve imam vb. şeklinde olmuştur.

BÖLÜM VI

MALATYA TÜRKÜLERİNİN İÇERİK AÇISINDAN İNCELENMESİ

6.1. Malatya Türkülerinde Konu

Türkiye coğrafyasının kültürel bakımdan sahip olduğu tüm zenginlikleri yaşayan ve yaşatan Türk halkı, ruhani varlığını en içten dile getirmiş olduğu türkülerine ayrı bir değer vermiştir. Köklü bir kültüre ve tarihi geçmişe sahip olan Türkler, türkülerine birebir yaşam akışlarını işlemişlerdir. Türkünün yakılmasına neden olan olay, konu ve bunların türküde nasıl işlendiği, hangi biçimde inşa edildiğini belirleyebilmek halk kültürü açısından önemli katkılar sağlayacaktır.

Anonim halk edebiyatında ve halk müziğinde bir tür olan türküler konuları bakımından oldukça çeşitli ve zengindir. Türkülerin bu zenginliği oldukça karmaşık bir yapıyı da beraberinde getirir. Çünkü türküler genellikle bir konu üzerine şekillenmiş gibi görünse de aslında birkaç konuyu bazen de çok daha fazla sayıda konuyu içeriyor olabilir. Örneğin aşk ve sevda konulu bir türküde, tören, ölüm, ayrılık, gurbet vb. konular da ağırlık taşıyor olabilir. Bu bakımdan türküleri konuları bakımından sınıflandırmak oldukça zordur.

Genel olarak türküler doğum, ölüm, evlenme, askerlik gibi insan yaşamının her anını, her aşamasını, bu an ve aşamalarda yaşanan umut, sevinç, mutluluk, gurur, acı, üzüntü, sıkıntı gibi tüm duyguları, düşünce dünyasının birikimlerini, kültüre ait her bir unsuru içine alan çok çeşitli konu zenginliğine sahiptir.

"Türkü aslında çoğu şeye muktedir olan sözün kumaşlardan örülü bir elbiseyle sergilenmesidir. Söz güçlüdür ancak boş yere sözü kullanmanın hiçbir faydası olamaz. Bu nedenle kimi sözler üzerlerine farklı unsurlardan veya farklı renklerden elbiseler dikilerek sergilenir. Türküler bu elbiselerin ve renklerin ta kendileridir. Aktarımından mutlak etkilenme beklendiği durumlarda genellikle türkülerden yararlanılmıştır" (Önal, 2013, s. 36).

İnsanın bütün yönlerini kapsayan, duygularımızı açığa çıkaran türküler, müştereklerimizin yanı sıra kişisel farklılıklarımızın da ifadesidir. Bir yandan gülümseten, överken alay eden, çaresizliğin ve ümidin, hayalle gerçeğin buluştuğu yerdir türküler (Çetin, 2013, s. 202). Türküler gerçeklikleri, içtenlikleri ve coşkuları ile kültürümüzde bir dil oluşturmuşlardır. Bu dil, 'türkü dili' Türk'ün musikiye dönüşmüş

yaşam dilidir. Türküde yer almayan, Türk'ün yaşamından bir an veya onun yaşamının türküleşmemiş bir kesiti yoktur (Kalafat, 2013, s. 245).

Türküler ortaya çıktıkları coğrafi ortamın fiziki ve beşeri faktörlerden etkilenirler (Uğur, 2015, s. 240). Malatya ilinin lokasyonu ve bunun etki ettiği zengin kültürel sahanın Malatya türkülerinin oluşmasında ve gelişmesinde önemli payı olmuştur. Geçmişten günümüze türkü söyleme geleneği zenginliğini kaybetmeden varlığını devam ettirmektedir. Malatya yöresini daha önce de dediğimiz gibi dünyada en çok halk türküsüne sahip olan yer olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. Bu zenginlik içerisinde işlenen konular da çok çeşitli olmaktadır. Malatya türkü söyleme geleneğinde yer alan türküleri incelediğimizde Malatya türkülerini konu bakımından şu şekilde sınıflandırmayı uygun gördük:

1. Aşk ve Sevda Türküleri
2. Ölüm Türküleri
3. Asker Türküleri
4. Gurbet, Ayrılık, Hasret Türküleri
5. Tören Türküleri
   a. Düğün Türküleri
   -Gelin Alma
   -Kına
   -Düğün
   b. İnanç Temelli Türküler
   -İlahiler
   -Deyişler, Nefesler, Düvazimamlar ve Semahlar
6. Yaylacı Türküleri
7. İş/Hon Derme Türküleri
8. Esnaf Türküleri
9. Felekten Şikâyet Eden Türküler
10. İlenç Türküleri
11. Toplumsal ve Sosyal Olayları Konu Alan Türküler

Malatya türkülerini sınıflandırmak oldukça zor olmuştur. Çünkü her türkü konu bakımından çok çeşitlidir. Aşk türküsü olarak sınıflandırdığımız türkünün içerisinde ayrılık, askerlik, ölüm gibi konular da ağırlık taşıyabilmektedir. Örneğin bir iş türküsü

aynı zamanda sevgiliye olan hisleri de dile getirerek aşk türküsü sınıfına girebilir. Aynı şekilde bir düğün türküsü aşkı anlatarak sevda türküsü, bir sevda türküsü de asker türküsü, asker türküsü de bir ağıt olabilir. Bununla birlikte icra ortamlarını ve söylenme amaçlarını da dikkate alarak uygun gördüğümüz tasnif şu şekildedir:

1. Aşk ve Sevda Türküleri: (MT-1, MT-2, MT-6, MT-7, MT-8, MT-9, MT-11, MT-12, MT-14, MT-15, MT-16, MT-17, MT-18, MT-20, MT-23, MT-28, MT-29, MT-30, MT-31, MT-32, MT-37, MT-38, MT-39, MT-40, MT-43, MT-47, MT-48, MT-49, MT-50, MT-53, MT-54, MT-55, MT-56, MT-57, MT-58, MT-59, MT-60, MT-61, MT-62, MT-63, MT-65, MT-69, MT-72, MT-74, MT-78, MT-79, MT-80, MT-81, MT-82, MT-83, MT-87, MT-88, MT-89, MT-90, MT-92, MT-94, MT-95, MT-96, MT-97, MT-98, MT-99, MT-101, MT-106, MT-110, MT-115, MT-117, MT-118, MT-120, MT-121, MT-124, MT-125, MT-126, MT-127, MT-130, MT-132, MT-134, MT-136, MT-140, MT-141, MT-144, MT-145, MT-146, MT-147, MT-150, MT-152, MT-154, MT-155, MT-156, MT-158, MT-160, MT-161, MT-162, MT-164, MT-165, MT-167, MT-168, MT-169, MT-170, MT-171, MT-172, MT-173, MT-174, MT-175, MT-177, MT-180, MT-181, MT-182, MT-185, MT-187, MT-189, MT-191, MT-192, MT-193, MT-194, MT-195, MT-196, MT-197, MT-198, MT-199, MT-202, MT-203, MT-204, MT-206, MT-207, MT-208, MT-212, MT-213, MT-215, MT-216, MT-217, MT-219, MT-221, MT-222, MT-224, MT-225, MT-226, MT-229, MT-230, MT-231, MT-233, MT-235, MT-237, MT-238, MT-239, MT-240, MT-241, MT-242, MT-243, MT-246, MT-254, MT-255, MT-256, MT-257, MT-258, MT-261, MT-262, MT-263, MT-266, MT-268, MT-271, MT-276, MT-280, MT-284, MT-291, MT-293, MT-296, MT-297, MT-302, MT-305, MT-308, MT-310, MT-311, MT-312, MT-319, MT-320, MT-321, MT-322, MT-327, MT-329, MT-330, MT-333, MT-334, MT-335, MT-338, MT-340, MT-341, MT-344, MT-348, MT-349, MT-352, MT-354, MT-355, MT-356, MT-357, MT-358, MT-360, MT-361, MT-362, MT-363, MT-365, MT-366, MT-367, MT-368, MT-369, MT-371, MT-372, MT-374, MT-376, MT-377, MT-378, MT-380, MT-382, MT-386, MT-387, MT-388, MT-389, MT-393, MT-394, MT-396, MT-397, MT-399, MT-401, MT-403, MT-404, MT-409, MT-410, MT-415, MT-417, MT-418,

MT-419, MT-420, MT-423, MT-424, MT-425, MT-428, MT-429, MT-431, MT-433, MT-435, MT-436, MT-437, MT-438, MT-439, MT-440, MT-443).

2. Ölüm Türküleri: (MT-3, MT-4, MT-10, MT-13, MT-24, MT-41, MT-42, MT-51, MT-68, MT-77, MT-102, MT-151, MT-157, MT-166, MT-184, MT-209, MT-210, MT-211, MT-220, MT-227, MT-228, MT-264, MT-270, MT-275, MT-290, MT-303, MT-313, MT-324, MT-331, MT-351, MT-364, MT-383, MT-384, MT-406, MT-408, MT-411, MT-430, MT-432, MT-434, MT-441).
3. Asker Türküleri: (MT-36, MT-91, MT-267, MT-285, MT-392, MT-421).
4. Gurbet, Ayrılık, Hasret Türküleri: (MT-25, MT-26, MT-27, MT-44, MT-45, MT-70, MT-71, MT-73, MT-75, MT-76, MT-84, MT-85, MT-93, MT-108, MT-109, MT-112, MT-119, MT-131, MT-137, MT-159, MT-190, MT-232, MT-251, MT-269, MT-272, MT-281, MT-286, MT-287, MT-294, MT-295, MT-298, MT-299, MT-315, MT-328, MT-332, MT-336, MT-345, MT-359, MT-370, MT-379, MT-390, MT-391, MT-414).
5. Tören Türküleri

   a. Düğün Türküleri (MT-138, MT-183).

   -Gelin Alma (MT-52).

   -Kına (MT-5, MT-105, MT-148, MT-218, MT-273, MT-292, MT-306, MT-400, MT-442).

   b. İnanç Temelli Türküler: Bazı araştırmacılar bu grupta yer alan ürünlerin türkü olmadığını müstakil olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ancak daha önceki tasnif ve değerlendirmeler ışığında bu türden ürünleri yöredeki farklı icra ortamlarında (festival, müzikli sohbet toplantıları, vb.) da icra edilmeleri sebebiyle türkü olarak değerlendirilmeyi uygun gördük.

   -Deyişler, Nefesler, Düvazimamlar ve Semahlar (MT-21, MT-35, MT-86, MT-100, MT-128, MT-135, MT-139, MT-143, MT-153, MT-178, MT-186, MT-188, MT-201, MT-214, MT-234, MT-236, MT-244, MT-245, MT-248, MT-249, MT-252, MT-253, MT-274, MT-277, MT-300, MT-301, MT-316, MT-317, MT-318, MT-343, MT-347, MT-350, MT-385, MT-402, MT-407, MT-422, MT-426, MT-427, MT-444).
6. Yaylacı Türküleri: (MT-19, MT-66, MT-129, MT-342, MT-353, MT-412, MT-413.

7. İş/Hon Derme Türküleri: (MT-33, MT-34, MT-133, MT-247, MT-279, MT-288, MT-325, MT-339).
8. Esnaf Türküleri: (MT-282, MT-307).
9. Dünyadan, Kaderden ve Felekten Şikâyet Eden Türküler (MT-46, MT-67, MT-79, MT-103, MT-205).
10. İlenç Türküleri (MT-64, MT-398).
11. Taşlama (MT-22, MT-107, MT-179).
12. Toplumsal ve Sosyal Olayları Konu Alan Türküler (MT-104, MT-123, MT-304).
13. Tabiat Olaylarını ve Tabiatı Konu alan Türküler: (MT-111, MT-113, MT-149).
14. Yöre-yurt Sevgisini Konu Alan Türküler: (MT-114, MT-116, MT-200, MT-259, MT-337, MT-346, MT-381, MT-405).
15. Festival Türküleri: (MT-250, MT-323, MT-395).
16. Halay: (MT-142, MT-163, MT-223, MT-260, MT-265, MT-278, MT-283, MT-289, MT-309, MT-314, MT-326, MT-375, MT-416).
17. Çocuk Oyun Türküleri/Ninniler: (MT-122, MT-176).

6.2. Malatya Türkülerinde Tema

6.2.1. Aşk ve Sevda

Aşk ve sevda hali insanın en çok anlatmak istediği hal olmuş, dolayısıyla da halk şiirinde en çok işlenen tema haline gelmiştir. Malatya türkülerinde de en çok işlenen tema aşk ve sevdadır. Malatyalı türkü söyleyiciler, türkülerinde sevgilinin güzelliğini, tekliğini, aşklarının büyüklüğünü, sevdikleri ile yaşadıkları tüm durumları en sade ve en içten haliyle ifade etmişlerdir. Malatya türkülerinde aşk teması farklı yönleriyle aşağıdaki gibi işlenmiştir:

- Âşığın çektiği acıların sebebi olarak sevgiliyi göstermesi (MT-9).
- Âşığın sevgisine karşılık vermeyen sevgiliye sitem ve bu durumda yaşanan üzüntü (MT-1, MT-27, MT-45, MT-72, MT-95, MT-101, MT-250, MT-261, MT-320, MT-409).
- Sevgilinin âşıkla olan derdini sorması ve sitem etmesi (MT-11).
- Sevgiliyi kaybetme korkusu (MT-56).

- Sevgilinin gitmesi durumunda aşığın yaşayacağı acılar (MT-231).
- Âşığın sevgiliden ayrılamayacağını düşünmesi (MT-11).
- Sevgili olmadan bir yere gitmeme isteği (MT-69).
- Sevgiliden ayrılmanın mümkün olmaması (MT-25, MT-136).
- Sevgilinin neden ayrılmak istediğinin sorulması (MT-175).
- Sevgiliden ayrılma korkusu (MT-366).
- Âşığın sevgiliden ayrı olmayı istememesi (MT-412).
- Sevgiliden ayrılma olayı (MT-13, MT-20, MT-171).
- Âşığın gurbet engeli sebebiyle sevgiliden ayrı düşmesi (MT-233).
- Sevgilinin gurbete gitmesi ve âşıktan ayrılması olayı (MT-2).
- Sevgiliyle ayrılığa sebep olanlara duyulan öfke (MT-8).
- Âşığın yaşadığı sıkıntılar sebebiyle başını alıp gitmek istemesi (MT-388).
- Ayrılırken sevgiliden helallik isteme (MT-392).
- Sevgiliden ayrı olmanın verdiği acı ve sıkıntı (MT-7, MT-15, MT-26, MT-27, MT-31, MT-37, MT-43, MT-45, MT-53, MT-61, MT-68, MT-70, MT-71, MT-75, MT-85, MT-93, MT-109, MT-110, MT-131, MT-134, MT-146, MT-155, MT-161, MT-180, MT-184, MT-187, MT-190, MT-191, MT-219, MT-225, MT-230, MT-237, MT-241, MT-268, MT-269, MT-281, MT-287, MT-291, MT-298, MT-315, MT-336, MT-337, MT-344, MT-353, MT-355, MT-365, MT-368, MT-370, MT-387, MT-391, MT-396, MT-404, MT-424, MT-425, MT-431, MT-434, MT-438).
- Sevgilinin Azrail gibi âşığın canına kastetmesi (MT-360).
- Sevgilinin yaylayı terk etmesi ve yaylanın aldığı kötü hal (MT-353).
- Âşığın kendisinden ayrılan sevgiliye sitem etmesi (MT-298).
- Sevgiliye duyulan hasretin acısı (MT-61, MT-84, MT-239).
- Sevgiliye kavuşma isteği (MT-15, MT-16, MT-26, MT-32, MT-34, MT-39, MT-48, MT-53, MT-89, MT-130, MT-132, MT-182, MT-187, MT-202, MT-211, MT-238, MT-246, MT-260, MT-302, MT-303, MT-315, MT-321, MT-338, MT-369, MT-372, MT-376, MT-404).
- Âşığın sevgiliyi dostları düşman etme pahasına almak istemesi (MT-418).
- Sevgiliye duyulan özlem ve hasret (MT-45, MT-137, MT-164, MT-182, MT-376, MT-387, MT-404, MT-420, MT-429).
- Sevgiliye olan hasretin bitip bitmeyeceğini sorgulaması (MT-97).

- Sevgiliye olan hasretin bitmesini isteme (MT-420).
- Âşığın dostuna duyduğu sevgi ve bir arada olma isteği (MT-35).
- Âşığa kavuşmadan ölmeme isteği (MT-16).
- Âşığın sevgiliye kavuşamayacağını düşünmesi (MT-11).
- Sevgiliye kavuşamamanın üzüntüsü (MT-37, MT-61, Mt-81, MT-115, MT-152, MT-185, MT-225).
- Sevgiliyi alamayacağını düşünen aşığın birlikte kaçma isteği (MT-359).
- Sevgiliye kavuşamama korkusu ve bu duygunun yaşattığı üzüntü (MT-6).
- Sevgiliye kavuşamayan aşığın kavuşacak olanlara beddua etmesi (MT-18).
- Sevgiliyle kavuşmanın mahşere kalması (MT-25).
- Aşığın ayrılık süresince sevgiliden yapmasını istedikleri şeyler (MT-75).
- Askere giden gencin sevgilisine kimin vekâlet edeceğini merak etmesi (MT-329).
- Âşığın gurbete gitmesi durumunda geride kalan yârine kimin bakacağını merak etmesi (MT-374).
- Sevgilinin yokluğunda yaptıklarını kimin yapacağının sorulması (MT-441).
- Âşığın duyduğu haber ile aklının yarda kalması (MT-431).
- Askere giden gencin sevdiğinin ağlayıp ağlamadığını merak etmesi (MT-285).
- Sevgiliye olan hasretin bitmesini isteme (MT-108).
- Aşığın sevgili olmadan yaşayamayacağını düşünmesi (MT-109, MT-127)
- Sevgiliyle her an birlikte olmadan ona doyum olmaması (MT-94, MT-281).
- Sevgili olmadan dünyanın değersiz olduğu düşüncesi (MT-69, MT-146).
- Sevgiliyi dünyadaki hiçbir şeye değişmeme (MT-69).
- Sevgilinin vazgeçilmezliği (MT-118).
- Aşığın başka birini sevmek için gönlünü kandıramaması (MT-423).
- Sevgilinin peşinde olan aşığın, sevgilinin gönlünün kimde olduğunu merak etmesi (MT-12).
- Sevgiliye kavuşamayan aşığın yaşadığı acı ve sıkıntı (MT-57, MT-335, MT-338).
- Sevgilinin geri dönmemesinin bir sebebi olduğunu düşünme (MT-222).
- Sevgilinin âşıktan vazgeçip geçmediğinin merak edilmesi (MT-263, MT-268).

- Sevgilinin kiminle olacağını merak etme (MT-332).
- Sevgiliye kavuşmama durumunda aşığın ağlayacak olması (MT-288).
- Sevgiliyle kavuşamama ihtimalinin aşığı öldüreceği düşüncesi (MT-141).
- Sevgiliyle bir arada olma isteği (MT-33, MT-142, MT-196, MT-199, MT-216, MT-225, MT-239, MT-250, MT-255, MT-326, MT-335, MT-379, MT-380).
- Âşığın ellere rağmen sevgiliyi umut etmesi (MT-376).
- Uzun yıllar yâri beklemenin zor olacağı düşüncesi (MT-284).
- Sevgiliyle kavuşulunca yapılmak istenenler (MT-204).
- Aşığın sevgili gelince yapacağı şeyler (MT-126).
- Yârin yollarını gözleme (MT-147, MT-192, MT-272, MT-372).
- Âşığın gurbete giden sevgilinin geri dönüp dönemeyeceğinin merak etmesi (MT-414).
- Âşığın sevgilinin ondan vazgeçip vazgeçmediğinin merak etmesi (MT-412).
- Âşığın sevgilinin gelmesini beklemesi (MT-412).
- Sevgilinin geleceği günü aşığa müjdelemesi (MT-126).
- Sevgiliye kavuşacak olan aşığın tüm dert ve tasalarından kurtulması (MT-126).
- Gurbette olan sevgiliyi görme isteği (MT-127, MT-339)
- Sevgiliden hasta olduğunu bahane edip gelmesini isteme (MT-222).
- Sevgiliyle aşığı ayıranlara beddua edilmesi (MT-58, MT-59, MT-295, MT-359).
- Sevgiliyi merak etme (MT-293).
- Âşığın sevgiliyle konuşma isteği (MT-329).
- Sevgiliden haber alma isteği (MT-97, MT-246, MT-369).
- Sevgiliye selam gönderme isteği (MT-124, MT-182, MT-219, MT-238).
- Âşığın sevgiliyi hatırlayıp araması (MT-413).
- Sevgiliyle buluşma isteği (MT-417).
- Sevgiliyle birlikte olmanın mutluluğu (MT-416).
- Âşığın sevgiliden gelen mektuba sevinmesi (MT-375, MT-403).
- Gurbete giden sevgiliye gönderilen mektubun ulaşıp ulaşmadığını merak etme (MT-269).
- Sevgilinin bacısının aşığa selam getirmesi (MT-265).

- Âşığın sevgiliyi merak etmesi (MT-424).
- Sevgilinin ne zaman geleceğini merak etme (MT-310, MT-435).
- İlk sevgiliyi unutamama (MT-84).
- Aşk derdinin çaresizliği (MT-54, MT-257).
- Âşığın dağlarla dertleşmesi (MT-439).
- Aşkın verdiği acı ve sıkıntı (MT-12, MT-20, MT-40, MT-41, MT-47, MT-48, MT-61, MT-74, MT-78, MT-80, MT-82, MT-87, MT-89, MT-98, MT-119, MT-138, MT-142, MT-147, MT-154, MT-155, MT-156, MT-167, MT-170, MT-171, MT-172, MT-173, MT-192, MT-195, MT-204, MT-206, MT-207, MT-212, MT-215, MT-239, MT-255, MT-256, MT-262, MT-266, MT-269, MT-270, MT-276, MT-282, MT-293, MT-322, MT-325, MT-342, MT-352, MT-353, MT-354, MT-356, MT-357, MT-359, MT-368, MT-369, MT-371, MT-374, MT-376, MT-384, MT-389, MT-397, MT-417, MT-423, MT-431, MT-436, MT-437).
- Âşığın sevgilinin peşine düşmesi (MT-358).
- Âşığın diyar diyar gezme sebebinin sevgili olması (MT-310).
- Sevdanın öksüzlerin yüzünün gülmemesi için verildiği düşüncesi (MT-271).
- Âşığın sevgiliden acı çektirmemesini istemesi (MT-261).
- Âşığın ellerin kendisiyle neden uğraştığını merak etmesi (MT-443).
- Âşığın gam çekmeye dermanının kalmaması (MT-435).
- Aşk acısıyla geçen günün ömürden gitmesi (MT-261).
- Âşığın sevgiliden ayrı düşmesi üzerine üzülmemesini ve beklemesini istemesi (MT-240).
- Âşığın çektiği dertlerin sebebinin sevgili olması (MT-49, MT-215).
- Aşığın çektiği çilelerden ötürü sevgiliden insaf etmesini beklemesi (MT-181).
- Sevgilinin âşıkta açtığı yaralara zamanında merhem olmaması (MT-208).
- Yaşanan sıkıntıları yâre bildirmeyi isteme (MT-202).
- Aşığın sevdiği için yaşadığı pişmanlık (MT-40).
- Âşığın sevgisine rağmen emeklerin ziyan olması (MT-441).
- Sevgiliye duyulan güvensizlik (MT-30, MT-31, MT-40).
- Sevgilinin verdiği sözü zamanında yerine getirememesi (MT-208).
- Sevgiliyle yaşanan sıkıntının çözüleceği umudu (MT-55).

- Sevgilinin aşığın derdine derman olması (MT-215).
- Aşığın sevgilinin gönlünün onda olup olmadığını bilmek istemesi (MT-36).
- Sevgilinin üzüntüsünün sebebi (MT-59).
- Sevgilinin aşığa küskün olması (MT-150).
- Âşığın sevgiliye küsmesi (MT-367).
- İki sevdiği olan aşığın birini küstürecek olması (MT-436).
- Sevgiliye küskünlüğünün sebebini sorma (MT-39, MT-299).
- Sevgiliden küsmemesini isteme (MT-360).
- Sevgiliyi küstürenin aşığın kendisi olduğunu kabul etmesi (MT-11).
- Sevgilinin âşığa yüz çevirmesinden duyulan üzüntü (MT-197).
- Sevgiliyle barışma isteği (MT-63, MT-272).
- Sevgiliyle barışma olayı (MT-194, MT-207).
- Sevgilinin çektirdiği çilelere rağmen aşığın barışması (MT-287).
- Sevgilinin aşığın yanına gelirken üşengeçlik yapması (MT-265).
- Sevgiliyle zamanı gelince kavuşulacağı (MT-285).
- Sevgiliyle kavuşmanın mutluluğu (MT-403).
- Sevgiliye kavuşunca dünyadaki her şeyin anlamsız oluşu (MT-224).
- Âşık hakkında yapılan iftira ve kötülemeler için edilen beddua (MT-64).
- Sevgiliye aşk acısı yaşatan sevgiliye beddua etmesi (MT-83).
- Sevgilinin yaptığı hareketlerin sorgulanması (MT-97).
- Sevgiliyi başkasına yar etmemek için yapılacaklar (MT-63).
- Âşığın sevgilinin başkasıyla evlenmesiyle yaşadığı acı (MT-93, MT-106, MT-144, MT-146, MT-384).
- Âşığın sevgiliden başkasını sevmesi durumunda kendisine beddua etmesi (MT-11, MT-170, MT-190).
- Sevgilinin başkasına yar olması ihtimaline edilen beddua (MT-30).
- Sevgilinin bir başka yar sevmesi durumunda aşığın yapacakları (MT-28).
- Âşığın sevgilinin bir başkasıyla olmasına ettiği sitem (MT-298).
- Sevgilinin başka biriyle evlendiği haberini alan aşığın Allah'tan aksini dilemesi (MT-296)
- Âşığın sevgili için yapacağı fedakârlıklar (MT-28).
- Sevgilinin aşığın derdine derman olması (MT-13, MT-34, MT-93, MT-120).

- Sevgilinin aşkıyla deli olmak (MT-263, MT-368).
- Sevgilinin aşığı görünce nazlanması (MT-29).
- Sevgilinin aşığın aklını başından alması (MT-74).
- Sevgiliye âşık olanlara edilen iyi dilekler (MT-65).
- Sevgilinin yaptıklarının tasviri (MT-330).
- Sevgili için hazırlanan odanın tasviri (MT-105).
- Sevgiliye duyulan hayranlık (MT-38, MT-60, MT-72, MT-117, MT-319, MT-371).
- Sevgiliye doyum olmaması (MT-416).
- Sevgilinin kim olduğunun söylenmesi (MT-342).
- Sevgiliye yapılan övgü (MT-440).
- Sevgilinin güzelliğine övgü (MT-50, MT-110MT-163, MT-193, MT-212, MT-346, MT-352).
- Sevgilinin güzellik tasviri (MT-61, MT-124, MT-133, MT-154, MT-207, MT-296, MT-346, MT-361, MT-384, MT-418).
- Sevgilinin fiziksel tasviri (MT-203).
- Sevgilinin fiziksel tasviri ve övgüsü (MT-63, MT-65, MT-226, MT-293, MT-352).
- Güzellerden alınan busenin canı tazelediği düşüncesi (MT-278, MT-279).
- Sevgilinin güzel olmamasına rağmen kendini aşığa sevdirmesi (MT-213).
- Âşığın sevgilinin yaptığı makyajdan rahatsız olması (MT-212).
- Sevgilinin güzellik unsurunun unutulmazlığı (MT-145).
- Sevgilinin güzellik unsuruna övgü (MT-289).
- Sevgilinin tatlı dilli olması (MT-310, MT-340).
- Cilveli kız, cilveli gelin sevme (MT-311).
- Güzel olan sevgilinin nazlı olacağı düşüncesi (MT-332).
- Âşığın güzeli çirkine tercih etmesi (MT-83, MT-204, MT-257).
- Âşığın gönlünün güzellerden vazgeçemeyeceği düşüncesi (MT-333).
- Sevgiliye inat edip çirkinle evlenme (MT-213).
- Çok altın takmanın çirkini güzelleştirmeyeceği düşüncesi (MT-339).
- Çirkin sevgilinin aşığı süründüreceği düşüncesi (MT-393).
- Sabah erkenden işe koyulan sevgilinin nazla iş yapması (MT-341).

- Âşığın yerini başkalarının alamayacağı düşüncesi (MT-255).
- Sevgilinin huyuna yapılan övgü (MT-162).
- Polat güzellerinin dilsizleri dillendirebilir olması (MT-410).
- Sevgilinin tek olması, eşsiz olması (MT-229, MT-295, MT-401).
- Sevgilinin bir eşinin daha olmaması (MT-222).
- Sevgiliyi kimseye değişmeme (MT-386).
- Âşığın sevgiliden aşkına karşılık beklemesi (MT-173, MT-181).
- Aşığın sevgiliye sadık olması (MT-59).
- Âşığın sadık ve vefalı bir yar istemesi (MT-62, MT-92).
- Âşığın zamanında sevgilinin aklına gelmemesinden yakınışı (MT-235).
- Sevgilinin hayırsız olduğu düşüncesi (MT-132).
- Vefasız sevgiliye sitem (MT-389, MT-399, MT-428).
- Âşığın sevgiliden kendisini el diline düşürmemesini istemesi (MT-377).
- Sevgilinin aşığı yarı yolda bırakması (MT-399).
- Sevgiliye ayrılık konusunda güvenmemek (MT-399).
- Sevgiliyi yanlış tanımak (MT-334).
- Eski sevgililerde vefa kalmadığı düşüncesi (MT-319).
- Sevgilinin ilgisizliğine sitem (MT-14, MT-185).
- Hasta olan aşığın sevgiliye ilgisizliği sebebiyle ettiği sitem (MT-392).
- Sevgilinin âşığın duygularına karşılık vermemesi (MT-361).
- Âşığın sevgisine karşılık vermeyen sevgiliye beddua etmesi (MT-23).
- El sözüne uyması halinde sevgiliye beddua etmek (MT-363).
- Sevgilinin gönlünün âşıkta olmaması durumunda yapılacaklar (MT-206).
- Sevgilinin gönlünü edememek (MT-362).
- Vefasız sevgilinin unutulması gerektiği düşüncesi (MT-330).
- Sevgiliye geri dönüşü olmayan bir söz verilmesi (MT-165).
- Sevgiliye verilen sözün tutulması (MT-95).
- Sevgiliye verilen sözden caymanın mümkün olmaması (MT-378).
- Sevgiliden vazgeçmenin mümkün olmaması (MT-382).
- Sevgilinin sözünü tutmaması (MT-223).
- Asker olan gencin sevgilisinin sözünde durmaması sebebiyle yaşadığı hayal kırıklığı ve acı (MT-421).

- Sevgilinin aşığa yalan söylemesi (MT-216).
- Sevgilinin aşığa yalan söylemesi durumunda edilen beddua (MT-229).
- Başka kızların âşığın aklını çelecek olması (MT-243).
- Sevgilinin aşığı tatlı dil ile kandırması (MT-117).
- Sevgilinin aşığı kandırıp yolundan şaşırtması (MT-168).
- Âşığın sevgilinin sözlerine kanması (MT-418).
- Âşığın sevgiliye bir daha kanmayacağını söylemesi (MT-294)
- Âşığın sevgiliye birlikte yaşadıkları şeyleri hatırlatması (MT-329).
- Aşığın sevgilinin peşinde olması (MT-158).
- Sevgiliye duyulan aşkın uzun yıllardır devam etmesi (MT-433).
- Sevgiliden aşkın sonunun olmayacağı düşüncesiyle peşine düşmemesini isteme (MT-226).
- Âşığın sevgiliden vazgeçmesi (MT-240).
- Sevgiliyi unutma (MT-90).
- Sevgiliye duyulan aşk ve sevgi (MT-117, MT-169, MT-327, MT-334, MT-379).
- Âşığın sevgiliyi candan yürekten sevmesi (MT-326).
- Âşığın sevgiliyi rüyada görmesi (MT-377, MT-378).
- Aşk duygusuyla yapılanlar/yapılabilecekler (MT-88, MT-101, MT-109, MT-440).
- Âşık olan kalbin yanıp kül olacağı düşüncesi (MT-312).
- Yârin sevdasıyla evde duramama (MT-292).
- Aşk uğruna yaşananlar (MT-109).
- Sevgilinin aşığın inadına yaptıkları (MT-410).
- Her şart altında sevgiliyi memnun edileceği inancı (MT-242).
- Sevgilinin bakışlarının aşığı yakması/aklını başından alması (MT-120, MT-261).
- Sevgiliden gelen kötü haberler sebebiyle âşığın boşan yandığını düşünmesi (MT-271).
- Aşığın sevgiliden kendisini düşünmesini istemesi (MT-145).
- Sevgiliden insaf etmesini bekleme (MT-312, MT-339).
- Âşığın çektirdikleri için sevgiliden eş duyum yapmasını isteme (MT-348).

- Âşığın sevgiliye düşen gönlü için üzülmesi (MT-349).
- Âşığın yaşadığı onca sıkıntıdan sonra sevgilinin gösterdiği ilgiye sitemde bulunması (MT-235).
- Sevgilideki değişikliğin kimin öğütleriyle gerçekleştiğini sorması (MT-429).
- Âşığın derdinin kimselerce anlaşılamaması (MT-219).
- Aşk derdinin çaresiz olduğunun düşünülmesi (MT-312).
- Âşığın derdinin tabiplerce bilinmemesi (MT-312).
- Sevgilinin aşığı terk etmesi üzerine yaşadığı acı ve üzüntü (MT-424).
- Âşığın yaşadığı sıkıntılar sebebiyle kötü eleştirilmesi (MT-194).
- Âşığın dedikodulara karşı sevgilinin üzülmemesini isteme (MT-212).
- İki eşi olan adamın ikisinden de şikâyet etmesi (MT-107).
- Sevgilinin aşığın sevgisini azımsaması (MT-138).
- Sevgilinin aşığın derdine derman olmasını isteme (MT-199).
- Âşığın yarası için sevgiliden merhem istemesi (MT-289).
- Âşığın sevgiliye canını feda edebileceği düşüncesi (MT-172).
- Aşığın sevgiliye gelecek kötülüklerin kendisine gelmesini istemesi (MT-168).
- Olumsuz hava şartlarının sevgiliye kötü etmemesini isteme (MT-243).
- Yardan başkasını sevmeme isteği (MT-113).
- Ellerle olan sevgiliden vazgeçme (MT-140).
- Yaşça büyük biriyle evlenmeyi istememek (MT-292).
- Erken yaşta evlenmeyi istememe (MT-297).
- Meyhaneciye varmayacağını söyleme (MT-307).
- Dengine düşmeyen kişi için duyulan üzüntü (MT-87).
- Kızın dengi biriyle evlenmesini gerektiği düşüncesi (MT-372).
- Sevgiliyle evlenme isteği (MT-339).
- Âşığın kendisine göre bir eş bulamaması (MT-175).
- Sevgilinin âşıktan almasını istediği şeyleri söylemesi (MT-220).
- Âşıktan istediklerini yapamayacağına inanan sevgilinin beddua etmesi (MT-220).
- Kendinden yaşça küçük, sevmediği biriyle evlendirilen gelinin sevdiğine kavuşma isteği (MT-217).

- Sevgilinin babasına yakalanmamak için verilen öğüt (MT-282).
- Sevdiğini almak için anne-babasını ikna edemeyen gencin sevgilinin başkasıyla evlenmesi üzerine yaşadığı ayrılık acısı ve üzüntüsü (MT-276).
- Sevgiliyi alamayan aşığın kaçırmayı düşünmesi (MT-140, MT-177).
- Âşığın sevdiği kızı kaçırmasına babasının hatırının engel olması (MT-278).
- Sevgiliyi aşığa vermeyen anne babasına sitemi (MT-340).
- Sevgiliyle aşığın kavuşmalarına izin vermeyen anneye sitem (MT-141).
- Sevgiliyi âşıktan ayıran anneye edilen beddua (MT-299).
- Küçük yaşta evlenenin gözünün dışarda olması (MT-417).
- Âşığın büyüdükçe sevilmez olması (MT-434).
- El ile oynayan sevgiliden yar olmayacağı düşüncesi (MT-425, MT-428).
- Âşığın sevgiliyle kurduğu evlilik hayallerinin suya düşmesi (MT-424).
- Âşığın sevgiliye onu kiminle aldattığını sorması (MT-365).
- Sevgilinin bir başkasına yar olması (MT-167, MT-268, MT-298).
- Sevgilinin başkasına yar olması sonucu verem olmak (MT-308).
- Sevgilinin başkasına yar olamayacağı düşüncesi (MT-348).
- Sevgilinin başkasına yar olası üzerine duyulan acı ve üzüntüsü (MT-415).
- Babası tarafından mal için başkasıyla evlendirilen kızın duyguları ve yaşadığı üzüntü (MT-41).
- Sevgiliye kavuşmadan ölmemeyi istemek (MT-325).
- Ölümü ayrılığa yeğlemek (MT-345).
- Sevgiliye kavuşmadıktan sonra hiçbir şeyin önemli olmaması (MT-185).
- Sevgiliyi kardeşinin aşklarını anlamaması için uyarma (MT-397).
- Sevdiği gence kaçan kızın amcası tarafından öldürülmesine sitem (MT-102).
- Sevgilinin ölmesi halinde aşığın da ölmek istemesi (MT-94).
- Aşığın ölmesi halinde sevgiliden ağlamamasını istemesi (MT-96).
- Ellerle olan sevgiliden vazgeçme (MT-273).
- Sevgili olmadan taşınan canın anlamsızlığı (MT-198).
- Sevgiliden vazgeçememek (MT-280).
- Sevgiliyle birlikte olunca dünyada gamın olmayacağı düşüncesi (MT-189).
- Sevgiliyle birlikte ölme isteği (MT-170, MT-174).
- Sevgili için canını feda edebilme (MT-224).

- Sevgiliye yoluna ölme isteği (MT-302).
- Sevgilinin uğruna kurban olmayı isteme (MT-394).
- Sevgiliden vazgeçişin ancak ölüm olayı ile gerçekleşeceği düşüncesi (MT-409).
- Sevgiliden ayrılan aşığın ölmek istemesi (MT-258).
- Sevgili tarafından götürülen salacanın âşık tarafından düğün bayram sayılması (MT-194).
- Sevgiliyle aynı mezara konma isteği (MT-280).
- Sevgilinin ölümü üzerine yaşanan derin üzüntü ve acı (MT-383).
- Sevgilinin hapiste olduğunun sevgiliye bildirilmesi ve sevgilinin yaşadığı üzüntü (MT-254).
- Yıllarca hapis yatma ihtimaline rağmen sevgiliyi vuranı vurma isteği (MT-270).
- Askere giden gencin yaşadığı ayrılık acısı (MT-36).
- Askerdeki kocasından haber alamayan kadının yaşadığı acı ve sıkıntı (MT-384).
- Sevgiliden aşığa bakmasını isteme (MT-437).
- Askerde olan gencin sevdiğini başkasının istemesi üzerine yaşadığı çaresizlik (MT-392).
- Askere giden gencin dönememe ihtimaline karşı sevgilisine verdiği öğütler (MT-36).

6.2.2. Ölüm

Malatya yöresi ölüm türküleri yani ağıtlar açısından da oldukça zengin bir yöredir. Bu türkülerde, ölen kişinin yaşamından kesitler sunulup, ölüm olayının nasıl gerçekleştiği, ölüm olayı sonucu duyulan acı, geride kalanların yaşadığı üzüntü ifade edilmektedir. Ağıt söylemek de geleneğin gereğidir. Ağıt söyleyenler ya da âşıklar tarafından söylenen bu türkülerde ölüm ve ölüm olayı çeşitli yönleriyle anlatılmıştır:

- Dünyanın fani olduğu düşüncesi (MT-67).
- Ölümden kaçışın mümkün olmaması (MT-186, MT-411).
- İnsan hayatının evreleri ve sonunda ölüm olması (MT-151).
- Ölüm sebebinin ifadesi (MT-10).

- Çaresiz dertlere düşmek (MT-205).
- Hastalığının kanser olduğunun öğrenilmesi (MT-258).
- Ölüme sebep olan hastalığın verdiği acı ve sıkıntı (MT-166).
- Yaşanan derdin ölüme sebebiyet vereceği düşüncesi (MT-10).
- Ölüm olayının hasret çekerken gerçekleşmesi (MT-166).
- Yârin yanında ölme isteği (MT-83).
- Ölüm olayının meydana gelişinin anlatılması (MT-42, MT-432).
- Ölüm sonrasında yaşanan olaylardan söz etme (MT-211).
- Ölüm olayının sevgiliye bildirilmesi (MT-51).
- Ölüm olayının yaşattığı acı ve üzüntü (MT-227, MT-331, MT-391, MT-408).
- Yaşanan ölüm olayı ile yuvanın dağılması (MT-157).
- Genç yaşta gerçekleşen ölüm olayına duyulan üzüntü (MT-210).
- Ölen kişinin yakınlarının yaşadığı acı ve üzüntü (MT-211).
- Ölüm olayı sonucu geride kalanların yaşadığı sıkıntı ve yalnızlık duygusu (MT-77).
- Ölen gelinin yavrularını geride bırakması (MT-411).
- Ölen gencin geride bıraktıkları ve annesine kavuşma isteği (MT-290).
- Babasız kalan ailenin yaşadığı sıkıntılar ve çaresizlik (MT-24).
- Kardeşi ölen kadının yaşadığı acı ve üzüntü (MT-351, MT-430).
- Kardeş ölümü üzerine duyulan acı ve üzüntü (MT-364, MT-408).
- Ölüm olayı sonrasında akrabaların yaşadıkları acı ve üzüntü (MT-313).
- Ölen kardeş için canını feda etme isteği (MT-408).
- Gurbete gönderdiği oğlunu kaybeden babanın yaşadığı acı (MT-209).
- Oğlunu yitiren annenin helallik istemesi (MT-390).
- Annenin yetim kalan oğlu için yaşadığı endişeler (MT-264).
- Ölen kişinin yokluğunun hissedilmesi (MT-77).
- Ölen kişinin muradının gözünde kalması (MT-406).
- Ölüm olayı sonrası ölen kişinin isteği (MT-228).
- Ölüm olayı yaşanan evin tasviri (MT-406).
- Ağanın ölümü üzerine evinde misafir ağırlanamaz olması (MT-324).
- Ölen kişiye yapılan övgü (MT-324).

- Kore Savaşı'nda öldüğü düşünülen askerin eşinin kardeşiyle evlendirilmesi ile yaşadığı üzüntü (MT-91).
- Ölüm olayı sonrasında gerçekleştirilen defin hazırlıkları (MT-313).
- Ölen kişinin yakınlarını ziyaret edip taziye verme (MT-411).
- Yaşanan ölüm olayı sonucunda bayramın kara olması (MT-432).

6.2.3. Gurbet ve Ayrılık

Malatya türkülerinde çokça işlenen temalardan bir diğeri de gurbet ve ayrılıktır. Yöre insanı doğup büyüdüğü topraklardan, başta geçim kaygısı olmak üzere askerlik, evlilik, eğitim gibi nedenlerle gurbete gitmiş, anca sılayı özlemekten geri durmamıştır. Sıladan, eşten, anne-babadan, kardeşten ayrılan kişi yaşadığı acı ve sıkıntıları türkülerle dile getirmiş, türkülerle özlemini dindirmiştir. Gurbetteki yaşam tecrübeleri, yalnızlık ve kimsesizlik duygusu, duygusu, sıla hasreti ve sılaya kavuşma isteği, feleğe sitem başta olmak üzere Malatya türkü metinlerinde geçen gurbet ve ayrılık teması şu şekilde işlenmiştir:

- Almanya'ya giden kız kardeşten kalmasını isteme (MT-232).
- Ayrılığın olmamasını dileme (MT-391).
- Gelinin gurbete gitmesinin zamansız olduğunun düşünülmesi (MT-44).
- Gurbette olma nedeni (MT-73).
- Gurbete gitme (MT-75, MT-314).
- Gurbette olmanın üzüntü ve sıkıntısı (MT-14, MT-119, MT-159, MT-160, MT-202, MT-246, MT-294, MT-295).
- Gurbette çekilen sıkıntılar (MT-379).
- Sıladan ayrılanların üzüntüsü (MT-114).
- Gurbete gitmenin pişmanlığı (MT-328).
- Gurbette çekilen yalnızlık ve gurbet elinden sıkılmak (MT-383).
- Gurbet eline ve yaşattıklarına edilen beddua (MT-328).
- Gurbette yaşanan yaşam pahalılığından yakınma ve bu yüzden sılaya edilen beddua (MT-398).
- Çekilen sıkıntılar sebebiyle yaşanan tahammülsüzlük (MT-373).
- Gurbet elde yaşanan ölüm olayının yasını ellerin tutmayacağı düşüncesi (MT-421).

- Gurbetten dönmeme halinde yapılacaklar (MT-119).
- Gurbette olan aşığın yaylasını görme isteği (MT-285).
- Gurbette ve yalnız olan yavrunun sıkıntılarına üzülme (MT-251).
- Annenin (keklik) yavrusuna duyduğu hasret ve kavuşma isteği (MT-286).
- Yayla göçü sırasında yapılanlar (MT-66).
- Sıladan göçenlerin yurtlarını unutması (MT-114).
- Sıla özlemi (MT-73, MT-112).
- Sılaya selam gönderme isteği (MT-159).
- Sılanın güzellikleri (MT-114, MT-149, MT-200).
- Sılanın güzelliklerinin tasviri (MT-116).
- Sılada yaşanan eski günlere duyulan özlem (MT-114).
- Sılaya dönme (MT-65).
- Feleğe sitem (MT-58).
- Felekten şikâyet (MT-44, MT-46, MT-348, MT-433).
- Dünyadan şikâyet (MT-79)
- Kara yazıdan şikâyet (MT-103).
- Bahtın karalığından şikâyet (MT-195).
- Feleğin düşürdüğü kötü durumlar (MT-205).
- Feleğin düşürdüğü hallere duyulan üzüntü (MT-342).
- Derde düşüren feleğe edilen beddua (MT-158).
- Minnet edilmeyen feleğe beddua (MT-305).
- Dünyanın çile dolu olduğunun düşünülmesi (MT-67).

6.2.4. Toplum

Törenleri, toplumsal, sosyal ve çevresel olayları konu alan türkülerde işlenen türküler şu şekildedir:

- Vatan sevgisi (MT-104).
- Düşmanlara gözdağı verme (MT-104).
- Vatansever aşığın Süleymaniye olayına gösterdiği tepki (MT-304).
- Vatan müdafaasında yaşananlar (MT-104).
- Yemen Savaşı'nda yaşanan acı ve sıkıntı (MT-267).

- Vatan uğruna şehit düşenlerin ölümleri üzerine duyulan üzüntü ve acı (MT-123).
- Âşığın evinin sorunlarını artıran yağmura sitem etmesi (MT-111).
- Sel felaketi sonucu yaşanan ölüm olaylarına duyulan üzüntü (MT-3).
- Yaşanan sel felaketinin tasviri ve yaşanan kayıplar (MT-4).
- Kışın gelmesiyle kar yağması (MT-113).
- Kına gecesinde anne-kızın vedalaşması (MT-5).
- Kına gecesi yaşananlar (MT-52).
- Gelin alma hazırlıkları (MT-52).
- Gelinin ayrılırken annesine ettiği sitem (MT-52).
- Annesinden ayrılan kızın yaşadığı acı ve sıkıntı (MT-17).
- Gelinin annesine kına yakmak için gelindiğinin söylenmesi (MT-307).
- Kınası yakılacak kızın annesine teselli verme (MT-306).
- Kına gecesinde yaşanan mutluluk ve coşku (MT-218).
- Geline kına yakılması olayı (MT-442).
- Düğünde yaşanan coşku (MT-183).
- Oğlunu evlendiren annenin diğer oğlu için de Allah'tan aynı şeyi dilemesi (MT-400).
- Mal için öldürülen gelinin yakarışı (MT-275).
- Dostla sohbet edilmesi (MT-125).
- Dostun içinde bulunduğu sıkıntılı duruma hayıflanma (MT-323).
- Dükkân açan esnafın kötü ithamlar karşısında yakınması (MT-393).
- Ceviz festivalinde yaşananlar (MT-250).
- Festivale gelen konuklara söylenen türkünün kabul edilmesini istenmesi (MT-395).
- Yeşilyurt kirazının yöredeki önemi (MT-395).
- Annenin bebeğine ninni söyleyerek içini dökmesi (MT-176).
- Malatya'yı bir uçtan bir uca uçan üç turnanı gitmesi gereken yerlerin söylenmesi (MT-405).

6.2.5. Din

Malatya yöresinde Alevi-Bektaşi geleneğine bağlı olarak ortaya koyulan halk verimlerinin ayrı bir yeri vardır. Sözlü geleneğin büyük bir kararlılıkla nesilden nesile aktardığı bu ürünler ayin-i cemlerde icra edilmektedir. Dini içerikli bu türkülerde işlenen temalar şöyledir:

- Mümin olan kişinin Hakk'a inanıp doğru yoldan sapmaması gerekliliği (MT-143).
- Allah yolunu seçenlerin her şeyden vazgeçeceği düşüncesi (MT-189).
- Nefsine hâkim olmanın gerekliliği ve aksi halde yaşanacak kötü durumlar (MT-214).
- Günahlara rağmen Allah'tan iyilik isteme (MT-244).
- Hz. Ali'nin rehber kabul edilmesi (MT-86).
- Hz. Ali'yi kılavuz alarak cahil dosttan vazgeçilmesi (MT-422).
- Hz. Ali'ye olan sevgi/bağlılık (MT-128, MT-245, MT-300, MT-316, MT-343, MT-347, MT-426, MT-427, MT-444).
- Hz. Ali'nin yolundan ayrılmama isteği (MT-153).
- Hz. Ali'ye ulaşma isteği (MT-274).
- On iki imamın ifade ettikleri (MT-317, MT-400).
- On iki imama sevgi ve bağlılık ile yaşanmak istenenler/yapılanlar (MT-402, MT-350).
- On iki imama bağlılığın ve duyulan saygının yapılan yanlışları göstermesi (MT- 248).
- On iki imama bağlılık ve yapılan hata ve günahlardan tövbe dileme (MT-249).
- On iki imamın Allah bir ve Muhammed Ali diyerek yaptıkları (MT-253).
- Hz. Muhammed ve Selman'ın karşılaştıklarında yaşanan olaylar (MT-201).
- Kazaya giden Hz. Ali'nin Hz. Fatma tarafından uğurlanması olayı (MT-21).
- Kerbela'da yaşanan acı olay (MT-139, MT-221).
- Celal Abbas'ın şehit olması olayı (MT-221).
- Yezid'e duyulan kin ve öfkenin sebepleri (MT-178).
- Ayin-i cemde verilen ikrarın yaşattıkları (MT-100).

- Divana girecek gönüle verilen nasihatler (MT-234).
- Müritlere verilen öğütler (MT-252).
- Mümin ve talip olanın Hak yolunda yaşadıkları (MT-253).
- Ayin-i ceme hainlerin katılmaması isteği (MT-135).
- Allah aşkına saz çalmanın günah olmayacağı düşüncesi (M-22).
- Allah yolunda yapılanları karşılıksız kalmayacağı düşüncesi (MT-179).
- Hacı Bektaş Veli'ye gitme isteği (MT-188).
- Şah Veli Dede'den yardım isteme (MT-236).
- İkrar verilmeden yola girilemeyeceği düşüncesi (MT-277).
- Musahiplik kurbanı kesme olayı (MT-301).
- Müride verilen öğütler (MT-318).
- Müridin halini şaha bildirme isteği (MT-385).
- Dünya ve ahiret sırrına ermek için kendini bilmenin gerekli olduğu düşüncesi (MT-407).

6.2.6. Tabiat

Yurt sevgisi türkülerde dile getirilen diğer temalar arasındadır. Ayrıca Malatya yöresinde günümüzde de sürdürülen yaylacı kültürünün de türkülere de yansımaları görülmektedir. Bu türden türkülerde daha çok yaylanın harap hale gelmesi ve eski günlerine duyulan özlem anlatılmaktadır.

- Yurt güzelliği: (MT-337, MT-344, MT-346, MT-346, MT-419).
- Malatya'nın güzellikleri (MT-309, MT-381).
- Yayla ve yurt sevgisi (MT-129, MT-259, MT-282).
- Memlekete duyulan özlem (MT-420).
- Yaylaya göçme isteği (MT-342).
- Yaylada yaşanan güzel günler (MT-129).
- Yaylanın eski güzelliğini kaybetmesi (MT-19, MT-129).

6.3. Malatya Türkülerinde Zaman

Malatya türkü metinlerinde geçen zaman ifadeleri çeşitli şekillerde kullanılmaktadır. Bu tarih belirli ya da belirsiz bir zaman dilimine ait olabilmektedir.

Buna göre Malatya türkülerinde geçen zamanı ifade eden sözler şu şekildedir:

- Ağustos: (MT-149).
- Ak eline kına vurduğun zaman: (MT-23).
- Akşam: (MT-2, MT-14, MT-15, MT-26, MT-29, MT-33, MT-37, MT-78, MT-210, MT-220, MT-358) .
- Akşam günü (MT-74).
- Akşamınan: (MT-33).
- Akşamüzeri: (MT-358).
- Arife/Arife günü: (MT-44, MT-156).
- Aşk zamanı: (MT-431).
- Aşkın derdine düşeli: (MT-47).
- Aylar: (MT-272, MT-392).
- Ayda yılda bir: (MT-96).
- Ayın üçü: (MT-124).
- Ayrılık günü: (MT-27).
- Aziz geceler: (MT-102).
- Bahar (MT-121, MT-136, MT-149, MT-166, MT-245, MT-322, MT-332, MT-405, MT-421).
- Bahar günü: (MT-110).
- Bayak: (MT-308).
- Bayram: (MT-7, MT-11, MT-25, MT-41, MT-42, MT-55, MT-156, MT-161, MT-194, MT-202, MT-275, MT-432).
- Bayramlar: (MT-114).
- Bayram günü: (MT-126, MT-369).
- Bayram ayı: (MT-44).
- Bazı bazı: (MT-22, MT-66, MT-96, MT-172, MT-414).
- Beş gün: (MT-34, MT-339, MT-433).
- Beş yıl: (MT-284).
- Beş vakit: (MT-179).
- Bin yıl: (MT-128).
- Bir dem: (MT-245, MT-274).

- Bir bayram günü: (MT-432).
- Bir gün: (MT-37, MT-67, MT-79, MT-94, MT-96, MT-97, MT-117, MT-204, MT-209, MT-239, MT-250, MT-357, MT-398, MT-433, MT-439).
- Bir gün evvel: (MT-182).
- Bir sabah: (MT-98).
- Bir sene: (MT-257).
- Bir seher vakti: (MT-38).
- Bir zaman: (MT-31, MT-75, MT-281, MT-287).
- Biraz sonra: (MT-126).
- Bu gece: (MT-5, MT-326, MT-355).
- Bugün: (MT-66, MT-85, MT-124, MT-125, MT-126, MT-127, MT-128, MT-129, MT-131, MT-142, MT-160, MT-184, MT-213, MT-413, MT-431).
- Bu nisan ayında: (MT-424).
- Bu sene: (MT-80, MT-136, MT-180, MT-342, MT-435).
- Bu yaşa kadar: (MT-151).
- Bu yıl: (MT-339).
- Bundan sonra: (MT-151).
- Bütün ömrüm boyunca: (MT-315).
- Çarşamba gecesi: (MT-442).
- Dar gün: (MT-357).
- Dün: (MT-90, MT-104, MT-184, MT-377).
- Dün akşam: (MT-144).
- Dün gece: (MT-87).
- Dünyaya geldim geleli: (MT-58).
- Er: (MT-191).
- Erken: (MT-243, MT-253, MT-341).
- Erkenden: (MT-172).
- Evvel: (MT-20, MT-205, MT237).
- Gece: (MT-1, MT-58, MT-61, MT-87, MT-95, MT-99, MT-106, MT-256, MT-281, MT-391, MT-441).
- Gece yarısı: (MT-94).

- Geceler: (MT-48).
- Geldiğin gece: (MT-105).
- Gelin olduğun zaman: (MT-23).
- Genç iken: (MT-52).
- Gül alıp satmanın zamanı: (MT-45).
- Gelecek güz: (MT-136).
- Gelecek yaz: (MT-136).
- Gideceğin yolun vakti: (MT-44).
- Gün: (MT-56, MT-61, MT-115, MT-134, MT-207, MT-239, MT-261, MT-312, MT-364, MT-379, MT-413).
- Günler: (MT-44, MT-115, 249).
- Gün görecek çağlar: (MT-359, MT-363).
- Günbegün: (MT-77).
- Genç ömrüm: (MT-320, MT-374).
- Günden güne: (MT-MT-286).
- Gün geçtikçe: (MT-208).
- Gündüz: (MT-1, MT-58, MT-94, MT-99, MT-256, MT-281).
- Güveyin koynuna girdiğin zaman: (MT-23).
- Güz: (MT-149).
- Güz ayları: (MT-295, MT-359).
- Harman sonu: (MT-311).
- Her ay: (MT-94).
- Her bayram: (MT-55).
- Her daim: (MT-172).
- Her dem: (MT-35, MT-239).
- Her gün: (MT-94, MT-123).
- Her sabah: (MT-40, MT-135).
- Her sene: (MT-250).
- İlk akşam: (MT-87).
- İki bayram: (MT-257).
- İkide bir: (MT-97).
- İkindi: (MT-340).

- İkindiye doğru: (MT-310, MT-435).
- Kainat binasını bulunca: (MT-100).
- Kış: (MT-44, MT-113, MT-299, MT-322).
- Kış günü: (MT-5, MT-334).
- Kışın: (MT-102).
- Küçük yaşta: (MT-173, MT-305).
- Neçe sonra: (MT-208).
- O dem: (MT-100, MT-245).
- On altı yaşından beri: (MT-158)
- On beş yaşında: (MT-369).
- On üç-on dört yaşında: (MT-105).
- Ölene dek: (MT-363).
- Perşembe gecesi: (MT-418).
- Sabah: (MT-70, MT-74, MT-75, MT-78, MT-94, MT-95, MT-349, MT-359, MT-352, MT-353, MT-354).
- Sabah günü: (MT-74).
- Sabaha kadar: (MT-347, MT-355).
- Sabahınan: (MT-85, MT-341, MT-351).
- Salı: (MT-, 126).
- Sarılmanın çağları: (MT-362).
- Seher: (MT-38, MT-286, MT-358).
- Seher vakti: (MT-364).
- Sel birden kopup gelince: (MT-4).
- Sene: (MT-80).
- Senelerce: (MT-235).
- Senelerdir: (MT-137).
- Seni almayınca: (MT-16).
- Şimdi: (MT-52, MT-212, MT-235, MT-237, MT-250, MT-293).
- Temmuz: (MT-243).
- Upuzun geceler: (MT-391).
- Üç-dört saat: (MT-26).
- Üç gün: (MT-34, MT-105, MT-339, MT-433).

- Üç günlük: (MT-146).
- Üç gece: (MT-105).
- Üzüm vakti: (MT-311).
- Yarın: (MT-66, MT-245).
- Yatağa yatınca: (MT-94, MT-95).
- Yaz: (MT-110, MT-121, MT-311, MT-332, MT-334, MT-405, MT-414, MT-415).
- Yazın: (MT-102, MT-245).
- Yaz ortası: (MT-134).
- Yedi bayram: (MT-217).
- Yedi yıl: (MT-216).
- Yıl: (MT-392).
- Yıllar: (MT-420).
- Yılda bir: (MT-97).
- Yılda iki bayram: (MT-239).
- Yıllar: (MT-272, MT-420).
- Yıllar yılı: (MT-235).
- Yüz evlik zaman: (MT-19).
- Yüz bin sene: (MT-270).
- Zahmeri (zemheri): (MT-228, MT-243, MT-396).
- Zaman zaman: (MT-366).
- Zamansız: (MT-1).

6.4. Malatya Türkülerinde Mekân

Türk sözcüğünden ‘Türk’e özgü’ anlamına gelen türkü sözcüğü, ‘derleme, toplanma bir yerde yerleşme’ gibi anlamları içeren bir kökten gelir. Dolayısıyla Türk insanının müziksel etkileşimi ile bir yerde toplanıp bir kültür oluşturmalarının birbiriyle iç içe geliştiği söylenebilir (Yıldız, 2013, s. 52).

Türkiye’de halk müzikleri, genel olarak sevinç, hüzün veya kahramanlıkların anlatıldığı, bu duyguların çeşitli doğal ortam özellikleriyle sembolleştirildiği bir özellik taşımaktadır (Köksel, 2009:466, 468, 472). Bunun yanında belirli bir alanda yaşayan insanların inançları gereği doğal ortamda bulunan dağ, ırmak ve göl gibi doğal ortam

özelliklerine yücelik atfedilmekte (İnan, 1972, s. 50-51) kimi zaman da bu doğal özellikler kişileştirmeler yoluyla türkülerde yer almaktadır (Nalbant, 2006, s. 31-34). Bu nedenle halk türkülerinde, ait olunan yöre veya bölgeye ait birçok doğal ve beşeri coğrafi özelliğe rastlamak mümkündür. Nasıl ki kültürler, yaşanılan coğrafi ortamın bir eseri olarak ortaya çıkmışsa, bu kültürün bir ögesi olan halk türküleri de coğrafi ortamın etkisi altında şekillenmiş ve ortaya çıkmıştır. Bu özellikleri itibariyle coğrafi ortamı yansıtan veya birtakım ipuçlarını ortaya koyan önemli bir kültürel değer olarak karşımıza çıkmaktadır (Şahinalp, 2013, s. 634-635).

Türkülerdeki mekân adlarının sosyal hayatımızda çok önemli yeri vardır. Her şeyden önce türkülerde geçen yer adları, gönülden gönüle kurulan köprü gibidir. Türkülerde o yöre ismi geçtiğinde, o yerde yaşamış veya o yerle ilgili hatırası olan kişilerin gönülleri arasında bir köprü kurulur. Birlik, beraberlik, dayanışma sağlanır, gönüller birleşir ve bir sevgi yumağı olur (Akbıyık, 2013, s. 71). "Türkülerdeki geçen yer adları, onunla başka şeyler arasında bağlantı kurulan, zihinde canlandırılan birer imgedir. Bu nedenle Türkülerde geçen yer adları aklımıza bazı kişileri, bazı yerleri getirir, bazı olayları gözümüzde canlandırır" (Akbıyık, 2013:72).

Malatya türkülerinde geçen mekânlar genellikle yöreye ait mekânlardır. Bununla birlikte sözün etkisini artırmak amacıyla kalıplaşmış mekân isimleri ile komşu yörelerden geçen mekân isimleri de türkülerde geçmektedir. Malatya türkü söyleme geleneği içerisinde icra edilen türkülerde geçen mekân isimleri şöyledir:

- Abdulvahap: (MT-405).
- Adana: (MT-2).
- Adatepe: (MT-3, MT-4, MT-102).
- Akdağ: (MT-236).
- Akçadağ: (MT-12, MT-13, MT-93, MT-250, MT-381, MT-420).
- Akpınar: (MT-10)
- Akveran: (MT-116).
- Alaçayır: (MT-19).
- Alidede: (MT-114).
- Almanya: (MT-232, MT-246).
- Alvar: (MT-251).
- Antep: (MT-226, MT-284).

- Arabistan çölleri: (MT-334).
- Arafat Çölü: (MT-180).
- Arapgir: (MT-198, MT-335, MT-381).
- Arga Ovası: (MT-405).
- Arguvan: (MT-6, MT-26, MT-27, MT-28, MT-69, MT-84, MT-108, MT-174, MT-180, MT-183, MT-225, MT-302, MT-319, MT-358, MT-392, MT-399).
- Atma: (MT-27, MT-69, MT-257).
- Avrupa: (MT-73).
- Avşar Çayı: (MT-209).
- Ayranca Dağları: (MT-116).
- Bağdat: (MT-69, MT-105, MT-249).
- Başpınar: (MT-341).
- Ballıkaya: (MT-236).
- Basra: (MT-69, MT-249).
- Battalgazi: (MT-405).
- Belen: (MT-68).
- Beydağı: (MT-68, MT-84, MT-126, MT-127, MT-133, MT-204, MT-335, MT-390, MT-403, MT-420).
- Beylerderesi: (MT-85).
- Bozan: (MT-116).
- Cinoğlu: (MT-136).
- Çöl: (MT-2, MT-69, MT-127, MT-171, MT-181, MT-388, MT-417,).
- Çarmuzu: (MT-403).
- Çavşaklı: (MT-30).
- Çavuşlu: (MT-344).
- Çorum: (MT-246).
- Çırmıhtı: (MT-149, MT-183).
- Darende: (MT-114, MT-164, MT-283).
- Devrent Dağı: (MT-345, MT-361).
- Doğanşehir: (MT- 64, MT-232, MT-246, MT-344, MT-405, MT-410, MT-420).

- Dolaylı: (MT-174).
- Elmalı: (MT-325).
- Elazığ: (MT-366).
- Elmalı: (MT-325).
- Erciyes: (MT-126).
- Erkenek: (MT-199, MT-200).
- Erzene dağı: (MT-201).
- Erzurum/Erzurum dağları: (MT-202, MT-203).
- Eymir: (MT-116, MT-209, MT-210).
- Fas: (MT-108).
- Fındık: (MT-388).
- Fırat: (MT-183, MT-211, MT-290, MT-405).
- Fuzuli Caddesi: (MT-420).
- Gedik: (MT-85, MT-164, MT-339, MT-392).
- Göldağı: (MT-52, MT-74, MT-198).
- Gündüzbey: (MT-395, MT-405).
- Hacılar Köyü: (MT-98).
- Halpuz: (MT-173, MT-180, MT-310).
- Harami: (MT-77, MT-164).
- Harput: (MT-340).
- Hasançelebi: (MT-259).
- Hasbahçe: (MT-18, MT-45, MT-133).
- Hekimhan: (MT-98, MT-250, MT-251, MT-259, MT-335, MT-372, MT-410, MT-420).
- Heyik: (MT-114).
- Horosan: (MT-350).
- Hozat deresi: (MT-254).
- Hünkar Kalesi: (MT-286).
- İnekpınarı: (MT-395).
- İstanbul: (MT-45, MT-395).
- Kabe: (MT-128, MT-347).
- Kanalboyu: (MT-63, MT-335, MT-419, MT-420).

- Karabel: (MT-217).
- Karabekir: (MT-217).
- Karaca: (MT-173).
- Karadağ: (MT-135, MT-270).
- Karlık: (MT-284).
- Kaynarca: (MT-282).
- Kerbela: (MT-139, MT-236, MT-363).
- Kernek: (MT-257, MT-284, MT-289, MT-309, MT-310, MT-340, MT-381).
- Keşiş dağı: (MT-290).
- Kışla Caddesi: (MT-420).
- Kızık: (MT-116).
- Kore Dağları: (MT-91).
- Koyunoğlu Mahallesi: (MT-420).
- Kozdere: (MT-250).
- Körteke: (MT-299).
- Kuluncak: (MT-250).
- Kuruçay: (MT-302).
- Kuruttaşı: (MT-116).
- Kuzey Irak: (MT-304).
- Kuzkaya: (MT-361).
- Kürecik: (MT-405).
- Mahşer: (MT-11, MT-21, MT-25, MT-71, MT-94, MT-241).
- Malatya: (MT-6, MT-28, MT-48, MT-63, MT-69, MT-80, MT-84, MT-105, MT-108, MT-113, MT-133, MT-175, MT-183, MT-191, MT-200, MT-204, MT-232, MT-250, MT- 284, MT-309, MT-310, MT-340, MT-366, MT-381, MT-388, MT-292, MT-405, MT-410, MT-420).
- Maraş: (MT-48, MT-108).
- Mısır: (MT-409).
- Mızgı: (MT-136, MT-344).
- Mustafa: (MT-114).
- Murat Suyu: (MT-405).

- Muş: (MT-108).
- Oluklu: (MT-146, MT-329).
- Ören: (MT-13, MT-93, MT-227, MT-310, MT-333).
- Pertek: (MT-337).
- Pınarbaşı: (MT-405).
- Polat: (MT-3, MT-4, MT-102, MT-118, MT-136, MT-148, MT-257, MT-272, MT-276, MT-344, MT-345, MT-356, MT-384, MT-386, MT-393, MT-394, MT-405, MT-410, MT-420).
- Pürüncek tepesi: (MT-405).
- Pötürge: (MT-69, MT-346, MT-420).
- Sahra: (MT-69, MT-221).
- Sıtmapınarı Semti: (MT-420).
- Sivas: (MT-226).
- Sorkunlu: (MT-2).
- Sultansuyu: (MT-420).
- Sürgü: MT-246, MT-340, MT-381, MT-405).
- Şam: (MT-139).
- Şehriban: (MT-253).
- Şiro Çayı: (MT-346).
- Taftacık mevkii: (MT-395).
- Takaz: (MT-340, MT-344, MT-396).
- Tohmasuyu: (MT-114, MT-283, MT-284).
- Tocak deresi: (MT-236).
- Toroslar: (MT-126).
- Ulupınar: (MT-299).
- Urum: (MT-153, MT-350).
- Ülger: (MT-3, MT-263).
- Venk Dağı: (MT-405).
- Yazıhan: (MT-257, MT-405).
- Yemen/Yemenistan: MT-180, MT-253, MT-267).
- Yeşilyurt: (MT-63, MT-149, MT-381, MT-419, MT-420).

6.5. Malatya Türkülerinde Kişiler

Malatya türkü metinlerinde kimi zaman çeşitli meslek gruplarına ait unvanlar, ağa, bey gibi nitelendirmeler ile halktan gerçek kişilerin isimleri kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra akrabalık durumu belirten isimler ve lakaplarda kullanılmıştır. Bu isimler şöyledir:

- Abla: (MT-255).
- Adam: (MT-44, MT-117, MT-137, MT-190, MT-194, MT-212, MT-233, MT-323, MT-417).
- Adanacılar: (MT-2).
- Adem: (MT-317).
- Ademler: (MT-92).
- Ağa: (MT-77, MT-390, MT-403).
- Ağabey: (MT-63, MT-335).
- Ağa kızı: (MT-177).
- Ahmet: (MT-400).
- Albay: (MT-91).
- Ali/Ali el Mûrtezâ/Şah-ı Merdan Han: (MT-21, MT-86, MT-128, MT-153, MT-178, MT-188, MT-245, MT-248, MT-249, MT-253, MT-274, MT-300, MT-301, MT-316, MT-317, MT-318, MT-343, MT-347, MT-350, MT-402, MT-422, MT-426MT-427).
- Ali Kılıç: (MT-209).
- Amca: (MT-102).
- Ana/Aney/Anne: (MT-5, MT-24, MT-25, MT-26, MT-31, MT-52, MT-63, MT-68, MT-75, MT-132, MT-144, MT-160, MT-162, MT-173, MT-210, MT-211, MT-218, MT-222, MT-227, MT-238, MT-264, MT-267, MT-276, MT-278, MT-280, MT-290, MT-292, MT-299, MT-313, MT-328, MT-335, MT-336, MT-340, MT-342, MT-345, MT-353, MT-377, MT-429, MT-433, MT-442).
- Arapgir uşakları: (MT-282).
- Arapoğlu: (MT-153).
- Arguvanlım: (MT-84).
- Arguvan güzelleri: (MT-302).

- Asker/Askerler: (MT-4, MT-76, MT-267, MT-285, MT-304, MT-384, MT-392).
- Asker (Hasan ul Askeri): (MT-86, MT-153, MT-178, MT-248, MT-249, MT-253, MT-300, MT-301, MT-317, MT-402).
- Âşık/âşıklar: (MT-19, MT-57, MT-205, MT-215, MT-305, MT-337, MT-347, MT-350, MT-439).
- Âşık Bektaş: (MT-75, MT-221).
- Âşık Garip: (MT-22).
- Âşık Veli/ Kul Veli: (MT-350, MT-444).
- Ata: (MT-104).
- Avcı: (MT-56, MT-278).
- Ayşe: (MT-22, MT-148, MT-196).
- Ayvaz: (MT-135).
- Azrail: (MT-23, MT-172, MT-210, MT-360, MT-409).
- Baba: (MT-41, MT-42, MT-52, MT-59, MT-91, MT-102, MT-144, MT-160, MT-162, MT-210, MT-222, MT-238, MT-275, MT-276, MT-278, MT-292, MT-313, MT-340, MT-345, MT-359).
- Bacı/bacılar: (MT-21, MT-31, MT-36, MT-164, MT-211, MT-232, MT-260, MT-265, MT-267, MT-290, MT-313, MT-333, MT-351, MT-394, MT-429, MT-430, MT-442).
- Bala: (MT-33, MT-162).
- Baldız: (MT-255).
- Balım Sultan (MT-347).
- Barzani: (MT-304).
- Basirî: (MT-53, MT-69).
- Bebek: (MT-176).
- Bedo: (MT-226).
- Bekir: (MT-103, MT-116).
- Bektaş: (MT-116, MT-188).
- Berci: MT-19, MT-353,
- Bey/Beyler: (MT-183, MT-403).
- Bezirgan: (MT-444).
- Cebrail: (MT-153, MT-301).

- Celal: (MT-430).
- Celal Abbas: (MT-221).
- Cemal: (MT-90, MT-266).
- Cemil: (MT-222).
- Cüneyd Haydaroğlu: (MT-248).
- Çarmuzu'nun kızları: (MT-403).
- Çiftçi: (MT-117).
- Çoban/çobanlar: (MT-117, MT-439).
- Çobanî: (MT-368).
- Çocuk: (MT-217, MT-322).
- Damat: (MT-142, MT-218).
- Davulcu: (MT-183).
- Davutoğlu Süleyman/ Süleyman: (MT-116, MT-186, MT-214, MT-215).
- Dayı: (MT-55, MT-205).
- Derun Abdal: (MT-347).
- Derviş Yunus: (MT-186, MT-252).
- Devranî: (MT-112).
- Dilsizler: (MT-410).
- Doktor/Tabip: (MT-54, MT-71, MT-166, MT-195, MT-215, MT-230, MT-257, MT-258, MT-406).
- Dudu: (MT-376).
- Efeler: (MT-198).
- Ehlibeyt: (MT-139, MT-318, MT-402).
- Ekberi: (MT-1, MT-116, MT-167, MT-208, MT-241, MT-366).
- El/Eller: (MT-12, MT-43, MT-52, MT-70, MT-99, MT-127, MT-132, MT-150, MT-154, MT-159, MT-162, MT-166, MT-180, MT-202, MT-206, MT-212, MT-214, MT-239, MT-256, MT-268, MT-273, MT-276, MT-308, MT-339, MT-349, MT-363, MT-366, MT-383, MT-391, MT-396, MT-415, MT-425, MT-443).
- Elkızı: (MT-9, MT-30, MT-31, MT-40, MT-194, MT-224, MT-234, MT-267, MT-357).
- Eloğlu: (MT-247, MT-255).
- Emine: (MT-329).

- Emiş: (MT-296).
- Emmi: (MT-205, MT-258, MT-388).
- Emmi kızı: (MT-24).
- Emrah: (MT-120, MT-182).
- Erenler: (MT-135, MT-178, MT-188, MT-245, MT-301, MT-444).
- Erhan: (MT-323)
- Esma: (MT-196).
- Eşe Teyze: (MT-306).
- Evlat: (MT-91).
- Eyüp: (MT-47).
- Fatih Sultan Mehmet: (MT-104).
- Fatuma/Fatma/Fatma Ana: (MT-21, MT-22, MT-139, MT-162, MT-221, MT-248, MT-300, MT-317, MT-347).
- Ferhat: (MT-143).
- Feryadî: (MT-316).
- Gelin/gelinler: (MT-2, MT-4, MT-8, MT-11, MT-17, MT-18, MT-24, MT-27, MT-41, MT-44, MT-52, MT-61, MT-65, MT-74, MT-76, MT-83, MT-91, MT-93, MT-102, MT-115, MT-126, MT-144, MT-175, MT-180, MT-183, MT-194, MT-216, MT-217, MT-218, MT-219, MT-227, MT-237, MT-240, MT-248, MT-253, MT-263, MT-268, MT-275, MT-278, MT-285, MT-292, MT-296, MT-341, MT-345, MT-353, MT-361, MT-372, MT-375, MT-377, MT-378, MT-384, MT-391, MT-397, MT-408, MT-411, MT-412, MT-417, MT-425, MT-428, MT-432, MT-437, MT-441).
- Gençler: (MT-200).
- Gılman: (MT-382).
- Görümce: (MT-52).
- Gülcan: (MT-261).
- Gülhan: (MT-34).
- Güvey: (MT-23, MT-183).
- Hacem Sultan: (MT-347).
- Hacı Bektaş-ı Veli: (MT-153, MT-188, MT-350).
- Hakkı Baba: (MT-407).
- Hanım: (MT-111, MT-145).

- Hanifi: (MT-22, MT-23, MT-64, MT-67, MT-104, MT-111, MT-179, MT-181, MT-195).
- Hanife: (MT-297).
- Hasan: (MT-86, MT-153, MT-178, MT-248, MT-249, MT-253, MT-253, MT-300, MT-301, MT-317, MT-318, MT-350, MT-402).
- Hataî: (MT-178, MT-244, MT-248, MT-249, MT-252, MT-300, MT-301, MT-318).
- Hatice: (MT-248, MT-253, MT-317).
- Havaric: (MT-86).
- Haydar: (MT-100, MT-274).
- Hekimhan'ın güzelleri: (MT-410).
- Hısım-akraba: (MT-114).
- Hızır: (MT-135, MT-318).
- Hicranî: (MT-298).
- Hoca: (MT-22, MT-102, MT-218, MT-444).
- Horosan piri: (MT-350).
- Hürü: (MT-196).
- Hüseyin: (MT-35, MT-86, MT-153, MT-178, MT-248, MT-249, MT-250, MT-300, MT-301, MT-317, MT-318, MT-323, MT-350, MT-363, MT-380, MT-402).
- İbn-i Zeyyad: (MT-221).
- İbrahim: (MT-186).
- İki avrat: (MT-107).
- İmam Cafer: (MT-86, MT-153, MT-178, MT-248, MT-249, MT-253, MT-300, MT-301, MT-317, MT-318, MT-350, MT-402).
- İmam-ı Abidin Bakır/Bakır: (MT-86, MT-153, MT-178, MT-248, MT-249, MT-253, MT-300, MT-301, MT-317, MT-318, MT-350, MT-402).
- İmam Zeynel Aba: (MT-153, MT-178, MT-248, MT-249, MT-253, MT-300, MT-301, MT-317, MT-318, MT-350, MT-402).
- Irgat: (MT-398).
- İsa: (MT-186, MT-253).
- İskender: (MT-186).
- İsmail: (MT-301).

- Jandarma(lar): (MT-55).
- Kafir: (MT-245, MT-317).
- Kanber: (MT-128, MT-153, MT-245, MT-253, MT-300, MT-301).
- Karaca'nın kızı: (MT-173).
- Karacaoğlan: (MT-130).
- Kardeş: (MT-36, MT-58, MT-91, MT-111, MT-117, MT-210, MT-258, MT-313, MT-342, MT-351, MT-357, MT-364, MT-368, MT-373, MT-397, MT-398, MT-408, MT-423, MT-430).
- Karı(m): (MT-91).
- Katipler: (MT-352).
- Kayısı kentli güzel: (MT-63).
- Kaymakam: (MT-351).
- Kaynana: (MT-176).
- Katırcılar: (MT-32).
- Kazım Musa (Musa-el Kazım/Musa-yı Kazım): (MT-86, MT-153, MT-178, MT-249, MT-253, MT-300, MT-301, MT-317, MT-318, MT-350, MT-402).
- Keman: (MT-149).
- Kerem: (MT-208).
- Kernekli: (MT-309).
- Kırklar: (MT-21, MT-350).
- Kız/kızlar: (MT-13, MT-15, MT-16, MT-32, MT-33, MT-34, MT-52, MT-61, MT-63, MT-83, MT-102, MT-117, MT-126, MT-127, MT-140, MT-142, MT-157, MT-161, MT- 163, MT-164, MT-173, MT-197, MT-218, MT-223, MT-239, MT-250, MT-259, MT-265, MT-273, MT-278, MT-282, MT-284, MT-296, MT-306, MT-311, MT-313, MT-325, MT-333, MT-339, MT-345, MT-348, MT-368, MT-372, MT-375,MT-388, MT-397, MT-420, MT-425, MT-428, MT-429, MT-432, MT-437).
- Kirve: (MT-42, MT-183, MT-432).
- Komşu (lar): (MT-115, MT-416).
- Köle: (MT-8, MT-99, MT-141, MT-302).
- Köroğlu: (MT-135).
- Köylü: (MT-93).

- Köylü kızı: (MT-154).
- Köyün güzelleri: (MT-74).
- Köyün hocası: (MT-3, MT-217).
- Köyün reisi: (MT-406).
- Kul Duran: (MT-239).
- Kul Himmet: (MT-253).
- Kumandan: (MT-4).
- Kürecik'in kızları: (MT-405).
- Kürt: (MT-219).
- Kürt kızı: (MT-106).
- Leblebici: (MT-308).
- Leyla: (MT-78, MT-181, MT-254, MT-308).
- Malatyalım: (MT-84).
- Malatya'nın gençleri: (MT-309).
- Malatya'nın güzel (ler)i: (MT-133, MT-410).
- Mecnun: (MT-47, MT-78, MT-152, MT-171, MT-181, MT-354).
- Mehdi: (MT-178, MT-249, MT-253, MT-301, MT-317).
- Mehmet/Memiş: (MT-267, MT-400).
- Meryem: (MT-186).
- Misafir: (MT-149, MT-324, MT-382).
- Moğuş/Moğuşgil: (MT-314).
- Muhammed/Muhammed Mustafa: (MT-21, MT-128, MT-153, MT-178, MT-245, MT-248, MT-249, MT-249, MT-253, MT-300, MT-317, MT-318, MT-347, MT-350, MT-402, MT-426).
- Muhammed Mehdi: (MT-86, MT-248, MT-402).
- Musa: (MT-186).
- Musahip: (MT-318).
- Mustafa: (MT-139).
- Mustafa Kemal: (MT-104).
- Münafıklar: (MT-317).
- Münkir: (MT-178, MT-317).
- Mürşit: (MT-234, MT-245, MT-300).

- Mümin/Müminler: (MT-234, MT-245, MT-253, MT-300, MT-301, MT-317, MT-347, MT-350, MT-402).
- Müslümanlar: (MT-104, MT-272).
- Naim: (MT-326).
- Naki (Ali Naki): (MT-86, MT-153, MT-178, MT-248, MT-249, MT-253, MT-300, MT-301, MT-317, MT-318, MT-402).
- Nemrut: (MT-186).
- Nişanlım: (MT-421).
- Oğul/oğlan: (MT-25, MT-32, MT-33, MT-52, MT-130, MT-163, MT-201, MT-210, MT-264, MT-273, MT-326, MT-327, MT-339, MT-348, MT-390, MT-430, MT-440).
- On iki imam(lar): (MT-21, MT-153, MT-248, MT-300, MT-347, MT-350).
- Otuzluk avrat: MT-292.
- Örenli gelin: (MT-13, MT-227).
- Padişah: (MT-212).
- Padişahın kızı: (MT-367).
- Pir: (MT-21, MT-128, MT-135, MT-153, MT-252, MT-301, MT-347, MT-444).
- Pir Mehmet: (MT-427).
- Pir Sultan Abdal: (MT-99, MT-135, MT-143, MT-234, MT-245, MT-274, MT-343, MT-352, MT-385).
- Polat'ın adamı: (MT-3).
- Polat kavmi: (MT-186).
- Polat'ın güzelleri: (MT-410).
- Polatlı: (MT-76).
- Rehber: (MT-301, MT-347).
- Rıza (Ali er Rıza/İmam Rıza): (MT-86, MT-153, MT-178, MT-248, MT-249, MT-253, MT-300, MT-301, MT-317, MT-318, MT-350, MT-402).
- Safiye: (MT-4).
- Sefili: (MT-79, MT-116).
- Selman: (MT-21, MT-153, MT-201, MT-347).
- Selmanoğlu: (MT-236).
- Sema: (MT-418).

- Seyit Meftuni: (MT-305).
- Seyit Nizam oğlu: (MT-402).
- Seyrani:(MT-47).
- Sipahi: (MT-214).
- Sofu: (MT-234).
- Sultan: (MT-55).
- Süfyan: (MT-139).
- Şah: (MT-103, MT-128, MT-153, MT-188, MT-201, MT-248, MT-274, MT-277, MT-385, MT-444).
- Şah Hatayi: (MT-277).
- Şah Kızıldeli: (MT-347).
- Şah İbrahim: (MT-236).
- Şah Veli Dede: (MT-236).
- Şalvarcı: (MT-201).
- Şirin: (MT-143).
- Şoför: (MT-2).
- Talip: (MT-253).
- Taki: (MT-86, MT-153, MT-178, MT-248, MT-249, MT-253, MT-300, MT-301, MT-317, MT-318, MT-402).
- Tercüman: (MT-73).
- Tüccar: (MT-406).
- Türkler/Türk milleti: (MT-91, MT-304).
- Türkmen gelini: (MT-260).
- Vahap: (MT-73).
- Vali: (MT-4).
- Veysel Karani: (MT-253).
- Virani: (MT-21, MT-86, MT-317).
- Yad: (MT-165).
- Yar: (MT-2, MT-5, MT-6, MT-7, MT-8, MT-11, MT-13, MT-19, MT-20, MT-25, MT-26, MT-28, MT-29, MT-30, MT-31, MT-33, MT-34, MT-36, MT-38, MT-39, MT-40, MT-43, MT-45, MT-46, MT-48, MT-50, MT-56, MT-57, MT-58, MT-59, MT-60, MT-63, MT-67, MT-70, MT-71, MT-74, MT-75, MT-76, MT-80, MT-81, MT-82, MT-84, MT-85, MT-87, MT-88,

MT-91, MT-93, MT-94, MT-95, MT-98, MT-101, MT-108, MT-110, MT-112, MT-113, MT-119, MT-122, MT-124, MT-126, MT-127, MT-130, MT-131, MT-132, MT-134, MT-135, MT-136, MT-138, MT-143, MT-146, MT-147, MT-150, MT-155, MT-160, MT-164, MT-165, MT-167, MT-169, MT-170, MT-171, MT-175, MT-179, MT-182, MT-185, MT-187, MT-189, MT-190, MT-191, MT-192, MT-194, MT-198, MT-202, MT-203, MT-204, MT-205, MT-207, MT-208, MT-211, MT-212, MT-222, MT-224, MT-225, MT-226, MT-228, MT-230, MT-233, MT-234, MT-236, MT-238, MT-239, MT-240, MT-242, MT-243, MT-246, MT-254, MT-256, MT-257, MT-258, MT-259, MT-261, MT-262, MT-266, MT-267, MT-268, MT-269, MT-272, MT-276, MT-280, MT-281, MT-282, MT-285, MT-287, MT-288, MT-291, MT-292, MT-293, MT-294, MT-295, MT-296, MT-302, MT-303, MT-310, MT-312, MT-315, MT-316, MT-320, MT-321, MT-328, MT-329, MT-330, MT-333, MT-337, MT-338, MT-342, MT-362, MT-365, MT-369, MT-370, MT-372, MT-375, MT-382, MT-384, MT-385, MT-387, MT-389, , MT-391,MT-392, MT-393, MT-394, MT-396, MT-399, MT-403, MT-408, MT-409, MT-410, MT-412, MT-414, MT-415, MT-416, MT-417, MT-419, MT-425, MT-428, MT-429, MT-431, MT-435, MT-436, MT-438).

- Yaylacı/Yaylacılar: (MT-268, MT-412, MT-440).
- Yeğen: (MT-102).
- Yeşilyurtlular: (MT-395).
- Yezid: (MT-139, MT-178, MT-426).
- Yoksulî: (MT-246, MT-331).
- Yolcu: (MT-1, MT-15, MT-62, MT-63, MT-87, MT-156, MT-175, MT-269).
- Yunus: (MT-186).
- Zakir: (MT-301).
- Zehra (Kübra-yı Zehra): (MT-221, MT-248, MT-300).

Zengin kızı: (MT-370).

- Zeynep: (MT-37, MT-221).
- Zaloğlu Rüstem/Zal ü Rüstem: (MT-186, MT-214)
- Zülkarneyn Şahı: (.MT-214).

6.6. Malatya Türkülerinin İçerik Açısından Değerlendirilmesi

Zengin bir içerik dünyasına sahip olan türküler konuları bakımından insana dair ne kadar konu varsa o kadar çeşitlenmiştir. Yörede aşk, sevda, ayrılık, gurbet, hasret, özlem, ölüm, vb. pek çok konuda türkü söylenmiştir. Bununla birlikte dini içerikli türkülerin sayısı da azımsanmayacak kadar çoktur.

Anonim halk edebiyatının en üretken olduğu üretim alanlarından biri olan türkülerin konuları bakımından göstermiş olduğu çeşitlilik değerlendirme ve tasnif yaparken işi oldukça zorlaştırmaktadır. Çünkü en sade ve en özlü bir şekilde dile getirilmesine rağmen, tek bir türküde çok sayıda konu iç içe geçmiştir. Örneğin bir tören türküsü (ölüm, düğün, askerlik, vb.) aşkı konu alırken gurbet, hasret, özlem duygularını da dile getirebilir. Tasnif zorluğuna rağmen Malatya türkülerini; aşk ve sevda türküleri, ölüm türküleri, asker türküleri, gurbet-ayrılık-hasret türküleri, tören türküleri, yaylacı türküleri, iş-hon derme türküleri, esnaf türküleri, ilenç türküleri, toplumsal ve sosyal olayları konu alan türküler şeklinde gruplandırabiliriz.

Konuları bakımından Malatya türkülerinin en çok aşk ve sevda konulu türküler başlığı altında toplanmıştır. Bunun yanı sıra gurbet, ölüm ve dini içerikli türkülerin sayısının diğerlerinde göre fazla olduğunu söyleyebiliriz. Malatya yöresinde özellikle Alevi-Bektaşi çevresinde dini ve din dışı konularda türküleri nitelendirmek için içeri makamı ve dışarı makamı ifadeleri kullanılmaktadır. Dini konularda söylenen deyiş, düvazimam, semah, tevhid, mersiye gibi türlere içeri makamı adı verilmektedir. Gündelik hayatı, beşeri aşkı, sosyal konuları işleyen türkülere ise dışarı makamı adı verilmektedir. Bu ifadelendirmede kullanılan makam sözcüğü konu–içerik sözcüğünün karşılığında kullanılmaktadır.

Malatya türkülerini gruplandırmaya çalışırken yaşanan zorluk, tema incelemesinde de yaşanmıştır. Malatya türkülerinde en çok işlenen tema konuyla doğru orantılı olarak aşk ve sevda üzerinedir. Türkü icracıları türkülerde sevgilinin güzelliğine övgüde bulunmuş, onun eşi benzerinin olmadığını, vazgeçilmez olduğunu ifade etmiş, duyulan aşkın büyüklüğünü, kimi zaman acı ve sıkıntısını dile getirmiştir. Diğer ana temalar arasında ölüm, gurbet ve ayrılık teması bulunmaktadır. Özellikle ölüm türküleri bakımından oldukça zengin bir türkü dağarcığı bulunmaktadır. Bu türkülerde ölen kişinin kaybıyla yaşanan tarifsiz acı ve üzüntü, ölen kişinin geride bıraktıkları, yarım kalan işleri anlatılmıştır.

Türkülerde en çok işlenen üçüncü tema ise gurbet ve ayrılıktır. Aile ocağından çeşitli sebeplerle ayrılan insan bir parçasını sılada bırakır. Gurbette olmanın acısını, yalnızlığını, sılaya duyduğu özlemi dile getirir. Yaşanan sıkıntı ve acıları gurbete bağlar, bunun sebebi olarak kara yazıyı, feleği gösterir ve bunlardan şikâyet eder. Gurbette olmayı istemez, sılaya kavuşma isteği taşır. Bu temalara ek olarak dini içerikli türkülerde işlenen din teması ile genellikle yayla türkülerinde ele alınan yayla ve yurt güzelliği de Malatya türkülerinde yer bulmuştur.

Malatya türkülerini içerik bakımından incelerken türkülerde geçen zaman, mekân ve kişi adlarının da yöre hakkında çeşitli bilgiler sunduğunu görebiliriz. Malatya türkülerinde en çok geçen zaman kavramları; bayram, bahar, bir gün, bugün, gece, gün, sabah ve yaz; en çok kullanılan mekân isimleri ise Akçadağ, Arguvan, Beydağı, çöl, Doğanşehir, Hekimhan, Kernek, Malatya ve Polat'tır. Bunlar arasında en çok geçen mekân ismi Malatya olmuştur. Bu durum türkülerdeki aidiyetliği göstermektedir.

Bunların yanı sıra Malatya türkülerinde geçen pek çok kişi adı vardır. Bu adlar lakap, meslek isimleri, özel isim ve akrabalık belirten ifade etmektedir. İncelediğimiz türkülerde en çok geçen isimler yar ve gelindir. Bu isimlerin çok kullanılması yöreye ait türkülerde en çok işlenen konunun aşk ve sevda olduğunu göstermektedir. Türkülerde geçen kişi nitelendirmesi yapan diğer adlar arasında en çok kullanılanlar şöyle olmuştur: Adam, Muhammed, on iki imamın isimleri, annne, âşık/âşıklar, baba, bacı/bacılar, doktor/tabip, el/eller, kardeş, kız/kızlar, oğul/oğlan.

BÖLÜM VII

MALATYA TÜRKÜLERİNİN EZGİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

7.1. Malatya Türkülerinin Ezgi Açısından İncelenmesi

"İnsanı insanca hareket ettiren özelliklerden belki de en önde geleni sestir ve ruhsal yapımızın dışarı aksetmesinde en büyük araçtır. Sesle her türlü duygumuzu ifade ederken, sesi istediğimiz renge bürüyüp, bu duygularımızı daha da etkili bir hale sokabiliriz. İnsana özgü sesli bir iletişim aracı olan konuşma, belirli ölçülerde bazı müzikal temalar içerir. Anne karnındaki bir bebeğin bile annesi ile ilk iletişimi ve bütünleşmesi ses temeline dayanır. İnsanoğlu algılayabildiği çok sınırlı dalga boylarındaki sesleri kullanarak önce konuşmayı başarmış ve bu olağanüstü iletişimin bir sonucu olarak ta sesi sanatsallaştırıp müzik olgusunu ortaya koymuştur" (Ünal, 2014, s. 118).

Müzik insan yaşamının her anı ve aşaması ile iç içe girmiş, insana ait faaliyetlerin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bu vazgeçilmez unsur, halk kültüründe topluluk tarafından kullanılırken bilinçli ya da bilinçsiz birtakım işlevler kazanmıştır. *Geleneksel üretimin işlevselliğini içinde barındıran müzik, sonraki dönemlerde doğaüstü ile ilişki kurmanın da başlıca anahtarlarından biri olmuş, dinlerin kurumsallaşma süreci ile dini mûsikî yapılarının evrimi aynı çerçevede devam etmiştir. İnanç ve müzik ilişkisi bu sebeplerden dolayı din bilim ekseninde, müzikoloji, sosyoloji, sosyal antropoloji ve halkbilimi gibi disiplinlerin ortak çalışmalar yürütmesi gereken bir alandır* (Güray, 2010, s. 120).

Halk müziğinde bir tür olan türküler incelendiğinde Anadolu da yaşayan insanların yaşayış biçimleri, acıları, ölümleri, inançları, şiirleri, ritimleri, çalgıları, söyleme biçimleri vb. açıkça görülebilir (Akpınar, 2012, s. 481). "Türküleri, bir anlamda Anadolu halkının yaşam biçiminin müziksel bir form yapısına dönüşmüş hali olarak tanımlamak mümkündür" (İmik, 2014, s. 183).

Türkülerin ana unsuru olan ezgiler, tıpkı sözleri gibi geçmişten günümüze taşınan kültürel bir devamlılığı göstermektedir. Kültürün bir parçası olarak ait olduğu topluma özgüdür. Ezgiler, türkülerin kalıcı olmasında ve yayılmasında birinci derecede etkendir. Aynı zamanda yeni türkülerin sözlerin ortaya çıkmasına vesiledir. Bu şekilde ezgiler halk kültürünün ve geleneğin taşıyıcısı konumunda önemli görevlere sahiptir.

“İç sesini duygusal bir ifadeyle anlamlandıran insan, iş türkülerine kattığı coşku, oyun ezgilerinde neşe, ağıtlarına hüzün ve ninnilerine sedasıyla, müziği yaşamının vazgeçilmez bir parçası yapar. Halk ezgileri, toplumların yaşam biçimlerine, yaşadıkları olaylara, olayları yorumlama biçimlerine göre yerel-toplumsal veya uluslararası olmak üzere çeşitli farklılıklar gösterebilirler. Ezgilerin ritim (usul) yapıları, ses genişliği ve ezgisel yapıları veya konuları yerel ve ezgisel olarak farklı özellikler taşıyabilir“ (Canbay, 2015, s. 671).

“Sosyal bir temele, yüklü bir duyguya, kalıcı bir müziğe dayanan halk ezgileri, asker ocağında, düğün dernek ve kır eğlencelerinde, okullarda; halk sanatçıları, öğretmenler, askerler, köçekler ve çalgıcılar aracılığıyla daha geniş çevrelere yayılırlar. Geniş iskân hadiseleri bir yörenin kültürünü başka bir yöreye taşıdığından halk ezgileri ve bu ezgisel yapı içinde önemli unsurlardan biri olan türkülerin yayılmasına da katkıda bulunurlar“ (Canbay, 2015, s. 672).

Anadolu Türk Halk Musikisinde, kendine mahsus şekiller vardır. Bu şekiller, çok defa bestelenen şiir formunun adını taşır: Koşma, destan, varsağı, mani, divan, kalenderi, karşılama, semai vb. kompozisyon bakımından şarkı formunun daha serbest bir çeşidi olan türkü şekli çerçevesinde mütalaa edilebilirler. Usul ve üslupça da isimlenir: Maya, bozlak, uzun hava, kırık hava, oyun havası... gibi. Büyük merkezlere yakın çevrelerde teşekkül eden halk musikisi mahsulü ve sahibi meçhul türkülerin, çok defa klasik musikimizin şarkıları ile ayırt edilebilmeleri imkânsızdır. Bunların, çok kabiliyetli, hatta tereddütsüz iddia edilebilir bazıları şüphesiz deha sahibi meçhul bestekârların eserleri olduğu anlaşılmaktadır (Öztuna, 2000, s. 141).

Malatya ve yöresi, Türk halk müziği coğrafyasının Doğu kısmında bulunmaktadır. Elazığ, Diyarbakır, Adıyaman, Maraş, Sivas, Erzincan illerle sınırlı oluşu ve çevre illerden etkilenmiş olması, müziksel ve kültürel açıdan farklı yöresel özellikler taşımasına neden olmuştur. Malatya yöresindeki halk müziği ve geleneksel oyunları; çeşitli ve ilginçtir. Türküleri Anadolu’nun her köşesine yayılmıştır. Oyunlarda ve türkülerde, ilçeden ilçeye değişiklik görülse de ortak özellikler belirgindir. Ağız, tavır ve ritmik yapı yönünden ezgilerde alışılmamış özellikler görülür. Bu bölgede uzun havalar yaygındır (Karaburun, 2011, s. 28).

7.1.1. Usullü Türküler

İncelediğimiz 444 Malatya türküsünden 250 tanesi usullü hava sınıfına girmektedir. Malatya türkü söyleme geleneği içerisinde şekillenen kırık havaların en çok Malatya merkez ve Arapgir ilçelerinde icra edildiğini görmekteyiz. Bu türkülerin önemli bir kısmı halay ve eğlence türküleridir. Bununla birlikte kırık havalar daha çok âşıklar ve ozanlar tarafından oluşturulmuştur. Malatya türkü söyleme geleneği içerisinde yer alan ve incelemiz kapsamında değerlendirilen usullü türküler şunlardır:

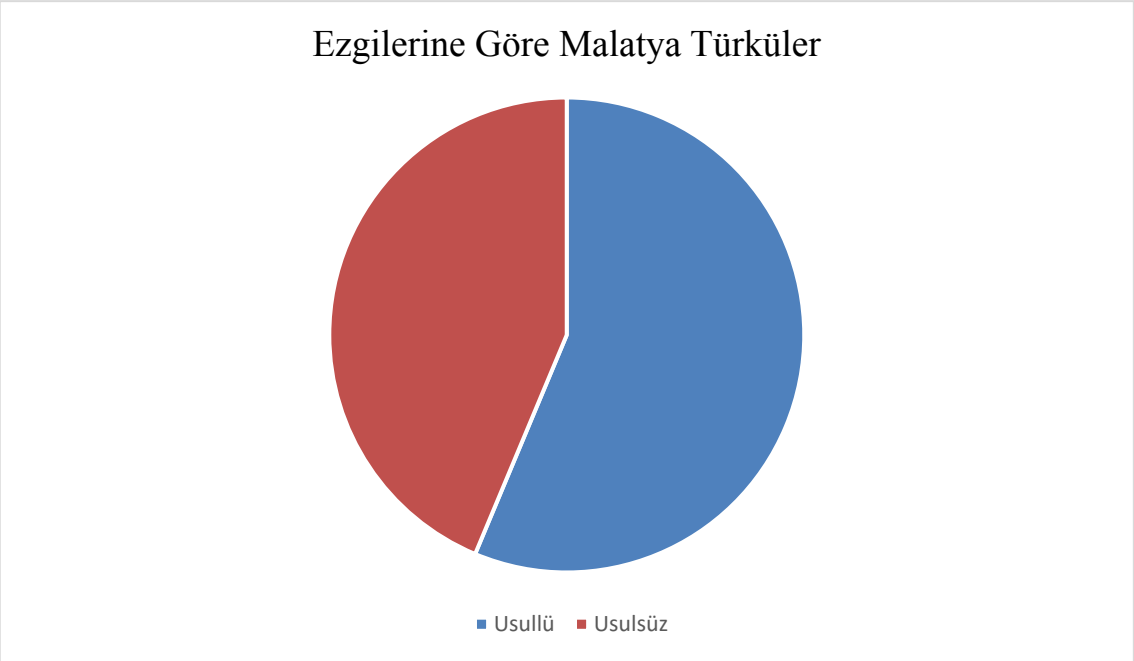
MT-1, MT-4, MT-5, MT-7, MT-12, MT-16, MT-18, MT-19, MT-21, MT-22, MT-23, MT-27, MT-29, MT-32, MT-33, MT-34, MT-35, MT-39, MT-42, MT-46, MT-47, MT-49, MT-50, MT-52, MT-54, MT-56, MT-57, MT-59, MT-61, MT-63, MT-64, MT-67, MT-69, MT-73, MT-78, MT-79, MT-84, MT-85, MT-86, MT-87, MT-90, MT-92, MT-94, MT-97, MT-100, MT-103, MT-104, MT-105, MT-106, MT-107, MT-108, MT-109, MT-111, MT-112, MT-113, MT-114, MT-116, MT-120, MT-122, MT-124, MT-125, MT-126, MT-127, MT-128, MT-130, MT-132, MT-133, MT-134, MT-135, MT-138, MT-139, MT-140, MT-142, MT-143, MT-145, MT-147, MT-148, MT-149, MT-150, MT-151, MT-152, MT-153, MT-156, MT-161, MT-162, MT-163, MT-165, MT-169, MT-176, MT-178, MT-179, MT-181, MT-182, MT-183, MT-184, MT-185, MT-186, MT-188, MT-192, MT-193, MT-195, MT-196, MT-198, MT-199, MT-200, MT-201, MT-203, MT-204, MT-208, MT-209, MT-212, MT-214, MT-216, MT-217, MT-218, MT-220, MT-222, MT-223, MT-225, MT-226, MT-230, MT-231, MT-231, MT-234, MT-235, MT-236, MT-237, MT-241, MT-242, MT-244, MT-245, MT-247, MT-248, MT-249, MT-250, MT-252, MT-253, MT-255, MT-259, MT-260, MT-261, MT-262, MT-263, MT-265, MT-267, MT-269, MT-273, MT-274, MT-277, MT-278, MT-279, MT-281, MT-282, MT-283, MT-284, MT-286, MT-287, MT-288, MT-289, MT-292, MT-293, MT-294, MT-297, MT-298, MT-300, MT-301, MT-302, MT-304, MT-305, MT-306, MT-307, MT-308, MT-309, MT-311 MT-312, MT-313, MT-314, MT-315, MT-316, MT-317, MT-318, MT-320, MT-321, MT-322, MT-323, MT-325, MT-326, MT-327, MT-329, MT-330, MT-331, MT-332, MT-333, MT-334, MT-335, MT-337, MT-338, MT-339, MT-343, MT-344, MT-346, MT-347, MT-348, MT-350, MT-352, MT-355, MT-356, MT-357, MT-358, MT-360, MT-364, MT-366, MT-367, MT-370, MT-374, MT-375, MT-376, MT-380, MT-381, MT-382, MT-383, 384, MT-385, MT-387, MT-395, MT-397, MT-399, MT-400, MT-401, MT-402, , MT-403, MT-404, MT-407, MT-413, MT-416, MT-418, MT-419, MT-420, MT-422, MT-424, MT-

425, MT-426, MT-427, MT-428, MT-437, MT-440, MT-442, MT-443, MT-444.

7.1.2. Usulsüz Türküler

Geleneksel Türk Halk Müziği'nde yöreye özgü tavır ve edanın biçimlendirdiği, dolup taşan duyguları ifade eden serbest biçimde okunan türkülere usulsüz türkü denmektedir. Malatya türkü söyleme geleneği içerisinde uzun havalar çoğunluktadır. Ancak çalışmamız dâhilinde incelediğimiz 444 Malatya türküsü içerisinde usulsüz ya da uzun hava grubuna giren türkü sayısının 194 adet olduğu tespit edilmiştir. Buna göre usulsüz türküler şunlardır:

MT-2, MT-3, MT-6, MT-8, MT-9, MT-10, MT-11, MT-13, MT-14, MT-15, MT-17, MT-20, MT-24, MT-25, MT-26, MT-28, MT-30, MT-31, MT-36, MT-37, MT-38, MT-40, MT-41, MT-43, MT-44, MT-45, MT-48, MT-51, MT-53, MT-55, MT-58, MT-60, MT-62, MT-65, MT-66, MT-68, MT-70, MT-71, MT-72, MT-74, MT-75, MT-76, MT-77, MT-80, MT-81, MT-82, MT-83, MT-88, MT-89, MT-91, MT-93, MT-95, MT-96, MT-98, MT-99, MT-101, MT-102, MT-110, MT-115, MT-117, MT-118, MT-119, MT-121, MT-123, MT-129, MT-131, MT-136, MT-137, MT-141, MT-144, MT-146, MT-154, MT-155, MT-157, MT-158, MT-159, MT-160, MT-164, MT-166, MT-167, MT-168, MT-170, MT-171, MT-172, MT-173, MT-174, MT-175, MT-177, MT-180, MT-187, MT-189, MT-190, MT-191, MT-194, MT-197, MT-202, MT-205, MT-206, MT-207, MT-210, MT-211, MT-213, MT-215, MT-219, MT-221, MT-224, MT-227, MT-228, MT-229, MT-232, MT-233, MT-238, MT-239, MT-240, MT-243, MT-246, MT-251, MT-254, MT-256, MT-257, MT-258, MT-264, MT-266, MT-268, MT-270, MT-271, MT-272, MT-275, MT-276, MT-280, MT-285, MT-290, MT-291, MT-295, MT-296, MT-299, MT-303, MT-310, MT-319, MT-324, MT-328, MT-336, MT-340, MT-341, MT-342, MT-345, MT-349, MT-351, MT-353, MT-354, MT-359, MT-361, MT-362, MT-363, MT-365, MT-368, MT-369, MT-371, MT-372, MT-373, MT-377, MT-378, MT-379, MT-386, MT-388, MT-389, MT-390, MT-391, MT-392, MT-393, MT-394, MT-396, MT-398, MT-405, MT-406, MT-408, MT-409, MT-410, MT-411, MT-412, MT-414, MT-415, MT-417, MT-421, MT-423, MT-429, MT-430, MT-431, MT-432, MT-433, MT-434, MT-435, MT-436, MT-438, MT-439.

Grafik 9. Ezgilerine göre Malatya türkülerinin dağılımını gösteren grafik.

7.2. Malatya Türkülerinin Ezgi Açısından Değerlendirilmesi

İncelemeye aldığımız 444 Malatya türküsünden 194'ü uzun hava, 250'i kırık hava şeklinde söylenmektedir. Kırık havalar genellikle âşıklara, ozanlara ait türküler veya ayin-i cemlerde söylenen dini içerikli türkülerden oluşmaktadır. Malatya yöresi türkülerinin uzun hava ağırlıkta olduğu bilinmektedir. Ezgilerine göre yapmış olduğumuz değerlendirme ile ulaştığımız nokta farklıdır. Bu sonuç derleme yaptığımız icra mekânlarından, söyleyicinin ruh hali ve kişisel tercihinden kaynaklanmaktadır. Çünkü herhangi bir türkü icra ortamının düzenleniş amacı, türkü söylenilen ortamda bulunan kişiler ve onların icracı üzerindeki etkileri, icracının ruh hali ile farklı bir ezgi ile icra edilir hale gelebilmektedir. Bu şekilde esas ezgisi değiştirilmiş birçok türkü kaydedilmiştir.

Yöreye ait türkülerde icracılarca kara düzen olarak ifade edilen gelişigüzel, serbest biçimli türkü söyleme şekli vardır. Bu söyleyiş usulsüz türkülerin icralarında görülmektedir. Gelenekten gelen ve uzun yıllardır kullanılan usullü ezgilerin ise ayin-i cem türkülerinde etkili olduğu görülmüştür.

Malatya yöresi türkü söyleme geleneğinin temelde dört ana koldan yürüdüğünü söylemek mümkündür. Bunları gruplandıracak olursak:

1. Malatya merkez ve merkeze bağlı ilçelerde (Battalgazi, Yeşilyurt gibi) Fahri Kayahan, Sami Kasap vb. isimlerin ekolünü devam ettiren türkü icracıları tarafından icrası sürdürülen ve TSM formuna yakın tarzda söylenen türküler, gazel ve maya olarak ifade edilen uzun havalar, halaylar ve kırık havalar,
2. Arapgir yöresinde olduğu gibi kırık hava ağırlıklı, eğlence ortamlarında icra edilen, icracıların genellikle klarnet eşliğinde söylediği türküler,
3. Arguvan ve Polat yörelerinde icra edilen genellikle enstrümansız uzun hava şeklinde, serbest formda okunan türküler,
4. Alevi-Bektaşi kültürün taşıyıcısı konumundaki dedeler ve zakirler tarafından ayin-i cemlerde deyiş, düvazimam, semah şeklinde okunan, dede sazı ile çalınıp söylenen dini içerikli türküler.

BÖLÜM VIII

MALATYA HALK KÜLTÜRÜNDE TÜRKÜLERİN İŞLEVLERİ

8.1. Malatya Halk Kültüründe Türkülerin İşlevleri

Kültürü yansıtan folklorik değerler ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan ürünler, kendisini yaratan halkın beklenti, istek ve ihtiyaçlarına göre şekillenerek ve zamana bağlı olarak farklılaşıp çeşitlenerek birtakım işlevler üstlenmişlerdir. Halkın meydana getirdiği kültürel ürünleri üretildikleri bağlam ve işlevleri açısından ele alma durumu bir gerekliliktir. Bu ürünlerin oluşturuldukları ve yeniden yaratılıp paylaşıldıkları bağlam ve yüklendikleri işlevler ortaya konmalıdır. Bu işlevlerin önem derecesi yüksek olanlar türkünün söylenmesi, yayılması ve kalıcı olmasıyla yakından ilişkilidir. Toplumun iç sesini duyulur kılan türküler ait olduğu toplum tarafından sahip olduğu işlevleriyle aktarılmaya devam edilmektedir.

Bir halkın sahip olduğu kültürel özelliklerin yerel hatlarını taşıyan türküler, halkın sesi olarak ait olduğu toplumun manevi dünyasına ışık tutar ve çok sayıda işlev üstlenir. Öncelikle türkü söylemek bir insanın manevi özünden gelen bir istek ve ihtiyaç durumudur. İnsan kendisini ifade etmek ister. Kimi zaman bu ifade aracı türkü olur. Bu sebeple kadın-erkek, çoluk-çocuk, 7'den 70'e herkes türkü söyler. Türkü söyleme işi aynı zamanda yetenek de gerektiren bir iştir. Söz söyleme gücü ve sözünü ezgiyle ifade edebilme gücü gerektirir.

Türkülerin sahip olduğu işlevlerin aslında sınırlandırılmış çizgileri yoktur. Bir türkü birden çok işleve sahip olabilir. Türkünün söylendiği icra ortamı işlevi de etkilemektedir. Herhangi bir icra ortamında eğlenme işlevi taşıyan bir türkü, başka bir icra ortamında toplumsal kurumlara destek verme işlevi de yüklenebilir.

Çalışmamızın bu bölümünde Malatya yöresi türkülerinin sahip olduğu işlevlerden tespit edilenler üzerinde durulmuştur.

8.1.1. Hoşça Vakit Geçirme/Eğlenme

Yaşamı boyunca sınırsız sayıda gereksinimi olan insanoğlunun beslenme, barınma, geçimini sağlama gibi zorunlu gereksinimlerinin yanı sıra hayati bir zorunluluğu teşkil etmemekle birlikte ruhsal açıdan önem taşıyan bazı gereksinimleri de vardır. Bu gereksinimlerden biri eğlenmedir. Günlük sıkıntılardan uzaklaşma, ruhu

sakinleştirme, yaşamsal enerji sağlama gibi amaçlarla yapılan eğlence ruhsal bir ihtiyaçtır. Türküler de bu ruhsal ihtiyacı karşılayan araçlardan biridir.

Türkünün en temel işlevlerinden biri söyleyen kişiye ve hitap edildiği kitleye hoşça vakit geçirtmedir. Türkünün söylendiği ortam genellikle eğlence üzerine kurulmuştur. Özel olarak düzenlenen törenler ve toplantılar türkülerin eğlenme, hoşça vakit geçirme işlevine hizmet eder.

İcra ortamının düzenlenme amacı ve ortamda bulunan kişilere bağlı olarak eğlendirme işlevi üstlenen türkülerin konuları ve içerikleri çeşitlenebilir. Bireysel ve toplumsal yaşamda iştirak edilen bayram, şenlik, festival, eş-dost meclisleri, geçiş dönemine dair törenler türkülerin eğlendirme işlevinin etkin olduğu icra ortamlarıdır. Bu işleve hizmet eden türkülere iş türküleri de eklenebilir. Çünkü iş türküsünün esas amacı yapılan işi yapılabilir kılma, motivasyonu artırma, işin yükünü azaltmadır. Bu da iş arasında eklenen türkülerle sağlanır.

Bazı türkülerin zaman içerisinde işlevlerinde farklılıklar yaşandığı, değişikliklere uğradıkları görülmektedir. Örneğin ağıtlar başlangıçta ölüm olayı üzerine duyulan acıyı ifade etmek ve acıyı hafifletmek amacıyla söylenmişse de günümüzde icra ortamlarında hoşça vakit geçirme işlevine hizmet eder bir nitelik kazanmıştır.

Malatya yöresinde söylenen türküler büyük oranda hoşça vakit geçirme ve eğlendirme işlevine sahiptir. Örneğin K. 69 tarafından akraba ziyaretindeki bir sohbette söylenen MT-29'un icrası sırasında dinleyiciler hep birlikte tempo tutmuş ve türküye eşlik etmişlerdir. Önceleri iş türküsü olan MT-339 K. 8 tarafından söylenirken topluluğun neşe içinde türküye katıldığı, nakarat kısmını tekrar ettiği gözlenmiştir. Türkünün söyleyen tarafından özel bir vurguyla söylenen "Çirkin güzel mi olur/Çok altın takmayınan kısmında gülüşmeler yaşanmıştır.

Türkülerde geçen mizahi ya da hiciv unsurları hoşça vakit geçirme işlevine aracılık etmektedir. MT-107 söylenirken topluluk türkünün içerdiği mizahi unsurlar dolayısıyla dinlerken gülümsemişlerdir. K. 25 ve K. 26 ile yapılan görüşmede icra edilen MT-283 söylenirken yöre sevgisi üzerinde durulmuş ve yörenin güzelliklerini ifade eden türkü kendinden oldukça hoşnut bir ifade ile gururla, coşku içinde okunmuştur.

K. 52 tarafından okunan MT-292 gülüp eğlenerek yapılan danslar eşliğinde icra edilmiştir. Kadın dinleyiciler hoşça vakit geçirmiş, icrayı destekler nitelikte davranmışlardır. Türkünün nakarat kısmında;

Nay nay nanayı gelin
Öldüm nanayı gelin
Bir tomurcuk gül idim
Soldum nanayı gelin

alkışlar ve gülüşmelerle türkücüyü şevk etmişlerdir. K. 51 tarafından söylenen MT-138 ve K. 11 tarafından söylenen MT-183 düğünlerde söylenen türküler olarak eğlendirme işlevi taşımaktadır.

Ortamın eğlence ortamı haline gelmesi için türküler en sık kullanılan sözlü ürünlerden biri olmuştur. Malatya yöresi türkü söyleme geleneği içerisinde söylenen ve söylenmeye devam eden türkülerin bir kısmı işlev değişikliğine uğramış olmakla birlikte hoşça vakit geçirme işlevini gerçekleştirmeye devam etmektedir.

8.1.2. Tarihi Olaylara Işık Tutma

Türküler halkın belleğinde var olan sosyal ve toplumsal bilgileri sözlü gelenek aracılığıyla kaybolmaz ve kalıcı kılmaktadır. Bir milletin geçmişinde iz bırakan, tarihinde önemli geçiş noktaları oluşturan olaylar türküler aracılığıyla dile getirilmiştir. Bu durum halkın tarihi anlatma isteğinden değil, tarihte yaşananların halkın duygu dünyasında bıraktıklarının dile getirilmesi isteğinden kaynaklanmaktadır.

Türkülerde geçen ve tarihe ışık tutabilecek önemli olaylar hakkında bilgiler veren önemli bilgi unsurları vardır. Türküler aracılığıyla ifade edilenler kesin bir tarihi bilgi olmamakla birlikte az çok tarihi gerçeklik taşır. Bu türden türkülerin sayısı oldukça azdır.

K. 5 ile Malatyalı Fahri'nin yaşam öyküsü ve eski icra ortamları hakkında sohbet ederken K. 5 tarafından Fahri Kayahan'ın Kore Savaşı'nda ölen Türkler için yakılan bir ağıtının hikâyesini anlatılmış bir baba ve oğulun ağzından söylenen tarihin bir döneminde yaşanan savaş üzerine ve savaşın halk üzerinde yarattığı olumsuz durum hakkında konuşulmuştur. Türkü böylece geçmişle ilgili bu sohbetin yaşanmasında işlev görmüştür.

Tarihe ışık tutan türküler arasında K. 14, K. 15, K. 31, K. 58 tarafından söylenen MT-3 ve K. 59 tarafından söylenen MT-4 üzerine Polat Kasabası'nda 1950 yılında yaşanan sel felaketi hakkında konuşulmuş ve türküye konu olan Safiye isimli genç bir gelinin çocuklarıyla birlikte yaşadığı talihsiz son anlatılmıştır. Bu iki türkü yaşanan

sosyal ve toplumsal olayların halkın meydan getirdiği edebi ürünlere nasıl yansıdığını göstererek, tarihin o dönemine ait yaşanmışlıkların halkın muhayyilesindeki yansımalarını sergiler.

8.1.3. Eğitim Verme

Türkülerin gerek icra ortamlarının düzenleniş amacı gerekse de iletmek istediği sözleri, içerikleri ile en önemli işlevlerinden biri mevcut bilgi ve tecrübeleri aktararak gelecek kuşakların eğitimine katkı sağlamak ve kültürün devamlılığını sağlamaktır. Bu noktada özellikle tören türküleri genç kuşaklara eğitim verme işlevi üstlenmiştir. Beşik türküleri dediğimiz ninniler ve inanç temelli türküler olmak üzere türkülerin salt eğitim işlevi taşımalarının yanı sıra konu bakımından içeriği ne olursa olsun herhangi bir türkü sözleri ile eğitim verme amacı güdebilir. Söyleyen kişi yaşanmışlıklarından, tecrübelerinden yola çıkarak dinleyici kitlesine öğüt verebilir. Türküler için eğitim verme işlevi özellikle ayin-i cemlerde geçerli olmaktadır.

Cem törenine katılan gençler icra ortamında dinledikleri türküler ile geleneği öğrenmekte, dini bakımdan verilen öğütlerle donanmaktadır. Dini içerikli toplantılarda söylenen türküler genellikle öğüt verici, yol gösterici nitelikte olduğu için gençleri yönlendirmede işlev görmektedir. MT-234'de geçen şu sözler buna örnek gösterilebilir:

Yürü sofu yürü yolundan azma
Elin gıybetiyle kuyular kazma
Yorulma beyhude boşuna gezme
Yanında mürşidin var olmayınca

K. 4 tarafından icra edilen MT-252'de geçen şu sözler de öğüt niteliğindedir:

Şah Hatayı dindir özün
Hakk'a doğru çevir yüzün
Pişir pişir söyle sözün
Arasında ham bulunur

"Evrenin ruhunu kendilik değerleri ile birleştiren türküler, bize geçmişin deneyim ve bilgeliklerini sunar. Böylece kişioğlu/Türk milleti, varlığını sese ve

melodiye dönüştürerek şimdide yaşar. Soylu bir rüyanın örtük ve gizli şifrelerini barındıran türküler, kültürel bellek mekânlarımızı kurup oluşturmamızda yardımcı olmasının yanında, kendi olma bilincine ulaşmamamıza yardımcı olur (Şahin, 2013, s. 103).

Türkü sözlerinde geçen iyilik, dürüstlük, sevgi aşılayan sözler, kötülük, fesatlık, kin ve nefretten uzaklaştırıcı ifadeler eğitim verme anlayışı ile söylenmiştir. MT-8'de geçen şu sözler dinleyiciye öğüt vermekte, yaşam tecrübelerini aktarır ifadelerde bulunulmaktadır: Çok yaşayıp cefa çekmekten ise /Az yaşayıp devran sürmeliyimiş; MT-16'da geçen şu sözler; "Seversen güzel sev / Çekme çirkin derdini", MT-21'deki; Yetmiş üç kelamdan Hakkı tutanlar / Erişir menzile gerçeğe doğru; MT-30'da geçen Elkızı dediğin uçan bir kuştur / Sakın sözlerine de inanmayasın; MT-89'da geçen: Bir dağ ne kadar da yüksek olsa / Bir kenarı yol olur aman aman / Bir yiğit ne kadar da kahraman olsa / Sevdiğine kul olur aman aman sözleri; MT-94'de geçen Allah'ın seversen öp de dişleme / Sabah olur diş yerleri bel'lolur sözleri; MT-131'de geçen Ah bir iyilik edersen vaktıyken eyle sözü; MT-189'da geçen Her olur olmaza dost deyip gezme / Her güzel ahtında tam olmazımış cananım sözleri bunlara birer örnektir.

8.1.4. Kültürel Devamlılığı Sağlama/Toplumsal Kurumlara Destek Verme

"İnsanoğlu dil, din, millet gibi aidiyet unsurlarıyla yaşadığı coğrafyanın izleriyle tecrübelerini, inançlarını, örflerini, adet, gelenek ve göreneklerini sonraki kuşaklara aktararak devamlılığını sağlamıştır" (Şenesen, 2012, s. 263).

Toplumların bir düzen içerisinde kültürel varlıklarını devam ettirebilmeleri toplumsal düzeni sağlayan kurumların işleyişine bağlıdır. Halk kültürü de aile, eğitim, din gibi belli başlı temel yapı taşlarından oluşan ve toplumun istek, beklenti ve gereksinimlerini karşılayan, farklı işleyiş mekanizmalarına sahip toplumsal kurumların düzen içerisinde ilerlemesine katkıda bulunur nitelikte ürünlerle bu toplumsal kurumlara destek sağlar. Türküler yazılı kültürün olmadığı dönemlerde sözlü gelenekle, yazılı kültürün başlamasıyla birlikte yazılı edebiyatta ve günümüzde de bu iki kültürel ortama ilaveten elektronik kültür ortamında on yıllardır nesilden nesile aktarılmakta ve bu şekilde kültürel devamlılığı sağlayarak toplumsal kurumlara destek vermektedir.

"Halk ezgileri ve türküler bir anlamda geleneğin gerçek taşıyıcısı gibidir. Gezici bir saz aşığının dilinde diyardan diyara dolaşan türküler, içlerinde kültürel ve tarihî birçok unsuru taşır. Hece ölçüsü ve ezgi kalıbına sarılmış türküler bu yolla hem akılda

daha kolay kalır, hem de çabuk öğrenilerek yaygınlaşabilir. Yazılı ve kayıtlı geleneğin bozulma veya unutulma sorunu türkülerde daha az görülür. Halkın zihninde yer etmiş, gerçek bir öykü veya olayı anlatan türküyü değiştirmek veya yok etmek mümkün olmadığından, türküler; bu anlamda gelenek ve kültürü en özenli biçimde geleceğe aktarma işlevini üstlenirler“ (Canbay, 2015, s. 673-674).

Türküler yerel parçaların ulusal bütünün potasında eritildiği ve bir kültürü tüm incelikleriyle yansıtarak halkın sesi olmuş ve bu sesi kuşaktan kuşağa aktarma amacı güden önemli bir iletişim aracıdır. Türkülerin önemli işlevlerinin arasında kültürel devamlılığa katkı sağlama ve bunu yaparken aracı olan toplumsal kurumlara destek sağlamadır.

“Halk ezgilerinin milli birliğe, milli bilincin oluşmasına ve gelişmesine, toplumun ortak duygulara ve düşüncelere yönelmesine sağladığı katkılar, tarihin birçok evresinde, hatta tarihin en yakın dönemlerinde bizzat yaşanılarak tespit edilmiştir. Yirminci yüzyılın içinde yaşanan II. Dünya Savaşı esnasında radyo yayınları vasıtasıyla askerlere dinletilen ‘Lili Marlen Türkü’lerinin askerlerin ruhunda vatan, millet ve sevda duygularını nasıl galeyana getirdiği bilinmektedir. Aynı şekilde Türklerin mehter müziği eşliğinde savaş meydanlarında nice zaferler kazandığı malumdur. Türklerde tarihi geçmişi yaklaşık iki bin beş yüz yıla kadar uzanan askeri alanda icra edilen bu müziğin de halk ezgi dağarcığından çıkmış olduğu bilinmektedir” (Güven, 2009, s. 28).

Türküler milletimizin hassasiyet gösterdiği konular üzerine eğilerek bu duyguların güçlendirilmesi, milli birlik ve beraberliğik algısını şekillendirmede aracılık etmede etmektedir. Malatya türkü söyleme geleneği içerisinde söylenen ve söylenmeye devam eden türkülerin en önemli işlevlerinden biri toplumsal kurumlara destek verme, kültürel devamlılığı sağlamadır. Öz kültürün sahip olduğu değerleri koruyup, varlıklarını kalıcı kılma anlayışı türküler aracılığıyla yerine getirilmektedir. Bu bağlamda ilk akla gelen türküler, ayin-i cemlerde söylenen deyiş, düvazimam ve semahlardır. Törenler aracılığı ile kültürel dokuya ait özel icralar sürdürülmekte ve bu yapılırken türküler kullanılmaktadır. Halk kültürüne ait unsurlar inanç ve din eksenli icralarda işlev üstlenerek sürekliliğini korumaktadır.

Özellikle ayin-i cemler türkülerin kültürel devamlılığı sağlama ve toplumsal kurumlara destek verme işlevini yerine getirdiği icra ortamlarının başında gelmektedir. Malatya yöresine ait incelemede bulunduğumuz 444 türkünün 39’u inanç temelli türkülerdendir. Bu türküler: MT-21, MT-35, MT-86, MT-100, MT-128, MT-135, MT-139, MT-143, MT-153, MT-178, MT-186, MT-188, MT-201, MT-214, MT-234, MT-

236, MT-244, MT-245, MT-248, MT-249, MT-252, MT-253, MT-274, MT-277, MT-300, MT-301, MT-316, MT-317, MT-318, MT-343, MT-347, MT-350, MT-385, MT-402, MT-407, MT-422, MT-426, MT-427, MT-444'dür. Türkülerin içeriğinde Kerbela olayı, cem törenleri, musahiplik kurbanı, iyi insan olma yolunda verilen öğütler vb. gibi çeşitli konularda söylenmiş sözler bulunmaktadır. Alevi-Bektaşi inancının kuralları ve esasları hakkında bilgiler verilmektedir.

Toplumsal kurumlar arasında önemli bir yer teşkil eden dinin, türkülerde de kendisine yer bulduğunu K. 6'nın söylediği MT-22 örneğinde geçen şu sözlerde de görebilmek mümkündür:

Her Müslüman olan kılar namazı
Hak için gönül eyle bazı bazı
Âşık Garip'in de yok muydu sazı
Allah aşkına çalarsan çal korkma

Bu dörtlükte âşık dini değerler üzerine durmuştur. K. 4'ün söylediği MT-252 ve MT-318 de aynı şekilde din kurumuna destek vermiştir. MT-178'de Yezit'e olan kin ve nefretin sebepleri aşağıdaki sözlerle anlatılarak ayin-i cemlerde toplananlara bilgiler verilmekte ve bu şekilde inanç eksenli toplantıların içeriğine katkı sağlanmaktadır:

Alim Yezitlerin yayın yasandır
Yezit imamların üstün basandır
Hasan'la Hüseyin'in başın kesendir
Onun için okurum lanet Yezid'e

MT-186'da dini öğütlerde bulunularak din kurumuna destek verilmektedir:

Dünya umuruna meylini verme
Sen de kurtulamazsın ecel elinden
Ben filanım deyi göğsünü germe
Sen de kurtulamazsın ecel elinden

MT-188'de ise aşağıdaki sözler ile eren ceminden bahsedilirek din kurumuna destek sağlanmaktadır:

Orada kurulur bir ulu divan
Orada görürsün sevip sevilen
Varını yoğunu o yola veren
Gel gidelim Hacı Bektaş Veli'ye

Din dışında ana toplumsal kurumlardan biri olan ailedir. Bu bağlamda evlenme törenlerinde gelenek ve göreneklerin yerine getirilmesini sağlayan ya da onlara eşlik eden ve bu şekilde törenlerin işleyişine katkı sağlayan düğün türküleri toplumsal kurumlara destek vermektedir. Örneğin gelin alma ya da gelin götürme işi türküler söylenmeden yapılmaz. Bu işleyişe katkı sağlayarak önemli bir görev üstlenmiştir. K. 54, K. 55 ve K. 56 tarafından söylenen MT- 52 geçiş dönemi adetlerinden evlilik kurumu üzerine işlenmiş bir gelin alma türküsüdür. Bu türküde geçen aşağıdaki sözler de evlilik ve etrafında yapılan törenlere destek verir nitelikte sözler içerir.

Atlar eğerlendi, anam geldi gapıya ölem
Kız çeyizin torla topla doldur terkiye
Şimdi kızlar başlar anam yanık türküye ölem

MT-114'de geçen "Düğünlerin bile başka olurdu / Hısım akrabaya dürü konurdu / Dostlar bir arada neşe bulurdu" sözleri düğünlere davet edilen kişilere dağıtılan armağan olan ve yörede okuntu ya da dürü kavramını hatırlatarak kültürel devamlılığa katkı sağlamaktadır.

MT-126'da geçen;

Düğün alayı kurulsun
Saz çalsın davul vurulsun
Gelinler kızlar yorulsun
Biraz sonra yar gelecek

Sözleri ile de yârin gelişini kendisi için düğün kabul eden aşığın aracılığında düğünlerde yaşanan akıştan bahsedilmektedir.

K. 6 tarafından söylenen MT-218'de;

Geline bak geline
Kınalar yakmış eline

Çifte kurbanlar kestim
Ayağının önüne

sözleri ile düğün öncesi geline kına yakılması ve düğün sonrasında gelinin uğurlu gelmesi için kurban kesilmesi adetlerinden bahsedilmiştir.

8.1.5. İletişim

Kişiler arasında çeşitli yollarla duygu ve düşünce paylaşımında bulunmak, yani iletişim kurabilmek sosyal bir varlık olan insan için önemli bir ihtiyaçtır. Türküler de bu ihtiyacı karşılayabilen bir iletişim kurma aracıdır. Türküler söylenirken, türkünün konusuna göre jest ve mimik sergileyen söyleyici, beden dili ve söylediği türkünün sözleri ile hedef dinleyici kitlesi arasında direkt bir iletişime girer. Yine türkülerin yayılmasında da iletişimin işlev gördüğü söylenebilir. Türkülerle kurulan etkileşimin gücü türkünün benimsenip sevilmesinde ve yayılmasında etkili olur.

Türküler bireysel ve toplumsal kabulleri dinleyici kitlesi ile kurduğu iletişim aracılığıyla aktarmaya devam eder. Bu şekilde gelecek kuşakların zihinlerine etki ederek biçimlenmelerinde katkı sağlamaktadır. Türkülerde ifade edilmek istenen duygu ve düşünceler türkülerin iletişim boyutuyla anlam kazanır. İcracının duygu durumu türküler aracılığıyla Örneğin K. 3 tarafından icra edilen MT-187'de aşığın içinde bulunduğu duygu durumu şöyle aktarılmaktadır:

Kırda meleşir kuzular
Dertliyim yaram sızılar
Gönül sevdiğin arzular
Alıp götür yâre beni

K. 3 tarafından icra edilen MT-191'de;
Eğri büğrü giden tren yolları
Yine mi lal olmuş yârin dilleri
Benim çektiklerim ölümden beter
Yâri yolladım döndüm ağladım

sözleri aile aşığın ruh halini anlatarak dinleyiciyle iletişime geçtiği görülmektedir.

Dini içerikli bir türkü olan ve K. 24 tarafından icra edilen MT-188'de ise aşağıdaki gibi açık bir şekilde iletişim kurulmaktadır:

Atalım kalpten de kini nefreti
İnsana verelim sevgi hürmeti
Kendinde bul ara her hakikati
Gel gidelim Hacı Bektaş Veli'ye.

8.1.6. Sanat Eseri Oluşturma İşlevi

Sanat eseri, yaratıcısının duygu ve düşünce dünyası ile oluşturduğu, estetik haz duygusu veren ürünlerdir. Yapısında kişisellik, özgünlük ve kalıcılık gibi temel özellikler barındırmaktadır. Bir toplumun sahip olduğu kimlik halk sanatı ile işlenmiştir ve bu halk sanatının bir ürünü olan türkü yaratıldığı toplumun ve yaratıcısı olan bireyin iç yapısını estetik anlayışı ile yorumlamıştır. Bu bakımdan icra edilen her bir türkü bir sanat eserini belgeler. Türküler bireysel ya da toplumsal ürünler olarak birer sanat eseri konumundadır. Sanat eserinin doğasında yer alan bireysellik türküler söz konusu olduğunda bireysellikten toplumsallığa uzanan bir çizgide gelişim göstermektedir.

Türkü icrası sanat eseri oluşturma amacıyla gerçekleştirilmez, ancak gerçekleştirilen her bir icra halk sanatının en güzel örneklerinden birini sergiler. Türk insanının genetik kodlarına yerleşmiş söz söyleme ustalığı, Malatya yöresi insanlarında da gözle görülür şekilde türkülerle açığa çıkmaktadır. Türkülerin yaratıcısı olan halkın sahip olduğumuz kültürel zenginliği yansıttığı türküler, yaratıcısı halktan kişilerce bilinçli bir şekilde oluşturulmamış sanat eserleri haline gelmiştir. Bu noktada türküler hem edebiyat, hem müzik hem de dans gibi sanat dalları ile bütünleşmiş yapıtlardır.

Ezgisiyle sözüyle bütün Malatya türküleri birer sanatsal yansıma, dışavurumdur. Türkülerin dilinin arı, saf ve katışıksız olması, ezgilerinin binlerce yıllık serüveni bu sanatın niteliklerini gösterir. Her bir türkü icrası da türkülerin yeniden yaratılışı bağlamında birer sanatçı kimliğindedir. Bu halk sanatçıları kendi estetik duyguları ile her bir türkü icrasında birbirinden farklı performanslar sergilemiştir.

Dünya üzerinde oldukça geniş bir coğrafyada yayılma imkânı bulmuş, oldukça çeşitli ve birbirinden renkli ürünlerle süregelen Türk sanat ve edebiyatı, halkın kültür kaynaklarından beslenen sanatçılar tarafından işlenerek halk sanatı sergilenir olmuştur. Bu durumun yaratıcısı kişiler ağıt yakıcılar, türkü söyleyiciler, âşıklar ve ozanlar, yani

halk sanatkârlarıdır.

8.2. Malatya Türkülerinin İşlevleri Bakımından Değerlendirilmesi

İnsan ruhu kendini anlatabildiği, duygularını dökebildiği ezgilere ve sözlere ihtiyaç hissetmiştir. Mutlu, hüzünlü, umutsuz, çaresiz anlarında yani ihtiyaç hallerinde bu ruh hallerine derman olacak türküler söylenir. Nasıl ki insan bedenini doyuran besinler oluyorken, insan ruhunu doyuran da türküler olur.

Halkın sözlü geleneğinde yarattığı her bir ürünün mutlaka halkın yaşamında üstlendiği bir işlevi bulunmaktadır. Bu söz konusu işlev, o ürünün sözlü gelenekte yaşatılmasına ve yerine göre toplumsal kurumlar etrafında görevini yerine getirmesine olanak vermektedir. Türküler, halkın kültürel yaşamında işlevlerini yerine getirebildikleri sürece varlıklarını devam ettirebilmektedir. Türküler için söz konusu işlevler zaman içerisinde türkülerin yayılıp kitlelerce benimsenmesiyle birlikte değişiklik gösterebilmektedir. Başlangıçta sahip olunan işlev bambaşka bir işleve dönüşebilir, ancak yine de bu şekilde türkü varlığını devam ettirir.

Malatya türkü söyleme geleneğinde icra edilen 444'nün icra ortamları göz önüne alınarak üstlenmiş olduğu işlevler arasında en çok eğlenme, hoşça vakit geçirme, tarihi olaylara ışık tutma, eğitim verme, kültürel devamlılığı sağlama, toplumsal kurumlara destek verme, iletişim ve sanat eseri oluşturma işlevleri bulunmaktadır. Bu işlevler eğlence ortamlarında ve dini toplantılarda anlam kazanmaktadır.

Atalar yadigârı gelenek ve bu gelenek etrafında söylenen türküler katıksız, arı birer kültür nişaneleridir. Sözlü bir iletişim aracı olan türkülerde en başlıca işlev iletişim kurmadır. İnsanlar türküler sayesinde kendi duygu ve düşüncelerini, iç dünyalarını ifade edebilirler. Aslında türkülerin hizmet ettiği bütün işlevlerin temelinde iletişim kurma amacı yatmaktadır.

Bununla birlikte günümüzde türkülerin büyük oranda eğlenme, hoşça vakit geçirme işlevine hizmet ettiğini görmek mümkündür. Çünkü en çok eğlence ortamlarında ya da hoşça vakit geçirilmek istendiğinde türkülere başvurulur. Malatya yöresinde daha önce türkülerin söylendiği icra ortamlarından bahsedilen bölümde yer alan festival, şenlik gibi etkinliklerde en temel eğlence aracının türküler olduğu görülmektedir. Ayrıca eş-dost meclislerinde, yöreye özgü özel gün ve gecelerde ya da kadın veya erkeklerin grup olarak düzenledikleri toplantılarda türküler icra ortamında bulunanlara hoşça vakit geçirtmekte, eğlendirmektedir.

Türküler bütün işlevlerinin yanında esas olarak kültürel devamlılığı sağlama ve toplumsal kurumlara destek verme amacı taşımaktadır. Geçmişten günümüze örf, adet ve gelenekleri taşıyarak milli kültürün devamlılığını sağlayarak önemli bir görev üstlenmişlerdir. Halk yaşamında yer alan ve geleneklere iştirak ederek çeşitli alanlarda kullanılan türküler neticede milli kültüre hizmet etmektedir. Hayatın geçiş dönemlerinde yerine getirilmesi zorunlu işlemlerde türküler yardımcı olmaktadır. Beşikteki bebeği uyutmak, gelini baba evinden uğurlamak, düğün gününde yaşanan heyecan ve mutluluğu artırmak, cenaze törenlerinde acıyı dindirmek türküler sayesinde olur. Ayrıca başlı başına bir amaç olmasa bile milli değer ve yargılar, tecrübe ve birikimler türküler aracılığıyla aktarılır.

Bütün bunların dışında türküler sanat eseri oluşturma işlevi de üstlenerek halk sanatının en özgün örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Türküler sözleri ve ezgileri ile yaratılma bağlamında icraları ile birer sanat ürünü olarak kabul edilebilir.

BÖLÜM IX

SONUÇ

Bir milletin kültürünün varoluş ve yaşam çizgisini en özgün biçimde sergileyen halk kültürü ürünleri ve bu kültürü tüm incelikleriyle işleyen türküler, sözleri ve ezgileri ile özel bir inceleme alanıdır. Halkbilim çalışmalarına öncülük eden türkü araştırmaları günümüzde de halk edebiyatının önemli çalışma sahalarından biri olmasının yanı sıra kaynaklık ettiği ve yararlanıldığı sosyoloji, psikoloji, müzikoloji, tarih gibi bilim dalları da olması bakımından önem sahası geniş bir konudur.

Sözlü geleneğin bir ürünü olan türküler kuşaktan kuşağa aktarılan, halkın yaşamında önemli işlevleri olan verimlerdir. Yaratıcısı olan milletin ifade biçimlerini, söz söyleme tavrını, ruhunu besleyen ezgilerini tek başına sergileyebilecek güçte özel ürünlerdir. İçeriğinde yaşamın dönüm noktalarından, inanışlara, anlatmalardan gelenek-göreneklere, günlük yaşam ve geleneksel kurumlardan, beslenme kültürüne, tören ve kutlamalardan yergi kültürüne, mizah kültüründen halk müziğine kadar halk kültürünün hemen hemen her alanından izler barındırmaktadır. Aynı zamanda içinden çıktığı milletin estetik zevkinin bir ifadesi olarak halk sanatını da sergilemektedir.

Müziğin Türk kültür hayatında çok eski tarihlerden itibaren önemli bir yeri olmuştur. Askeri, dini ve sosyal alanda müziğin önemli işlevleri olmuştur. Yüzyıllar içerisinde oluşan müzik kültürü dönem dönem değişimler yaşamış, farklı unsurları bünyesine katarak varlığını devam ettirmiştir. Kökeni binlerce yıl öncesinde şamanlar tarafından yönetilen ayinlere dayanan türkü söyleme geleneği zaman içerisinde gelişmiş ve Türk'ün olduğu her coğrafyaya yayılmış, gittiği yerlerde etkileşimler yaşamış ve böylece zenginleşmiştir. Her milletin halk şarkısı vardır, ancak Türkler kadar halk şarkılarını günlük yaşamının içerisine yerleştiren bir toplum daha yoktur. Halk şarkıları söylendiği yörenin kültürel yapısını yansıtmaktadır. Toplumsal değer yargıları ve kabulleri, inanç yapısını, gelenek-görenek ve adetlerini, yaşam macerasını türkülerde görebilmek mümkündür.

Hem ezgileri hem de sözleri ile türküler oldukça etkili bir iletişim aracıdır. Türk halkı türküleriyle ağlamış, türküleriyle gülmüştür. Türkü yürekte yanan ateşe su olmuştur. Kalp sesinin uğultusunu, duyguların yarattığı fırtınayı dindirmiştir. İnsanın ruhunu toza bulayan gama adeta rüzgâr olmuş, dertleri, kederleri alıp götürmüştür. Toplum olarak yaşananlar türküleri bireysel olmaktan çıkararak anonimleştirmiş,

hayatın her anında, her alanında türküler söylenmiş ve böylece türkü hazinemiz genişlemiştir.

Türküler ölümsüzdür, dünü, bugünü, geleceği anlatmıştır. Geçmişle gelecek arasında köprü konumundadır. Geçmişte yaşanmış bir duygu durumu türkülerin yakılmalarına sebep olmuştur, ancak günümüzde yaşanan duygulara eşlik edebilme yeteneği onların zamansız eserler olmasını sağlamıştır. Hayatın her alanında türküler kendisine yer bulur. Diğer türlere göre farklı bölgelerde yayılıp sevilmesi de daha fazla olmuştur. Geleneksel toplum özelliklerinin yavaş yavaş zayıflayarak modern toplum özellikleri kazandığı Malatya ilinde türküler halk yaşamında sahip olduğu işlevi kaybetmemiştir.

Büyük bir hızla devam eden küreselleşmeye karşı ulusal kültürü gözetmek ve gelecek nesillere ait oldukları kültürü; yüzyıllar boyunca sözlü kültür ortamında yaratılıp aktarılan ve ulusal kimliğin bir parçası olan değerleri tanıtmak geleneğin geleceğe üflediği nefes olan türkülerle gerçekleşecektir. Çalışmayı yapmaktaki amacımız Malatya yöresinde yaşayan türküleri kayıt altına alarak gelecek kuşaklara aktarmak, milli kültür hazinemiz içerisindeki yerini tespit etmek ve konuyla ilgili yapılacak olan çalışmalara katkı sağlayabilmektir. Böylece Malatya ili, ilçeleri ve bağlı köylerinde alan çalışması yaparak halkın sözlü kültüründe var olan, söylenmeye devam eden ve türkü söyleyicileri tarafından yeni üretilen türküleri bağlamındaki icra şekilleri ile derledik. Bu noktada icrası gerçekleştirilen türkünün bağlamı ile ele alınıp incelenmesi bir diğer amacımız olmuştur.

Malatya türküleri ile ilgili daha önce yapılmış olan çalışmalar ilin belirli bölgeleri üzerinde yoğunlaşmış, bütüncül bir yaklaşım izlenmemiştir. Oysaki Malatya ili sahip olduğu kültürel zenginlikleri ile bir bütündür. Bu bütünün her bir parçasının birbirinden özel ve farklı olduğu yönleri bulunmaktadır. Bundan dolayı araştırma alanımızı oldukça geniş tutmaya ve daha çok üzerinde durulmayan bölgelere yönelmeye çalıştık. Ancak Malatya türküleri öyle büyük bir hazinedir ki, söz konusu zenginlikleri ortaya çıkarabilmek için çok daha uzun yıllar derleme yapmak gerekir.

Araştırmamız sonucunda Malatya türkülerinin söylendiği başlıca icra ortamlarının düğünler, asker uğurlama törenleri, yayla göçleri, iş ortamları, cenaze törenleri, dini ve mezhebi törenler, sosyal dayanışma amaçlı düzenlenen toplantılar, festival ve şenlikler, koç katımı törenleri, salt eğlence amaçlı toplantılar ve kahvehaneler olduğu tespit edilmiştir. Bu icra ortamlarının ve burada söylenen türkülerin farklı adlandırmalarla anıldığı görülmüştür. Örneğin erkeler arasında yapılan

toplantılara yörede masa âlemi, oturak âlemi, âlem geçme gibi isimler verilirken, buğday dererken, iş yaparken söylenen türküler honbaşı türküleri, hon türküleri, hon derme türküleri olarak adlandırılmıştır.

Malatya türkülerinin icracıları ve dinleyicileri genellikle erkeklerden oluşmaktadır. Görüşme yaptığımız söyleyiciler 50-60 yaş, dinleyiciler 40-50 yaş grubundan erkeklerdir. Hem söyleyicilerin hem de dinleyicilerin geleneksel yaşam şeklini benimsemiş, düşük veya orta düzeyde gelire sahip, eğitim seviyesinin düşük kimselerden oluştuğu tespit edilmiştir.

Türkülere gönül vermiş pek çok insan geleneğin canlı bir şekilde yürütülmesinde katkı sağlamıştır. Malatya türkülerinin oluşturulmasında, sevilip yayılmasında âşıkların, ozanların payı oldukça büyüktür. Bu âşıklar arasında Âşık Hanifi Ünver, Âşık Ekberi, Âşık Bekir Eren, Âşık Yoksuli, Âşık Bektaş Kaymaz, Âşık Yoksuli, Âşık Çobani, Âşık Abdullah Gülhanî, Âşık Hamit Ertaş gibi yörenin önemli isimleri bulunmaktadır. Bu kimseler özellikle yeni türkülerin yaratılıp yörede benimsenerek hızla yayılmasında, söyleniş sıklığı azalmış anonim türkülerin korunması ve gelenekte yaşatılmasında, icra ortamındaki canlılığını tekrar kazanmasında etkili olmuşlardır. Malatya'da türkü söyleyenlerin arasında âşık ve ozanlar dışında, dede ve zâkirlerin, ağıt söyleyen kadınların da özel bir yeri vardır. Bu kimseler de geleneğin koruyucusu ve taşıyıcısı konumundadır. Geleneği yaşatma konusunda taşıdıkları istek ve azim yöreye ait türkülerin canlılığını korumasında, geleneğin sürdürülmesinde, türkülerin yayılıp sevilmesinde önemli rol oynamaktadır.

Malatya türkü söyleme geleneğinde inanç merkezli bir farklılık da gözlenmektedir. Doğu Anadolu'nun genelinde dini anlamda tutucu değer yargılarının hâkim olduğu bilinen bir gerçektir, bu durum kadın türkü icracılarının arka planda kalmasına neden olmuştur. Yöredeki kadınların eline saz almaya çekindiği, ancak söz söyleme isteklerindeki kararlılıkla duygularını ancak bireysel uğraşları haline getirdikleri şiirlerinde dile getirdikleri görülmüştür. Bu durum Sünni geleneğin hâkim olduğu yerlerde net bir şekilde görülmektedir. Ancak bu düşünce Alevi köylerinde geçerliliğini yitirmiştir. Alevi inancın hâkim olduğu yörelerde kadınlar da erkekler kadar çok sık olmamakla birlikte saz çalmakta, türkü icrasında bulunmakta, gelenek içerisinde aktif rol oynamaktadır. Alevi köylerinde daha çok inanç sisteminin etrafında şekillenen semah, deyiş vb. çalınıp söylenmekte ve ana çalgı da tek başına bağlama olmaktadır. Bağlama oldukça özel bir yere konumlanmış, adeta kutsal kabul edilmiştir.

Malatya ili coğrafi konumu ve bunun getirdiği zenginlikleri kendi yerel kültür potasında eritip özgün bir türkü söyleme geleneğine sahip olmuştur. Malatya ilinin Elazığ, Diyarbakır, Adıyaman, Maraş, Sivas, Erzincan ile komşu olması türkü kültürünü etkilemiştir. Coğrafi açıdan bir geçiş noktası olması türkü kültürünün zenginleşmesine vesile olmuştur. Özellikle Elazığ'a yakın olan ilçesi Arapgir'in Elazığ türkü kültüründen çokça etkilendiğini, Arapgir'de Malatya merkez ve diğer yörelerden farklı olarak klarnetin çokça kullanılmakta olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte Arapgir'de diğer yerlerden farklı olarak uzun havalardan ziyade kırık havaların daha çok yer teşkil ettiğini söylemek gerekir. Arapgir'de klarnet dışında cümbüş ve keman da çokça çalınmaktadır. Davul ve zurna daha çok düğünlerde yer almakta ve yörede daha az tercih edilen çalgı aletleri olarak görünmektedir.

Malatya yöresinde merkez ilçe ve çevresinde tambur, cümbüş, keman, klarnet, davul, zurna, darbuka; Arguvan ve Hekimhan'da 12 perdeli dede sazı, davul zurna, Doğanşehir/Polat'ta uzun kol bağlama, davul, zurna, kaval, dilli düdük, keman, cümbüş, klarnet, darbuka gibi çalgılar kullanılmaktadır. Bununla birlikte genel olarak Malatya türkülerine eşlik eden esas müzik aletleri davul, zurna, bağlama ve cümbüştür. Yörede bağlamanın diğer bir ismi dandıra/dambıradır.

Malatya yöresinde söylenen türkülerin usulleri bakımından ilçe ve köylere göre ağırlıkları farklılaşmaktadır. Merkez ve merkeze bağlı ilçelerde uzun havalar da çokça söylenmekle birlikte halay havalarının ve kırık havaların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Malatya merkeze ve bağlı ilçelere ait (Battalgazi, Yeşilyurt) ilçelerde Fahri Kayahan'ın yöre müziğinde açtığı çığır devam ettirilmektedir. İcracıların çoğunluğu onun söyleyiş biçimini örnek almakta ve onun türkülerini söylemeye devam etmektedir. Bununla birlikte Yeşilyurtlu Hakkı Coşkun, Necati Coşkun Kardeşler ile Sami Kasap türküleri de icra edilmekte ve bu insanların sesleri ve söyleyiş biçimleri hafızalarda yerini korumaktadır. Fahri Kayahan, Hakkı Coşkun, Sami Kasap, Bedri Karahan gibi Malatya türkü söyleme geleneğinde etkili olmuş isimlerin biribirine benzer bir çizgide klasik Türk müziğine yakın formda halk türküleri söylediklerini ve ürettiklerini söylemek mümkündür. Malatya türkülerini söyleyebilmek önemli ölçüde ses gücü gerektirmektedir. Özellikle gazel, hoyrat, maya gibi uzun hava ağırlıklı türküler olması bu duruma delil gösterilebilir. Bu isimlerin uzun havaların yayılmasında da sevilmesinde önemli payı olmuştur.

Yukarıda bahsi geçen isimler dışında yöreye özgü türkülerin seslendirip yayılmasında, yeni türkülerin ortaya çıkmasında Sıddık Doğan, Battal Küpeli, Mümtaz

Yıldırım, Mustafa Karakılıç, Mahmut Atabay, Cumali Sarı, Fehmi Günaydın, Kalkan, İlhan Kızılay, Mustafa Sezer, Kemal Keskin, Hacı Engüzel, Muharrem Temiz, Zeki Salman, Hasan Durak, Teslim Budak, Cemal Öztaş, Erhan Yılmaz, Mehmet Balaman, Fatma Şahin, Basri Kılıç ve daha pek çok ismin katkısı olmuştur.

Darende ilçesinde ise türkü kültürünün varlığından ziyade edebi şiir kültüründen bahsetmek daha doğru olacaktır. Burada kültürünü yaşatmaya hevesli, istekli kişiler yeni türkülerin ortaya çıkmasını sağlamaya çalışmaktadır. Dini bakımdan tutucu değer yargılarının çok etkin olması dolayısıyla Darende halkının türkü okumada ve türkü söylenen icra ortamları düzenlemede çok istekli olmadıkları gözlemlenmiştir. Aynı şekilde Kale ilçesinde de türkü söyleme geleneğinin kaybolmakta olduğu ve artık bir varlık gösteremediği tespit edilmiştir.

Arguvan türküleri Malatya türküleri içerisinde çok özel bir yere sahiptir. UNESCO tarafından da tescillenen ve koruma altına alınan Arguvan türküleri halk tarafından çokça beğenilmekte ve icra edilmektedir. Arguvan'da diğer yörelerden farklı olarak birlikte uzun hava okuma geleneği vardır. Diğer yörelerde daha çok kırık havalar eşliki okunmaktadır. Ayrıca Arguvan'ın bir başka özelliği de Arguvan türkülerinin icrasında hiçbir müzik aletine gereksinim duyulmamasıdır. İnsan sesi tek enstrümandır. Arguvan yöresinde her evde yaşayan kişi sayısınca, hatta daha fazla saz bulunduğunu ve özellikle kadınların da icrada yer aldıklarını belirtmek gerekir. Arguvan havalarının en önemli özelliği, Arguvan ağzı ile söyleniyor olmasıdır. Bu türkülerin doğru icrasının yapılması da aslına uygun şekilde yapılmasına bağlıdır. Halkın konuşma ili ile bağlantı aralarında söylenen ölem ölem, nedem, Allah'tan bulan, oy gader, haksız vb. bıkkınlık, sitem belirten ünlemler dikkati çekmektedir.

Arguvan türküleri iki kaynaktan beslenmekte ve iki farklı koldan yürümektedir. Bu iki ana kolun ilki inanç temelli toplantılarda Alevi-Bektaşi inancının gereği olarak zakirler ve dedeler tarafından çalınıp söylenen semah ve deyişler gibi dini içerikli türküler; ikincisi ise dünyevi konularla ilgili halkın sözlü gelenekle taşımış olduğu türkülerdir. Yörede bu durum için ayrımının iyi yapıldığını gösteren içeri makamı ve dışarı makamı terimleri kullanılmaktadır.

Arguvan havaları adı altında kayıt altına alınan ancak kendine has icrası ve özgün bir geleneği olan Polat havası türkülerine de değinmek gerekir. Çeşitli araştırmacı ve sanatçılarca dere havası da denilen Polat türküleri ve Arguvan türküleri arasında etkileşim olduğu açıktır. Pek çok türkü çok az farklarla her iki yörede de söylenmektedir. Arguvan ve Polat yörelerinde icra edilen türküler genellikle

enstrümansız uzun hava şeklinde, serbest formda okunan türküler şeklindedir. Ağız özellikleri yönünden fark görünmektedir.

Türkülerin bağlamında incelenip değerlendirildiği bu çalışmada söyleyenlerin türkü sözlerinde kullanmış oldukları hazır söz kalıplar gibi türkülerin icrası sırasında da belirli birtakım kalıp hareketler sergilediği görülmüştür. Türkü icrası sırasında söyleyenler el ve yüz hareketlerini, en çok da beden hareketlerini kullanmaktadır. Her icracının kendine has bir söyleyiş biçimi, kendine özgü yüz ve beden hareketleri olduğu gibi ortak birtakım yüz ve beden hareketlerinin de sergilendiği görülmektedir. Türküleri özellikle müzik aleti eşliğinde söyleyen icracıların çalarken müzik aletine bakması, çalarken kafasını ve vücudunu sağa sola sallaması, gözlerini yumması, gözlerini sıkması gibi kalıp davranışlar söz konusudur. Bu jest ve mimikler türkünün usulüne göre şekillenmektedir.

Uzun hava okumak ciddi bir iştir. İcracı ve dinleyici bu ciddi ortama uyum sağlar. Türküler okunurken icracının vücudu dikleşir, türküye başladığı kısımda kafasını yukarıya doğru kaldırır, bentlere geçiş yaptığında kafasını yana doğru eğer. Dinleyiciler ise sessizlik içinde türküyü dinleyip, dertlenir. Ancak bağlantı aralarında içinde bulunulan ruh halini yansıtan "Of of, oy oy, aman, zalım felek, kör kader, gadan alam, haksız, de zalım de" vb. ünlemleri kullanırlar. Bu tepki ve sözler icradan duyulan memnuniyet, icracının performansının beğenildiğini gösterir. Dinleyicilerin tepki ve sözlerinin icrayı önemli ölçüde etkilediği görülmektedir. Aynı zamanda dinleyenleri yaş ortalaması da icranın akışına etki etmektedir. Dinleyici grubu içerisinde genç yaş grubuna dâhil kimseler var ise icra süresi uzamaktadır. Özellikle ağıt türünde usulsüz türküler sızlanma şeklinde bir tavır ve üslupla söylenmektedir.

Uzun havalarda türkü söyleyen kişinin sesini yükselttiği bölümler dinleyenler tarafından olumlu tepkiler almakta ve icracı da ses gücünü sergiler nitelikte çıkabileceği en yüksek sese kadar kendisini zorlamaktadır. Kırık hava türküler okunurken ise vücudun gevşemiş bir durumda ahenkli bir şekilde sağa sola hareket ettiği, herhangi bir cisime vurularak ya da el ve ayak hareketleriyle ritm tutulduğu görülmüştür. Kırık hava türkülerin icralarında söyleyen ve dinleyen etkileşiminin daha çok olduğu görülür. Kırık hava türkülerin icralarında dinleyenler tepki ve sözleriyle icraya eşlik ederler.

Türkü icraları sırasında bazı dış etkenlerin icraya ara verilmesine ya da sonlandırılmasına yol açtığı görülmüştür. Bu dış etmenler arasında ortama dışardan birinin gelmesi, ezan sesi, sokak satıcısının bağırışı, korna sesi, traktör, motosiklet ya da delici seslerinin duyulması gibi etmenlerin olduğu tespit edilmiştir. Özellikle ortama

birinin gelmesi ve ezan sesinin duyulması icrayı sonlandıran etmenler olmuştur. Dış etmenler türküye yoğunlaşan icracının dikkatini dağıtmakta, performansını olumsuz etkilemektedir.

Günümüzde türkülerin önemli bir özelliği olan anonim olma özelliği azalmakta, dolayısıyla anonim türkülerin sayısı gitgide azalmaktadır. Bu sebeple derleme çalışmalarına önem ve hız verilmeli ve türküler kaybolmadan kayıt altına alınmalıdır. Anonim türkülerin sayısı azalmakla birlikte söyleyicileri belli olan türkülerin sayısı hızla artmaktadır. Türkü söyleme işi söyleyen kişide adeta tutku halindedir. Çevresel, sosyal baskılara rağmen türkü söyleme işi bırakılmaz.

Malatya türkülerinin ünü, yurt sınırlarını aşmış görünmektedir. Bunda özellikle Arguvan türkülerinin UNESCO tarafından da tescillenmesi ve koruma altına alınması ile dünyada türkü adına düzenlenen ilk ve tek festival olan Arguvan Uluslararası Türkü Festivali'nin çok önemli katkıları vardır. Dünyaca ünlü oyuncuların rol aldığı gişe rakamları oldukça yüksek bir Hollywood filmi olan "Exodus: Tanrılar ve Krallar" filminde Hz. Musa'nın düğün sahnesinde, bir Arguvan türküsü olan "Bir Gün Şu Dünyadan Göçüp Gidersem" isimli türkünün yer alması buna önemli bir örnek teşkil etmektedir.

MALATYA TÜRKÜ METİNLERİ

MT-1

Acep bir dağ var mı başı dumansız
Bir aşka düşmüşem vakit zamansız
Yandım ataşına dinsiz imansız
Gece gündüz ağlar ağlar yanarım
Bu ne işimiş, yolcum üşümüş, gözler yaşımış

Kapılmışım yağmurlara taşkına
Bir durağım yoktur döndüm şaşkına
Şuracıkta bir vefasız aşkına
Sular gibi çağlar çağlar ağlarım
Bu ne işimiş dağlar gışımış yolcum üşümüş

Ekberi kuş gonar mezar taşıma
Gayrı bakan olmaz gözüm yaşına
Ben yasım çekerim kendi başıma
Karaları bağlar bağlar yanarım
Bu ne işimiş dağlar gışımış yolcum üşümüş (K 36). (M-GY, M-GS, M-KÇ, J-KSSS).

MT-2

Geçmiş dönemlerde Polat'ta insanlar geçimlerini sağlamak amacıyla mevsimlik işçi olarak aileleriyle birlikte başka şehirlere gidiyordu. Bu şekilde gurbet olan illerden biri Adana'ydı. Pamuk zamanı Adana'ya göç eden yöre insanı bu göç sırasında yaşanan üzüntüyü aşağıdaki türkü ile dile getirmişlerdir:

Adanacılar yürüdü
Dağları duman bürüdü
Sür be şoför makineyi
Yârin yaylası göründü

Yorgun deli göynüm yorgun
Göynüm bir soysuza vurgun

Böyle olduğun bileyidim
Konuşurdum urgun urgun (olgun olgun)

Sorkunlunun yassı daşı
Akşam oldu gölge bastı
O gelin sudan geliyi
Kasaveti beni bastı

Adana'nın öte yüzü
Gün değmeden erir buzu
Adana'ya çöl diyorlar
Korkam ki öldürür bizi (K. 1, K. 2, K. 6, K. 8, K. 16, K. 31, K. 59). (J-ESSS, J-KSSS, M-KÇ, D-G, M-GY, J-ÇMAB).

MT-3

Beklenmedik güneşli bir günde yaşanan sel felaketi Nisan 1950'de pek çok kişinin yakınlarını kaybetmelerine ve evsiz barksız kalmalarına sebep olmuştur. Polat'ta yaşanan bu sel felaketi üzerine yakılan bir başka ağıt/türkü ise şöyledir:

Adatepe her dağların yücesi
Çıktı minareye köyün hocası
Yetti artık bize selin acısı
Kırmızı sellere karıştı Polat

Polat makinası çarşıda durdu
Gelen dalgaların hırsını kırdı
Polat'ın adamı altında kaldı
Kırmızı sellere karıştı Polat

Minareye çıktı Polat Hocası
Yetti artık bize bunun acısı
Adatepe tepelerin yücesi
Al kızıl kanlar içinde Polat

Taşlar geliyor da ağlı karalı
Gidiyor çocuklar bilmem nereli
Kimisi ölmüş de kimi yaralı
Nuh'un tufanına emsaldir bugün

Çarşıdan aşağı akıyor seller
İçinde çırpınır kınalı eller
Dualar eyleyin sağ kalan diller
Ülger'den yukarsı yaslıdır bugün (K. 14, K. 15, K. 31, K. 58). (J-ÇMAB, M-KÇ, J-KSSS, J-ÖB).

MT-4

Polat'ta 1950 yılının nisan ayında yaşanan sel felaketi, 16 kişinin ölümü ile sonuçlanmıştır ve bunun üzerine pek çok ağıt yakılmıştır. Sel, acımadan evleri önüne katmış ve her yeri yıkmıştır. Felaket sırasında can pazarlığı yaşayan halk, tüm çabalara rağmen Safiye'yi ve üç çocuğunu kurtaramaz. Cesetleri, dikmelik adı verilen ağaçlık bir bölgeye takılmış bir halde bulunur. Bu felakat üzerine söylenmiş bir türkü şöyledir:

Adatepe'den sel aktı
Tozu da torpağa kattı
Sel birden kopup gelince
Yeddi tane evi yıktı

Al kazak da mavi kazak
Haydi evleri gezek
Gelinleri sel götürmüş
Askerlere mektup yazak

Adatepe Adatepe
Yağmur yağar sere serpe
Safiye'yi sele verdik
Daha kuzuları körpe

Aman vali, kurban vali
Kumandanı çağır vali

Polat'ı/Gelinleri sel eletti
Askerleri koğur (gönder) vali (K. 1, K. 2, K. 8, K. 15, K. 31, K. 32, K. 52, K. 59). (J-EB, J-ÇMAB, J-KSSS, M-GY, M-GS, M-KÇ, E-DD, D-A, DE-AG).

MT-5

Malatya'da gelin kınaya çekilirken söylenen türkü şöyledir:

Ağaç başı kuş koni
Oldum yârin düşküni
Baş açık yalın ayak
Buldum yâri kış günü

Kınayı getir aney
Parmağın batır aney
Bu gece misafirem
Koynunda yatır aney

Kalada var çeperler
Çepere su serperler
Irak yoldan geleni
Terli terli öperler (K. 11, K. 12, K. 13, K. 16, K. 53). (J-EB, DE, J-ESSS, J-A)

MT-6

Ağır yürü şalın düşer belinden
Sen güzelsin ben gorkuyom ölümden
Senin ile benim düşmanım çoktur
Gorkuyum seni alırlar elimden

Bazan gurbet elde bazı sılada
Gezer dolaşırım göynüm hovarda
Bir yar sevmiş oldum şu Malatya'da (Arguvan'da)
Alamadım ben de ona yanarım
(Vermediler ben de ağlar gezerim) (K. 8, K. 9, K. 10, K. 30, K. 53). (J-ÇMAB, J-KSSS, D-G, M-GY, M-KYK, S-A, S-Y).

MT-7

Ağlamadık günüm var mı?
Gözlerimden sorun sorun
Gözüm yaşı kurumuş mu?
Gözlerimden sorun sorun

Allı morlu giymiş miyim
Düğün bayram görmüş müyüm
Yanağından öpmüş müyüm
Yüzlerimden sorun sorun

Buldum kayıp ettim yâri
Ağlıyorum zarı zarı
Dizimde büyüttüm yarı
Dizlerimden (bir oğ) sorun sorun (K. 30). (M-GY, M-GS, M-KÇ, J-YES).

MT-8

Aha gılıç aha meydan vurana
Ben o yârin kölesiyim kime ne
Seni benden beni senden ayıran
Dilerim ki kapı kapı dilene
Muhannet gelin derdin ne derin

Aha gılıç aha meydan vurana
Canım gurban yar gıymatı bilene
Ben o yâri sevmişem bundan kime ne
Sebep olan kapı kapı dilene
Muhannet gelin derdin ne derin

Boğumlu cızmayı giymeliymiş
Silkinip doru ata binmeliymiş
Çok yaşayıp cefa çekmekten ise
Az yaşayıp devran sürmeliyimiş

Muhannet gelin derdin ne derin (K. 1, K. 8, K. 31, K. 32) (J-ESSS, J-KSSS, J-EÖS, M-GY, M-KÇ).

MT-9

Ahu gözlüm bu yarayı, oy
Senden aldım (oy) senden aldım, oy
Tükenmeyen bu sevdayı, oy oy
Senden aldım senden aldım, oy oy
(Elin gızı senden aldım oy oy)

Gülmez yüzüm de hep yastadır, oy oy
Sevdi gönül seni hep hastadır, oy
Sana gönlüm de hep yastadır oy
Ben bu derdi senden aldım, oy oy (K. 30). (J-ÇMAB, M-GY, J-KSSS).

MT-10

Ak koyun da kara koyun
Beni de derdime koyun
Ben bu dertten iflah olmam
Siz adımı dertli koyun

Akpınardan çıktım yayan
Dayan da dizlerim dayan
Bu dert benim sonum olur
Bilmezler ki halim yaman

Ak koyun da kara koyun
Çekin de çadıra koyun
Bu yiğit sinirden ölmüş
Siz adını dertli koyun (K. 1, K. 15, K. 52) (J-KSSS, M-KÇ, D-A).

MT-11

Akarsularını eğilip içmem
Önü çiçekli göl olmayınca, ben ölem oy oy oy
Her olur olmazın peşine düşmem
Beni kurtaracak yar olmayınca
Muhannet gelin derdin mi derin oy
Muhannet gelin asker mi yârin

Beni görüp de yönünü de dönderme
Nedir senin derdin de gelin muhannet gelin
Ah kibar kaşlarını yıkıp indirme
Kusur sende değil bendedir bende
Muhannet gelin derdin mi derin oy

(Ah) Bir daş attım da karlı dağın ardına
Gitti düştü de nazlı yârin yurduna
Söyleyin de şu güzelin derdi ne
Atını aldım yaya mı koydum
Muhannet gelin derdin mi derin oy

(Uy gelin gelir de gelin)
Göçün gelir kurban göçümüze kavuşur
Bayram gelir de kanlı kinli barışır
Bizim barışmamız mahşere kaldı
Dumanlı dağlar ölürüm dağlar
Muhannet gelin derdin mi derin oy

Uy gelin ver ki yüksüğünü saklayam
Yemin edem de parmağıma dakmayam
Eğer senden başkasını seversem
Hasta olam da yataklardan kalkmayam
Muhannet gelin derdin mi derin

Dolandım çevrildim geldim örtmeye
Söyle güzel de derdim artmaya
Ah gurban olam da güzel yeni yetmeye
Ah yol ayrılır da benim göğnüm ayrılmaz
Muhannet gelin derdin mi derin (K. 1, K. 8). (D-H, J-ÖB, J-EB, M-KÇ, S-A, S-Y).

MT-12

Akçadağ'ın düzüne, canım oy oy oy gülüm oy oy oy
Ekin ektim özüne, di gel oy oy oy
Ben gönlümü gaptırdım, zalım oy oy oy hayın oy oy oy
Bir zalımın gızına, güzel oy oy oy

Ekinler ekiliyor, zalım oy oy oy hayın oyo oy oy
Dibine dökülüyor di gel oy oy oy
Eller yar yar dedikçe, zalım oy oy oy hayın oy oy oy
Ciğerim sökülüyor, di gel oy oy oy

Çeşmenin başındasın, zalım oy oy oy hayın oy oy oy
Söyle kaç yaşındasın, di gel oy oy oy
Ben senin derdindeyim, zalım oy oy oy hayın oy oy oy
Sen kimin peşindesin, di gel oy oy oy

Akçadağ köyü yazı, canım oy oy oy
Şu gelen kimin kızı, tez gel oy oy
Beni bir güzel vurdu, açtı kalbime sızı
Canım oy oy (K. 1, K. 23, K. 24, K. 27, K. 43, K. 53, TRT Repertuar No: 3602) (J-ÇMAB, M-KÇ, J-ESSS, J-KSSS, T-EDV).

MT-13

Örenli bir kız sevdiği gence varamayınca aşkından verem olur ve ölür. Sevdiği genç yaşadığı acı üzerine kavuşamadığı sevdiğine bu ağıt türküyü yakar:

Akçadağ'ın köyüne Ören dediler
Kız senin derdine verem dediler

Oturayım yârin yanı başına
Senin öpüşüne derman dediler
Örenli gelin veremli gelin

Uy Akçadağ köyüne de Ören diyorlar
Yar senin derdine de (oy gelin gelin) verem diyorlar
Öldürdün beni oy oy
Ören'e vardım da örene benzer
Yıkılmış evleri de virana benzer
O yârin gözleri ceylana benzer
Ben bir ceylan gözlü yardan ayrıldım
Örenli gelin veremli gelin (K.1, K. 8, K. 17, K. 18, K. 19, K. 20, K. 21, K. 44, K. 45, K. 58). (J-KSSS, J-ESSS, J-ÇMAB, S-Y).

MT-14

Akşam oldu da gün dağları aşmıyo
Deli gönül de bildiğinden şaşmıyo
Reyhanlar da top top olmuş kokmuyo
Kokan güllerine de kurban olayım
Öleneçe bu dert beni öldürür

Yeşil kurbağalar öter göllerde
Kırıldı kanadım kaldım yollarda
Anasız babasız gurbet ellerde
Ya ben ağlamayam kimler ağlasın
Öleneçe bu dert beni öldürür

Geldi geçti kapımızdan
Aldı soğuk suyu içti terinen
Hasta düştüm yataklarda yatarım
Yanıma gelmedi çürük narınan
Öleneçe bu dert beni öldürür (K.1, K. 8). (M-KYK, J-KSSS, M-GS, M-KÇ, J-EÖS).

MT-15

Akşam oldu gün dağlardan aşmıyı
Deli gönlüm bildiğinden şaşmıyı
Kadehi doldurdum verdim eline
O yar bana kahreyledi içmiyi

Aşağıdan gelir yar güle güle
Mendili elinde ter sile sile
Bana derler sen göynünü sen eğle
Göğül mü eğlenir yar olmayınca

Aman dağlar aman
Kara bağlar aman
Yârim ağlar aman
Sinem ağlar aman (K. 22). (J-ÖB, J-KSSS, S-Y).

MT-16

Al almanın dördünü, uy aman yar aman uy aman
Sev yiğidin merdini, kız ben ölem yar ben ölem kölen olam
Seversen güzel sev, uy aman yar aman uy aman
Çekme çirkin derdini, kız ben ölem yar ben ölem kölen olam

Tut alayım salkımı, uy aman yar aman uy aman
Dökülmesin taneler, kız ben ölem yar ben ölem kölen olam
Bütün çiftler kavuştu, uy aman yar aman uy aman
Kalmasın bir taneler, kız ben ölem yar ben ölem kölen olam

Hopladım girdim bağa, uy aman yar aman uy aman
Alnım değdi yarpağa, kız ben ölem yar ben ölem kölen olam
Kız seni almayınca, uy aman yar aman uy aman
Girmem kara torpağa, kız ben ölem yar ben ölem kölen olam (K. 1). (M-KYK, J-ESSS, D-G).

MT-17

Al yazmalı güççük gelin
Dökülen güle dönmüşsün
Senin rengin bugün solmuş
Dökülen güle dönmüşsün

Aman gelin kibar gelin
Aman gelin şaşkın gelin
Anasına düşkün gelin
Aman aman aman oy

Öyle dertli bakma gelin
Derdime dert katma gelin
Benim derdim bana yeter
Bir dert de sen katma gelin
(Aman aman aman aman oy) (K. 8) (M-GY, M-GS, M-KÇ, J-KSSS).

MT-18

Al yeşil giyinmiş anam geline bakın
Salınıp o giden yavrum boyun bakın
Ak gerdan altına yavrum gülleri takın
Ben sarmadım saran kollar murat almasın

Al yeşil giyinmiş anam nere gidersin
Hasbahçe içinde yavrum seyran edersin
Bu güzellik sende yavrum malı neylerim
Ben sarmadım saran kollar murat almasın (K. 5, K. 51, TRT Rerertuar No: 01410). (J-EB, J-ESSS, D-G).

MT-19

Alaçayır'a vardım göbelek bitmiş
Çayır çimen solmuş suları gitmiş
Benim yârim yaylasını tergetmiş, neydem tergetmiş
Gel hele de benim sunam gel hele canım gel hele

Gel hele de benim bercim gel hele gürcüm gel hele

Alaçayır'a vardım guzu melemez
Seslerim seslerim yârim ses vermez
Yaylam harab olmuş kimseler gelmez
Gel hele de benim bercim gel hele gürcüm gel hele
Gel hele de benim gülüm gel hele canım gel hele
Alaçayır'a vardım içim sızılar
Yüz evlik zamanı gönül arzular
Türküler söylerdi berici kızlar
Gel hele de benim bercim gel hele gürcüm gel hele
Gel hele de benim gülüm gel hele canım gel hele

Alaçayır'a vardım yurt viran kalmış
Bıngıldak çayırlar nasıl sararmış
Ne yılkısı kalmış ne yozu kalmış
Gel hele de benim bercim gel hele gürcüm gel hele
Gel hele de benim gülüm gel hele canım gel hele

Alaçayır'a vardım yurtları boştur
Gökyüzünden dönen alıcı kuştur
Çalma âşık çalma göynüm sarhoştur
Gel hele de benim gülüm gel hele canım gel hele
Gel hele de benim bercim gel hele gürcüm gel hele (K. 3). (J-ÇMAB, J-ÖB, M-GY, M-KÇ, M-GYK).

MT-20

Aldın aklımı da del'ettin beni
Döktün yaprağımı çal'ettin beni
Ben de bir güzele meyil vermezdim
Vardın bir soysuza kul ettin beni

Dolu yağmış gibi gözyaşlarım
Başı mor sümbüllü yardan ayrıldım

Evvel ben de cahilleri kınardım
Dolandı çevrildi başıma geldi

Ben seni severim sen de seversen
Bir lafım var sözüme uyarsan
Yemeni olam ayağına giyersen
Yeridikçe yavaş yavaş bas beni (K. 22) (M-KYK, S-Y, S-A, K-OYAK, J-ESSS, J-YES).

MT-21

Ali nurdur Ali nur, nenni nenni nenni
Muhammed nur Ali nur
Ali kazaya giderken, nenni nenni nenni
Fatuma Ana açar eli nur

Ali kazadan gelirken, nenni nenni nenni
Fat(u)m'(a) Ana çıkar salınır
Yoldan cikma Hatayi'm
Yoldan çıkan alınır, nenniha nenni nenniha nenni
Ey bacılar bacılar
Görmeyin ağrı acılar, nenniha nenni, nenniha nenni
Selman gelmiş pars eder
Boş göndermen bacılar, nenniha nenni, nenniha nenni

Kalk gönül gidelim seyrana doğru
Hakikat ilminde devrana doğru
Yetmiş üç kelamdan Hakkı tutanlar
Erişir menzile gerçeğe doğru

On iki imamlarla perva tutanlar
Cahdedip menzile şaha gidenler
Hazreti Fatuma ile pervane dönenler
Uğradım kırklara tevhide doğru

Virani sözümüz her daim size
Siz de gayret edin kavuşun bize
Mahşerde şefaat eyler bize
Uğradım pirimin yoluna doğru (K. 4) (J-ÇMAB, M-GY, J-KSSS).

MT-22

Aman dostum bir saz çalmak günah mı
Allah aşkına çalarsan çal korkma
Bu bizim hocalar haram diyorlar
Allah aşkına çalarsan çal korkma

Rakıya şaraba düşküne değil
Yolunu sapıtmış şaşkına değil
Ayşe'nin Fatma'nın aşkına değil
Allah aşkına çalarsan çal korkma

Bir misali bala getirmek için
Gerçekleri dile getirmek için
Hadsizleri yola getirmek için
Allah aşkına çalarsan çal korkma

Her Müslüman olan kılar namazı
Hak için gönül eyle bazı bazı
Âşık Garip'in de yok muydu sazı
Allah aşkına çalarsan çal korkma

Adım Hanifi'dir talihsiz oldum
Niceleri yetişti ben ham oldum
Hak müziği ben Mevlana'da buldum
Allah aşkına çalarsan çal korkma (K. 6) (M-KÇ).

MT-23

Aman sevdiceğim böyle edersen
Beni ateşine yakıp gidersen

Bu garip gönlümü viran edersen
Açılan güllerin solsun sevdiğim

Aman sevdiceğim bu kadar yeter
Yüksek kayalarda keklikler öter
Bana yaptıkların ölümden beter
Gülşane güllerin solsun sevdiğim

Her seher vaktinde öter bülbüller
Bülbülün sesine âşık o güller
Senin için söyler hep beni diller
Ağzınla dilin lal olsun sevdiğim

Der Hanifi gelin olduğun zaman
Ak eline kına vurduğun zaman
Güveyin koynuna girdiğin zaman
Azrail canını alsın sevdiğim (K. 6) (M-KYK, M-KÇ).

MT-24

Anam yaralanmış yatak yatmıyor
Yavrularım küçük de silah tutmuyor
Babasız ocakta da duman tütmüyor
Yetiş imdadıma gel emmi kızı
Neyleyim neyleyim neyleyim
Densiz de ben de seni neyleyim
Muhanet gelin ben seni neyleyim

Beşi birden bir odaya girdiler
Sağ yanımdan pencereyi kırdılar
Çalını çırpını beni yordular
Yetiş imdadıma gel emmi kızı
Neyleyim neyleyim neyleyim
Densiz adam ben de seni neyleyim
Muhanet gelin ben seni neyleyim

Emmim kızı kaygılara dalmışsın
Doğdu kervankıran geri kalmışsın
Ardım sıra aramaya gelmişsin
Mümkünüm kesildi düştüm yollara
Neyleyim neyleyim neyleyim
Densiz adam ben de seni neyleyim
Muhanet gelin ben seni neyleyim (K.1). (M-KYK, J-KSSS, J-EB, M-GYK).

MT-25

Anama söyleyin de damda yatmasın
Çuha şalvarıma da uçkur takmasın
Oğlum gelir diye de yola bakmasın
Yar ayrılır da deli gönül ayrılmaz

Elin gelir de eliminen erişir
Göçün gelir de göçümüze karışır
Bayram gelir de kanlı kinli barışır
Bizim barışmamız mahşere kaldı (K. 1). (J-KSSS, J-KÖADS, M-GY, M-KÇ, J-EDK, D-Ü).

MT-26

Arguvan'a vardım daha eridi
Ahşama da üç dört saat varıdı
Güz gününün ayrılığı zorudu
Dedim anam ne bela da bu bela
Garı yaramam
Yar ısmarlamış
Daha duramam

Urunun düzünden bir yel esiyi
Afanımı tufanımı kesiyi
Esme rüzgâr esme yollarım ırak

Nazlı yârim evde beni bekliyi
Garı yaramam
Yar ısmarlamış
Daha duramam (K. 35, K. 53) (J-ÇMAB, M-KÇ, J-KSSS).

MT-27

Arguvan'ın köyü Atma
Güzel kaşlarını çatma
Bugün ayrılık günüdür
Sen gelip burada yatma
Amman amman derdo amman
Bu nasıl bir kötü zaman

Ağlama gelin ağlama
Sen karaları bağlama
Daha küçük yavrusuyla/Ağlamana dayanamam
Elleri koynunda kalma/Şu yüreğimi dağlama
Amman amman derdo amman
Bu nasıl bir kötü zaman

Arguvan'dan gel Atma'ya
Kutnu kumaşın satmaya
Söyle yar neren eksilir
Bir kez sarılıp öpmeyle
Amman amman derdo amman
Bu nasıl bir kötü zaman (K. 53) (J-ÇMAB, M-KÇ, J-KSSS, M-GY).

MT-28

Arguvan'ın yazısını gül edem
Senin için de Malatya'yı yol edem
Benden başkasına yarim dersen
Yakayım da ben gendimi kül edem

Gülün gölgesine gitsin otursun
Elinde oyası örsün bitirsin
Benden başkasına yârim dediysen
Yar benim ömrümü yesin bitirsin

Bağların içinde deste gülüm var
Dertli bağlamam da benim telim var
Arguvan'ı al gülünen süsleyin
Orada sevdiğim güzel biri var (K. 30). (J-ÇMAB, S-A, M-KÇ).

MT-29
Armudu taşlayalım
(Altında) Dibinde kışlayalım
Akşam oldu vakt'oldu/gün battı
(Cümbüşe)Eğlenceye başlayalım hey

Yallah yallah yallah
Hoppala yârim yaz geldi
Çarşıya kiraz geldi
Aldım beş okka kiraz
O da yâre az geldi

Armudun altı kuyu
Uyu sevdiğim uyu
Ne çabuk serhoş oldun
İçtiğin üzüm suyu hey

Yallah yallah yallah
Hoppala yârim yaz geldi
Çarşıya kiraz geldi
Aldım beş okka kiraz
O da yâre az geldi

Armut dalda sallanır
Yere düşer ballanır
O yar beni görünce
Hem güler hem nazlanır hey

Yallah yallah yallah
Hoppala yârim yaz geldi
Çarşıya kiraz geldi
Aldım beş okka kiraz
O da yâre az geldi (K. 69, Atılgan ve Turhan, 2002, s. 11; TRT THM Repertuar No: 948). (D-G, J-AAA, T-EDV, J-YES, J-A).

MT-30

Armut ağacına da yaslanmayasın
Yârim var diye de güvenmeyesin
Baban seni de yad ellere verirse
Gelinlik elbise de giyemeyesin/İki yakası da bir araya değmesin

Tarlaya gidiyo da tütün kırmaya
Mavileri giymiş de nazar olmaya
Elkızı dediğin uçan bir kuştur
Sakın sözlerine de inanmayasın

Beri gel beri de boyu güzelim
O ela gözlerde kaldı nazarım
Sakın Çavşaklı'ya da kazma mezarı
Duyar düşmanların da şaduman olur
Allah'tan bulan oy oy oy (K. 1, K. 8, K. 9). (J-EB, J-EB, J-KSSS, M-GY, M-GY).

MT-31

Armut ağacına yaslanmayasın, ölem ölem
Yârim var diye de güvenmeyesin, Allah'tan bulasın
El gızı dedigin uçan bir guştur, ölem ölem

Datlı dillerine güvenmeyesin, Allah'tan bulasın

Yürü güzel yürü kemendim ol tacım ol, ölem ölem
İnanmazsan sevdiğim anam ol bacım ol, Allah'tan bulasın
Ben ölürsem salacama sicim ol, ölem ölem
Gelme cenazeme beni kınarlar, Allah'tan bulasın oy

Garanfil ıslattım galaylı tasa, ölem ölem
Nerde güzel görsem de hep boyu kısa, Allah'tan bulasın
Sen beni düşürdün bu gara yasa, ölem ölem
Çekerim ayrılık seni bir zaman, Allah'tan bulasın oy (K. 53). (J-EÖS, M-GY, J-KSSS, DE-OBG, DE-DTS, M-KÇ).

MT-32

Arpa derdim süt iken hey mavi donlum
İçinde sarı diken hey mavi donlum
Gel gezelim sevdiğim hey mavi donlum
Ben oğlan sen kız iken sarı mavi donlum

Katırcılar gidiyor hey mavi donlum
Sokak güm güm ediyor sarı mavi donlum
Alacaksan beni al hey mavi donlum
Eller bize ne diyor sarı mavi donlum (TRT Repertuar No: 299; Atılgan ve Turhan, 2002, s. 12).

MT-33

Arpalar destesiyem de arpalar destesiyem
Güzeller hastasiyem de güzeller hastasiyem
Yar gülün ayrı bitmiş vay gülüm oğlan oğlan
Ben onun ustasiyem de yar yar yar yar yar
Balam yar balam yar balam yar
Yar yaylada ben burada galam yar

Arpa derdim südiken de arpa derdim südiken
İçinde sarı diken de içinde sarı diken
Gel beraber gidelim vay gülüm oğlan oğlan
Sen gız ben oğlan iken de yar yar yar yar yar
Hamazlar hamazlar hamazlar
O yar ilen sallanmaya gomazlar

Elliğim elim'dolsa elliğim elim'dolsa
Orağım belimd'olsa orağım belimd'olsa
Yıkarım tarla seni vay gülüm oğlan oğlan
Nazlı yar yanımd'olsa yar yar yar yar yar
Balam yar balam yar balam yar
Yar yaylada ben burada galam yar

Akşamın sınıynan da akşamınan şınıynan
Akşamın aşıyınan da akşamın aşıyınan
Bir gız bostan ekiyor vay gülüm oğlan oğlan
Gözünün yaşıyınan da yar yar yar yar yar
Hamazlar hamazlar hamazlar
O yar ilen sallanmaya gomazlar (TRT THM Repertuarı No: 1254; Atılgan ve Turhan, 2002, s. 13)

MT-34

Arpalar dize kadar
Kız gidek bize kadar
Sana çorap alayım
Topuktan dize kadar

Üç gün arpanı derem
Beş gün buğdanı derem
Dur dur dursana
Bir çift öpüş versene

Ayağında yemeni
Niye almadın beni
Bu dünyada ölüm var
Ne seni kor ne beni

Üç gün arpanı derem
Beş gün buğdanı derem
Dur dur dursana
Yardan haber versene

Yemenin al değil mi
Adın Gülhan değil mi
Gülhan senin bakışın
Derde derman değil mi

Üç gün arpanı derem
Beş gün buğdanı derem
Dur dur dursana
Yardan haber versene (K. 6) (D-G, M-KYK, J-KSSS).

MT-35

Arzeyledim dostu görmeye geldim
Ne keremdir dostum cemalin gördüm
O güzel cemalin seyran eyledim
Ne keremdir dostum cemalin gördüm
Ne keremdir dostum cemalin gördüm

Mail oldum dostun tatlı diline
Hayran oldum bağda biten gülüne
Selam verdim onu güzel iline
Ne keremdir dostum cemalin gördüm
Ne keremdir dostum cemalin gördüm

Her dem arzeyledim dostu görmeye
Yanyana oturup hatır sormayı
Doldurup doldurup da dolu sunmayı
Ne keremdir dostum cemalin gördüm
Ne keremdir dostum cemalin gördüm

Hüseyin'im eydür ben dostu gördüm
Açılmış bahçadan gonca gül derdim
Arzulayıp dostun evine geldim
Ne keremdir dostum cemalin gördüm
Ne keremdir dostum cemalin gördüm (TRT Repertuar No: 1453; Atılgan ve Turhan, 2002, s. 14).

MT-36

Askere gidiyim ağla nazlı yar
Kırıldı kollarım bağla nazlı yar
Eğer gurbet ele gider gelmezsem
Giyin garaları beni gözle yar

Kapısının önü çınar ağacı
Yaprağı kurumuş kalmış ağacı
Güzel gönlün bende yok ise
Sen bana gardaş de ben sana bacı (K. 1, K. 36) (J-KSSS, J-EB, J-EÖS, DE-DTS).

MT-37

(Aman) Aşağı dereden de esmesin yeller
(Aman) Zeynep'im geliyor da ne bilsin eller, oy oy oy oy
Ağlama naçar gündür gelir geçer, ağlama
Bu kapıyı gapatan Allah yine açar, ağlama

(Aman) Akşam oldu da yine garanlık çöktü
(Aman) Zeynebim gelmedi de belimi büktü
(Aman) Ağlama naçar gündür gelir geçer, ağlama

Bu kapıyı gapatan Allah yine açar (K. 58). (M-GY, M-GS, M-GY, M-KÇ, J-ÇMAB, J-KÖADS, VSSHE).

MT-38

Aşağı mahlenin kışı mı geldi
Kınalı parmağın beşi mi değdi
Kurban olam yalın olam ben sana
Sana nazlı yârin dişi mi değdi

Siviğin ucunda üşüdüm durdum
Üşümedim amma belamı buldum
Bir seher vakti ben o yâri gördüm
Seherde uyanan güle benziyi (K. 46) (J-ÇMAB, J-KSSS).

MT-39

Aşağıdan bir yel esti
Irgaladı dallarımı
Ne dedim de niye küstün
Kırdın yine kollarımı
Irgalayı ırgalayı
Ben gidersem yar kalıyı

Evleri var evden üste
Yar da hasta ben de hasta
Bir kol altta bir kol üstte
Sar Allah'ın severisen
Irgalayı ırgalayı
Ben gidersem yar kalıyı (K. 30). (J-ÇMAB, M-KÇ, J-KSSS, J-ESSS).

MT-40

Aşağıdan gelir benim köşmelim
Sevdim amma sevdiğime pişmanım
Sallanma karşımda kanlı düşmanım
Duyar düşmanlarım şadıman olur

Bülbülüdüm geldim kondum dikene
Tükettin ömrümü ömrün tükene
Sen de dersin benden başka yar yoktur
Gine deli gönül buldu bir tane

Her sabah her sabah uyanamazsın
Sabahın yeline dayanamazsın
El kızı dediğin uçan bir kuştur
Sakın sözlerine inanmıyasın

Aşam dedim şu dağların kurdu var
İçerimde bir güzelin derdi var
Bir kara kaş bir kara göz sende var
Bir çekilmez deli gönül var bende (K. 3; Şahin ve Özerol, 2004, s. 419) (J-ÇMAB, J-VSSHE, M-KÇ, J-EB, J-ÖB, DE-OBG).

MT-41

Aşağıdan gelir bir ganlı melek
Yolumu yolsuza düşürdün felek
Seni sevdim diye ölmem mi gerek
Kıyma zalım kıyma canıma kıyma
Aldanıp feleğin sözüne uyma

Orucu tuttum da bayram etmedim
Emrinizden ayrı bir iş tutmadım
Doğrudan ayrılıp eğri gitmedim
Kıyma zalım kıyma canıma kıyma
Aldanıp feleğin sözüne uyma

Babam senden çok mu aldı galını
Söyleyin de geri versin malını
Mal için de öldürmezler gelini
Kıyma zalım kıyma canıma kıyma
Aldanıp ellerin sözüne uyma (K. 5) (J-EB, M-KÇ).

MT-42

Hikâyesi: Karaca Köyü ile Kızık Köyü'nden iki arkadaş kirve olurlar. Karacalı olan çobandır ve yeni silah almıştır. Arkadaşına silahını göstermek için Kızık'a getirir. Silahı boş sanar ve "Bak bakalım, beğenecek misin?" der arkadaşına. Silahtan çıkan kaza kurşunu kirvesini öldürür. Bayram arifesinde gerçekleşen bu olay üzerine aşağıdaki türkü yakılır (Âşık Ekberi):

Aşağıdan gelir omuz omuza
Çiğdem de karışmış güle nergize
Benden selam olsun o vefasıza
Baba/kirve bayramınız mübarek olsun

Duvara yaslandım cigaram içem
Yağlı kurşun geldi nereye gaçam
Kanadım yoktu ki havaya uçam

Yorgun yorgun vardım orak biçmeye
Köyün çeşmesinden bir su içmeye
Yağı kurşun gelir ciğer delmeye
Baba/kirve bayramınız garalı geldi (K. 34, K. 35, K. 36, K. 50, K. 51; Atılgan ve Turhan, 2002, s. 18). (J-ÇMAB, J-EB, M-KÇ, J-YES, DE-OBG, DE-DTS).

MT-43

Aşağıdan yar geliyi
Kutnu/fistan giymiş dar geliyi
Ben sevdim de eller aldı
Bu da bana zor geliyor

Eğlen güzel eğlen güzel
Ben de gelem

Aşağıdan bir yel esti
Esen harman yeli sandım
Gelen benim yârim sandım
Eğlen güzel eğlen güzel

Ben de gelem

Kara koçu boyamadım
Ben güzele doyamadım
Cümle kuşlar yuva yapmış
Bir kuş kadar olamadım
Eğlen güzel eğlen güzel
Ben de gelem (K. 3, K. 30, Şahin ve Özerol, 2004, s. 421). (J-VSSHE, J-ÇMAB, D-G).

MT-44

Aşam dedim aşamadım başından
Garlı dağın boranından gışından
Dilerim Mevla'dan yüzün gülmesin
Ayrılasın vatanından eşinden

Yollanmış gediyi bir telli gelin
Gelin gideceğin yolun vaktı mı
Arefe gününde bayram ayında
Boynuma dolanan kolun vaktı mı

Giderim giderim günler er iken
Ben feleği gördüm adam yer iken
Dallanıp da budaklanam der iken
Felek kırdı kanadımı kolumu (K. 3; Şahin ve Özerol, 2004, s. 422) (J-VSSHE, M-KYK, J-KSSS, J-ÇMAB, M-GY, M-KÇ, M-GS).

MT-45

Aşam dedim garlı dağın ardını, ölem ölem
Çeken bilir ayrılığın derdini, derdini oy oy
Bülbül nerden almış gülün rengini, aman aman
Gül alıp satmanın zamanı değil, değil oy oy

Yüce dağ başından aşırdın beni, aman aman
Tükenmez bir derde düşürdün beni, beni oy oy
Madem güzel göğnün yoğudu bende, ölem ölem
Neden doğru yoldan şaşırdın beni, beni oy oy

Hasbahçada bülbül oynar gülünen, aman aman
Çocuk muyum yaldadıyın dilinen, dilinen oy oy
Yüzü/dili beniminen kavli elinen, ölem ölem
Bir ağzında kırk dili var yalancı, yalancı oy oy

Bir gar yağmış İstanbul'un düzüne, ölem ölem
Yarım hayal oldu benim gözüme, gözüme oy oy
Yardan mektup aldım sürem yüzüme, aman aman
Görem senden yar kokusu gelir mi, gelir mi oy oy

İstanbul'un içi dolu narınan, ölem ölem
Uzak düşdüm görüşemem yarınan, yarınan oy oy
Yarım bana selam salmış elinen, aman aman
Divan'oldum ağlar ağlar gezerim, gezerim oy oy (K. 22, K. 35; Şahin ve Özerol, 2004, s. 422-423) (J-OYAK, J-VSSHE, M-KÇ, J-ESSS, J-EBV, J-EDK).

MT-46

Aşk elinden çektiğimi bir bilsen
Dünyamı burnumdan getirdin felek
Neyin eksilirdi bir de ben gülsem
Dünyamı burnumdan getirdin felek

Almadın hisseni yazdan bahardan
Kurutulmaz gönlüm ah ile zardan
Şikâyetim yoktur kaderden yardan
Dünyamı burnumdan getirdin felek

Felek her işimi dolaşık ettin
Arapsaçı gibi karmaşık ettin

Hem dertli hem garip hem âşık ettin
Dünyamı burnumdan getirdin felek (K. 6). (T-AYVRT, J-VSSHE, DE-ES).

MT-47

Aşkın derdine düşeli
Mecnunum ağlar gezerim
Sazım çağlayıp coşalı
Sel oldum çağlar gezerim

Güreşirim her gün dertle
Az kalsın marifet elde
Derdinden döndüm Eyyüb'e
Yaramı bağlar gezerim

Seyrani aşkın turunda
Tecelli gördüm nurunda
Gerçeklerin huzurunda
Çürüğüm sağlar gezerim (K. 3; Şahin ve Özerol, 2004, s. 423) (J-VSSHE, J-KSSS, J-ÇMAB, M-GY, M-KÇ, M-GS).

MT-48

Ateş olmayınca duman mı tüter
Güller açmayınca bülbül mü öter
Sanırdım ki benden başka dertli yok
Senin derdin benimkinden de beter

Gece gündüz görünürsün gözüme
Bir ateştir düştü yanar özüme
Elim tutmaz düzen verem sazıma
Ne cevap verirsin sen bu sözüme

Suya gider sağ elinde sitili
Başında da beyaz yazma atılı
Ha dedim ki suna boylum sen olan

Sen olmazsan yükletirim mitili

Dam üstünde gömme bacalar
Uzun olmuş yatılmıyor geceler
Malatya'yla Maraş'taki hocalar
Dua edin ben o yara kavuşam (Şahin ve Özerol, 2004, s. 424).

MT-49

Ateşlere attı beni
Dertlere saldı beni
Bir bakışta yaktı beni
Kara gözlerin kara gözlerin

Gönlümü sana bağlayam
Söz verip de sonra cayan
Beni bu hallere koyan
Kara gözlerin gözlerin (K. 6) (J-VSSHE, J-KSSS).

MT-50

Atı yayladan indirdim
İndirdim yâri bindirdim
Haydi gidek suna boylum
Çifte döşekler serdirdim

Giyin alları sevdiğim
Dola kolların sevdiğim
Telli duvak hoş yakışmış
Salla boyların sevdiğim

Evleri yayla başında
Güveyi on dört yaşında
Evlerinin önü kavak

Elim kına yüzüm duvak [1] (K. 54, Demir, 2015, s. 74). (J-KÖADS, J-İYD).

MT-51

Atımı bağladım gülün dalına
Oturdum ağladım kendi halime
Bir kâğıt kalem verin elime
Yazam ahvalımı verem zalime

Atımı bağladım nar ağacına
Kolum ulaşmıyor darağacına
Kınalı kekliğim gel yamacıma
Asıyorlar beni gel ağla bana (K.15) (J-VSSHE, J-EKK, M-GY, M-GS, M-KÇ, D-Ü, D-A, DE-OBG).

MT-52

Düğün günü gelini görümcesi ve kız arkadaşları hazırlar. Oğlan tarafı gelini baba evinden almaya atla giderler. Gelin baba evinden çıkarılır ve ata bindirilir. Gelin almaya giderken söylenen usullü türkü şöyledir:

Atlar eğerlendi, anam geldi gapıya ölem
Kız çeyizin torla topla doldur terkiye
Şimdi kızlar başlar anam yanık türküye ölem
Doldur pınar doldur ben gider oldum
Anamı babamı terk eder oldum

At geldi gapıya anam kir kir kişniyor ölem
Arpa istemiyor ölem gelin istiyor
Kız görümcen gelmiş anam seni süslüyor ölem
Doldur pınar doldur Ben gider oldum
Anamı babamı Terk eder oldum

[1] Türkü iki dörtlük halinde Yrd. Doç.Dr. Sertan Demir'in Arapgir Yöresi Müzik Kültürü isimli kitabında da yer almıştır. Tarafımızca kayıt edilen icrada ise üç dörtlük halinde söylenmiştir.

Anam yoğurdunu ölem ayran eylesin ölem
Çıksın yücelerden (Göldağı'na) seyran eylesin
Anamın oğlu var ölem beni neylesin ölem
Doldur pınar doldur doldur Ben gider oldum
Anamı babamı Terk eder oldum

Atlar eğerlendi anam eğeri gümüş ölem
Taramış saçını ölem ne güzel örmüş
Şu kızın babası anam genciken ölmüş ölem
Doldur pınar doldur doldur Ben gider oldum
Anamı babamı Terk eder oldum

Altın tas içinde anam kınam ezildi ölem
Gümüş tarak ile anam zülfüm çözüldü
Benim yazım yad anam ellere yazıldı ölem
Doldur pınar doldur doldur Ben gider oldum
Anamı babamı Terk eder oldum (K. 54, K. 55, K. 56). (J-EB, J-ÖB, J-AAA, M-KYK, J-ÇMAB, J-EKİ, J-EÖS, J-ESSS, M-GY, M-KÇ).

MT-53

Ay doğdu mu doğdu mu (uy amman)
Yıldız tamam oldu mu (uy amman)
Gönderdiğim yüzükler (uy amman)
Parmağına oldu mu (uy amman)

Ay doğar bedir Allah (uy amman)
Bu sevda nedir Allah (uy amman)
Ya benim muradım ver (uy amman)
Ya beni öldür Allah (uy amman) (TRT THM Repertuarı No: 4743).

MT-54

Ayrılığa gurbet diyen tabipten derman olur mu
Sevdalığa hasret diyen tabipten derman olur mu
Bakmışsa bir ceylan gözlü yakmışsa bir güneş yüzlü

Sokmuşsa bir zehir sözlü tabipten derman olur mu

Aşk bile aşkı seçer mi aşk iki candan geçer mi
Aşkın tasından içene tabipten derman olur mu
Basiri derdin nerde sine denen gizli yerde
Bu bir sevda böyle der de tabipten derman olur mu (K. 30). (M-KÇ, M-GS, J-VSSHE).

MT-55

Hikayesi: İki genç birbirine sevdalıdır. Ancak Sultan kızın babası istemeye gelenleri hep geri çevirmektedir. Bakarlar ki bu iş razılıkla olmayacak, iki genç sözleşirler ve kaçarlar. Sultan'ın yaşı küçük olduğundan ailesi şikâyetçi olur ve geri alır. İş artık mahkemeye düşmüştür. Genç, 'Allah vere mahkemede doğru ifade vere' diye kaygılarını; bozulan aile ilişkilerinin de ancak Sultan'ın dayısı tarafından onarılabileceğini türküyle dile getirir (K. 36; Şahin ve Özerol, 2004, s. 368).

Bağlarına vardım bağlar bozulmuş
Jandarmalar karakola dizilmiş
Sultan bizim evrak nice yazılmış
Sultanım Sultanım ela Sultanım

Bağlarına vardım armutlu tutlu
Sultanın giydiği gareli kutnu
Mahkemeye girdim kalbim umutlu
Ver elini burdan gidek aslanım

Her bayramda giyer fistanı kare
Sen beni düşürdün tükenmez zara
Ancak bu işleri dayın uğara
Sultanım sultanım ela Sultanım (K. 3, K. 36, Şahin ve Özerol, 2004, s. 427). (J-ÇMAB, M-GY, M-KÇ, M-GYK).

MT-56

Bahçelere ay doğdu
Ay ışıdı gün oldu
Benim yârim içmeden
Vallahi serhoş oldu
Uy amman yar amman
Yakdın yandırdın amman

Bahçelerde meleme
Yar göğsün düğmeleme
Ölürsem kanlım sensin
Gözlerin sürmeleme
Uy amman yar amman
Yakdın yandırdın amman
Bahçeler barın çalar
Gözlerin mavi çalar
Yalınız gitme yola
Seni bir avcı çalar
Uy amman yar amman
Yakdın yandırdın amman (K. 69, TRT Repertuar No: 2166; Atılgan ve Turhan, 2002, s. 21). (J-VSSHE, J-ESSS, J-A, D-G).

MT-57

Bahçelere düştü gazel
Kimi okur kimi yazar
Yerine düşmeyen güzel
Dertli dertli ağlar gezer

Fani deli gönül fani
Mor çiçeğe konar arı
Deli dolu gezen âşık
Sen de mi yitirdin yâri (K.1) **(**J-KSSS, T-EDV, J-EÖS, M-KÇ, J-EKK).

MT-58

Bahçenizden bir taş attım fişneye
Kimseler yârinden ayrı düşmeye
Beni yardan yâri benden ayıran
Dilerim ki gapı gapı dilene

Bilmem şu feleğin nesi var bende
Gece gündüz ağlarım da gözlerim yaşlı
Felek bana dedi gülme dedi cihanda
Ben gülsem de felek razı olmaz

Ben de bu dünyaya geldim geleli
Ah kardaş bu dünyaya geldim geleli
Felek bana dedi gülme cihanda
Ah ilen de kanlı gönlüm şad olmaz, oy beni beni (K. 27) (M-GY, M-GS, M-KÇ, J-KSSS).

MT-59

Bahçenizden bir taş attım fişneye
Kimseler yârinden ayrı düşmeye
Yâri benden beni yardan ayıran
Ciğerine yağlı kurşun işleye

Dağı var ovası var
Her kuşun bir yuvası var
Mevla'm bana bir dertmiş
Çekilecek neresi var

Yaylasına vardım yağmur yağmıyor
Yaslanmış duvara boynun eğiyor
Dedim güzel neden boynun eğersin
Dedi babam beni sana vermiyor

Dağı var ovası var
Her kuşun bir yuvası var
Mevla'm vermiş bana bir dert
Çekilecek neresi var

Bahçesinde sarı ayva soymadım
O yar bana ben o yâre doyamadım
İndim ki bahçesine intizar edem
Ondan başkasına gönül vermedim[2]

Dağı var ovası var
Her kuşun bir yuvası var
Mevla'm vermiş bana bir dert
Çekilecek neresi var (K. 53, K. 60; TRT THM Repertuarı No: 3256) (D-G, J-ÇMAB, M-GY, M-KYK).

MT-60

Bahçesine girdim gülü dermeye
Güllerin içinde de yâri görmeye
Kaşlar yaya hasret gözler sürmeye
Usul boylarına da gurban olam yar
Yakıp ataşına kül etme beni
Ellerin yanında el etme beni aman

Sevdiğim oturmuş pınar başına
Nispet eyler kirpikleri kaşına
Yüz bin can kurbandır bir bakışına
Selvi boylarına da gurban olduğum
Yakıp ataşına kül etme beni
Ellerin yanında el etme beni aman (K. 3, Şahin ve Özerol, 2004, s. 428) (J-ÇMAB, M-KÇ, J-KSSS).

[2] Bu dörtlük TRT THM Repertuarında yer alan kayıtta bulunmayıp tarafımızca saptanmış bulunmaktadır.

MT-61

Bakışın bir kurşun kirpiğin pençe
Gövden alıcı kuş yüreğin serçe
Peşine düşmüşüm kaç gün kaç gece
Kaçırdım elimden gittin kıl payı

Herkes bana hasta ben sana düşkün
Ortada bıraktın kalmışım şaşkın
İçine tükürem ben böyle aşkın
Kaçırdım elimden gittin kıl payı

Hasretin öyle zor derin yastayım
Kalbim yorgun düştü ağır hastayım
Ben nasıl çırağım nasıl ustayım
Kaçırdım elimden gittin kıl payı

Herkes bana hasta ben sana düşkün
Ortada bıraktın kalmışım şaşkın
İçine tükürem ben böyle aşkın
Kaçırdım elimden gittin kıl payı

Ne kıza benzersin ne de geline
Kemer olur sarılırdım beline
Düşmekten çekindim elin diline
Kaçırdım elimden gittin kıl payı

Herkes bana hasta ben sana düşkün
Ortada bıraktın kalmışım şaşkın
İçine tükürem ben böyle aşkın
Kaçırdım elimden gittin kıl payı

Ben kendime Kıble saydım izini
Bastığın yerlere sürdüm yüzümü
Sen gideli hiç yummadım gözümü

Kaçırdım elimden gittin kıl payı

Herkes bana hasta ben sana düşkün
Arada bıraktın olmuşum şaşkın
İçine tükürem ben böyle aşkın
Kaçırdım elimden gittin kıl payı (K. 2) (M-GY, M-GS, M-KÇ, S-A, J-KÖADS, DE-DTS, S-Y).

MT-62

Bana bir sadık yar halımdan bile
Ağlarsam ağlaya gülersem güle
Yıkılan yere taş duvar öre
Ben ağlarken gülen yâri neyleyim

Meyveler içinde sevmem alıcı
Keskin olur nazlı yârin kılıcı
Can almaya gelmiş canım alıcı
Ben can mı veririm can vermeyince (K. 3; Şahin ve Özerol, 2004, s. 428-429) (J-ÇMAB, J-KSSS).

MT-63

Bana bir şey oluyor
Suç günah sayılmasın
Şu kızı öpeceğim
Anası darılmasın

Kirpiğine kaşına
Girmiş on beş yaşına
Güller toplar takarım
Ben yârimin başına

Düşüp bayılacağım
İçip ayılacağım
Demişler abisine

Düşman sayılacağım

Bahçedeki gülüne
Bal sürmüşler diline
Gümüş kemer bağlamış
Yârim ince beline

Bakarım kıymam sana
Öperim doymam sana
Yakarım Malatya'yı
Yar etmem başkasına

Kaysı kentli güzelim
Bu mevzuyu çözelim
Tutaşalım el ele
Yeşilyurt'ta/Kanalboyu gezelim (K. 2) (M-KÇ, J-KÖADS).

MT-64

Bana iftira atıp da
Dostun var diyen sürüsün
Çaldığım saza bakıp da
İçiyor diyen sürünsün

Yaradan almış gözümü
Hakk'a bağladım özümü
Felek (kader) güldürmez yüzümü
Bu deli diyen sürünsün

Yediğin içtiğin zehir
Gözyaşımı oldu nehir
Ben ölürsem Doğanşehir
Ardımdan söven sürünsün

Der Hanifi nasıl edem
Başım alıp nere gidem
Kendimi intihar edem
Canıma kıyan sürünsün (K. 6). (M-KÇ, J-KSSS).

MT-65

Başına bağlamış kınalı yağlık
Lal olsun dillerim de söylemem artık
Sürüden ayrılmış bir meri keklik
Çeker gider yaylasına eline
Lımıney dağlar ölürüm dağlar oy oy

Oy eğil dağlar eğil de aşam eğil
Beni bu ellerde koyan da değil
Öldürmeli beni dövmeli değil
Yaşımı sorarsan altmışım aştı
Lımıney dağlar ölürüm dağlar

Uy yiri gelin de kemiklerin çarşasın
Mor zülüflerin de gerdanın okşasın
Tımarı verilmiş taya benzersin
Seni sevenler binler yaşasın
Lımıney dağlar ölürüm dağlar oy oy (K. 1) (J-EDK, J-EÖS, J-KSSS, J-VSSHE, M-KÇ).

MT-66

Bazı bazı da içer idik
Yaylalara göçer idik
Çadır kurar iner idik
Can yoldaşım beni bekler

Çoğun deli gönül çoğun
Tarlalara ektim tohum
Bugün varım yarın yokum

Can yoldaşım beni bekler (K. 1) (M-KÇ, T-BS, J-KSSS, J-KGDA, J-EB, M-GY, M-GS, J-KYK, J-EKİ, J-EÖS).

MT-67

Be hey dünya yapma bu kadar zulüm
Bir gün sen de yok olursun dünya
Dökme yaprağını bir gonca gülün
Bir gün sen de yok olursun dünya
Gel yapma dünya gel etme dünya

Kimisi düşmanın kimisi dostun
Kimine yar oldun kimine küstün
Nice yiğitleri bağrına bastın
Bir gün sen de yok olursun dünya
Vefasız dünya hayırsız dünya

Fırsat vermezsin bir uçan kuşa sen
Nice âlemlerle dolup boşalsan
Şu ömrümden kat kat fazla yaşasan
Akıbetin yok olursun dünya
Bunu bil dünya bize gül dünya

Kimini güldürüp kimini ağlattın
Kimine doğmadan kara bağlattın
Bir gün sen de yok olursun dünya
Hileli dünya çileli dünya

Der Hanifi yetişilmez ardından
Nice sultanları ettin yurdundan
Ben gidersem elbet benim ardımdan
Sen de yok olursun ey dünya
Tadı hoş adı boş dünya (K. 6) (J-VSSHE, DE-OBG, M-KÇ).

MT-68

Beleni beleni de aştık Belen'i
Garip bülbül de yitirmiş gülünü
Deli gönül gene buldun belanı
Bülbülüm bir yandan gülüm bir yandan
De yeri yeri yeri yeri
De hayın yeri yeri yeri
De zalımm yeri yeri yeri

Beydağı'nın da başı dumandır bazı
Nice yüreklerde de ateşi közü
Bir ceylan iniler de peşinde kuzu
Anası/ceylanım bir yandan da kuzu(su) bir yandan
De yeri yeri yeri yeri
De hayın yeri yeri yeri
De zalım yeri yeri yeri (K. 30; Atılgan ve Turhan, 2002, s. 200) (M-KYK, J-ÖB, J-KSSS, M-KÇ, J-ÇMAB).

MT-69

Ben böyle diyarı neylerim sensiz
Sen gelmezsen Arguvan'a gidemem
Sensiz adım atan dinsiz imansız

Sen gelmezsen Arguvan'a gidemem
Vallah billah gidemem
Malatya'ya gidemem
Arguvan'a gidemem

Dostunan dostluğu derin güderim
Dünya benim olsa sensiz neyderim
Senin ile cehenneme giderim

Sen gelmezsen Arguvan'a gidemem
Vallah billah gidemem

Malatya'ya gidemem
Arguvan’a gidemem

Sensiz gezmem Arguvan’ı Atma'yı
Beraber dolaşsak çölü sahrayı
Değişemem bir teline dünyayı

Sen gelmezsen Arguvan'a gidemem
Vallah billah gidemem
Malatya'ya gidemem
Arguvan’a gidemem

Bir selamın yeter Hasan Basır’a
Çok şey istediysem kalma kusura
Sana kurban olsun Bağdat Basıra

Sen gelmezsen Arguvan'a gidemem
Vallah billah gidemem
Malatya'ya gidemem
Pötürge'ye gidemem[3] (K. 35, K. 36, K. 53) (J-VSSHE, J-ESSS, M-KÇ, J-KSSS).

MT-70

Ben bu yaylaları da yaylayamadım
Soğuktur suları da boylayamadım
(Ülger doğmasın sabah olmasın)
Bir güzelin gönlünü de eyleyemedim
Kör ola gaderim de yardan ayrıldım
(Elin garezi ayırdı bizi aman)

[3] Malatyalı ozanlar Hasan Basri Kılıç ve Erhan Yılmaz’ a ait olan türkü, Arguvan deyince akla ilk gelen ve Malatya yöresinde eğlence amaçlı toplantılarda, sıla gecelerinde en çok çalınıp söylenen türkülerden biridir.

Gökçeklidir yaylaların gülleri
Gaymaktan datlıydı da yârin dilleri
Ülger doğmasın sebep olmasın
Mevlam güldürür mü garip kulları
Kör ola gaderim de yardan ayırdı
Elin garezi ayırdı bizi

Garezin böylesi de düşman başına
Zehir kattı da ekmeğime aşıma
Ülger terazi ayırdı bizi aman
Nolur dertli yazın da mezar daşıma
Kör ola gaderim de yardan ayrıldım
Elin garezi ayırdı bizi aman (K.8, K.9, K. 10, K.11, K. 13, K. 15, K. 16, K. 30, K. 53, K. 60) (J-ÖB, J-YES, J-KSSS, J-ÇMAB, J-EB, J-ESSS, J-EKİ, M-GY, M-KYK, M-KÇ, DE-DTS, J-KGDA, J-EBT, J-OYAK).

MT-71

Ben de bilmem yazım ak mı gara mı
Hiçbir tabip sağ(alta)maz yaramı
Yüce yüce dağlar aldı arayı
Bizim gavuşmamız da mahşere galdı

Kanadım yok uçam uçam varayım
Dağlar daşlardan da bir bir sorayım
Mümkün değil artık yüzün göreyim
Bizim kavuşmamız da mahşere kaldı (K. 51) (M-KÇ, M-GY, J-VSSHE, J-ESSS).

MT-72

Ben de size gide gele
Sizin evi yol eyledim
Ne eyledim zalım sana
Her kapıya kul eyledin

Yar başına atmış puşu
Dolanırsın dağı taşı
Bulunmaz dünyada eşi
Kurban olam ben o yara

Koynunda saklamış narı
Beri gel gönlümün narı
Fistan yeşil kendi sarı
Kurban olam ben o yâre (K. 3; Şahin ve Özerol, 2004, s. 431). (J-ÇMAB, J-KSSS, J-VSSHE).

MT-73

Ben derdin elinden kaçtım buraya
Pasaport çıkartmış buldu dert beni
Kaçacak yerim yok daha nereye
Almış adresimi buldu beni

Vazgeçtim vatandan düzden ovadan
Hasret kaldı yavrum yavrum yuvadan
Denizden mi geçmiş yoksa karadan
Tercümana sormuş buldu dert beni

Gezmiş Avrupa'yı hem karış karış
Çok düştün peşime felek gel barış
Derdin Vahap ise bu iş bitecek
Alıp alıp yere vurdu dert beni (Şahin ve Özerol, 2004, s. 431).

MT-74

Ben senden kaçardım gene mi geldin
Ötme gece kuşu sinemi deldin
Ağlayı ağlayı gözyaşı sildin
Dur ki ben ağlayam senin uğruna

Kapının önünden geçirdim harığı
Süyüğün başında dikili kargı
Sabah gününden yoğudu fargı
Akşam günü gibi yaktı yar beni

Aşağıdan gelir yârim gülerek
Elinde mendil teri silerek
Aklımı başımdan aldı bilerek
Önce sözünü de söyledi geçti

Göldağı'na baktım yurt harap olmuş
Köyün güzelleri hep gelin olmuş
Sordum vefasızı nerede kalmış
Onun için ağlar ağlar gezerim (Şahin ve Özerol, 2004, s. 433).

MT-75

Ben yolcuyum halallaşah sabahdan
Bu ayrılıh devam eder bir zaman
Bir buse alayım o gül yanahtan
Bu ayrılıh devam eder bir zaman

Aman dağlar aman
Kara bağlar aman
Sunam ağlar aman
Anam ağlar aman

Ben nasıl edem
Ben nere gidem
Gözel elinden
Yar kölen olam

Yirmiye karar verdim yaşımı
Attım gurbet ele bu genç başımı
Çok aradım bulamadım eşini

Bu ayrılık devam eder bir zaman

Gizli sırlarımı ele söyleme
İntizara düşüp ah vah eyleme
Ben gelmezsem yola bahıp ağlama
Bu ayrılıh devam eder bir zaman

Ben nasıl edem
Ben nere gidem
Gözel elinden
Yar kölen olam

Sahar yeli gibi sineme esme
Ben sana gücenmem sen bana küsme
Gurbete gidersem selamı kesme
Bu ayrılıh devam eder bir zaman

Ben nasıl edem
Ben nere gidem
Gözel elinden
Yar kölen olam

Gene duman aldı dağların başı
Dürmeyip ahıyı gözümün yaşı
Hatırdan çıharman Aşıh Bektaşı
Bu ayrılıh devam eder bir zaman (K. 30, K. 35, K. 36) (M-GY, M-GS, M-KÇ, J-VSSHE, J-ÇMAB, J-KSSS).

MT-76

Ben yoluna toru kurdum
Gittin sen evine girdin
Kör olaydı benim gözüm
Attım da kekliğim vurdum

Aman gelin ben ölürüm
Oydu beni oydu beni
Duman gibi soydu beni
Aralarda koydu beni
Gelin gelin dostlar gelin

Şu gelen de atlı m'ola
Atı da Polatlı m'ola
Her türkü de yar üstüne
Yar bu kadar tatlı m'ola

Aman gelin ben ölürüm
Oydu beni oydu beni
Duman gibi soydu beni
Aralarda koydu beni
Gelin gelin dostlar gelin

Dam başına kar yağacak
Yârin kitabı kalkacak
Sen de gittin elin oldun/Sen çekildin asker oldun
Bizim eve kim bakacak

Aman gelin ben ölürüm
Oydu beni oydu beni
Duman gibi soydu beni
Aralarda koydu beni
Gelin gelin dostlar gelin (Şahin ve Özerol, 2004, s. 434).

MT-77

Beni de vurdu Haramı
Kimse bilmiyo yaramı
Issız evleri bekliyom
Çağırın gelsin ağamı

Dağlara duman atıyo
Gün be gün derdim artıyo
Issız da kalmış evimiz
İçinde baykuş ötüyo (K. 15) (M-KÇ, J-VSSHE, D-Ü, D-A).

MT-78

Beni dertten derde saldın
Şu gönlümü nasıl çaldın
Mecnun'um Leyla'mı buldum
Güzel bu nasıl sevdaymış

Atam dedim atamıyom
Satam dedim satamıyom
Akşam sabah yatamıyom
Güzel bu nasıl sevdaymış

Gözyaşımı umman eyledin
Aklım fikrim zay'eyledin
Perme perişan eyledin
Güzel bu nasıl sevdaymış

Atam dedim atılmıyor
Satam dedim satılmıyor
Akşam sabah yatılmıyor
Güzel bu nasıl sevdaymış

Dünyamı başıma yıktın
Han evimi harap ettin
Genç ömrümü sen tükettin
Güzel bu nasıl sevdaymış

Atam dedim atılmıyor
Satam dedim satılmıyor
Akşam sabah yatılmıyor

Güzel bu nasıl sevdaymış (K. 60, K. 63; Atılgan ve Turhan, 2002, s. 23; TRT THM Repertuarı No: 4134) (M-KÇ, J-ESSS, J-KSSS, J-ÇMAB, J-VSSHE, J-EBT).

MT-79

Beni doğduğuma pişman eyledin
Yetmez mi elinden çektiğim dünya
Sürmedim sefanı bir gün görmedim
Yetmez mi elinden çektiğim dünya

Eyilik kapısın kapattın bana
Kül ettin sinemi hem yana yana
Boyun eğdim eyi kötü cefana
Yetmez mi elinden çektiğim dünya

Yalan dünya derler senin adına
Neden böyle doyum olmaz tadına
Gelen gider konan göçer yurduna
Yetmez mi elinden çektiğim dünya

Sefili ağlıyor gözyaşı durmaz
Neye meyil etse menzile varmaz
Kime derdim desem halımı sormaz
Yetmez mi elinden çektiğim dünya (K. 35, K. 36) (M-KÇ, J-ÇMAB, J-VSSHE).

MT-80

Benim yârim de Malatya'nın gülüdür nedem gülüdür gülüdür
Koparıp yoldular da soldu bu sene bu sene bu sene benim canım bu sene
Gonca gülüm bu sene bu sene hele hoy lele hoy lele
Dağlar hoy lele yollar hey lele yollar hey lele

Bu nasıl seneydi gam dert üstüne neydem üstüne üstüne üstüne
Bir kara sevdaya düştüm bu sene hele hoy lele hoy hoy lele
Dağlar bu sene yollar bu sene hele hoy lele hoy lele

Dağlar hoy lele yollar hey lele yollar hey lele (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 201).

MT-81

Benim yârim güzellere uymamış
Darak alıp zülüfüne vurmamış
Yazık olmuş da bu güzelin adına
Sevgilisi kendisine uymamış

Pınar ardında elimi yudum
Destisi elinde geliyor Dudu'm
Ölmeyince seni almak muradım
Mevlam muradımı koydu gözümde (K. 6) **(**DE-DTS, M-KÇ, M-KYK).

MT-82

Benim yârim güzellerin esmeri
Kadir Mevlam bu sevdadan kes beni, ölem kes beni
Aha darağacı sicim boynumda ölem
Götür yârin yamacında as beni
Böyle midir usul boylum böyle mi
Senin ile benim ahdım böyle mi soysuz haksız

Dama çıktım dam başıma döniyi
Usul boylum merdivenden iniyi ölem iniyi
Görenler de beni deli sanıyi ölem saniyi
Ben deli değilim yârin sevdası ölem sevdası
Böyle midir usul boylum böyle midir
Senin ile benim ahdım böyle mi soysuz haksız (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 201).

MT-83

Beydağı'ndan yol aşarım, aman ölem
Deli deli de dolaşırım
Çirkininen de bal yiyemem

Güzelinen de daş daşırım

Yeri gelin yeri aman
Amana gel de aman gel
Zalım kızı nedem imana gel
Eğer mahna bulamazsan oy
Kalbur (sarad) al da samana gel

Yeri gelin de yetmeyesin
Kız gün görmeye de sürünesin
Beni haldan hala goydun
Avuç açа da dilenesin

Beydağı'nın (şu dağların) öte yüzü
Güneş vurur eririr buzu
Seni de soysuzun kızı
İçerime de koydun sızı

Yeri gelin yeri aman
Amana gel de aman gel
Zalım kızı nedem imana gel
Eğer mana bulamazsan oy
Kalbur al da samana gel (K. 11, K. 30, K. 60). (J-EB, J-VSSHE, J-KSSS, J-ÖB, M-KÇ).

MT-84

Beydağı'nın başı duman kar mıdır
Benim gibi yâre yanan var mıdır
Aldılar o yâri benden ettiler
Hasretliği şu canıma kar mıdır
Ölüm olsaydı ayrılık olmasaydı Arguvanlım
Olmasaydı Malatyalım olmasaydı yar yar

Bazı hatırlayıp sorsan ne olur
Bir selamın derdime derman olur
Sevdiğimdin benim ilk gözağrımdın
Ne yaptıysam yine unutulmuyor
Ölüm olsaydı ayrılık olmasaydı Arguvanlım
Olmasaydı Malatyalım olmasaydı yar yar (K. 9, K. 53) (J-ESSS, J-EKK, J-EÖS, M-KÇ, M-GY, J-ÇMAB).

MT-85

Beylerderesi'nden aştım Gedik'i
Kutnu kumaş fistan yârin giydiği
Herkesin yanında gezer sevdiği
Kör olası kader ayırdı bizi

Sabahınan esen seher yeli mi
Benim göynüm divana mi deli mi
Durup durup yar göğsünü geçiri
Yoksa bugün ayrılığın günü mü

Esme deli poyraz kumlar savrulur
Yâre giden kamyonlar devrilir
Yardan ayrılmışım başım çevrinir
Kör olası kader ayırdı bizi (K. 1, K. 11, K. 13) (M-GY, M-KÇ, J-KSSS).

MT-86

Bihamdullah sana karım
Elimde defterim vardır
Dilimde daim illallah
Aliyül ekberim vardır

Bugün mesti harabatım
Elimde cürayi sakim
İçer nuş eylerim onu
Ali'den kevserim vardır

Fenayam fahrı fiallahım
Feragat babına girdim
Şükür minnet Ali gibi
Önümde rehberim vardır

Hasan gibi Hüseynim var
İmamı Abidin Bakır
Hakayık ilmine hadi
İmamı Caferim vardır

Kazım Musa Rıza'dandır
Tağı dinim, Nağı imanım
Tamam et elli bin Naci
Güzide askerim vardır

Muhammed Mehdi'yi cana
Yolunda can nisar etsem
Muhakkak haneyi minnet
İçinde cevherim vardır

Viraniyem benim canım
Fedadır Ali evlada
Havariç bağrın delmeye
Dilimde hançerim vardır (K. 4) (M-KÇ, J-ÇMAB, M-GY, J-EB).

MT-87

Bir ay doğar ilk akşamdan geceden, neydem neydem geceden
Şavkı vurur pencereden bacadan
Dağlar kışımış yolcum üşümüş nasıl edem ben
Uykusuz mu kaldın dünkü geceden neydem neydem geceden

Uyan uyan yâr sinene sar beni
Dağlar kışımış yolcum üşümüş nasıl edem ben
Uyan uyan yâr sinene sar beni

Dağlar harâmı açma yaramı perişânım ben

Yüce dağ başından aşırdın beni neydem neydem yâr beni
Tükenmez dertlere düşürdün beni
Dağlar kışımış yolcum üşümüş nasıl edem ben
Madem soysuz göynün bende yoğudu neydem neydem yoğudu

Niye doğru yoldan şaşırdın beni
Dağlar kışımış yolcum üşümüş perişânım ben
Niye doğru yoldan şaşırdın beni
Dağlar harâmı açma yaramı perişânım ben

Aşağıdan gelir eli boş değil neydem neydem boş değil
Söylerim söylerim göynüm hoş değil
Dağlar kışımış yolcum üşümüş nasıl edem ben
Bir güzeli bir çirkine vermişler neydem neydem vermişler

Baş yastığı gendisine eş değil
Dağlar kışımış yolcum üşümüş nasıl edem ben
Baş yastığı gendisine eş değil
Dağlar harâmı açma yaramı perişânım ben (K. 3, K. 30, K. 53, K. 60, K. 63; Atılgan ve Turhan, 2002, s. 25; TRT THM Repertuarı No: 2837) (J-ÇMAB, J-VSSHE, M-GYK, J-KSSS).

MT-88

Bir çift/iki keklik seke seke
Bizim eli de yol eylemiş
Kuş dilini bilmez iken
Yar beni bülbül eylemiş

Keklik düştü bağa düştü
Şavkı bizim eve düştü
Çok sallanma soyha gelin/küçük

Benim göynüm sana düştü (K. 1, K. 8, K. 51, K. 60). (M-GY, M-KÇ, J-ESSS, J-EKİ, J-KSSS).

MT-89

Bir dağ ne kadar da yüksek olsa
Bir kenarı yol olur aman aman
Bir yiğit ne kadar da kahraman olsa
Sevdiğine kul olur aman aman

Derdimi söylesem tesiri yoktur
Söylemezsem gönül hoş değil
Derdimin dermanı sensin Yarab
Tabibe gidip neydim aman aman

Geçme muhannet köprüsünden
Koy götürsün sel seni aman aman
Yatma çakkal yatağında
Koy yesin aslan seni aman aman

Yavrum vurmayın yarasına yetimin
Duydum ki gelin olmuş gidenin
Götürün beni yanına eledin
Muradıma yetirin aman aman (K. 1) (J-KSSS, M-KÇ, J-EÖS).

MT-90

Bir daha arayıp sorma
Ben seni dünden unuttum
Hiç yalvarma dönmem sana
Ben seni çoktan unuttum

Nereden çıktın karşıma
Neler getirdin başıma
Artık ağlama boşuna
Ben seni çoktan unuttum

Emeğimi verdin sele
Cemal'ı düşürdün dile
Diz çöküp yalvarsan bile
Ben seni dünden unuttum (K. 30). (J-VSSHE, M-KÇ, M-KYK).

MT-91

Malatyalı Fahri olarak da bilinen ünlü sanatçı Fahri Kayahan, Kore Savaşı'nda ölen Türkler için ağıt olarak bir baba ve oğlunun ağzından aşağıdaki türküyü yakmıştır:

Oğul:
Bir emir geldi asker yeridi
Kore Dağlarını Türkler bürüdü
Dört kitabın hangisinde görüldü
Baba nasıl kıydın verdin yârimi
Kardaş nasıl kıydın aldın karımı

Baba asker oldum gelmez mi sandın
Her asker olanı dönmez mi sandın
Ölüm haberini kimlerden aldın
Baba nasıl kıydın verdin karımı
Kardaş utanmadın mı da aldın yârimi

Baba:
Gara haber geldi tez aldık
Şubede albaydan künyeni aldık
Evlad acısına dağlandık yandık
Kör olup da vermeseydim gelini
Kör olup da vermeseydim yârini (K. 5) (M-KÇ, J-EB, M-GY).

MT-92

Bir garip başınan (da) galdım arada
Dü âleme hayran eyler Hak beni
Olanca varımı verdim talana
Ya bir ulu bezirgân eyler hak beni

Her gördüğüm kara yüze bes demem
Olur olmaz âdemlere dost demem
Sadık yâr isterem yalancı istemem
Gerçek ise kurban etsin Hak beni (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 29, TRT THM Repertuar No: 2400).

MT-93

Bir gömlek giyinmiş hasa bezinden
Köylü düşman oldu senin yüzünden
Duydum nazlı yar gelin oluyor
Kanlı yaşlar gelir iki gözümden

Akçadağ köyüne Ören diyorlar
Senin derdine de verem diyorlar
Oturam yârim de yanı başına
Senin ettiğin derman dediler

Ören'e vardım da örene benzer
Yıkılmış evleri viranan benzer
O yârin gözleri ceylana benzer
Ben bir ceylan gözlü yardan ayrıldım (K. 1) (J-EB, J-KSSS, M-KÇ).

MT-94

Bir gömlek giymiş yakası işleme
Yatağa yatınca naza başlama
Allah'ın seversen öp de dişleme
Sabah olur diş yerleri bel'lolur
Gel yapma sunam
Dur gitme canım

Evinin önünde mal mı yayılır
Ayvanın üstüne nar mı soyulur
Bir gün görmeyinen yar mı doyulur
Gecesi gündüzü bir olmayınca

Gel yapma sunam
Dur gitme canım

Kalenin ardında mısır darısı
Sunam hastalanmış gece yarısı
Sen ölürsen bana gelsin darısı
Sunam belki konuşuruz mahşerde
Gel yapma sunam
Dur gitme canım (K. 6) (J-KSSS, M-KÇ).

MT-95

Bir gömlek giymiş yakası işleme
Yatağa yatınca naza başlama
Allah'ı seversen gece dişleme
Sabah olur diş izleri bell'olur
Gel yapma sunam
Dur etme canan

Sunam nerden geliyorsun izime
Korkma yarım duruyom sözümde
Elimi açtım da yara vardım
O da muradımı koydu gözümde
Gel yapma sunam
Dur etme canan (K. 1) (J-KÖADS, M-KÇ).

MT-96

Bir gün şu dünyadan göçüp gidersem, sunam sunam kölen olam aman
Boşa gider de gözyaşların ağlama, sunam sunam kölen olam aman
Yok olur benliğim çürürse beden, sunam sunam kölen olam aman
Boşa gider de gözyaşların ağlama, sunam sunam kölen olam aman

Bazı bazı da mezarıma gelirsen, sunam sunam kölen olam aman
Dileğin kabuldür ki bunu bilesin, sunam sunam kölen olam aman
Ben murad almadım bunu bilesin, sunam sunam kölen olam aman

Boşa gider de gözyaşların ağlama, sunam sunam kölen olam aman (K. 3, K. 30; Atılgan ve Turhan, 2002, s. 202). (J-ÖB, J-KGDA, J-ÇMAB, J-KSSS, M-GYK, M-KÇ, DE-DTS).

MT-97

Bir güzel karşıma geçip duruyu
Kara gözlerini süzüp duruyu
Acep sevdiğim bilir mi ola
İki de bir saçını çözüp duruyu

Güzel güldürmedin ağlattın beni
Onulmaz dertlere bağlattın beni
El ettin göz ettin aldattın beni

Siyah saçın dökmüş kaşın üstüne
Döker gözyaşını taşın üstüne
Ayda değil yılda bir selam gönder
Kuru selamın da başım üstüne

Güzel güldürmedin ağlattın beni
Onulmaz dertlere bağlattın beni
El ettin göz ettin aldattın beni

Bir gün olur bu dertlerin biter mi
Şu gönül bağında bülbül öter mi
Sarılsam boynuna tutsam elinden
Bilmem acep hasretliğim biter mi

Güzel güldürmedin ağlattın beni
Onulmaz dertlere bağlattın beni
El ettin göz ettin aldattın beni (K. 3) (J-ÇMAB, J-KSSS, M-GY).

MT-98

Bir güzel methedem oy oy ortadır boyu
Hekimhan'a bağlı oy oy Hacılar köyü
Kenar mahallede o yârin evi
Böyle bir güzelin derdi var bende

Bir sabah yarinen oy oy derdik ekinin
Taramış zülfünü oy oy dökülmüş kekilin oy oy
Yar seni sarmaya oy oy kimdir vekilin oy oy
Böyle bir güzelin oy oy derdi var bende

Trene bindim de oy oy teyirli tren oy oy
Taksiye bindim de oy oy tutmuyor fren
Şu benim halıma oy oy yazılmaz destan
Böyle bir güzelin derdi var bende (K. 30) (J-ÇMAB, M-KÇ, M-KYK).

MT-99

Bir güzelin aşığıyım ağlarım
Onun için taşa tutar el beni
Gündüz hayalimde gece düşümde
Kumdan kuma savuruyor yel beni
Beni beni
Severim seni
Sen de sev beni

Ak gül olsam yanağına sokulsam
Gülbenk olsam yar yüzüne sarılsam
Kölen deyi esir pazar satılsam
Kölen deyi sinene sar beni
Beni beni
Severim seni
Sen de sev beni

Pir Sultan Abdalım gamzeler oktur
Hazeran sinemde yaralar çoktur
Benim senden gayrı sevdiğim yoktur
İnanmazsan ol Mevla'ya sal beni
Beni beni
Severim seni
Sen de sev beni (K. 3) (J-ÇMAB, J-KSSS, M-GY).

MT-100

Bir ikrar verdim ayin-i cemde
Arındım bedenden o dem o demde
Yaratıldım ama yarı kamberde
Açtım bir perdeyi dermanım yarda
Haydar dedim Haydarlara karıştım
Girdim o deryaya derdimi açtım

Bir kıvılcım idim döndüm ışığa
On iki âleme varana kadar
Alev düştü o ruh ile maşruka
Sırrı hakikate erene kadar
Haydar dedim Haydarlara karıştım
Girdim o deryaya derdimi aştım

Kâinatın binasını bulunca
Nurdan bir elmayı bin pare ettim
Arzedip kendimi arşta görünce
Vakit tamam deyip bertaraf ettim
Haydar dedim Haydarlara karıştım
Girdim o deryaya derdimi aştım (K. 4) (M-KÇ, J-ÇMAB, M-GY, J-KGDA).

MT-101

Bir kuş gelmiş el eyliyo
Derdi beni del'eyliyo

Kuşdilini bilmez iken
Yar beni bülbül eyliyo

Su yolunda su yolunda
Kalaylı barkaç kolunda
Ne kadar da yar sevdiysem
Gözü hovarda yolunda (K. 52) (J-EB, J-VSSHE, D-G).

MT-102

Hikayesi: Polat'ta yüz yılı aşkın bir zaman önce yaşanmış bir sevda olayı üzerine birçok ağıt ve türkü yakılmıştır. Hikâye aynı zamanda Doğanşehir ilçesinin Mızgı/Yolkoru köyünün kuruluşuna da temel teşkil eder. Anlatılara göre Polat'ta güzelliği ile ünlü Çebiş Fatma vardır. Polatlı Hacoğ isminde bir genç ile Çebiş Fatma birbirlerine sevdalanırlar. Ancak Çebiş Fatma'yı amcasının oğluyla nişanlarlar. Ancak sevdaya güç yetmez. Gerdek gecesi Hacoğ, sevdiği kızı bacadan çıkararak dağa, Polat'ın sırtının dayandığı Adatepe'ye kaçırır. Üç gün orada koytaklarda (mağaralarda) saklanırlar. Üçüncü günü Polatdere köyünün üst kısmında bulunan Uluyokuş ve Sarma bölgesinden geçip Balıyan aşiretine sığınmak üzere iken kuşatmaya uğrarlar. Çebiş Fatma etraflarının sarıldığını görünce; " Hacoğ, sen kaç. Seni vururlar, ama ben kızlarıyım, bana kıymazlar." der. O sırada amcası gelini olan Çebiş Fatma'yı altı kurşunla öldürür. Hacoğ kaçar ve Gözene'ye sığınır. 20 yıl burada kalır. 20 yıl sonra Balıyan'daki Çığlıklı ahbapları onu gurbet çekiyor, yazıktır diyerek köylerine getirirler. Hacoğ burada da 20 yıl kalır. 40 yıl sonrası Mızgı/Yolkoru'da yerleşimi olmayan bir yere gelir, buraya yerleşir. Burada çoğalır ve Mızgı köyü kurulur (K. 27).

Bir mektup yazdırdım iki kuruşa
Adatepe de çiçeklerin buruşa
Allah'a yalvaram ölem gelinler kızlar
Sevdalılar da birbirine kavuşa
Gelinim gelinim belalı gelin
Zülfü boynunda da dolalı gelin

Adatepe her tepeden yücedir
Babam aza amcam ise hocadır

Vurman beni vurman aziz gecedir
Aziz gecelerde de vurdular beni (Al kızıl kanlara koydular beni)
Gelinim gelinim belalı gelin
Zülfü boynunda da dolalı gelin

Adatepe koyakların yok muydu
Altı kurşun bir geline hak mıydı
İçinizde hiç müslüman ok muydu
Biricik kızınız da şu Polat'a çok muydu
Gelinim gelinim belalı gelin
Zülfü boynunda da dolalı gelin

Adatepe her tepeden yücedir
Yazın yeşil olur kışın beyaz donludur
Amcamın bakışı da deve kinlidir
Amca dediğin de yeğen mi vurur
Gelinim gelinim zavallı gelin
Zülfü boynunda da dolalı gelin (K. 1, K. 8, K. 27, K. 31, K. 32, K. 59) (J-ÇMAB, J-KGDA, M-KÇ, M-GY, J-KSSS, DE-OBG).

MT-103

Bir mektup yazdırdım şahlar şahına
Gelsin şu köyüme bahsın da getsin
Açtım defterimi sürdüm yüzüme
Şu gara yazıma bahsın da getsin

Gara yazı beniminen dolaşır
Yavrularım arham sıra meleşir
Gücüm yetmez beniminen güleşir
Gelsin şu güleşe bahsın da getsin

Bekir bu yazılar gara yazılmış
Ne güzel de sıra sıra düzülmüş
Mühürünen galeminen gazınmış

Çekilmez bir gader bahsın da getsin (K. 35, K. 36) (J-ÇMAB, M-KÇ, J-KSSS).

MT-104

Bir nasihat edem sana
Bu vatan benim vatanım
Yapma savaş kıyma cana
Bu vatan benim vatanım

Dokunma ülkeme yılan
Fatih Sultan kurdu temel
Önderim Mustafa Kemal
Bu vatan benim vatanım

Yapma gerçeğin tersini
Yine kırarım hırsını
Daha dün aldın dersini
Bu vatan benim vatanım

Her gelen geri çekildi
Benim bayrağım dikildi
Atamın kanı döküldü
Bu vatan benim vatanım

Hanifi iş başa geldi
Müslümanlar coşa geldi
Bizimkiler coşa geldi
Bu vatan benim vatanım (K. 6) (M-KÇ, J-KSSS).

MT-105

Bir oda yaptırdım hurma dalından
İçini döşedim acem şalından
O da benim değil ahbap malından

Haydi güzelim gel beri
Yeşil Malatya dilberi
Seni görürler çalarlar
Olurum vallahi deli

Bir oda yaptırdım pınar başında
Bir yârim var on üç on dört yaşında
Ne durursun çapkın çapkın karşımda

Haydi güzelim gel beri
Yeşil Malatya dilberi
Seni görürler çalarlar
Olurum vallahi deli

Bir oda yaptırdım yüceden yüce
İçinde oturdum üç gün üç gece
Kurbanlar keseyim geldiğin gece

Haydi güzelim gel beri
Yeşil Malatya dilberi
Seni görürler çalarlar
Olurum vallahi deli

Bir oda yaptırdım mavi boyası
İki gönül bir sarhoşlar yuvası
Yârimin göğsünde Bağdat hurması

Haydi güzelim gel beri
Yeşil Malatya dilberi
Seni görürler çalarlar
Olurum vallahi deli (K. 5, TRT THM Repertuarı No: 3888) (M-KÇ, J-VSSHE, T-ENVRT).

MT-106

Bir vardım ki odasına
Yer hazırlar kocasına
Beş yüz altın gecesine
Vermeli de Kürt kızının

Evlerinin önü harman
Dizimde kalmadı derman
Hemi yastık hemi yorgan
Kolları da Kürt kızının (K. 20) (M-KÇ, J-EÖS).

MT-107

Birine aldım alaca
Birisi ister karaca
İkisine bir salaca
Yandım iki avrat elinden
Öldüm kötü avrat elinden
İlle de büyüğün dilinden

Yakaya dökülür sakalın biti
Avradın kötüsü kötüden kötü
Çangalda kokutur kestiğim eti
Yandım iki avrat elinden
Öldüm kötü avrat elinden
İlle de büyüğün dilinden (K. 15, K. 52) (D-G, J-EÖS, D-G, M-KYK, M-KÇ).

MT-108

Bitsin gayrı bu hasretlik
Neredesin dost gelsene
Olmaz olsun bu gurbetlik
Neredesin yar gelsene

Malatya’da Muş’ta mısın
Doğanşehir Fas’ta mısın
Arguvan Maraş’ta mısın
Neredesin yar gelsene

Bakar dururum yollara
Yalvarır oldum kullara
Düştüm perişan hallara
Neredesin yar gelsene

Malatya’da Muş’ta mısın
Doğanşehir Fas’ta mısın
Arguvan Maraş’ta mısın
Neredesin yar gelsene (K. 53) (J-EKV, J-ESSS, M-KÇ, M-GY, J-EBK, D-G).

MT-109
Biz bu aşkın bu sevdanın
Yollarında az mı koştuk
Bazen engin deniz olduk
Bazen dalga dalga coştuk

Yaşayamam yaşayamam
İnan sensiz yaşayamam
Yokluğun ecelim olur
Hasretini taşıyamam

Ortada bir sebep yokken
Bıktım usandım diyorsun
Beni böyle tek başıma
Bırakıp da gidiyorsun

Yaşayamam yaşayamam
İnan sensiz yaşayamam
Yokluğun ecelim olur

Hasretini taşıyamam

Toz pembe dünyamız vardı
Bulutlarda sevişirdik
Acıları sevinçleri
Beraberce bölüşürdük

Yaşayamam yaşayamam
İnan sensiz yaşayamam
Yokluğun ecelim olur
Hasretini taşıyamam

Yıldızlar göz kırparlardı
Ay girerdi koynumuza
Mutluluklar halka halka
Sarılırdı boynumuza

Yaşayamam yaşayamam
İnan sensiz yaşayamam
Yokluğun ecelim olur
Hasretini taşıyamam (K. 2) (J-ÇMAB, J-KSSS, M-KÇ, M-GY, M-KYK).

MT-110
Bizim elin menekşesi gohulu
Yar geliyi çifte güller sohulu
Tarlalarda arpa buğday ekili
Kokar bahar günü gülü ellerin

Kuşlara yaz eyler bülbüller öter
Açtığın yaralar sinemde yeter
Ayrılık çekerim ölümden beter
Varılmaz uzadı yolu ellerin

Meler koyun kuzuların arzular
Her taraftan ses veriyi yazılar
Bölük bölük yayılıyı kuzular
Meleşir sızılar dili ellerin[4] (K. 30) (J-ÇMAB, M-KÇ, M-GY, S-Y, S-A, J-KSSS).

MT-111

Bizim ev eski yapı
Devam et yağmur devam et
Üstü toprak değil çatı
Devam et yağmur devam et
Devam et yık git

Kırık kapı eski rafı
Viran olmuş etirafı
Çökmüş samanlık tarafı
Devam et yağmur devam et
Devam et yık git

Şu evin bir büyüğü yok
Sıvası yok oyuğu çok
Etrafının süyüğü yok
Devam et yağmur devam et
Devam et yık git

Ağaç çürük toprak hani
Yaradan saklasın canı
Dört kardaşın bir bu malı
Devam et yağmur devam et
Devam et yık git

[4] Yörenin ünlü ozanlarından Cemal Öztaş'a ait bir türküdür.

Odun olup yakılacak
Meydan olup bakılacak
Zaten kendi yıkılacak
Devam et yağmur devam et
Devam et yık git

Kızma hanım varsın yağsın
Yağsın da millete yarasın
Bu ev sana kurban olsun
Devam et yağmur devam et
Devam et yık git

Hanifi küsmüş feleğe
Dönmüş ipliknen iğneye
Evimiz döndü eleğe
Devam et yağmur devam et
Devam et yık git (K. 6) (M-KÇ, D-G, J-VSSHE).

MT-112

Bizim köyün yamacında
Acep harman kalktı m'ola
Kevenlerin arasında
Göbelekler bitti m'ola

Karşıdan iner sürüler
Koyun kuzu ne hoş meler
Talan oldu bizim eller
Yar yoluma baktı m'ola

Devrani der kambur felek
Sana kabul olmaz dilek
Omuzumda kazma kürek
Bizim evi yıktı m'ola (K. 30) (J-ÇMAB, J-KSSS, M-KÇ, M-GY, J-VSSHE).

MT-113

Boran geldi kış geldi
Sefa geldi hoş geldi
Yar yar yar yar

Kar yağar üstüne
Yar sevmem yar üstüne
Yar yar yar yar

Kar yağar alçaklara
Dökülür saçaklara
Yar yar yar yar

Kar yağar lapa lapa
Malatya'nın dağına
Yar yar yar yar (TRT Repertuar No: 307; Atılgan ve Turhan, 2002, s. 31)

MT-114

Boşalırsın terki diyar edenle
Elbet yüzüm gülmez benim Darende
Senden göçenlere sorsam yerini
Harita da bilmez benim Darende

Tohma suyu tertemizdi yüzerdik
Bayramlarda mahallece gezerdik
Mustafa'dan bir taş düşse dizerdik
Bahçelerim harap benim Darende

Her evde on külek bulgur kaynardı
Zahirelik damdan sırtla inerdi
Değirmenin taşı suyla dönerdi
Bunlar unutuldu benim Darendem

Heyik, Ali Dede yeşilden züğürt
Tohmanın kenarı hep selvi söğüt
Bizlere veriyor daima öğüt
Dağların kupkuru benim Darende

Bahar olur çiğdem biter dağlarda
Kekik kokar peynirler de yağlar da
Çiğ çiğ kısır yoğururlar bağlarda
Ne güzelsin sılasın benim Darende'm

Düğünlerin bile başka olurdu
Hısım akrabaya dürü konurdu
Dostlar bir arada neşe bulurdu
Kebabın ne güzel benim Darende'm[5] (K. 25, K. 26) (J-VSSHE, J-ESSS, J-KSSS, T-EDV).

MT-115

Boynunu büküp de ağlayan gelin
Dengini bulamamış da ne'dem vah vah
Bir güzel de sevdiğin almazsa
Hele bir kötüye de düşerse ne'dem oy oy

Günlerim ağlamak ile geçer
Gönül komşusuna da gider derdini açar oy oy
Dengini bulursa da ne'dem belki de kaçar
Dengini bulamamış da n'edem güzeli vah vah (K.1) (M-GS, J-KSSS, J-EÖS).

MT-116

Bozan Kızık Kuruttaşı Akveran
Çevrelemiş etrafını Eymir'in
Yemyeşil her yanı bağ ile bostan
Çayır çimen dört tarafı Eymir'in

[5] Yörede kaybolan türkü söyleme geleneğini canlandırmak amacıyla İbrahim Alaattin Ateş ve Murat Biçer tarafından oluşturulan türkü yörede halay olarak icra edilmektedir.

Eymir'in Eymir'in
Çayır çimen dört tarafı Eymir'in

Ayranca dağları köyün üst başı
Eksilmez dumanı yamandır kışı
Sefili Süleyman Bekir Bektaş'ı
Yüreğinde türkü bağı Eymir'in
Eymir'in Eymir'in
Çayır çimen dört tarafı Eymir'in

Ekberi'yem gözlerini süzerler
Omuzdan omuza belik düzerler
İnce belli ceylan gözlü güzeller
Kimi yıldız kimi mahı Eymir'in (K. 35, K. 36) (J-ÇMAB, M-GY, M-KÇ, J-KSSS).

MT-117
(Ah) Böyle mi yanar gardaş adam adama
Bir gün gelip konam senin odana
Çiftçi çoban da gelmiş (konmuş) senin odana
Beni kondurmaya da yerin kalmamış

Aman di leylim yar di leylim
Yosmam di leylim di leylim
Gülmedi bu yüzüm de kime ne diyim

Evlerinin önü bir ufak yokuş
(Kız) Gurbanın olayım bu nasıl bakış
Halının üstüne döktügün nakış
Nakış tutan ak ellere de gurban olayım

Aman di leylim yar di leylim
Yosmam di leylim di leylim
Gülmedi bu yüzüm de kime ne diyim

Başını bağlamış da çapraz alınan
Arasını doldurmuş da gonca gülünen
Beni eyledi de datlı dilinen
Datlı dillerine kurban olayım

Aman di leylim yar di leylim
Yosmam di leylim di leylim
Gülmedi bu yüzüm de kime ne diyim (K.30, K. 51) (J-KYK, M-KÇ, J-KSSS, J-ÖB, J-KÖADS).

MT-118

Bu binayı yapan usta
İçinde bir güzel hasta
Güzel ben kurban olayım
Güller verem de deste deste

Aman neyleyim neyleyim
Benim gülüm neyleyim neyleyim
Başım alıp bu ellerden gideyim
Gidip gurbet eli de mesken eyleyim

Bu binanın da yapısına
Kuşlar konar da kapısına
Güzel ben de seni değişmem
Şu Polat'ın da hepisine (K. 1) (M-KÇ, J-KSSS, J-ÖB, DE-AG).

MT-119

Bu dağların da arkasını bilirim, öldüm öldüm oy kader aman
İflah olmam ben bu dertten ölürüm, öldüm öldüm oy kader aman
Eğer gurbet ele gider de gelmezsem, öldüm öldüm oy kader aman
Kanımı bakarsın senden alırım, öldüm öldüm oy kader aman
Öldüm öldüm oy kader aman

Gökteki yıldızı sayan olur mu, öldüm öldüm oy kader aman
Benim gibi sana yanan olur mu, öldüm öldüm oy kader aman
Benim böyle ara yerde gezdiğim, öldüm öldüm oy kader aman
Acep gider yara ayan olur mu, öldüm öldüm oy kader aman (K. 1) (M-GS, J-KSSS, J-KÖADS, DE-DTS).

MT-120

Bu meral bakışın ey peri suret
Çok açtı sinemde yâre gözlerin
Bilmem hurimidir yoksa ki ateş
Yakar baktığını nara gözlerin

Birden işvelenip mestane süzer
Gamzelerin oku bağrımda gezer
Bir kez iltifatla eylese nazar
Olur şu gönlüme çare gözlerin

Emrahı âlemde bi karar etti
O nihan aşkını aşikâr etti
Aklımı fikrimi tarumar etti
Fitne bakışların kara gözlerin (TRT THM Repertuarı No: 3492).

MT-121

Bu mudur senden umduğum (güzel)
Ölmeye razıyım dünden güzel
Acep ne istiyor benden güzel
Şu gidene de bir sorun hele
Sorun hele sorun hele güzel
Şu gidene de sorun hele oy

Çalır sazım söyler dilim güzel
Bellisiz baharım yazım güzel
Ne zaman gülecek yüzüm güzel
O güzele de sorun hele

Bu haksıza sorun güzel
Bu güzele sorun hele (K. 30) (M-KÇ, M-GS, J-ÇMAB).

MT-122

Bu tepe kumlu tepe
Nenni de yârim nenni
Su gelir sere serpe
Eski de yârim hani

Dediler ki yârim uyumuş
Nenni de yârim nenni
Uyardım öpe öpe
Eski de yârim hani (K. 58) (J-KSSS, J-ESSS).

MT-123

Malatya yöresinde "Kemancı Nedim" ismiyle tanınan Şaban Nedim Özendi'nin şehit haberlerine duyduğu üzüntü üzerine söylediği ağıt türküdür:

Bu vatan uğruna
Bin şehit feda
Böyle şehit vermek
Var m'ola dünyada
Ortada var yılan
Gerisi hep yalan

Her gün şehidime
Yanar da ağlarım
Burda bir noksan var
Karalar bağlarım
Ortada var yılan
Gerisi hep yalan

Bu şehidin şanı
Vatanı toprağı

Vacip oldu artık
Namertlerin kanı (K. 7) (J-KSSS, M-KYK, M-GY, M-KÇ, D-Ü).

MT-124

Bugün ayın üçüdür
Girme bostan içidir
Dudakların bal kaymak
Dilin badem içidir

Yârim rişvan balası
Gaşlarının garası
Cilvesi hem edası ah
Di gel di gel
Di gel di gel de Allah
Aç kolların sar boynuma
Benim olursun inşallah

Gidin bulutlar gidin
Yârime selam edin
Yârim datlı uykuda
Uykusun haram edin

Yârim rişvan balası
Gaşlarının karası
Cilvesi hem edası
Di gel di gel
Di gel di gel de Allah
Aç kolların sar boynuma
Benim olursun inşallah (K. 5; TRT Repertuar No: 2896) (J-ESSS, J-EÖS, S-Y, M-KÇ).

MT-125

Bugün ben dostumu gördüm
Doyamadım dillerinden

Sual ettim nerelisin
Dost dost dost dost vay

Sual ettim nerelisin
Dedi dostun ellerinden
Ellerinden ellerinden ellerinden
Dedim serden geçer misin

Doyamadım dillerinden
Aşk elinden göçer misin
Dost dost dost dost vay
Sen bir dolu içer misin
Dost elinin göllerinden (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 36, TRT Türk Halk Müziği Repertuarı No: 1805).

MT-126
Bugün benim bayram günüm
Haber salmış yar gelecek
Öyle tahmin ediyorum
Dünya bana dar gelecek

Kınalı koç keseceğim
Doya doya içeceğim
Onu hiç üzmeyeceğim
Biraz sonra yar gelecek

Odam boyansın sarıya
Söylen bal yapsın arıya
Biletin almış salıya
Biraz sonra yar gelecek

Yar gelecek yar gelecek
Dünya bana dar gelecek
Ismarladım Beydağı'na

Tane tane kar gelecek

Düğün alayı kurulsun
Saz çalsın davul vurulsun
Gelinler kızlar yorulsun
Biraz sonra yar gelecek

Halı serilsin yollara
Altın takılsın kollara
Darısı bekar kullara
Biraz sonra yar gelecek

Bulutlara yatak serin
Rüzgâr essin serin serin
Ne dert kaldı ne kederim
Biraz sonra yar gelecek

Yar gelecek yar gelecek
Dünya bana dar gelecek
Ismarladım Erciyes'e/Toroslar'a
Tane tane kar gelecek (K. 2) (J-ÇMAB, S-A, M-KÇ, J-VSSHE, S-Y, J-KÖADS).

MT-127

Bugün Beydağı'nda kar havası var
Bülbül figan eder har davası var
O yar benim bu ellerden kime ne
Bu zalım ellerin bunda nesi var

Di yeri yeri de zalımın gızı
Esti acı boyraz ayırdı bizi
Di yeri yeri de haldan bilemez
Alışmış gurbette çölde duramaz

Çıkar Beydağı'na bakarım yola
O yar gurbet elde görünmez bana
Sular serpin mezarımı sulayın
Yar gelip geçtikçe bana can gelir

Di yeri yeri de zalımın gızı
Esti acı boyraz ayırdı bizi
Di yeri yeri de haldan bilemez
Alışmış gurbette çölde duramaz (K. 30) (M-KÇ, M-GS, J-VSSHE, J-KSSS).

MT-128

Bugün bize pir geldi
Gülleri teze geldi
Önü sıra kamberi
Ali el-Mürteza geldi

Eyvallah şahım eyvallah
Hak la ilahe illallah
Eyvallah pirim eyvallah
Adı güzeldir güzel şah

Padişahım karadan
Hak'tır bizi yaradan
Ben pirimden vageçmem
Bin yıl geçse aradan

Eyvallah şahım eyvallah
Hak la ilahe illallah
Eyvallah pirim eyvallah
Adı güzeldir güzel şah

Ali bizim şahımız
Kâbe kıblegâhımız

Miraç'taki Muhammed
O bizim padişahımız

Eyvallah şahım eyvallah
Hak la ilahe illallah
Eyvallah pirim eyvallah
Adı güzeldir güzel şah (K. 63, K. 69, Atılgan ve Turhan, 2002, s. 37) (J-KSSS, J-EKV, T-ENVRT).

MT-129

Bugün seyran eyledim bizim elleri
Kurda kuşa mekân olmuş yaylalar
Yine demet demet açmış gülleri
Dedim ki merhaba küsmüş yaylalar

Kara koyun eve girmez kaçardı
Her çadırda bir kazan süt pişerdi
Yayığın tulumun n'oldu yaylalar
Viran kalmış yaylalar (K. 17) (J-OYAK, J-YES, J-ESSS, J-EKİ, D-G, DE-DTS).

MT-130

Bugün yardan haber geldi
Bir bir yandan bir bir yandan
Eğildim bir buse aldım
Bir bir yandan bir bir yandan

Güzel oğlanı severler
Yanağından gül dererler
Kulakta mengüş küpeler
Bir bir yandan bir bir yandan

Karacoğlan gel yanıma
Seni sarayım canıma
Dola kolların boynuma

Bir bir yandan bir bir yandan (K. 4) (J-ÇMAB, D-G, M-GY, M-KYK, J-KSSS, S-A).

MT-131

Bugün uçtu bir camdan o meverdi
Seven gönüllerin sebebi vardı
Mademki sonunda ayrılık vardı
Yardan bana ne sözden bana ne/Sazdan bana ne sözden bana ne

Karşıdan karşıya olur mu böyle
Ne derdim varsa da gel bana söyle
Ah bir iyilik edersen vaktıyken eyle
Yavaş yavaş yaş doksanı buluyor

Yaylalar yaylalar mor koyunlu yaylalar /Gözü gitmiş de viran kalmış yaylalar (K. 23) (M-KYK, M-GY, J-VSSHE, J-KSSS).

MT-132

Büyük cevizin dibi, nanay güzelim nanay
Ne gezersin el gibi, nanay güzelim nanay
Sallan da gel yanıma, nanay güzelim nanay
Helalca malım gibi, nanay güzelim nanay

Büyük cevizden uçtum, nanay güzelim nanay
Çayır çimene düştüm, nanay güzelim nanay
Ne belalı başım var, nanay güzelim nanay
Hayırsız yâre düştüm, nanay güzelim nanay

Büyük ceviz yarıldı, nanay güzelim nanay
Annem bana darıldı, nanay güzelim nanay
Darılırsa darılsın, nanay güzelim nanay
El kızıdır sarıldı, nanay güzelim nanay (K.54, K. 55, K. 56) (J-ÇMAB, J-KSSS, J-A, T-EDV, T-AYVRT, D-G).

MT-133

Büyümüş gelinlik olmuş
Şu Malatya'nın güzeli
Sanki hurilerden kalmış
Şu Malatya'nın güzeli

Boyu selvi dalı gibi
Saçı ipek teli gibi
Hasbahçenin gülü gibi
Şu Malatya'nın güzeli

Yolu geçmiş Beydağı'ndan
Yemiş yağından balından
Gaysı toplamış dalından
Şu Malatya'nın güzeli (K. 9, K. 53, K. 58) (M-KÇ, J-ÖB, J-EB, J-ÇMAB, J-KÖADS, D-G).

MT-134

Can bedene küstü senin yüzünden
Dil dudakla konuşmuyor kaç günüdür
Kalbim isyan etti gönül perişan
Kan damarda dolaşmıyor kaç gündür

Yıkıldı gönlümün köşkü sarayı
Mutlulukla çoktan açtım arayı
Dertlerimle yaşıyorum balayı
Sensizlikle kucak kucağayım kaç gündür

Ben ne hallerdeyim yar sefasında
Bitti umutlarım aşk sayfasında
Mevsim mi değişti yaz ortasında
Saçlarıma kar yağıyor kaç gündür

Yar oldu tutmuyor artık dizlerim
Sanma ki ben daha seni özlerim
Kurumuş pınara döndü gözlerim
Ağlıyorum yaş akmıyor kaç gündür (K. 2) (M-GY, M-KÇ, J-ÇMAB, J-KSSS, M-KYK).

MT-135

Canım kırat gözüm kırat
Acep bağlı durur m'ola
Ismarlarsam şol güzele
Yemin suyun verir m'ola

Gargıya benzer kulağı
Yaradandır dileği
Ab-ı zemzemden sulağı
Sarhoş sarhoş yürür m'ola

Köroğlu der cömert gani
Alan Allah verir canı
Kıratınan Eyvaz seni
Alan Allah verir m'ola

Akıl gel beri gel beri
Gir gönüle hey can nazar eyle
Dil söyler kulak işidir
İki ellere canım nazar eyle (dost nazar eyle hü)

Başdır gövdeyi götüren
Ayak menzile yitiren
Türlü hizmetler bitiren
İki ellere canım nazar eyle (dost nazar eyle hü)

İk'ellerim kızıl kanda
Çok günahlar vardır bende

Baki mürvet kerem sende
Eksik kula dost nazar eyle (dost nazar eyle hü)

Başı pare pare dumanlı dağlar (hey dost)
Dilim söyler amma gözüm kan ağlar (hey dost)
Şol güzel yar ilen de ya Hızır sürdüğüm demler
Her sabah her sabah sen eyle beni (hey dost)

Başına bağlamış irengi aldan (hey dost)
Yarısı ibrişim yarısı telden (hey dost)
Eller yaman olur da ya Hızır korkarım dilden
Her sabah her sabah sen eyle beni (hey dost)

Başına bağlamış irengi sarı (hey dost)
Gözleri hışmeder öldürme bari (hey dost)
Abdal Pir Sultan'ım da yar Hızır sevgili yâri
Her sabah her sabah sen eyle beni (hey dost)

Hey dost hey dost hey dost
Şirin boyu dallara benzer
Dosta giden yollara benzer

Gelsin beri meydana
Meydan erenlerindir
Meydan erenlerindir
Dost dosta gidenlerindir

Çark edip çarkın çalar dost
Ana döner aşıklar
Ana seyfem mevali
Pirim dostum mevali
Cennetin kapısında da dost
Üç nesne var Hak'tan geldi

Mevam seyfem mevali
Pirim dostum mevali
Cennetin kapısında da dost
Alalım dost dostun payı

Meğariben mevali
Pirim dostum mevali dost
Cennetin kapısında dost
Üç nesne var Hak'tan yana

Aşka inanan menem dost
Dosta inanan menem
Kaynatıp aş kazanı dost
Dost altında yanan menem

Aslım Karadağlı'dır
Sıtkım Hak'ka bağlıdır
Sahipsiz cem yürümez
Cem de Hüda bağlıdır

Çekelim aşkın yayın
Ceme girmesin hayın
Semah kararın buldu
Ah Hüseyin vah Hüseyin
Vah güzel İmam Hüseyin vah (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 50).

MT-136
Cinoğlu'ndan çıktım Mızgı'nın düzüne
Bu sene bahara gelecek yaza
Yar ayrılır deli gönül ayrılmaz
Bu sene bahara gelecek güze
Yol ayrılır deli gönül ayrılmaz

Polat'ın yolları yeni yapıldı
Sevdiğim gıza nişan dakıldı
Bu sene bahara gelecek yaza
Yar ayrılır deli gönül ayrılmaz (K. 1) (J-EB, J-ÖB, J-EKİ, J-KSSS, J-VSSHE, D-Ü).

MT-137

Çadırını kurmuş karşıki dağa adam aman aman
Gorhuyum üstüne yağmur kar yağa adam aman aman
Gel seninlen de gidek gülşenli bağa adam aman aman
Sen güle hasretsin de ben nazlı yara neydem ben nazlı yara haksız ben nazlı yara

Bir gara gaş da bir gara göz sende var adam aman aman
Bir farımaz da deli gönül bende var adam aman aman
Senelerdir de hasretinlen yanarım ah adam aman aman
Hiç demezsin de derde derman bende var haksız neydem bende var aman aman (K. 30) (J-ÇMAB, J-KSSS, J-VSSHE, J-KGDA, M-GY, M-KÇ, DE-DTS, J-EÖS, J-YES, M-KYK).

MT-138

Çaldığım bağlama kara gözlüm ağlama
Ben buralı değilem bana gönül bağlama
Hele yandım yandım yandım eli zilliye
Hele yandım yandım yandım çiftetelliye

Çaldığım keman hallerim yaman
On iki yar sevdim biribirinden yaman
Hele yandım yandım yandım eli zilliye
Hele yandım yandım yandım çiftetelliye

Çaldığım sazdır ettiği nazdır
Ne kadar sevsem yine der ki azdır
Hele yandım yandım yandım eli zilliye

Hele yandım yandım yandım çiftetelliye (K. 51; Atılgan ve Turhan, 2002, s. 51) (J-EB, J-KSSS, D-G).

MT-139

Çaldılar sinemize Kerbela testeresin
Ta sözü ta görünür bu sinemde yarası
Ehlibeyt buuz etti ol cihan maskarasın
Yıktılar dinin esasın bir alay Şam teresi
Söyle Allah'ı seversen bunun İslam neresi

Kerbela kastına düştü niçe bin hınzır kilap
Fatma ana kuzuların ettiler türlü azap
Etmedi Süfyan Yezid fahrı âlemden hicap
Yıktılar dinin esasın bir alay Şam teresi
Söyle Allah'ı seversen bunun İslam neresi

O fırkadan yetmiş bin kişi ensardan oldu katil
Gayrıya kıyas değildir buna Mevla bi vekil
Ehlibeyti Mustafa'nın ettiler fahrın zelil
Yıktılar dinin esasın bir alay Şam teresi
Söyle Allah'ı seversen bunun İslam neresi

Der Muradı Şam'a vardık kıldılar bize takdim
Çamekarlar çaldılar da oynadı şeytan Recim
Bir bölük kavim Yezit kıldılar hep de hücum
Yıktılar dinin esasın bir alay Şam teresi
Söyle Allah'ı seversen bunun İslam neresi (K. 4) (J-ÇMAB, M-GY, J-KSSS).

MT-140

Çalı mıyım çalı mıyım
Ben çalının dalı mıyım
Eller sürmüş fehlen etmiş
Kız ben seni alır mıyım

Alınan mı morunan mı
Altınların korunan mı
Alıp seni kaçırayım
Vermediler zorunan mı (K. 1, K. 8) (M-KÇ, J-ESSS, J-YES).

MT-141

Çayın ortasında yılgın adası, dağlar dayanmaz aman aman aman
Bana gelsin o güzelin gadası, dağlar aman yollar aman
Ahdım vardır o güzeli almaya, dağlar aman yollar aman
Vermedi ki o zalımın anası, dağlar dayanmaz aman aman aman

Dağlar aman aman
Yollar aman aman
Ah aman aman
Hele canoy canoy
Hele yar oy yar oy
Ah hele canoy canoy

Ölmezsem de o güzeli alırım, dağlar aman yollar aman
Köle olur kapısında kalırım, dağlar dayanmaz aman aman aman
Zalım baban seni bana vermezse, dağlar aman yollar aman
Korkarım ki ben bu dertten ölürüm, dağlar dayanmaz aman aman aman

Zalım aman aman
Hele canoy canoy
Dağlar aman aman
Yollar aman aman
Ah aman aman
Hele yar oy yar oy (K. 30) (M-GY, M-KÇ, M-KYK).

MT-142

Çekerim halayı ben dizi dizi
Beri gel beri gel yosmanın kızı
Nazardan korusun Yaradan bizi

Beri gel beri gel yosmanın kızı

Halayın başını çeker dururum
Mendilimi dört bir yana vururum
Sevdasına düştüm deli olurum
Beri gel beri gel yosmanın kızı

Getirin damadı bugün oynasın
Oynasın oynasın ahdı kalmasın
Düğünde aranmaz akça parasın
Beri gel beri gel yosmanın kızı (TRT THM Repertuar No: 3504).

MT-143
Çektiğim cevrile cefa
Sevdiğim senden ötürü
Aman amman Ağbaba'ya
Gönül gider bir sevdaya

Eğer ikrar iman ise
Sende çok benden ötürü
Aman amman Ağbaba'ya
Gönül gider bir sevdaya

İkrar imanı güderim
Sensiz dünyayı neylerim
Aman amman Ağbaba'ya
Gönül gider bir sevdaya
Gâhi gelir gâh giderim
Bir şirin dilden ötürü
Aman amman Ağbaba'ya
Gönül gider bir sevdaya

Mümin olan Hakk'a tapar
Münkir olan yoldan sapar

Aman amman Ağbaba'ya
Gönül gider bir sevdaya

Keser taşı hargı yapar
Ferhat Şirin'den ötürü
Aman amman Ağbaba'ya
Gönül gider bir sevdaya

Pir Sultan'ım olmaz yalan
Yoluna olayım talan
Aman amman Ağbaba'ya
Gönül gider bir sevdaya

Bu yola sadık yar olan
Ser verir sırdan ötürü
Aman amman Ağbaba'ya
Gönül gider bir sevdaya (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 52, TRT Repertuar No: 3412).

MT-144

Çeşmeye gidiyi güzelin hası güzelin hası
Dün akşamdan da yakmış elinin kınası elinin kınası aman aman
Bir çirkine vermiş zalım anası zalım babası
Giymiş duvağını gelin gidiyi oy oy ömrüm gidiyo

Çeşmenin başına koymuş başını neydem başını
Yaklaştım da soramıyom yaşını oy oy neydem yaşını aman aman
Eğmiş kirpiğini çatmış kaşını neydem kaşını
Giymiş duvağını ömrüm gidiyi oy oy ömrüm gidiyo (K. 30) (M-KÇ, M-GY, J-KSSS, J-ÇMAB, J-KGDA).

MT-145

Çık daldan erik devşir uy nenni
Dibinde kahve pişir uy nenni

Her kahveyi içerken uy nenni
Beni aklına düşür uy nenni

(erkekler) Nenni hanım
(kadınlar) Buyur canım uy nenni
(hep birlikte) Sen benimsin
Ben de senin uy nenni

Eğdim erik dalını uy nenni
Gel salını salını uy nenni
Ölsem de unutamam uy nenni
Yanağının alını uy nenni

Nenni hanım
Buyur canım uy nenni
Sen benimsin
Ben de senin uy nenni (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 54; TRT THM Repertuar No: 3363).

MT-146

Çıkam Oluklu'ya da kime naz edem
Ah o yar elden gidiyo da kime göz edem
Bozulan saçların da gızey getir düz edem
Bozulan saçların da ah bir teli olam

Aman neylerim de kahpe felek
Kötü kader ben de seni neylerim
Bir yar sevdim de aldın elimden
Şu üç günlük dünyada ben malı neylerim

Oluklu düzüne çıkar gezerim
Ah eder de şu bağrımı ezerim
Sevdiğim yar ellere gelin oluyor

Vefasıza derdim bitmez yazarım (K. 1, K. 8, K. 61) (J-VSSHE, M-KÇ, J-ESSS J-EKV, J-KSSS, J-KÖADS).

MT-147

Çıktım dağların başına
Garı dizleyi dizleyi
Yaralarım göz göz oldu
Yâri gözleyi gözleyi

Su yolunda su yolunda
Kalaylı bakraç kolunda
Kurban olam pınar sana
Gözüm kaldı yar yolunda

Su geliyor bağımıza
Dolanarak dolanarak
Ben de insan değil miyim
Yar geliyor salınarak (TRT THM Repertuar No: 1774).

MT-148

Çıktım meşeye baktım Ayşe'ye
Ayşe benzemiş mor menevşeye
Ayşe ne yaptın kına mı yaktın
Açtın peçeni Polat'ı yaktın

Çıktım bahçadan düştüm ardına
Ezdim anamı geldim kapına
Ayşe ne yaptın kına mı yaktın
Açtın saçını Polat'ı yaktın (K. 16) (J-VSSHE, J-KSSS).

MT-149

Çırmıhtı'da bahçalar
Misafire saz çalar
Hele gelin görün de

Türlü türlü meyvalar

Tahannebi üzümü
Ağustosta şan verir
Bunu kimseler bilmez
Yiyene şifa verir

Güz gelince soğuyor
Yeşilyurt gizleniyor
Kemancı ne söylersin
Baharda şenleniyor (K. 7) (J-EBT, J-KÖADS, M-KYK).

MT-150
Çiçekten harman olmaz
Yar derde derman olmaz
Darılmış güle bülbül
Gelip dalına konmaz
Loy loy diloy loy loy
Loy loy diloy loy loy

Çektiğim acı yeter
Ocakta duman tüter
Ellerin derdi vardır
Benimki daha beter

Loy loy diloy loy loy
Loy loy diloy loy loy (K. 5, K. 53, K. 55) (J-ÇMAB, M-KÇ, M-GY, J-KSSS, J-ESSS, J-KGDA, M-KYK, J-VSSHE).

MT-151
Çok küçücüktüm yürüdüm
Bu yaşa kadar büyüdüm
Bu gözle dünyayı gördüm
Görmeyecem bundan sonra

Başımda saçlar ağardı
Dizimde derman kalmadı
Dudaklarım da morardı
Öpmeyecem bundan sonra

Beyaz bir beze sardılar
Toprağın karnın yardılar
Üzerimi kapattılar
Dönmeyecem bundan sonra (Demir, 2015, s. 89).

MT-152

Dağ başına gar düştü
Bülbüllere har düştü
Herkes payını aldı
Bana ah u zar düştü

Aklımda hep sen varsın
İstersen falıma bak
Mecnun gibi olmuşam
Gel de bu halıma bak

Gış gapıdan gitmedi
Ah u zarım bitmedi
İsterem sana gelem
Buna gücüm yetmedi

Aklımda hep sen varsın
İstersen falıma bak
Mecnun gibi olmuşam
Gel de bu halıma bak (K. 58) (J-ÇMAB, D-G, J-KSSS).

MT-153

Dağ yüzünden şaha kervan gidiyor
Onun katerinden ayırma bizi

Önünde düldül'le Kanber gidiyor
Onun katerinden ayırma bizi

Ezel ezel imiş Muhammed Ali
Urum'u feth etti Bektaşi Veli
Arap oğlu gelir eli develi
Onun katerinden ayırma bizi

Cebrail de kanat vurup uçunca
Irahmatı yeryüzüne saçınca
Hasan Hüseyin bu sudan içince
Onun katerinden ayırma bizi

İmam Zeynel bekler zindan içini
Sorguladı günahını suçunu
Bakır Cafer yükletince göçünü
Onun katerinden ayırma bizi

Kazım Musa Rıza Hakk'ın yarıdır
Taki Naki Askeri intizarıdır
Selman'ın çiğninde bir oğul vardır
Onun katerinden ayırma bizi

Kul Himmet üstadım Mehdi nic'oldu
On iki imamların tahtı yüc'oldu
Pirin eşiğine varan hac'oldu
Onun katerinden ayırma bizi (K. 24) (J-ÇMAB, M-GY, J-EB, J-VSSHE).

MT-154

Dağınık saçlı köylü kızı
İçerime koydun sızı
Ceylan gibi gara gözlü
Yaktın beni ataşına

Köylü kızı köylü kızı
İçerime koydun sızı
Ceylan gibi gara gözlü
Yaktın beni ataşına

Elbise giymesin bilmez
Utanmaktan yüzü gülmez
Zalım sevdiğimi bilmez
Yaktın beni ataşına

Köylü kızı köylü kızı
İçerime koydun sızı
Ceylan gibi gara gözlü
Yaktın beni ataşına

Ayağına giyer çarık
Topukları yarık yarık
Yazık köylü kızı yazık
Yaktın beni ataşına

Köylü kızı köylü kızı
İçerime koydun sızı
Ceylan gibi gara gözlü
Yaktın beni ataşına (K. 30) (J-KYK, J-ÇMAB, M-KÇ, J-KGDA, J-EÖS, J-KSSS, J-ESSS, J-KÖADS).

MT-155

Türkünün hikayesini K. 1 şöyle anlatmıştır: O zamanın ağası, Mengili Eşe Atma Bacı (Ayşe Fatma) ile Çavuş Dedemin anası; Hüsne ve Eşoğ (Kara Eşoğ) adlı iki bacı Polat'ın Devrent Dağı eteklerinde mermerik (mantar) toplamaya giderler. Nişanlısı ince hastalıktan ölmüş olan Kara Eşoğ üzüntüsüyle yanmaktadır. İçindeki acıyı dile getirmek isteyen Kara Eşoğ, dağlara seslenir ve derdini döker. Kara Eşoğ'un türküsünü duyan köyün çobanı Omar (Ömer) da korkarak malı toplar (sürüsünü alır) ve haymaya iner. Sürünün zamansız geldiğini gören ağa merakla bunun nedenini sorar. "Hüsne'yle Eşoğ dağları delik delik edip yakıyorlar." der ağa da "Oğlum, hiç dağlar yanar mı?" der. Omar da "İnanmazsan çık dinle." Der. Ağa da yabana çıkıp bir taşın üstüne oturur ve türküyü dinledikten sonra son bir dörtlük (türkünün son dörtlüğü) de kendisi ekler. Ağa, "Omar haklıymışsın, işin rastgele." der. Böylece yakılan türkünün sözleri şöyledir:

Dağlar seni delik delik delerim
Halbur alır ince elekten elerim
O yar koyun olsa ben de bir kuzu
Ardı sıra meler giderim aman

Dağlar senin yükseğine çıkarım
Çıkarım da enginine bakarım
Eğer dağlar dediceğim olmazsa
Seni vurur ataşıma yakarım
(Eğer dağlar dediceğim olursa
Sana lale sümbül takarım aman)

Dağlar senin ne garanlık ardın var
Lale sümbül boynun eğmiş derdin var
El âlemin konalgası yurdu var
Bizim konalgamız dağlar üstüne (K.1, K. 2, K. 8, K. 10, K. 14, K. 27, K. 31, K. 32) (M-GY, M-KÇ, J-ÇMAB, J-KSSS, J-EÖS, J-VSSHE, J-EKİ, J-ESSS).

MT-156

Dağları aştım da düzde yoruldum
Beni sevmez bir güzele vuruldum

Arefe dediler bayram görmedim
Böyle yaralı yolcu da görmedim

Bir bülbülüm gül dalında öterim
Ağlama sevdiğim senden beterim
Eğer içinizde dertli yoğusa
Ben dertliyim hepinize yeterim (K. 30) (J-ÇMAB, M-KYK, J-KSSS, M-GY).

MT-157
Dağları dağıdan felek
Ömrümü avudan felek
Çöp toplayıp yuva yaptım
Yuvamı dağıttı felek

Garip ele garip ele
Fişengi de çalmış felek
Ne diyem de ne söyleyem
Her birimiz de bir yana

Dört kızıdık bir de ana
Kül oldum ben yana yana
Bir muhanet de yel esti
Her birimiz de bir yana (K. 52) (J-VSSHE, M-GY, M-KÇ, D-Ü, J-ESSS, D-A).

MT-158
Dağların başındayım
On altı yaşındayım
On altı yaşından beri
Kız senin peşindeyim

Dağlar beni dağladı
Duman yolum bağladı
Çarka dönesice felek
Derde beni bağladı (K. 52) (J-VSSHE, DE-DTS, J-EB, S-A, D-Ü).

MT-159

Dağlarınan daşlarınan
Uçam gidem kuşlarınan
Eller sılasına döndü
Ben kaldım gözyaşlarınan

Evlerinin önü direk
Suyu da nerden indirek
Yağdı yağmur esti rüzgar
Selamı nerden gönderek (K. 53) (J-ÇMAB, J-VSSHE, J-KSSS, M-GY, M-KÇ).

MT-160

Dağlarınan daşlarınan
Uçam gidem kuşlarınan
Kuşlar yuvasına döndü
Kalmışım gözyaşımınan

Kapımızın önü hıyar
İnce bıçagınan soyar
Anam söyler babam duyar
Sonra bizi yok ederler

Pınarında daşı yeşil
Dibinde kumlar kaynaşır
Topla yârim zülüfünü
Gece koynuma dolaşır

Ördek ördek yeşil ördek
Çavdan adı döşün ördek
Dün bu zaman eşli idin
Hani bugün eşin ördek

Çaldılar mı vurdular mı
Çaldılar mı çaldılar mı

Kanadını kırdılar mı

Seni yarsız koydular mı (K. 11, K. 13) (J-ÇMAB, J-VSSHE, M-GY, M-KÇ, J-KÖADS, DE-DTS).

MT-161

Dam başında duran gız
Bayram geldi donan gız
Bayram gurbansız olmaz
Ben de sana gurban gız
Oy neydem neydem neydem
Sensiz ben nere gidem

Çıktım dam bağlamaya
O yâri yollamaya
O yâr tepeyi aştı
Başladım ağlamaya
Oy neydem neydem neydem
Evi barkı terkedem (K. 7, K. 69; TRT THM Repertuar No: 214) (D-H, J-EB, J-ÖB, J-EDK, J-VSSHE, J-KSSS, M-KÇ).

MT-162

Dama kurdum çatmayı (güzel)
Çağır gelsin Fatma'yı (güzel)
Fatma nerden öğrendin
Çarşaftan kol atmayı güzel
Anom hayran olayı
Balam geçti balayı

Dam başında durursun güzel
Ne cilveli yörürsün güzel
Kurban olam huyuna güzel
El etmeden gelirsin güzel
Anom hayran olayı
Balam geçti balayı

Dama çıkma görürler güzel
Yolunca gül dererler güzel
Buralılar hayındır güzel
Bizi ele verirler güzel
Anom hayran olayı
Balam geçti balayı (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 58; TRT THM Repertuarı No: 2463).

MT-163

Damdan dama atladım
Fistanımı topladım
Oğlan diyo gel yatak
Kız diyo ben çatladım

Karşıda görünüyo
Al yazma bürünüyo
Siyah çarşaf içinde
Ne güzel görünüyo (K. 52) (D-G, J-A).

MT-164

Darende'den aldım da boyalı kaşık
Haramiye geldim de yollar karışık
Kendi küskün ama da kızı barışık
Barışık dillere de kurban olam

Dereye aşağı da ceylan avcısı
Gedik bağlarında kızlar sürüsü
Beri gel beri de yârin küçük bacısı
Bakam hele de yar kokusu var m'ola (K. 1**)** (M-KYK, J-KÖADS, J-VSSHE).

MT-165

Değirmenin postu dar (allılar allılar)
Gitti suyu kestiler (allılar allılar)
Benim nazlı yârimi (allılar allılar)

Ben görmeden kestiler (allılar allılar)

Değirmenin başından (allılar allılar)
Gözlerimin yaşından (allılar allılar)
İpek kuşak olsaydım (allılar allılar)
Sürünseydim peşinden (allılar allılar)

Değirmene giremem (allılar allılar)
Yâda meyil verememem (allılar allılar)
Söz verdim birisine (allılar allılar)
Artık geri dönemem (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 61; TRT THM Repertuarı No: 684).

MT-166

Değme tabip değme yaram çok derin
Bu derin yareme varmaz ellerin
Baharda soldu da gonca güllerin
Ben de bu derde ile ölüp giderim

Hastahanede yattım kanım akıyor
Hasretlik ateşi sinemi yakıyor
Cenazem kalkarken eller bakıyor
Güllerim soldu da yaprak döküyor (Özgül, Dökmetaş ve Turhan, 1996, s. 191).

MT-167

Deli gönül hangi dala gonarsın
Dutunacak senin dalın mı galdı
Ah u feryat ile niçin yanarsın
Şu dünyada senin malın mı galdı

Felek seni gafletinen uyuttu
Eşin dostun ne var ise unuttu
Esti sam yelleri gülün guruttu
Bülbüller ötecek bağın/gülün mü galdı

Yerin yok yurdun yok nerde galırsın
Her yüze güleni dostun sanırsın
Bunca derdi sen üstüne alırsın
Dert çekecek halın mı galdı

Ateşlere yanan ey dertli Ekber
Bu dünyanın sonu yalanmış meğer
Bir yârin var idi almış yâd eller
Candan başka senin varın mı galdı (K. 36, K. 69; Şahin ve Özerol, 2004, s. 458) (J-VSSHE, J-KSSS, DE-DTS).

MT-168

Dere kenarında yüzen ördekler, yar ölem ölem
Yar oturmuş da düğmesini ilikler yarı yolladım, döndüm ağladım
Bana gelsin sana gelen kemlikler, yar ölem ölem
Hatırından çıkar mıyım yar senin, yarı yolladım döndüm ağladım

Yüce dağ başından aşırdın beni, yar ölem ölem
Çekilmez dertlere de düşürdün beni, yarı yolladım döndüm ağladım
Madem güzel senin gönlün yoğudu, yar ölem ölem
Niye doğru yoldan şaşırdın beni, yarı yolladım döndüm ağladım (K. 30) (J-VSSHE, M-KÇ, J-KSSS).

MT-169

Dereden duman kalktı
Girdi daşın altına
Yar yastığın yoğusa
Kolum başın altına

Öyledir yar öyledir
Aşkın beni söyledir
Almış yâri yanına
Hem sever hem söyledir

Karşı dağın dumanı
Çiçek açmış her yanı
Verdiğin ikrar hanı
Hem sever hem söyledir

Öyledir yar öyledir
Aşkın beni söyledir
Almış yâri yanına
Hem sever hem söyledir (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 65, TRT THM Repertuarı No: 2106).

MT-170

Dereler coşarsa da göller neydecek
Yolları gözlüyüm de yar mı gelecek
Sevdiysem de o güzeli ben sevdim
Ölümden öteye de yol mu gidecek

Gırmızılar da giyme dedim giymişsin
Uyma el sözüne de dedim zalım uymuşsun
Yıkılaydı da hanın harap olaydı
Gidip bir zalıma da gönlünü vermişsin

Gayalar gayalar da yüksek gayalar
Gölgesinde de cenazemi yuyalar
İkimizi de bir mezara goyalar
Biri yâri biri kendi diyeler (K. 30) (J-EB, M-KÇ, J-KSSS, J-ÇMAB, M-GY).

MT-171

Dereye aşağı döktüm söğüdü
Güzel nerden aldın sen bu öğüdü
Senin benden ayrılasın yoğudu
Esti deli rüzgâr ayırdı bizi

Yüksektir ayvanı yola karşıdır
Benim yârim oynadı mı ele karşıdır
Bakman benim eğlenip de gülmeme
Mecnun oldum yolum çöle karşıdır (K. 22) (J-ESSS, J-VSSHE, J-EBT).

MT-172

Dereye aşağı iğde ağaçlar
Uyanmış erkenden ötüyü guşlar
Azireil can yerine can alsa
Yiğit sevdiğine bir can bağışlar (hayın adam aman)

Sen arifsin ne dediğin bilirsin
Yaralı gönlüme mehlem olursun
Her daim görünür melül durursun
Şad eyle gönlümü gül bazı bazı (K. 22; Şahin ve Özerol, 2004, s. 460) (J-ESSS, J-EB, J-EÖS).

MT-173

Dereye aşağı indim yarpuza
Eller sığdı ben sığamadım Halpuz'a
Küçük yaşta meyil verdim bir kıza
Meylimi boşa savma nazlı yar

Derya kenarında kaynar harman kumudum
Nerde olsan seni arar bulurum
Evvel Allah sonra sensin umudum
Umudumu boşa savma nazlı yar

Yol üstüne koymuş harman tozunu
Ben istemem Karaca'nın kızını
Sevdim anasını aldım kızını
Çeke çeke bu dert beni öldürür **(**K. 22, Şahin ve Özerol, 2004, s. 460) (M-GK, J-VSSHE).

MT-174

Dereye aşağı iner kurd izi
Gurd ağzında gördüm bir görpe guzu
Mevlayı seversen ağlatma bizi
Gel goyun meleme/ağlama vazgeç guzundan

Arguva'ın (Dolaylı'nın) yolu bükülür gider
Sırma saçlar bele dökülür gider
Mevlayı seversen ölek beraber
Gel goyun meleme/ağlama vazgeç guzundan (K. 35, K. 69) (M-GK, M-KÇ, J-KSSS).

MT-175

Dereye indim de taş bulamadım
Bir yüzük yaptırdım kaş bulamadım
Malatya'yı gezdim dolaştım nerde
Ben kendime göre eş bulamadım

Dağlar kışımış, yolcum üşümüş
Neydem ölem ölem ölem ölem
Yarınan yaylayı gezdik bir zaman

Bir taş attım karlı dağın ardına
Gitti düştü nazlı yarın yurduna
Hele sorun şu gelinin derdi ne
Gelin durmuş durmuş ayrılık sorar

Dağlar kışımış, yolcum üşümüş
Neydem ölem ölem ölem ölem
Yarınan yaylayı gezdik bir zaman (K. 1) (J-VSSHE, M-KÇ, J-ESSS, J-KSSS).

MT-176

Deveyi deveye çattım, bebeg uy uy nenni nenni nenni nenni uy
Yuların boynuna attım, nenni de nenni de nenni de nenni
Kaynanam dan hicab ettim, bebeg uy uy nenni nenni nenni nenni bebeg uy
Yurt yerine varanacak da nenni de nenni de nenni de nenni

Bebeğin beşiği bakır, bebeg uy uy nenni nenni nenni nenni uy
Yuvarlandı takur tukur nenni de nenni de nenni de nenni
Bebek değil bu bir fakir, bebeg uy uy nenni nenni nenni nenni bebeg uy
Nenni de küçüğüm nenni de, enni de nenni de nenni de nenni (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 67; TRT THM Repertuarı No: 2250).

MT-177

Dilek pınarından dilek diledim
Dileğim olmadı gel ağa kızı
İstedim de seni bana vermezler
Al bohçanı yola gel ağa kızı

Aman di leylim di leylim
Yosmam di leylim di leylim
Gülmedi bu yüzüm de (bahtım da)
Kime ne diyim

Dilek pınarının suyu kesile
Oda düştüm ben bitmez çileye
Seviyorsan eğer gel düş peşime
Al bohçanı yola gel ağa kızı

Aman di leylim di leylim
Yosmam di leylim di leylim
Gülmedi bu bahtım da
Kime ne diyim (K. 51) (J-KGDA, J-EÖS, M-GY, J-KSSS).

MT-178

Dinleyin nefesim mevali canlar
Onun için okurum lanet Yezid'e
Muhammed Ali'yi sevmedi onlar
Onun için okurum lanet Yezid'e

Âlim Yezidlerin yayın yasandır
Yezit imamların üstün basandır
Hasan'la Hüseyin'in başın kesendir
Onun için okurum lanet Yezid'e

Görün neylediler şu ben fakiri
İmam Zeynel Aba kıldı şükürü
Kirişle boğdular imam Bakırı
Onun için okurum lanet Yezid'e

İmam Cafer bir erkândır yürüttü
Onu mevaliden gayrı kim tuttu
Musa'yı Kazım'a kurşun akıttı
Onun için okurum lanet Yezid'e

Münkirler zehiri önüne koydu
Şah İmam Rıza'yı getirin dedi
Tağı, Nağı ah çekiben ağladı
Onun için okurum lanet Yezid'e

Soydular Hasan Askeri'nin donların
Akıttılar al kırmızı kanların
Mehdi alacak intikamın onların
Onun için okurum lanet Yezid'e

Şah Hatayı'm bu söz böyle oluptur
Yezidin münkirin devri dönüptür
Ey erenler hizmet tekmil oluptur

Onun için okurum lanet Yezid’e (K. 4) (J-ÇMAB, J-VSSHE, J-KSSS).

MT-179

Doğruyu gören göz olsa
Nimet sana zor olur mu
Dünyadayken yâri bulsan
Ahret sana zor olur mu

Farzı sünneti bilmesen
Beş vakit namaz kılmasan
Allah ismini anmazsan
Sana cennet yar olur mu

İlme hakaret yaparsan
Helale hile katarsan
Allah yolundan saparsan
Senden başka kör olur mu

Talihsiz Hanifi adım
Allah’tır benim üstadım
Doğru söylemek maksadım
Bana zincir vurulur mu (K. 6) (M-KÇ, M-KYK).

MT-180

Dolanı dolanı Halpuz'a vardım
Elleri gınalı bir güzel gördüm
Bu sene bu sene şaşkın gelin bu sene
Gelemezsin Arguvan'a bu sene

Dedim arkadaşlar Halpuz'da kalak
Böyle olmayacak öküzü satak
Bu sene bu sene şaşkın gelin bu sene
Gelemezsin Arguvan'a bu sene

Mestane de deli gönül mestane
Ben de düştüm el diline destane
Bu sene bu sene şaşkın gelin bu sene
Gelemezsin Arguvan'a bu sene

Bir gönlüm de der ki Yemenistan'a
Arafat çölünde meydanın mı var
Bu sene bu sene şaşkın gelin bu sene
Gelemezsin Arguvan'a bu sene (K. 22) (M-GK, J-ESSS).

MT-181

Dolaştım çöllerde yandım kavruldum
Oldum ben bir Mecnun sen de ol Leyla
Sinemde gül gibi sararıp soldun
İster kokla ister yol Leyla Leyla
Yol Leyla Leyla kaderim böyle

Coşkun çaylar gibi coşup çağlayan
Yar gelmez yaremi kendim bağlayam
İstersen aşkınla her gün ağlayam
Bari sen ağlama gül Leyla Leyla
Gül Leyla Leyla gül Leyla Leyla

Talihsiz Hanifi çektiğin yeter
Yar sana boynumu büktüğüm yeter
Aşkınla gözyaşı döktüğüm yeter
İnsaf et gözyaşım sil Leyla Leyla
Sil Leyla Leyla sil Leyla Leyla (K. 6) (J-KÖADS, J-VSSHE).

MT-182

Dost eline giden turnam
Bekle kelamı kelamı
Uğrar isen yar yanına
Eyle selâmı selâmı

Kement olmuş zülfün bize
Ela gözler süze süze
Yazılmıştır alnımıza
Hasret kalemi kalemi

Emrah eder burdan gitsem
Bir gün evvel yâre yetsem
Yar elinden bade içsem
O gün ola mı ola mı (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 69; TRT THM Repertuarı No: 2108)

MT-183

Düğün kurduk Çırmıhtı'da
Kirvem halayın başında
Mızrap telde tel mızrapta
Şen olasan şen ol Malatya
Ah ile Malatya vah ile Malatya
Şen olasan şen ol le Malatya

Gelin güveyle yan yana
Dost ahbap girmiş kol kola
Vur davulcu vur davula
Şen olasan şen ol Malatya
Ah ile Malatya vah ile Malatya
Şen olasan şen ol le Malatya

Beydağı'nda beyler gezer
Arguvan Fırat'ı süzer
Över cümle âlem över
Şen olasan şen ol Malatya
Ah ile Malatya vah ile Malatya
Şen olasan şen ol le Malatya (K. 11) (J-ESSS, J-KSSS, J-EÖS, J-EKİ, T-DE).

MT-184

Dün mü burdayıdın bugün mü geldin
Ötme garip garip sinemi deldin
Eşimden ayrıldım ben burda kaldım
Yabancılar vurmuş telli turnamı

Aşk sevdası geldi kaynadım coştum
Yüksekten uçarken engine düştüm
Eşimden ayrıldım ben burda şaştım
Yabancılar vurmuş telli turnamı (TRT THM Repertuarı No: 536).

MT-185

Dünya seni neyleyim ki
O yar benim olmayınca
Kara bahtım gülmez oldu
O yar benim olmayınca

Vicdansız bakmıyor bana
Ben kül oldum yana yana
Bir daha gelmem dünyaya
O yar benim olmayınca

Yara bakmak hata mıydı
Baştan altın taksaydım mı
Yüz yaşasam hiç sayılır
O yar benim olmayınca (K. 35) (M-KÇ, J-KSSS).

MT-186

Dünya umuruna meylini verme
Sen de kurtulamazsın ecel elinden
Ben filanım deyi göğsünü germe
Sen de kurtulamazsın ecel elinden

Hani Meryem hani On'noğlu İsa
Elinde ejderha olurda asa
Polat kavmi ile cenk eden Musa
O da kurtulamadı ecel elinden

İskender de gitti âlemi gezdi
Yunus balık ile deryayı yüzdü
Zoloğlu Rüstemin tahtını bozdu
O da kurtulamadı ecel elinden

Nemrut İbrahim'le çok cenk eyledi
Semaya kastetti deyi söylerdi
Ahırı bir sinek halay eyledi
O da kurtulamadı ecel elinden

Eydür Derviş Yunus din ile iman
Tacı tahtı yel götürdü Süleyman
Lokman da derdine olmadı derman
O da kurtulamadı ecel elinden (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 75; TRT THM Reperturı No: 2422).

MT-187

Düşmüşüm aşkın narına
Alıp götürseler beni
Atın yolun kenarına
Yar geçtikçe göre beni

Kırda meleşir kuzular
Dertliyim yaram sızılar
Gönül sevdiğin arzular
Alıp götür yâre beni

Ecel geldi Hak’tan ferman
Bulunmaz derdime derman

Ekin idim oldum harman
Savursunlar yele beni (K. 3) (J-ÇMAB, J-VSSHE, J-ÖB, J-KSSS, M-GY).

MT-188

Eğer gerçekleri görmek istersen
Gel gidelim Hacı Bektaş Veli'ye
Erenler cemine girmek istersen
Gel gidelim Hacı Bektaş Veli'ye, dostum dostum
Dostum dostum Ali'ye
Dostum dostum şahıma

Orada kurulur bir ulu divan
Orada görürsün sevip sevilen
Varını yoğunu o yola veren
Gel gidelim Hacı Bektaş Veli'ye, dostum dostum
Dostum dostum Ali'ye
Dostum dostum şahıma

Atalım kalpten de kini nefreti
İnsana verelim sevgi hürmeti
Kendinde bul ara her hakikati
Gel gidelim Hacı Bektaş Veli'ye, dostum dostum
Dostum dostum Ali'ye
Dostum dostum şahıma

Garip Bektaş Hak çağırır dilimiz
Ezelden ikrara bağlı belimiz
Erenler yolu gerçek yolumuz
Gel gidelim Hacı Bektaş Veli'ye, dostum dostum
Dostum dostum Ali'ye
Dostum dostum şahıma (K. 24) (J-ÖB, J-ÇMAB, M-GY, J-KSSS, M-GYK, J-EB, J-KGDA).

MT-189

Eğer yârin de sana yaran olursa
Şu fani dünyada gam olmazımış
Her olur olmaza dost deyip gezme
Her güzel ahtında tam olmazımış cananım

Âşık olan geçer külli varından
Yolunu sevenler geçer serinden
İnsanlık umulmaz mar ibn-i mardan
Yılan ağrısına em olmazımış efendim (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 77; TRT THM Repertuarı No:3331).

MT-190

Eğim eğim olmuş gülün dalları, (dalları sunam dalları dalları)
Çok gözledim geleceğin yolları, (yolları hayın yolları yolları)
Mesken mi eyledin gurbet elleri, (elleri zalım elleri elleri)
Demedim mi sunam sonu ayrılık (ayrılık neydem ayrılık ayrılık)

Önüne bağlamış adam önlüğü (önlüğü sunam önlüğü önlüğü)
Çok uğraştım alamadım göğnünü (göğnünü sunam göğnünü göğnünü)
Benden başkasına yarim var dersen (var dersen sunam var dersen var dersen)
Gadir Mevlam eğri koya boynunu (boynunu sunam boynunu boynunu)

Aşağıdan o yar gelir gülerek, (gülerek neydem gülerek gülerek)
Elinde mendilin terin silerek, (silerek sunam silerek silerek)
Aklımı başımdan aldı bilerek (bilerek, sunam bilerek bilerek)
Demedim mi gülüm sonu ayrılık, (ayrılık vallah ayrılık) (K. 30) (J-ÇMAB, M-KÇ, M-GY, M-KYK, J-KSSS).

MT-191

Eğri büğrü giden tren yolları
Yine mi lal olmuş yârin dilleri
Benim çektiklerim ölümden beter
Yâri yolladım döndüm ağladım

Malatya'nın kaysıları er biter
Dallarında garip bülbüller öter
Benim çektiklerim ölümden beter
Yâri yolladım döndüm ağladım

Malatya elinde kervanın mı var
Bana derler gam yükünü sen götür
Benim dert çekmeye dermanım mı var
Yâri yolladım döndüm ağladım (K. 3) (M-GY, J-VSSHE, J-ÇMAB).

MT-192

El ediyo el ediyo
Gaşın bana gel ediyo
Senin güzel bakışların
Yakıp beni kül ediyo

Su yolunda su yolunda
Kalaylı bakraç kolunda
Kurban olam pınar sana
Gözüm kaldı yar yolunda (K. 1, K. 58) (J-ESSS, M-GY, M-KÇ, J-KSSS, J-ÇMAB, D-G).

MT-193

Ela gözlerini sevdiğim dilber
Ben güzel görmedim senden ziyade
Bilmem melek misin gökten mi indin
Ben melek görmedim senden ziyade

Kara bağrım ezik ne salınırsın
Cevahir pas tutumaz ne silinirsin
Baktıkça gözüme hoş görünürsün
Bugün güzelliğin dünden ziyade (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 78; TRT THM Repertuarı No: 3831).

MT-194

Elimi atmadık dallar kalmadı
Başıma gelmedik hallar kalmadı
Kimi gaybetime kimi yüzüme
Beni koğlamadık diller kalmadı

Ne olur da elin kızı ne olur
Ne olur da haksız adam ne olur
Senin o sözlerin bana dert olur

Dağların başında duran şu gelin
Dur ki yamacımda gelin yuyalar beni
Yar sen de dut salacamın ucundan
Düğün bayram gibi savalar beni

Ne olur da elin kızı ne olur
Ne olur da haksız adam ne olur
Senin o sözlerin bana dert (içerime) olur

Su yolunda ben yara gavuştum
Yar aşağı ben yukarı savuşdum
Küsülüydüm ben o yare söylemem
Öpdüm yanağından gine barıştım

Ne olur da elin kızı ne olur
Ne olur da haksız adam ne olur
Senin o sözlerin bana dert olur (K.30) (M-KÇ, M-GY, J-ÇMAB, J-ESSS, DE-DTS, J-YES, D-G, J-KSSS).

MT-195

Elin vurma kalbimdeki
Yarama doktor yarama
Çaren yok mu alnımdaki
Karama doktor karama

Silinmez bahtım karası
Benim yaram aşk yarası
Sizde bulunmaz çaresi
Arama doktor arama

Hanifi ne çekersin ah
Dilemiş böyle yazmış hak
Al hançeri parçala bak
Şurama doktor şurama (K. 6; TRT THM Repertuarı No: 3648) (M-KÇ, M-KYK, S-A).

MT-196
Elinde şişe
Kırıla da düşe
Sevdiğim Ayşe
Gel beri beri

Elinde de deri
Yerlerde sürü
Sevdiğim Hürü
Gel beri beri

Elinde de asma
Duvara da asma
Sevdiğim Esma
Gel beri beri (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 79; TRT THM Repertuarı No: 1003).

MT-197
Eller söyleseydi hiç aldırmazdım
Kız sen söylemişsin zoruma geldi
İki elim kanda olsa gelirdim
Gelmesin demişsin zoruma geldi

Sana ne dedim de nedir bu hersin
Biraz sevmek mi ben aldım dersim
Gözümün içine bakarak geçtin
Görmedim demişsin zoruma geldi (K. 9, K. 11, K. 30, K. 53) (J-ÇMAB, J-KSSS, M-KÇ, M-GY, DE-DTS, T-EDD, J-EÖS).

MT-198

Güz ayı gelir, bizde bir tabir vardır; üç karşına bir başına. Göldağı'na bakarsın kar yağdı, bir hafta sonra tekrar, üçüncüyü yağdıktan sonra dördüncü kar Arapgir'e de düşer. O zaman kış önlemlerini alırsın, kapıda bir şey bırakmazsın, pekmez teştini içeri alırsın, odununu hazırlarsın. O dönemde söylenmiş bir türküdür (K. 55).

Epeler epeler yüksek depeler
Göldağı'na yağar Arapgir'e sepeler
Sandıkta küflenmiş elmas küpeler

Epeler epeler yüksek depeler
El eylemiş de oynuyor efeler
Epeler epeler yüksek depeler
Sandıkda paslanır elmas küpeler

Tepenin kenarından yollar açarım
Yârimi alınca Arapgir'den kaçarım
Ben o yâri almazsam bu canı neylerim

Epeler epeler yüksek depeler
El eylemiş de oynuyor efeler
Epeler epeler yüksek depeler
Sandıkda paslanır elmas küpeler (K. 54, K. 55, K. 56) (J-ÖB, T-EDV, J-ÇMAB, J-EB).

MT-199

Erkenek suyu boldur
Doldur güzelim doldur

Yaram derine düştü
Yarama melhem doldur

Haydi haydi şalvarcı
Şalvarcı çeker başı
Haydi haydi gülişan
Ettin beni perişan

Erkenek tepeleri
Gece kondu evleri
O yar hamamdan çıkmış
Mis kokuyor elleri

Haydi haydi şalvarcı
Şalvarcı çeker başı
Haydi haydi gülişan
Ettin beni perişan

Erkenek uzun çarşı
Evleri karşı karşı
Gel sevdiğim gezelim
Dosta düşman karşı

Haydi haydi şalvarcı
Şalvarcı çeker başı
Haydi haydi gülişan
Ettin beni perişan (K. 58) (J-VSSHE, J-ESSS, M-KÇ).

MT-200

Erkenek'ten aşar gider yolları
Gençler giyer yeşilleri alları
Doyum olmaz ne tatlıdır dilleri
Güzel yurdumun incisi Malatya
Şu göyümün birincisi Malatya

Bahçesinde kaysılar yetişir
Seher vakti bülbülleri ötüşür
Deli gönül alevlenmiş tutuşur
Güzel yurdumun incisi Malatya
Şu gönlümün birincisi Malatya

Bir suyu var içersin kana kana
Ya havası kuvvet verir insana
Anlatamam çok güzel geldi bana
Güzel yurdumun incisi Malatya
Şu gönlümün birincisi Malatya[6] (K. 58) (J-VSSHE, J-EÖS, J-EKK).

MT-201

Erzene dağından da balta getiren
Selman'ın oduna gittim diyen
Onlara takarruf oldu işler
Başımdan vakalar geçti diyen

Selman da oturmuş libasın yamar
Şahım dal üstünde hurmasın emer
Hurma çigidiynen Selmanı döğe
Selman'ın boynuna battım diyen

Selman da diyor ki uslu dur oğlan
Dögerim sögerim de oduma bağlan
İrade koy kenden bir haya bağlan
Ne Selman'a ne sıhhatler verdim diyen

Erze dağında da durma geç oğlan
Halayetin kim aldı da söyle lale can
Ta ezelden vardır bende bir nişan
Nergizi Selman'a sundum diyen

[6] Yörenin ünlü ozanlarından Cumali Sarı ve Mehmet Cankat'a ait olan türkü sıla gecelerinde en çok icra edilen türkülerden biridir.

Nergizi gölünden düştü ayağa
Ne pirler kaldı ne hub kavana
Bende bir eksiklik oldu maksut divana
Sürünüp dergâha da gittim diyen (Demir, 2015, s. 102-103).

MT-202

Erzurum/Malatya dağları garinen boran
Aldı içerimi derdinen verem
Sizler de bulunmaz mı bir gurşun kalem
Yazam arzuhalımı da yara bildirem

Uy beni beni de belalım beni
Satarım bu canımı da alırım seni
Atın şu dağlara da gurt yesin beni

Dört yanımı sardı gurbet telinen
Yaslı yaslı bayram yaptım elinen
Göz göz oldu yaralarım dilinen
Yaramı sarmaya da derman bulamam

Uy beni beni de belalım beni
Satarım bu canımı da alırım seni
Atın şu dağlara da kurt yesin beni

Erzurum dağlarına da gara gidelim
Ayvadan usandık nara gidelim
Bu elin güzeli gönül eğlemez
Gönül eğleyecek yâre gidelim

Uy beni beni de belalım beni
Satarım bu canımı da alırım seni
Atın şu dağlara da gurt yesin beni (K. 5, K. 8, K. 51) (M-KÇ, M-GK, J-VSSHE, J-KSSS, J-VSSHE, J-EKK, DE-AG).

MT-203

Arapgir coğrafi konumu itibariyle Malatya'da bir geçiş noktası konumundadır ve göç alıp vermektedir. Özellikle Fırat Nehri'nin doğusu ve batısı arasında bir geçiş noktası durumundadır. İlçede pek çok su kanalı mevcuttur. Bu su kanallarının taşları zamanında ilçeye Erzurum'dan, Kars'tan gelip bölgeye yerleşen ustalar tarafından oyulmuştur. Bölgedeki bazı hamamları, camileri yaptıranların Erzurum'daki kapalı çarşıdan buraya gelenler olduğu söylenmektedir. O kişilerden birinin söylediği rivayet edilen türkü şöyledir (K. 55):

Erzurum'dan göç eyledim
Fındık (kırdım) fıstık iç eyledim
Bin derdimi heç eyledim
De gülüm nanay nanay nanay
He gülüm nanay nanay nanay

Evlerinde şeker dengi
Fistanı giymiş kahverengi
Yanağında çifte beni
De gülüm nanay nanay nanay
He gülüm nanay nanay nanay

Evlerinin önünde bulgur
Çifte güğüm dolu da sudur
Yar sevenin halı da budur

De gülüm nanay nanay nanay
He gülüm nanay nanay nanay (K. 55) (J-ÇMAB, J-EB, J-VSSHE).

MT-204

Etek sarı sen etekten sarısın
Gurban olam Beydağı'nın karısın
Sordum sual ettim/soruşturdum kimin yarısın
Ben sormadan dolu gibi/gözyaşını döküyü

Bir gömlek diktirdim hasa bezinden
Âlem bağa (bana) düşman senin yüzünden
Eğer gurbet elden bir gün dönersen
Ahdım vardır öpeceğim gözünden

Bir gömlek diktirdim kolu düğmeli
Herkes gaderine boyun eğmeli
Soyka/deli göynüm çirkine bel bağlama
Sevdiğin yar Malatya'yı değmeli (K. 9, K. 50, K. 53, K. 58) (J-A, J-EÖS, J-KSSS, J-VSSHE).

MT-205

Evel gıymatıma paha yetmezken
Şimdi gıymatımı pul etti felek
Âlemde kimseye boyun eğmezken
Olura olmaza gül etti felek

Şu sineme vurdu sağılmaz yâre
Sen beni düşürdün ah ile zara
Aradım bulamadım derdime çare
Hasdehanaları yol etti felek

Hasiretlik kar eyledi canıma
Yandım ataşlara bah şu ganıma
Gelenim yoh gedenim yoh yanıma
Emmimi dayımımı el etti felek

Kime derdim yansam beni gınıyor
Ağlamahdan ciğerlerim yanıyor
Aşıh seni gören deli sanıyor
Ahlımı aldı da del'etti felek[7] (K. 35, K. 36). (J-ÇMAB, M-GY, M-GS, M-KÇ, J-KSSS, J-ESSS, J-YES, J-EKİ, J-KGDA).

[7] Âşık Bektaş Kaymaz'a ait bir türküdür.

MT-206

Evini yaptırmış da dereye yakın
Çıkın eller çıkın da güzele bakın
Eğer o güzelin ben de gönlü yoğusa
İspirto dökün de evini yakın

Ağlaya ağlaya çıktım yollara
Gözüm yaşını da kattım sellere
Bana vermiş Hak vermesin ellere
Eller söyler o da bana güç gelir (K. 52) (J-VSSHE, M-KÇ).

MT-207

Evlerinin önü ceviz kütüğü
Sökmediler ise daha duruyo, aman aman
Yârimin yanağı gülden kırmızı
Öpmediler ise daha duruyo

Yarda kaldı benim o güzel aklım
Ne zaman gülecek bu çileli başım
O yârin göynünde kurduğum tahtı
Yıkmadılar ise daha duruyo

Ben o yâre su yolunda kavuştum
Yar aşağı ben yukarı savuşdum
Kaç gündür de küsülüydük yarınan
Öptüm dudağından/yanağından öyle barıştım (K. 30, K. 53, K. 60) (J-KSSS, M-KÇ, J-VSSHE, J-ÇMAB, M-GY).

MT-208

Ey vefasız yar sözünde
Durdun amma neçe sonra
Dertlere düşmüş halımı
Sordun amma neçe sonra

Neçe sonra neçe sonra
Sordun amma neçe sonra
Dertlere düşmüş halımı
Sordun amma neçe sonra

Yaktın beni ettin Kerem
Gün geçtikçe arttı çilem
Açtığın yarama merhem
Sürdün amma neçe sonra

Neçe sonra neçe sonra
Sürdün amma neçe sonra
Açtığın yarama merhem
Sürdün amma neçe sonra

Göğe çıkarttın ahımı
Hiç duymadın feryadımı
Ekberi'ye muradını
Verdin amma neçe sonra[8] (K. 36, K. 53) (J-VSSHE, M-GY, M-KÇ, J-KSSS, J-KÖADS).

MT-209

Gurbette yaşayan iki oğlunu erkenden kaybeden Eymirli bir babanın duygularını bir türküyle şöyle dile getirmiştir:

Eymir'de büyüttüm nazlı guzumu
Yolladım gurbete yavrum gelmedi
Gözüm yaşıyınan yudum gözümü
Yolladım gurbete yavrum gelmedi

Çalıştım çırpındım seni ohuttum
Hasret ipliğiynen ömür dohuttum

[8] Âşık Ekberi ve Mehmet Balaman'a ait türkü erkeklerin düzenlediği eğlence amaçlı toplantılarda çok sık icra edilmektedir.

Avşar çayı gibi yaşım ahıttım
Yolladım gurbete yavrum gelmedi

Söyle Ali Kılıç söyle derdimi
Dünya dedikleri çile yurdu mu
Dertli başım acep bir gün gördü mü
Yolladım gurbete yavrum gelmedi (K. 35, K. 36) (J-KSSS, J-ESSS, M-KÇ).

MT-210

Eymir'in üstünde gara bir duman
Azireyil gelmiş vermiyi aman
Yetişen olmadı halımı soran
Felek genç yaşımda beni mi buldun

Ahşam oldu kölge köyü basıyı
İki oğlum güççük bana küsüyü
Felek gelmiş amanımı kesiyi
Felek genç yaşımda beni mi buldun

Bülbül gelmiş bahçamızda ölüyü
Babam anam yana yana tütüyü
Gardaşlarım mezerimi örtüyü
Felek genç yaşımda beni mi buldun

Tabıdıma gara yazı yazıldı
Hep goğşular arham sıra düzüldü
Mezerim de çoh eriken kazıldı
Felek genç yaşımda beni mi buldun[9] (K. 35, K. 36) (M-KÇ, J-KSSS, J-VSSHE, J-EÖS).

[9] Âşık Bekir Eren'in Eymir köyünde genç yaşta ölen köylüsüne yakmış olduğu ağıt türküdür.

MT-211

Başlangıçta ağıt olan ve daha sonra türküye dönüşen eser; köyüne tatile gelen üniversite öğrencisi Karahöyüklü Abdulkadir'in Fırat nehrine kapılarak ölmesi üzerine nişanlısı tarafından söylenmiştir (K. 3).

Fırat kenarında yüzen kayıklar
Anam ağlar bacım beni sayıklar
Başıma toplanmış bağrı yanıklar
Nettim size verin benim yârimi

Elbisem duvarda asılı kaldı
Çeyizim sandıkta basılı kaldı
O yar benim ile küsülü kaldı
Nettim size beni yâre götürün

Fırat kenarında asbap yumuşlar
Yumuş yumuş gül dalına koymuşlar
Sevmediğim yerde sevdi demişler
Nettim size beni yâre götürün (K. 3; K. 34, Atılgan ve Turhan, 2002, s. 83; Şahin ve Özerol, 2004, s. 473-474; TRT THM Repertuarı No: 3630) (M-GY, M-KÇ, J-KSSS, J-ÇMAB, M-KYK).

MT-212

Gaşlarını eğdirirsin
Birbirine değdirirsin
Sende bu güzellik varken
Beni köyden kovdurursun

Öldüm öldüm öldüm öldüm
Yar yüzünü şimdi gördüm/Gül gibi sararıp soldum
Bunda benim suçum yoktur/Bunda benim günahım ne
Sen istedin ben de geldim/Sen çağırdın ben de geldim

El ediyo el ediyo
Gaşın bana gel ediyo
Senin güzel bakışların
Yakıp beni kül ediyo

Sular akar taşa değer
Kirpiklerin kaşa değer
Merak etme sevdiceğim
Bir gün başbaşa değer

Sandık sandığa dayalı
Yazması mavi boyalı
Ben seni böyle mi sevdim
Dodağı gaşı boyalı

Kara üzüm asılır mı
Adam yâre küsülür mü
Üzülme benim nazlı yârim
Elin sözü kesilir mi[10] (K.1, K. 8, K. 9, K. 10, K. 11, K. 31, K. 32, K. 58, K. 60) (Hem usullü hem de usulsüz olarak okunmaktadır.) (J-KÖADS, J-ÇMAB, M-GY, M-KÇ, J-KSSS, J-VSSHE, J-EKK, J-EÖS, J-YES, DE-DTS).

MT-213

Gaşlarını eğdirirsin
Birbirine değdirirsin
Güzelliğin yoktur ama
Sen seni sevdirirsin

Yürüdüm yollarda kaldım
Çok sevdim dillerde kaldım
Ben de senin kaharine

Gittim de çirkini aldım

Gaşların da enli enli
Bugün de yar bana kinli
Yat da dizimin üstüne
Sana da çalayım nenni

Yürüdüm yollarda kaldım
Çok sevdim dillerde kaldım
Ben de senin kaharine
Gittim de çirkini aldım (K. 2) (J-AAA, J-ÇMAB, J-KSSS, S-Y, M-GY, KÇ).

MT-214

Gel ey gönül mülk edinme bu dehri
Eli göçmüş ıssız hana dönersin
Bal deyi sunarlar akıbet zehri
Tacı tahtı bi-mekâna dönersin

Verme iradeni nefsin eline
Salmaz seni Hakk'ın doğru yoluna
Ömür tığı uğrar ecel yeline
Peçeğ uçmuş aşiyana dönersin

Bu felek nicesin eyledi berbat
Olmadı mı gelip geçenden irşat
Ne idi cihana gelmekte murat
Esiri der la-mekâna dönersin

Gör felek neyledi Zülkarneyn şahı
Emrine muntazır bunca sipahi
İnsi cinin padişahı penahı
Davut oğlu Süleyman'a dönersin

Zal ü Rüstem gibi hükmün yürüse
Ne hilaftır her kim benim der ise
Zerrece başında aklın var ise
Yurdu ıssız garibana dönersin (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 86; TRT THM Repertuarı No: 1847)

MT-215

Gel güzelim derdimizi danışah
Benim meylim sen de var nolur nolur
Şu hasta göğnüme şifalar eyle
Derdimin tabibi yar nolur nolur

Elin gamet eyle bağla naşıma
Dök gözyaşlarını mezer daşıma
Sen beni uğrattın gönül gışına
Tozu boranınan gar nolur nolur

Güzel bilemedin galibim yolunu
Sorup sual edemedin halımı
Nar fidanıykan gırdın dalımı
Murada ermeyen yar nolur nolur

Âşıklar zikreder der ki Süleyman
Beni göğnünüze eyleyin mihman
Gonanlar göçüyü bu dünya bir han
Namus borcumuzdur ar nolur nolur (K. 35, K. 36) (M-GY, M-KYK, J-KSSS, J-ÇMAB).

MT-216

Erkek:
Gelin acep nettin böyle neyledin
Aşkın deryasını geçtim boyladım
Gelin utanmadan yalan söyledin
El değmiş arıda bal m'olur gelin

Kız:

Telli merhabasın atmış boynuna

Kudret sürmesi de çekmiş aynına (alnına)

Bir gece de misafirim yanına

Nolur yiğit sermiyandan ne gider

Kız:

Gelin ben böyle sarıyım da sarı

Yedi yıl el değmedik arıyım arı

Eğer ister isen yapardım balı

Nolur yiğit sermiyandan ne gider (K. 1) (D-G, J-ESSS, J-A).

MT-217

Gelin oldum Karabel'in/Karabekir eline

Yedi bayram kına yakmam eline

Kurban olam senin gibi geline

Yayladan gel kömür gözlüm yayladan

Önüme koydular bir çift suyudu

Çocuk geldi kucağımda uyudu

Baba bana yapacağın bu muydu

Yayladan gel kömür gözlüm yayladan

Senin baban karşı köyün hocası

Çok peşime düştü genci kocası

Bana derler şu çocuğun kocası

Yayladan gel kömür gözlüm yayladan[11] (K. 1) (J-ESSS, J-VSSHE, M-KÇ).

MT-218

Geline bak geline

Kınalar yakmış eline

Çifte kurbanlar kestim

[11] TRT THM Repertuarı'nda No: 4205 ile kayıtlı olan türküye benzemekle birlikte sözlerde farklılıklar bulunmaktadır.

Ayağının önüne

Hoca güzel çalıyor
Kızlar güzel oynuyor
Üzülmeyin bekârlar
Sıra size geliyor

Gelin damattan güzel
Damat gelinden güzel
Kızını everiyor
Anasına ne mutlu (K. 11, K. 16) (J-OYAK, D-G, M-KÇ, T-ENVRT).

MT-219
Gelini gelini Kürdün gelini
Saramaz oldum ben ince belini
Aramaz oldum da aney ben o gelini
Yanar ağlarım oy oy
Söyler ağlarım oy oy
Gara bağlarım oy oy

Atımı bağladım dostlar güle dikene
Ömrümü tükettin gelin ömrün tükene
Son bir selam söylen boynun bükene
Yanar ağlarım oy oy
Söyler ağlarım oy oy
Gara bağlarım oy oy

Garşı dağdan anam akıyor seller
Yüreğim yarelidir de gelin ne bilsin eller
Derdimi söylesem dostlar delidir derler
Yanar ağlarım oy oy
Söyler ağlarım oy oy
Gara bağlarım oy oy (K. 5, K. 51) (J-KGDA, J-KSSS, J-ÇMAB, M-KÇ J-VSSHE, J-KÖADS).

MT-220

Gene haber geldi gül yüzlü yardan
Çarşıda durmasın tez gelsin demiş
İki tane ekmek bir kilo soğan
Poşete koyup da sallasın demiş

Çarşıya gönderdim iş mi bulacak
Dediğim şeyleri nasıl alacak
Hangi yüzle akşam eve gelecek
Gözüne dumanlar inesi demiş (Demir, 2015, s. 110).

MT-221

Gene hatırladım ganlı sahrayı
Aman Celal Abbas getme Fırad'a
Ağlattılar Fatıma'yı Zehra'yı
Aman Celal Abbas getme Fırad'a

Gel ayrılma bizden Zeynep ağlıyor
Feryadları şu sinemi dağlıyor
İbni Zeyyad yollarığı bağlıyor
Aman Celal Abbas getme Fırad'a

Âşıh Bektaş der ki halımız yaman
Yetiş canımıza el aman aman
Göklerde yükseldi ah ile figan
Aman Celal Abbas getme Fırad'a[12] (K. 35, K. 36) (J-ÇMAB, M-GY, J-KSSS, J-VSSHE).

MT-222

Gezmedim yorulmadım (Cemil)
Boş yere kırılmadım (Cemil)
Sana benzer dünyada (Cemil)

[12] Âşık Bektaş Kaymaz'ın Kerbela vakasında şehit düşmüş Ehlibeyt mensubu Celal Abbas'ın üzerine yakmış olduğu bir türküdür.

Bir başka bulamadım (Cemil)

Anan öle (Cemil)
Baban öle (Cemil)
Yetim kalasın (Cemil)
Benim olasın (Cemil)

Kayalıkta bir kuş var (Cemil)
Kanadında gümüş var (Cemil)
Yârim gitti gelmedi (Cemil)
Elbet bunda bir iş var (Cemil)

Anan öle (Cemil)
Baban öle (Cemil)
Yetim kalasın (Cemil)
Benim olasın (Cemil)

Bağa gel bostana gel (Cemil)
Zülüfün destele gel (Cemil)
Anan izin vermezse (Cemil)
Yalandan hastalan gel (Cemil)

Anan öle (Cemil)
Baban öle (Cemil)
Yetim kalasın (Cemil)
Benim olasın (Cemil) (K. 69, Atılgan ve Turhan, 2002, s. 88; TRT THM Repertuarı No: 2296) (T-EDV, J-VSSHE, M-KÇ, J-EÖS).

MT-223

(Halaylım Leylalı Da) Gırma taşın kenarı
(Ah Lele Gurbanım) Dibinde yedik narı
(Halaylım Leylalı Da) Kütürdük yola vurduk
(Ah Lele Gurbanım) Usul boylu da yarı

(Halaylım Leylalı Da) Daşa serdim üzümü
(Ah Lele Gurbanım Da) Sıyirdi dizimi
(Halaylım Leylalı Da) Seni zalımın gızı
(Ah Lele Gurbanım) Hiç tutmadı sözümü

(Halaylım Leylalı Da) Tarlaya attım kürek
(Ah Lele Gurbanım) Gine ah çekti yürek
(Halaylım Leylalı Da) Bilmezdim tanımazdım
(Ah Lele Gurbanım) Anlıma yazdı felek (TRT THM Repertuarı No: 2377).

MT-224

Gide gide ben o yarı bulurum, aman
Eğer başım yamacında dururum, eller eller soysuz eller
Eğer o yar da benden gurban isterse, aman
Keser canımı da gurban veririm, aman aman
Soysuz aman aman

Odayı pus aldı kapladı da duman, aman
Ölüyüm sevdiğim uykudan uyan, aman soysuz aman aman
Elimde eline değdiği zaman, ölem
İsterim dünyada malım olmasın, aman aman

Kanatlı kapının çifte sunası, aman
Mosmor olmuş ellerinin kınası, eller eller soysuz eller
Ne güzel büyütmüş de zalım anası, aman aman
Dememiş ki el kapısını görecek, aman (K. 1, K. 8) (M-KÇ, J-VSSHE, J-ÖB, D-Ü).

MT-225

Gidem dedim suna boylum ağladı
Bir of çekti ciğerimi dağladı
Şu gurbet eline gelip giderken
Vefasız yar beni burda eyledi

Gide gide yokuş bana yurd olur
Mor koyun kuzusuna kurt olur
Bir yiğit sevdiğini almazsa
Ölmez ama yüreğine dert olur

Helken ufak kollarına daksana
İki sallan bir geriye baksana
Ne beklersin şu çirkinin yolunu
Başın al da Arguvan'a gelsene (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 92, TRT THM Repertuarı No: 3899)

MT-226
Gidenin üçü güzel
Ardında saçı güzel
Saçı başını yesin
Yola gidişi güzel

Oy güzel güzel güzel
Gerdana altın dizer
Elinde bir deste gül
Gendi gülünden güzel

Giderim Sivas üstü
Antep yoluma düştü
İsterim hiç dönemeyem
O yar aklıma düştü

Oy güzel güzel güzel
Gerdana altın dizer
Elinde bir deste gül
Gendi gülünden güzel

Bahçede dolu vişne
Bedo peşime düşme

Bu aşkın sonu yoktur
Nafile dile düşme

Oy güzel güzel güzel
Gerdana altın dizer
Elinde bir deste gül
Gendi gülünden güzel (K. 53) (J-ÇMAB, M-GY, M-KÇ, J-KSSS).

MT-227

Giderim giderim de yolum yan gelir
Ah çektikçe de gelin ciğerimden kan gelir
Atma bu taşları da kırdın kolumu
Anadan öksüzüm de gelin büktün boynumu
Örenli gelin veremli gelin yaran ne derin

Aldığım yazma da başına bağlı
Anadan öksüzüm de babadan ayrı
Ören tarlasında biten ayrıklar
Başına toplanmış da bağrı yanıklar
Örenli gelin veremli gelin yaran mı derin (K. 5) (M-KÇ, J-VSSHE).

MT-228

Giderim giderim yolum yan gider
Ah ettikçe içerimden kan gelir
Mezarımı yol üstüne kazsınlar
Kırağına çalı çırpı dizsinler

Gelen geçen de burda bir garip
Ölmüş desinler desinler
Yar gelip geçtikçe bana can gelir

Pınara vardım da nöbeti çoktur
Sıtkıla baktım da sevdiğim yoktur
Bir kolsuz giyinmiş de çiçeği yoktur

Zahmeri günü de gül ister benden (K. 17, K. 19, K. 21).

MT-229

Gidiyorsan gidek yola
Kolların boynuma dola
Bana yalan söylüyorsan
Muradın gözünde kala

Ocakların ataş yarası
Alemin bahtı karalısı
Benim sevdiğim o güzel
Malatya'nın bir tanesi (K. 8) (J-VSSHE, J-KSSS, M-GY, M-KÇ).

MT-230

Gine vedalaştı dildarı yaren
Başıma ateşler saçtı gidiyor
Dil-i mecruhumu eyledi nalan
Sinemde yâreler açtı gidiyor
Efendim gel tabibim gel
Sultanım gel gel efendim gel

Gidersen derdinle kalayım giryan
Yaralarım göz göz ciğerim büryan
Gününü görmedim ey çark-ı devran
Bu talihim bana küstü gidiyor hey
Efendim gel tabibim gel
Sultanım gel gel efendim gel

Aman ey dilrüba bu ne ahvaldir
Ayrılık mağdurluk çetin bir haldir
Yârini ağlatma vallah vebaldir
Ciğer kebab oldu pişti gidiyor
Efendim gel tabibim gel

Sultanım gel gel efendim gel (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 95; TRT THM Repertuarı No: 2856).

MT-231

Gitme gitme aman gitme
Bu elleri viran etme
Garibim boynumu bükme
Delirdip divane etme
Aman aman aman aman
Aman aman aman şavkı yaman

Hasretin narına yakma
Bana uzaklardan bakma
Zalim felek kemendini
Garibin boynuna takma
Aman aman aman aman
Aman aman aman şavkı yaman (K. 5, K. 50, K. 51) (J-VSSHE, M-KÇ, J-KSSS, J-EB).

MT-232

Gitme güzel Almanya'ya
Sana bakam doya doya
Bahar geldi Malatya'ya (Doğanşehir'e)
Gitme bacım Almanya'ya

Seni burda yolc'eyledim
Derdimi kime söyleyim
Postada (trende) yolun bekledim
Gitme bacım Almanya'ya (K. 1, K. 9, K. 10, K. 11, K. 13, K. 53) (J-ÇMAB, M-GY, DE-DTS, J-EÖS, J-KSSS).

MT-233

(Ah aman) Göğteki yıldızın biri benimki, biri benimki
Acep el eylesem yere iner mi, gadam yere iner mi aman

Ara (Kara) yerin engelleri olmazsa, neydem olmazsa
(Ah) Adam sevdiğünden geri döner mi, geri döner mi oy

Göğteki yıldızı sayan olur mu, sayan olur mu
Benim gibi yara yanan olur mu, yanan olur mu
Benim böyle aralarda kaldığım, oy neydem kaldığım
Acep gider yâre ayan olur mu, ayan olur mu (K. 22) (J-KGDA, M-GY, M-KÇ).

MT-234

Gönül ne gezersin seyran yerinde
Âlemde herşeyin var olmayınca
Her olur olmazı dostun sanma
Yanında mürşidin var olmayınca

Yürü sofu yürü yolundan azma
Elin gıybetiyle kuyular kazma
Yorulma beyhude boşuna gezme
Yanında mürşidin var olmayınca

Kalktı havalandı gönlümün kuşu
Koğ gıybet işlemek kötünün işi
Üstadın tanımaz bunda her kişi
Onun da mürşidi var olmayınca

Varıp bir kötüye sen olma nöker
Çarkına değer de dolunu döker
Ne Allah'tan korkar ne hicap çeker
Onun da mürşidi er olmayınca

Pir Sultanım bu sırrı eyleyem beyan
Kamil midir cahil sözüne uyan
Bir baştan ağlamaktır ömüre ziyan
İki baştan sadık yar olmayınca

Evvel Allah der de yola yürürsen
İptida mabuttur girme divana
Eksikliğin varsa kendinde ara
Varıp bir kimseden de bilme divana

Varıp bir ölücün kuyular kazma
Kuyuya düşersin yolundan azma
Barış hışmın ile küsülü gezme
Yüzü kara gidersin ulu divana

Sitemim erkâna düştü kaldırmaz
Saati gelince soluk aldırmaz
Mürvet sahipleri âlem götürmez
Mürvet sahibinden de geçme divana

Yola da gidelim yoldaşın gibi
Hala da gidelim haldaşın gibi
Müminlerin gönlü bürüşüm gibi
Dolaşırsa çözemezsin divana (Demir, 2015, s. 118).

MT-235

Gözyaşlarım ince ince
Dinmez oldu sen gidince
Neredeydin senelerce
Şimdi mi geldim aklına

Gençliğim gittikten sonra
Belim büküldükten sonra
Ecelim geldikten sonra
Şimdi mi geldim aklına

Neydi bende aradığın
Arayıp bulamadığın
Ettin beni darmadağın

Şimdi mi geldim aklına

Gençliğim gittikten sonra
Belim büküldükten sonra
Ecelim geldikten sonra
Şimdi mi geldim aklına

Şimdi verem gönül hasta
Yıllar yılı koydun yasta
Ecel çırak ölüm usta
Şimdi mi geldim aklına

Gençliğim gittikten sonra
Belim büküldükten sonra
Ecelim geldikten sonra
Şimdi mi geldim aklına[13] (K. 53) (J-ESSS, J-EKK, J-EÖS, J-KSSS, M-GY, M-KYK).

MT-236

Gurbet elde bir hal geldi başıma
Gel yetiş bize Şah Veli Dedem
Kimim yok kimsem yok sora hatırım
Gel bize yetiş Şah Veli Dedem

Şah Veli dedemin Ballıkayası
Katara çekilmiş türlü mayası
Kerbela'da yatan kerem ağası
Gel bize yetiş Şah Veli Dedem

Çıkıp yücesine öttüğün gibi
Bunalan kullara yettiğin gibi
Cansızlara can kattığın gibi

[13] Malatyalı İbrahim veAhmet Satılmış'a ait olan bu türkü erkekler arasında düzenlenen oturak âlemlerinde sıkça söylenmektedir.

Gel bize yetiş Şah Veli Dedem

Yen içinde sürün yolun doğrusun
İçinizde koyman surat uğrusun
Sen ezelden Şah İbrahim oğlusun
Gel bize yetiş Şah Veli Dedem

Bize selman oğlu derler âlemde
Garip başa bir hal geldi bu demde
Ak dağı, Tocak dereyi dolan gel
Gel bize yetiş Şah Veli Dedem (K. 4) (J-ÇMAB, J-VSSHE, M-GY, M-KÇ).

MT-237

Gurbet eller oldu benim durağım
Yardan ayrılalı arttı merağım
Evvel yakın idik şimdi ırağım
Yara giden yollar hep uzak olmuş

İpekli fistanı bir gelin giymiş
Gayet yakışmış da boyuna uymuş
Dediler güzeli de bir çirkin almış
Eğer doğruyusa çok yazık olmuş (K. 1) (J-ÖB, J-EB, J-KSSS, J-VSSHE, J-KGDA, M-GY, M-KYK, T-BS).

MT-238

Gül dalına konmuş bülbül yavrusu
Bu dertlere dayanamam doğrusu
Yeri kekliğim de yolun gözleyim

Ne dedim de anay ile babana
Seni bana vermiyorlar doğrusu
Dağlardan aşam o yâre kavuşam

Pınarın başında yosunlu taşlar
Yâre haber edin gökteki kuşlar
Yeri kekliğim nedir çektiğim

Söyleyin o yâre mektup yazmasın
Kapanan yaralar yeniden başlar
Yar akşam akşam yâre kavuşam (K. 5) (M-KÇ, J-EB, J-ÖB, S-A).

MT-239

Gül ki güller açsın al yanağında
Yanım sola dönük yatam sağında
Firdevsin ala da kız irem bağında
Sana benzemeyen gül olmaz olsun

Yılda iki bayram gözüme görün
Hasretime katlanamam ölürüm
Saçı sarı sırma belik örgülüm
Varsın sensiz geçen gün olmaz olsun

Dağladın sinemi göz göre göre
Bir günün içinde kız yandım bin kere
Çunacağım yoktu çundurdun ele
Elde senin gibi yar olmaz olsun

Ettin Kul Duran'ı derde müptela
Açtın şu başıma bin türlü bela
Yetmiye muradın kız yarıda kala
Her dem iki yakan bir olmaz olsun (K. 13, K. 30, K. 60) (J-KSSS).

MT-240

(Uy) Gül yolu yok diye de kökünden sökme
Ayrı düştüm diye de gelin belini bükme ben ölem oy
Kötüye düşersen yolumu bekle, ey
Kötünün sözleri öldürür beni

Muhannet gelin derdin mi derin
Yarınan yaylayı gezdik bir zaman

(Uy) Kırmızı gül olsan elime almam
Yandım ataşına da bir daha yanmam, ben ölem oy
Adın melek olsa adını anmam
İşin gücün de yalanımış nazlı yar
Uy sözüne gandım sevdim aldandım
Muhannet gelin derdin mi derin (K. 8) (M-KÇ, J-ÖB, J-KSSS).

MT-241

Güle güle demem ama git gayrı
Nasıl olsa bir gün çekip gidersin
Sen ayrı ben ayrı yolumuz ayrı
Benim gözyaşlarım döküp gidersin

Bizim kavuşmamız mahşere kalır
Kimi çile çeker kimi zevk alır
Bilirim bu sevda yarıda kalır
Gariban boynumu büküp gidersin

Ekberi der alın yazım karalı
Bakın şu sineme dertler sıralı
Deli gönül seni sandı buralı
Hep hayal kurmuştum yıkıp gidersin (K. 30) (M-KYK, J-VSSHE, J-KSSS, J-ESSS, J-ÇMAB).

MT-242

Gülüm seni alır dağa kaçarım
Yüce dağ başında çadır açarım
Kahve bulamazsam kenger içerim
Nasıl olsa gülüm seni beslerim
Haydi nazlı yârim kölen olayım

Evlerinin önü uzunca erik
Gülümü sormayın kınalı ferik
Zenne alamazsam alırım terlik
Nasıl olsa gülüm seni beslerim
Haydi nazlı yârim kölen olayım

Evlerinin önü uzunca asma
Gülümü sormayın olmuş bir yosma
Yünlü alamazsam alırım basma
Nasıl olsa gülüm seni beslerim
Haydi nazlı yarim kölen olayım (K.53; TRT THM Repetuarı No: 3634) (J-ESSS, J-KSSS, J-VSSHE, M-GY, M-KÇ, J-KYK, M-KYK, J-OYAK).

MT-243

Güneşe söylen ki erken doğmaya
Nazlı yar yoldadır benzi solmaya
Temmuzun sıcağı da zemherin garı
Bana değdi de nazlı yara değmeye

Pınarın başında söylenen sözler
Beni del'eyledi yardaki gözler
Arttaki gelinler öndeki kızlar
Az kaldı ki beni yardan eyleye (K. 30) (J-KSSS, M-KÇ, M-KYK).

MT-244

Güzel gel beri gel beri
Gir gönüle nazar eyle
Görür göz işidir kulak
Söyler dile nazar eyle

Nazar eyle nazar eyle
Adulardan hezar eyle
Gel gir gönlümün şehrine
Aç dükkânı pazar eyle

Baştır gövdeyi götüren
Ayak menzile yetiren
Türlü marifet bitiren
İki ele nazar eyle

İki elim kızıl kanda
Çok günahlar vardır bende
Ya İlahi kerem sende
Düşkün kula nazar eyle

Hataî'm der ki ya gani
Veren alır tatlı canı
Evvel kendin kendin tanı
Sonra ele nazar eyle (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 98, TRT THM Repertuarı No: 194).

MT-245

Hak nasip eylese dergâha varsam
Birden divanına dursam ya Ali
Eğilsem eşiğinde niyazbend olsam
Yüzüm tabanına sürsem ya Ali

Yüzüm tabanına sürdüğüm zaman
Kalmadı gönlümde zerrece güman
Kâfire kılıcın çaldığın zaman
Önünce Kamberin olsam ya Ali

Kamber gibi her hizmetin yetirsem
Bir dem ağlatsan da bir dem güldürsen
Çeksen zülfükarı beni öldürsen
Kesmem eteğinden elim ya Ali

Keser miyim de eteğinden elimi
Elbet bulun doğru Ali yolunu

Hak katında kabul kıldın elimi
Mümince kulların görsem ya Ali

Mümin olan da ya nesinden bellidir
Hakk'ı söyler nefesinden bellidir
Erenlerin cemi mübah güllüdür
Gülün deste deste dersem ya Ali

Mümin olan da müslümünü getirsin
Hakikatı hak cemine yetirsin
Dizdize versin irfan otursun
Doyuncak cemalına baksın ya Ali

Pir Sultanım da niyaz eyle pirinine
İnan gel Muhammet Ali yoluna
Bu divanda gireyim kalbin evine
Yarın fırsat elden gider ya Ali

Divane gönlümün firgati iyi
Dile dosttan Muhammed'in payını
İnsana vakfettin de güneşi ayı
Fehmedegel baharını yazını

Gelenler geçiyi de sermaye kazan
Onca canlar gördüm şehrini gezen
Kuduret ilminden ak yazı yazan
Mürşit cemalına dıkmış özünü

Sermay'olmayınca Hakk'a varılmaz
Aliçün veliye hiddet vurulmaz
O demde dost için kelle verilmez
Burda eyle her bir şeyin hasını

Hakk sevdiği kulunu koymaz gamında
Eksik etmez sohbetinde deminde
Mübarek cuma gecesi kırklar ceminde
Seyreyledim serçeşmenin gözünü

Lütfedin efendim güdürdün veçhim
Kerem ihsan eyle bağışla suçum
Aman Şah-ı Merdan Han evladı için
Kabul kıl sadığın da bir niyazını (Demir, 2015, s. 130).

MT-246

Hangi dağın ardındasın sevdiğim
O yanıya dönem dönem ağlayam
Bir mektup gönder ki gurban olduğum
Yüzlerime sürem sürem ağlayam

Töbe gelmem daha Alman eline
Mevlam sen gavuştur beni yarime
Gene duman bürümüş de (Çorum) Doğanşehir eline
O ellere/Sürgü'ye bakam bakam ağlayam

Yoksuli gurbette kaldım burada
Yavrular babasız kaldı sılada
Karlı dağlar perde durur arada
Dizlerime vuram vuram ağlıyam (K. 53, K. 72) (J-ÇMAB, J-KSSS, M-GY, J-VSSHE, J-EKİ, J-KÖADS, D-G, DE-DTS).

MT-247

Harman yeri yarıldı
Babam bana darıldı
Ne darılırsın baba
El oğludur sarıldı

Harman yeri yaş yeri
Usul yeri hoş yürü
Benim sevdiğim o kız
Güzellerin esmeri (K. 52) (J-A, J-VSSHE, D-G).

MT-248

Hata ettim Hüda yaktı delili
Muhammed Mustafa yaktı delili
Safı nesli Cüneyid Haydaroğlu
Aliyel Mürteza yaktı delili

Ali'nin düldülünün kamberi
Zılfığarı kaza yaktı delili
Hatice, Fatuma, Kübrayı Zehra
İmam ol silsile yaktı delili

Hasan bu aşk ile girdi meydana
Hüseyin'i Kerbela yaktı delili
İmam Zeynel, İmam Bakır'ı Cafer
Kazım, Musa, Rıza yaktı delili

Muhammed Tağı'dır Şah Ali Nağı
Hasan Askerliğa yaktı delili
Muhammed Mehdi'yi sahip zamanı
Eşşiğinde gida yaktı delili

Bilirim günahım hatten aşıp Şah
Ali oğlusun aba yaktı delili
On iki İmam nur oldu Şah Hatayım
Şahım nuru Hüda yaktı delili (K. 4) (J-ÇMAB, J-VSSHE, J-KSSS, M-GY).

MT-249

Hatalar etmişim noksandır işim
Tövbe günahımıza, estağfurullah

Muhammed Ali'ye bağlıdır başım
Tövbe günahımıza, estağfurullah

Hasan Hüseyin Balkayan nur ise
Özümüz de kibir benlik var ise
İmam Zeynel Abidin gizli sır ise
Tövbe günahımıza, estağfurullah

Muhammed Bakır'ın izinden çıkma
Yükünü Cafer'den tut gayrıya bakma
Hatıra deyip de gönüller yıkma
Tövbe günahımıza, estağfurullah

Benim sevdiğim de Musayı Kazım
İmam Rıza'ya bağlıdır özüm
Eksiklik, noksanlık hep kusur bizim
Tövbe günahımıza, estağfurullah

Muhammed Tağı'da benziyor aya
Aliyül Nağı emekler salmasın zaya
Ettiğimiz kem işlere, bed huya
Tövbe günahımıza, estağfurullah

Hasan Askerinin gülleri bite
Mehdi gönlümüzün gamını ata
Ettiğimiz yalan kova gıybete
Tövbe günahımıza, estağfurullah

Eder Şah Hatayım Bağdat ile Basra
Ne günlere kaldık böyle asra
Ya Ali cömertsin kalma kusura
Tövbe günahımıza, estağfurullah (K. 4) (J-ÇMAB, J-KÖADS, J-VSSHE, J-KSSS, M-GY, M-KÇ).

MT-250

Hekimhan yolları viraj
Kız gurbanım bu nasıl naz
Beni deli eyliyorsun
Etme nolur yaklaş biraz

Sevseyidin sen gelirdin
Elin elime verirdin
Şimdi burada olurdun
Hekimhan'a gelmem'ola

Hekimhan'a geldik şenlik
Dostları hep birden gördük
Saz çaldık türkü söyledik
Hekimhan'a gelmem'ola

Sevseyidin sen gelirdin
Elin elime verirdin
Şimdi burada olurdun
Akçadağ'a gelmem'ola

Adım Hekimhan'a verdim
Gönlümü sizlere verdim
Sevenlere hep imrendim
Hekimhan'a gelmem m'ola

Hekimhan'ın güzelleri
Yarışıyor cevizleri
Her sene birinc'oluyor
Kozdere'nin cevizleri

Sevseyidin sen gelirdin
Elin elime verirdin
Şimdi şimdi şenlikte olurdun

Malatya'ya gelmem m'ola

Hüseyinim boynum bükük
Üstümdeki yırtık sökük
Görmedim ki bir gün hatrın
Kuluncak'a gelmem m'ola

Sevseyidin sen gelirdin
Elin elime verirdin
Şimdi şenlikte olurdun
Hekimhan'a gelmem m'ola[14] (K. 30) (M-GY, M-KÇ, J-ÇMAB, J-VSSHE, J-EÖS, DE-DTS).

MT-251

Hekimhan'a vardım da hani gavallar
Niye görünmüyü de şu soyha Alvar
Sahipsiz olanı da anam kim olsa döver, aman aman
Böyle bir güzelin derdi var bende, aman aman

Yüce dağ başının günü arkada
Ne kadar söylesem gönül haraba, aman oy
Ellerim koynumda kaldım arada
Böyle bir yavrunun derdi var bende
(Ben bu derdin hangisine yanayım) (K. 30) (M-KÇ, M-KYK, J-ÇMAB, J-KSSS M-GY).

MT-252

Hele nenni nenni de nenni
Canım nenni nenni de nenni

Ne gezersin be hey derviş
Dervişlikte dem bulunur

[14] Hekimhanlı Hüseyin Demirkol'un 24-25 Ağustos 2013'te gerçekleştirilen Hekimhan Ceviz, Maden ve Kültür Festivali'nde seslendirdiği türküdür.

Bekle pirin eşiğini
Derdine derman bulunur
Hele nenni nenni de nenni
Canım nenni nenni de nenni

Eğer olduyusan hasta
Gel derdine derman iste
Doğru geldi isen dosta
Öldüğüsen can bulunur
Hele nenni nenni de nenni
Canım nenni nenni de nenni

Şah Hatayı dindir özün
Hakk'a doğru çevir yüzün
Pişir pişir söyle sözün
Arasında ham bulunur
Hele nenni nenni de nenni
Canım nenni nenni de nenni, hüü (K. 4) (M-KÇ, J-ÇMAB, M-GY, M-KYK, J-VSSHE, DE-OBG).

MT-253

Her sabah her sabah ötüşür kuşlar
Allah bir Muhammed Ali diyerek
Bülbül de gül için figana başlar
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Kıblemizden kısmetimiz verile
Arı iniler kuduretin balına
Veysel Kara gitti Yemen eline
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Hatice, Fatuma Kamber durdu duaya
İsa kahreyledi gitti havaya
Şehriban sığındı bindi deveye

Allah bir Muhammed Ali diyerek

Gel çekelim imamların yasını
Dinleyelim gerçeklerin sesini
İmam Hasan içti zehir tasını
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Mümin olan ince elekten elenir
Talip olan Hak yolunda talanır
Şah Hüseyin al kanlara boyanır
Allah bir Muhammed Ali diyerek

İmam Zeynel parelendi, bölündü
Muhammed Bakır'a secde kılındı
Caferi Sadık'a erken çalındı
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Gönül kuşu uçtu bulmaz yuvasın
Gönlümüzden gitmez şahın havası
İmam Musa Kazım Rıza'nın duası
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Tağı ile Nağı bir olup gitti
Hasan Askeri nur olup gitti
Mehdi mağarada sır olup gitti
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Dört kitap yazıldı dördüne düştü
Kur'an Muhammed'in virdine düştü
Kul Himmet Ali'nin derdine düştü
Allah bir Muhammed Ali diyerek (K. 4) (J-ÇMAB, M-GY, M-KÇ, J-KSSS).

MT-254

Hozat Deresi'nde uzun kamışlar
Uzamış da meyvesini yemişler
Mahpus olduğumu yara demişler
Yine melül melül ağlıyor Leylam

Leylam küçük mahkemeye gidemez
Ağlar da gözyaşını silemez
Korkarım ki Leylam beni dinlemez
Yine melül melül ağlıyor Leylam (Demir, 2015, s. 195).

MT-255

İçerim için için, zalım zalım zalım ey
Ağlarım senin için, zalım zalım zalım ey
Hem içer hem ağlarım, zalım zalım zalım ey
Bilmem bu aşk ne için, zalım zalım zalım ey

Aynanın üstü yaldız, zalım zalım zalım ey
Hoş geldin güççük baldız, zalım zalım zalım ey
Sen git ablanı gönder, zalım zalım zalım ey
Ben kalmışım yalınız, zalım zalım zalım ey

Yüzüğün taşı elmas, zalım zalım zalım ey
Yere düşer bulunmaz, zalım zalım zalım ey
Genç ömrümü heba ettin, zalım zalım zalım ey
El oğlu yerim almaz, zalım zalım zalım ey (K. 17) (D-G, J-ESSS, DE-DTS).

MT-256

İğde çiçeğine dilek diledim, aney diledim
Gece gündüz bir hayale dönerim
Ezel ben de sevenleri kınardım, aney kınardım
Dolandı çevrildi geldi başıma, ağlar gezerim oy

Görünsün de bizim eller görünsün, köyler görünsün
Elin köyü görüne ki bana ne
Salınsın da benim yârim salınsın, aney salınsın
Elin yâri salına ki bana ne vay bana ne (K. 30) (J-VSSHE, J-ÇMAB, J-KSSS, M-KÇ, M-GY).

MT-257

İncelem gönül incelem
Bir güzel sevem gencelem
Ben o kadar deli miyim
Güzel dura da çirkin sevem

Şu Polat'ın (Kerneğin) yokuşuna
Keklikler gonar daşına
Benim yârim nergis (yemlik) toplar
Polat'ta da (Yazıhan'da) tek başına

Şu Atma'nın yaylasına
Kurban olam havasına
Hiçbir tabip çare olmaz
Şu sevdanın yarasına

Yazı da yazdım taşlara
Yazılan gelir başlara
Bir senede iki bayram
O da hatırı hoşlara (K. 1, K. 30, K. 58) (M-KYK, M-GY, J-KSSS, M-KÇ, J-KGDA, J-ESSS, J-ÇMAB).

MT-258

İndirin beni gardaş indirin beni
Ben yaralandım indirin beni
Nazlı yar bana küsmüş de gitmiş
Bir kurşun sıkın da öldürün beni oy oy

Oy emmi zalımsın emmi
Oy emmi gavursun emmi
Dünyam garardı da öldürün beni

Dağdan inerim yola gelirim
Düşerim yola yaya gelirim
Doktorlar derdime ganser diyorlar
Günümü saya saya giderim
Oy emmi zalımsın emmi
Oy emmi gavursun emmi
Dünyam garardı da öldürün beni (K. 8) (J-YES, DE-OBG, DE-DTS, M-KÇ, J-KSSS, M-GY).

MT-259

İnişli yokuşlu keklicek yolu
Gözleri sürmeli kızları dolu
Gözümde galmadı dünyanın malı
Canımsın gülümsün güzel Hekimhan

Hasançelebi'de indim trenden
Susamıştım bir su içtim çeşmeden
Hekimhan gözükmez yüksek tepeden
Canımsın gülümsün güzel Hekimhan (K. 30) (M-KÇ, T-AYVRT, J-ÇMAB, J-VSSHE, J-KSSS).

MT-260

Kaleden kaleye şahin uçurdum
Ah ile vah ile ömrüm geçirdim
Yâre şeker ezdim şerbet içirdim
Öyl'olur böyl'olur Türkmen gelini/güzeli
Ala gözün üstüne çekmiş sürmeyi
(Cilvesi/Sevmesi çok/hoş olur akşamüzeri)

Kalenin dibinde ekerler darı
Ekerler biçerler yaparlar karı
Yar bana yollamış ayvayla narı
Öyl'olur böyl'olur Türkmen gelini/güzeli
Ala gözün üstüne çekmiş sürmeyi
(Cilvesi/Sevmesi çok/hoş olur akşamüzeri)

Kalenin dibinde daş ben olaydım
Ala göz üstünde gaş ben olaydım
Bacısı güzele eş ben olaydım
Öyl'olur böyl'olur Türkmen gelini/güzeli
Ala gözün üstüne çekmiş sürmeyi
(Cilvesi/Sevmesi hoş/çok olur akşamüzeri)

Eğil selvi kavak başından aşam
Getti kömür gözlüm nerde gavuşam
Ver bir çarık giyem peşine düşem
Öyl'olur böyl'olur Türkmen gelini/güzeli
Ala gözün üstüne çekmiş sürmeyi
(Cilvesi/Sevmesi hoş/çok olur akşamüzeri) (K. 1, K. 8, K. 36, K. 46, K. 47, K. 52, K. 55, K. 61, K. 62) (T-DE, D-G, J-A, J-VSSHE, J-ESSS, M-KÇ, J-KSSS).

MT-261

Kapılarında kuyu var
Yürü yürü yandım oy oy
Ne de güzel suyu var
Gülcan öldürdün beni

Özün güzel sen amma
Yürü yürü yandım oy oy
Ne de kötü huyun var
Gülcan öldürdün beni

Kapıları demirdendir
Yürü yürü yandım oy oy
Geçen gün ömürdendir
Gülcan öldürdün beni

Özün güzel sen amma
Yürü yürü yandım oy oy
Yüreğin demirdendir
Gülcan öldürdün beni

Kapıları güne bakar
Yürü yürü yandım oy oy
Karşıdan sular akar
Gülcan öldürdün beni

O senin işmarların
Beni ciğerden yakar
Gülcan öldürdün beni
Kapıdan bakma yârim

Özün güzel sen amma
Yürü yürü yandım oy oy
Kaşların yıkma yârim
Gülcan öldürdün beni

Ben ezeli yanmışam
Yürü yürü yandım oy oy
Bir de sen yakma yârim
Gülcan öldürdün beni (K. 6) (J-VSSHE, M-KÇ, S-Y).

MT-262

Kapının önünde önlük dikiyi
Yürüdükçe ince beli büküyü
Dedim güzel sen kimlerin yârisin

Söylemeden dolu gibi döküyü

Saçların yüzüne örülmüş perde
Seni kim uğrattı bu zalım derde
Sordum ki güzele sevdiğin nerde
Ah ettikçe ciğerimi söküyü

Havayı kapladı bir kara bulut
Verdiğim gülleri koynunda kurut
Vefasız güzelden sana yar olmaz
Hayırsız biriymiş de onu unut (K. 30, Atılgan ve Turhan, 2002, s. 103; TRT THM Repertuarı No: 3615) (J-ÇMAB, J-VSSHE, M-KÇ).

MT-263

Kapısı çifte kanatlı
İçeri giren azatlı
Ben adımı kime diyem
Çağırayım tatlı tatlı

Ülgere suya gidiyo
Kaş ediyo göz ediyo
Senin öyle duruşların
Beni burda de'l ediyo

Yüksekten bir avcı kuş uçtu
Uçtu yukar'obaya düştü
Gidin sorun o geline
Acep bizden vaz mı geçti (K. 1) (M-KÇ, J-ESSS).

MT-264

Kapısı yok açam bakam
Pacası yok kuru ot yakam
Kuru yerde nasıl yatam
Yatam ağlayı ağlayı

Malı mülkü sana verdim
Tahtımda oturuverdim
Beğliği elden verdim
Yetim oğul garip olur

Anan aklın yitirirsin
Hasretinen getirirsin
Tahtımıza el otursun
Yetim oğul garip olur (K. 52) (J-VSSHE, J-KSSS, J-KÖADS, D-Ü).

MT-265

Kar suda görünüyo
Al yazma bürünüyo
Benim sevdiğim kız
Gelmeye eriniyo

Karşıda oturuyo
Yüreğim titiriyo
Sevdiğimin bacısı
Selamını getiriyo (K. 35) (J-EÖS, J-KSSS).

MT-266

Kara bulut sarmış gönül dağını
Hazana döndermiş yeşil bağımı
Görmedim ki sevda gönül çağımı
Bir soysuza düşürdü de oy beni beni
    Zalımsın yar yar hayınsın yar yar
    Öldürdün beni de vay beni beni

Garip Cemal der ki sürmedim sefa
Dünyanın zevkinden almadım vefa
Çekem diye yazılmış bu gam bu cefa
Ben aleme küstüm de vay beni beni
    Zalımsın yar yar delisin yar yar

Unuttun beni de vay beni beni (K. 53) (J-ÇMAB, M-GY, M-KÇ, J-KÖADS).

MT-267

Kara çadır is mi tutar
Martin tüfek pas mı tutar
Ağlayanım anam bacım
Elin kızı yas mı tutar

Yemen yolu çukurdadır
Karavana bakırdandır
Zenginimiz bedel verir
Askerimiz fakirdendir

Tarlalarda biter kamış
Uzar gider vermez yemiş
Şol Yemen'de can verenler
Biri Memmet biri Memiş (K. 63, K. 69, Atılgan ve Turhan, 2002, s. 100) (J-VSSHE, J-YES, M-KÇ, J-KSSS).

MT-268

Kara koyun meler gelir güzel
Dağı taşı da deler gelir
Ben de yarimden ayrıldım oy oy
Gör başıma neler gelir

Kurban olam yin'eyleme
Beni burda eyleme
Gidersin geri gelmezsin oy oy
Beni burda deleyleme

Yaylacılar göçtü m'ola güzel
Çadırını da açtı m'ola
Selam söyleyin o geline

Acep benden geçti m’ola

Gürcü müsün gürcü müsün güzel
Sen bu yolda yolcu musun
Ben istedim eller aldı oy oy
Sen o puştun harcı mısın (K. 30) (M-KYK, M-KÇ, M-GY, J-ÇMAB, J-VSSHE, J-KÖADS, J-KSSS).

MT-269

Kara tren gelmez m’ola
Düdüğünü çalmaz m’ola
Gurbet ele yar yolladım
Mektubumu almaz m’ola

Allı gelin al olaydın
Selvilere dal olaydın
Gelen geçen yolculardan
Nazlı yar beni soraydın

Aldım çantamı elime
Düştüm gurbet yoluna
Bileyidim ayrılık vardı
Düşmezdim âlem diline

Allı gelin al olaydın
Selvilere dal olaydın
Gelen geçen yolculardan
Nazlı yar beni soraydın

Evlerinin önü taştan
Sen çıkardın beni baştan
Ben seni sevdim seveli

Gözlerim dinmiyor yaştan[15]

Allı gelin al olaydın
Selvilere dal olaydın
Gelen geçen yolculardan
Nazlı yar beni soraydın (K. 8, K. 60, K. 63; TRT THM Repertuarı No: 3486). (J-VSSHE, M-KÇ, M-GY, J-ÇMAB, DE-AG).

MT-270

Karadağın bozyılanı
Gelir dolanı dolanı
Yüz bin sene gün verseler
Vururum seni vuranı

Yüce dağdan iniyordum
Çağırsaydın geliyordum
Bir takım kav olmuşdum
Üfürmeden yanıyordum (K. 19) (J-KYK, D-Ü, J-KSSS, J-EKV).

MT-271

Karamık dalını eğmiş kenara
Geçen yolculara değmesin diye
Mevlam her kuluna bir sevda vermiş
Öksüzler dünyada gülmesin diye

Başındaki puşu benim aldığım
Daha yırtmadın mı kurban olduğum
Duydum havadisler bozuk geliyi
Boşayımış benim sana yandığım (K. 30) (DE-DTS, M-KÇ, J-KSSS).

MT-272

Karlı dağlar yükün almış karınan, cananım benim

[15] Türkünün son bendi TRT THM Repertuarında yer alan versiyonda bulunamaktadır, çalışmamız sırasında tespit ediilip kayıt altına alınmıştır.

Küsülüyüm konuşmuyom yarınan
Dağlar yaz gelsin söylen tez gelsin

Bu Polat'ta hiç Müslüman yok mudur, cananım benim
Beni barıştıra dargın yarınan
Dağlar yaz gelsin söylen tez gelsin

Yâre gidem dedim tutmaz dizlerim, cananım oy oy
Aylar yıllar da yar yolunu gözlerim
Dağlar yaz gelsin söylen tez gelsin

Ağlasa da oy muhannet gözlerim, cananım benim
Sağ olup yarimi görecek miyim (K. 1) (J-KGDA, M-KÇ, J-VSSHE, J-ESSS).

MT-273

Kız:
Karşıda durma oğlan
Bıyığı burma oğlan
Beni sana vermezler
Sen orda ürme oğlan

Erkek:
Tarlanda çalı mıyım
Ben çalının dalı mıyım
Eller sürmüş vehlen etmiş
Kız ben seni alır mıyım (K. 2) (J-ÇMAB, J-KÖADS).

MT-274

Karşıda görünen ne güzel yayla
Bir dem süremedim giderim böyle
Ala gözlü şahım sen himmet eyle
Ben de bu yayladan şaha giderim
Ali yar Ali yar Ali yar Ali yar dosta giderim
Haydar Haydar Haydar Haydar pire giderim

Eğer göğerir de bostan olursam
Şu halkın dilinde destan olursam
Gara toprak senden üstün olursam
Ben de bu yayladan şaha giderim
Ali yar Ali yar Ali yar Ali yar dosta giderim
Haydar Haydar Haydar Haydar pire giderim

Dost elinden dolu içmiş deliyem
Üstü kan köpüklü meşe seliyem
Ben bir yol oğluyum yol sefiliyem
Ben de bu yayladan şaha giderim
Ali yar Ali yar Ali yar Ali yar dosta giderim
Haydar Haydar Haydar Haydar pire giderim
Pir Sultan Abdal'ım dünya durulmaz
Giden ömür gitti daha dönülmez
Bu gözlerim şah yolundan ayrılmaz
Ben de bu yayladan şaha giderim
Ali yar Ali yar Ali yar Ali yar dosta giderim
Haydar Haydar Haydar Haydar pire giderim
Ali dost, güzel dost canım dost (K. 30) (J-VSSHE, M-KÇ, J-KSSS, S-A).

MT-275

Karşıdan geliyor bir kanlı melek
Yolumu yolsuza dönderdi felek
Bu yolun yolcusu olmak mı gerek
Vurma zalım vurma canıma kıyma
Aldanıp da felegin sözüne uyma

Orucu tuttum da bayram etmedim
Gelin oldum da muradıma yetmedim
Emrinizden başka iş dutmadım
Vurma zalım vurma canıma kıyma
Aldanıp da feleğin sözüne uyma

Baba sen de çok mu aldın galını (aman galını)
Mal için de vururlar mı gelini
Haber soram tez göndersin malımı
Vurma zalım vurma canıma kıyma
Aldanıp da feleğin sözüne uyma (K. 5) (M-KÇ, J-VSSHE, J-KSSS).

MT-276

Karşıdan karşıya da yar beni gördü
Elini yüzüne soysuzca verdi güldü
Çıkardı cebinden bir mendil verdi
Ağladıkça da dostum gözyaşını sil dedi
Bir soysuza yandım
Sözüne kandım
Sevdim de aldandım, oy oy oy

Oy Polat'tan aldım bir salkım üzüm
Elim ile ettim kör olsun gözüm
Anama babama geçmedi sözüm
Kendi elim ile verdim ellere yârim
Bir soysuza yandım
Sözüne kandım
Sevdim de aldandım, oy oy oy (K. 8) (M-KÇ, J-KÖADS).

MT-277

Karşıki karlıca dağı gördün mü
Yoldurmuş eyyamın eriyip gider
Akarsulardan bir ibret aldın mı
Yüzünü yerlere sürüyüp gider

Kadirsin ey ulu şahım kadirsin
Her nereye baksam orda hazırsın
Üstümüzde dört köşeli çadırsın
Cümlemizi birden bürüyüp gider

Bizim deryamız derindir boylanmaz
Binbir kelam desem biri anlamaz
Kişi de ikrarsız yola bağlanmaz
Yuları boynunda sürünüp gider

Şah Hatayi'm söyler sözü özünden
Dervişlerin sakınıptur gözünden
Olur olmaz münkirlerin sözünden
Esriktir gönlümüz farıyıp gider (K. 66) (J-KSSS, J-EÖS, J-VSSHE).

MT-278
Kayalar gölgelendi
Güzeller suya (çaya) indi
Her güzelden bir buse
Yine can tazeledi

Dereler buz bağladı
Dibi nerpuz bağladı
Beni bir gelin (avcı) vurdu
Yaramı kız bağladı

Atım var katırım var
Gümüşten satırım var
Seni alır kaçarım
Babanın (ananın) hatırı var

Oy Mandır mandır mandır
Kız mandır mandır mandır
Kaldır kolların indir
Hep sözlerin yalandır
Gel de (öp de) beni inandır (K. 55, K. 56) (J-ÇMAB, J-VSSHE, J-EB, J-ÖB, M-KYK).

MT-279

Kayalar gölgelendi
Güzeller suya indi
Her güzelden bir buse
Yine can tazeledi

Avcum dolu gümüşüm
Uyumuş da kalmışım
Uykunun arasında
Ben murada ermişim[16] (K. 36, K. 52) (J-VSSHE, M-KÇ, M-GY).

MT-280

Kayalar kayalar da yüksek (ulu) kayalar (aney aney)
Kayanın üstüne de cenazemi yuyalar
N'edem kader ikimizi de bir mezara koyalar
Biri yâri de biri kendi diyeler
N'eyleyim n'eyleyim, felek felek
Kötü kader de ben seni n'eyleyim
Başımı alıp bu illerden gideyim
Aney aney aney

Atı olan da ata biner atlanır (aman aman)
Yiğit olan da her çileye katlanır (ne'dem ne'dem)
Yiğit gölgesinde aslan saklanır (ne'dem ne'dem)
Yol ayrılır da deli gönül ayrılmaz/Kötülerde namus olmaz ar olmaz

N'eyleyim n'eyleyim, felek felek
Kötü kader de ben seni n'eyleyim
Başımı alıp bu illerden gideyim
Aney aney aney (K.1, K. 53)

[16] Ekin biçilirken söylenen hon türkülerinden biridir. Aynı türkünün kayalar gölgelendi dörtlüğüne ek olarak söylen farklı dörtlüklerle Artvin, Kerkük, Sivas'ta da halay olarak söylendiği tespit edilmiştir.

MT-281

Kayanın dibinde, oy oy
Mal mı yayılır, oy oy
Döşeğin üstünde, oy oy
Nar mı soyulur, oy oy

Bir oğ görmeyinen, oy oy
Yar mı sevilir, oy oy
Gecesi gündüzü, oy oy
Bir yar olmayınca, oy oy

Garanfil ekmişim, oy oy
Gül ekmemişim, oy oy
Unutmuş dibine, oy oy
Su dökmemişim, oy oy

Sanki ayrılığı, oy oy
Ben çekmemişim, oy oy
Çekerim ayrılık, oy oy
Seni bir zaman, oy oy

Bülbül idim oy oy
Gondum dikene oy oy
Tükettin ömrümü oy oy
Ömrün tükene oy oy

Sanki dersin senden oy oy
Başka yar mı yoktur oy oy
Arar deli göynüm oy oy
Bulur bir tane oy oy (K. 1, K. 2, K. 8, K. 30, K. 60) (J-EDK, M-GY, M-KÇ, J-KSSS, J-ÇMB, DE-DTS, J-ESSS).

MT-282

Kaynarca'nın başında
Horozu kaynatırlar
Arapgir uşakları
Çifte kız oynatırlar

Oy cilveli nazlı yar
Boyun boyuma uyar
Usul bas yavaş yörü
Şimdi beybaban duyar

Fırın üstünde fırın
Durun uşaklar durun
Nazlı yârim geliyor
Altın iskemle kurun

Durun uşaklar durun
Şimdi havalanırım
Ak sinemim üstüne
Düşer yuvarlanırım

Cebin ağzı dar m'ola
İçindeki nar m'ola
Ölüyorum derdinden
Hiç haberin var m'ola[17] (K. 55) (J-VSSHE, M-KYK, M-GYK).

MT-283

Kaysı dalda sallanır
Güzel bağda nazlanır
Düğün dernek kurulunca
Yiğitler mendil alır sallanır

[17] Kaynarca mevkiinde önceleri genç esnaf toplanırdı. Büyüklerin görmemesi, duymaması gerektiğinden toplantı gizliden yapılırdı. Toplantı yemekli olurdu. Bunun için biri horoz, biri bulgur, biri çengiyi getirirdi. Yemekler yapılıp yendikten sonra, bu türkü söylenirdi (K. 55).

Darende Darende hey hey hey

Tohma akar derinde
Yiğit var her yerinde
Hasat sonuna gelince
Hey hey hey diyince
Halay çeker düğünde/Mendil sallar elinde
Darende Darende hey hey hey

Üzümlere doyulmaz
Kayısısız bahçe olmaz
Dut pekmezi olmazsa, Hey hey hey
Sofranın tadı olmaz/Yemeğin tadı olmaz
Darende Darende hey hey hey[18] (K. 25, K. 26) (J-A, T-DE, J-ESSS, D-G).

MT-284

Kaysılar çiçeklenir
Derdime dert eklenir
Malatya'dan Antep'e
Beş yıl nasıl beklenir

Karlıkta balın olam
Kernekte yolun olam
Tut beni Tohma'ya at kız
Bir kuru dalın olam (K. 13) (T-ENVRT, T-BS, M-KÇ, J-VSSHE, J-KSSS).

MT-285

Kazanın da kalayı var
(Anam ölem) Askerlerin alayı var
Merak etme nazlı yârim

[18] Yörede türkü kültürünün kaybolduğunu gözlemleyen Darendeli Hilmi Keyhıdır'ın teşvikleriyle sözlerini Hakkı Ulutekin'in yazdığı, müziğini bestekâr Hüsnü Yelbay'ın yaptığı Darende halay türküsünün yayılması çabaları İbrahim Alaattin Ateş Bey'in katkılarıyla gerçekleşmektedir. Günümüzde her düğünde çalınır olmuştur.

Buluşmanın zamanı var
Aman gelin dertsiz gelin
Yaylaları bensiz gelin

Yol üstünde durmuş ağlar
(Anam ölem) Al üstüne kara bağlar
Kaldır dumanını dağlar
Görünsün bizim yaylalar
Aman gelin dertsiz gelin
Yaylaları bensiz gelin

Yol üstünde bir top çalı
Ataş kaysam yanar m'ola
Ben de gidiyom askere
Nazlı yar da ağlar m'ola
(Dediler ki asker olmuş
Nazlı yârim ağlar m'ola)
Aman gelin dertsiz gelin
Yaylaları bensiz gelin (K. 1; K. 8) (J-KGDA, M-KÇ, M-GY, DE-DTS, J-ESSS, J-KÖADS, J-VSSHE, DE-DTS).

MT-286
Keklik dağlarda çağlar
Yavrum diye diye ağlar
Günden düne yansa dağlar
Görenlerin bağrı yanar

Ağlarım ben kekliğime hey
Seherde öten bülbüle
İpeklenmiş tüylerine
Yanaktaki benlerine
Ağlarım ben kekliğime

Keklik bizden uzaklaştı
Yolumuz sarpa dolaştı
Hünkâr Kal'asını aşdı
Belki yavrusuna kavuştu

Ağlarım ben kekliğime hey
Seherde öten bülbüle
İpeklenmiş tüylerine
Yanaktaki benlerine
Ağlarım ben kekliğime

Keklik küsme barışalım
Yuvamıza kavuşalım
Senden ötmek benden gitmek
Yolumuzda ağlaşalım

Ağlarım ben kekliğime hey
Seherde öten bülbüle
İpeklenmiş tüylerine
Yanaktaki benlerine
Ağlarım ben kekliğime (K. 60, K. 63; Atılgan ve Turhan, 2022, s. 106) (M-KÇ, J-KSSS, J-EÖS, J-EKİ, J-EKK).

MT-287

Kekliğin merisi derinden öter
Ögsedim o yâri burnumda tüter
O yârin ettiği ölümden beter
Öptüm yanağından gine barıştım
Dıloy dağlar dıloy
Dıloy karcım dıloy
Dıloy bercim dıloy

Yetiştirdim bir bağ yemedim üzüm
Elimle eyledim kör ola gözüm

Gurbet gurbet gezdim dutmuyor dizim
Çekerim ayrılık seni bir zaman (K. 30) (J-ÇMB, J-KSSS, M-KÇ, J-VSSHE).

MT-288

Kenger kestim kâr için
Ölürüm o yar için
O yar benim olmazsa
Ağlarım için için

Kengerin dikenine
Çok sevdim onu kime ne
O yar benim değil mi
Öldürürüm kendimi (K. 16, K. 52) (M-KÇ, J-VSSHE).

MT-289

Kerneğin tepeleri
Gece kondu evleri
O yar mışmış getirmiş
Mis kokuyor elleri

Kerneğin suyu boldur
Doldur güzelim doldur
Yaram derine düşmüş
Yarama merhem doldur (K. 13) (J-ÖB, J-KSSS, J-YES).

MT-290

Keşiş dağı derler havası serin
Görünmez bize bu kadar derin
Bu zalım Fırat'a köprü kurun
Fırat beni aldı durma gel anam

Elbisem duvarda asılı kaldı
Kitabım bavulda basılı kaldı
Zalım bacım benlen küsülü kaldı

Fırat beni aldı durma gel anam (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 215).

MT-291

Kınalı kekliğim indi pınara
Kırıldı sapanım kaldı havada
Güzel işimizi Allah onara, Mevlam onara
Kırıldı kollarım kaldım avara
Yar eğlen eğlen dur gitme gelem

Pınar seni de ne edip netmeli
Ot alıp da gözlerini dikmeli
Eğer yar destisin alıp gelmezse
Kazmayınan vurup kurnaların kırmalı
Yar eğlen eğlen dur gitme gelem (K. 5) (M-KÇ, J-EB, DE-OBG).

MT-292

Kınaya gideceğim
Kundura bulamıyom
O yarin sevdasından
Ben evde duramıyom

Nay nay nanayı gelin
Öldüm nanayı gelin
Bir tomurcuk gül idim
Soldum nanayı gelin

Kar yağıyo yağıyo
Abamı giyeceğim
Sakallıya varıp da
Babamı diyeceğim

Nay nay nanayı gelin
Öldüm nanayı gelin
Bir tomurcuk gül idim

Soldum nanayı gelin

Kar yağıyo yağıyo
Mantomu giyeceğim
Otuzluk avrat alıp da
Ana mı diyeceğim

Nay nay nanayı gelin
Öldüm nanayı gelin
Bir tomurcuk gül idim
Soldum nanayı gelin (K. 52, K. 63, K. 69) (T-DE, D-G, J-A, J-ESSS, T-DE).

MT-293

Kırmızı gül goncasını bağlarlar deste
Ben senin aşkından aman olmuşum hasta
Bir mektup yazdırdım aman o zalım dosta

Acep ela gözlü yârim uyur mu şimdi
Gidip uyandırsam aman olur mu şimdi
Altın dişlim sırma saçlım kara gözlüm uyur mu şimdi

Kırmızı gül goncasını bağlarlar sarı
Ben senin derdinden aman olmuşum zarı
Gündüz gelmiyorsun aman gece gel bari

Acep ela gözlü yârim uyur mu şimdi
Gidip uyandırsam aman olur mu şimdi
Altın dişlim sırma saçlım kara gözlüm uyur mu şimdi (K. 69, Atılgan ve Turhan, 2002, s. 108; TRT THM Repertuarı No: 1625) (T-EDV, J-VSSHE).

MT-294

Kırmızı gül olsan elime almam elime almam
Yandım ataşına bir daha yanmam, di yeri yeri
Yüz bin yemin etsen de sözüne kanmam, sözüne kanmam

İşin gücün yalanımış (düzenimiş) nazlı yar, di yeri yeri

Gidem dedim nazlı yârim ağladı, ölem ağladı
Bir of çekti yüreğimi (ciğerimi) dağladı, di yeri yeri
Tez dönerim dedim ama sılaya (yuvaya)
Soyka gurbet yollarımı bağladı, di yeri yeri (K. 53) (M-KÇ, J-EÖS, J-VSSHE, J-KSSS).

MT-295

Kırmızı güllerin sarı tokumu, le le gelin le le gelin de kokumu kokumu
Yayla yüksekte alamadım uykumu, le le gelin le le gelin de uykumu uykumu
Eğer gurbet ele gider de gelmezsem, le le gelin de gelmezsem gelmezsem
Seher yeli de dağıt benim kokumu/(Esen rüzgârlardan alın benim kokumu), le le gelin de kokumu kokumu aman

Kırmızı güller elinde gurumaz gurumaz, le le gelin gurumaz gurumaz
Âlem güzel olsa yâre uyamaz, le le gelin uyamaz uyamaz aman
Ben derdimi dağa daşa söylesem, le le gelin söylesem söylesem
Derdim çoktur dağlar daşlar dayanmaz, le le gelin dayanmaz dayanmaz aman

Kulak asma ifitaraya yalana, le le gelin yalana yalana
Canım gurban olsun haldan bilene, le le gelin bilene bilene aman
Yâri benden beni yardan edenler, le le gelin edenler edenler
Torba daka da güz ayları dilene, le le gelin dilene dilene (K. 1, K. 9, K. 30) (J-KGDA, M-GY, M-KÇ, J-KSSS, J-VSSHE, DE-DTS).

MT-296

Kız örtmeye kız örtmeye
Kıymadım seni öpmeye
Dediler yar gelin olmuş
Ben dedim Allah etmeye

Alınan mı morunan mı
Altınların korunan mı

Alıp seni kaçırayım
Vermediler zorunan mı

Emiş Emiş Emiş yârim
Bana neler demiş yârim
Kolunda altın bilezik
Yüzükleri gümüş yârim

Alınan mı morunan mı
Altınların korunan mı
Alıp seni kaçırayım
Vermediler zorunan mı

Sanki kalem var kaşında
Yazması geçik başında
Sen de ki on iki on üç
Ben diyem on dört yaşında

Alınan mı morunan mı
Altınların korunan mı
Alıp seni kaçırayım
Vermediler zorunan mı (K. 2) (J-ÇMB, J-VSSHE, J-KÖADS).

MT-297
Kızın adı Hanife hele hello hello can
Etek ister kadife
Bir metresi beş yüze
Nerden alıp bulayım

Aman yoktur he demem
Ben sennen evlenemem
Gidin deyin babama
Ben bu yaşta evlenmem (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 109).

MT-298

Kime kin ettin de giydin alları
Yakın iken uzak ettin yolları
Mihnet ile yetirdiğim gülleri
Vardın gittin bir soysuza yoldurdun

Sen beni sevseydin arar dururdun
Zülfünün teline bağlar dururdun
Madem ayrılmakdı senin muradın
Niçin beni ataşlara yandırdın

Sen seni topla da kuşağın kuşan
Ayrılır mı senin sevdana düşen
Sefa geldin diye sarıp sarmasan
Niçin benden muhabbeti kaldırdın

Hicraniyem der ki bakın halime
Dağlar dayanmıyor ah u zarıma
Elim ermez oldu kisp-ü karıma
Çünkü gül yüzlümü elden aldırdım (K. 53; TRT THM Repertuarı No: 2516) (J-YES, M-KÇ, J-ESSS).

MT-299

Körteke'nin yokuşuna, ölem ölem
Tutuldum galdım kışına
Kör ola anayın gözü, ölem ölem
Ayırdı bizi boşu boşa

Ulupınar'ın daşına, ölem ölem
Yattım uyudum başına
Ne ettim de güzel gelin, ölem ölem
Birden küstün boşu boşa (K. 1) (M-KÇ, M-GY, J-EBT, J-VSSHE).

MT-300

Kudret kandilinde parlayıp duran
Muhammed Ali'nin nurudur vallah
Zuhura gelip de küffarı kıran
Elinde Zülfikar Ali'dir billah

Elinde Zülfikar altında düldül
Önünce kamberin dilleri bülbül
Hazreti Fatuma cennette bir gül
Ona zehram dedi Hak Resullullah

Zuhura geldiler Hasan Hüseyin
Onların nurundan ziyalandı din
Kırk pare bölündü Zeynel Abidin
Çekerek yasını Hasbeten lillah

Muhammed Bakır'dan Caferi Sadık
İmam Musa Kazım Rıza'yı dedik
Tarikat eliyle ceseti yuduk
Hak dedi müminin kalbi Beytullah

Tağı Nağı on iki imam canı
Hasan Askeri cemin sultanı
Elinde hücceti sahip zamanı
Sıtkı ile dileriz gönderir Allah

Hatayım teslim et özün üstada
Elinde Zülfikar hem ehli kaza
Binbir dondan baş gösteren Murteza
Bir bildik mürşide dedik eyvallah (K.4) (M-GYK, J-KSSS, M-KÇ, M-GY, J-VSSHE).

MT-301

Kurbanlık bir koçtur meydana gelen
Önünde peyiği Cebrail deyi
Bir güzel koç ile huzura gelen
Hakk'a teslim oldu İsmail deyi

Dört kişi kurbanı yerinden ala
Erenler ceminde huzura gele
Zakirin zikridir üç düvaz imam
Tekbirin al da güzel er deyi

Tekbirin al da götür pünhana
Zira cevreyleme cesette cana
Arzulamış gelir ulu divana
Müminlerin arzu şevki nur deyi

Tekbirin al da çal bıçağını
Hizmetin bil de gör hesabını
Keşküre boğazla, sır eyle kanın
Gideceği yerde kanda sır deyi

Postundan arala getir meydana
Hasan ile Hüseyin Zeynel'i cana
Bakır ile bile girdi kazana
Pişdi eridi oldu hal deyi

İmam Cafer Hikmet kitabını okudu
Bülbül olda hemen gülşende şakıdı
Yağını ürfanda delilde yakın
Müminlerin arzu şevki nur deyi

Kırklar meclisinde çarkı pervane
Musayı Kazım'dan ol sırrı cana
Rıza lokmasın getir meydana

Dört kapusu tamam bunu yer deyi

Muhammed Tağı'dır lokmayı sunan
Aliyül Nağı'dır nuş edip yiyen
Hasan Asker'i dühana giren
Mehdi bu cihanda oldu sır deyi

Şah Hatayım içti aşkın dolusun
Doluyu sunanda pirim Ali'sin
Rehbere teslim eyle derisin
Kanberin serdiği sofra ol deyi (K. 4) (J-EB, J-ÖB, J-KSSS, J-VSSHE).

MT-302

Kuruçay'dan öte yana
Yolum düştü Arguvan'a
Arguvanda bir güzel var
Yollarına ölem ölem

Ölem ölem ölen ölem
Yar yoluna ölem ölem
Versinler o yari bana
Gapısında köle olam

Eser acı sam yelleri
Bağlar döker gazelleri
Şu Arguvan güzelleri
Yollarına ölem ölem (K. 30, K. 33, K. 37, K. 46, K. 64) (M-KÇ, J-KSSS, DE-DTS, T-BS, J-ESSS, J-ÇMB, T-AYVRT).

MT-303

Kurumuş yarpağı da gülü yolunmuş
Benim gülüm de der ellere yorulmuş
Ağ gül benim göynüm de sana vurulmuş
Gel otur yanıma da yar nolur nolur

Tarlasına ekmiş de bir kuru nohut
Seriyo gülüm de çabuk tez vakıt
Eğer cenazeme de kavuşmaz isen
Mezarımın başında da bir Kur'an okut (K. 30) (J-KSSS, M-KÇ, J-ÇMB).

MT-304

Kuzey Irak'tan geldin
Askerim sana selam
Barzani fitnesine
Edeyim iki kelam
Unutma o on biri
Sorarım sana dünü

Tarihim dolu destan
Yok bunda yalan dolan
Benzetirim ben seni
Sabrım kalmadı inan
Unutma o on biri
Sorarım sana dünü

Türk milleti sulh ister
Biliyor dünya bunu
Sabrın bir sınırı var
Zorlama asil kulu[19] (K. 7) (J-ÇMB, M-KÇ, J-KSSS, S-A, S-Y).

MT-305

Küçük yaşta gurbet elde
Gezer divana divana
Defteri kalemi elde
Gezer divana divana

Minnet etmem ben feleğe
Aşıkım ben bir meleğe
Hiç oldum girdim eleğe
Süzer divana divana

Feleğin çarkı kırılsın
Menzil almasın yorulsun
İsterse bana darılsın
Küser divana divana

Âşıkların bağrı dağlı
Her tarafı bahçe bağlı
Bazı yavan bazı yağlı
Geçer divana divana

Seyit Meftuni'nin dili
Ayan olsun dosta hali
Taşa deyse aşkın yeli
Tozar divana divana (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 112; TRT THM Reprtuarı No: 1478).

MT-306
Leblebi koyduk tasa
El vurduk basa basa
Her yerini beğendik
Azıcık boydan kısa

Çakmak çakmağa geldik
Kına yakmaya geldik
Eşe Teyze ağlama
Kızın almaya geldik (K. 16) (T-DE, J-ESSS, J-KSSS).

MT-307

Leblebiyi gavurdum
Dumanını savurdum
Bici bici bici bici leblebici
Ben seni almam meyhaneci

Leblebi goydum tasa
Doldurdum basa basa
Bici bici bici bici leblebici
Ben seni almam meyhaneci

Köyden indim şehire
Şaşırdım birden bire
Bici bici bici bici leblebici
Ben seni almam meyhaneci (K. 55) (J-VSSHE, J-ÇMB, DE-OBG, DE-DTS).

MT-308

Leylanı gördüm bayak
Asmaya verdim dayak
O yar küsmüş gidiyor
Adını deli koyak

Bahçaya gel ki görem
Gülüm var sana verem
Gülümü beğenmisen
Bir top menovşa verem

Bahçalarda mor meni
Verem ettin sen beni
Nasıl verem olmayam
Eller sarıyor seni (Demir, 2015, s. 147).

MT-309

Malatya Malatya bulunmaz eşin
Gönülleri coşturur ayla güneşin
Aman aman (anom) aman (anom) aman Kernekli misin
Kerneğe gelmeye de yeminli misin

Malatya'yı baştanbaşa çiçek bürümüş
Malatya'nın gençleri almış yürümüş
Aman aman (anom) aman (anom) aman Kernekli misin
Kerneğe gelmeye de yeminli misin

Malatya'yı baştanbaşa çiçek bürüdü
Tanrı takmış alnına yeşil zümrüdü
Aman aman (anom) aman (anom) aman Kernekli misin
Kaysı gibi al al olmuş benekli misin
(Aman aman (anom) aman (anom) aman Kernekli misin
Kerneğe gelmeye de yeminli misin) (K. 13, K. 29, K. 51, K. 54, K. 55, K. 56, K. 65) (J-A, J-KSSS, J-ESSS, J-EÖS, J-VSSHE).

MT-310

Malatya’nın eline serin dediler, ölem dediler
Kerneğin gölüne derin dediler, gelene kurban
Gidenden gelenden ben yâri sordum
İkindiye doğru/kalmaz gelir dediler, gelene kurban

Ören’in/Halpuz’un altında harman yeri var, harman yeri var
Sıktırmış kemeri ince beli var, neydem beli var
Ben o yâri nerde olsa tanırım, eller tanırım
Baldan/şekerde kaymaktan tatlı dili var, diline kurban

Altın yüzük parmağımda yüz gram, ölem yüz gram
Sensin beni böyle deli gezdiren, ölem gezdiren
Kalem getir şu dertlerimi yazdıram, ölem yazdıram

Destan edip diyar diyar gezdiren, ölem gezdiren (K. 1, K. 53; Atılgan ve Turhan, 2002; 115; TRT THM Repertuarı No: 4175) (J-VSSHE, M-KÇ, M-GY, J-ÇMB, J-KSSS).

MT-311

Meşenin depelisi
Oldum sevda delisi
Kız olur gelin olur
Sevilir cilvelisi (neşelisi)

Allan gel pullan gel
Harman sonu dolan gel
Allan gel pullan gel
Üzüm vaktı dolan gel

Meşenin depesinden
Nişan alırım nişan
Kız Allah'ın seversen
Etme beni perişan

Allan gel pullan gel
Harman sonu dolan gel
Allan gel pullan gel
Üzüm vaktı dolan gel (K. 55) (J-VSSHE, J-ÖB, J-ÇMB).

MT-312

Mevlam birçok dert vermiş
Beraber derman vermiş
Bu tükenmez derdime
Neden ilaç vermemiş

Zalim ağlatma beni
Derde bağlatma beni
Gülüp sızlatma beni

Diley diley diley yar
Diley diley diley yar
Diley diley yar

Fanidir dünya fani
Alır da vermez yâri
Bu tükenmez derdimi
Tabipler de bilmedi

Zalim ağlatma beni
Derde bağlatma beni
Gülüp sızlatma beni
Diley diley diley yar
Diley diley diley yar
Diley diley yar

Allah'ın verdiği dert
Gün olur gelir geçer
Aşka düşen yürekler
Yanar kül olur geçer

Zalim ağlatma beni
Derde bağlatma beni
Gülüp sızlatma beni
Diley diley diley yar
Diley diley diley yar
Diley diley yar (K. 50, K. 53, K. 58, K. 60; Atılgan ve Turhan, 2002, s. 119; TRT THM Repertuar No: 2322) (J-ÇMB, J-KYK, J-KSSS, M-GY, J-VSSHE).

MT-313

Mezarımız kazılıyo
Sularımız ısınıyo
Kefenimiz biçiliyo

Bakma gız gözlerime
Ağlatma sen gözlerimi

Anam gelir saçın yolar
Babam gelir dizin vurur
Gardaş bacım döşün vurur
Bakma gız gözlerime
Ağlatma sen gözlerimi

Yeryüzün de bahçen olsa
Yer altı da katmen olsa
Türlü kumaş bohçan olsa
Bakma gız gözlerime
Ağlatma sen gözlerimi (K. 57) (J-OYAK, J-EÖS, J-EKİ, J-EKV, J-KSSS, M-GY, D-Ü).

MT-314

Moğuşgilin eşiği (Hey mavıdanlım)
Usta yapar beşiği (Hey mavıdanlım)

Moğuş küsmüş gidiyor (Hey mavıdanlım)
Evini/köyünü terk ediyor (Hey mavıdanlım)

Moğuşgilin kıratı (Hey mavıdanlım)
Moğuş sever kır atı (Hey mavıdanlım) (Demir, 2015, s. 154).

MT-315

Mor koyunum meleme
Bağrımı kan eyleme
Ben senden çok dertliyim
Yaremi tazeleme

Gözüm arkada kaldı
Yârimden ayrılınca

Ben onsuz yaşayamam
Bütün ömrüm boyunca

Kavuştursun yaradan
Odur dileğin alan
Sevipte ayrılanın
Hali oluyor yaman (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 120).

MT-316

Muhabbet eyledim sadık yar ile
Ne hoş yerde irasgeldik yar yara
Müşerref olmuşam hub cemaline
Ne hoş yerde irasgeldik yar yara
(Of of of of of geldik yar yara)

Meydanında dolu bade içilir
Didarından Hakkın nuru saçılır
Bahçenizde gonca güller açılır
Ne hoş yerde irasgeldik yar yara
(Of of of of of geldik yar yara)

Lisanından türlü kelam söyledi
Özü turap enginleri boyladı
Gönlümüzü gamdan azad eyledi
Ne hoş yerde irasgeldik yar yara

Feryadi'n çektiği şu aşkın odu
Şirindir sohbeti lezzeti tadı
Hanedandır Şah-ı Merdan evladı
Ne hoş yerde irasgeldik yar yara
(Eylen dur sallan dur
Hiç gitmeden orda dur) (TRT THM Repertuarı No: 2109).

MT-317

Muhammed Ali'nin aslın ararsan
Taç Muhammed ismi baş ile geldi
Eğer Hakkı öz kalbinde bilirsen
Hatice Fatuma kaş ile geldi

Gözde bir nokta var ali bilsen
Fehm eyle ki kendi kendin göresin
Cavidan ilminden haber alasın
Hasan ve Hüseyin küş ile geldi

Kirpikler Zeynel'dir secdeye inen
Bakır'dır burnunda kokuyu alan
Cafer'dir yüzünde balkayıp duran
Yedi hat üstüva baş ile geldi

Bıyıktır, sakaldır Kazım-ı Rıza
Ağzıyın suları Tağı'dan sıza
Dudağım Nağı'dan dersimi düze
Hasan Askeri diş ile geldi

Dilimde okurum mehdidir meğer
Mümin olanların kalbine doğar
Mümin, müslim bunun methini eder
Bu sevda serime coş ile geldi

Münkir, münafıklar bu sırra ermez
Kayıba çağırır Âdem de görmez
Yaldanır karaya ağından bilmez
Dolar bir mescide bol ile geldi

Âdem değil midir hatemil mühür
Bunu hak bilmeyen mutlaka kâfir
Viranı çağırır hali gil kadir

Ah ettim didemden yaş ile geldi (K. 4) (M-GY, J-VSSHE).

MT-318

Muhammed'i candan sev ki
Ali'ye selman olasın
Ehlibeyt'e yüzün sür ki
Ali'ye selman olasın

Muhammed'e meyil kat ki
Cahdet irehbere yet ki
Bir gerçekten etek tut ki
Ali'ye selman olasın

Muhammed'i hazır bil ki
Canın Hakk'a nezir kıl ki
Er gördüğün Hızır bil ki
Ali'ye selman olasın

Hasan ile girdik ceme
Hüseyin sırrını deme
Müsahipsiz lokma yeme
Ali'ye selman olasın

Zeynel, Bakır, Cafer, Kazım
Rıza'ya da bağlı özüm
Hatıra değme şahbazım
Ali'ye selman olasın

Tağı'ya Nağı'ya eş
Askeriden biter her iş
Mehdi sırasına karış
Ali'ye selman olasın

Şah Hatayım özün ırma
Bir gerçekten sözün ırma
Her nadana sırrın verme
Ali'ye selman olasın (K. 4) (J-ÖB, J-VSSHE).

MT-319

Naz ile cilveyle de girdin örtmeye aman da aman aman aman
Yavaş yürü de güzel derdim artmaya da ölem ölem ölem ölem
Eski güzellerde vefa galmamış ah aman da aman aman
Bu can kurban olsun da ne'dim yeni yetmeye ölem ölem ölem ölem

Siviğin başında da ne salınırsın ah aman da aman aman aman
Bir çift laf etmeyinen de ne alınırsın ölem ölem ölem ölem
Bir tek Arguvan'ın güzeli sensin ah aman da aman aman
Nazarlık takın ki de ne'dim nazar değmesin ölem ölem ölem ölem (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 215)

MT-320

Nazlı yâre fiske ile taş attım
Geri döndü bana delisin dedi
Bir buse istedim al yanağından
Çevirdi dirseği alırsın dedi

Bir mine/beyaz gerdanı boyudur yüce
Hain genç ömrümü çürütttü koca
Dedim ey kız kon (ak) da öyle bir gece
Ecelim yetmedi ölürsün dedi

Dedim güzel senin hayranın çoktur
Süzüldü gözleri doğrudur dedi
Dedim güzel ben de hayranın olam
Gülerek daha çok beklersin dedi (K. 5; Atılgan ve Turhan, 2002: 125; TRT THM Repertuarı No, s. 4246) (M-KÇ, J-ESSS, DE-DTS).

MT-321

Nazlı yârim bülbül gibi
Daldan dala öter gezer
Yanık sesli sazım gibi
Elden ele öter gezer

Deli divaneyim sana
Hasretlik kor dertten yana
Kül olmuşum yana yana
Yeter artık dön gel bana (K. 35) (J-KSSS, M-KÇ).

MT-322

Ne tam yaktın beni ne de söndürdün
Duman duman tütüyorum hayırsız
Ne mutluluk verdin ne de öldürdün
Ağır ağır bitiyorum hayırsız

Bubi tuzağı mı kurdun yoluma
Yaralandım döndermedin soluma
Bir de zincir vurdun iki koluma
Ardın sıra geliyorum hayırsız

Bahar gider yazlar gider kış gelir
Şimdi gülen gözlerimden yaş gelir
Eyi idim başıma bir iş gelir
Sen başıma bela oldun hayırsız

Ucu yanık mektup mu saldım sana
Ne diye yoluma çıktın hayırsız
Hele dön de bir halime baksana
Dünyamı başıma yıktın hayırsız

Ateşi küllenmiş ocaklar gibi
Açtın kollarını kucaklar gibi

Öksüz yetim kalmış çocuklar gibi

Sen benim boynumu büktün hayırsız (K. 2, K. 58) (M-KÇ, M-GY, J-KSSS, J-ÇMB).

MT-323

Nere giden derdi güzel
Sen kaçacak adam mıydın
Dostuna da can verirdin
Sen bıkacak adam mıydın

İsyan etme böyle neden
Biliyom halın perişan
Yaşamdan umudun yoktur
Sen bezecek adam mıydın

Herkes geldi bak üsdüme
Dostum düşmanım bilemem
Kimseye güven kalmadı
Derdim kimseye söylemem

Işte canım Erhan yazdı
Hüseyin sazı çalıp beste yaptı
Kötü günde herkes kaçtı
Sen düşecek adam mıydın[20] (K. 30) (M-KÇ, J-VSSHE, J-EB).

MT-324

Odasında lüküs yanar
Koçluk kuzu kebap döner
Bize gelen misafirler
Şimdi gitmiş ele konar

[20] Hekimhanlı Hüseyin Demirkol'un 24-25 Ağustos 2013'te gerçekleştirilen Hekimhan Ceviz, Maden ve Kültür Festivali'nde seslendirdiği bir türküdür.

Odası çamdan direkli
Sofrası ballı börekli
Böyle ağa görülmemiş
Düşmana çatal yürekli[21] (K. 19) (J-VSSHE, M-KÇ, D-Ü).

MT-325

Oduna gideceğim
Elmalının dağuna
Ataş düştü yakıyı
Yüreğimin bağına

Dut agacı dut verir
Yapragını gıt verir
Ergen oğlan ergen kız
Sarıldıkça dat verir

Hopladım girdim bağa
Alnım değdi yarpağa
Kız seni almayınca
Girmem kara torpağa (K. 9, K. 10, K. 11, K. 12, K. 13, K. 52, K. 53) (J-A, D-G, DE-DTS, T-DE, M-KYK).

MT-326

Oğlan gelir mektepten
Kıravatı ipekten
Ben o yâri çok sevdim
Hem candan hem yürekten

Oy Naim Naim Naim
Naim kurban olayım
Gel bu gece bizde yat
Sana çorap alayım

[21] Öldürülen eski Polat belediye başkanı için yakılan bir ağıttır.

Oğlan gider tarlaya
Tarlaları ırakta
Elinde bir ayna var
Parıl parıl parlaya

Oy Naim Naim Naim
Naim kurban olayım
Gel bu gece bizde yat
Sana çorap alayım (Demir, 2015, s. 162).

MT-327

Oğlanın elinde çantası var
Öpülecek sevilecek ablası var
Ey oğlan oğlan bağları dolan
Kolum sana yastıktır saçlarım yorgan

Oğlana yaptırdım altından tarak
Tara zülüflerin bir yana bırak
Ey oğlan oğlan bağları dolan
Kolum sana yastıktır saçlarım yorgan

Oğlana yaptırdım ipekli yelek
Doldurdum cebine yüz elli çeyrek
Ey oğlan oğlan bağları dolan
Kolum sana yastıktır saçlarım yorgan (Demir, 2015, s. 156).

MT-328

Olmayasıca şu gurbet eli nerden çıktı, ah aney aney aney aney aney
Körpe yavruları da ne'dem öksüz bıraktı, vah ölüm ölüm ölüm ölüm ölüm
Nazlı yar ağlayıp da yollara baktı, oy aney aney aney aney aney öldüm aney
Yıkıla da gurbet eli yıkıla, oy aney aney aney aney aney yıkıla

Viran gurbet eli de olmaz olaydı, ah aney aney aney aney aney
Deli göynümüm bağı solmaz olaydı, vah ölüm ölüm ölüm ölüm ölüm

Keşke şu gurbete gelmez olaydı, aney aney aney aney aney öldüm aney

Yıkıla da gurbet eli yıkıla, oy aney aney aney aney aney yıkıla (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 216).

MT-329

Oluklu'dan kalkmadık mı (hey)
Kolu kola takmadık mı
Gözüne patlama düşe/Kız Allah cezanı vere
Sarılıp da yatmadık mı
Tey tey tey Emine
Kurban olam dillerine vay

Sekili dağlar sekili hey
Sekisinde gül ekili hey
Ben de gidiyom askere
Kim ola yârin vekili
Tey tey tey Emine
Kurban olam dillerine vay

Evleri var iki katlı hey
İçeriye giren atlı hey
Kız/yar adını kime diyem
Konuşalım tatlı tatlı
Tey tey tey Emine
Kurban olam dillerine vay (K. 2, K. 60) (J-ÇMB, J-KYK, M-KÇ, J-VSSHE).

MT-330

Oturmuş gapıya önlük dikiyi
Yürüdükçe ince belin büküyü
Sordum o güzele kimin yârisin
Ben demeden dolu gibi döküyü

Saçların yüzüne örülmüş perde
Seni kim uğrattı bu zalım derde
Sordum ki güzele sevdiğin nerde
Ah ettikçe ciğerimi söküyü

Havayı kapladı bir gara bulut
Gurbete gidiyim yar beni unut
Verdiğim gülleri koynunda kurut
Bu nasıl yar imiş sana yar olmaz
(Vefasız bir yar imiş onu unut) (K. 46) (J-ÇMB, J-VSSHE, J-KSSS, J-KYK).

MT-331
Ömür denen garip yolda
Yürüyorum dalgın dalgın
Sabah yeli değmiş gibi
Eriyorum dalgın dalgın

Bilinmez deryanın dibi
Elbet vardır bir sebebi
Bir şey yitirmişler gibi
Arıyorum dalgın dalgın

Yoksuli'yim bile bile
İşte bundan düştüm dile
Kucaklaştım toprak ile
Çürüyorum dalgın dalgın (K. 30) (J-ÇMB, J-VSSHE, J-YES, DE-DTS).

MT-332
Ördeğin sürüsü de kazınan gelir
Baharın gohusu yazınan gelir
Yiğidin sevdiği de güzel olursa
Salınır salınır da nazınan gelir
Esme rüzgâr esme başım dumanlı
Nazlım benden ayrı kaldı kalalı

Karadır kaşların yay eylemişler
Aklımı başımdan zay eylemişler
Duydum güzelleri pay eylemişler
Varam gidem bakam yar kime düşmüş
(Hele gidem bakam yar kime düşmüş)
Esme rüzgâr esme başım dumanlı
Nazlım benden ayrı kaldı kalalı (K. 5) (M-KÇ, T-ENVRT, J-VSSHE, S-Y).

MT-333

Ören'e vardım da Ören höyüğü
Avcılar avlıyor da ceren geyiği
Pınardan geliyor kızın böyüğü
Hangisinden yadeyleyim göynümü

Aşağıdan geliyor kızlar sürüsü
Sürünün başını çeker sarısı
Bana işmar etti kızın birisi
Hangisinden yadeyleyim göynümü

Ala tazı görünüyor burundan
Yar üşümüş gızınıyor fırından
Gönlüm kaldı üç güzelin birinden
Hangisinden yadeyleyim göynümü

Deli poyraz acı acı gıcılar
Ah ettikçe ciğerlerim sızılar
El ele tutmuş da gelir bacılar
Hangisinden yadeyleyim göynümü (K. 6) (M-KÇ, J-VSSHE).

MT-334

Öyle bir aşk yaşadık ki Ayselim
Tüm masallar yanımızda halt etmiş
Leyla Mecnunu Mecnun Leylasını

Arabistan çöllerinde kaybetmiş

Kış gününde çiçek açtık yaz olduk
Dile düştük şarkılarda söz olduk
Nazarlıkta maviş maviş göz olduk
Takvimlere yazmadılar Ayselim

Gökyüzünde parıl parıl parladık
Yeryüzünde şırıl şırıl çağladık
Sevdamızı ta güneşe bağladık
Yıldızları kıskandırdık Ayselim

Saçımıza aklar düştü kar dedik
Ayrılırsak bize günah ar dedik
Yüzümüze gülenlere yar dedik
Düşman çıktı bilemedik Ayselim (K. 2, K.58) (J-ÇMB, J-KSSS, M-KÇ, S-Y).

MT-335

Öyle mi de mişmiş yüzlüm öyle mi
Öyle mi de dudu dillim öyle mi
Seni alıp Ganalboyu gezmeli
Bu sevdayı Beydağı'na yazmalı/Bu sevdayı Hekimhan'a yazmalı

Malatya'yı dönüm dönüm gül edem
Arapgir 'i (Hekimhan'ı) sıra sıra gül edem
Vermedi ki o anası (abisi) ben neydem
Bırakın da Malatya'yı del'edem (K. 30) (J-VSSHE, M-KÇ).

MT-336

Pencereden kar geliyor aman annem
Gurbet bana zor geliyor aman annem, gurbet bana zor geliyor ben öleyim
Sevdiğimi eller almış aman annem
O da bana ar geliyor aman annem, o da bana ar geliyor ben öleyim

Kekliğimi doyurdular aman annem
Ganadını ayırdılar aman annem, ganadını ayırdılar ben öleyim
Bu nasıl zalim yaraymış aman annem
Beni senden ayırdılar aman annem, beni senden ayırdılar ben öleyim (K. 53, K. 63) (J-ÇMB, J-KYK, M-GY, M-KÇ, J-KSSS, D-Ü).

MT-337

Pertek'in başında yeşil ot biter
Otların kokusu Pertek'e yeter
Ayrılmışam yardan ölümden beter
Seyrine doyulmaz güzelsin Pertek
Vallahi cennete benzersin Pertek

Önüne diz vurmuş yedi kat dağlar
Bir yandan bir yana bahçalar bağlar
Seni seven âşık sana bel bağlar
Seyrine doyulmaz güzelsin Pertek
Vallahi cennete benzersin Pertek (Demir, 2015, s. 165)

MT-338

Pınar seni ne edip ne etmeli
Ot yolup da gözlerini tutmalı
Dağlardan aşam da yâre ulaşam
Pınar senin güzellerin çok olur
Meri keklik gibi gözleri sürmeli
Dağlardan aşam da yâre ulaşam

Gide gide yokuş bana yol olur
Mor goyun da guzusuna gurd olur
Dağlardan aşam da yâre ulaşam
Bir güzel de sevdiğini almazsa
Ölmez ama yüreğine derd olur
Dağlardan aşam da yâre ulaşam (K. 35, K. 53) (J-ESSS, M-KÇ, M-GY, J-KSSS).

MT-339

Pınara gel ki görem
El uzat bir gül verem
Dur dur dürsene
Dur bir haber versene

Aramızda dağlar var
Ben seni nerde görem
Dur dur dürsene
Dur bir haber versene

Üç gün arpanı derem
Beş gün buğdanı derem
Bu yıl da burda kalam
Gene seni ben alam

Ayağında yemeni
Niye almadın beni
Dur dur dürsene
Dur bir haber versene

Üç gün arpanı derem
Beş gün buğdanı derem
Bu yıl da burda kalam
Gene seni ben alam

Bu dünyada ölüm var
Ne seni kor ne beni
Dur dur dürsene
Dur bir haber versene

Üç gün arpanı derem
Beş gün buğdanı derem
Bu yıl da burda kalam

Gene seni ben alam

Su gelir akmayınan
Bendini yıkmayınan
Dur dur dürsene
Dur bir haber versene

Üç gün arpanı derem
Beş gün buğdanı derem
Bu yıl da burda kalam
Gene seni ben alam

Çirkin güzel mi olur
Çok altın takmayınan
Dur dur dürsene
Dur bir haber versene

Üç gün arpanı derem
Beş gün buğdanı derem
Bu yıl da burda kalam
Gene seni ben alam

Oğlan gayfe dövüyo
Püskül yere değiyor
Dur dur dürsene
Dur bir haber versene

Üç gün arpanı derem
Beş gün buğdanı derem
Bu yıl da burda kalam
Gene seni ben alam

Oğlan püskülün topla
Kızlar boyun eğiyo

Dur dur dürsene
Dur bir haber versene

Üç gün arpanı derem
Beş gün buğdanı derem
Bu yıl da burda kalam
Gene seni ben alam

Gedik'ten gelir seller
Dökülür sırma teller
Dur dur dürsene
Dur bir haber versene

Üç gün arpanı derem
Beş gün buğdanı derem
Bu yıl da burda kalam
Gene seni ben alam

Yüreğin taştan mıdır
Bana acıyo eller
Dur dur dürsene
Dur bir haber versene

Üç gün arpanı derem
Beş gün buğdanı derem
Bu yıl da burda kalam
Gene seni ben alam[22] (K. 1, K. 2, K. 8, K. 9, K. 16, K. 31, K. 32, K. 52, K. 53, K. 59, K. 60 K. 63, TRT THM Repertuarı No: 2075) (J-ÇMB, D-G, J-VSSHE, J-A, J-EÖS, J-ESSS, DTS, D-G).

[22] Polat yöresine ait olan ve Polat halkınca iş zamanlarında, tarlada, bahçede çalışırken söylenen çok eski bir türküdür.

MT-340

Pınarın başında el sallar bana
Dillerim kırıla ne dedim sana
Nettim zalım anan ile babana
Nidem seni vermiyorlarmış bana
Geline hayran, geline kurban

Harputun altında harman yeri var
Kemere sıktırmış ince beli var
Ben yârimi nerde olsa tanırım
Şekerden kaymaktan tatlı dili var

Malatya iline serin dediler/Sürgü Takaz'ına derin dediler
Kerneğin gölüne derin dediler
Gelenden gidenden ben yâri sordum
İkindiye kalmaz gelir dediler (K. 6, K. 58) (J-ÇMB, J-KSSS, M-KÇ, M-GY).

MT-341

Pınarın da daşı yeşil
Dibinde kumlar kaynaşır
Topla gelin zülüfünü
Gece boynuma dolaşır

Sabahınan erken geldi pınara
Öte git güzel atım sulana
Sabahınan erken gider kuzuya
Nazıyınan ekmek doğrar tazıya

Başpınarda başı ile
İçerinin daşı ile
O kız da bostan suvarmış
Gözlerinin yaşı ile (K. 1) (M-KÇ, J-KSSS, DE-DTS).

MT-342

Pınarın taşı oluklu
(Kardaş) Akarsuları balıklı
Yuk'orbadan bir yar sevdim
Omuzu çifte belikli
Bu sene de yaylaya göçek anam oy

Feleğinen satranç oynadım
Oynadıkça beni üttü
Felek kantar vurdu yıktı
Yar söyledi ben ağladım
Yarınan yaylayı gezek bir zaman oy[23] (K. 1) (M-KÇ, J-KÖADS, J-VSSHE, J-KSSS).

MT-343

Pir Sultan'ım şu dünyaya
Dolu geldim dolu benim
Bilmeyene söylüyorum
Ben Ali'yim Ali benim

Coşma deli gönül coşma
Coşup da gazandan daşma
Üç yüz altmış tane çeşme
Serçeşme'nin gönlü benim
Bilmeyene söylüyorum
Ben Ali'yim Ali benim

Çarşı pazar dolanırım
Ben Hakk'ım hak bilirim
Ben Hakk'ım Hak'tan gelirim
Dedikleri deli benim

[23] Adana'ya pamuk toplamaya giden genç, sevdiği kızı yayla göçü yaparken görmüş ve bu türküyü yamıştır.

Bilmeyene söylüyorum
Ben Ali'yim Ali benim (K. 30) (J-ÇMB, J-VSSHE, M-KÇ, J-KSSS, DE-DTS).

MT-344

Polat'ın yolları bükülür gider
Zülüf ak gerdana dökülür gider
Yakın yol değil ki gidem getirem/Yiğidin sevdiği çirkin olursa
Ömrü ardı sıra dökülür gider

Doğanşehir yolu kardır geçilmez
Takazın suları soğuk içilmez
Mevlam özenip de yaratmış sanki
Güzelleri birbirinden seçilmez

Polat'ın bağları Mızgı'ya bakar
Çavuşlu'nun suyu bulanık akar
Sen de bu güzellik olduktan sonra
Nice yiğitlerin bağrını yakar (K. 2, K. 8, K. 9, K. 32, K. 53) (J-ÇMB, J-KSSS, M-GY, M-KÇ, J-ESSS, J-EÖS, J-YES, D-G, J-KÖADS).

MT-345

Polat'tan aldım da bir salkım üzüm
Eliminen ettim de kör olsun gözüm aman aman
Yar gurban bütün dostlarıma da geçmedi sözüm/Anaya babaya da geçmedi sözüm
Ölüm ver Allahım ayrılık verme oy oy

Di anam sevin anam
Anam anam öldüm anam
Evinden govmuşlar da gelin gidiyor
Gelin gidiyor süslüm gidiyor oy oy

Anası kızını da yumuş taramış
Şu Dervent dağının lalesi gibi
O yar burcu burcu kokuyo
Cenneti alanın meyvası gibi

Di anam sevin anam
Anam anam öldüm anam
Evinden govmuşlar da gelin gidiyor
Gelin gidiyor süslüm/bercim/gürcüm gidiyor oy oy (K. 1) (M-KÇ, J-ÖB, J-VSSHE, J-EB, J-KÖADS).

MT-346

Pötürge'nin Şiro çayı
Akar bulanı bulanı
Gözlerinden kanlı yaşı
Döker bulanı bulanı

Aydıl aydıl aydıl aydıl
Kalem kaşlım ince bellim
Tatlı dillim güler yüzlüm
Sırma saçlı güzel huylum

Bizim elin yaylaları
Mis kokuyor havaları
Buzdan soğuktur suları
Çağlar bulanı bulanı (K. 48, K. 49) (J-VSSHE, M-GY, J-ESSS, T-ENVRT, D-G, J-YES).

MT-347

Rehberim Muhammed mürşidim Ali
Hacem Sultan on iki imamın gülü
Gönüller aynası Şah Kızıldeli
Okuruz ismin dillerimiz vardır

Müminin Kabesi gönül evidir
Kudret hazinesi Hakkın yeridir
Pirim cansız da duvarı yürütür
Balım Sultan gibi ballarımız var

Âşık olan aşkın yolundan anlar
Gerçeklerin çırası sabaha kadar yanar
Bu pir meydanıdır aç olan doyar
Susuzları kandırır göllerimiz var

Kırklar ceminden de Selman içinden
Fatma ana huri gılman içinden
Ayn-ı cemde bugün devran içinden
Derun Abdal gibi kullarımız var (K. 66) (J-VSSHE, J-EKK).

MT-348
Reyhan evlek evlek
Dadandı gara leylek
Dedim ki murad alam
Koymadı zalım felek

Reyhan baş arası
Evleri taş arası
Oğlan cahil kız cahil
Ayıp mı diş yarası

Reyhan ektim duvara
Kim gaza kim suvara
Hangi kitap yazıyor
Ben sevem eller ala

Reyhanı eker misin
Balınan şeker misin
Bana ettiklerini

Sen olsan çeker misin (K. 54, K. 55, K. 56) (J-ÇMB, J-VSSHE).

MT-349

Sabah güneşiydin alnıma doğdun
Gayet güzel idin boynumu eğdin
Her olur olmaza göynümü verdim
Yazık benim sana düşen deli göynüme/Yazık benim sana düşen soyha göynüme

Sabahtan sabahtan esmesin yeller
Bugün efkarlıyım (kirve) değmesin eller
Seni benden alır o zalım eller
Yazık benim sana düşen deli göynüme/Yazık benim sana düşen soyha göynüme
(K. 9, K. 30) (J-ÇMB, M-KÇ, J-KSSS).

MT-350

Sabah kalktım yönüm Hakk'a çevirdim
Muhammed Ali'yi göreyim deyi
Dünya meşrağından çektim elimi
Bir kâmile yoldaş olayım deyi

Eroğlu kâmile yoldaş olmayan
İkrar verip ikrarında durmayan
Üstadın elinden bade içmeyen
Arayıp üstadın bulayım deyi

Âşık oldum İmam Hasan'ı sevdim
Mazlum Hüseyin'in darına durdum
İmam Zeynel'inen zindana girdim
Kendimi kırklara böleyim deyi

Dindar aşığıyım kesmem şükürün
Adın âşık oldum İmam Bakır'ın
Binbir ismini de mimden okurum
İmam Cafer'den nefes alayım deyi

Musa'yı Kazım'dan İmam-ı Rıza
Umarız inayet eyleye bize
Günahımız çoktur ne diyem size
Mürver günahıma kalmaya Ali

Musa'yı Kazım Rıza'ya varalım
Derdimizin dermanını soralım
On iki imamlara yüzler süreyim
Mürvet günahıma kalmaya Ali

Kul Veli'm Hakk'a tamah eylerim
Göster cemal dünya malı neylerim
On iki imamlara yüzler sürerim
Mürvet günahına kalmaya Ali

Sultan Musa Abdal gazaba geldi
Fethetti Urum'u yaradan medet
Cihan harab oldu insan az kaldı
Yine imdat senden var eden medet

İmdat sende kaldı gayıbın eri
Gayıbın erleri Horosan piri
Muallakta tuttu bab-ı haberi
Cenkte Muhammet'e car eden medet

Pirim Hüseyin Gazi bin belli esin
Halleyle müşkülü kanlar akmasın
Hüseyin abanın bekçisi sensin
Ayırma kuzuyu sürüden medet

Pirim Hacı Bektaş Dedem bellisin
Erenlerin kanadısın kolusun
Uzak yakın demez cara gelirsin
Cansız duvarları sürüden medet

Evvelden severdik Ali'nin soyun
Bize yardım eyle Hasan Hüseyin
Zindanda verildi Zeynel'in payın
Bak'ül kuduretten var eden medet

Aman İmam Cafer elden al bizi
Şöyle bir dar günde isterim sizi
Uruf iken yuttu yedi denizi
Küfür deryasını kurudan medet

Hüseyin'im her yollara gelmeyen
Kem kudret gömleğini giymeyen
Yerin göğün arasına sığmayan
Mümin kalbinde yer eden medet (Demir, 2015, s. 168-169).

MT-351

Sabahınan sabahınan
Kahve de gelir tabağınan
Bacın sana kurban olssun
Kucağında bebeğilen
    Di bacın öle öle öle bacın öle
    Ölmeye de ne gün göre

Yoncalık siyeç ekili
Kardaş kaymakam vekili
Şöyle döndüm bakdım idi
Kana boyanmış kâkülü
    Di bacın öle öle öle bacın öle
    Ölmeye de ne gün göre (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 145; TRT THM Repertuarı No: 1237).

MT-352

Sabahtan cemalin seyreyledim
Eyledin gönlümü perişan dilber

Hayli demdir gezdim gur(u)bet(i) elleri
Kimseler halimden sormadı dilber

Sensiz garip gönlüm kar eylemez
Eser bad-ı saba zilfin ırganmaz
Sen gidersen dertli gönlüm eylenmez
Dedim ver bergüzar telinden dilber

Gamze-i zilfin mis gibi kokar
Yarelerim göz göz hışımınan bakar
Cemalin görenler cenneti neyler
Sandım güneş doğmuş yüzünden dilber

Sen irfan kuşusun gider gelmezsin
Gelir bizde bakî mihman kalmazsın
Seni uçuranlar murad almasın
Kim seni uçurdu yuvandan dilber

Abdal Pir Sultan'ın cemalin güzel
Kâtipler oturmuş vasfını yazar
Nahiplerin saf saf yolunu gözler
Benim için kalma yolundan dilber (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 138; TRT THM Repertuarı No: 2854).

MT-353

Sabahtan kalktım da sızılar dağlar, sızılar dağlar
Bu gelin başını ne güzel bağlar, ne güzel bağlar
Herkes sevdiğini pınarda eğler, çeşmede eğler
Aney aney aney aney dağlar duman ey, geçti zaman ey

Yaylasına vardım yelpenek bitmiş, yelpenek bitmiş
Kuyusuna vardım yosunlar dutmuş, yosunlar dutmuş
Benim sevdiğim yaylasın tergetmiş, niydem tergetmiş
Aney aney aney aney dağlar duman ey, halım yaman ey

Koyun gelir bergerine dolaşır, neydem dolaşır
Bercinin elinde sitil dolaşır, neydem dolaşır
Kuzular da ana ana deyi meleşir, neydem meleşir
Aney aney aney dağlar duman ey, halım yaman ey
Aney aney aney aney dağlarda duman ey, geçti zaman ey (K. 30) (M-KÇ, J-KSSS, M-GY, J-ÇMB).

MT-354

Sabahtan uğradım gülşen bağına
Bülbüller zar eder de gül ağlar bana
Başım alıp gitsem de Mecnun dağına
Değil ahbaplarım el ağlar bana

Garşıda bir güzel gülüp duruyo
Çiçeği burnunda da solup duruyo
Yazık olmuş da o güzelin şansına
Gözünün yaşını silip duruyo

Bülbül güle âşık ben de o yara
Çoktan beri düştüm de ah ile zara
Var mı benim gibi de bir bahtı gara
Sinemde yaralar açtı da geçti (K. 30) (M-KÇ, M-KYK, J-EB, J-VSSHE, J-YES).

MT-355

Saçının teline bir gül bağladım
Giderken verdiğin resmin var ya
Dertleştik bu gece sabaha kadar
Bir resmin ağladı bir ben ağladım

Sarıldık sımsıkı yatarcasına
Tuttum ellerini sıkarcasına
Bulutlara nispet yaparcasına
Bir resmin ağladı bir ben ağladım

Mazide ne varsa ortaya döktük
Birkaç mektup kalmış onu da yaktık
El ele tutuşup gözyaşı döktük
Bir resmin ağladı bir ben ağladım (K. 2) (M-KÇ, M-GY, J-KSSS, J-ÇMB).

MT-356

Saçların tel tel oluyor
Gelip bana yel oluyor
Bu da nasıl bir sevdaymış
Bunlar beni de'l ediyor

Şu Polat'ın ardın gezdim
Kalem aldım derdim yazdım
Güzel ben de seni seveli
İnan bu canımdan bezdim (K. 1, K. 17) (J-ESSS, J-EKİ, J-YES, DE-SSS).

MT-357

Saçlarını öremedim
Bir gününü göremedim
Bu fani dünyada
Muradıma eremedim

Düşme zalımın peşine
Yakar seni ateşine
Bel bağlama kardaşına
Yıkar seni vah vah
(Güvenme öz kardaşına
Yıkar seni vah vah)

Dar günde çıkar yüzüne
Vurur seni bir sözüyle
Bel bağlama elkızına
Yakar seni vah vah (K. 6) (J-VSSHE, J-KSSS, M-KÇ).

MT-358

Salını salını da yanımdan geçti
Yaktı beni de Arguvan'da bir güzel
Bir seher (akşam) vaktinde gönül köşkünde
Çekti beni Arguvan'da bir güzel
Güzelim güzel güzel
Gözleri güzel güzel
Endamı güzel güzel

Kuşlar öter Arguvan'ın taşında
Çok dolaştım o güzelin peşinde
Bir akşamüzeri de çeşme başında
Öptü beni Arguvan'da bir güzel
Güzelim güzel güzel
Gözleri güzel güzel
Endamı güzel güzel[24] (K. 46; Atılgan ve Turhan, 2002, s. 218) (J-ÇMB, J-KSSS, J-KYK).

MT-359

Salını salını indim pınara
Öte get ki güzel atım sulana
Seni benden beni senden ayıran
Güz ayları torba daka dilene

Gel gidelim barabar da güzelim
Ay karanlık izimizi sürmezler
Baban zengin bana vermezler
Çekerim ayrılık seni bir zaman

Sarı çiçek de sarartıyı dağları
Kırmızı gül de bezerdiyi bağları
İkimizin de gün görecek çağları

[24] Halil Atılgan ve Salih Turhan'ın Malatya Musiki Folkloru isimli kitabında yer alan versiyonda türkünün bent kısımları aynı, bağlantı kısımları farklıdır.

Ben ölmezsem bu dert beni öldürür (K. 11, K. 13) (M-KÇ, J-VSSHE, J-KSSS).

MT-360

Sallama saçların kurban
Yerde sürünsün sürünsün
Ezrail mi seni salmış
Canımı alırsın alırsın
Yedi beni yedi beni
Nidem seni yedi beni

Etme bu kötülüğü yar
Küsme nolursun nolursun
Etme belayı bize yar
Düşmanım da olursun
Yedi beni yedi beni
Nidem seni yedi beni (K. 17) (J-KYDY, J-KSSS, J-ESSS).

MT-361

(Oy) Sana diyom sana Dervent'in dağı
Ay gibi parlıyor gerdanın ağı
Sana kestireyim altın saç bağı
Yürüdükçe o gerdanın okşasın
Geline yandım sözüne kandım
Sevdim aldandım oy oy
Gelinnen yaylayı gezek bir zaman

Şahin idim Guzkaya'ya tünedim
Çalındım çırpındım da kalkmaz kanadım
Ben bahtımı da bir güzelde denedim
Gönlünü gönlüme uyduramadım
Geline yandım sözüne kandım
Sevdim aldandım oy oy
Gelinnen yaylayı gezek bir zaman

(Oy aman) Yokuş seni de çıkar mıyım tersine
Ayağıma diken battı kastına
Telli çorabın da sarı mestine
Giyin giyin de çamurlara bas beni
Geline yandım sözüne kandım
Sevdim aldandım oy oy
Gelinnen yaylayı gezek bir zaman (K. 1, K. 8) (J-KYDY, M-KÇ, M-GY, J-VSSHE, J-KYK, J-ÖB, J-KÖADS).

MT-362

Sarı çiçek sarartıyor dağları
Kırmızı gül kızartıyor bağları
Yeni gelmiş sarılmanın çağları
Edemedim mor beliklim gönlünü

Kanatlı kapının zenciri sarı
Yâr için koydular adımı deli
Tenhada bulsaydım o nazlı yârı
Derdimi derdine katar ağlarım

Yüce dağ başından indiremedim
Uçdu deli gönül konduramadım
Bir elimde divit birinde kalem
Şu yârin aklını kandıramadım (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 146; TRT THM Repertuarı No: 3364).

MT-363

Sarı çiçek de sarartıyı dağları, ben ölürüm ağlama
Kırmızı gül de bezerdiyi bağları, derdi güzel ağlama
İkimizin de gün görecek çağları, ben ölürüm ağlama
Ölene dek bana bir dert eyleme, derdi güzel ağlama

Ben seni severim sen de seversen, ben ölürüm ağlama
Kör olasın el sözüne uyarsan, derdi güzel ağlama

Şah Hüseyin'i Kerbela'yı seversen, ben ölürüm ağlama
Ölene dek bana bir dert eyleme, derdi güzel ağlama (K. 30) (M-KÇ, J-KSSS, S-Y, S-A).

MT-364

Seher vakti doğan yıldız
Ne ağlarsın benim gibi
Biz gidenin gardaşıyız
Ne yanarsın benim gibi

Kırk gardaştık bir arada
Hani kim ermiş murada
Bana derdimi sormadan
Ne ağlarsın benim gibi

Güneş doğsa günüm var ay
Ateş çoktur yanar çıraya
Yenik düşersin dünyaya
Ne sorarsın benim gibi

Kırk gardaştık bir arada
Hani kim ermiş murada
Bana derdimi sormadan
Ne ağlarsın benim gibi (K. 58) (J-ÇMB, J-VSSHE, M-KÇ, J-KSSS).

MT-365

Selvi kavak olsam dalım olmasın
Yârim güzel olsun malım olmasın
Pınarın başında neyidi işin
Kiminen oynadın dağılmış saçın

Trene bindim de görünmez dağlar
Ayrılmaz adamı sevda kıl bağlar
Yarin ardı sıra ah çeker ağlar

Ah çekip ağlayan yine ben oldum[25] (K. 1) (J-KYDY, M-KÇ, M-GY, J-KÖADS, J-EKK).

MT-366

Seni sevdiğimi ele duyurma
Senden ayırırlar beni sürerler
Gözüme görün de yanımda durma
Senden ayırırlar beni sürerler

Ara verme dersin gel zaman zaman
Sırrımızı sakla amman ha amman
Ölümden korkum yok ayrılık yaman
Senden ayırırlar beni sürerler
Bir kurşunla defterimi dürerler

Yazdığım mektubu gizlice oku
Sinene değmesin feleğin oku
Ekberiye yalnız çektiğim korku
Senden ayırırlar beni sürerler

Ara verme dersin gel zaman zaman
Sırrımızı sakla amman ha amman
Ölümden korkum yok ayrılık yaman
Senden ayırırlar beni sürerler
Elazığ'dan Malatya'dan (K. 2, K. 36) (J-ÇMB, M-KÇ, M-GY, J-KSSS).

MT-367

Senin yüzünden canıma
Damarımdaki kanıma
Kuran'ıma kitabıma, küstüm oy oy

[25] Önceleri düğünlerde gençler yöreye özgü halk oyunlarından Tılız havasını oynarken ortaya geçen bir kişi bu türküyü söylerdi. Bu şekilde kırık havadan uzun havaya geçiş yapılırdı.

Daha seninle konuşmam, küstüm
Ne yaparsan yap barışmam, küstüm
Artık sana hiç karışmam, küstüm küstüm oy oy

Ekmeğimin tuzu olsan, küstüm
Kaderimde yazım olsan, küstüm
Padişahın kızı olsan, küstüm küstüm oy oy (K. 2) (J-ÇMB, DE-DTS, J-KÖADS, M-KÇ, M-GY, J-KSSS, M-KYK).

MT-368

Sevdan beni divaneye çevirdi
Aklım da kalmadı gız ne yazam sana
Arkan sıra dur dur diye çağırdım
Durmadan gidersen ne yazam sana

Dünyanın temeli zevk ile sefa
Ömrümde görmedim kimseden vefa
Ağladım sızladım günde bin defa
Durmaz gözümyaşı ne diyem sana

Sus Çobanî gayrı yeter dilini
Uzatma çek boşta kalan elini
Sorma gayrı gardaş benim halımı
Söyledim halımı ne diyem sana (K. 13, K. 30) (M-KYK, J-ÇMB, M-KÇ, J-KSSS, J-VSSHE, J-KYDY).

MT-369

Sevdasın çektiğim ey nazlı dilber, ey nazlı dilber
Göz ucuyla baksan ölür müsün sen, ölür müsün sen
Nolur postaylan haber gönder, bir mektup gönder
Duyarlarsa düşman (pişman) olur musun sen

Aman dağlar aman
Kara bağlar aman

Yarim ağlar aman
Ah hayın sızlar aman

Andolsun ki seni sevdim seveli, sevdim seveli
Çürüdüm aşkına meyil vereli, vereli aman
Yanak şekerlenmiş eller gınalı, eller gınalı
Bayram günü gelsem govar mısın sen, govar mısın sen

Aman dağlar aman
Kara bağlar aman
Yârim ağlar aman
Ah hayın sızlar aman

Deli gönül sevda senin başında, senin başında
Bir ceylan misali on beş yaşında, on beş yaşında
Garanlık gavuşup güneş aşanda, güneş aşanda
Alıp kaçsam benim olur musun sen, olur musun sen

Aman dağlar aman
Kara bağlar aman
Yârim ağlar aman
Ah hayın sızlar aman (K. 30) (J-KSSS, M-KÇ, J-ÇMB).

MT-370

Sevdiğimin yanakları kırmızı kırmızı
Ben fakirim o bir zenginin kızı (eyvah eyvah)
Güvendiğim dağlara karlar yağdı dolu yağdı
Zalım felek yâri elimden aldı (eyvah eyvah)

Yol üstüne durup durup ağlama
Ben gidiyom karaları bağlama (eyvah eyvah)
Güvendiğim dağlara karlar yağdı dolu yağdı
Zalım felek yâri elimden aldı (eyvah eyvah) (K. 9) (J-AAA, J-ÇMB, J-ÖB, J-KÖADS).

MT-371

Siviğin başında salınan güzel
Ak gerdan üstünde benler ne güzel
Zalım yolun bekler diller ne güzel
Ağla benim için coş benim için

Gönül sarayıma oturdun güzel
Açmış gonca gülüm soldurdun güzel
Sonunda canımdan bezdirdin güzel
Ağla benim için coş derdi güzel (K. 30) (J-KSSS, J-ÇMB, M-KÇ, M-GY).

MT-372

Sohu dibinde kuzu
Borum borum boynuzu
Gelin gelin ağlama
Gareları bağlama

Zenginen vermen kızı
Dengine verin kızı
Gelin gelin ağlama
Gareları bağlama

Yılana bak yılana
Yılan dağı dolana
Gelin gelin ağlama
Gareları bağlama

Ben yarimi gaybettim
Bin altın var bulana
Gelin gelin ağlama
Gareları bağlama

Acı gahve pişti mi
Pişirip yar içti mi

Gelin gelin ağlama
Gareları bağlama

Kurban olam Hekimhan
Yarim burdan geçti mi
Gelin gelin ağlama
Gareları bağlama (K. 30) (J-KSSS, J-ÇMB, M-KÇ, M-GY, J-VSSHE, J-KYDY).

MT-373

Sorma beni sorma gardaş
Ne sorarsın beni gardaş
Çekmediğim dert mi kaldı
Ne sorarsın beni gardaş

Akarsuyum bulanırdım
Devr-i daim dolandırdım
Dağ başında dilendirdim
Sorma beni sorma gardaş

Ağlarım dökerim yaşlar
Bağrıma basarım daşlar
Yavrusun yitiren kuşlar
Yuvasına döner gelir (K. 8) (J-ÖB, J-KSSS, M-KÇ, DE-DTS).

MT-374

Su gelir lüle lüle
Gözyaşım sile sile
Genç ömrümü çürüttün
Gözyaşı sile sile

Dama koydum yakacak
Yarın t(i)ren kalkacak
Ben buradan gidersem

Yara kimler bakacak (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 151; TRT THM Repertuarı No: 2396).

MT-375

Su gelir lüle lüle
Yar gelir güle güle
Elinde ipek mendil
Terini sile sile
Hoy ninna ninna hopla da gel
Fistanı şalvarı topla da gel

Su gelir kütüğünden
İçilmez köpüğünden
İpek olsam sarılsam
Kızların topuğundan
Hoy ninna ninna hopla da gel

Fistanı şalvarı topla da gel
Su gelir taşa değer
Kirpikler kaşa değer
Yardan bir name gelmiş
Aziz bir başa değer
Hoy ninna ninna hopla da gel
Fistanı şalvarı topla da gel

Gelin gelin hayranın olam
Gızey çobanın olam
Su gelir millendirir
Çayırı cilllendirir
Hoy ninna ninna hopla da gel
Fistanı şalvarı topla da gel (K. 25, K. K. 26; TRT Repertuar No: 1232) (J-KSSS, J-EÖS, J-A, DE-DTS).

MT-376

Su içtim yudum yudum
Gel benim nazlı Dudu'm
Eller ne derse desin
Sensin benim umudum

Ellere hanım Dudu'm ellere vay
Saç bağın düşüvermiş bellere vay
Haydi canım moda fesin eğdir de gel
Saçları topuğuna değdir de gel
Köşeleri meşeleri fırlan da gel

Suya düştü şekerim
Hasiretlik çekerim
Yar gelir koklar diye
Mor karanfil ekerim

Ellere hanım Dudu'm ellere vay
Saç bağın düşmüvermiş bellere vay
Haydi canım moda fesin eğdir de gel
Saçları topuğuna değdir de gel
Köşeleri meşeleri fırlan da gel

Yılan ağlı karalı
Sinem hançer yaralı
Sağ geldim mahlenize
Nasıl gidem yaralı

Ellere hanım Dudu'm ellere vay
Saç bağın düşmüvermiş bellere vay
Haydi canım moda fesin eğdir de gel
Saçları topuğuna değdir de gel
Köşeleri meşeleri fırlan da gel (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 153; TRT THM Repertuarı No: 3365)

MT-377

(Ah) Su yolunda yâri gördüm
(Aman aney) Saçlarını belik ördüm
(Oy) Hiç üzülme (merak etme) nazlı yarım
Dün gene rüyamda gördüm
Geçti gelin el eyleme
Gelmem güzel el eyleme

Suyu doldurur sitile
Verme beni el diline (aman)
Demek ki bana gastın var
Öldürürsün zalım (hayın) bile bile
Geçti gelin el eyleme
Gelmem güzel el eyleme (K. 30) (M-KÇ, M-GY, J-ÇMB, J-KSSS).

MT-378

Suya gider de gıyam gıyam
Gurban olam ben de sana nasıl doyam
Gönül verdim söz kesildi
Mümkün değil nasıl cayam
Seni yaradan gurban

Su yolunda yâri gördüm
Saçlarına da belik ördüm
Merak etme sevdiğim
Dün gece rüyamda gördüm
Geçti gelin el eyleme aman

Aman dağlar aman
Gara bağlar aman
Sunam ağlar aman
Yosmam ağlar aman (K. 8) (DE-DTS, M-GY, J-KSSS, J-ÖB, J-ESSS, J-KÖADS).

MT-379

Suya gider su doldurur
Güzel o bakış beni öldürür
Doldur ver elinden içem
Belki cennete götürür

Ölem ölem nazlım ölem
Ölmeyem de ne gün görem
Siyah saçın tel tel olmuş
Getirkine belik örem

Gurbette çile çekmekten
Kesildim aştan ekmekten
Namerde boyun bükmekten
Osandım ben yıldım gayrı

Ölem ölem nazlım ölem
Ölmeyem de ne gün görem
Siyah saçın tel tel olmuş
Getirkine belik örem (K. 1, K. 53) (J-ÇMB, M-KÇ, J-KSSS, J-ÖB).

MT-380

Süslü süslü giden güzel
Nolur geri döner misin
Bir söz diyem gülsün yüzün
İşit güzel döner misin

Zalim vurma tatlı cana
Beddua ederim sana
Dilim ruhsat vermiş bana
Söyler güzel bilir misin

Hüseyin der dünya sonu
Zaman gayıp eder onu

Bulamazlar artık bunu
Güzel bize gelir misin (K. 35) (M-KÇ, J-KSSS, J-ESSS).

MT-381

Sürgü yaylasından geçtim
Kernek sularından içtim
Güzelleri senden geçtim
Cennet şehirsin Malatya

Arapgir'den gelir üzüm
Bağın bahçan dizin dizin
Yeşilinden kaldı gözüm
Cennet şehirsin Malatya

Kaysı devşirdim dalından
Yeşilyurt'tan Akçadağ'dan
Dilin tatlıdır balından
Cennet şehirsin Malatya

Şeker pancar dilim dilim
Diri canda taştır kilim
Aklına gel benim gülüm
Cennet şehirsin Malatya (K. 13) (M-KÇ, J J-EÖS, VSSHE, D-G).

MT-382

Sürüne sürüne geldim elinize
Misafir olmuşum bir hane içine
Arayıp bu halden gilmanı bulduk
Cevahir olmuşum mercan içinde
Ey dost dost dost dost

Her nereye baksam seni buluram
Meğer sensiz karanlıkta kalıram
Bir acayip gezisinden bilirem

Bunca milletlerden bir can içinde
Ey dost dost dost dost

Seydi yârim der ki severim candan
Ne kemlikler gördün vaz geldin benden
Ne mümkün sevdiğim vaz gele senden
Meğer kelam döne meydan içinde
Ey hü hü hü hü hü (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 156; TRT THM Repertuarı No: 3056).

MT-383

Şafak söktü sunam yine uyanmaz
Hasret çeken gönül derde dayanmaz
Çağırıram sunam sesim duyulmaz
Uyan sunam uyan uyan derin uykudan

Çektiğim gönül elinden
Usandım gurbet ilinden
Hiç kimse bilmez halımdan
Uyan sunam uyan derin uykudan

Bunca diyar gezdim gözlerin için
Niye küstün bana el sözü için
Dilerim Mevladan sızlasın için
Uyan sunam uyan uyan derin uykudan

Çektiğim gönül ilinden
Usandım gurbet elinden
Hiç kimse bilmez halımdan
Uyan sunam uyan derin uykudan[26] (K. 7, K. 9, K. 30, K. 50, K. 51, K. 53) (M-KÇ, M-GY, J-KYDY, S-Y, J-VSSHE, J-KÖADS, M-KYK, J-ÇMB).

[26] Malatyalı Fahri ile eşi Suna birbirlerini çok sevmektedir. O dönemlerde kadınlar bir araya gelip hafada bir kez hamama gider, eğlence yaparlar. Suna'nın yakın arkadaşı Neriman Hanım onun sırtındaki benini

MT-384

Şafaktan uyanmış da uy le le
Beşiğe dayanmış da uy le le
Askerden mektup gelmez uy le le
Acıya boyanmış da uy le le
(Askerden mektup gelmez uy le le
Dertlere boyanmış da uy le le).

Uy le gelin uy le le uy le le
Eğri başlım uy le le uy le le
Kalem kaşlım uy le le uy le le
Mor beliklim uy le le uy le le
Uy le gelin y le le uy le le
Öksüz gelin uy le le uy le le
Yetim gelin uy le le uy le le
Gadan (derdin) alim uy le le uy le le

Polat dağı dumanmış uy le le
Sevda çeken ağlarmış uy le le
Yiğidin odasına uy le le
Çirkin yar konarmış uy le le
(Güzelin odasına vah le le
Çirkinler konarmış uy le le)

Uy le gelin y le le uy le le
Öksüz gelin uy le le uy le le
Yetim gelin uy le le uy le le
Gadan (derdin) alim uy le le uy le le

görür ve bir konuşma sırasında eşine söyler. Bir gün Fahri ile Neriman Hanım'ın eşi Mustafa Bey tartışmaya başlar. Mustafa Bey sinirini alamayarak Fahri'nin canını acıtmak ister ve "Benimle uğraşma, karına sahip çık, sırtındaki beni bile biliyorum." der. Bu sözler üzerine bir anda gözü dönen Fahri eve gider ve eşiyle tartışmaya başlar. Fahri sinirli bir şekilde evi terk eder. Bu durumu gururuna yediremeyen Suna Hanım kendisini asar. Eve gelen ve bu acı manzarayla karşılasan Fahri, şafak sökenene kadar eşinin cesedinin başında ağlayarak bekleyen Fahri Kayahan, bu türküyü söyler (K. 51).

Uy le gelin uy le le uy le le
Eğri başlım uy le le uy le le
Kalem kaşlım uy le le uy le le
Mor beliklim uy le le uy le le[27] (K. 2, K. 8, K. 9, K. 11, K. 13, K. 53, K. 58, K. 60) (J-ÇMB, M-GY, J-EÖS, J-OYAK, M-KÇ, J-KSSS).

MT-385

Şaha doğru giden kervan
Tut elimden kaldır beni
Düşmüşüm elden ayaktan
Böyle şaha bildir beni

Tut elimden düşmeyeyim
Doğru yoldan şaşmayayım
Derdim çoktur deşmeyeyim
Böyle şaha bildir beni

Tut elimden ferman eyle
Gel derdime derman eyle
Götür beni (yâre) kurban eyle
Öldür dese öldür beni

Pir Sultan'ım yolum yırak
Gelemem menzilim yırak
Yanıyor bu dertli yürek
Böyle şaha bildir beni (K. 66) (M-KÇ, M-GY, J-EKV).

MT-386

Şu binayı yapan usta
İçinde bir güzel hasta
Güzel ben kurban olayım
Güller verem deste deste

[27] Eşi askere giden gelin dönmeyen kocasına özlem duygusu ile bu türküyle diler getirmiştir (K. 58).

Bu binanın da yapısına
Kuşlar konar kapısına
Güzel ben de seni değişmem
Şu Polat'ın hepisine (K. 1) (J-EDK, J-ÖB, M-KÇ).

MT-387

Şu dağları delmeli
Kül edip elemeli
İçerim kan ağlıyor
Yârimi görmeyeli

Uy uy demeye geldim
Yâri görmeye geldim
Yavrum yaren nerende
Merhem olmaya geldim

Şu dağın arkasından
Yandım yar sevdasından
El edip çağırsaydı
Giderdim arkasından

Uy uy demeye geldim
Yâri görmeye geldim
Yavrum yaren nerende
Merhem olmaya geldim

Dağlar dağladı beni
Gören ağladı beni
Ayırdı zalim felek
Derde bağladı beni

Uyu demeye geldim
Yâri görmeye geldim
Yavrum yaren nerende

Merhem olmaya geldim (K. 5, K. 51, K. 53, K. 63, Atılgan ve Turhan, 2002, s. 158) (J-KSSS, J-KÖADS, J-VSSHE, M-KÇ, J-KYK, J-ESSS).

MT-388

Şu dağların/Fındık'ın ardın gezdim
Galem aldım derdim yazdım
Vallah bu canımdan bezdim
Başım alıp gideyim mi
Dağlar sana gar mı yağdı
Çöller sana gar mı yağdı

Ağlayım mı güleyim mi
Gözyaşımı sileyim mi
Âlem bana dertli diyor/O gız bana emmi dedi/Alem bana serhoş dedi
Bu derdinen öleyim mi
Dağlar/Malatya sana gar mı yağdı
Çöller sana gar mı yağdı (K. 1, K. 9, K. 13, K. 53) (J-ÇMB, M-GY, M-KÇ, J-VSSHE).

MT-389

Şu dağların arkasını bilirim ölem ölem oy kader
İflah etmez ben bu dertten ölürüm kör gader
Benim vadem yardan evvel yeterse, ölem ölem kör gader
Dertli yazın mezarımın başına, ölem ölem kör gader

Gökteki yıldızı sayan olur mu, ölem ölem kör kader
Benim gibi sana yanan olur mu, ölem ölem kör kader
Eğer gurbet ele gider de gelmezsem, ölem ölem kör kader
Kanımı bakarsın senden alırım, ölem ölem kör kader

Gide gide yollar senden usandım, ölem ölem kör gader
Ayağıma diken battı gül sandım, yaktın beni uy kör gader
Ben de seni vefalı yar sandım, ölem ölem kör gader

İşin gücün de düzenimiş nazlı yar ölem ölem kör gader (K. 8) (M-GS, J-KSSS, J-KÇ).

MT-390

(Ah hele) Şu dağların oylumuna
(Ah hele yavrum) Kuşlar konar/konmaz yaylımına
Tuz ekmek helal eyleyin/Oğul gel hakkını helal eyle
(Valla) Geldik yolun ayrımına (oğul aman aman aman)

Valla bizim şu Beydağlarını da duman bürümüş
Oğul aman aman aman aman
Yeter artık çektiğim oğlum

Atım var da at içinde
Nalı parlar da gıcında
Ağalar cirite çıkmış
Benim ağam yok içinde

Şu dağlar da olmasaydı
Çiçeği de solmasaydı
Ölüm Allah'ın emri
Şu ayrılık olmasaydı (K. 51, K. 52, K. 59) (J-KYK, J-EÖS, M-GY, M-KÇ, J-VSSHE, J-KÖADS, J-ESSS).

MT-391

Şu dağların oylumuna
Kuşlar konar yaylımına
Yar hakkını helal eyle
Geldik yolun ayrımına
Aman gelin el eyleme
Dağı taşı yol eyleme
Beni yolumdan eyleme

Şu dağlar da olmasaydı
Mor çiçeği solmasaydı
Ölüm de Allah'ın emri
Şu ayrılık olmasaydı
Aman gelin el eyleme
Dağı taşı yol eyleme
Beni yolumdan eyleme

Şu dağlarda biter anık
Yanıktır yüreğim yanık
Şu upuzun gecelerde
Eller uyur ben uyanık
Aman gelin el eyleme
Dağı taşı yol eyleme
Beni yolumdan eyleme (K. 3) (J-VSSHE, J-ÇMB, M-GY, M-KÇ).

MT-392

Şu Gedik'ten aşırdılar yolumu, oy oy dağlar nedem ben ölem oy oy
(Ah) Askeridim bağladılar kolumu, kolumu yar kolumu ben ölem yar kolumu oy oy
Koymadılar aylar geçe yıl geçe Dağlar nedem ben ölem oy oy
(Ah) İstediler Arguvan'dan (Malatya'dan) yârimi, yârimi yar yârimi Ben ölem yar yârimi oy oy

Geldi geçti kapımızdan harınan
Küsülüydüm konuşamam yarınan
Hasta düştüm yataklarda yatarım
Yanıma gelmedi çürük narınan (K. 53) (J-ÇMB, J-KSSS, J-VSSHE, M-GY, M-KÇ, M-KYK).

MT-393

Şu Polat'a tükkân açtım
Nasıl hürmet edem şaştım
(Kimisi der bıçak eski)

İçmez çayı ver oralet
Bu dert beni öldürecek

Üründürür üründürür
Çarşaflara büründürür
Çirkin yârin de olursa
Seni böyle süründürür (K. 1) (J-EÖS, M-KÇ, M-KYK, J-KYK, D-G, DE-DTS).

MT-394

Şu Polat'ın çığırına
İnem gidem de sığırına
Beni gurban eylesinler
Dört bacının da birisine
Dağlarına da kar mı yağmış

Şu Polat'ın yokuşuna
Keklikler konar taşına
Benim yârim yemlik toplar
Yalanız da tek başına
Polat sana kar mı yağmış (K. 1, K. 53) (M-KÇ, M-GY, J-KSSS, J-VSSHE, DE-DS).

MT-395

Ta İstanbul'dan geldi Yeşilyurtlular
Asil olan budur sefa buldular
İsim sayamadığım nice canlara
Türkü söylüyorum kabul buyursunlar
Dalbastı da dallarda salına dursun
Gündüzbey kapılık selama dursun

İnek pınarında Taftacık mevki
Her bahça dal bastı yıkılmaz seki
Kirazda bir sır vardır ebedi baki
Ebedi gidecek kirazın tacı

Dalbastı da dallarda salına dursun

Gündüzbey kapılık selama dursun[28] (K. 8) (J-KYDY, M-GY, J-KÖADS, J-ESSS, J-EBV).

MT-396

Takaz(ın) sularında balık avlarım
Saçı uzun gül dalına bağlarım
Ellerin yâri de gelip geçtikçe
Oturup kendi halime ağlarım

Nere gidem gönül senin elinden
Nere gitsem de gül ister benden
Sanki benimde mor sümbüllü bağım var
Zahmeri gününde de gül ister benden (K. 13) (J-KYK, M-KYK, J-KÖADS).

MT-397

Tarlada tütün kazıyo
Gelin bağrımı eziyo
Kız harığın dördüne dur
Kardaşın hile seziyo

El ediyo el ediyo oy
Dert sineni de'l ediyo
Senin öyle duruşların
Yakıp beni kül ediyo (K. 1)[29] (J-KYK, M-KÇ, J-EKV, J-ESSS).

MT-398

Tarlam ot getirdi oy oy boş döndü ırgat ırgat
Yıkıla da bizim oy oy dağlar yıkıla oy köyler yıkıla
On lıraya aldım gurbette oy oy bir kova suyu oy oy

[28] Kemancı Nedim'in Yeşilyurt Kiraz festivali için yaktığı türküdür.

[29] K. 1: Ahmet Emmi, eşiyle evlenmeden önce onu görüp âşık olur. Kendisi Kuz mevkiinde bağda çalışırken, sevdiği kız da Uzunok mevkiinde tütün dikmektedir. O güçlü sesiyle sevdiğine hemen bu türküyü söyler.

Kuruya da bizim yar yar çaylar kuruya

Sebzemiz meyvemiz oy oy kuzu kulak yemlik yemlik
Elmayı armudu bir gün yemedik oy oy bir gün görmedik
Bir yavan ekmeği oy oy korktuk almadık gardaş oy oy
Yıkıla da bizim oy oy dağlar yıkıla

Dediler ki de gurbet oy oy burdan çok eyi eyi
Ondan tergeyledeim şu güzel köyü
On lıraya aldım oy oy bir bardak suyu suyu
Kuruya da bizim yar yar çaylar kuruya (K. 30) (J-KSSS, J-ÇMB, DE-DTS, J-KÖADS, M-KÇ, M-GY, J-ESSS).

MT-399
Tarlası dikenli nasıl biçecek
Küsmüş o sevdiğim vaz mı geçecek
Şeftali toplamış dükkân mı açacak
Elinde sermayen var mı sevdiğim

Ben de çıktım Arguvan'ın gediğe
Bir elma gönderdim dosta hediye
Yar senden olmazsa eller ne diye
Gine beni yolda koydu sevdiğim

Yüce dağ başında kar var duman yok
Sevdiğim yarda din var iman yok
Ayrılır yar benden inan güven yok
Gine beni yolda koydun sevdiğim

Yüce dağ başından indim yol sandım
Ayağıma diken battı gül sandım
Ben de seni bir vefalı yar sandım
İşin gücün düzen imiş sevdiğim (K. 3) (J-ÇMB, J-VSSHE, M-KÇ, M-GY).

MT-400

Tarlaya ektim pirpirim
Toplarım birim birim
Mehmet'i evlendirdik
Ahmet'e Allah kerim

Bahçede var pirpirim
Hasta oldum sevdiğim
Tabip doktor istemem
Sevdiğimi getirin[30] K. 16, K. 52) (T-ENVRT, J-KSSS).

MT-401

Taze bir goncanın gülü harmanı
Bendolduk zülfüne çözer yok
Hasb-i halim hak-i paye bildirsem
Arzu halim bir güzelce yazar yok

Ne misli var ne benzeri ne dengi
Müjgân taburları atar levengi
Gül mü menevşe mi sümbül mü rengi
Rengin vasfın far eder sezer yok (Demir, 2015, s. 200).

MT-402

Temannamız budur Hak'tan
Nice yüz bin sefa ile
Olanız adni alada
Muhammed Mustafa ile

Kıyamet issilerinden
Susuzluk erdiği vakit
İçiniz ab-ı kevserden
Aliyel Murtaza ile

[30] Kına yakılırken kaynana gelinin etrafında döne döne, tepsiye vurarak ritim tutar ve bu kına türküsünü söyler.

Yezitler yüzleri üzre
Sürünse zarı sergerdan
Biz olsak kürsüler üzre
Hasan hulku Rıza ile

Livai hamdin altında
Derilse cümle müminler
Cenab-ı Hazrete gitsek
Hüseyni Kerbela ile

Sırat köprüsü üstünde
Münadiler nida eder
Sevenler Mustafa nesli
Geçin Zeynel Aba ile

Kaçan mizana vardık da
Muhammed Bakırı Cafer
Deseler bunu affeyle
İlahi bin eta ile

Kazım Musa Rıza'dandır
Ricamız biri haşrolmak
Muiyet cennet içinde
Ali Musa Rıza ile

Tağı Sultan dinsel veri
Yetirse bizi topraktan
Olanız adni alada
Nağı sahip liva ile

Hasan Aleskeri şahı
Velayeti ere görsek
Kıyamet günü haşrolsak
Kamu Ali Aba ile

Muhammed Mehdi devranı
Erişse ölmeden görsek
Havariç ehlini derde
Eriştirsek bela ile

Yürü Seyit Nizam oğlu
Muhibbi ehlibeyt ol ki
Şefaat eyleye ceddi
Bize lütfu eta ile (K. 4) (J-KSSS, J-ÇMB, J-VSSHE, M-GY).

MT-403

Tren gelir hoş gelir (Ley ley limi limi ley)
Odaları boş gelir (Mini mini güzel gel bize)
Duydum yar bize gelmiş (Ley ley limi limi ley)
Sefa gelir hoş gelir (Mini mini güzel gel bize)

Beydağı'na kar yağar (Ley ley limi limi ley)
Kar altında güller var (Mini mini güzel gel bize)
Ben mahleden geçerken (Ley ley limi limi ley)
Pencereden yar bakar (Mini mini güzel gel bize)

Çarmuzu'nun kızları (Ley ley limi limi ley)
Koyu kahve gözleri (Mini mini güzel gel bize)
O yardan mektup geldi (Ley ley limi limi ley)
Sevindirdi bizleri (Mini mini güzel gel bize) (K. 53, K. 63, Atılgan ve Turhan, 2002, s. 159; TRT THM Repertuarı No: 2348) (T-ENVRT, J-ESSS, J-VSSHE).

MT-404

Uçup gittin ellerimden
Adın düşmedi dilimden
Yokluğun beter ölümden
Bitsin hasret nolur tez gel

Yeminler tutmadı
Hayal avutmadı
Sevdan uyutmadı gel gel
Sensiz olmak ölüm
Sensiz olmak zulüm
Nolur gülüm tez gel

Neyleyim malı serveti
Dünyaya bedel sohbeti
İstemem sensiz cenneti
Bitsin hasret nolur tez gel

Yeminler tutmadı
Hayal avutmadı
Sevdan uyutmadı gel gel
Sensiz olmak ölüm
Sensiz olmak zulüm
Nolur gülüm tez gel (K. 58) (J-EÖS, J-KYK, J-ESSS).

MT-405

Üç durna galdırdım Venk'in dağından
Haber aldım ağasından beginden
Bir sual sorayım da Gündüzbeg'in köyünden
Pınarbaşına da inin durnalar

Pınarbaşında da durnam havalı uçun
Pürüncek tepesi derler selamet geçin
Şu Sürgü suyundan bir bade için
Doğanşehir'ine de inin turnalar

Doğanşehir'in ardı da Polat dağları
Çıkar karayı da geyin alları
Elleri kınalı da Küreciğin kızları
Arga ovasına da inin turnalar

Ne hoş olur şu Arga'nın baharı yazı
Önümüze gelen Yazıhan düzü
Ondan sonra gelir de Abdulvahap
Fırat nehrine de inin durnalar
(Malatya serdarı da Battalgazili
Murat suyuna da inin durnalar) (K. 5) (J-EB, M-KÇ, J-EDK, J-ÖB, J-EKİ).

MT-406

Üçüncü kat konakları
Al yeşil yatakları
Kara toprakta çürüyor
Mühür basan parmakları

Penceresi kara geydi
Çıraları öflez yandı
Şu köyde bir düğün olur
Köyün reisi yitti

Kumaşın tüccardan almış
Asbabı terzide kalmış
Gözlerin kör ola doktor
Muradı gözünde kalmış (K. 19) (J-VSSHE, M-KÇ, D-Ü).

MT-407

Vahdetin sırrına ereyim dersen
Vücudun şehrine gireyim dersen
Tüm âlemi aynı göreyim dersen
Önce kendi özünü bilmen gerek

Künt ü kenzin sırrına ermek için
Bütün âlemi kendinde görmek için
Hakk sende olduğun bilmek için
Önce kendi özünü bilmen gerek

Enel Hakk sırrına erişmek için
Vahdeti vücuda ulaşmak için
Bütün varlığı bir gözle görmek için
Önce kendi özünü bilmen gerek

Hakki Baba Hakk'ı bileyim dersen
Hakk'a Hakk-el yakın olayım dersen
Sen kendi kendini bileyim dersen
Önce kendi özünü bilmen gerek (K. 66) (M-KÇ, J-VSSHE, J-ÖB, J-KÖADS).

MT-408

Yağmura yağmaz dediler
Tolusuna ben uğradım
Geline ölmez dediler
Acısına ben boyandım

Yağmur yağar yaşa yaşa
Ucu endi gara taşa
Canımı gurban ederim
Toprakta yatan gardaşa

Yeridim de yol ayrıldı
Ne de ayrılıyon felek
Can da ciğerden ayrıldı
Nazlı gardaştan ayrıldı (K. 52) (M-KÇ, J-VSSHE, J-EKV, J-EÖS, D-Ü, D-A).

MT-409

Yalandır dünyanın ötesi yalan
Zalım feleğinen yarın elinden
Mısır'a sultan etseler istemem kalan
Dost ağlayıp düşman güldükten sonra

Ahdım kaldı bu geyiğin postunda
Azrail de canım almak gastında

Döne döne yeşil tüyün üstünde
Ölmeyince gönül yardan ayrılmaz (K. 1) (J-KYK, M-KÇ, J-VSSHE, J-KSSS).

MT-410

Yar saçını da yan daramış
O da benim inadıma
Gitmiş de güzel aramış
Hepsi benim de inadıma/Vallah billah inadıma

Suda gelir millendirir
Yeri göğü sellendirir
Polat'ın (Hekimhan'ın) da güzelleri/Malatya'nın da güzelleri
Dilsizleri de dillendirir (K. 1, K. 11, K. 13, K. 30, K. 53) (M-KYK, J-VSSHE, J-KSSS, J-ÇMB, M-KÇ, M-GY).

MT-411

Yârin ellerinde dostun köyünde
Terketmiş evini gitmiş bu gelin
Körpe kuzuları kalmış evinde
Terketmiş evini gitmiş bu gelin

Ben de geldim tazeleri vermeye
Arzuladım cemalini görmeye
Dedim gidem hallerini sormaya
Terketmiş evini gitmiş bu gelin

Kimse kurtulamaz kara yazıdan
Nasıl ayrıldınız körpe kuzudan
Kurulmadım yüreğimde sızıdan
Terketmiş evini gitmiş bu gelin (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 220).

MT-412

Yaylacılar da göçtü m'ola
Çavşırını da biçti m'ola

Gidin sorun o güzele
Acep benden geçti m'ola

Aman gelin bensiz gelin
Yaylaları ıssız gelin
O yar bana düşman olmuş
Ben duramam sensiz gelin

Bu dereler derin dere
Gölgeleri serin dere
Kuşlar döndü yuvasına
Ben beklerim yârim gele

Aman gelin densiz gelin
Yaylaları bensiz gelin
O yar bana düşman olmuş
Ben duramam sensiz gelin

Sekili dağlar sekili
Sekisinde gül ekili
Ben de buradan gidersem
Kim olsun yârin vekili

Aman gelin bilmez gelin
Yaylaları bensiz gelin
O yar bana düşman olmuş
Ben duramam sensiz gelin (K. 1, K. 2, K. 8, K. 32) (M-KÇ, M-GY, J-KSSS, J-ÇMB, J-VSSHE, J-EÖS).

MT-413

Yaylanızın ufak ufak yokuşu, leylo leylo yokuşu
Yaktı beni Leylo kızın bakışı, leylo leylo bakışı
Mendiline işlediğin nakışı, leylo leylo nakışı
Hatırlayıp seni arar dururum, leylo leylo dururum

Yaylanızı gezdim gezdim bitmedi, leylo leylo bitmedi
Felek bizi gülenlere katmadı, leylo leylo katmadı
Gün dediğin bugünkünü tutmadı, leylo leylo tutmadı
Hatırlayıp seni arar dururum, leylo leylo dururum (K. 53) (J-EDK, J-VSSHE, J-ÖB, M-KYK, M-GYK).

MT-414

Yaz gelsin yaz gelsin neyleyim yazı
Gurbete mi gitti oy oy göynümün sazı aman aman
Sen de arzularsan yar gel bazı bazı oy oy
Gitti gurbet ele de oy oy döner mi bilmem

Yüce dağ başında da bir kuru dikme
Dikmenin dibine de karanfil ekme
Ben çözem düğmeni de sen zahmet etme
Çözeneçek bu dert beni öldürür (K. 1, K. 30) (J-KSSS, M-KÇ, M-GY, J-ÇMB, J-VSSHE).

MT-415

Yazım böyle yazım böyle
Gülüm açmaz yazım böyle
Bir yar sevdim eller aldı
Günahım ne yazılsın böyle
Aman aman derdim aman
Viran oldu yurdum aman

Kuzu meler kuzu meler
Anasız bir kuzu meler
Bir yar sevdim eller aldı
Şu gönlüm bir kuzu meler
Aman aman derdim aman
Viran oldu yurdum aman (K. 6) (J-KSSS, M-KÇ, J-VSSHE).

MT-416

Yer altından kaynar kara karınca
Yeminim bozulur yâri görünce
Soyunup da yar koynuna girince
Yıkık evler saray olur o gece

Karıncanın karası var alı var
Yârim gelir omzunda şalı var
Ben yârime doyamıyom komşular
Şeker yemiş dudağında balı var (Demir, 2015, s. 179).

MT-417

Yeşil ördek de gölde olur
Şahinler de çölde olur
Güççük yaşta evlenenin
Elbet gözü elde olur

Yeri yeri gelin yeri
Gitti göçler kalma geri
Adamı yaldadan yeri

Keklik de benim kekliğim
Kanadına gül ektiğim
Eller uykusun almış
Nedir benim bu çektiğim

Yeri yeri gelin yeri
Gitti göçler kalma geri
Adamı öldüren yeri

Ördek isen göllere gel
Şahin ol da çöllere gel
Hakikatli bir yar isen
El ettiğim yerlere gel

Yeri yeri gelin yeri
Gitti göçler kalma geri
Adamı yaldadan yeri (K. 35) (J-KSSS, M-KÇ, J-VSSHE, J-EÖS).

MT-418

Yeşildir gözleri benzer çimene
Uzundur saçları sarsam sineme
Ben aldandım seviyorum demene

Gitme Sema gitme alacam seni
Alıp da sineme saracam seni
Dostlar düşman olsa sevecem seni

Evlerinin önü okula yakın
Nazlı Sema gelir boyuna bakın
Perşembe gecesi kınalar yakın

Gitme Sema gitme alacam seni
Alıp da sineme saracam seni
Dostlar düşman olsa sevecem seni[31] (K. 9, K. 53) (M-KÇ, J-KSSS, J-ÇMB, J-VSSHE).

MT-419

Yeşilyurt'tan geçelim
Suyu soğuk içelim
Bahçeler sümbül olmuş
Orak getir biçelim

Oy benim neydim neydim
Yar benim neydim neydim
O yar da benim neydim
Yar seni alıverdim

[31] K. 53: Malatyalı ünlü seslerden Bedo lakaplı Bedri Karahan, Sema isimli bir kıza âşıktır. Sema ailesi ile birlikte Malatya'dan ayrılması üzerine bu türküyü söyler.

Yeşilyurt'un dağları
Kirazlıdır bağları
Cennet gibi gokuyor
Bahçeleri bağları

Oy benim neydim neydim
Yar benim neydim neydim
O yar da benim neydim
Yar seni alıverdim

Kanalboyu gezelim
Nerde benim güzelim
Elin elimde olsa
Diyar diyar gezerim

Oy benim neydim neydim
Yar benim neydim neydim
O yar da benim neydim
Yar seni alıverdim (K. 7) (M-KÇ, J-ÇMB, M-KYK, J-KSSS).

MT-420

Yıllar var ki güneş yüzü görmedim
Rüzgâr nasıl nerden eser bilmedim
İnan senden başkasını sevmedim
Saçlarını çok özledim bir tanem

Demlediğin tavşankanı çayları
Kirazı bol kaysısı bol bağları
Eteğinde kar saklayan dağları
Oraları çok özledim bir tanem

Tren gelir istasyonda dururdu
Düdüğünü acı acı vururdu
Fuzuli'den esmer bir kız yürürdü

Malatya'mı çok özledim bir tanem

Dama çıkar Beydağı'na bakardık
Rüzgâr olur dalga dalga akardık
Efkârlanır bir cigara yakardık
Ben Polat'ı çok özledim bir tanem

Sıtmapınarı'nı Koyunoğlu'nu
Kışla Caddesini Kanalboyu'nu
Hekimhan Akçadağ Sultansuyu'nı
Doğanşehir'i çok özledim bir tanem

Yıllar sevdiğimi bana getirin
O gelmezse beni ona götürün
Bu hasreti bu özlemi bitirin
Yeşilyurt'u/Pütürge'yi çok özledim bir tanem (K. 2) (J-ÇMB, J-KSSS, M-GY, M-KÇ, DE-OBG).

MT-421
Yine bahar geldi coştu dereler
Kan bağladı kalbindeki yâreler
Gurbet elde öldürse de dert beni
El bağlamaz benim için kareler

Asker oldum sılam gözümde tüter
Nişanlım da durmaz oldu sözünde
Yürümeye dermanım yok dizimde
Mevlam muradımı koydu gözümde (K. 6) (J-KYK, J-KSSS, J-VSSHE).

MT-422
Yine dosttan haber geldi
Dalgalandı coştu gönül
Bir doğru da yola girdi
Dalgalandı coştu gönül

Kılavuzum Şah-ı Merdan
Etrafı çevrilmiş nurdan
Burda bir cahil dosttan
Neylersin vazgeçmiş gönül (K. 30) (J-KÇ, T-AYVRT, J-VSSHE).

MT-423

Yine havalandı göğnümün guşu
Olmuyo bir dala konduramıyom
İçerime ataş düştü yanarım
Bağladım Fırat'ı söndüremiyom

Neydem gardaş neydem neydem
Neydem felek neydem neydem
Başım alıp nere gidem

Bülbül idim geldim gondum dikene
Tükettin ömrümü ömrün tükene
Şu aklıma kalsa bulur bir tane
Bir türlü gönlümü gandıramıyom

Neydem gardaş neydem neydem
Başım alıp nere gidem
Bu dertlerimi de kime diyem (K. 30) (J-KÇ, M-GY, J-VSSHE).

MT-424

Yine kapatmışsın gülüm perdeni
Gözüm pencerende asılı kaldı
Bana mı darıldın evde mi yoksun
Parmağım zilinde basılı kaldı

Ayak seslerini duyamıyorum
Kızacağım ama kıyamıyorum
Kuşkum var hayıra yoramıyorum
Sevincim içimde pusulu kaldı

Niye böyle yaptın ettin delilik
Bu nisan ayında evlenecektik
Benden istediğin beyaz gelinlik
Aldım valizimde basılı kaldı

Sordum buralardan gitti dediler
Galiba sevdanız bitti dediler
Sana çok intizar etti dediler
Sesim boğazımda kısılı kaldı

Şaşırdım şimdi ben ne yapacağım
Yokluğuna nasıl dayanacağım
Soranlara neler anlatacağım
Adımız banklarda yazılı kaldı

Bende yaşayacak hal bırakmadın
Bir tek umut kırık dal bırakmadın
Bir çözüm bir çıkar yol bırakmadın
Bedenim ruhuma küsülü kaldı (K. 2) (J-ÇMB, J-VSSHE, M-KÇ, J-KSSS, J-EBT, J-EÖS).

MT-425

Yokuş seni çıkar mıyım tersinen
Kız ben sana küser miyim hersinen**,** di yeri yeri de zalımın gızı
Sarı fistanına sarı fesine
Giyin giyin yad ellere at beni

De yeri yeri de zalımın gızı
Esti deli poyraz ayırdı bizi
De yeri yeri de muhannet gelin
Ok vurdun sineme oldukça derin

Gırmızılar giymiş alınan oynar
Deste zülüfleri yelinen oynar**,** De yeri yeri de zalımın gızı

Yar beni bırakmış elinen oynar
Di gidinin gızı senden yar olmaz

De yeri yeri de zalımın gızı
Esti acı boyraz ayırdı bizi
De yeri yeri de muhannet gelin
Ok vurdun sineme oldukça derin

Yokuş seni çıka çıka usandım
Ayağıma diken battı gül sandım**,** de yeri yeri de zalımın gızı
Bende seni bir vefalı yar sandım
Di gidinin gızı senden yar olmaz

De yeri yeri de zalımın gızı
Esti acı boyraz ayırdı bizi
De yeri yeri de muhannet gelin
Ok vurdun sineme oldukça derin (K. 30) (J-KSSS, M-KÇ, J-ÇMB, J-EKV).

MT-426

Yol içinde yol ararsan
Yol Muhammet Ali'nindir
Yetmiş iki dil içinden
Dil Muhammed Ali'nindir

Hani bizden evel gelen
Beş vakit namazı kılan
On parmağından pınar olan
El Muhammed Ali'nindir

Varma cahilin yanına
Uğrar şerin şerine
Lanet Yezid'in canına
Can Muhammed Ali'nindir

Söyler Pir Sultanım söyler
Hakkın birliğini eyler
Doğmuştur âleme parlar
Nur Muhammed Ali'nindir (K. 66) (M-KÇ, J-VSSHE, DE-OBG).

MT-427

Yolcu oldum yola düştüm
Yollarım Ali çağırır
Bülbül oldum güle düştüm
Güllerim Ali çağırır, Ali Ali

Bir zaman turapta yattım
Türlü çiçek oluverdim
Arıyıdım çok bal ettim
Ballarım Ali çağırır, Ali Ali

Bu hana mihman gelmişim
Hem ağlayıp hem gülmüşüm
Bahr-ı ummana dalmışım
Göllerim Ali çağırır, Ali Ali

Pir Mehmed'im aşka düştüm
Aşk dalgası baştan aştı
Kalbimize Ali düştü
Dillerim Ali çağırır, Ali Ali (K. 24) (J-ÇMB, M-GY, J-VSSHE, J-KSSS, J-EB).

MT-428

Yollar seni gide gide usandım
Ayağıma diken battı gül sandım
Di yörü yörü de muhannet gelin
Ben de seni bir vefalı yar sandım
(Di gidinin kızı senden yar olmaz)

Di yörü yörü de muhannet gelin
Esti acı poyraz ayırdı bizi
Di yörü yörü de muhannet gelin
Ok vurdun sineme yaram çok derin

Kırmızılar giymiş alınınan oynar
Deste zülüflerin yelinen oynar
Yar beni bırakmış elinen oynar
Elinen oynayan yâri neyleyim

Di yörü yörü de muhannet gelin
Esti acı poyraz ayırdı bizi
Di yörü yörü de muhannet gelin
Ok vurdun sineme yaram çok derin (K.1; K. 8; TRT THM Repertuarı No: 3021) (M-KÇ, M-GY, J-ESSS, J-EKV, S-Y, J-EÖS, J-VSSHE).

MT-429

Yoncasını da dam üstünde kurutmuş, amanın güzelim
O yar mendilin bizde unutmuş, oy derdi güzel ağlama aman
Hatıra verdiğim ipek mendili, amanın güzelim
Gömleğinin döş cebinde çürütmüş, oy derdi güzel ağlama aman

Dereye aşağı ceylan avcısı, amanın güzelim
Gedik bağlarında kızlar sürüsü, derdi güzel ağlama
Beri gel beri de yârin küçük bacısı, aman oy güzelim
Bakam hele yar kokusu var m'ola, oy derdi güzel ağlama aman

Görünüyo da köyümüzün söğüdü, amanın güzelim
Biliyorum anan verir öğüdü, derdi güzel ağlama
Evvel böyle değil idin nazlı yar amanın güzelim
Şimdi kimden aldın yârim öğüdü derdi güzel ağlama (K.1) (J-KYDY, M-KÇ, M-GY, J-VSSHE, J-KSSS).

MT-430

Yoncalığa giden cılgı
Gide gide kavuşuyor
Beni vuran candarma
Elvan elvan savuşuyor

Yoncalığa gideceğim
Yoncalıkta kalacağım
Yoncalık Celal'in yurdu
Ben orda öleceğim

Öle kardaşın bacısı
Yürekte çıkmaz acısı
Oğlan oğlan Celal oğlan
Ben de orda öleceğim (K. 1) (J-EB, M-KÇ, J-EÖS, J-KÖADS).

MT-431

Yordu beni yordu beni
Zalım zalım sevdan yordu beni
Kurşun bile işlemezdi ey ey ey
Kirpiklerin vurdu beni

Geçti yârim geçti yârim
Aşk zamanı geçti yârim
Ah Beydağı'ndan bir yel esti
Sevdamızı biçti yârim

Darda benim darda benim
Bugün başım darda benim
Doğru ise bir söz duydum
Aklım fikri yarda benim

Geçti yârim geçti yârim
Aşk zamanı geçti yârim

Ah Beydağı'ndan bir yel esti
Sevdamızı biçti yârim (K. 2) (M-GY, J-EKK, J-KSSS, J-EBT, J-EBV, J-ESSS).

MT-432

Yorgun yorgun geldim orak biçmeden orak biçmeden
Köyün çeşmesinden aman aman aman bir su içmeden
Kanlar akar ışkın vakit geçmeden vakit geçmeden
Zahar eller benim aman aman aman kaderim böyle

Çeğile yaslandım cıgaram içem cıgaram içem
Yağlı kurşun gelir aman aman aman nereye kaçam
Mevlam kanat ver havaya uçam havaya uçam
Kirve bayramınız aman aman aman karalı geldi

Çekin kır atımı gidelim hana gidelim hana
Söyleyin kirveme aman aman aman küsmesin bana
Bir bayram gününü çok gördü bana çok gördü bana
Zahar eller benim aman aman aman kaderim böyle

Başımda ağlaşır gelinler kızlar gelinler kızlar
Sağ yanım ellemeden aman aman aman sol yanım sızlar
Kirve mahpushanenin yolunu gözler yolunu gözler
Kirve bayramınız aman aman aman karalı geldi (Atılgan ve Turhan, 2002, s. 222).

MT-433

Yüce dağ başında ay kandil olur
Bir gün görmezsem de aklım zay olur
Sevda dedikleri de (uy anam) üç beş gün olur
(Oy) Bizimki de seneleri dolaşır, oy oy oy

Felek senin bir gününü görmedim
Çalındım çırpındım murada ermedim
Gençlik elde iken devran sürmedim

(Oy) İhtiyarlıkta devran sürmek güç olur oy oy oy (K. 5). (J-EB, M-KÇ, S-A, S-Y).

MT-434

Yüce dağ başında bir top kar idim
Feleğin çarkına değdim eridim
Evvel güzellerin sevgilisi ben idim
Şimdi uzaklardan bakan ben oldum

Yüce dağ başında yatmış uyumuş
Ala gözlerini uyku bürümüş
Evvel gücüğüdüm şimdi büyüdüm
Büyüdüm büyüdüm sevilmez oldum (K. 52) (J-EB, J-VSSHE, D-Ü).

MT-435

Yüce dağ başında kervanım mı var
Beni öldürmeye fermanın mı var
Bana derler dert yükünü sen götür
Benim gam yüküne dermanım mı var
Bu sene bu sene bu sene

Ören'in altında harman yeri var
Sıktırmış kemeri ince beli var
Gidenden gelenden ben yar sordum
İkindiye doğru gelir dediler
Bu sene bu sene bu sene (K. 23, K. 27) (J-KYDY, J-YES, J-VSSHE, J – ESSS).

MT-436

Yüce dağ başında yel esmez mi
Güzel olan kekülünü kesmez mi
Sunam nolu nolur oy
Haksız nolur nolur oy

Bir yiğidin iki yâri olursa
Birini sevse biri küsmez mi
Sunam nolur nolur oy
Haksız nolur nolur oy

Bülbülü duttum da güle bağladım
Bülbül figan etti ben de ağladım
Sunam nolu nolur oy
Haksız nolur nolur oy

Eliminen satın aldım belayı
Yar söyledi ben ağladım oy oy
Sunam nolur nolur oy
Haksız nolur nolur oy (K. 3) (J-VSSHE, M-KÇ, M-KYK, J-KSSS).

MT-437

Yüce dağdan bir yol iner
İner dolanı dolanı
Bizim elin coşkun çayı
Akar bulanı bulanı

Gelin oy gelin oy gelin oy oy
Yandı da yürek derin oy oy

Aya da bak yıldıza bak
Yannık da yayan gıza bak
Gız Allahını seversen
Başını da galdır bize bak
Gelin oy gelin oy gelin oy oy
Yandı da yürek derin oy oy (K. 53) (DE-AG, J-ÇMB, J-KSSS, J-VSSHE, M-GYK).

MT-438

(Amman uy uy uy uy) Yüce dağdan bir yol iner
Gelir dolanı dolanı
Bizim elin coşkun çayı
Akar bulanı bulanı
Gelin oy gelin oy gelin oy oy oy
Yandı yürek derin oy oy oy

(Amman uy uy uy uy) Yüce dağdan aşan bilir
Aşan da ulaşan bilir
Gurbet elin acısını
Yardan ayrı düşen bilir
Gelin oy gelin oy gelin oy oy oy
Yandı yürek derin oy oy oy

(Amman uy uy uy uy) Yüce dağda kar olmaz mı
Sevende efkar olmaz mı
Nazlı yardan ayrılırsam
Dünya bana dar olmaz mı
Gelin oy gelin oy gelin oy oy oy
Yandı yürek derin oy oy oy

(Amman uy uy uy uy) Kayalar da buz bağladı
Dibini navruz bağladı
Beni de bir gelin vurdu
Yaramı da gız bağladı
Gelin oy gelin oy gelin oy oy oy
Yandı yürek derin oy oy oy

(K. 60, Atılgan ve Turhan, 2002, s. 163; TRT THM Repertuarı No: 2886) (J-VSSHE, J-ÇMB, J-KÖADS, DE-DTS, M-GY, M-KÇ).

MT-439

Yüce dağlar niye coştun bu kadar
Yağar yağmurların karlar gam çeker

Lale sümbül açıp boynun eğince
Şeyda bülbül ağlar ağlar gam çeker

Dağlar bu sinemi yaktın köz ile
Çobanlar koyunu besler tuz ile
Güzellerin sohbet eyler naz ile
Akıtır gözyaşları gözler gam çeker

Dağlar bu derdine ortak olurum
Hiç gizleme ahvalların bilirim
Âşık der ki bir gün gelir ölürüm
Ağlar yavrularım dostlar gam çeker (Şahin ve Özerol, 2004, s. 582).

MT-440
Yüce dağların gıcısı
Yorgun olur yaylacısı
Benim sevdiğim o güzel
Şu obanın da birincisi

Polat'ın da düzleri
Top top olur nergisleri
Güzel senin uğruna da
Satarım bu öküzleri
Oğlan senin uğruna
Satarım da öküzleri (K. 1) (D-G, M-KÇ, J-EÖS, DE-DTS).

MT-441
Yüce yüce dağlar yüce
Öter bülbülleri gece
Bu geline garip derler
Sormadım ki hali nice

Yeridim de yollar yayan
Mendilimde dolu payam

Ben de seni çok seviyom
Emeklerim gitti ziyan

Evlerinin önü yonca
Yonca kalkmış dam boyunca
Bu yoncayı kim derecek
O yiğit de olmayınca (K. 52) (M-KÇ, J-VSSHE, D-Ü, D-A).

MT-442

Yüksek eyvanlarda bülbüller öter
Bülbülün figanı âleme yeter
Benim çektiklerim ölümden beter
Gel anam gel bacım gelin olasın
Çarşamba gecesi bize gelesin

Elinin kınasın al eylemişler
Gözünün sürmesin bol eylemişler
Seni bir yiğide mal eylemişler
Gel anam gel bacım gelin olasın
Çarşamba gecesi bize gelesin (K. 8, K. 46, K. 47, K. 54, K. 55, K. 56, K. 62, K. 65; TRT THM Repertuarı No: 669) (J-EDK, J-VSSHE, J-KSSS, M-KÇ, J-EÖS).

MT-443

Yüksek minareden gandiller yanar aman aman
Gandilin şavkına ey malım ey gülüm bülbüller konar
İnsan sevdiğine böyle mi yanar aman aman
Bülbülün gül ile har davası var
Ellerin benimle ne davası var

Yüksek eyvanlarda yatmış uyumuş aman aman
Ela gözlerini ey malım ey gülüm uyku bürümüş
Evvel güççük idi şimdi büyümüş aman aman
Ellerin benimle ne davası var

Bülbülün gül ile har davası var (K. 5) (M-KÇ, J-EB, S-A, S-Y).

MT-444

Yüzüm süre süre geldim dergâha
Erenler meydanı uludur deyi
Aradım eksiklik özümde buldum
Kusura kalmayan Ali'dir deyi
Has nenni nenni dost nenni nenni

Şahım var deyi amendim geldim
Arayı arayı ben piri buldum
Gönül kuşun gönül avına saldım
Avlarım hocamın gölüdür deyi
Has nenni nenni dost nenni nenni

Velim ıras geldi er meydanında
Alışveriş eyle kar meydanında
Her ne ister isen var meydanında
Metahım bezirgân malıdır deyi
Has nenni nenni dost nenni nenni (K. 4) (J-ÖB, J-ÇMB, J-VSSHE, J-KSSS, M-GY).

SÖZLÜ BİLGİ KAYNAKLARI

1. Mustafa Karakılıç, 1947, ilkokul mezunu, berber, Polat/Doğanşehir, 24.08. 2014, 29.08.2014
2. Mahmut Atabay, 1954, lise mezunu, emekli, Malatya/Merkez, 09.09.2014
3. Süleyman Özerol 1953, öğretmen okulu mezunu, emekli öğretmen, Ballıkaya/Hekimhan, 01.08.2014
4. Hüseyin Başaran, 1949, öğretmen okulu mezunu, emekli, Ballıkaya/Hekimhan, 10.09.2014
5. Ali Gündoğdu, 1955, ortaokul mezunu, işçi, Battalgazi/Malatya, 12.09.2014
6. Hanifi Ünver (Âşık Hanifi), 1947, okuryazarlık yok, emekli, Doğanşehir/Malatya, 30.07.2015, 5.11.2015
7. Şaban Nedim Özendi, 1956, ilkokul mezunu, esnaf, Yeşilyurt/Malatya, 03.09.2014
8. Avni Şahin, 1971, lise mezunu, çiftçi, Polat/Doğanşehir 24. 08. 2014
9. Cafer Duman, 1958, ilkokul mezunu, çiftçi, Harapşehir/Doğanşehir, 08.09.2014
10. Tahir Duman, 1956, ilkokul mezunu, çiftçi, Harapşehir/Doğanşehir, 08.09.2014
11. Cihan Duman, 1983, lise mezunu, çiftçi, Harapşehir/Doğanşehir, 08.09.2014
12. Zöhre Duman, 1955, ilkokul mezunu, ev hanımı, Harapşehir/Doğanşehir, 08.09.2014
13. Erkan Duman, 1986, ortaokul mezunu, çiftçi, Harapşehir/Doğanşehir, 08.09.2014
14. Sabri Mumcu, 1931, yaşında, ilkokul mezunu, emekli, Polat Kasabası, 14.08.2014
15. Lütfiye Demiralp, 1930, okuryazarlığı yok, ebe-ev hanımı, Polat/Doğanşehir, 15.08.2014,
16. Neriman Demiralp, 1960, ortaokul mezunu, ev hanımı, Doğanşehir/Polat, 21.08.2014,
17. Cebrail Gündoğdu, 1932, ilkokul mezunu, emekli, Ören/Akçadağ, 26.08. 2014
18. Cengiz Bakır, 1968, ilkokul mezunu, çiftçi, Ören Akçadağ, 26. 08. 2014
19. Mustafa Bakır, 1934, okuryazarlık var, çiftçi, Ören/Akçadağ, 26. 08. 2014
20. Asım Koç, 1951, yüksekokul mezunu, emekli, Ören/Akçadağ, 26.08. 2014
21. İbrahim Alagöz, 1940, okuryazarlık var, çiftçi, Ören/Akçadağ, 26.08. 2014
22. Müslüm Engüzel, 1947, ilkokul mezunu, emekli, Dolaylı/Arguvan, 11.09.2014
23. Abdullah Ekici, 1949, lise mezunu, emekli, Dolaylı/Arguvan, 11.09.2014
24. Bektaş Dal, 1933, okuryazarlık yok, emekli Gürge/Arguvan, 10.09.2014
25. İbrahim Alaattin Ateş, 1966, lise mezunu, Darende, 04.09.2014

26. Hilmi Keyhıdır, 1944, lise mezunu, emekli, Darende, 04.09.2014
27. Adnan Polat, 1958, lise mezunu, emekli, Doğanşehir/Polat, 10.09.2014
28. İbrahim Canpolat, 1960, ilkokul mezunu, çiftçi, Doğanşehir/Fındık Köyü
29. Nurettin Temur, 1963, lise mezunu, memur, Malatya/Kale, 16.10.2014
30. Hüseyin Demirkol, 1968, lisans mezunu, memur, Hekimhan/Salıcık, 15.03.2015
31. Vahap Şahin, 1946, ilkokul mezunu, emekli, Doğanşehir/Polat, 25.07.2015
32. Mahmut Kurukafa, 1963, ilkokul mezunu, işçi, Doğanşehir/Polat, 25.07.2015
33. Mehmet Öztürk, 1963, ortaokul mezunu, marangoz, Hekimhan, 25.07.2015
34. Rıza Parlak, 1962, üniversite mezunu, emekli, Alhasuşağı/Arguvan, 26. 07. 2015
35. Ersoy Eren, 1962, lise mezunu, emekli, Eymir/Arguvan, 26. 07. 2015
36. Ali Ekber Gülbaş (Âşık Ekberî), 1940, ilkokul mezunu, emekli, Çavuşköy/Arguvan, 26.07.2015
37. Besim Çıplak, 1956, ilkokul mezunu, çiftçi, Çobandere (Atma Köyü) /Arguvan, 26.07.2015
38. Kemal Kılıç, 1954, ortaokul mezunu, emekli, Sürgü, 29.07.2015
39. Mehmet Demirci, 1972, lise mezunu, işçi, Sürgü, 29.07.2015
40. Abuzer Altınsoy, 1965, 1965, lise mezunu, memur, Erkenek, 29.07.2015
41. Cengiz Yalvaç, 1969, lise mezunu, muhtar, Erkenek, 29.07.2015
42. Salman Topal, 1979, üniversite mezunu, Erkenek, 29.07.2015
43. Ahmet Coşkun, 1978, ortaokul mezunu, memur, Mezra/Levent Köyü/Akçadağ, 30.07.2015
44. Erdal Çelik, 1962, lise mezunu, memur, Ören/Akçadağ, 30.07.2015
45. Eyüp Işık, 1971, üniversite mezunu, memur, Taşevler/Akçadağ, 30.07.2015
46. Ali Askar Aydoğan, 1947, ilkokul mezunu, çiftçi, Tenci/Yazıhan, 1.08.2015
47. Nadire Aydoğan, 1950, okuryazarlığı var, ev hanımı, Tenci/Yazıhan, 1.08.2015
48. Mehmet Ceyhan, 1984, ortaokul mezunu, esnaf, Tepehan/Pütürge, 9.08.215
49. Muharrem Apohan, 1962, lise mezunu, esnaf, Tepehan/Pütürge, 9.08.2015
50. Yaşar Büyükyolcu, 1960, lise mezunu, saz sanatçısı, Malatya/Merkez, 10.08.2015
51. Lütfi Acıbucu, 1969, ilkokul mezunu, müzisyen,Malatya/Merkez, 10.08.2015
52. Zeynep Demiralp, 1935, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Polat/Doğanşehir, 11.08.2015
53. Cemal Akbaş, 1963, lise mezunu, esnaf, Günedoğru/Doğanşehir, 13.08.2015, 17.08.2015
54. Nuri Kaynarca, 1958, yüksekokul mezunu, memur, Arapgir/Malatya, 14.08.2015

55. Ümit Aydın, 1961, yüksekokul mezunu, işçi, Arapgir/Malatya, 14.08.2015
56. Mustafa Bulut, 1961, yüksekokul mezunu, memur, Arapgir/merkez, 14.08.2015.
57. Ahmet Türkmenoğlu, 1949, ilkokul mezunu, emekli, Günedoğru/Doğanşehir, 17.08.2015
58. Cumali Sarı, 1955, esnaf, Erkenek/Doğanşehir, 30.10.2015
59. Arife Şahin, 1944, okuryazarlığı var, ev hanımı, Doğanşehir/Malatya, 09.08.2015,
60. Bilal Batuhan Kurt, 1990, üniversite öğrencisi, Malatya/Merkez,
61. Muhsin Karaoğlan, 1963, ilkokul mezunu, terzi, Fındık/Doğanşehir, 12. 08. 2015
62. Gökhan Çetinkaya, 1975, üniversite mezunu, Tenci/Yazıhan, 01.08. 2015
63. Ayşe Spencos, 1963, lise mezunu, esnaf, Doğanşehir/Polat, 26.11.2014
64. Barış Gönül, 1986, lise mezunu, çiftçi, Çobandere/Arguvan, 26. 07. 2015
65. Ziya Kesriklioğlu, 1959, üniversite mezunu, Malatya/Merkez, 09.08.2015
66. Hüseyin Bakay, 1945, okuryazarlığı var, emekli, Topraktepe Köyü, 8.11.2015
67. İsmet Kurukafa, 1950, öğretmen okulu mezunu, emekli, Doğanşehir/Polat, 12. 04. 2016
68. Döne Fırat, 1967, ilkokul mezunu, ev hanımı, Doğanşehir/Malatya, 18.04.2016
69. Eylül Ekdemir, 1981, üniversite mezunu, öğretmen, Malatya/Merkez, 29.06.2015
70. Hamza Bozkurt, 1981, üniversite mezunu, memur, Malatya/Merkez, 10.08.2015
71. Aynur Küçük, 1966, ilkokul mezunu, ev hanımı Doğanşehir /Polat, 15. 06. 2016

YAZILI BİLGİ KAYNAKLARI

Abdülkadiroğlu, A. (1997). *Türk halk edebiyatı ve folklor yazıları.* Ankara: Anıl Matbaa ve Cilt Evi.

Abudukelimı, B. (2006). *Uygur Türklerinin dinî inanışları.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Açа, M. (2000). Kültür-medeniyet kahramanları ve Türk müzik aletlerinin ortaya çıkışı hakkında teşekkül etmiş bazı efsaneler. *Milli Folklor, 45*, 43-51.

Açа, M. vd. (2009). *Başlangıçtan günümüze tür ve şekil bilgisi.* İstanbul: Kriter Yayınları.

Adiloğlu, A. (2008). Karaçay-Malkar Türklerinin Rus hâkimiyetine girişi. *Turkısh Studies, 3(1),* 145-201.

Ağaldağ, S. (1988). En eski çağlardan Bizans dönemine kadar Malatya tarihi. Doktora tezi. Selçuk Üniversitesi, İstanbul.

Ağayev, R. (2000). Halk yaratıcılığının kaynakları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, *14*, 55-58.

Akalın, L. S. (1984). *Edebiyat terimleri sözlüğü.* İstanbul: Varlık Yayınları.

Akbaba, M. F.(2002). *Kahramanmaraş türküleri üzerine bir inceleme.* Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Akbıyık, A. (2013). Türkülerdeki mekan kavramının sosyal kültür ve ekonomik hayattaki önemi. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri II* içinde (s. 69-80). Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Akbulut, G. (2010). Malatya ilinde nüfusun eğitim durumu. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14 (1),* 115-132.

Akdeniz, İ. (2010). Harput ve Elazığ'da müzik. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 4*, 1-11.

Akdeniz, Z. (2011). Ormancı türküsünün Makedonya ve Türkiye Türklerindeki varyant ve versiyonları. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 1 (1),* 93-96.

Akdoğu, O. (1996). *Türk müziğinde türler ve biçimler.* İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.

Akgün, A. (2011). Bulgaristan'dan Anadolu'ya göçen Türkçe ve Türk edebiyatı. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 1 (1),* 75-79.

Akgün, D. (2006). *Kırşehir türkülerinde insan.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

Akgün, S. (2012). Kosova Türklerinin tarihten bugüne kimlik mücadelesi. *Karadeniz Araştırmaları, 34,* 11-36.

Akkoyunlu, Z. (1999). Kerkük ağzında mani ve hoyratlara dair. *Kardaşlık Dergisi 1-2,* 31-34.

Akman, E. (2013). Kastamonu türküsü "tiridine bandım" şathiye midir? *4. Uluslararası Türk Kültürü Kurultayı Bildirileri içinde* (s. 449-459), Fethiye.

Akpınar, E. (2012). Eğin türkülerinin coğrafi analizi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* [Elektronik versiyon] *7 (4),* 254-273.

Akpınar, M. (2013). Kızılcahamam yöresi nuhabbet türküleri ve hikâyeleri. *4. Uluslararaası Türk Kültürü Kurultayı Bildirileri* içinde (s. 503-508).

Akram, İ. (2009). *Irak Türkmen türkülerinde konu ve yapı.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi, İzmir.

Aksan, D. (1978). *Anlam bilimi ve Türk anlam bilimi.* Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

Aksu, C. (1999). Folklorumuzda türkü derlemeciliği. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, 5,* 1-5.

Aksu, A. (2013). Osmanlının Romanya'dan çekilişinden günümüze kadar Romanya Türklerince yayınlanan gazete ve dergiler ve mektep ve aile mecmuası. *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi Bildiri Kitabı I* içinde. (s. 47-60).

Aktaş, H. ve Şimşek, E. (2014).Pozitif psikoloji bağlamında Türk kültüründe yaşamın anlamı ve yaşam doyumunun analizi: Neşet Ertaş türküleri örneği. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 208, 449-480.

Aktaş, Ş. (1986). *Edebiyatta üslûp ve problemleri.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Albayrak, N. (2004). *Ansiklopedik halk edebiyatı terimler sözlüğü*, İstanbul: L&M Yayınları.

Albayrak, N. (2009). Türk halk şiirinde biçim ve tür sorunu. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, İstanbul.

Alptekin, A. B. (1986). Fırat havzasında tespit edilen ağıtların Türk kültürü içerisindeki yeri, *Fırat Havzası II. Folklor ve Etnografya Sempozyumu Bildirileri* içinde, (s. 7-21) Elazığ.

Alptekin, A. B. (2004). *Âşık Veysel Türküz türkü çağırırız.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Altan, K. (1998). *Malatya İline Genel Bakış.* Malatya.

Altay, Y. S. (2015). *Anadolu'da kadın ve müzik.* İstanbul: Çerçeve Yay.

Altınay, R. (2000). Rumeli türkülerine tarihsel bir bakış. *Vardar, 3,* 25-26.

Altınay, R. (2010). Hatay Türkülerinde çok kültürlülük izleri. *Egeden, Kültür Kavşağı Antakya Özel Sayısı* [Elektronik versiyon].

Altınay, R. (2013). Türkiye ve kuzey doğu Bulgaristan Deliorman Türklerinin kına havalarında bir varyant üzerine inceleme: "ak bakırlar susuz kaldı". *EÜ Devlet Türk Musikisi Konservatuarı Dergisi, 3,* 43-63.

Altunsaray, İ. (2008). *Meslek türküleri ve meslek türkülerini inceleme prensipleri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Haliç Üniversitesi, İstanbul.

Amos, D. B. (2003). Şartlar ve çevre içinde folklorun bir tanımına doğru. (Çev.: Metin Ekici), Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar, Ankara: Milli Folklor Yayınları.

Amos, D. B. (2007). Halk bilgisinin (folklorun) bağlamı: imalar ve beklentiler. *Milli Folklor, 76,* 232-243.

Arat, R. R. (1991). *Eski Türk şiiri*. Ankara: TTK Basımevi.

Arbatlı, S. (2014). Karaçay Malkar halkının aynası: aktamak manzumesi. *Karadeniz Araştırmaları, 42,* 111-120.

Arı, B. (2013). Antakya sallangaç türküleri. *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi (21) Bildirileri* içinde (Cilt 1, s. 133-140), Bosna.

Arıoğlu, İ. E. (2013). Ankara misket türküsünün halk bilimi açısından incelenmesi. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri II* içinde (s. 313-321). Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Argunşah, H. (1993). Gagauz Türkleriyle Anadolu halk türkülerinin ortak motifleri. *Milli Folklor, 3 (18),* 33-37.

Arnaut, T. (2008). Lirik Gagauz türkülerinde oluşum özellikleri, konu tasnifi ve şiirsellik. *BAL-TAM Türklük Bilgisi, 8,* 199-208.

Arnaut, T. (2008b). Gelişme sürecinde Gagauz türkülerinin tasnifi. *38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi* (10-15 Eylül 2007) *Bildirileri* içinde (Edebiyat Bilimi Sorunları ve Çözümleri, Cilt 1, s. 189-199), Ankara.

Arnaut, T. (2009). Gagauz türkülerinde aşk ve ölüm. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi 11,* 5-20.

Arnaut, F. (2013). Türkülerin yaradılış alanı ve toplum içerisinde icrası (Gagauz halk türküleri örneklerinde). *4. Uluslararası Türk Kültürü Kurultayı Bildirileri* içinde, (127-135).

Arsunar, F. (1937). *Elâziz Bakırmadeni kazası halk türküleri.* İstanbul: Elazığ Halkevi Neşriyatı, Ay Matbaası.

Artun, E. (2013). Türkü söyleme geleneği ile türkülerde tür, şekil ve tasnif üzerine düşünceler. *4. Uluslararası Türk Kültürü Kurultayı Bildirileri* içinde (s. 13-26).

Artun, E. (2013). Âşıklık geleneğinde Neşet Ertaş türkülerinin yeri. Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumunda sunulmuş bildiri. Özü http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/erman_artun_asik_gelenegi_neset_ertas_turkuleri.pdf, Erişim tarihi: 4.08.2014.

Artun, E. (2014). *Ansiklopedik halk bilimi/halk edebiyatı terimleri sözlüğü.* Adana: Karahan Kitabevi.

Arvas, A. (2009). Âşıklar ve Türk doğaçlama sanatının tarihî-tipolojik menşei. *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sos. Bil. Enst. Dergisi, 22,* 41-53.

Aslan, F. (2011). Sanal kültür ortamında güncellenen Nasreddin Hoca fıkraları. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 6 (4),* 39-60.

Ataizi, D. E. (2013). Kaşkay türkülerinde arkaik unsurlar. *4. Uluslararaası Türk Kültürü Kurultayı Bildirileri* içinde (s. 533-537).

Ataman, S. Y. (1938). *Anadolu halk sazları.* İstanbul: Bürhaneddin Matbaası.

Atasoy, E. , Çalışkan, V. ve Galaı, E. (2014). Beşeri coğrafya perspektifinden Tataristan cumhuriyeti. *Marmara Coğrafya Dergisi, 29,* 313-343.

Atılgan, H. (1988). Malatya türküleri, *II. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri* içinde, 40-43, İstanbul: Kuşak Ofset.

Atılgan, H. (1998). Çukurova türküleri. Ankara: Adana Valiliği Yayınları, Burcu Ofset.

Atılgan, H. ve Turhan, S. (1999). *Malatya musiki folkloru.* Ankara: Malatya Belediyesi Kültür Yayınları.

Attila, O. (1957). *Afyonkarahisar türküleri.* Ankara: Karınca Matbaası.

Atilla, O. (1976). Saz şiirlerinin türküye dönüşmesi. *Uluslararası Folklor ve Halk*

Edebiyatı Semineri Bildirileri içinde (s. 206-214). Ankara: Konya Turizm Derneği Yayınları.

Ay, G. (2013). Türkülerimizdeki dizi/makam ilişkileri ve terminolojik konularımız. *4. Uluslararası Türk Kültürü Kurultayı Bildirileri* içinde, (s. 91-100).

Ayan, D. (2011). *Bela Bartok'un Türk halk müziği derlemeleri üzerine çalışmalar.* İstanbul: Kitabevi Yay.

Aydemir, Ö. K. (2003). *Halk türkülerinin dili üzerine yapısal bir inceleme.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Aydemir, Ö. K. (2006). Buldan türkülerinin toplum dilbilimsel ve biliş dilbilimsel açılımı. *Buldan Sempozyumu Bildirileri* içinde (ss. 39-46). Denizli: Pamukkale Üniversitesi.

Aydemir, Ö. K. (2006). *Türk halk türküleri içerisinde Denizli türkülerinin dilbilimsel özellikleri. Uluslararası* Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumunda sunulmuş bildiri. Özü http://turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/kasim_aydemir_turku_dilbilimsel.pdf. Erişim tarihi: 4.08.2014

Aydemir, Ö. K. (2013). Türküden popüler müziğe değişen beden algısı üzerine dilbilimsel çözümlemeler. *Prof. Dr. Önder Göçgün Armağan Kitabı içerisinde* (s. 129-138). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Yayınları.

Aydoğan, K. (2008). *Ruhi Su türküleri.* İstanbul: Everest Yayınları.

Aydın, H. (2007). Türkü icrasında yeni bir bağlam: video klipler. *Millî Folklor, 19, (75),* 50-54.

Aysoy, M. (2003). *Geleneksel sonrası toplum üzerine.* İstanbul: Açı Kitapları.

Aytaç, P. (2003). 'Türküler'. Türk Dünyası Ortak Edebiyatı/Türk Dünyası Edebiyat Tarihi. C. 3, Ankara. (ss.332-451).

Azadovski, M. (2002). *Sibirya'dan bir masal anası.* (Çev. İlhan Başgöz), Ankara: Kültür Bakanlığı.

Azar, B. (2007). Sözlü kültür geleneği açısından Türk saz şiiri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 17 (2), 119-133.

Bagautdinova, M. (2013). Başkurt düğün adetlerinde türküler. *4. Uluslararaası Türk Kültürü Kurultayı Bildirileri* içinde (s. 741-744).

Bahadır, S. (1995). *Ceylanlı köyü türküleri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Bakırcıoğlu, N. Z. (2007). *Halk şiirimiz.* İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Balık, M., Uğurlu, S. B. ve Aslan, C. (2008). Ağrı türküleri üzerine bir değerlendirme. *II. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 488-497). Ağrı: Ağrı Valiliği Kültür Yayınları.

Balkaya, A. (2013). Türkülerin sosyo-kültürel düzenleyicilik misyonu: Kars'ta gelin terifleme. [Elektronik version]. *The Journal Of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science, 6 (2),* 139-147.

Balkaya, A. (2007). Türk halk kültüründe taşlamaya küçük bir örnek. [Elektronik version]. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* [Elektronik versiyon] *2 (3),* 138-147.

Balkılıç, Ö. (2015). *Temiz ve soylu türküler söyleyelim.* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.

Banarlı, N. S. (2001). *Resimli Türk edebiyatı tarihi 1-2.* Milli Eğitim Basımevi: İstanbul.

Bapaeva, J. M. (2008). *Tuva kamlarının alkışları (inceleme - metin - aktarma).* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Bascom, W. R. (2005). Folklorun Dört İşlevi, (Çev.: Ferya Çalış) *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2* içinde, (s. 125-151). (Haz.: M. Öcal Oğuz, Selcan Gürçayır), Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

Başbay, C. H. (1987). Malatya'da culfalık ve el dokumacılığı. *I. Battalgazi ve Malatya Halk Kültürü Sempozyumu Tebliğler* içinde. (93-103). İstanbul: Kuşak Ofset.

Başgöz, İ. (1986). *Folklor yazıları.* Adam Yayınları: İstanbul.

Başgöz, İ. (1968). *İzahlı Türk halk edebiyatı antolojisi*. Ararat Yayınları: İstanbul.

Başgöz, İ.(2008). *Türkü.* İstanbul: Pan Yayıncılık.

Başgöz, İ. (2012). *Türkülü Aşk Hikâyeleri*. İstanbul: Pan Yayıncılık.

Başıbüyük, Ş. (2015). *Saadet şehri Malatya.* İstanbul: Beyan Yay.

Baykara, T. (1988). *Anadolu'nun tarihi coğrafyasına giriş ı, Anadolu'nun idari taksimatı.* Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.

Bayraktar, F. S. (2013). Elazığ/Harput hoyratlarının Kerkük horyatları ile tematik karşılaştırması. *Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Geçmişten Geleceğe Harput Sempozyumu* bildirileri içinde (209-215), Elazığ.

Bayram, B. (2011). Macar Türkoloji araştırmalarında Çuvaş folkloru. *Türkbilig, 22,* 87-120.

Bayramlı, Y. Z. (2014). Milli musiki aletlerimizin tarihsel gelişim yolu ve evrenselliği üzerine. *Kültür Evreni, 18,* 63-66.

Behaque, G. H. (2003). Müzik performansı (Çev.: Mustafa Sever). *Halkbiliminde kuramlar ve yaklaşımlar* içinde. Ankara: Milli Folklor Yayınları.

Bekki, S. (2004). *Baş yastıkta göz yolda Sivas türküleri*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Bekki, S. (2010). Saraybosna ve Anadolu'daki bazı türkülerin benzerlikleri üzerine. *TÜBAR, 28,* (79-116).

Bekki, S. (2013a). Neşet Ertaş türkülerinin kaynakları üzerine. *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu Bildirileri (C. 1)* içinde (s. 145-163.) Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi.

Bekki, S. (2013b). Makedonya ve Anadolu'da söylenen bazı türkülerin benzerlikleri üzerine. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri I* içinde (s. 257-284). Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Belli, Ş. (1987). *Arguvan halk türküleri ve halk ozanları. I. Battalgazi ve Malatya Halk Kültürü Sempozyumu Tebliğler* içinde. (50-55). İstanbul: Kuşak Ofset.

Benzing, J. (1959). Die tschuwaschische Literatur. PHTF *II,* 841-861.

Berkay, F. (1987). Anadolu'nun Türkleşmesi süresinde Malatya ve yöresi. *I. Battalgazi ve Malatya Halk Kültürü Sempozyumu Tebliğler* içinde. (120-131). İstanbul: Kuşak Ofset.

Beysanoğlu Ş., Turhan, S. ve Dökmetaş, K. (1996). *Diyarbakır Musiki Folkloru*. Ankara: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sanat Yayınları.

Bezirci, A. (1968). *Dünden bugüne Türk şiiri.* İstanbul: May Yayınları.

Biner, İ. (2014). *Başkurt dili grameri.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Avrasya Enstitüsü Yayınları: 6.

Bingöl, B. (2013). *Makedonya Türklerinin türküleri üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Bingöl, İ. (2013). Popüler kültür ve türkülerimiz. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri II* içinde (s. 269-282). Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Birdoğan, N. (1983). *Halk ezgilerimizdeki söz sakatlıkları. II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri* içinde (s. 83-100), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Birinci, N. (1995). Sırp, Hırvat, Arnavut ve Makedon dilleri üzerine Türkçenin etkisi." *İlmî Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri 1*, 83-90.

Birinci, M. (2013). Türkülerimizin müzik eğitimindeki yeri ses-söz uyumu-çok sesli müziğe bakış. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri II* içinde (s. 33-38). Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Boratav, P. Naili ve H. Vedat Fıratlı (1943) *İzahlı halk şiiri antolojisi. Ankara:* Maarif Matbaası.

Boratav, P. N. (1982), *Türk halk edebiyatı.* İstanbul: Gerçek Yayınları.

Boratav, P. N.(1983). *Folklor ve edebiyat 2.* İstanbul: Adam Yayıncılık.

Boratav, P. N. (1995). *100 soruda Türk halk edebiyatı.* İstanbul: Gerçek Yayınları.

Boyacıoğlu, H. (2012). *Malatya müze ve halk eğitim merkezinde bulunan geleneksel giysiler.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.

Boyraz, Ş. (2012). Anonim halk edebiyatı araştırmalarının tanım ve tasnif sorunları bağlamında söylemelik ve konuşmalık türlerle ilgili çalışmaların durumu. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 36 (1),* 31-55.

Bozkurt, G. S. (2008). Geçmişten günümüze Romanya'da Türk varlığı. *Karadeniz Araştırmaları,5 (17),* 1-31.

Bölücek, B. (2008). *Sosyal bilgiler öğretiminde türkülerden yararlanmanın öğrencilerin akademik başarısına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Burç, U. Ö. (2009). *TRT repertuvarındaki türkü sözlerinin konu tür ve biçim açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.

Budak, O. A. (2006). *Türk müziğinin kökeni-gelişimi.* Ankara: Phoenix Yay.

Büyük Larousse (1986). *Türkü maddesi.* (C. 23) İstanbul: Milliyet Yayınları.

Caferoğlu, A. (1936). Cihan edebiyatında Türk kopuzu. *Ülkü Mecmuası, 8 (45),* 209-215.

Caferoğlu, A. (1988). *Türk kavimleri.* İstanbul: Enderun Yay.

Camgöz, N. (2011). *Taşkent'ten derlenen türküler ve TRT repertuarında bulunan konya türküleri ile mukayesesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Can, Z. (2010). *Türkülerde sevgili kavramı.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Muğla Üniversitesi, Muğla.

Canbay, A. (2015). Çanakkale müzik kültüründe geleneksel halk müziği. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, 18,* 667-683.

Canbaz, F. (2003). Türkü ve türkü barlar. *Milli Folklor, 59,* 49-52.

Cebeci, A. (2006). *50 yıllık türküler.* Ankara: BTİHD Yayınları.

Cengiz, R (2011). Sosyolojik bir olgu olarak müzik. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4 (18),* 363-378.

Cerrahoğlu, M. (2013). İşlevsel halkbilimi kuramı bağlamında Şabanözü düğünlerinde güveyi başı donatma merasimi. Jass, *The Journal of Academic Social Science Studies, 6(7),* 289-303.

Ceylan, E. (1996). Biler Şehrinin Fethi, Çuvaş Halk Destanı. *Türk Dilleri Araştırmaları 5,* 211-225.

Cömert, E. (2011). *Kültürlerarası etkileşim sürecinde tarihi kimliği ile Çanakkale türküsü ve varyantları üzerine analitik bir bakış.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Cömert, E. (2013). Çok kültürlülük ve kültürlerarası etkileşim ekseninde Çanakkale türküsü ve varyantları üzerine genel bir bakış. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri III* içinde (33-84). Sivas: Es Ofset Matbaacılık.

Coşar, M. (2010). Söz yarışında yenilmezlik: olsa eski günlerim/daha güzel söylerim. *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi, 2 (1),* 85-96.

Coşkun, K. (1988). Malatya halk ezgileri ve oyunları. *II. Battagazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu Tebliğler* içinde (s. 83-85).

Coşkun, N. Ç. (2013). Türk ninnilerine işlevsel yaklaşım. *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8 (4), , 499-513.

Coşkun, N. Ç. (2014). *Alevi cemlerinde nefesler.* İstanbul: Otorite Yayınları.

Coşkun, N. Ç. (2014). Alevi cemlerinde söylenen nefeslerde yol öğretileri. *I. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi, Türk Tasavvuf Kültürü ve Gelenekleri Bildirileri* içinde (320-345), İstanbul: Süleyman Şah Üniversitesi Yayınları,

Csaki, E. (2013). Türkülerin Türk Dünyasındaki Benzer Motifleri İle Macar Varyantları. *4. Uluslararaası Türk Kültürü Kurultayı Bildirileri* içinde (s. 849-858).

Cumbur, M. (1985). *Karacaoğlan.* KB Yayınları: Ankara.

Çağımlar, Z. (2010). *Hikâyeleriyle Adana Avşar ağıtları.* Adana: Altın Koza Yayınları.

Çağımlar, Z. (2013). Günümüz Ankara türkülerinde biçim ve içerik yozlaşması. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri II* içinde, (*285*-311).

Çakır, H. (2009). *Pir Sultan Abdal türkülerinde tasavvufi konuların tespit ve değerlendirilmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.

Çangal, Ö. (2012). Yabancılara Türkçe öğretiminde kültür taşıyıcısı olarak türküler. *Gazi Üniversitesi Türkçe Araştırmaları Akademik Öğrenci Dergisi 2(2),* 9-20.

Çelik, M. (2013). Makedonya Türkleri tarafından söylenen düğün türküleri. *BAL-TAM Türklük Bilgisi Dergisi, 10 (19)*, 323-330.

Çelik, Ü. (2013) Teke yöresi türkülerinin özellikleri ve Fethiye türküleri. *4. Uluslararaası Türk Kültürü Kurultayı Bildirileri* içinde (s. 475-489).

Çetin, Ç. Z. (2009). Tatar geleneksel çalgılarının halk edebiyatındaki görünüşleri. *Karadeniz, 3*, 76-90.

Çetin, Ç. Z. (2015). *Tatar Türklerinin düğün geleneği.* Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, 2 (3), 92-119.

Çetin, A. Y. (2013). Mizah ve türkü. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri I* içinde (201-216). Sivas: Es Ofset Matbaacılık.

Çetin, İ. (2013). Türküler ve grup bilincinin yansıtılması: 12 Haziran 2011 genel seçimleri örneği. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri I* içinde (341-364). Sivas: Es Ofset Matbaacılık.

Çetindağ, G. (2005). *Elazığ türküleri (metin-inceleme).* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Çetindağ, G. (2013). Elazığ türkülerinde aşk olgusunun sembolik söylemleri. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri II* içinde (s. 83-92). Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Çetinkaya, G. (2013). Ortak kültürel yaşantının kimi tarihi gerçekleri efsaneleştiren türküler. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri I* içinde (217-228). Sivas: Es Ofset Matbaacılık.

Çevik, M. (2012). *Türkü kültüründe değişim süreci ve Musa Eroğlu.* Doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Çevik, M. (2013). *Türkü ve algı.* Ankara: Ürün Yayınları.

Çıblak, N. (2005). Türk halk kültürü içerisinde Mersin ağıtlarının yeri. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14, (2), 201-226.*

Çığır, E. (2010). *Özbekista'da demografik yapı.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Çiftlikçi, R. (2012). Malatyalı Fahri'nin çileli yaşamı ve Türk halk müziğindeki yeri. *Kültür Evreni, 12,* 49-75.

Çobanoğlu, Ö. (2000). *Âşık tarzı kültür geleneği ve destan türü.* Ankara: Akçağ Yay.

Çobanoğlu, Ö. (2002). *Halkbilimi kuramları ve araştırma yöntemleri tarihine giriş*. Ankara: Akçağ Yay.

Çobanoğlu, Ö. (2010). Türkü olgusu bağlamında "türkü" ve "şarkı" terimlerinin etimolojisini yeniden tanımlama denemesi. *Türk Yurdu (Türkü Dosyası), 269,* 46-49.

Çulcu, S. (1987). Ön tarihte Malatya ve çevresi. *I. Battalgazi ve Malatya Halk Kültürü Sempozyumu Tebliğler* içinde. (70-78). İstanbul: Kuşak Ofset.

Darkot, B. ve Honingman E. (1988). Malatya. *İslam Ansiklopedisi* (C. VII, S. 225-232).

Daşdemir, Ö. (2014). Erzurum yöresi türkülerinde ana-metinsel dönüşümler. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 51,* 303-317.

Deligöz, A. (2014). Türk dünyasında tırnakla icra edilen yaylı bir çalgı: kılkopuz. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies,* 14 (1), 141-154.

Demir, E. (2002). Malatya şehrinde yerleşmenin evrimi. *Türk Coğrafya Dergisi, 38,* 19-57.

Demir, G. K. (2013). Kosova türküleri üzerine bir inceleme. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri III* içinde (s. 387-396). Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Demir, S. (2015). *Arapgir yöresi müzik kültürü.* İstanbul: Bilsam Yayınları.

Demiral, B. ve Evin, H. (2014). Malatya büyükşehir belediyesi: arakentten bütünkente bir dönüşüm hikâyesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1, (3)* 77-87.

Demirci, B. (2013). Türkülerin sosyolojik anlam ve önemi. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri II* içinde (s. 45-49). Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Dieji, A. (2009). İran ve Irak Türkmenlerinin şifahi edebiyatına mukayeseli bir bakış. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, Sayı 28,* 15-26.

Dilçin, C. (2004). *Türk şiir bilgisi.* Ankara: TDK Yayınları.

Dizdaroğlu, H. (1989). *Halk Şiirinde Türler.* Ankara: TDK Yayınları.

Dorson, R. (1984). *Günümüz Folklor Kuramları* (Çev. Nermin Ulutaş). İzmir: Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Dönmez, B. M. (2006). Müziğin Anadolu tasavvufundaki aşk, ateşi ve yanma metaforları bağlamındaki algılanışı ve performansı. *Folklor/Edebiyat Dergisi, 48. (12),* 329-340.

Dönmez, B. M. (2010). Alevi cem ritüelinde canlandırılan kırklar söylencesinin şiir-müzik-dansla ilişkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3 (14),* 191-199.

Dönmez, B. M. ve Karaburun, D. (2013). Türk halk müziği sözlerinde metaforik anlatım geleneği. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* [Elektronik versiyon] *8 (4),* 1081-1097.

Dönmez, B. M. ve Haşhaş, S. (2014). Konularına göre yapılmış türkü sınıflandırmalarının geleneksel Türk halk müziği nazariyatı açısından değerlendirilmesi. Türk halk müziği sözlerinde metaforik anlatım geleneği. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 9(5),* 1619-1629.

Dönmez, B. M. (2014). Arguvan yöresi müzik kültürünün genel karakteristiği ve bölgesel özellikleri. *4. Ulusal Arguvan Sempozyumu*'nda sunulan bildiri, (27-34).

Duman, G. B. (2002). *Çankırı türkülerinin derlenip halk bilimi açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Duman, M. (2011). Trabzon halk kültürü. İstanbul: Heyamola Yay.

Dundes, A. (1998). Doku, metin ve konteks. (Çev. Metin Ekici). *Millî Folklor, 38,* 106-119.

Duran, H. (2010).Yol türküleri üzerine bir değerlendirme. *Gazi Türkiyat, 6,* 155-165.

Durdıyeva, A.(1997). Türkçe konuşan halkların folklorundaki benzerlikler. *Bilig, 4,* 130-133.

Durmuş, O. (2009). *Çuvaşçanın şekil bilgisi.* Yayınlanmamış doktora tezi. Trakya Üniversitesi, Edirne.

Duymaz, A. (1992). Halk hikâyelerinin teşekkülünde türkülerin rolüne bir örnek: kervankıran türküsü. *Erciyes, 15 (176),* 9-12.

Duymaz, A. (2013). Halk hikâyelerinin oluşumunda türkülerin yeri ve Kerem türküleri. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri I* içinde (125-140). Sivas: Es Ofset Matbaacılık.

Dündar, H. (2002). Âşık Ali Cemal repertuvarından parçaların performans teorisi kapsamında değerlendirilmesi. *Milli Folklor 55,* 81-94.

Eke, M. (2007). Türk halk müziği ezgilerindeki eksikliklerin giderilerek geleceğe intikâli ve korunması. 38. *ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika*

Çalışmaları Kongresinde (10-15 Eylül 2007) sunulan bildiri, Ankara. (ss. 275-285).

Eke, M. (2009). Türk halk müziğinde av konusunu içeren türküler. *Acta Turcica, 1 (1),* 479-491.

Ekici, M. (2004). "Somut olmayan kültürel miras neden ve nasıl korunmalı ve nasıl müzelenmeli: sorunlar, çözümler ve ülkelerden örnekler. *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi Sempozyum Bildirileri* içinde. Ankara: Gazi Ünv. THBMER Yay.

Ekici, M. (2010). *Kuramlar ve yöntemler. Türk Halk Edebiyatı El Kitabı,* Ankara: Grafiker Yayınları, 57-92.

Ekici, M. (2013). Türkü incelemelerinin yöntemi üzerinde bir değerlendirme. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri I* içinde (43-49). Sivas: Es Ofset Matbaacılık.

Ekici, S. (2002). Türk müziği devlet konservatuarlarında nasıl bir yapılanma olmalıdır? *21. yy. başında Türkiye'de Müzik Sempozyumu Bildirileri* içinde. Ankara: Sevda Cenap And Müzik Vakfı Yay.

Ekici, S. (2004). Popüler kültür'ün icra ortamı bağlamında medya - Türk halk müziği ilişkisine dair bazı tespit ve öneriler. *TÜBAR, XVI,* 181-189.

Ekici, S. (2009). Türk Halk Müziğinin Melodik Yapısının Adlandırılması Konusunda Düşünceler(Ayak, Makam ve Dizi Kavramları. *Akademik İncelemeler, 4 (1),* 21-33.

Ekşi, P. (2010). Türkiye'de Nogayca çalışmalarına genel bir bakış. *TÜBAR, XXVIII,* 183-190.

Elcan, A. (2003). Altay Türklerinin güncel sorunları üzerine bazı gözlem ve tespitler. *Bilim ve Kültür, 1,* 44-54.

Elçi, A. C. (2008). Tarihsel gelişim bağlamında Türk halk müziği araştırmaları. *Milli Folklor, 78,* 37-54.

Elçi, A. C. (2011a). Sözsel ve müzikal varyantlaşma: manilerin türkü içindeki dönüşümleri. *Milli Folklor, 91,* 130-139.

Elçi, A. C. (2011b). Duvazlar/duvazimamlar üzerine müzikâl bir çerçeve. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi , 57,* 131-174.

Elçin, Ş. (1976). Halk şiiri deyimi üzerine. *Uluslararası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri* içinde. Ankara: Konya Turizm Derneği Yayınları.

Elçin, Ş. (1988). *Akdeniz'de ve Cezayir'de Türk Halk Şairleri.* Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Elçin, Ş. (2000). *Halk edebiyatı araştırmaları II.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Elçin, Ş. (2005), *Halk edebiyatına giriş.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Erdem, G. (1987). Malatya yöresinde geleneksel giyimin dünü bugünü. *I. Battalgazi ve Malatya Halk Kültürü Sempozyumu Tebliğler* içinde. (30-36). İstanbul: Kuşak Ofset.

Eliade, M. (2000). *Şamanizm* (İsmet Birkan, Çev.). İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.

Emnalar, A. (1998). *Tüm yönleriyle Türk halk müziği ve nazariyatı.* İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Emre, H. (2013). Kültürün değişimi ve dönüşümü bağlamında ozan-baksı geleneğinden çağdaş Türk ozanlığına geçiş süreci. *Bilim ve Kültür,* 1 (1), 55-72.

Er, T. (1982). Kına türkülerinde halkımızın evlilik felsefesi. *II.Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri* içinde. C.4, (157-168). Ankara: Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi.

Erdal, T. (2011). Erkek ağızlı türkülerde kadın imajı. *Folklor/Edebiyat, 17 (65),* 37-52.

Ergin, A. (1999). *Manisa türkülerinin makam, ayak, usul ve tür yönünden incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi, İzmir.

Ergun, P. (2014). Toplumsal uygulamalarda âşıkların işlevi. *Karadeniz, 22,* 122-126.

Ergün, N. (2010). Arguvan Türkülerinin Duygu Analizi ve Psikolojik İşlevi. *2.Ulusal Arguvan Sempozyumu. Ankara Arguvanlılar Derneği.* Ankara: Arguvan ve Köyleri Eğitim Kültür Vakfı.

Erkan, Ç. (2013). Geleneksel müziklerin seslendirildiği mekân ve ortamın dinleyiciye/izleyiciye olan etkisi. *EÜ Devlet Türk Musikisi Konservatuarı Dergisi 3,* 125-128.

Erkek, H. (2002). Oyun içinde şarkı ve türküler. *Ankara Üniversitesi Tiyatro Araştırmaları Dergisi, 14,* 1300-1523.

Erkoçoğlu, F. (2013). Lazkiye Türkmenleri ve türküleri. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri III* içinde (s. 297-309). Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Erol, O. (2012). *Silifke halk oyunlarında yer alan türkülerin konuları Silifke türkülerindeki motifler ve semboller.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Ersan, A. (2011). Çarşamba halk türküleri ve oyun havalarının söz ve müziklerinin oluşumunda yöre halkının etkisi. *Samsun Sempozyumu'nda sunulan bildiri.* Atatürk Kültür ve Kongre Merkezi, Samsun.

Ersoy, İ. (2009). Türkiye'de uluslaşma sürecinde bir simge olarak 'bağlama'. *Motif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı, Halk Müziğinde Çalgılar Uluslararası Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 268-278), Motif Vakfı Yayınları, No:8, İstanbul.

Ersoy, İ. (2012). Türk müzik kültüründe çalgı ve çalgı müziği. *EÜ Devlet Türk Musikisi Konservatuarı Dergisi, 2,* 91-98.

Ersoy, İ. (2014). Türk halk müziğinin yeniden üretimi/inşası: ulusal kaynaştırma projesi olarak "yurttan sesler" topluluğu. *International Journal of Human Sciences, 11*(2), 931-947.

Ersoy, İ. (2014). Kültüriçi bir değerlendirme: toplumsal normlar ekseninde "müziksel tercih". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7* (30), 90-100.

Ersoy, R. (2004a). Sözlü kültür ve sözlü tarih ilişkisi üzerine bazı görüşler. *Millî Folklor Dergisi, 61,* 102-110.

Ersoy, R. (2004b). Performans teori bağlamında sözlü kültür ürünlerinin müzelenmesi sorunu üzerine bazı görüş ve düşünceler. *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi Sempozyumu Bildirileri* içinde, 84-90, Ankara: Gazi Üniversitesi THBMER Yay.

Ersoy R. (2009). Sözlü tarih folklor ilişkisi "Baraklar örneği disiplinler arası bir yaklaşım denemesi". Ankara: Akçağ Yayınları.

Esen, A. Ş. (1986). *Anadolu türküleri.* Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Fevzi, F. (2013). Afganistan Özbek halk edebiyatında Sabzıvan türküleri-koşukları, *Bilim ve Kültür, 3,* 135-142.

Fedakâr, P. (2008). Karakalpakistan'da efsane çalışmaları. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11 (20),* 150-156.

Ferrıs, W. (1997). Halk şarkıları ve kültür: Charles Seeger ve Alan Lomax. (Çev.: F. Gülay Mirzaoğlu). *Milli Folklor, 5 (34),* 87-93.

Feyzioğlu, N. (2006). Türk Dünyası'nda ve Anadolu'da kopuz. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi 31,* 233-245.

Feyzioğlu, N. (2010). Gelin ağıtları üzerine bir değerlendirme. *A.Ü. TAED, 43,* 73-92.

Feyzioğlu, N. (2012). On Erzurum türküsü üzerinde bir metot denemesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16 (1),* 187-198.

Fidan, S. (2011). Sözlü kültür-sözlü tarih ilişkisi bağlamında Niş türküleri. [Elektronik versiyon]. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic* 6 (4), 139-148.

Gadgiyeva, L. (2013). Kumuk halkının yırları ve özellikleri. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri III* içinde (291-296). Sivas: Es Ofset Matbaacılık.

Gazimihal, M. R. (1928). *Anadolu halk türküleri ve musiki istikbalimiz.* İstanbul: Marifet Matbaası.

Gazimihal, M. R. (1929). *Şark-i Anadolu türküleri ve oyunlar.* İstanbul: İstanbul Konservatuarı Neşriyatı.

Gazimihal, M. R. (1947a). Yurtta yaşayan Cezayir türküleri. *Fikirler, 5,* 16-21.

Gazimihal, M. R. (1947b). *Ege'de Cezayir türküleri. Fikirler, 3,* 8-10.

Gazimihal, M. R. (1958). Baş Ozan Korkut Ata ve onun yelteme kopuzu. *TFA, 5 (104),* 1653-1654.

Gazimihal, M. R. (1961). *Musiki sözlüğü.* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Geniz, M. (1996). *Malatya Tarihçesi*. Malatya.

Gerçel, A. (2013). Kayseri türküleri. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri II* içinde (s. 405-443). Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Gitmez, S. K.(1999). Küreselleşen dünyamızda medya ve kültür. *Folklor ve Edebiyat Dergisi, 3 (15),* 23-25.

Göğebakan, G. (2003). Malatya. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi 27.Cilt, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 592s.

Gökbakar, İ. (1947). Masal ve türkü. *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 5 (1),* 39-43.

Gökçe, E. (1982). *Eğin Türküleri.* Ankara: Yaba Yayınları.

Görkem, İ. (1998). Türk halk hikâyelerinin canlı gösterim (performence oriented) olarak incelenmesi. *Milli Folklor, 5 (37),* 107-113.

Görkem, İ. (2001). *Türk Edebiyatında Ağıtlar-Çukurova Ağıtları.* Ankara: Akçağ Yay.

Görkem, İ. (2005). Güney Türkmenlerine ait 'Yazıcıoğlu ile Senem' türkülü hikâyesinin anlam ve nesne dünyası. *Türkbilig/Türkoloji Araştırmaları, 9,* 40-66.

Gözaydın, N. (1989). Anonim halk şiiri üzerine. *Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı, III* (Halk Şiiri), 445-450, Ankara: TDK Yay.

Gözaydın, N. (2011). Türkülerimiz ve Türkçe sözlük. *Türk Dili, 714,* 483-490.

Gözüm, G. (2010). *Modern kentte üretilen türkülerin ve bunların icra ortamlarından türkü barların, işlev kuramı açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Guliyeva, Y. (2013). Azerbaycan makamları-uzun havalar. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri* içinde *I* (377-381). Sivas: Es Ofset Matbaacılık.

Güçlütürk, T. (2013). Prizren'de türkü geleneği ve yeni derlenen Prizren türküleri üzerine ayrıntılı inceleme. *Hikmet, 21,* 112-121.

Güler, A. (2013). Türkü, türkülerimiz, türküler ve öyküleri üzerine bir değerlendirme. *4. Uluslararaası Türk Kültürü Kurultayı Bildirileri* içinde (s. 297-308).

Güleryüz, Ş. ve Gençdoğan, B. (2006). Türk halk müziği dinleyici profilinin incelenmesi Erzurum il örneği. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 13,* 373-379.

Güllüdağ, N. (2002). *"Nogay Türkleri", Türkler.* Ankara: Yeni Türkiye Yayınları,

Gülseren, C. (2000). *Malatya ili ağızları, inceleme, metinler, sözlük ve dizinler.* Ankara: TDK Yayınları.

Gülseren, M. ve Keyhıdır, H. (2012). *Darendeli şair-yazar ve sanatçılar.* Ankara: Tutkun Ofset.

Gültekin, M. (2014). Yerelleşme, performans ve beden folkloru bağlamında balıkesirli masal anlatıcısı: Kezban Karakoç. *Milli Folklor, 104,* 46-59.

Gümüş, H. (1995). *Malatya türkülerinde analiz çalışması.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Günay, E. (2006). *Müzik sosyolojisi.* İstanbul: Bağlam Yayınları.

Günay, T. (1976). Doğu Karadeniz bölgesinde atma türkü geleneği. *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri* içinde. C. II, 73-83, Ankara.

Günay, U. (2005). *Türkiye'de âşık tarzı şiir geleneği ve rüya motifi.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Günay, T. U. (2010). *Türklerin tarihi.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Günay, U. (2011). Türk kültürünün bilgi ve kültürel şifre taşıyıcısı olarak âşık edebiyatı. *Somut Olmayan Kültürel Miras Yaşayan Âşık Sanatı Uluslararası Sempozyum Bildirileri* içinde. 11-16, Ankara.

Günay, V. (2013). Alaşehir yöresinde işgal günlerinin hüzünlü bir türküsüne dair bazı bilgiler. *Tarih İncelemeleri Dergisi, 28 (1),* 133-150.

Güner, F. D. (1997). Göktürk bengü taşlarından günümüz Altay Türkçesine ulaşan kelimeler. *Uluslarası Sibirya Toplantısında Sunulan bildiri (İstanbul), Sibirya Araştırmaları* içinde, 139-143.

Güneş, B. ve Bak, H. (2013). Türkülerin birleştirici gücü, Türk müziği ile Rus halk müziğinin ortak yanları. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri II* içinde (s. 19-25). Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Güney, E. C. (1956). *Halk türküleri.* İstanbul: Yeditepe Yayınları.

Güney, E. C. (1971). *Folklor ve halk edebiyatı.* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Güngör, A. (2010). *Türkülerin destanlaşma sürecinde bir Kırgız kahramanı: Şabdan Baatır.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Günşen, A. (2009). Dil etkileşimi açısından Makedonya ve Kosova Türk ağızları. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 4 (8),* 225-254.

Güray, C. (2010). Semâdan semaha bir sonsuz devir. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 56,* 119-152.

Gürses, A. (2002). *Göç olgusunun Türk halk müziğine etkisi -gurbet türkülerimiz.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Güven, M. (2005). *Türkiye sahasındaki hikâyeli türküler üzerine bir araştırma.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Güven, M. (2009). *Türküler dile geldi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Güven, M. (2013). Türkülerin varyantlaşması. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi 50,* 150-161.

Güven, M. (2012). *On bin yılın türküsü.* Erzurum: Fenomen Yayınları.

Güvenç, B. (1993). *Türk kimliği, kültür tarihinin kaynakları.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını.

Güzel, A. ve Torun, A. (2003). *Türk halk edebiyatı el kitabı,* Ankara: Akçağ Yay.

Hacıyev, E. (2013). Kumuk manevi edebiyatında türkünün görünüş özellikleri. *4. Uluslararaası Türk Kültürü Kurultayı Bildirileri* içinde (s. 753-756).

Halipayeva, İ. (2013). Kumuk sarınlar-türküler. *4. Uluslararaası Türk Kültürü Kurultayı Bildirileri* içinde (s. 745-752).

Harmancı, M. (2013). Gurbet türkülerine arketipsel bir yaklaşım. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic 8 (4),* 919-926.

Hasan, H. (1987). *Saray-Bosna kütüphanelerindeki Türkçe yazmalarda türküler.* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Hasan, H. (2008). *Makedonya Türklerince söylenen türküler.* Ankara: AKDTYK Yayınları.

Haşhaş, S. ve İmik, Ü. ve Aydoğdu, C. (2015). Malatya/Arguvan halk müziği kültürü üzerine bir araştırma. *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, 75,* 201-213.

Hazar, M. (2007). Irak Türkmenlerinin dünü ve Türkçesi. *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları, 2 (2),* 358-364.

Işık, A. (1998). *Malatya, Adiyaman (Hısn-ı Mansur), Akçadağ, Arabkir, Besni, Darende, Doğanşehir, Eski Malatya (Battalgazi), Hekimhan, Kahta, Pütürge, Yeşilyurt (1830-1919).* İstanbul: Kurtiş Matbaacılık.

Işık, S. T. ve Uslu, R. (2012). *Türk müziğinde ağaç ve çalgı yapım bibliyografyası. Acta Turcıca Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi,* 4 (2), 24-41.

İbrahim, A. B. (2009). *Irak Türkmen türkülerinde konu ve yapı.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

İlyasoğlu, E. (1994). *Zaman içinde müzik.* İstanbul: Yapı Kredi Kültür Yayıncılık.

İmik, Ü. (2014). Türkülerimizdeki hoşgörü temasına toplumsal bakış ve Hacı Bektaş Veli. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Degisi, 69,* 181-199.

İnaltekin, A. (2013). Harput türküleri ve Azerbaycan muğamları. *Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Geçmişten Geleceğe Harput Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 217-235).

İnan, A. (1986). *Tarihte ve bugün Şamanizm.* Ankara: TTK Yayınları.

İnan, S. (2008). *Türk halk edebiyatında turna motifli türküler.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

İpek, S. A. (1992). Antakya türkülerinde romantik ve fantastik ögeler. *Güneyde Kültür,* 4 (44), 26.

İpek, S. A. (1992). Sallangaç türküleri. *Güneyde Kültür, 4 (46),* 14.

İpek, S. A. (1993). Sallangaç türküleri 2. *Güneyde Kültür, 5 (47),* 9.

İpek, S. A. (2003). *Antakya türküleri*. Antakya: Hafad Yay.

İspirli, S. A. (2011). Erzurum türkülerinde aşk, âşık ve sevgili. *The Journal of Academic Social Science Studies 4 (1),* 91-118.

İstanbullu, S. ve Vural F. G. (2014). Bölgelere göre türkülerde kadın kıyafetleri. *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi (TURAN-SAM) Uluslararası Bilimsel Hakemli Mevsimlik Dergisi, 6 (23),* 50-55.

İşankul, C. (2013). Özbek halk koşuklarının sınıflandırılması meselesi hakkında. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri III* içinde (s. 311-318). Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

İvgin, H. (2013). Türkülerimizin insan hayatındaki yeri ve işlevleri. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri II* içinde (s. 41-49). Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

İyiyol, F. ve Ćatović, A. (2012). Sevdalinkalarda Türk-Boşnak Halk kültürünün ortak unsurları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 1 (1), 246-264.*

Jansky, H. (1977). Türk halk şiiri. (Çev. Abdurrahman Güzel). *Dünya Edebiyatından Seçmeler,* 1 (4).

Judetz, E. P. (2007). *Türk Musiki Kültürünün Anlamları.* (Çev. Bülent Aksoy). İstanbul: Pan Yayıncılık.

Kaçar, G. Y. (2008). Rumeli türküleri. *Kültür Evreni, 2,* 153-168.

Kafesoğlu, İ. (2012). *Türk milli kültürü.* İstanbul: Ötüken Yay.

Kahhar, T. (2013). Anadolu ve Özbek türkülerinin özellikleri. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri III* içinde (s. 341-354). Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Kahraman, B. ve Tebiş, C. (2014). *Mahmut Râğıp Gâzimihal'den Seçme Müzik Makaleleri-II (Türk Harf İnkılabı Öncesi) Müzik Kültürü.* Ankara: Müzik Eğtimi Yayınları.

Kakuk, Z. (1993). *Kırım Tatar şarkıları.* Ankara: TDK Yay.

Kalafat, Y. (1995). *Doğu Anadolu'da eski Türk inançlarının izleri.* Ankara: Ankara Kültür Merkezi Yayınları.

Kalafat, Y. (1996). *İslamiyet ve Türk halk inançları.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Kalafat, Y. (2013). Türkülerin dili ile karşılaştırmalı halk inanmaları. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri I* içinde (245-286). Sivas: Es Ofset Matbaacılık.

Kanat, E. (2010). *Düziçili Âşık Mustafa Çabuk: hikâye repertuvarı ve türkülü hikâyeleri (inceleme-metin).* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Kara, R. ve Yılmaz, O. (2011). Erzincan türkülerinde gurbet teması. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4 (2)*, 389-400.

Karaalioğlu, S. K. (1980). *Türk edebiyatı tarihi 1*. İstanbul: İnkılap ve Aka Basımevi.

Karabaş, S. (1996). *Bütüncül Türk budunbilimine doğru*. İstanbul: YKY.

Karaburun, D. (2011). *Malatya yöresel müziğinin ilçelere göre dağılımı ve incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İnönü Üniversitesi, Malatya.

Karadeniz, B. (2000). *Gül yüzlüm (türküler),* İstanbul: İBB Kültür Yayınları.

Karagülle, E. (2007). *Seyahatnamelerde Malatya.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Niğde Üniversitesi, Niğde.

Karakaş, A. (2011). *Çukurova türkü söyleme geleneğinde hikâyeli türküler (Adana-Osmaniye).* Yayınlanmamış doktora tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.

Karakaş, A. (2013). Çukurovalı Âşık Ali Anbarcı'nın yörük üstüne türküleri. *Asia Minor Studies, 1 (1),* 64-76.

Karakoç, B. (2013). Az konuşurlu bir Türk dili: Nogayca ve Nogaylar üzerine. *Tehlikedeki Diller Dergisi,* 2 (2), 273-301.

Karataş, A. (1994). Kazak Türkleri'nin düğün türküsü "Betaşar". *Millî Folklor, 3 (21),* 76- 77.

Karataş, H. (2011). Bir sözlü tarih metni olarak "Pazvandoğlu türküsü". *Milli Folklor,* 23 (92), 131-142.

Karataş, H. (2012). Orta Asya'da müzik ve kültür. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 12,* 213-223.

Karataş, H. (2013). *B*osna Hersek'te Türk varlığının sözlü kültür ortamındaki izleri. *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi Bildirileri I* içinde, 425-432.

Karataş, H. (2014). Geleneğin kuşaklara aktarımı bağlamında bir çatalzeytin düğün türküsü: "Dünür Ağa", *Milli Folklor, 13 (101),* 138-148.

Karkın, M. A. ve Karaburun, D. (2012). Malatya yöresi müziklerinin kültürel kimliği. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, 29,* 10-119.

Kartarı, A. (1985). Halk eğlenceleri içinde türkülerimiz, *Halay, 40,* 6-10.

Kaya, D. (1999). *Anonim halk şiiri.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Kaya, D. (1999). Karşılaşma, atışma ve deyişme kavramları üzerine. *Folklor / Edebiyat, 20,* 131-134.

Kaya, D. (2001). Türkülerin derlenmesinde, kayda geçirilmesinde ve icra edilmelerinde yapılan yanlışlıklar. *Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni Bildirileri* içinde, 411-432.

Kaya, D. (2001). Trabzon yöresi türkülerinin yapı, konu ve ezgilerine göre değerlendirilmesi. *Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu Bildirileri* içinde. (Cilt 2), 93-102.

Kaya, D. (2012). Zeynep türküsü üzerine bazı mülahazalar. *Millî Folklor,* 24 (95), 299-306.

Kaya, G. (1999). *Halk türkülerinde kadının konumu*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Kaya, N. (2012), Ziya'nın ağıdı üzerine. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2 (2),* 139-150.

Kaygısız, M. (2000). *Türklerde müzik*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Kaygusuz, A. V. ve Günaydın, M. (1986). *Doğanşehir ilçesi*. Malatya: Fatih Matbaası.

Kayıpov, S. (2009). Bir didaktik türkünün derleniş öyküsü. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 9 (1),* 87-123.

Kaynar, Ü. (1996). *Türk halk kültürü ve halk müziği.* İstanbul: Ege Yayınları.

Kayserili, M. E. ve Satır, M. (2013). Küreselleşme sürecinin ulusal kültür ve sanata etkisi. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 50,* 305-318.

Kazancı, O. ve Yardımcı, M. (1993). *Hekimhan folkloru ve Hekimhanlı halk şairleri.* Malatya: Açıksöz Yay.

Kılınç, F. (2013). Gaziantep yöresinde kadınların oynadığı türkülü oyunların işlevsel özellikleri. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri III* içinde (9-21). Sivas: Es Ofset Matbaacılık.

Kınalı, F. (1987). *Eski Anadolu tarihi*. Ankara: TTK Yayınları.

Kınık, M. (2008). Müziğin insan yaşamındaki yeri. *Değişim dergisi, 1,* 18.

Kınık, M. (2011a). Bir iletişim aracı olarak Türk halk müziği ve türküler. *Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* 2 (1), 136-150.

Kınık, M. (2011b). Türk halk müziği kültüründe birleştirici unsur olarak hüseyni dizisi ve hüseyni türküler. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8 (16),* 455-469.

Kıraç, E. (1997). Türk halk şiirinde ritim, ezgi ve ninni söyleme geleneğinin rolü. *PAÜ. 3,* 38-40.

Kırman, Ü. (1998). *Muğla türküleri (metin toplama ve tasnif).* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Muğla Üniversitesi, Muğla.

Kırömeroğlu, N. (2011). *Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki yalancı eş değerler.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.

Killi, G. (2000). Hakas sözlü edebiyatında taxpax. *Milli Folklor, 6 (48),* 72-83.

Koç, R. (2013). Türkçe öğretiminde türkülerden yararlanmak. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri I* içinde (289-294). Sivas: Es Ofset Matbaacılık.

Koç, S.Ö. (2011). Fenomenolojik açıdan bir türkü çözümlemesi: yüce dağ başında yanar bir ışık. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic 6 (3),* 1125-1132.

Korkmaz, K. M.(1995). *Barak yöresi hikayeli türkü geleneği üzerine bir inceleme.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Korkmaz, M. A. (2005). Bir Müslüman Bosna köyünün halk şarkıları. *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 33,* .559–568.

Korkmaz, M. A. (2006). *Türkü türü ve doğu Karadeniz türkü kültürü.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Korkmaz, R. (2011). Aytmatov anlatılarında ritmin büyülü gücü: türküler. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, 26,* 41-48.

Koz, S. (2014). *1940'larda Çukurova'da derlenmiş türküler ve âşık deyişleri.* Özü http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/sempozyum/semp_1/koz.pdf. Erişim tarihi: 4.08.2014

Köksel B. (2009). "Halk türkülerinde avla ilgili semboller", *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi, 1(1),* 463-478.

Köktan, Y. (2015). TRT repertuvarında yer alan bolu türkülerinde söz unsuru. *Türük Uluslararası Dil, Edebiyat* ve *Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, 6,* 340-355.

Köprülü, M. F. (1962). *Türk saz şairleri.* Ankara: Güven Matbaası.

Köprülü, M. F. (2004). *Saz Şairleri I-V.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Köprülü, M. F. (2004). *Edebiyat araştırmaları 1.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Köprülü, M. F. (2009). *Türk edebiyat tarihi.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Köprülü, M. F. (2012). *Türk edebiyatında ilk mutasavvıflar*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Köse, N. (2004). Destanlarımız ve zeybek türkülerimiz. *Zeybek Kültürü Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 311-330). Muğla: Muğla Üniversitesi Yayınları.

Kösemihal, M. R. (1929). *Şarkî Anadolu türküleri ve oyunları*. İstanbul: Evkaf Matbaası.

Kösemihal, M. R. (1939). Halk musikisi araştırmalarının musiki tarihine yardımı. *XIII: Beynelmilel Antropoloji ve Prehistorik Arkeoloji Kongresi Tebliğleri* içinde. 295.

Kösemihal, M. R. (1994). Kopuzdan son hatıralar. *TFA, 6 (144),* 2437-2438.

Kurnaz, C. (1997). *Türküden gazele: halk ve divan şiirinin müşterekleri üzerine bir deneme.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Kurtaslan, H. ve Yücetoker, İ. (2013). Niğde türkülerinin müzik ve söz unsurları açısından incelenmesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks, 5 (3),* 63-73.

Kutluğ, Y. F. (2000). *Türk musikisinde makamlar.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Küçükbasmacı, G. (2012). Halk anlatısının sözlü kültür ortamlarında değişim ve dönüşüm: oda ve konak. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 7 (2),* 769-792.

Kürkçüoğlu, E. (1994). Azerbaycan'ın Türkleşmesi tarihine bir bakış. *AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 1,* 143-156.

Maden, P. (2005), Performans teori doğrultusunda bir türkünün incelenmesi: elimi sundum astara, *Folklor/Edebiyat, 11 (42),* 205-217.

Mahiroğulları, A. (2005). Küreselleşmenin kültürel değerler üzerine etkisi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 50,* 1275-1288.

Mahmut, E. ve Mahmut, N. (1997). *Dobruca Türk halk edebiyatı metinleri.* Ankara: KB Yay.

Malatya Kültür Envanteri, (2014). T. C. Malatya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Malatya: Ofis Matbaacılık.

Malatya Vizyon 2023 Malatya İl Gelişim Raporu (2011). (Haz. İbrahim Gezer, Şemsettin Özcan, Orhan Tuğrulca, Kemal Özbudak, Aydan Aksoğan Korkmaz, Sait Kabadayı). *Bilsam Araştırma Raporları: 2,* Malatya: Bilsam Yayınları.

Melikoğlu, A. (2012). *Türkülerde gök ve gök unsurları ile ilgili inançlar.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ordu Üniversitesi, Ordu.

Memmedova, E. (2013). Türkülerin birleştirici gücü bağlamında Türk halklarının entegrasyonu ve Türkçenin gelişimi. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri I* içinde (93-102). Sivas: Es Ofset Matbaacılık.

Menzel, Th. (1925). *Die Türkische literatur, in kultur und Gegenwart, hrsg.* Von Paul Hinneberg, I. Teil, VII. Abteilung, Leipzig-Berlin, s. 323

Mete, H. S. (2014). Malatya Arguvan yöresi halk müziğine genel bir bakış. *4. Ulusal Arguvan Sempozyumu*'nda sunulan bildiri, (19-25).

Metin, T. (2013). Selçuklular zamanında Anadolu'da Türk iskânına dair bir inceleme: Malatya örneği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (2), 137- 156.

Mevsim, H. (2002). *Bulgar halk edebiyatında yeniçeri türküleri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Mevsim, H. (2006). Murat ile Mara başlıklı tarihsel Bulgar halk türküsü. *Milli Folklor, 69,* 83-89.

Meydan Larousse (1990).

MİAD (Malatyalı İş Adamları Derneği) (2007). Malatya ili yerel ekonomik araştırma.

Mirsaetova, A. (2011). *Kazan Tatar halk cırlarında gurbet.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Fatih Üniversitesi, İstanbul.

Mirzaoğlu, F. G. (1998). *Toroslardan Çukurova'ya yankılanan ses: bozlak.* Folkloristik Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı, (ss.408-418). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Matbaası.

Mirzaoğlu, F. G. (2000). Zeybek türküleri ve dansları. Doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Mirzaoğlu, G. (2000). Yapısal ve işlevsel açıdan atma türkü icra geleneği. *Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu Bildirileri 2* içinde, 103-120.

Mirzaoğlu, F. G. (2001). Türkülerin işlevleri ve zeybek türküleri. *Türkbilig, 2*, 76-91.

Mirzaoğlu, F. G. (2001). Sözel şiirde söz ve ezgi ilişkisi, *Folklor/Edebiyat*, 26, 69-78.

Mirzaoğlu, F. G. (2002). Savaş alanlarından musikî meclislerine 'cengi harbî'. *Türkbilig*, 3, 45-52.

Mirzaoğlu, F. G. (2003). *Bir tarihî türkü: Cezayir, Türkbilig, 6,* 117-126.

Mirzaoğlu, F. G. (2003). Güdüşlü'nün çeşmesi: bir türkünün yaratılış hikayesi bağlamında tema, icra ve müzikal yapı. *Türkbillig, 5,* 86-93.

Mirzaoğlu, F. G. (2003) *Çukurova Bozlağı.* Ankara: Binboğa Yayınları.

Mirzaoğlu, F. G. (2010). Lirik türkülerde kadın tipleri. *Türkbilig, 20 (1),* 127-164.

Mirzaoğlu, F. G. (2011). Macar baladlarında Türk imgesi. *Folklor/Edebiyat, 17 (65),* 97-120.

Mirzaoğlu, F. G. (2015). *Halk Türküleri.* Ankara: Akçağ Yay.

Mutlu, F. (2011). *Arguvan yöresi sözlü halk türkülerinde yer alan yöresel söyleme özelliklerinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.

Nakip, M. (1983). Anadolu ile müşterek olarak söylenen Kerkük türküleri. *Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri* içinde. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Nalbant, M. V. (2006). Buldan türkülerinde metaforlu ve metonomlu (deyim aktarmalı ve ad aktarmalı) sözcükler. *Buldan Sempozyumu Bildirileri* içinde, 29-38.

Nettl, B. (2005). Halk müziği ve ilkel müzikte birleştirici etkenler. (Çev: Burcu Tunakan), *Folklor/Edebiyat, 42,* 255-262.

Nuredini, M. (2007). *Makedonya'daki müslümanlarda doğum, evlenme ve ölümle ilgili inanışlar ve uygulamalar.* Yayımlanmamış doktora tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Oğuz, A. (2003). Yunan işgalinin kültürel etkisi: nazik türküsünün Afyon varyantı. *Milli Folklor, 57,* 131-135.

Oğuz, H. (2000). Tüketim toplumunda türkü. *Hece,* 37, 52-54.

Oğuz, M. (2001). *Malatya tarihi ve sosyoekonomik durumu (m. ö. 5500-m. s.1920)* İstanbul.

Oğuz, M. Ö. (2001). *Halk şiirinde tür şekil ve makam.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Oğuz, M. Ö. (2001). Küreselleşme ve ulusal kalıt kavramları arasında Türk halkbilimi. *Milli Folklor, 50,* 5-8.

Oğuz, M. Ö. (2007). Folklor ve kültürel mekân, *Millî Folklor, 10 (76),* 30-32.

Oğuz, M. Ö. vd. (2004). *Türk halk edebiyatı el kitabı.* Ankara: Grafiker Yayınları.

Oğuz, M.Ö. ve Özay, Y. (2005). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi. *Millî Folklor, 9 (65),* 163-171.

Okay, B. D. (2004). *Türkiye-Azerbaycan ortak kültüründe yer alan halk türkülerinin karşılaştırılarak incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Onay, A. T. (1996). *Türk halk şiirinin şekil ve nev'i.* Ankara: Akçağ Yay.

Ong, W. J. (1995). *Sözlü ve yazılı kültür/sözün teknolojileşmesi*. (Sema Postacıoğlu, Çev.), Metis Yayınları: İstanbul.

Oring, E. (2012). Folklorun üç işlevi halk bilimsel tanım olarak geleneksel işlevselcilik. *Milli Folklor, 96,* 267-278.

Oymak, İ. (1992). *Malatya ve çevresinde ziyaret ve ziyaret yerleri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Oymak, İ. (1997). *20. yüzyıl Malatya tarihi ve günümüz inanç coğrafyası.* Doktora tezi. İnönü Üniversitesi, Malatya.

Öcal M. O. (2000). Halk müziğimizde toplu çalma-söyleme geleneği. *Folklor / Edebiyat, 6 (21),* 209.

Öcal, M. O. 2001). *Halk şiirinde tür, şekil ve makam.* Ankara: Akçağ Yayını.

Ögel, B. (1988). *Dünden bugüne Türk kültürünün gelişim çağları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay.

Ögel, B. (1988). *İslamiyet'ten önce Türk kültür tarihi*. Ankara: Basımevi.

Öksüz, M. ve Önal, Ü. (2013). Ardanuç ve Ahıska bölgelerinden derlenen bazı türküler. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri (22-25 Ekim 2011) III* içinde (207-224). Sivas: Es Ofset Matbaacılık.

Ölmez, M. (1996). Hakaslar ve Hakasça. *Çağdaş Türk dili, 96*, 6-12.

Önal, G. F. (2013). Orta Anadolu türkülerinde kadınlarımız. *Aile ve Kadın Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde (s .35-44). Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Kültür Merkezi.

Önal, M. N. (2002). Türkçenin eğitim ve öğretiminde oyun tekerlemelerinin yeri ve önemi, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *9*, 1-17.

Önal, M. N. (2004). *Dobruca / Romanya Türkleri'nin manileri ve mani incelemeleri.* Studii şi Cercetari de Turcologie Cotemporara Omagıu Profesorul Mihai Maxim, Coordinator Calin Felezeu, Deitura Tribuna, Cluj-Napoca, 169-206.

Önal, M. N. (2010). Romanya Dobrucası Tatar halkının sözlü edebiyatları. *İdil Boyu Halkları Filoloji Sorunları Bütün Rusya İlmi Pratik Sempozyumu*nda sunulan bildiri, 204-209.

Önal, M. N. (2011). *Plevne türküleri.* Ankara: AKDTYK Yayınları.

Önal, M. N. (2013). Türkülerden tarihi öğrenmek. *4. Uluslararası Türk Kültürü Kurultayı Bildirileri* içinde (51-77).

Öncü, A. (2011). *Trabzon türküleri (tasnif-inceleme-metin).* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Örnek, S. V.(1998). *100 soruda ilkellerde din, sanat, büyü, efsane*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Örnek, S. V. (1971). *Etnoloji sözlüğü*. Ankara: AÜDTCF Yay.

Özarslan, M. (2001). Âşıklık geleneci içinde âşık müzici ve kimi problemler. *Erdem Türk Halk Kültürü Özel Sayısı II, 13 (38),* 399-409.

Özarslan, M. (2012). Gerçekten efsaneye bir hayat: ezo gelin. *Milli Folklor, 24 (95),* 161-170.

Özbek, M. (1994). *Folklor ve türkülerimiz.* İstanbul: Ötüken Yayınevi.

Özbek, M. (1984). Türküler ne der? *Folklor, 31,* 36.

Özbek, M. (2009). *Türkülerin dili.* İstanbul: Ötüken Yay.

Özbek, M. (2010). *Urfa türkülerinin dil ve anlatım özellikleri.* Doktora tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Özbolat, A. ve Kartopu, S. (2012). İsyan ile teslimiyet arasında: ağıtlarda kader inancı. *Turkish Studies, 7 (3),* 1959-1972.

Özcan, H. (2004). Türkülerin gerçekleri ve Yemen türkülerinin arka planı. *Yağmur Kültür Sanat Edebiyat Dergisi, 2 (3),* 23-27.

Özçelik, V. (2005). *TRT repertuarında yer alan doğu Karadeniz yöresi türkülerinin folklorik kelimeler açısından değerlendirilmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Özçimen, A. ve Gök, S. (2013). Antalya yöresi halk türkülerinde yer alan kültürel motifler. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 2 (4),* 92-97.

Özdamarlar, K. (1993). *Kayseri ve çevresi türküleri: metin ve tahlil.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Özdemir, M. A. (1996). Hon, geviş ve geviş makamı-Malatya/Arguvan yöresi. *Arguvan Olgusu, 3 (10),* 40-41.

Özdemir, E. (2008). *Emirdağ musiki geleneğinde abdallar ve yeni on altı türkü.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Özden, Ö. (2013). Türkülerimize felsefi bir bakış. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri I* içinde (51-64). Sivas: Es Ofset Matbaacılık.

Özgül, M., Turhan, S. ve Dökmetaş, K. (1996). *Notalarıyla uzun havalarımız.* Ankara: Cem Ofset.

Öznur, Ş. (2011). Sabahın seher vahdı türküsü ve varyantları. *Kültür Evreni, 3,* 83-91.

Özsoy, B. S. (2004). Karadeniz'de atma türküler ve atma türkü geleneği. *Karadeniz Araştırmaları, 3,* 113-118.

Öztelli, C. (1959). *Halk türküleri.* İstanbul: Varlık Yayınları.

Öztuna, Y. (2000). *Türk musikisi kavram ve terimler ansiklopedisi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Öztürk, A. (1985). *Türk anonim edebiyatı.* İstanbul: Bayrak Yayınları.

Öztürk, A. O. (1994a). Azerbaycan halk türküleri. *Milli Folklor, 24,* 57.

Öztürk, A. O. (1994b). Ermeni kızı türküsünün yeni bir varyantı. *Milli Folklor,* 3 (22), 34-36.

Öztürk, A. O. (1995). *Türkü yazıları.* Ankara: Milli Folklor Yayınları.

Öztürk, A. O. (1997). Mahmudum türküsünün "milli mukayese" yöntemine göre Türk dünyası coğrafyası içinde değerlendirilmesi. *Milli Folklor, 36,* 9-22.

Öztürk, A. O. (1997). İmre Kaner'den alınan Kandıra türküleri. *Milli Folklor, 94,* 23-25.

Öztürk, A. O. (2001). *Alamanya türküleri.* Ankara: KB Yayınları.

Öztürk, A. O. (2011). Almanya türkülerinde göçün tarihi. *Die Gaste, 15,* 11.

Öztürk, A. O. (2013). Muğla epik türkülerinin anlatı yapısı bakımından Türk halk türküsü geleneği içindeki yeri üzerine. *4. Uluslararası Türk Kültürü Kurultayı Bildirileri* içinde, (1-12).

Öztürk, O. (2004). *TRT repertuvarındaki Kerkük türkülerinin tür ve biçim yönünden incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi, İzmir.

Öztürk, S. (2010). Türkiye'de sözlü tarihten iletişim araştırmalarında yararlanma üzerine notlar. *Milli Folklor, 87,* 13-26.

Paşaoğlu, S. (2007). Kuzeydoğu Bulgaristan'ın Deliorman (Ludogoriye) bölgesi etnik Türklerinde kına türküleri. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 9 (2), 165-182.

Pelikoğlu, M. C. ve Sümbüllü, H. T. (2008). Gthm ve gtsm türkü formundaki eserlerin dizileri bakımından makamsal benzerlikleri. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, 14,* ss.71-79.

Pekacar, Ç. (1998). "Kumuk Türkleri edebiyatı." Türk Dünyası El Kitabı, 4. Cilt (Türkiye Dışı Türk Edebiyatları), ss. 319-339, Ankara.

Plana, Ş. (1974). Kosova Metohya'da birkaç dilde halk türküleri. *Çevren (Priştine), II (4),* 33-41.

Rahımlı, E. M. (2013). Kerkük türküleri. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri III* içinde (285-289). Sivas: Es Ofset Matbaacılık.

Ramsay, W. M. (1960). *Anadolu'nun tarihi coğrafyası*. İstanbul: Meb Yayınları.

Reyhanoğlu, G. G. (2013). Kıbrıslı Türklerin masal anlatma geleneğinde "ara söz". *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi Bildiri Kitabı I* içinde. (ss. 343-350).

Saatçi, Y. (2008). *Hemşin horonlarında atma türküler.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Reinhard, K. ve Reinhard, U. (2007). *Türkiye'nin müziği.* C. 2. (Çev. Sinemis Sun), Ankara: Sun Yayınevi.

Sakaoğlu, S. (1989). *Türk saz şiiri. Türk Dili Özel Sayısı (Halk Şiiri), 3,* 105-250.

Sakal F. (2008). Folklor ürünlerinin tarih araştırmalarında kaynak olarak kullanılması. *Milli Folklor Dergisi, 77*, 50-60.

Sandalcı, S. (2013). Eskiçağda türkü geleneği. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri I* içinde (141-153). Sivas: Es Ofset Matbaacılık.

Sarısaltıkoğlu, Y. (1998). *T.R.T. repertuarındaki Tunceli türkülerinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Saraçoğlu, N. (2002). Sürmene ve çevresinde söylenen atma türkü ve maniler. *Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu Bildirileri 2* içinde, 135-141.

Say, A (2002). *Müzik sözlüğü*. Ankara: Müzik Ansiklobedisi Yay.

Sevin, V. (2001). *Anadolu'nun tarihi coğrafyası*. İstanbul: TTK Yayınları.

Sevinç, A. (1998). *Karacaoğlan'ın hayatı ve T.R.T. repertuarında olan türkülerin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Seyhan, S. (2001). *Silifke yöresinde yaşayan Tahtacı oymakları halk türküleri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.

Sibirya Araştırmaları, (1997). (Haz. Emine Gürsoy Naskali). İstanbul: Simurg Yay.

Sinanoğlu, F. ve Sinanoğlu, F. (2012). *21. yüzyıl Malatya'sında batıl inançlar. TÜBAR, XXXI,* 239-257.

Somakcı, P. (2003). Türklerde müzikle tedavi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 15 (2),* 131-140.

Somuncuoğlu, A. (2002). "Altay Cumhuriyeti", *Türkler* (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *C. 20,* 141-148, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Soysal, F. (2007). *Rumeli olay türküleri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Soysal, F. (2012). *Rast muğamı çerçevesinde Azerbaycan muğam kavramı.* Diyarbakır: KB Masabaşı Yay.

Sönmez, K. (1999). *Kütahya türküleri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Söyler, H. (2006). *Sistem dinamiği yaklaşımı ile Malatya ilinin sosyo-ekonomik gelişim projeksiyonu.* Yayınlanmamış doktora tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Sözer, V. (1996). *Müzik ansiklopedik sözlük.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Stepherd, J. P. W. (1997). *Music and cultural theory*. Cambridge, Uk And Malden: Ma, Polity Pres.

Stokes, M. (1996). Kural, sistem ve teknik: Türk halk müziğinin yeniden inşası, dans, müzik, kültür. *Folklora Doğru Araştırma Dergisi, 62,* 111-144.

Stokes, M. (1997). *Etnicity, ıdentity and music*. Newyork: Berg Ethnic Identities Serıes.

Sun, M. (1998). *Türk makam dizileri.* Ankara: Önder Matbaası.

Sümbüllü, H. T. (2006). *Türkiye'de ayak kavramının geleneksel türk halk müziği kaynağında ne ölçüde kullanıldığının incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Şahin, E. (1999). *Yurt konulu tatar cırları.* Ankara: TDK Yay.

Şahin, H. İ. (2004). Türk-Yunan ilişkilerinin sözlü geleneğe yansımasına bir örnek: Atina türküsü. *Milli Folklor, 62,* 80-88.

Şahin, H. ve Özerol, S. (1995). Arguvan ağzı türküler üzerine. *Arguvan Olgusu, 2 (7).*

Ş, H. (2000). Halk türküleri geleneği içerisinde Hacılar Köyü (Hekimhan/Malatya) türkülerine halkbilim açısından bir bakış. *II. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri içinde* (s. 170-193). *Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.*

Ş, H. S. (2009). Arguvan türkülerinin kaynağında bir ulu çınar: Hacı Engüzel. *Arguvan Yolu Dergisi, 5,* 6-9.

Ş, H. (2009). Arguvan türkülerinin ustası bir türkü pınarı: Erhan Yılmaz. *Arguvan Yolu Dergisi, 3,* 12-16.

Şahin, H. (2014). Arguvan yöresindeki ağıtlar üzerine bir araştırma. *4. Ulusal Arguvan Sempozyumu*'nda sunulan bildiri, (37-54).

Şahin, V. (2013). Kültürel bellek mekânı olarak türküler. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri I* içinde (103-112). Sivas: Es Ofset Matbaacılık.

Şahin, H. İ. (2013). Türkmen aydımları ile Anadolu türkülerinin şekil, içerik ve yapı özellikleri üzerine bir değerlendirme. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri III* içinde (s. 355-372). Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Şahinalp, M. S. (2013). Müzik coğrafyası açısından bir araştırma: doğal ortam özelliklerinin türkü sözleri üzerindeki etkisi. *The Journal of Academic Social Science Studies 5 (7),* 633-661.

Şayhan, F. (2011). *Kırım-Karay türküleri: İbrani alfabesinden metin aktarımı ve inceleme.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ordu Üniversitesi, Ordu.

Şayhan, F. (2012). Kırım-Karay türkülerinin Anadolu türküleriyle söz benzerlikleri açısından mukayesesi. *Milli Folklor, 96,* 94-104.

Şen, N. (1996). *Cihanbeyli-Böğrüdelik köyü türküleri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Şen, Y. (1999). Azerbaycan'ın müzik yapısı ve ses sistemi üzerine bir araştırma. *Milli Folkor, 41,* 70-73.

Şen, Y. ve Aksu, C. (1999). Uzun havalarımızdan bozlak ve ustaları. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 12,* 107-109.

Şenel, M. (2008). Şarkı ve türkülerimizdeki atasözü ve deyimlerin çocukların dil gelişimine katkısı. *Türk Halkları Edebiyatı 2: Uluslararası Çocuk Edebiyatı Kongresi Bildirileri 1 içinde* (s. 352-364). Bakü: Qafqaz Üniversiteti.

Şenel, M. (2009). Küfür etmenin, lanet ve beddua okumanın çağdaş yolu: şarkı ve türküler. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 4 (8),* 2141-2165.

Şenel, S. (2013). Türkünün tanıkları ve türkü algısında değişimler. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri I* içinde, (65-92). Sivas: Es Ofset Matbaacılık.

Şener, D. (2012). *Abdurrahman Kızılay ve Kerkük türküleri.* Yayınlanmamış doktora tezi. Ege Üniversitesi, İzmir.

Şenesen, R. O. (2004). Osmaniye-Düziçili Âşık Köroğlu'ndan (Mehmet Demirci) iki türkülü hikâye. *Karacaoğlan'dan Bela Bartok'a Dadaloğlu'ndan Âşık Feymani'ye Osmaniye Kültür-Sanat ve Folklor Sempozyumu Bildirileri* içinde. (s. 79-85).

Şenesen, R. O. (2013). Ahmet Bey ile Güher Hanım türkülü hikâyesi üzerine bir değerlendirme. *4. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı Bildirileri* içinde (s. 597-610).

Şenesen, R. O. (2012). Çukurova bölgesi Girit göçmenlerinin Girit'e dair anlatılarının sosyal tarihe kaynaklık etmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21 (1),* 255-266.

Şerif, B. M. (2013). Özbek türkülerinin türleri ve özellikleri. *4. Uluslararaası Türk Kültürü Kurultayı Bildirileri* içinde (s. 557-562).

Şen, Ü. S. ve Delice, F. (2014). Ahıska Türklerinin müzik kültürlerine yönelik bir araştırma. *Turkish Studies, 9(5),* 1849-1865.

Şenocak, E (2013). Türkülerimizin insan yaşamındaki işlevi ve bölgelere göre vokal icra farklılıkları. *4. Uluslararası Türk Kültürü Kurultayı Bildirileri* içinde, (109-118).

Şenocak, E. (2013b). Türkülerimizde dağ kültü. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri III* içinde (173-194). Sivas: Es Ofset Matbaacılık.

Şentürk, A. ve Gülseren, M. (1991). *Malatya'nın kültürel yapısı*. Malatya: Yeni Malatya Gazetesi Ofset.

Şimşek, E. (2007). Karaca Oğlan'a bağlı olarak anlatılan kısa hikayeli türküler. *Milli Folklor, 76,* 40-49.

Şimşek, E. (2013). Hasrete yansıyan kadın ezgileri bağlamında eğin türküleri. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri II* içinde (s. 341-353). Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Şimşek, U. ve Ilgaz, S. (2007). Küreselleşme ve ulusal kimlik. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9 (1),* 189-199.

Tacimuradov, A. (1980). Karakalpak Folkloru V, Karakalpak Halık Kosıkları hem Salt Cırları, Nökis.

Tagirova, F. (2013). Tatar türkülerinde mutluluk konseptinin yansıması. *4. Uluslararaası Türk Kültürü Kurultayı Bildirileri* içinde (s. 873-878).

Tahirül Mevlevi (1973). *Edebiyat lügati.* İstanbul: Enderun Kitabevi.

Talas, M. Ve Kaya, Y. (). Küreselleşmenin kültürel sonuçları. *TÜBAR, 22,* 149-162.

Tanses, H. (1997). *Öyküleriyle halk türküleri.* İstanbul: Önel Yayıncılık.

TDV İslâm Ansiklopedisi, 2012, C. 41, Tevekkül – Tüsteri, Ankara, (ss. 611-615).

Tekin, M. (1998). *Hatay türküleri, Cumhuriyet'in 75. Yılı Hatay.* Ankara: Ajanstürk Yay.

Tekin, M. (2002). Türkülerimiz, Hatay'da müzik hayatının gelişimi ve Antakya türküleri. *Güneyde Kültür, 13 (135),* 1.

Tekin, H. S. (2012). Popüler kültür ve türkülerimiz. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 2,* 300-325.

Temelkuran T. ve Aktaş N. (Nşr.), (1986). *Evliya Çelebi seyahatnamesi* III-IV. İstanbul: Üçdal Neşriyat.

Temür, N. (2010). Kırgız folklorunda ritüelistik türler. *Gazi Türkiyat, 6,* 298-317.

Terzibaşı, A. (1980). *Kerkük Havaları.* İstanbul: Ötüken Yayınları.

Terzioğlu, Ö. (2007). Çağdaş kentte türkü ve Ankaralı folkloru. *Milli Folklor, 19 (75),* 60-65.

Titon, J. T. (2003). *Müzik, halk ve gelenek.* (Murat Karabulut, Çev.) *Halkbiliminde kuramlar ve yaklaşımlar.* Ankara: Millî Folklor Yayınları.

Toçoğlu, N. T. (2006). Bağlamından kopan ağıtın türküleşme serüveni. *Milli Folklor, 18 (71),* 123-128.

Togan Z. V. (1985). *Tarihte usûl.* İstanbul: Enderun Kitabevi.

Tokel, B. B. (2012). *Türküler kalır.* İstanbul: Kapı Yayınları.

Toraganlı, H. (1984). Türk musikisinin kökeni. *Folklor, 31,* 37-41.

Toraganlı, H. (1989). Türkü varyantı mı, yanlış kalıntı mı? *Folklor, 38,* 10-16.

Toygar, K. (1987). Halk türkülerimizde metin onarımlarıyla ilgili bazı düşünceler. *II. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri* içinde. Eskişehir.

Tör, N. (2013). Öyküleriyle Kastamonu türküleri. *4. Uluslararaası Türk Kültürü Kurultayı Bildirileri* içinde (s. 281-287).

Tuğrul, B. (2005). *Şarkı ve türkülerde kadın sesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Tuğrulca, O. (2006). *Malatya siyasi tarihi.* Malatya: Fidan Kitabevi.

Tuna, K. (2001). *Erzurum türküleri ve nazariyatı*. Ankara: Semih Ofset Matbaası.

Tunakan, B. (1997). *Ayaş ilçesi Oltan köyü gelenekleri, kına adetleri ve kına türküleri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Turan, Ş. (1991). Çukurova kına geleneğinde ağıt türküler. *II. Uluslararası Karacaoğlan-Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 533-546). Adana: Adana Valiliği Yayını.

Turhan, S. (2011). Sivas türküleri oyun ve saz havalarının etkileşim sahası. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri I* içinde (s. 87-96), Sivas.

Turhan, S. (2012). *Notalarıyla Irak Türkmen havaları.* Ankara: Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Yayını.

Turhan, S. (2013). Sivas türküleri etkileşim sahası. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri III* içinde (s. 87-96). Sivas: Es Ofset Matbaacılık.

Turhan, S., Dökmetaş, K. ve Çelik, L. (1996). *Notalarıyla türkülerimiz ve hikâyeleri.* Ankara: Cem Web Ofset Ltd. Şti.

Turhan, S. ve Taşbilek Ş. (2009). *Elazığ-harput havaları*. Ankara: Elazığ Belediyesi Kültür Yayını.

Tutu, S. B. (2011). Âşık tarzı şiir geleneğinde müziğin işlevlerindeki değişim. *Somut Olmayan Kültürel Miras Yaşayan Âşık Sanatı Uluslararası Sempozyum Bildirileri* içinde, (s. 127-137), Ankara.

Tülüce, O. (2005). *Çukurovalı Âşık Mustafa Köse'den derlenen türkülü hikâyeler (inceleme-metin).* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Türkçe Sözlük (2005). Ankara: TDK.

Uca, A. (2002). Erzurum hürriyet ayaklanmasının sembolü olup, iki büyük dergide yayınlanan bir türkü ve ayaklanmanın perde arkasındaki üç isim. *A.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi, 2,* (Doç. Dr. Günay Çağlar Özel Sayısı), 171-190.

Uca A. (2001). Erzurumluların serdengeçti türküsü, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* 18, 267-274.

Uçaner, B. (2008), Meyvelerin türküsü. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic 3(5),* 282-318.

Uğur, A. (2015). Müzik coğrafyası: türkülerdeki coğrafya. *Bilig, 74,* 239-260.

Uğurlu, N. (2009). *Folklor ve etnografya- halk türkülerimiz.* İstanbul: Örgün Yayınevi.

Uğurlu, S. B. (2007). Van türkülerinde aşk, ayrılık ve memleket sevgisi. *II. Van Gölü Havzası Sempozyumu Bildirileri içinde.* 359-367.

Uğurlu, E. K. (2014). Kültürel bellek aktarıcısı olarak ninni. *Milli Folklor, 102,* 43-52.

Uluhan, Ç. H. (2006). Irak Türkmen folklorunda leyleler. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, 22,* 131-152.

Urakova, L. (2014). Performans teorinin aytıslara uygulanması ve Konısbay'ın Şınbolat'la yaptığı aytısta söyleyici, genel dinleyici, keşif ve düzenleme. *Bilig, 71,* 269-280.

Uslu, M. (1994). Yozgat halayı ve türküsü. *Milli Folklor, 24,* 54-55.

Uslu, M. (2009). Halk türkülerinde av. *Acta Turcica, 1 (1), 492-505.*

Uslu, R. (2006). *Müzikoloji ve kaynakları*. İstanbul: İTÜ Vakfı Yayınları.

Uslu, Ş. (2004). Darende ve çevresinde halk inançları. *Milli Folklor, 61,* 90-101.
Uyguner, M. (1955). *Türkü üzerine. TFA, 66.* 1042.

Uyguner, M. (1955). Türkü üzerine. *TFA, 3 (66),* 1042.

Uzun, M. Ö. (2005). *TRT repertuvarındaki türkülerde kullanılan formel ifadeler.* Yayınlanmamış doktora tezi. Ege Üniversitesi, İzmir.

Üçüncü, K. (2007). Trabzon yöresi sözlü kültür tarih malzemesinin Trabzon tarih araştırmaları için kaynak olarak durumu ve önemi. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, 170,* 161-174.

Ülker, Ç. (1993). Gostivar'da düğün adetleri ve bir düğün türküsü. *Milli Folklor, 3 (18),* 39- 43.

Ünal, F. S. (2013). Türk halk müziğinde icra biçimleri. *4. Uluslararaası Türk Kültürü Kurultayı Bildirileri* içinde (s. 249-253).

Ünal, F. S. (2014). Müziğin ses olarak insana fizyolojik etkisi. *Kültür Evreni, 22,* 118-125.

Wanning, K. D. (1986). Das menschenbild in den Türkischen volksliedern. (Çev. Mustafa Özdemir). *III. Milletlerarası Türk FaIklar Kongresi Bildirileri,* C. II içinde. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (s.415-426).

Williams, R. (1993). *Kültür* (Ertuğrul Başer, Çev.). İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Veliyev, D. (2009). Küreselleşme sürecinde Türk dünyası. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19,* 103-110.

Vural, F. G. (2011). Türk kültürünün aynası: Türküler. *e-Journal of New World Sciences Academy, 6 (3),* 397-411.

Vural, F. G. (2013). Orta Asya Türk dünyasında "davul"un önemi ve simgesel anlamı. *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi, 5 (20),* 1-6.

Vural, F. G. ve Vural, T. (2013). Niğde kültürünün sesi: Niğde türküleri. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic 8 (3),* 645-657.

Vural, T. (2013). Konya türkülerindeki konular. *The Journal of Academic Social Science Studies, 6 (4),* 743-758.

Yakar, Ö. Y. ve Fırat, F. ve Bozdağ, N. ve Baydoğan, A. E. (2004). *Sosyal kültürel ve ekonomik yönleriyle Malatya*. Malatya: TC Malatya Valiliği İl Planlama Ve Koordinasyon Müdürlüğü.

Yakıcı, A. (2007). *Halk şiirinde türkü.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Yakıcı, A. (2012). Geleneksel şiirden türküye dönüşümün yaratıcı ve aktarıcısı olarak Âşık Veysel'in kültürel mirasa katkısı. *Millî Folklor, 93,* 101-111.

Yaltırık, H. (2012). Türkülerde ninni ve Sümer izleri. *EÜ Devlet Türk Musikisi Konservatuarı Dergisi, 2,* 37-62.

Yağmur, F. (2007). *Kırşehir türküleri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Niğde Üniversitesi, Niğde.

Yaman, Y. (2004). *Dünden bugüne Doğanşehir, 93 muhacirleri kasaba ve köyleri.* Malatya.

Yardımcı, M. (1994). Arguvanlı halk şairleri. *Folklor/Edebiyat, 2,*

Yardımcı, M. (1995). Arapgirli Âşık Fehmi Gür, hayatı sanatı şiirlerinden örnekler. *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5,*

Yardımcı, M. (1995). Darendeli halk şairleri. *Milli Folklor, 26,* 37-40.

Yardımcı, M. (1997). Malatya halkının sözlü kültür değerlerinden örnekler. *Tarla Kültür Sanat Dergisi, 2,* 46-49.

Yardımcı, M. (2002). *Başlangıcından günümüze Türk halk şiiri.* Ankara: Ürün Yayınları.

Yardımcı, M. (2008). XII. yüzyıldan günümüze Malatyalı âşıklar. *Edebiyat Tarihi Çerçevesinde Âşık Edebiyatı Araştırmaları,* Ankara, 289-304.

Yardımcı, M. (2011). Ağıt ve türkülerimizde bu dünyadan öte dünyaya göç. *Bilimsel Eksen, 3,* 25-36.

Yaşar, S. (2002). *Kırşehir türkülerinin hikâyeleri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Yayın, N. (2014). İşlev teorisi bağlamında Nasrettin Hoca fıkrası: "bana görünme de..." Prof. Dr. Ali Çelik Armağanı içinde (515-525), Ankara: Akçağ Yayınları.

Yıldırım, D. (1998a). Tarih yazımı ve sözlü ortam kaynakları. Türk *bitiği.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Yıldırım, D. (1998b). Sözlü gelenek kültürü. *Türk bitiği* içinde (). Ankara: Akçağ Yayınları.

Yıldırım, D. (1998c). Orta Asya bozkırlarından Urumeli'ne. *Türk Bitiği* içinde () Ankara: Akçağ Yayınları.

Yıldırım, D. (1998d). Sözlü kültür ve folklor kavramı üzerine düşünceler. *Türk Bitiği* içinde (37-42). Ankara: Akçağ Yayınları.

Yıldırım, D. (2009). Türkler, coğrafya ve anayurtlar. *Turkish Studies, 4 (8),* 13-22.

Yıldırım, V. (2004). Popüler müzik ve müzikal kimlik. *Folklor ve Edebiyat Dergisi, 4,* 63-69.

Yıldız, M. (2013). Sosyal antropoloji açısından türkülerin önemi. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri II* içinde (s. 51-55). Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Yıldız, N. (2006). Kırgız Türklerinde iş türküleri. *Millî Folklor, 18 (70),* 64-73.

Yıldız, N. (2013). Türkülerde kargış. *4. Uluslararaası Türk Kültürü Kurultayı Bildirileri* içinde (s. 177-202). Halk Kültürü Araştırmaları Kurumu Yayınları No: 49, Ankara: Pelin Ofset.

Yıldızkaya, Ö. F. (2006). *Emirdağ türküleri.* İzmir: Analiz Matbaacılık.

Yılmaz, S. (1997). Karakalpak Türkleri ve bugünkü Karakalpakistan. *Yeni Türkiye, 16,* 1320-1329.

Yılmaz, A. M. (2011). Sembolik ve gerçek anlamlarıyla türkü metinlerine yansıyan hayvanlar. *Folkor/Edebiyat, 17 (66),* 229-250.

Yılmaz, A. (2013). Türkülerde askerlik ve savaş konuları. *4. Uluslararaası Türk Kültürü Kurultayı Bildirileri* içinde (s. 211-240).

Yılmaz, M. (1966). *Darendeli şairlerden Cevri. Somuncu Baba Kültür, Edebiyat ve Araştırma Dergisi, 3 (10),* 41.

Yılmaz, M. (2010). *Türkiye'de kına yakma geleneği ve kına türküleri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.

Yiğit, N. (1997). *Arapgir folkloru.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İnönü Üniversitesi, Malatya.

Yiğit, A. (2012). Rusya Federasyonu'nda yaşayan Türk topluluklarının anadillerini kullanma oranlarındaki bölgesel farklılıklar. *New World Sciences Academy, 7 (2),* 16-34.

Yiğitoğlu, M. (2011). Farklı seslendirilen bazı şarkı ve türküler. *The Journal Of Academic Social Science Studies, 4 (2),* 1-6.

Yolcu, M. A. (2012). Azerbaycan Holavar ve sayacı nağmelerinin tür özellikleri. *İdil Dergisi, 1 (1),* 38-49.

Young, K. (1998). Beden folkloru (Çev. Serpil Cengiz). *Milli Folklor, 38,* 136-139.

Yöndem, S. (2013). Müzikte yozlaşmaya küreselleşmenin etkisi. *The Journal of Academic Social Science Studies, 6 (2),* 1043-1051.

Yöre, S. (2011). Alevi Bektaşi kültürünün müziksel kodları. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, 60, 219-244.

Yücesu, O. (1997). *Elazığ-Harput türküleri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Zaatov, İ. (2013). Kırım Tatar halk müziğinde Anadolu ve Rumeli türküleri. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri III* içinde (s. 319-338). Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Zengin, G. (2012). Neşet Ertaş türkülerinde gariplik teması. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi 2 (1),* 5-9.

Ziyadinova, E. (0206). Kırım Tatar halk türkülerinde sembol olarak bitkiler. *Karadeniz Araştırmaları, 11,* 101-110.

ELEKTRONİK BİLGİ KAYNAKLARI

TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (2014). *Seçilmiş göstergelerle malatya 2012, ekonomik ve sosyal yapı,* http://www.tuik.gov.tr. Erişim tarihi 31.07.2014.

TC Malatya Valiliği (2014). *Malatya hakkında*, http://www.malatya.gov.tr. Erişim tarihi 31.07.2014.

TC Malatya Belediyesi (2014). *Malatya*, http://www.malatya.bel.tr. Erişim tarihi 31.07.2014.

TC Darende Belediyesi (2014). *İlçe rehberi,* http://www.darende.bel.tr. Erişim tarihi 31.07.2014.

TC Doğanşehir Belediyesi (2014). *Doğanşehir,* http://www.dogansehir.bel.tr. Erişim tarihi 31.07.2014.

TC Hekimhan Belediyesi (2014). *Hekimhan*, http://www.hekimhan.bel.tr. Erişim tarihi 31.07.2014.

TC Arguvan Kaymakamlığı (2014). *İlçemiz,* www.arguvan.gov.tr. Erişim tarihi 31.07.2014.

TC Arapgir Belediyesi (2014). *Arapgir*, http://www.arapgir.bel.tr. Erişim tarihi 31.07.2014.

YEREL KELİMELER SÖZLÜĞÜ

Bakraç: Bakırdan yapılan küçük kova.

Berci: Çoban.

Bıngıldak: Bir çeşit ot, çayır bitkisi.

Çarşamak: Sallanmak.

Çav: Hayvanların erkeklik organına verilen isim.

Denk: Çuval.

Döşürmek: Dilenmek.

Epelemek: Elemek, serpiştirmek.

Evlek: Tarlanın bir kısmı.

Goğurmak: Bırakmak, salmak.

Göbelek: Mantar.

Gülşane: Şanlı.

Gürcü: Kız çocuklarını severken kullanılan, güzel kız anlamında bir söz.

Harık: Su yolu.

Helke: Kova.

Hülbük: Ağırlık ölçmede kullanılan araç.

Irgalamak: Sallamak.

Koğlamak: Arkasından konuşmak, çekiştirmek, dedikodu yapmak.

Konalga: Göçebelerin göç sırasında konakladıkları yer.

Mandır: Aman, of anlamında bir sözcük.

Mavudanlım: Aman, of gibi anlamlara gelen bir katma söz.

Mermerik: Mantar.

Meverdi: Güneydoğu Anadolu ve çevresine özgü sarı ve kırmızı renkte tüylere sahip olan bir güvercin türü.

Mişmiş: Kayısı.

Moğuş: Maviş.

Oğ: Kez, defa.

Örtme: Balkon.

Rışvan: Kırıp, döken, zararlı işler yapan.

Sitil: İçerisine su, yoğurt vb. koyulan, kova benzeri küçük kap.

Yılkı: Doğaya başıboş olarak bırakılmış at ya da eşek.

Soku: Buğdayı yarma haline getirmek için kullanılan ortası çukur bir taş.

FOTOĞRAFLAR

Malatya ili Doğanşehir ilçesinin çıkışından bir görüntü.

K. 46 ile Yazıhan/Tenci'de yapılan görüşmede gerçekleştirilen icradan bir görüntü.

K. 58 ile Erkenek'te işyerinde gerçekleştirilen görüşmeden bir görüntü.

Arguvan ilçesinin girişinden bir görüntü.

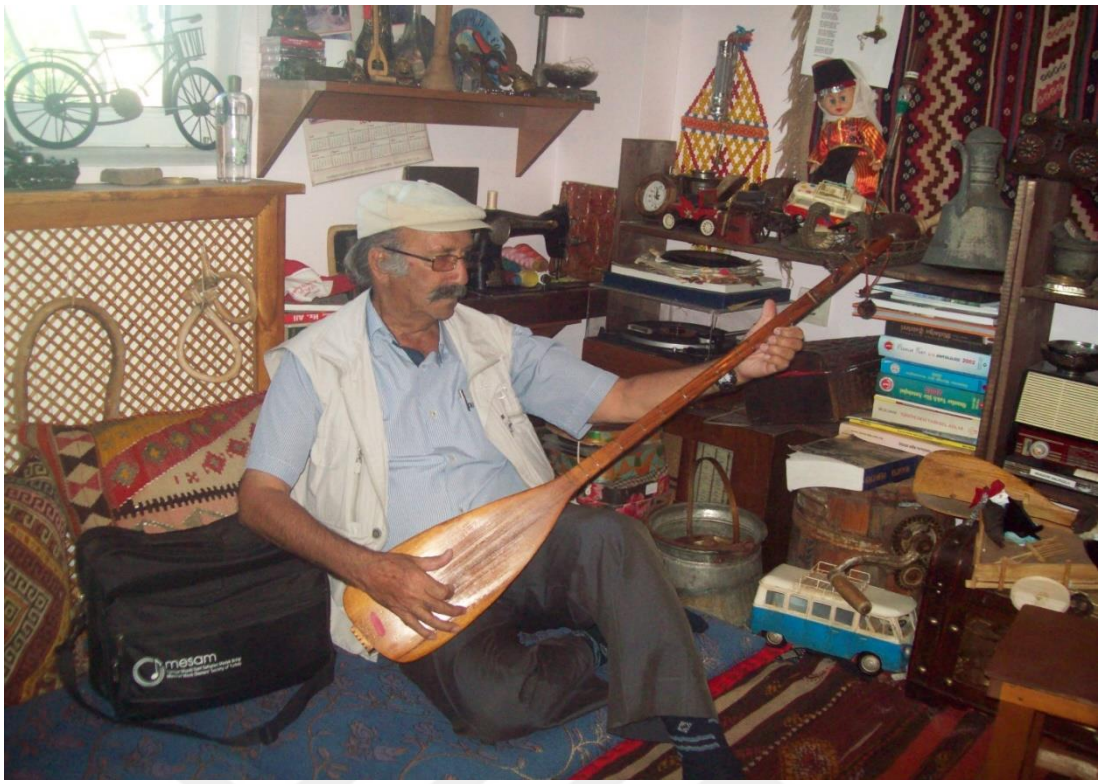
Arguvan Âşıklar Anıtı'nın önünde.

Arguvan yöresinde türkü icrasında kullanılan balta sazlar.

Balta saz/Dede sazı.

K. 36 icra sırasında.

K. 36 ile yapılan görüşme.

K. 35 ve K. 36 ile gerçekleştirilen derleme çalışması bitiminde dinleyiciler ile birlikte gün sonu toplu fotoğrafı.

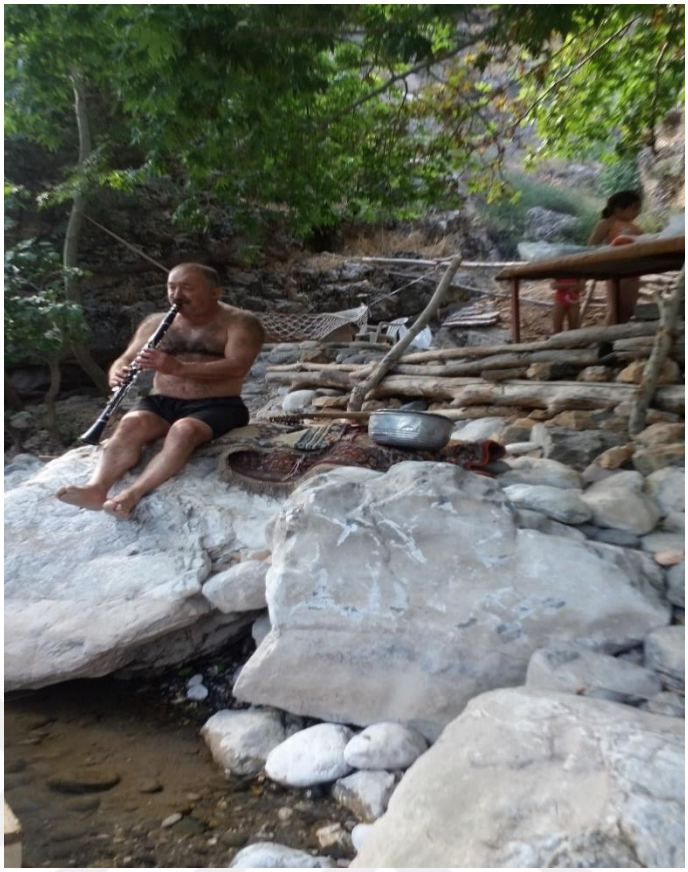
K. 24 ile yapılan görüşme sırasında gerçekleştirilen icradan bir görüntü.

Akçadağ/Ören Köyü'nden K. 20 ile gerçekleştirilen görüşme.

K. 55 icra sırasında.

K. 55 icra sırasında.

Sürgü Kasabası’nın çıkışından bir görünüm.

Yöreye özgü halaylardan Dokkuz Okka oyunundan bir görünüş.

Malatya düğün.

K. 53 ve yörede türkü icralarında kullanılan kaval.

K. 52.

Âşık Hanifi Ünver ile gerçekleştirilen görüşmeden bir görüntü.

K. 7 ile gerçekleştirilen görüşmeden bir görüntü.

K 7, K. 8, K. 53 masa âleminde.

K. 53 icra sırasında, Günedoğru Kasabası.

Yas törenlerinden bir görüntü.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Begüm KURT
Doğum Yeri ve Tarihi: ADANA/1986
Adres: Adana/Çukurova
E-posta: begumkurt@windowslive.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite: (2004-2008) Gaziantep Üniversitesi Kilis Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Yüksek Lisans: (2010-2012) Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı (Malatya İli Doğanşehir İlçesi Halk Kültürü Araştırması).

Doktora: (2012-2016) Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı (Malatya Yöresi Türkü Söyleme Geleneği ve Malatya Türküleri).

BİLİMSEL ÇALIŞMALARI

Kurt, B. (2015) Malatya Yöresi Yağmur Duası Geleneklerinde Eski Türk Kültür İzleri Üzerine Bir İnceleme, *Akademik Bakış, 54,* 134-146.

YABANCI DİLLER: İngilizce, Almanca.

BİLGİSAYAR BİLGİSİ: MS Office, Ms Office Excel.